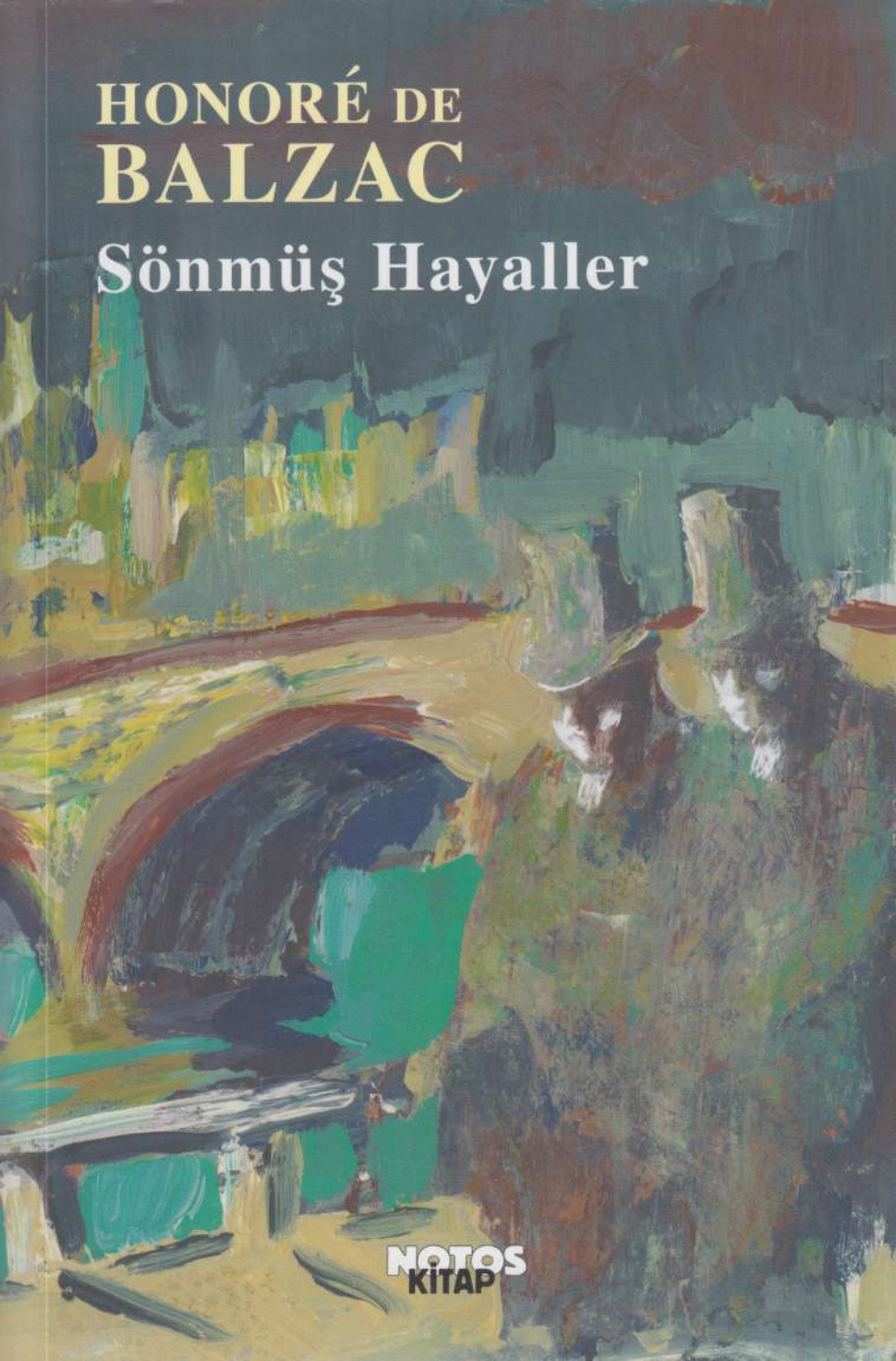
HONORÉ DE BALZAC

Sönmüş Hayaller

NOTOS KİTAP

Honoré de Balzac

20 Mayıs 1799 yılında Fransa'da doğdu. Gençliğinde edebiyatı meslek edinmeye karar verdikten sonra para kazanmak için takma isimler altında mizahi ve gotik romanlar yazdı. Kendi adıyla yazdığı ilk romanı *Köylü İsyanı* ile sanat çevrelerinde ün kazanmaya başladı. Son derece üretken bir yazar olan Balzac 1834'te, gerçekçilik akımının en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *Goriot Baba*'yı kaleme aldı. Yine aynı yıl, eserlerini bir bütün oluşturacak bir biçimde bir araya getirerek *İnsanlık Komedyası* başlığı altında topladı. 1850 yılında, evlendikten beş ay sonra Paris'te öldü.

M. Emin Özcan

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi. Jean-Paul Sartre ve Melih Cevdet Anday tiyatroları hakkında doktora tezi, Fransız ve Türk edebiyatından yazarlara dair araştırma ve yazıları bulunuyor. Sosyal bilimler alanında Eliade, Ricoeur, Derrida, Hartog, Bonnefoy, Vernant gibi araştırmacıların, edebiyat alanında Le Clézio, Echenoz, Hugo Pratt, Balzac gibi yazar ve çizerlerin eserlerini Türkçeye çevirdi.

Honoré de Balzac

Sönmüş Hayaller

Notos Kitap 170
Edebiyat 055
Roman
©Notos Kitap Yayınevi, 2015
Illusions Perdues

Birinci Basım
Ekim 2019

ISBN 978-605-7643-12-4

Sertifika 16343

Editör
Melis Oflas

Kapak Tasarımı
Sönmüş Hayaller'in birinci basımında iki ayrı kapak tasarımı kullanıldı.
Kitapların yarısı Serdar Pasalic'in,
yarısı Ömer Koçağ'ın tasarımıyla basıldı.

Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
ve Sanal Hizmetler Tic. Ltd. Şti.
Ömer Avni Mahallesi, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya Sokak
No: 11/6 Gümüşsuyu, Beyoğlu İstanbul
0212 243 49 07
www.notoskitap.com
facebook.com/NotosKitap
twitter.com/NotosKitap

Baskı ve Cilt
Optimum Basım
Tevfikbey Mahallesi, Dr. Ali Demir Caddesi
No: 51/1 34295 Küçükçekmece İstanbul
0212 463 71 25
Sertifika 41707

Honoré de Balzac

Sönmüş Hayaller

FRANSIZCADAN ÇEVİREN
M. Emin Özcan

Roman

İçindekiler

9	M. Emin Özcan • Balzac ve *Sönmüş Hayaller*
	Sönmüş Hayaller
29	Birinci Kitap: İki Şair
181	İkinci Kitap: Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam
515	Üçüncü Kitap: Mucidin Acıları
725	Balzac'ın Önsözleri
740	Kronoloji

BALZAC VE *SÖNMÜŞ HAYALLER*

M. Emin Özcan

Balzac günümüz dünyasının geldiği durumu görmüş olsa büyük olasılıkla pek şaşırmazdı. Romanlarında kurguladığı dünya ile bugünün dünyası arasında bulunabilecek ilginç bağlantılar böyle bir varsayımı kolaylaştırıyor. Balzac'ın yaşadığı yüzyılın pek çok bakımdan günümüzü haber verdiğini de söyleyebiliriz. *Sönmüş Hayaller*'i okurken günümüzü anlatıyor duygusuna kapılmamızın nedeni budur belki de. Bu roman Balzac'ın da belirttiği gibi[1] *İnsanlık Komedyası*'nın (1830-1850) zirvesine yerleşir. Romanı oluşturan üç bölüm, yüzyıl başı Fransa'sının siyasal değişimleriyle toplumsal dönüşümlerini ve roman kahramanının düşüşünü anlatır. *Sönmüş Hayaller* Napoléon döneminde İmparatorluk coşkusuyla özdeşleşen romantizmi, Restorasyon Dönemi'yle birlikte kapitalle eşleşen burjuva iktidarını, edebiyatta da gerçekçiliğin yükselişini üç tablo halinde resmeder. Bu iki ana tema, çok sayıda alt tema ve motifi romantizm ve gerçekçilik, duygu dünyası/iç dünya ile toplum/dış dünya eksenleri üzerinde bir araya getirir. Böylece üç tabloda aşk, basın

[1] "Bütün eserin ilkeleri ve anlamı *Hayata Dair İncelemeler*'in en önemli romanı olan bu eserin tamamında ortaya çıkıyor." Bkz. "Üçüncü Kitabın Önsözü", s. 735.

yayın ve sermaye dünyası gibi temalar Paris ile taşra arasında bir karşılaştırmanın öğeleri haline gelir. Birinci bölümde her iki eksenin ortak özelliği "durağanlık"ken, Paris'te geçen ikinci bölüm hem olay örgüsü hem de anlatım açısından "hızlanır", son bölüm bu karşılaşmada yenik düşen ve "hayalleri sönen" roman kahramanının taşraya dönüşünü anlatır.

Sönmüş Hayaller edebiyat, basın ve gazetecilik dünyasına odaklanmış olmasına karşın *İnsanlık Komedyası*'nın bütün temel anlamlarını içeriyor. Bu anlamlar bugün okur üstünde nasıl bir etki uyandırır, hangi izlenimleri bırakır? Hiç kuşkusuz verilebilecek yanıtlar ve yorumlar farklılık gösterecektir. Ancak bütün çözümleme denemelerinin ulaşacağı son nokta Balzac'ın kendi dönemini resmetmek amacıyla çizdiği tablonun bizim yüzyılımıza da ışık tuttuğudur. Çok çeşitli bakış açılarını içeren, bin bir ayrıntı ve renkle bezenmiş bu tablonun genel havasına dair iki baskın öğeyi *İnsanlık Komedyası*'nın diğer romanlarından daha belirgin olarak *Sönmüş Hayaller*'de buluruz. Gerçeklik dünyasından kurgu dünyasına yansıyan ama geriye dönerek gerçeklik dünyasını anlaşılır kılan bu iki üst kavramı, özellikle "modernite" şairi Baudelaire'in poetikasından biliyoruz: "hız" ve "kalabalıklar". Balzac romanlarında bu iki temaya bir üst tema olan "enerji"yi ekler. Balzac yaşamı ve yazdıklarıyla çeşitli düzlemlerde çağının yansıması olan bu enerjiyi örneklendirir. Yazma etkinliğinde kolaylıkla belirlenebilecek bu "yaratma enerjisi"ne dair ilkenin kaynağında aynı dönemin bir başka romancısı Stendhal'in izleri kuşkusuz çok belirgindir. Stendhal'in Rönesans İtalya'sına duyduğu hayranlık, Julien Sorel'in Napoléon'a olan hayranlığı Balzac romanlarındaki başkahramanların ruh dünyasına dair önemli ipuçları verir. Edebiyatın Napoléon'u olmak isteyen Balzac'ta ve roman kahramanlarında *Kırmızı ve Siyah*'ın kahramanı Sorel'in izi belirgindir. Stendhal'in on altıncı yüzyıl İtalya'sında bulduğu enerjinin somutlaşmış halini Balzac,

Napoléon'da görür. Stendhal romanlarındaki aşk roman kahramanında potansiyel enerjinin açığa çıkmasını sağlar ve romanın olay örgüsü kahramanın enerjisiyle ilerler. Stendhal'de, Julien Sorel, Fabrice del Dongo, Lucien Leuwen gibi roman kahramanları enerji ve dinamizmin beden bulmuş halleridir. Bu bakımdan Stendhal gerçekçiliğinin Balzac'a katkısı büyüktür. Zira Stendhal romanındaki esas kahraman, yazarın döneminde büyük bir hareketlilik ve "hız" kazanan dış gerçekliğin kendisidir; bu ise sanayi devriminin şafağında ortaya çıkan büyük dinamizmin ve enerjinin bir ifadesidir. *İnsanlık Komedyası* yazarının ve çağının enerjisini yansıtır. Dolayısıyla öncelikle Balzac'a ve genel anlamda *İnsanlık Komedyası*'na değinmek gerekiyor.

Edebiyat çalışmalarını sürdürebilmek amacıyla erken yaşta çıktığı servet arayışlarında başarısız olan Balzac uzun yıllar boyunca günde on dört saat çalışarak Stendhal'in romanlarında yansıttığı o bağlamsal enerjiyi tek başına örneklendirir gibidir. Bir ruh ve çalışma enerjisidir bu. Kentin ve onun içinde devinip duran enerji belki de *Goriot Baba*'nın son sayfasında olduğu kadar başka hiçbir yerde bu denli güçlü betimlenmemiştir. Rastignac'ın enerjisizlik ve atılllık simgesi Goriot Baba'nın cenazesi toprağa verildikten sonra Paris'in çepeçevre göründüğü bir tepeye çıkıp kente doğru bakarak, "İşte şimdi ikimiz kaldık, bakalım kim kazanacak" dediği "sahne"dir bu. Rastignac'ın erkeksi bakışı, kenti, Paris'i elde edilecek bir dişi, "balı çekilip alınacak bir kovan" olarak algılar: Bu yüzden Paris nehrin iki kıyısında "şehvetle uzanmış bir kent" olarak betimlenir. Rastignac son sözüyle kendi enerjisini Paris'inkiyle birleştirmeye yönelir ve bunun için harekete geçer: İlk işi kocası banker olan sevgilisinin verdiği akşam davetine gitmek olacaktır. Balzac bu betimlemeyle çalışma enerjisinin yönelimini de betimler. Çizdiği kapsamlı tablolarda Restorasyon ve Temmuz Monarşisi dönemlerinde Fransa toplumuna ilişkin görünümleri resme-

der. *İnsanlık Komedyası*'nın oluşumunda bu ortamdaki dünya görüşünün büyük etkisi vardır. Böylece Balzac monarşi taraftarı ve bir Katolik olarak otoriteyi yüceltirken, aynı zamanda romanlarında da anlatıcıyı tanrısal konuma yerleştirir; her şeyi gören, her şeyi bilen, kişileriyle istediği gibi oynayan tek güç, tek yetke yazar-anlatıcıdır.

Balzac insanlık durumuyla ilgili olarak kendi çağını anlatan muazzam bir evren yaratır. Bu evren insan hayatının çeşitli yönleri, kentin ve taşranın dünya kavrayışları gibi dış dünyanın gerçekliğine dayalı yönlerin yanı sıra tamamen hayal ürünü, fantastik denebilecek bir dünyayı da kapsar. Balzac'ın romanlarını sınıflandırırken kullandığı *études* (araştırma, inceleme) başlığı bu iki evreni de anlamaya, kavramaya ve aktarmaya yönelik çabasını yansıtır. Bu bakımdan romanlarında ve genel anlamda yazdıklarında şaşırtıcı bir çeşitlilik ve karmaşıklık gözlemlenir. Balzac karmaşık ve anlaşılması zor olan bir hayatı aynı karmaşıklıkla yeniden kurgular ve romanlarının tamamına "toplumsal araştırmalar" başlığını verir. Bu ana başlık altında "gündelik hayata dair araştırmalar", "felsefi araştırmalar", "çözümleyici araştırmalar" biçiminde alt başlıklar bulunur. Bütün bunlar da bir dizi "sahne" olarak nitelendirilir ve *İnsanlık Komedyası*'nın romanları bu alt sınıflara yerleştirilir. Balzac romanları belirli bir tarihsel kesite ve dış dünyaya ait karmaşık görünümlerle durumları ele alır. Romanlarda hem yerlerin hem de kişiliklerin betimlemelerindeki ayrıntılar kurgunun ne derece gözleme dayandığını yeterince kanıtlar. Balzac'a göre, romantiklerin düşündüklerinin aksine, sanatın temelinde bilinmeyen bir dünyadan ya da varlıktan gelen esin ya da iç dünyada kendiliğinden oluşan duygu-fikir etkileşimi yoktur: Balzac bunun yerine uzun bir süre boyunca biriktirilen gözlemlerin sağladığı bir olgunlaşmayı koyar. Dolayısıyla önemli olan, sanatın dış dünyaya bakması ve orada gözlemlediklerini bir anlamlar öbeği

yaratacak bütünlüklü bir yapıtla sergilemesidir: "İnsan ruhunun gizemleri" ancak bu sayede ortaya çıkabilir. Dolayısıyla insanı anlamak dış dünyayı kavrayıp yansıtabilmeye bağlıdır. Bu kavrayışa göre sanatçı nesnelerde, kişilerde ve olaylarda "yüce" olanı kavrayıp ifade edebilen kişidir. Bu ifade elbette gerçekçi anlayışa göre bir yandan gözlem, diğer yandan hayal gücü sayesinde işlenir ve roman tam bir kurgu haline gelir.

Balzac kurgusunda kişiler ve onlara bağlı kimi olay kesitleri farklı romanlarda yeniden ortaya çıkar. *İnsanlık Komedyası*'nın romanları "döngüsel" bir özellik taşır. Bir romanda gördüğümüz bir kahraman başka bir romanda ikincil kişi olarak karşımıza çıkabileceği gibi bunun tersi de olabilir. Bu sayede, yarattığı çok sayıda roman kişisi tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi farklı "bağlamlarda" yeniden karşımıza çıkar. Sürekli devinen bireyleriyle "dinamik" bir dünyadır bu ve bizi yeniden dinamizm ve enerji konusundaki görüşleriyle Stendhal'e götürür. Roman kişilerinin sayısı 2472'dir ve bu kişiler arasında pek çoğu farklı romanlarda yeniden ortaya çıkar. Balzac böyle bir sistemi *Goriot Baba*'dan sonra, 1835 tarihinden itibaren uygulamaya başlar. Bu kişiler arasında Rastignac, Lucien de Rubempré, Vautrin örnek olarak verilebilir. Bu durum romanın gerçekçi yönünü belirler; kurgu, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi, gözden kaybolan, uzun süre ortalarda görünmeyen ve bir gün çıkıp gelen kişilerin yarattığı etkiyi yaratır. Öte yandan bu kişilerin görünümleri ile kişilikleri arasında kurulan bağlantılardan da söz etmek gerekir. Bu bakımdan Balzac, Lavater ve Van Gall gibi fizyokimyacıların, bilimcilerin düşüncelerini benimser. Kişi portreleri, yer ve eşya betimlemelerinde olduğu gibi, olay örgüsüne dair ipuçları ve bağlantılar içerir. Bu betimlemeler dış gerçekliğin yeniden yaratılmasını sağlar.

Balzac dehasını tanımlayan enerjinin dayandığı temel ilke, hayal gücünün "bilimsel" denebilecek bir anlayışla bütün-

leştirilmesidir. Her ne kadar uzam ve kişiliklerin görünümü dış dünyanın gözlemlenmesiyle ortaya çıkarılmış olsa da olay örgülerinin çerçevesi hayal gücünün ürünüdür. Bu sayede karmaşık olay örgüleri, yaratılmış binlerce roman kişiliğiyle birleştirilebilmiştir. Balzac'ın yaratıcılığı bu sayede toplumun bütün yönlerini kavrayacak kuramsal bir "mutlak"a doğru yönelir. "Mutlak" kavramını Balzac'ta bilimsel bir anlayıştan ileri gelen bir çalışma ve yazma sistemine bağlayabiliriz. Olayörgüsünün askıya alınarak hem uzamın hem de kişilerin ayrıntılı betimlemelerle resmedilmesinin nedeni, bilimsel bir sergilemede olduğu gibi, kanıt ve örneklerin sunulmasıdır; amaç, olayörgüsünün ve onun da ötesinde evreni açıklayan felsefi kavrayışın somut bir temele oturtulmasıdır.

Hayal gücü ve gözlemin kaynağındaki başka bir öğe, bu çalışma ve yaratma sisteminin diğer bir özelliğini oluşturur: Balzac dünyasını renkleri ve çeşitliliğiyle ortaya çıkaran "merak" konusu. Romancı her şeyi bilmeli, bunun için de her şeyi merak etmelidir. Bilimin bir diğer temelinin insanın merakı olduğunu düşünürsek, Balzac'ın romanlar yoluyla dünyaya ait her şeyi açgözlü bir merakla gözlemleyip irdelediğini açıkça görebiliriz. Öte yandan romanda olayörgüsünü "hızlandıran" öğelerden biridir merak. *İnsanlık Komedyası*'ndaki kişileri etken ve edilgen kişilikler olarak sınıflandırdığımızda, etken kişiliklerde ileri doğru atılmaya, bir sınırı aşmaya, bir ideale ulaşmaya doğru büyük bir "enerji"yi açığa çıkaran bu merakı görürüz. Stendhal'de tutku olarak gördüğümüz ve Balzac'a özgü diye nitelendirilebilecek bu merak, dış dünyaya karşı duyulan bu ilgi ve dış dünyaya hâkim olma çabası, bir bakıma *İnsanlık Komedyası* anlatılarındaki "romantik eğilimi" de açığa vurur. Böylece toplumun bir resmini çıkarmayı amaçlayan roman evreni, kişileri çevreyle etkileşimleri içinde betimler. Bu betimlemelerin çıkış noktası gerçekçiliğin ilkelerinden biri olan tekil bireyi

değil "tipik" olanı yansıtma amacıdır. Gerçekten de Balzac'taki yazma ve kavrama sisteminin bu yolla ulaşmak istediği sonuç toplumsallığın işleyiş biçimlerini belirlemek ve bu işleyişi düzenleyen yasaları bulmaktır. Balzac dünyasında insana özgü anlama ve kavrama hırsı, bu sınırsız merak sözünü ettiğimiz enerji ve dinamizmin oluşmasını sağlar. Ancak insanın yapabilecekleri konusunda böyle iyimser ve iyilikçi bir görüşün karşısına karamsar bir olgu çıkar: toplumsal değerlerin giderek yozlaşması. Balzac romanı bu iki uç arasında gidip gelişler sayesinde içsel gerilimi oluşturur. Bu gerilim de "gerçeklik etkisi"ni yaratır.

Balzac'ta "gerçeklik etkisi" gerçeğe benzer, ikna edici, inandırıcı dünyaların betimlenişiyle sağlanır. Romandaki yerlerin, kişilerin ve zamanın kurgusallığı bu ilkeyi bozmadığı gibi, tamamen kurgusal olan olayörgüsünün inandırıcılığını da artırır. Örneğin Paris ile taşra arasında kurulan zıtlıklar, bir yanda sürekli hareket ve "değişim içindeki, enerjiyle yüklü, kalabalık kent" ile "durağan, değişmeyen, enerjisiz taşra"yı tipik tanımlamalar olarak karşımıza çıkarır. Her roman kişisinin bir felsefesinin olması, her betimlemenin çeşitli biçimlerde kişilere ve olayörgüsüne bağlanması sayesinde inandırıcılık daha da güçlenir. Romanlar toplumdaki çeşitli birey türlerinde tipik olan öğeyi seçer ve kurgu bunun üzerine yerleştirilir. Ayrıca kişi adlarına gizlenmiş anlamlar, metin içindeki parça-bütün ilişkisine dair son derece karmaşık ağların kurulmasını da sağlar. "Eugénie" adı boşuna seçilmediği gibi, "Grandet" adı da rastlantısal değildir. Romanın geçtiği "Saumur" kasabası özellikle seçilmiştir. Goriot, Kuzen Bette, Morsauf, Vautrin gibi adlar etimoloji ve çağrışım yoluyla romandaki olayörgüsüne, kahramanın kişiliğine, diğer kişilerle ilişkilerine birer göndermedir. Benzetmeleri ve eğretilemeleri bol kullanan anlatım "bir tek sözcük" ile "bütün anlatı" arasında ilk bakışta fark edilmeye-

bilecek ama çözümleme derinleştikçe belirginleşen parça-bütün ilişkileri oluşturur. Bu sayede anlatı, okurda bıraktığı ilk izlenimin aksine, çok katmanlı ve derinlemesine bir okumaya elverişli hale gelirken metnin anlamları da zenginleşir.

İnsanlık Komedyası romanlarında olay örgüsünün merkez teması, toplumsal değişimin o dönemdeki en önemli aracı olan "para" ve "kapital"dir; romanlarda tema parayla dönen bir dünya ve para üzerine kurulmuş insan ilişkileridir. Toplum içinde bireyin başarısı doğrudan parayla bağlantılıdır. On dokuzuncu yüzyılda başlayan sanayileşme ve buna koşut olarak gelişen vahşi kapitalizmin yarattığı ve parayı giderek diğer değerleri bastıran bir ana amaç haline getirdiği düşünülürse, Balzac romanının gerçekçiliğinin bir yönü daha ortaya çıkmış olur. Grandet Baba'nın paraya olan tutkusu ile Goriot Baba'nın bütün varlığını artık geçerliliğini yitirmiş bir sınıfa girmeye çalışan kızlarına vererek yokoluşu o zamanın ekonomik manzarasına ait kesitlerdir. Böylelikle *İnsanlık Komedyası* romanları servet kazanmak için uzak ülkelere giden, zengin olan, iflas eden, şöhret ve zenginlik elde etmeye çalışan roman kahramanlarıyla doludur. Bu haliyle Balzac romanı sürekli işleyen bir makineyi andırır, tıpkı kesintisiz üretime ve kâra yönelmiş "sanayileşme makinesi" gibi. Dış dünyanın bu işleyiş biçimini kavrayamadıkları için ondan uzaklaşmış olan roman kişilerinin yazgısı yok olmaktır. Sürekli kılık değiştirip her ortama uyum sağlayan Vautrin gibi hep "yükselen" kişilerin yanında, dış dünyanın değişimine ayak uyduramayan Goriot, Eugénie ve Pons gibi kişiler vardır ve bunlar ya doğrudan yok olur ya da giderek "hızlanan" bir düşüşü yaşarlar. Balzac gündelik hayatı, kendi döneminin yaşayış biçimlerini, dış dünyanın değişimlerini, güç ilişkilerini anlatmak ve bir tarihçi olmak ister. Dış dünyanın karmaşıklığı arkasında bazı anlamların gizlenmiş olduğunu ve romancının görevinin de bunları ortaya çıkarmak

olduğunu düşünür. Romanlarının tematik yapısı göz önüne alındığında aslında roman kahramanlarının temel çabasının da aynı olduğu görülür. Tıpkı romanlarındaki kahramanlar gibi Balzac da sadece dehalarda bulunabilecek bir yetiye sahip olmak ister: dış dünyaya hâkim olmak. Ona göre deha bu yetiyle donatılmıştır, çünkü yazar dış dünyayı kafasında canlandırabilir ve orada "gizli" anlamlara ulaşabilir.

Balzac "gizli" anlamları ortaya çıkarma aracı olarak dilin inceliklerini kullanır. Romanlarda dilin öğeleriyle oynar, sözcüklere yaratıcı bir bakışla bakar. Sözcüklerle yeniden kurduğu gerçeklik aynı zamanda dilsel bir gerçekliktir. Son derece geniş bir sözcük dağarcığına sahip Balzac, icat ettiği yeni sözcüklerle, çeşitli meslek jargonlarına ait deyişlerle, dilsel açıdan oldukça zengin bir tablo oluşturur. Yazı biçeminin belirleyici özelliği ise dille kurduğu ironidir. *İnsanlık Komedyası* romanlarında bütün anlatım öğeleri ironik bakışın izlerini taşır; ayrıca öğeler arasında kurulan ilişkiler de ironiktir. Balzac'ın romanların oluşturduğu tabloyu "komedya" olarak nitelemesi de diğer bütün ironi öğelerini özetler gibidir: Anlatılan, betimlenen, sergilenen kişiler ve içlerinde bulundukları dünya bir "komedya"dan çok bir "tragedya"yı çağrıştırır. Balzac hiç vazgeçmediği ve birer anlam dizisi oluşturacak biçimde düzenlediği karşılaştırmalar ve eğretilemelerle anlatı üzerinde okurun sürekli yeni anlam ilişkileri kurmasını sağlayarak, romanı daha canlı hale getirir; okur sürekli yeni keşif fırsatları bulduğu için anlam oluşturma konusunda metnin içine yerleşir. Ayrıca Balzac anlatıcısı okurla diyalog kurmaktan çekinmez. Okurun hayalinde canlanan Balzac dünyası, anlatıcı ile okurun işbirliği sayesinde daha çarpıcı renklere bürünür.

Sönmüş Hayaller Balzac romanına dair bütün bu belirlemeleri doğrulayan anlam yapıları sunduğu için *İnsanlık Komedyası*'nın bir "özeti" gibi görülebilir. Roman Balzac kur-

gusunun işlediği temel kavramları içerdiği gibi, yazarın dünya kavrayışına dair bütünsel bir görünümü de sergiler. Romanda basın ve yayın dünyasından yola çıkılarak siyaset ile medya, birey ile toplum ilişkileri konusunda tam bir "insanlık komedyası" tablosu çizilir. Bu geniş tablonun her bir ayrıntısı genel anlamlara bağlanacak renkler ve motiflerle bezenmiştir; ayrıca hiç kuşkusuz her ayrıntı uzun uzadıya ele alınıp bütünsel anlama bağlanabilir. Burada romanın iki kahramanıyla ilgili birkaç örnekle yetinelim.

Sönmüş Hayaller Balzac romanında alışıldığı gibi yer-uzam betimlemesiyle değil, konusuna uygun olarak matbaa makinelerinin anlatımıyla başlar. Başta belirttiğimiz ve *İnsanlık Komedyası*'nın bütününü tanımlayan hız-kalabalıklar-enerji üçlüsünü örneklendiren bir giriştir bu ve o çağı çeşitli düzlemlerde özetler. Okuma yazma bilmeyen Séchard Baba'nın matbaayı elde etme biçimi bir yandan o dönemdeki burjuvalaşma sürecini, diğer yandan da genel anlamda "medya sahipliği" durumunu betimler. Ayrıca, roman kahramanları olan Lucien ve David'in servet ve ün elde etme yolundaki çabaları, çağımızın "başarı kazanma" kavramının ironisi gibi de görülebilir. David Séchard taşrada kalıp matbaacılığı geliştirmeyi, ucuza üretilecek bir kâğıt türü icat ederek servete ulaşmayı, Lucien Chardon ise şairlik yeteneğiyle Paris'te üne kavuşmayı hedefler. Lucien, Angoulême'in yukarı mahallesindeki aristokrat çevreye girmeye çalışır, aşk yaşadığı Madam de Bargeton'la Paris'e kaçar. David ise o çevreden hep uzak duracak ve taşrasında kalacaktır.

İki roman kahramanı betimlemeleri bakımından olduğu kadar yönelimleri bakımından da birbirine zıttır; oysa onları birleştiren ortak bir amaç vardır: Biri buluşlar yoluyla diğeri de edebiyat yoluyla "gücü", "zenginliği" elde etmeye çabalar. David taşrada sırf zihin ve çalışma sayesinde servete kavuşmayı,

Lucien ise "romantik" bir eğilimle edebiyat dünyasında parlayarak soyluluk elde etmeyi ve bu yolla kısa sürede aristokrasinin basamaklarını aşıp yükselmeyi amaçlar. Her ikisini birleştiren bu "hayaller" aşk teması çerçevesi içinde betimlenir ve romanın sonunda her ikisinin hayalleri gerçeklik karşısında boşa çıkar. David, Lucien'in kız kardeşiyle taşraya özgü basit ve "işlenmemiş" bir aşkla hayatını birleştirirken Lucien önce taşralı bir soylu olan Madam de Bargeton'a âşık olur, ardından Paris'e gittiğinde de bir tiyatro oyuncusu olan Coralie'yle aşk yaşar. David kişiliğinde duygulara ilişkin herhangi bir vurgu bulunmazken, bütün roman Lucien kişiliği üzerinde odaklanır. Lucien'in zihni ve kalbi romantizm ile gerçekçiliğin savaş alanı haline gelir.

Romanın en küçük ayrıntısına kadar sinmiş Paris-taşra zıtlığının bu denli vurgulanmasının yarattığı etkiyi de aynı anlam eksenlerine bağlamak gerek. Örneğin roman boyunca Lucien, Paris'e yaraşır kadınsı çizgileriyle anlatılır: "Yaldızlı beyazlıktaki şakaklarında tanrısal bir incelik soluk alıp veriyordu. Hafifçe kalkık kısa çenesinde eşsiz bir soyluluk izi vardı. Hüzünlü meleklerin gülümseyişi güzel dişlerle vurgulanan mercan dudaklarında geziniyordu. Soylu bir aileden gelen birinin zarif ellerine sahipti: bir işaretine erkeklerin itaat edeceği, kadınların seve seve öpeceği eller. Lucien ince yapılı ve orta boyluydu. Ayaklarını gören biri onu erkek kılığına girmiş genç kız sanırdı, ayrıca hilebaz denmese de kurnaz erkeklerin çoğunda olduğu gibi, kadın kalçalarını andıran kalçaları vardı."[2] Ve hemen ardından fizyoloji-psikoloji bağlantısı kurularak şair kişiliği ile "başarı hırsı" birleştirilir: "Nadiren yanıltıcı olan bu işaret Lucien'de doğruydu: Toplumun güncel durumunu incelediğinde, hareketli zihni onu sık sık, başarının ne denli utanç verici olursa olsun amaca götüren bütün araçları haklı çıkardığına

[2] s. 54.

inanan diplomatlara özgü fesatlık durumuna götürüyordu."[3] Lucien'in yakışıklılığı, fiziksel "güzelliği" ve şairane dünya görüşü sayesinde gönlünü çeldiği iki kadınla yaşadığı aşk ile onun toplumsal merdivenlerde yükselme yolundaki çabaları birbirine koşuttur. Lucien'in Paris'e yolculuğu, orada "kurtlar sofrası"nda hayallerinin sönüşü ve taşraya "yenilmiş" olarak geri dönüşü anlatılırken bu iki tema vurgulanır: şairane dünya görüşü ve gerçekliğin soğukluğu. Oysa romanda David'e dair bu tür fizyolojik betimleme bulunmaz; makinelere ve üretime yenilik getirmek isteyen okumuş bir mucit olarak babasına benzemeyişi, yani "ticaretten anlamayışı" roman sonuna kadar sürecek bir temadır: "Cömert insandan iyi tüccar olmaz. David bir tartışmadan korkan ve düşman duygularına biraz fazla çalıştığında yumuşayan o mahcup ve uysal yapıdaki kişilerdendi. Terbiye düzeyi ve yaşlı sarhoşun onun üstünde sürdürdüğü otorite, babasıyla pazarlık işine girişmesini engelliyordu; üstelik babasının iyi niyetle davrandığını sanıyordu, çünkü babasındaki bu çıkar açlığını önce onun makinelerine duyduğu bağlılıkla açıkladı."[4] Lucien ile David arasındaki bu dostluğu belirleyen özellik, fedakârlıkta bulunan tarafın taşrayı temsil eden David olmasıdır; fiziksel güzelliği barındırmayan taşranın bir özeti gibidir David. Bu nedenle de dostluk ilişkisinde akış Paris yönüne doğru gerçekleşir: "Artık uzun yıllardır süren bu dostlukta içlerinden biri taparcasına seviyordu ve bu David'di. Böylece Lucien de sevildiğini bilen bir kadın gibi baskınlık kuruyordu. David zevkle itaat ediyordu. Arkadaşının dış güzelliği kendini ağır ve sıradan bulan David için bir üstünlüktü."[5] Roman sonuna kadar bu bağlılık hiç kesintiye

[3] s. 55.
[4] s. 42.
[5] s. 56.

uğramaz. İlk iki bölümde David'in Lucien'in başarısı için yaptıkları fedakârlıklar, son bölümde Lucien'in David'i kurtarmak için bütün benliğini feda etmesiyle karşılığını bulur.

Birinci bölümde Lucien ile David kişilerinde belirginleşen Paris-taşra karşıtlığını, olayörgüsünün başındaki uzam betimlemesinde görürüz; Angoulême'in iki mahallesi iki ayrı toplumsal sınıfı barındırır: "Yukarıda soylu sınıf ve iktidar, aşağıda ticaret ve para; her konuda birbirine düşman iki toplumsal alan, bu nedenle ikisinden hangisinin diğerine daha büyük bir nefret duyduğunu söylemek zordur."[6] Birinci bölümde Lucien'in kaçmak istediği bir "taşra psikolojisi"nden söz edilebilir: "Coşku, azizleri yaratan, gizli bağlılıklara ve çarpıcı şiirlere esin kaynağı olan, erdem içindeki bu erdem, taşradaki küçük şeylerle uğraştığında abartı halini alır. Büyük zihinlerin parladığı, havada fikirlerin uçuştuğu, her şeyin yenilendiği merkezden uzakta kalındığında eğitim yaşlanır, beğeniler durgun su gibi bozulur. Uygulamaya dökülemeyen tutkular önemsiz şeyleri büyütürken kendileri küçülür. Taşra hayatını zehirleyen cimrilik huyu ile dedikoduculuğun nedeni budur. En seçkin kişi bile kısa sürede bu dar fikirlerin ve köhne yaşama biçiminin etkisi altına girer. İşte böyle, doğuştan büyük adamlar, kibar çevrelerin eğittiği ve üstün zekâların yetiştirdiği, hoş olabilecek kadınlar yok olur gider."[7] Bu nedenle Lucien'in âşık olduğu taşra soylusu Madam de Bargeton'un öğütlerini aynı zamanda bir çözümleme olarak görmek gerekir: "İşte üst seviyeli insanların yaşadığı yer orası. İnsan ancak dengiyle rahat eder, başka yerde acı çeker. Zaten entelektüel dünyanın başkenti Paris sizin başarılı olacağınız bir sahne! Sizi oradan ayıran mesafeyi bir çırpıda aşın! Fikirlerinizin taşrada pas tutmasına izin vermeyin, on dokuzuncu

[6] ss. 60-61.

[7] s. 67.

yüzyılı temsil edecek büyük insanlarla hemen irtibat kurun. Saraya ve iktidara yaklaşın. Ne ayrıcalıklar ne de itibar küçük bir kentte sararan bir yeteneğin ayağına gelir. Hem taşrada güzel eser adına ne sayabilirsiniz ki! Aksine, o yüce ve yoksul Jean-Jacques'a bakın, o manevi güneş karşı konulmaz biçimde nasıl da onu kendine çekiyor, rekabetleri kızıştırıp zekâları coşturan şöhretleri o güneş yaratıyor işte."[8] Lucien'in, şair ruhuna, yükselme hırsına ve ün yoluyla servete olan duyarlılığı böyle bir betimleme karşısında tepkisiz kalmaz: "Bu baştan çıkarıcı sözleri duyunca Paris'i çabucak gözünün önünde canlandıran ve dili tutulan Lucien, o zamana kadar beyninin sadece yarısını kullanmış olduğunu düşündü; sanki diğer yarısı daha yeni kendini belli ediyordu, işte öylesine büyüyordu düşünceleri: Kendini Angoulême'de bataklığın kenarındaki bir kayanın altına sığınmış bir kurbağa gibi gördü. Paris ve ihtişamı, taşralıların hayallerinde Eldorado gibi görünür; Paris Lucien'e, altından giysisi, başında krallara yaraşır taçla, kollarını dehalara doğru açmış gibi göründü. Ünlü kişiler onu kardeşçe kucaklayacaktı. Orada her şey dehanın yüzüne gülerdi. Orada yazarı aşağılamak için ne iğneli sözler söyleyen kıskanç sahte kibarlar ne de şiire karşı ahmakça bir ilgisizlik vardı. Şairlerin eserleri oradan fışkırırdı, orada bu eserler değerlerini bulur ve gün ışığına çıkardı."[9]

Romanın ikinci bölümünde, Paris'teki ilk günlerinde Lucien'in gözünden kaçmayan bir farklılıktır "kalabalıklar" ve "hız": "Bulvarlar boyunca ve Paix Sokağı'ndaki ilk yürüyüşleri sırasında Lucien tıpkı yeni gelmiş diğerleri gibi, insanlardan çok gördükleriyle ilgilendi. Paris'te önce yığınlar dikkati çeker: Mağazalardaki lüks, evlerin yüksekliği, gelip giden arabaların çokluğu, aşırı lüks ile aşırı sefaletin bir arada oluşu insanı ilk

[8] s. 172.

[9] s. 173.

anda sarıverir. Yabancı olduğu bu kalabalıktan şaşkına dönmüş bu hayal adamı benliğinin son derece küçüldüğünü hissetti. Taşrada herhangi bir şekilde itibar gören kişiler ve her adımda taşıdıkları bu önemin izleriyle karşılaşan insanlar, değerlerinin tamamen ve bir anda kaybolmasına tahammül edemezler. Memleketinde bir şeyler olmak ve Paris'teyse hiçbir şey olmamak arasındaki yolu insanın alışarak geçmesi gerekir; birinden diğerine çok hızlı geçenler bir tür hiçlik içine düşer. Bütün duygularına bir karşılık, bütün fikirlerine bir sırdaş, en küçük hislerini paylaşacak bir ruh bulan genç bir şair için Paris korkunç bir çöl olacaktı. Lucien güzel lacivert elbisesini giymemişti, bu nedenle Madam de Bargeton'un evine onun dönmüş olması gereken saatte giderken kıyafetinin pespayeliği denemese de bayağılığından rahatsız oldu..."[10] Dış görünüş ve kıyafete ilişkin anlatının kilit anlarında ayrıntılı betimlemeler vardır. Lucien'in yukarı mahalledeki soylular arasına karışması, Paris'te kibar çevrelere girebilmesi giysilerine bağlıdır. Paris'te moda nasıl hızla değişiyorsa duygular da hızla değişir: "... iki sevgilinin çoğunlukla bir araya geldikleri süreden çok daha kısa bir sürede ayrıldıkları olur. Madam de Bargeton'da ve Lucien'de birbirleri üzerindeki büyü çözülmeye başlıyordu ve bunun nedeni Paris'ti."[11]

Hızla ünlü olan Lucien aynı hızla yerle bir olacaktır: "Lucien sanki rüyadaydı. Birkaç ay içinde hayatı o denli hızla değişmiş, aşırı yoksulluktan o kadar hızla aşırı bolluğa geçmişti ki zaman zaman tıpkı düş görürken uykuda olduklarını bilen insanlar gibi endişeye kapılıyordu. Ancak bu güzel gerçek karşısında bakışlarında, ona imrenen insanların caka adını verebileceği bir kendine güven okunuyordu. Kendisi de değişmişti.

[10] s. 192.
[11] s. 194.

Her günü mutlulukla geçirdiği için rengi solmuş, bakışlarına nemli bir rehavet yerleşmişti..."[12] Lucien'in düşüşe geçişi çok kısa sürede gerçekleşir. Sevgilisi Coralie'nin ölümü, aynı zamanda romantizmin gerçekçilik karşısındaki gerileyişi gibidir: "Bu masum kızın günahları Tanrı tarafından bağışlanmıştır, buna inanıyorum, çünkü Hıristiyan olarak öldü. Ah! Paris... Ève'im, Paris Fransa'nın aynı zamanda hem bütün zaferi hem de bütün alçaklığıdır; orada pek çok hayalimi kaybettim ve bir meleğin vücudunu kutsal toprağa vermek için dilenerek çok daha fazlasını kaybedeceğim!"[13]

Böylelikle romanda "hayallerin kayboluşu" en belirgin biçimde Lucien'in hikâyesinde gözlemlenir. Simgesel olarak Paris taşrayı yenilgiye uğratır. Lucien'in yenilgisini anlattığı mektubu bu simgeselliği vurgular: "Elimdeki imkânlar ile isteklerim arasındaki bu uyuşmazlık, bu denge yoksunluğu benim çabalarımı her zaman sıfıra indirecektir. Okumuş sınıf arasında, zekâ ile kişilik, irade ile istek arasındaki sürekli orantısızlıklar nedeniyle bu tür kişilere çok rastlanır. Benim kaderim ne olacaktı? Unutulmuş olduklarını gördüğüm birkaç eski Paris ünlüsünü hatırlayınca bunu şimdiden tahmin edebiliyorum. İhtiyarlığın eşiğinde, olduğumdan daha yaşlı, parasız ve itibarsız olacağım. Bugün böyle bir yaşlılığı bütün varlığımla geri çeviriyorum: Toplumsal bir paçavra olmak istemiyorum."[14]

Lucien'in düşüşünün son noktasını, üçüncü bölümün sonunda intihar etmek üzere evden ayrıldıktan sonra, yolda karşılaştığı oldukça gizemli bir İspanyol rahiple yaptığı bir anlaşma oluşturur. Rahip, diplomatik elçilik görevi yapan ama oldukça karanlık işlere de bulaşmış, çelişkilerle dolu bir kişilik-

[12] s. 424.
[13] s. 586.
[14] ss. 671-672.

tir. Lucien'i intihardan vazgeçirir ve özel sekreteri olmaya ikna eder. İspanyol rahip dünya düzeninin işleyişini kendi kişiliğinde özetlemektedir. Bu son kesit, bir bakıma "ruhunu şeytana satan" Lucien'in kapitale kul oluşunu da anlatır. İspanyol rahibin açıkladığı yaşam felsefesi bütün romandaki anlamları bir araya getirir ve ilk başta sözünü ettiğimiz çağlar ötesine uzanan göndermeyi de vurgular: "En önemli nokta, kendini bütün topluma bedel kılmaktır. Napoléon, Richelieu, Medici'ler kendilerini kendi yüzyıllarına bedel kıldılar. Siz ise kendinize on iki bin frank değer biçiyorsunuz! Sizin toplumunuz artık gerçek Tanrı'ya değil, Altın Dana'ya tapıyor! Politikada mülkiyetten başka hiçbir şeyi göz önünde tutmayan anayasanızın dini böyle işte."[15]

Sönmüş Hayaller'de iki temel roman kahramanının hayallerinin sönüşüne, dolayısıyla o çağın çeşitli düzlemlerdeki durumuna dair kötümser bakışa dair başka çok sayıda örnek verilebilir. Ancak *Sönmüş Hayaller*'i Balzac romanının zirvesine yerleştiren birçok öğeden biri de, romanın farklı okuma biçimlerine izin vermesidir. Bu yönüyle Balzac romanı kendinden sonra Baudelaire'den Zola'ya kadar çok sayıda şair ve romancıyı etkilemiştir. Sonraki yüzyılda yeni romancılar kendilerini Balzac romanına göre tanımlamış, anlatılarını *İnsanlık Komedyası* romanlarına göre konumlandırmışlardır. Balzac dünyası doğmakta olan vahşi kapitalizmi yansıttığı ölçüde özellikle Lukacs ve Barbéris gibi toplumbilimciler tarafından da kaynak olarak incelenmiştir. Biçemi, yöneldiği hedefin genişliği, yarattığı eserin kavrayıcılığı ve bakışındaki evrensellik bakımından Balzac çoğunlukla Homeros'a benzetilmiş, *İnsanlık Komedyası* uçsuz bucaksız bir evreni anlatan geniş bir fresk olarak görülmüştür.

[15] s. 688.

BİRİNCİ KİTAP

İKİ ŞAİR

Bu hikâyenin başladığı çağda Stanhope baskı makinesi ile mürekkep yayma ruloları taşranın küçük matbaalarında henüz işlemiyordu. Paris matbaacılığına denk tutulmasını sağlayan uzmanlığına karşın Angoulême hâlâ ahşap basım aletleri kullanıyordu; dilimiz bugün artık kullanılmayan "matbaayı inletmek" deyişini bu makinelere borçludur. Bu geri kalmış matbaada hâlâ mürekkep kaplı deri levhalar kullanılıyordu, bir matbaa işçisi harfleri bunlarla basardı. Kâğıt tabakanın üzerine serildiği harflerle dolu *formanın* yerleştirildiği hareketli tabla hâlâ taştandı ve *tezgâh* adını alması boşuna değildi. Günümüzün canavarsı baskı makineleri Elzevier'lerin, Plantin'lerin, Alde'lerin ve Didot'ların, kusurlarına karşın, o güzel kitaplarını borçlu olduğumuz bu düzeneği öyle unutturdu ki Jérôme-Nicolas Séchard'ın ibadet edercesine bağlılık duyduğu bu eski aletlerden söz etmek gerekiyor, çünkü bu ihtişamlı kısa hikâyede onların da rolü var.

Bu Séchard eski bir matbaacı çırağıydı, harfleri dizen işçiler matbaacıların kullandığı dilde ona "Ayı" derlerdi. Matbaa işçilerinin mürekkep haznesinden makineye, makineden mürekkep haznesine gidiş gelişleri kafesindeki bir ayının hareketlerini andırdığından bu takma adı uydurmuş olsalar gerek. Buna karşılık Ayılar da dizgicilere, içinde bulundukları yüz elli iki küçük gözden harfleri çekip almak için yaptıkları sonu gelmez hareketler yüzünden "Maymun" adını takmışlardı. O korkunç 1793 yılında yaklaşık elli yaşlarındaki Séchard evleniverdi. Yaşı ve evliliği sayesinde neredeyse bütün işçileri askere sevk eden seferberlikten kurtuldu. Yaşlı matbaacı, lakabı Saf olan usta-

sı yakın zamanda ardında çocuksuz bir dul bırakarak ölünce matbaada tek başına kaldı. Matbaa bir anda yok olmanın eşiğine geldi: Tek başına kalan Ayı, Maymun'a dönüşemiyordu bir türlü, çünkü matbaacı olsa da ne okumayı ne de yazmayı biliyordu. Konvansiyon Meclisi'nin güzide yönergelerini yaymak için acele eden bir halk temsilcisi, yetersizliklerine bakmadan matbaacıya usta matbaacı ruhsatı verdi ve matbaasına da yönetim adına el koydu. Yurttaş Séchard bu tehlikeli ruhsatı aldıktan sonra, karısının biriktirdiği paralarla matbaa malzemelerini ustasının dul karısından yarı fiyatına devraldı. Asıl iş bu değildi. Cumhuriyetçilerin kararnamelerini hatasız ve gecikmeden basması gerekiyordu. Böyle zor bir durumda talihi yaver gitti ve ne topraklarını kaybetmemek için yurtdışına göçmek ne de kellesini kaybetmemek için ortalıkta görünmek isteyen, dolayısıyla da ne iş olsa yapacak Marsilyalı bir soyluyla karşılaştı. Böylece Maucombe Kontu taşra dizgicilerinin mütevazı ceketini sırtına geçirdi: Soyluları saklayan yurttaşları ölüm cezasına çarptıran kararnameleri kaleme aldı, okudu ve kendi eliyle düzeltti; Saf unvanını alan Ayı bu kararları bastı ve astırdı; ikisi de hayatta kaldı böylece. 1795 yılında Terör Rejimi sona erdiğinde Nicolas Séchard dizgi, düzeltme ve baskı işlerini yapabilecek başka bir Jacques Usta bulmak zorunda kaldı. O zamanlar yönetime bağlılık yemini etmeyi reddetmiş, Restorasyon Dönemi'nde piskopos olacak bir papaz, başkonsülün Katolik dinine serbestlik tanıdığı güne kadar Maucombe Kontu'nun yerini aldı. Sonradan kont ve piskopos yüce meclis sıralarında yan yana geldiler. 1802 yılında Jérôme-Nicolas Séchard'ın okuması yazması 1793 yılındakinden daha iyi olmasa da, *küfesini* bir basımcı tutacak kadar doldurmuştu. Eskiden geleceği için hiç tasalanmayan çırak, Maymunlarına ve Ayılarına karşı korkutucu biri olup çıkmıştı. Cimrilik yoksulluğun bittiği yerde başlar. Matbaacı servet kazanabileceğini fark etti-

ği gün, çıkar düşüncesi içinde bir maddiyat anlayışı geliştirdi; kendi halinde ama açgözlü, kuşkucu ve tuttu mu bırakmayan birinin maddi zekâsıydı bu. Zamanla bir bakışta her tür harf çeşidine göre bir sayfanın ya da bir yaprağın fiyatını anlar hale geldi. Cahil müşterilerini iri harflerin incelere göre daha pahalıya çıktığına inandırırdı; küçük harflere gelince, bunları dizmenin daha zor olduğundan söz ederdi. *Dizgi* işi matbaacılığın hiç anlamadığı bölümü olduğundan aldanmaktan o kadar korkardı ki kâr payını hep yüksek tutardı. Dizgicileri saat ücretiyle çalıştıklarında gözlerini onlardan hiç ayırmazdı. Bir kâğıt tüccarı dara düşse, gider kâğıtlarını yok pahasına alır ve istiflerdi. Bu sayede matbaanın kim bilir ne zamandan beri içinde bulunduğu binaya kısa süre sonra sahip olmuştu. Talihi hep yaver gitmişti: Dul kaldı, tek oğlu vardı; eğitim alsın diye değilse de kendi yerine geçmek için hazırlansın diye kentin lisesine verdi; babalık gücünü uzatabilmek için ona sert davranırdı, bu yüzden tatil günleri onu dizgi rafında çalıştırırdı, onu okutmak için canla başla çalışan babasına bir gün karşılığını verebilmesi için hayatını kazanmayı öğrenmesi gerektiğini söylerdi. Papaz işten çıkınca, Séchard dizgici olarak müstakbel piskoposun dört dizgici içinde hem dürüstlüğe hem de zekâya sahip diye salık verdiği dizgiciyi seçti. Böylelikle adamcağız oğlunun matbaayı yönetebileceği günlere kadar idare etti, o günler geldiğindeyse matbaa genç ve usta ellerde büyüyecekti. David Séchard, Angoulême Lisesi'nde parlak bir öğrenci olarak okudu. Bilgisi ve eğitimi olmayan, sonradan görme bir Ayı olarak Séchard Baba bilimi basbayağı küçümsüyor olsa da oğlunu yüksek matbaacılık okusun diye Paris'e gönderdi; ancak işçi cenneti dediği o şehirde baba parasına güvenmemesini, yüklü bir birikim yapmasını öyle sıkı sıkı tembih etti ki, oğlunun o *ilim şehrinde* geçireceği günleri amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak görüyor gibiydi. David mesleğini öğrenerek Pa-

ris'teki eğitimini tamamladı. Didot makinelerinin dizgicisi bir âlim oldu. 1819 yılının sonuna doğru David Séchard, işlerin başına geçmek için kendisini çağıran babasına tek kör kuruşluk masraf yaptırmadan Paris'ten ayrıldı. Nicolas Séchard'ın matbaası bölgenin adli ilan yayımlayan tek gazetesini, valilik ve piskoposluk evrakını basıyordu; genç ve çalışkan birine büyük bir servet kazandırabilecek üç müşteri.

İşte tam da o dönemde kâğıt üreticisi Cointet Kardeşler Angoulême'deki ikinci matbaanın ruhsatını satın aldı; Yaşlı Séchard İmparatorluk döneminde her tür sanayi hamlesini bastıran bunalımlı savaş dönemlerinin de yardımıyla bu matbaayı o zamana kadar işlevsiz tutmayı başarmıştı, bu yüzden de orayı satın almamıştı ama pintiliği eski matbaa için felaket demekti. Yaşlı Séchard haberi öğrenince, matbaasıyla Cointet Kardeşler arasında oluşacak rekabeti kendisinin değil oğlunun sırtlayacağını düşündü sevinerek. Ben bu rekabetin üstesinden gelemezdim, dedi, ama Didot'larla yetişmiş bir delikanlı işin içinden çıkar. Yetmişine merdiven dayamış Séchard istediği gibi yaşayacağı günlerin hasretini çekiyordu. İleri tipografi teknikleri konusunda bilgisi azdı ama işçilerin eğlenerek taktıkları adla, ayyaşografi sanatındaki üstün yetenekleriyle bilinirdi; işte Séchard, *Pantagruel*'in tanrısal yazarının pek değer verdiği, oysa günümüzde *ölçülülük* denen şeyin hâkim olduğu toplumların gazabına uğrayıp her geçen gün biraz daha gözden düşmüş o sanatın üstadıydı. Adının çizdiği yazgıya sadık kalmış Jérôme-Nicolas Séchard'ın giderilmez bir susuzluğu vardı. Karısı onun üzüm suyuna olan tutkusunu uzun süre makul bir seviyede tutmuştu; bu tutku Ayılarda çok doğal olmalı, zira Mösyö de Chateaubriand Amerika'daki gerçek ayılarda aynı tutkuya işaret etmiştir; ancak filozoflar gençlikteki alışkanlıkların insan yaşlandığında daha da yoğun olarak tekrarlandığına dikkati çekerler. Séchard bu gözlemi doğruluyordu, yaş-

landıkça içkiye daha çok veriyordu kendini. Bu tutkusu ayı suratını andıran suratında ona özgü izler bırakıyordu. Burnu matbaacılıktaki büyük A biçimini almıştı. Damarlı iki yanağı mor, kızılımsı ve çoğunlukla da alacalı asma yapraklarına benziyordu. Sonbaharda sararmış asma dallarının sarmaladığı bir mantar sanırdınız onu. Karla kaplı iki çalı süpürgesini andıran iri kaşları, içinde her şeyi, hatta babalık duygusunu bile öldüren bir cimriliğe bağlı kurnazlığın parıldadığı küçük gri gözleri sarhoş olduğunda bile canlılıklarını korurdu. Kel ve çıplak başı, hâlâ kıvır kıvır olan kır saçlarıyla çevrili kafası La Fontaine'in masallarındaki rahipleri akla getiriyordu. Fitilden çok yağ tüketen eski lambaların çoğu gibi kısa ve göbekliydi, çünkü herhangi bir şeyde aşırıya kaçmak bedeni kendine özgü bir yola sokar. Ayyaşlık, tıpkı tahsil gibi, şişman adamı şişmanlatır, zayıfı zayıflatır. Jérôme-Nicolas Séchard otuz yıldır, hâlâ bazı taşra kasabalarında trampetçinin başında bulunan, belediyenin ünlü üç köşeli şapkasını takıyordu. Yeleği ve pantolonu yeşilimsi kadifedendi. Nihayet sırtında kahverengi, eski bir redingot, ayağında alacalı pamuklu çoraplar ve gümüş kopçalı ayakkabılar vardı. İşçi ile burjuvayı birbirine karıştıran bu kıyafet kusurlarına ve alışkanlıklarına öylesine uyuyor, hayatını o denli iyi anlatıyordu ki sanki adamcağız bu kıyafetleriyle doğmuş gibiydi: Nasıl soğanı kabuğu olmadan düşünemezseniz, onu da bu kıyafetleri olmadan hayal edemezdiniz. Yaşlı matbaacı takıntılı açgözlülüğünün nerelere varabileceğine dair ipuçlarını çoktandır göstermiş olsa bile, sadece işi devretme biçimi bile kişiliğini ele verebilirdi. Oğlunun Didot'ların yüksekokulundan getireceği bilgilere karşın, onunla aklında uzun süredir evirip çevirdiği kârlı işi yapmaya karar verdi. Baba kâr edecekse oğulun zarar etmesi gerekiyordu. Ama adamcağıza iş dendi mi ne oğul tanırdı ne baba. İlk önceleri David onun biricik evladıydı, oysa zamanla bir müşteri gibi gördü onu, çı-

karları kendi çıkarlarıyla çatışan sıradan bir müşteri: O pahalıya satmak istiyordu, David ise ucuza satın almak isteyecekti; işte böylece oğlu yenilmesi gereken bir düşman haline geldi. İyi eğitimli kişilerde genellikle yavaş, inişli çıkışlı ve riyakâr biçimde ortaya çıkan, duygunun kişisel çıkar haline gelme durumu Yaşlı Ayı'da hızlı ve doğrudan oldu ve böylelikle kurnaz ayyaşograf eğitimli tipografı nasıl yendiğini gösterdi. Oğlu geldiğinde adamcağız onu becerikli satıcıların bön müşterilerine gösterdiği pazarlamacı ilgisiyle karşıladı. Bir âşık sevgilisiyle nasıl ilgilenirse o da onunla öyle ilgilendi; koluna girdi, çamura basmamak için ayağını nereye koyacağını söyledi; yatağını ısıttırmış, ocağını yaktırmış, yemek hazırlatmıştı. Ertesi gün mükellef bir öğle yemeği sırasında, oğlunun çakırkeyif olması için elinden geleni yaptıktan sonra, şişenin dibini görmüş Jérôme-Nicolas Séchard, "İş konuşalım mı?" dedi, ama bu sözü iki hıçkırık arasına öyle sıkışıp kaldı ki, David iş konularını ertesi güne bırakmasını rica etti. Yaşlı Ayı sarhoşluğunu idare etmeyi çok iyi bilirdi, o yüzden de onca zamandır hazırladığı bir savaşı terk etme niyetinde değildi. Zaten elli yıldır bu yükü sırtında taşıdıktan sonra, deyişine göre, bir saat bile dayanamazdı. Yarın oğlu Saf olacaktı.

Burada matbaa hakkında bir iki şey söylemek gerekli olabilir. Beaulieu Sokağı'nın Mûrier Meydanı'na açıldığı noktada bulunan matbaa, bu binaya XIV. Louis'nin hükümdarlığı sırasında yerleşmişti. Bu nedenle uzun süre önce bina bu işe uygun hale getirilmişti. Zemin kat eski camlarla sokağın ve iç avluya bakan büyük bir pencerenin ışığını alan çok geniş bir salondu. Matbaa sahibinin odasına ağaçlı dar bir yoldan ulaşılabiliyordu. Ama taşrada basımcılık işleri öyle canlı bir merak uyandırır ki müşteriler, atölyenin zemini yol seviyesinin altında olduğunda birkaç basamak inmek gerekse bile sokağa bakan camlı kapıdan girmeyi tercih ederdi. Şaşkına dönen meraklılar atölyedeki

dar geçitlerde önlerine çıkacak engellere hiç dikkat etmezdi. Zemine gerilmiş iplerin üstündeki yaprakların oluşturduğu hamaklara baksalar, tertip kasalarına çarparlar ya da şapkaları makineleri tutan demir çubuklara takılırdı. Harfleri yüz elli iki kutucuktan çekip alan, elyazmasını okuyan, dizgi çubuğundaki satırı okuyup araya anterlin atan dizgicilerin hareketlerine gözleri takılsa, üstlerine taşlar konmuş tavlı bir kâğıt topuna takılır ya da kalçalarını bir tahta sıraya çarparlardı; Maymunlar ile Ayılar bütün bunlara bakıp eğlenirdi. Hiç kimse avluya bakan ve birinde matbaacının diğerindeyse makine ustasının bulunduğu iki sefil bölümü oluşturan, bu mağaranın ucundaki iki büyük kafese kaza yapmadan ulaşamazdı. Avluda duvarlar, ustanın ünü dikkate alındığında iştah açıcı bir yerel renge sahip asma dalları resimleriyle hoş biçimde süslenmişti. Dipte, siyah ara duvara yaslanmış biçimde harap bir sundurma yükseliyor, kâğıt burada tavlanıp hazırlanıyordu. Basılmadan önce ve basıldıktan sonra formaların ya da halk diliyle söylersek harf tepsilerinin yıkandığı tekne orada bulunuyordu; buradan binada kullanılan atık suya karışmış halde mürekkepli sular akar, bu manzara pazar kurulduğu günler oraya yolu düşen köylülerin aklına bu evde şeytanın yıkandığını getirirdi. Bu sundurmanın bir köşesinde mutfak, diğerinde odunluk bulunuyordu. Üstünde sadece iki izbe çatı katı odasının bulunduğu binanın ilk katında üç oda vardı. Dar yol kadar uzun, eski tahta merdiven kafesinden daha kısa, sokak tarafına açılan dar uzun bir pencere ile avluya açılan yuvarlak bir pencerenin aydınlattığı ilk oda misafir ve yemek odası olarak kullanılırdı. Sade kireçle basitçe boyanmış bu oda tüccar cimriliğinden akan adi basitliğiyle göze çarpardı: Kirli döşeme hiç yıkanmamıştı; mobilya olarak üç kötü sandalye, yuvarlak bir masa ve biri yatak odasına, diğeri salona açılan iki kapı arasına konmuş bir büfe vardı sadece; pencereler ve kapı kirden kararmıştı; oda çoğu zaman boş ya

da basılı kâğıtlarla dolu olurdu; genellikle balyaların üstünde Jérôme-Nicolas Séchard'ın akşam yemeğinden kalmış çatal kaşık, şişeler, tabaklar olurdu. Işığını avludan alan parmaklıklı penceresi çerçeveli yatak odası Corpus Christi Yortusu'nda taşradaki evler boyunca görülen eski halılarla kaplıydı. Burada, cibinlik perde takılmış sütunlarıyla üstünde kırmızı şayaktan bir örtünün bulunduğu büyük bir yatak, kurt yeniği iki koltuk, goblen kaplamalı iki ceviz sandalye, eski bir yazı masası ve şömine üstünde de bir kabartma resim vardı. Eskilerden kalma bir saflık havasının solunduğu ve kahverenginin yoğun olduğu bu odayı Jérôme-Nicolas Séchard'ın selefi ve ustası Senyör Rouzeau düzenlemişti. Rahmetli Madam Séchard tarafından yenilenen salonda, oldukça koyu bir maviye boyanmış korkunç ağaç işleri görülüyordu; duvar levhaları beyaz zemin üzerine isli boyayla çizilmiş Doğu'ya özgü sahnelerin bulunduğu kâğıtlarla süslenmişti; mobilyalar arkalıkları lir şeklinde olan, mavi meşinle kaplı altı sandalyeden ibaretti. Mûrier Meydanı'na açılan ve kaba tarzda çerçevelenmiş iki pencere perdesizdi; şöminede ne şamdan ne duvar saati ne de ayna vardı. Madam Séchard burasını güzelleştirmeyi tamamlayamadan ölmüştü ve Ayı da kâr getirmeyecek iyileştirmelerin ne işe yarayacağını bilemediğinden bunları bir yana bırakmıştı. İşte Jérôme-Nicolas Séchard, *ayakları birbirine dolanarak* oğlunu oraya götürdü ve yuvarlak masanın üstündeki, dizgicinin onun emirlerine göre hazırladığı matbaa malzemeleri listesini gösterdi.

– Oku şunu oğlum, dedi Jérôme-Nicolas Séchard sarhoş gözlerini bir kâğıda bir oğluna çevirerek. Sana nasıl mücevher gibi bir matbaa veriyorum göreceksin.

– Demir çubuklarla destekli üç ahşap makine, tablası dökme demirden...

– Ben geliştirdim bunu, dedi Yaşlı Séchard oğlunun okumasını keserek.

– Bütün malzemesiyle, mürekkep hazneleri, balyaları ve yatakları vb. ile birlikte bin altı yüz frank! Ama baba, dedi David Séchard listeyi elinden bırakarak, bu makineler yüz frank bile etmez, odun diye ocakta yakmak en iyisi.

– Odun mu, diye bağırdı Yaşlı Séchard, odun ha! Al şu listeyi, aşağı inelim! Gör bakalım, sizin üçkâğıtçı demircilerin icatları kendini kanıtlamış eski aletler kadar iyi işleyebilir mi. Gör bakalım, posta arabaları gibi tıkır tıkır çalışan ve en küçük tamir bile gerektirmeksizin bütün ömrün boyunca işleyecek bu emektar makinelere dil uzatmaya için el verir mi. Odun ha! Evet, tabii, odun, ama sana ekmeğini verecek odun! Babanın yirmi yıl boyunca işlettiği ve seni bu günlere getiren odun bunlar.

Baba, eğri büğrü, yıpranmış merdivenleri titreyerek, düşmeksizin indi; atölyeye çıkan yolun kapısını açtı, sinsice yağlanıp temizlenmiş makinelerden ilkine doğru seğirtti, çırağının parlattığı meşeden çiftli tablayı gösterdi.

– Makine aşka davet etmiyor mu? dedi.

Makinede bir *düğün davetiyesi* bulunuyordu. Yaşlı Ayı çerçeveyi dişlinin üstüne, dişliyi tablanın üstüne indirdi, bunu da presin altına sürdü; genç bir Ayının çevikliğiyle çubuğu çekti, tablayı geri getirmek için ipi çözdü, dişliyi ve çerçeveyi kaldırdı. Bu halde kullanılan makine öyle tatlı bir ses çıkardı ki cama çarpıp kaçan bir kuşun sesi sanırdınız.

– Bu hızla işleyecek tek bir İngiliz makinesi var mı, diye sordu baba şaşkınlık içindeki oğluna.

Yaşlı Séchard hemen sonra ikinci, ardından üçüncü makineye koştu, her biri üstünde aynı işlemi aynı ustalıkla yaptı. Son makinede, şaraptan buğulanmış gözlerine çırağın pis bıraktığı bir yer çarptı, sarhoş adam ağız dolusu küfrettikten sonra satılık bir atın tüylerini parlatan bir hayvan tüccarı gibi redingotunun eteğiyle orayı sildi.

– Dizgici tutmadan bu üç makineyle yılda dokuz bin frank

kazanabilirsin David. Gelecekteki ortağın olarak bu makinelerin yerine harfleri aşındıran, yerin dibine batası dökme demir baskı makineleri koymana karşıyım. O lanet olası İngilizin, dökümcüleri zengin etmekten başka derdi olmayan o Fransız düşmanının icadını görüp Paris'i ayağa kaldırdınız. Demek Stanhope makinelerini tercih edersiniz ha! Benim şu üç pırlantanın neredeyse iki katına, her biri iki bin beş yüz franga satılan ve esnek olmadıklarından harfleri aşındıran Stanhope'lar uzak olsun. Ben senin gibi okumuş değilim ama kulağına küpe olsun: Stanhope'un doğuşu harflerin ölümü demektir. Bu üç makine çok kullanışlı, temiz iş çıkarır, Angoulême'lilere yeter de artar. İster demir, ister ahşap, ister altın, ister gümüş makineyle bas, sana bir kuruş fazla vermezler.

– *Keza*, dedi David, Mösyö Vaflard'ın dökümhanesinden gelen beş bin libre harf... Didot'ların eski öğrencisi bu isme gülümsemekten alıkoyamadı kendini.

– Gül, gül! On iki yıl geçti, harfler hâlâ yeni. Ben dökümcü diye ona derim! Mösyö Vaflard sıkı malzeme üreten namuslu biri; benim için de en iyi dökümcü en az uğranılan dökümcüdür.

– On bin frank değer biçilmiş, diye sürdürdü sözlerini David. On bin frank baba! Libresi kırk meteliğe gelir, ama Didot Kardeşler libreyi otuz altı meteliğe satıyor. Sizin bu paslı çivilerin değeri ancak döküm fiyatı eder, libresi on metelik.

– İmparatorluğun eski basımcısı Mösyö Gillé'nin Bâtarde'larına, Coulée'lerine, Ronde'larına sen paslı çivi mi diyorsun? Libresi altı frank eden harfler, beş yıl önce alınmış dökümcülük şaheserleri bunlar ve birçoğu hâlâ dökümhaneden yeni çıkmış gibidir, gel bak!

Yaşlı Séchard hiç kullanılmamış harflerle dolu bir iki külah alıp gösterdi.

– Ben âlim değilim, ne okumayı ne yazmayı bilirim, ama

Gillé dökümhanesinin döktüğü yazı harflerinin senin şu Didot Kardeşler'in İngiliz harflerinin babası olduğunu anlayacak kadar bilgim var. İşte bir *yuvarlak harf*, dedi bir kasa gösterip içinden M harfini alarak, on iki puntoluk bir *yuvarlak*, üstüne tutkal sürülmemiş daha.

David babasıyla konuşma imkânının olmadığını fark etti. Her şeyi ya kabul ya da reddetmek gerekiyordu, evet ya da hayırdan başka seçeneği kalmıyordu. Yaşlı Ayı listeye serme iplerini bile koydurmuştu. En küçük kıskaç, çıta, hazne, yıkama taşı ve fırçaları, her şey bir cimri titizliğiyle sayılara dökülmüştü. Toplam rakam, usta matbaacı ruhsatı ve hazır müşteri de dahil olmak üzere otuz bin frangı buluyordu. David içinden bu işin olurunu olmazını hesaplıyordu. Oğlunun rakam konusunda sessiz kaldığını gören Yaşlı Séchard endişelendi, zira sessiz bir kabullenişten çok sıkı bir pazarlığı yeğlerdi. Bu tür alışverişlerde pazarlıklar çıkarlarını savunan dirayetli bir tüccarı ele verir. Yaşlı Séchard, *Her şeyi kabullenen hiçbir şey ödemez*, derdi. Oğlunun aklından geçenleri anlamaya çalışarak taşrada matbaa işletmeciliği için gereken değersiz aletleri bir bir saydı; David'i önce bir satine presine, ardından daha küçük işler yapan bir yontma presine götürdü, sonra bunun kullanılışını ve sağlamlığını övdü.

– Eski aletler hep en iyisidir, dedi. Fiyatları yenilerinden daha pahalı olmalı, tıpkı altın varakçılarınki gibi.

Jérôme-Nicolas'nın şarapla sulanmış belagatiyle Hymena'ları, Eros'ları, bir V ya da M çizerek mezarlarının taşlarını kaldıran ölüleri resmeden süsler, gösteri afişleri için kocaman maske çerçeveleri paha biçilmez şeylere dönüştü. Oğluna taşra insanlarının çok köklü alışkanlıklarının olduğunu, bu nedenle de onlara daha güzelini vermeye çalışmanın boşunalığını anlattı. Bizzat kendisi, Jérôme-Nicolas Séchard, onlara şeker kâğıdına basılmış *Double Liégeois*'dan daha mükemmel takvim-

ler satmayı denemişti de, ve işte! Bunlar en müthiş takvimler yerine gidip yine o aynı *Double Liégeois*'yı seçmişti. David daha maliyetli olan yenileri daha pahalıya satarak kısa süre sonra bu eski moda şeylerin değerini anlayacaktı.

– Hah! Hah! Taşra taşradır oğlum, Paris de Paris. Houmeau'dan biri gelip de düğün davetiyesi ister ve sen de davetiyeyi Eros ve süslemeler olmadan basarsan adam kendini evlenmiş saymaz, ama bunların yerine tutar da, matbaacılığın pirleri olsalar bile taşrada icatları yüzyıldan önce yer bulamayacak olan Didot'ların yaptığı gibi E basacak olsan davetiyeyi getirip geri verir.

Cömert insandan iyi tüccar olmaz. David bir tartışmadan korkan ve düşman duygularına biraz fazla çalıştığında yumuşayan o mahcup ve uysal yapıdaki kişilerdendi. Terbiye düzeyi ve yaşlı sarhoşun onun üstünde sürdürdüğü otorite, babasıyla pazarlık işine girişmesini engelliyordu; üstelik babasının iyi niyetle davrandığını sanıyordu, çünkü babasındaki bu çıkar açlığını önce onun makinelerine duyduğu bağlılıkla açıkladı. Buna karşın Jérôme-Nicolas Séchard, dul Madam Rouzeau'dan her şeyi nakit on bin franga almıştı ve bugünkü durumda otuz bin frank müthiş yüksek bir rakamdı, işte bu yüzden oğlu,

– Baba, beni öldürüyorsunuz! diye haykırdı.

– Sana hayat veren ben mi öldürüyorum seni? dedi yaşlı ayyaş elini iplere doğru uzatarak. Peki ya ruhsata ne fiyat verirsin? Satırı on metelik olan ilan gazetesinin değerini biliyor musun, tek başına geçen ay beş yüz frank kazanç getirdi, haberin var mı? Defterleri aç bak evladım, valilik ilanları ve sicillerinin, belediye ve piskoposluk evraklarının ne getirdiğini gör! Zengin olmak istemeyen bir aylaksın. Seni Marsac'taki gibi güzel bir yere götürmesi gereken atın pazarlığını yapıyorsun.

Listeye bir de baba oğul arasında bir şirket sözleşmesi eklenmişti. Babacık altı bine almış olduğu evini şirkete bin iki

yüz frank karşılığında kiralıyor, çatı katındaki odalardan ikisini de kendine ayırıyordu. David Séchard otuz bin frangı ödeyinceye kadar gelirler yarı yarıya bölüşülecekti, bu parayı babasına ödediği gün matbaanın tek ve biricik sahibi o olacaktı. David aletlerle ilgilenmeksizin ruhsatı, hazır müşteriyi ve gazeteyi ölçüp biçti, borcu ödeyebileceğini düşündü ve koşulları kabul etti. Köylü kurnazlıklarına alışmış ve Parislilerin karmaşık hesaplarından hiç anlamayan baba bu kadar çabuk verilen karara şaşırmıştı.

"Oğlum yoksa zengin mi oldu," diye geçirdi içinden, "yoksa borcunu ödemeyeceğini mi sanıyor?" Bu düşünceyle, depozito için yanında para getirip getirmediğini sordu. Babanın merakı oğulda güvensizlik yarattı. David ağzından bir şey kaçırmadı. Ertesi gün Yaşlı Séchard çırağına eşyalarını ikinci kattaki odaya taşıttı, bunları boş dönecek yük arabalarıyla köye götürmeyi düşünüyordu. İlk kattaki üç odayı eşyasız olarak oğluna verdi, ayrıca işçi ödemeleri için tek kuruş vermeden matbaayı devretti. Ortak sıfatıyla babasından ortaklık için gerekli sermayeyi koymasını istediğinde yaşlı matbaacı bilmezden geldi. Matbaasını verirken para da vermek zorunda olmadığını söyledi, sermayeyi zaten vermişti. Oğlunun ileri sürdüğü nedenlerle sıkışınca, dul Rouzeau'dan matbaayı satın aldıktan sonra işin içinden tek kuruşu olmadan çıktığını söyledi. Eğer onun gibi bilgisiz bir işçi başarmışsa Didot'nun öğrencisi daha iyisini yapardı. Zaten David yaşlı babasının alın teriyle okurken para da kazanmıştı, bugün bu parayı kullanabilirdi.

– *Harçlıklarını* ne yaptın? dedi, önceki gün oğlunun sessizliği nedeniyle açıklığa kavuşmayan konuyu açmak için.

– Neyle geçinip neyle kitaplarımı alacaktım? diye karşılık verdi öfkelenen David.

– Ya! Kitap da mı alıyordun? diye sordu Ayı. İşleri batıracaksın. Kitap alanlar kitap basmayı beceremez.

David en büyük utancı, bir babanın bayağılaştığı anda duyulan utancı duydu, yaşlı cimrinin karşı çıkmak için sıraladığı onca aşağılık, sulugöz, bayağı ve tüccarca sebepleri dinlemek zorunda kaldı. Kendini yalnız, desteksiz gördüğünde, sırf felsefi merakından dolayı içyüzünü öğrenmek istediği babasının simsarlara benzediğini fark ettiğinde acılarını içine gömdü. Ona annesinin mirasına dair hiç soru sormadığını hatırlattı. Bu servet matbaa bedelinden düşülmeyecekse hiç olmazsa işletme masraflarında kullanılmalıydı.

– Annenin serveti mi? diye sordu Yaşlı Séchard. Onun serveti sadece zekâsı ve güzelliğiydi!

David bu cevapla babasını çözdü ve bu hesabı sormak ancak pahalı, onur kırıcı ve bitmek bilmez bir dava sürecine girmekle olabilirdi. O soylu genç üstüne yüklenen yükü kabullendi, zira babasına verdiği taahhütleri yerine getirmenin ne denli zor olacağını biliyordu.

"Çalışırım," dedi içinden. "Nihayetinde zorluk çekeceksem, adamcağız da zamanında çekti. Hem zaten kendim için de çalışmış olmayacak mıyım?"

– Sana bir hazine bırakıyorum, dedi oğlunun sessizliğinden endişelenen baba.

David bu hazinenin ne olduğunu sordu.

– Marion, dedi babası.

Marion matbaanın çalışabilmesi için olmazsa olmaz, şişman bir köylü kızıydı: Kâğıtlara tav verir, kenarlarını keser, alışveriş ve mutfak işlerini yapar, çamaşırları yıkar, kâğıt arabalarını boşaltır, paraları toplar ve tamponları temizlerdi. Marion'un okuması olsa Yaşlı Séchard ona dizgi de yaptırırdı.

Séchard Baba köye gitmek için yayan yola çıktı. Şirket adı altında yaptığı satıştan çok memnun olsa da parasını tahsil etme konusunda endişeliydi. Satış sıkıntılarının hemen ardından tahsil sıkıntısı başlar hep. Aslında bütün tutkuların iki

yönü vardır. Tahsili yararsız gören bu adam tahsilin etkisine inanmaya zorluyordu kendini. Otuz bin frangını, eğitimin oğlunda geliştirdiğini varsaydığı onur duygusu üstüne yatırmıştı. İyi yetişmiş bir delikanlı olarak David borcunu ödemek için canla başla çalışacak, bilgileri sayesinde kaynak bulacaktı; çok iyi duygular beslediğini göstermişti, borcunu ödeyecekti! Böyle davranan birçok baba babalık duygusuyla davrandıklarını sanır, tıpkı Angoulême'e dört fersah uzaklıktaki küçük bir köy olan Marsac'taki bağına vardığında kendini buna ikna etmeyi başaran Yaşlı Séchard gibi. Önceki sahibinin güzel bir ev yaptırdığı bu arazi, Yaşlı Ayı'nın satın aldığı yıl olan 1809'dan beri her geçen yıl genişlemişti. Matbaacılık işlerinin yerini üzüm sıkma işi almıştı ve kendi deyişiyle çok uzun süreden beri bağcılıkla uğraştığı için işi bilmediği söylenemezdi. Köydeki emekliliğinin ilk yılında Séchard Baba bağ sırıklarının üstünden endişeli yüz ifadesiyle görünür olmuştu; eskiden atölyesinde olduğu gibi şimdi de bağından dışarı çıkmıyordu. Umut bağladığı otuz bin frank eylülde sıkılacak üzümlerden daha çok başını döndürüyor, parmaklarıyla hayali paraları sayıyordu. Bu parayı ne kadar az hak etmişse o kadar çok elde etmek istiyordu. Bu yüzden sık sık endişeye kapılıp Marsac'tan Angoulême'e koşuyordu. Kentin kurulduğu kayalığın yokuşunu tırmanıyor, oğlunun işin üstesinden gelip gelemediğini görmek için atölyeye giriyordu. İşte, makineler yerli yerindeydi; kâğıt takke takmış tek çırak tamponları temizliyordu; Yaşlı Ayı herhalde davetiye basmakta olan bir makinenin gürültüsünü duyuyor, eski harflerini tanıyor, her biri kendi bölmesinde bir kitabı okuyan oğlu ile dizgiciyi fark ediyor, okudukları şeyin düzelti olduğunu düşünüyordu. David'le akşam yemeğini yedikten sonra kafasında endişelerini evirip çevirerek Marsac'a dönüyordu. Cimriliğin tıpkı aşk gibi gelecekte olabilecek şeyleri gören bir gözü vardır, bunların kokusunu alır, sezinler. Bağcı, aletlerinin görüntü-

sü servet edindiği yılları hatırlattığı için gözlerini kamaştıran atölyeden uzaktayken oğlunda endişe verici hareketsizlik izleri görüyordu. *Cointet Kardeşler* adı bile dehşete düşürüyordu onu, *Séchard ve Oğlu* matbaasını geride bıraktığını görür gibi oluyordu. Kısaca felaketin rüzgârını hissediyordu. Bu önsezi doğruydu, Séchard matbaasının üstünde felaket kol geziyordu. Ama cimrilerin bir tanrısı vardır. Beklenmedik koşullar bir araya gelince bu tanrı hileli satışının bedelini sarhoşun kesesine düşürecekti. İşte bu yüzden Séchard matbaası düşüşe geçmişti, büyüyecek imkânları olsa bile. Hükümette Restorasyon Dönemi'nin dini yeniden canlandırmasına kayıtsız ama liberalizme de aynı ölçüde aldırmaz görünen David siyasi ve dinsel konularda en tehlikeli tarafsızlık tavrını takınıyordu. Taşra tüccarlarının müşteri bulmak için fikir beyan etmek zorunda oldukları bir dönemdi zira liberallerin uygulamaları ile kralcılarınki arasında bir seçim yapmak gerekiyordu. David'in içinde doğan aşk, bilimsel uğraşıları ve iyi huylu oluşu, gerçek tüccarı oluşturan ve taşra sanayicisi ile Parisli sanayici arasındaki farkları ona gösterecek kazanç hırsından uzak tutuyordu onu. Bölgelerde bu kadar keskin olan ayrımlar Paris'in büyük hareketi içinde kaybolur. Rakipleri Cointet Kardeşler monarşi fikirlerine yaklaşmaya başladı, göstere göstere perhiz yaptılar, katedrale gider oldular, rahipleri onurlandırdılar, ihtiyaç duyulan ilk dinsel kitapları bastılar. Böylece Cointet'ler bu kazançlı alanda öne geçti ve David Séchard'a liberal ve tanrıtanımaz diyerek iftira attılar. Babası *septembriseur*[1] bir ayyaş, bir Bonaparte'çı, altınlarını oğluna bırakacak yaşlı bir cimri olan birine nasıl iş verilebilir, diye soruyorlardı. Onlarsa yoksuldu, aileleri vardı, David bekârdı ve elbette çok zengin olacaktı, bu yüzden key-

[1] Fransız Devrimi sırasında, 1792 Eylül'ünde Paris hapishanelerindeki katliamlara katılan kişi. (Bütün dipnotlar çevirmene aittir.)

fine bakıyordu vs. David'e yönelen bu suçlamalardan etkilenen valilik ve piskoposluk basım işlerinin ayrıcalığını Cointet Kardeşler'e verdi. Kısa süre sonra bu açgözlü hasımlar rakiplerinin ilgisizliğinden de cesaret alıp ikinci bir ilan gazetesi kurdular. Eski matbaa ufak tefek şeyler basar hale geldi ve ilan gazetesinin geliri yarı yarıya azaldı. Kilise ve din kitaplarından elde ettiği büyük gelirle zenginleşen Cointet matbaası kısa süre sonra, bölgenin ilanları ile adli ilanları tek başına basabilmek için Séchard'lara gazetelerini satın almayı teklif etti. David bu haberi babasına verdiği anda, Cointet matbaasının ilerlemesinden epeydir korkuya kapılan yaşlı bağcı, savaş meydanındaki cesetlerin kokusunu alan bir karga çevikliğiyle Marsac'tan Mûrier Meydanı'na indi.

– Cointet'leri halletme işini bana bırak, bu işe sen karışma, dedi oğluna.

Yaşlı adam kısa süre sonra Cointet'lerin çıkarlarını anladı ve görüşlerinin keskinliğiyle onları ürküttü. Oğlu bir budalalık yapacakken buna engel olduğunu söylüyordu. Gazeteyi satarsa müşterileri neyle elde tutarız? Yeminli dava vekilleri, noterler, Houmeau'nun bütün tüccarları liberal olacak; Cointet'ler liberalizmle suçlayarak Séchard'lara zarar vermek istedi, böylece onlara bir çıkış kapısı sundu, liberallerin ilanları Séchard'lara kalacak! Gazeteyi satmak mı! Makineleri ve ruhsatı satsan daha iyi. Böylece oğlunu mahvetmemek için Cointet'lerden altmış bin frank istedi: Oğlunu seviyordu, oğlunu savunuyordu. Bağcı oğlunu tıpkı köylülerin karılarını kullandıkları gibi kullandı: Oğlu istesin ya da istemesin, Cointet'lerden birer birer kopardığı önerilere göre, onları biraz da zorlukla *Journal de la Charente* gazetesi için yirmi iki bin frank vermeye razı etti. Ama David hiçbir zaman hiçbir gazete basmamayı, aksi takdirde otuz bin frank tazminat ödemeyi kabul etmek zorunda kaldı. Bu satış Séchard matbaasının intiharıydı ama bağcı hiç kaygılanmıyor-

du. Hırsızlıktan sonra hep cinayet gelir. Adamcağız bu parayla kendi alacağını tahsil etmeyi düşünüyordu, bunu elde etmek için üstüne David'i bile vermeye razıydı, ayrıca bu umulmadık hazinenin yarısında yasal hakkı vardı. Cömert baba tazminat olarak ona matbaayı bıraktı ama evin kirasını bin iki yüz frank olarak belirledi. Gazete Cointet'lere satıldıktan sonra yaşlı adam kente nadiren gelir oldu, yaşlandığını ileri sürüyordu ama gerçek neden artık ona ait olmayan bir matbaayla ilgilenmemesiydi. Bununla birlikte eskiden makinelerine duyduğu şefkati tamamen unutmuş değildi. İşler için Angoulême'e geldiğinde onu eve çeken şeyin ne olduğunu, baskı makineleri mi yoksa usulen kirasını istemeye geldiği oğlu mu, belirlemek zordu. Cointet Kardeşler'e geçmiş olan eski ustası bu babacan cömertliğin neye bağlı olduğunu biliyordu, bu kurnaz tilkinin kiraların birikmesiyle ilk alacaklısı olduğunda oğlunun işlerine müdahale etme hakkını elde etmeye çalıştığını söylüyordu.

David Séchard'ın uyuşuk ilgisizliği bu gencin kişiliğini çizecek olan nedenlere bağlıydı. Babasının matbaasına yerleştikten birkaç gün sonra, derin bir sefalet içine düşmüş okuldan bir arkadaşıyla karşılaşmıştı. David Séchard'ın arkadaşı hemen hemen yirmi bir yaşında, genç bir adamdı, ismi Lucien Chardon'du ve cumhuriyet ordularında görev yaparken yaralanıp emekli edilmiş eski bir cerrahın oğluydu. Talih Baba Chardon'u bir kimyacı yapmıştı ve tesadüfler de onun Angoulême'de eczacı olmasını sağlamıştı. Uğruna birçok yıl bilimsel eğitim aldığı kârlı bir keşfin gerektirdiği hazırlıkların tam ortasında yakalamıştı ölüm onu. Her tür gut hastalığını iyileştirmek istiyordu. Gut zenginlerin hastalığıydı ve zenginler sağlıklarını yitirdiklerinde iyi para verdiğinden, aklına gelen bütün diğer hastalıklar arasında bu hastalığa bir çözüm bulmak gerekmişti. Bilim ve pratik deneyim arasında kalınca rahmetli Chardon bir tek bilimin servet sağlayabileceğini anladı, böylece hastalığın

nedenlerini inceledi ve tedaviyi her hastaya göre değişen bir rejim üstüne oturttu. Bilimler Akademisi'nden onay almak için kısa süreliğine gittiği Paris'te ölmüş ve böylece çalışmalarının meyvesini alamamıştı. Talihini hisseden eczacı, oğlunun ve kızının eğitimi için hiçbir şeyi ihmal etmiyordu, öyle ki ailesinin geçimi eczanesinin gelirlerini sürekli tüketiyordu. Böylece çocuklarını sefalet içinde bırakmış olmakla kalmadı, onları parlak bir gelecek umudu içinde büyüttüğünden ölümüyle birlikte ne yazık ki bu umutlar da söndü gitti. Onu tedavi eden ünlü Desplein, öfkeden kıvranarak öldüğüne tanık oldu. Bu tutkunun temel nedeni eski cerrahın, 1793'te darağacından mucizevi biçimde kurtardığı Rubempré ailesinin son üyesi olan karısına duyduğu aşktı. Genç kız bu yalana razı olmasa da Chardon kızın hamile olduğunu söyleyip zaman kazanmıştı. Bir anlamda onunla evlenme hakkını elde ettikten sonra yoksul olsalar da evlendiler. Aşk evliliğinden olan bütün çocuklar gibi miras olarak annelerinin muhteşem güzelliğini aldılar, sefaletle birleştiğinde çoğunlukla yıkıcı bir hediyeydi bu. Bu kadar canla başla sarıldığı ümitler Madam Chardon'un güzelliğini derinden bozmuş, yokluğun yarattığı giderek ağırlaşan düşkünlükler huyunu suyunu değiştirmişti, ama onunkiyle birlikte çocuklarının cesareti talihsizliklerin üstesinden gelmeye yetiyordu. Zavallı dul, Angoulême varoşu olan Houmeau'daki Grand'rue Sokağı'nda bulunan eczaneyi sattı. Eczanenin bedeli ona üç yüz frank gelir sağladı, bu da kendi geçimini sağlamaya yetmiyordu, ama o ve kızı durumlarını utanç duymadan kabullendi ve gündelik işlere gittiler. Anne doğum yapmış kadınlara bakıyordu ve iyi haliyle tavrı sayesinde zengin evlerinde hep onu tercih ediyorlardı, günde yirmi metelik kazanıyordu. Oğlunun, annesini böylesi aşağılık bir durumda görmesini engellemek için Madam Charlotte adını almıştı. Onu tutmak isteyenler Mösyö Chardon'un halefi Mösyö Postel'e başvuruyordu.

Lucien'in kız kardeşi komşusu olan kibar çamaşırhanesinde, Madam Prieur adında Houmeau'da saygı gören çok dürüst bir kadının yanında çalışıyordu ve günde yaklaşık on beş metelik kazanıyordu; işçileri idare ediyor ve atölyede onu biraz olsun düşkün sınıfından kurtaran bir üstünlüğün tadını çıkarıyordu. Madam Chardon'un üç yüz franklık geliriyle birleşen bu azıcık iş geliri yılda yaklaşık sekiz yüz frangı buluyordu ve üç kişi bu parayla geçinmek, giyinmek ve barınmak zorundaydı. Ailenin tutumlu harcaması sayesinde, zaten tamamen Lucien'in silip süpürdüğü bu gelir kıt kanat yetiyordu. Madam Chardon ve kızı Ève, Lucien'e Muhammed'in karısı kocasına nasıl güvenirse öyle güveniyordu, onun geleceği için yapmayacakları fedakârlık yoktu. Bu zavallı aile Houmeau'da, laboratuvarın üstündeki bir iç avlunun ucunda bulunan, Mösyö Chardon'un halefince cüzi bir ücrete kiralanmış bir evde yaşıyordu. Lucien döküntü halinde, sefil bir odada kalıyordu. Doğabilimlerine tutkun bir baba tarafından bu yola sürüklenen Lucien, Angoulême Lisesi'nin parlak öğrencilerinden biri olmuştu; Séchard okulu bitirirken o üçüncü sınıfta okuyordu.

Talih iki okul arkadaşını karşılaştırdığında, sefaletin kirli kadehinden içmekten yorgun düşmüş Lucien yirmili yaşlarda tutulan uç taraflardan birinde karar kılmak üzereydi. David bir dizgiciye hiç ihtiyacı olmadığı halde Lucien'i yanına alıp dizgici mesleğini öğretmeyi üstlenip, ayrıca ona ayda cömertçe kırk frank verdiğinde umutsuzluktan kurtulmuştu. Böylelikle pekişen okul arkadaşlığından ileri gelen bağları yazgılarının benzerliği ve kişiliklerinin farklılığıyla kısa sürede daha da sıkılaştı. Akıllarında gelecekle ilgili birçok büyük tasarıyla, insanı bütün zirvelerle aynı seviyeye getiren ve onlarda toplum içine fırlatılıp atılmış duygusu yaratan o yüksek zekâya sahipti ikisi de. Yazgının adaletsizliği onlar için güçlü bir bağdı. Sonra her ikisi de farklı yollardan şiire ulaşmıştı. Doğabilimlerindeki

en uç kuramsal düşüncelere yönelmiş olsa da Lucien, ateşli biçimde edebiyatta şöhret kazanma yoluna dönüyordu; düşünceli yapısıyla şiire daha yatkın olan David ise temel bilimlere eğiliyordu. Rollerin birbirini tamamlaması bir ruh kardeşliği yaratıyordu. Lucien kısa süre sonra David'e babasının endüstri biliminin uygulamaları hakkındaki büyük düşüncelerini aktardı ve David de Lucien'in kendine bir isim ve servet yapabilmek için edebiyatta gideceği yolları fark etmesini sağladı. Bu iki gencin dostluğu ancak ergenlik sonunda ortaya çıkan tutkulardan birine dönüştü. David kısa süre sonra güzel Ève'in farkına vardı, melankolik ve düşünceli kişiler nasıl tutulursa o da öylece ona tutuldu. Dua kitabındaki *Et nunc et semper et in secula seculorum*[2] deyişi, eserleri iki kalbin arasındaki yolda ortaya çıkan ve kaybolan muhteşem destanlardan oluşan bu bilinmedik yüce şairlerin şiarı haline geldi! Âşık, Lucien'in annesiyle kız kardeşinin bu güzel yüzlü şaire bağladıkları umutların sırrına erince, ona duydukları körü körüne bağlılığı anlayınca, fedakârlıklarını ve umutlarını paylaşarak sevgilisine yaklaşmaktan hoşlandı. Böylece Lucien, David için bulunmaz bir kardeşti. David, tıpkı kraldan çok kralcı olan aşırılıkçılar gibi annesi ve kız kardeşinin Lucien'in dehasına olan inancını gölgede bıraktı ve bu dehayı bir annenin çocuğunu sevmesi gibi sevdi. Onları bir araya getiren parasızlık yüzünden sıkışmış bir halde, ilk gelenlerin yolduğu bütün ağaçları hiçbir meyve elde edemeden sallayarak tıpkı diğer gençler gibi çabucak servet elde etmenin yollarını geveleyip durdukları sohbetlerinden birinde Lucien, babasının ileri sürdüğü iki fikri hatırladı. Mösyö Chardon yeni bir kimyasal katkı maddesiyle şeker fiyatını ve aynı şekilde Çinlilerin kullandığı ve pek pahalı olmayan bazı bitkisel maddeleri Amerika'dan getirterek kâğıt fiyatını da yarı

[2] (Lat.) Şimdi ve daima, dünya sonsuz olacak.

yarıya düşürmekten söz etmişti. Daha Didot'lardayken bu sorunun önemini bilen David ucunda bir servet gördüğü bu işi benimsedi ve Lucien'i borcunu asla ödeyemeyeceği bir velinimet olarak gördü.

İki arkadaşın baskın düşüncelerinin ve iç dünyalarının bir matbaayı idare etmeye ne kadar elverişsiz olduğunu herkes tahmin edebilir. Piskoposluğun matbaası, kitapçısı ve artık bölgenin tek gazetesi olan *Courrier de la Charente*'ın sahibi Cointet Kardeşler gibi on beş yirmi bin frank gelir elde etmek bir yana, oğul Séchard'ın matbaası ayda üç yüz frank zar zor kazanıyor, bu paradan dizgicinin parasını, Marion'un aylığını, vergileri, kirayı çıkarınca David'e ayda yüz frank kadar kalıyordu. İşçimen ve çalışkan insan olsalar harfleri yenilemiş, dökme makineler edinmiş, Paris kitabevlerinden ucuza basacakları kitap siparişleri almış olurlardı, ama oyalayıcı zihin işlerine kendilerini kaptıran sahip ve dizgici onlara son müşterilerini sağlayan eserlerle yetiniyordu. Cointet Kardeşler sonunda David'in kişiliğini ve huylarını öğrendi, artık ona iftira atmıyorlardı; aksine, akıllı bir siyaset onlara bu matbaanın ölmeyecek kadar yaşamasını ve dişli bir rakibin eline geçmemesi için tam bir vasatlık içinde geçinmesini sağlamayı öğütlüyordu; vilayetin işleri diye kendi işlerinden bizzat gönderiyorlardı. Böylece farkında olmadan David Séchard, ticari bakımdan rakiplerinin ince hesapları sayesinde ayakta kalabiliyordu. David'de hastalık dedikleri durumdan hoşnut olan Cointet'ler görünüşte dostça ve dürüstçe davranıyordu, aslında gerçek rakipleri engellemek için sahte rakipler yaratan Messageries şirketi gibi hareket ediyorlardı.

Séchard matbaasının dışı, Yaşlı Ayı'nın hiç tamirat yaptırmadığı içeride hâkim olan kaba cimrilikle uyum içindeydi. Her mevsimde görülen yağmur, güneş, kötü hava yüzünden ağaçlı yolun kapısı öylesine irili ufaklı yarıklarla kaplanmıştı ki yaşlı

bir ağaç gövdesi görünümü kazanmıştı. Taş ve briketten asimetrik örülmüş cephe, Fransa'nın güneyindeki bütün çatılarda görülen oyuk kiremitlerin yükünü zor taşıyan kurtlanmış bir çatının altında eziliyor gibi görünüyordu. Kurt yeniği pencerelerin yanlarında sıcak iklimlerde gerekli olan ve iki kalın direkle tutturulmuş devasa kepenkler vardı. Bütün Angoulême'de artık yalnızca betonun gücüyle ayakta duran, bol çatlaklı bir ikinci ev daha bulmak çok zordu. İki köşesi çok aydınlık, ortası karanlık, alt kısmı otuz yıldır orada çalışan işçilerin dokunuşuyla kararmış, afişlerle kaplı duvarları, zemindeki asma ipleri, kâğıt yığınları, eski makineleri, tavlanmış kâğıtların yüklendiği tuğlaları, tabla sıraları, dipte birinde sahibin diğerinde dizgicinin oturduğu, her biri bir köşede bulunan iki hücresiyle atölyeyi gözünüzün önünde canlandırın, iki arkadaşın yaşadıkları hayatı anlayacaksınız.

1821 yılında, mayıs ayının ilk günlerinde David ve Lucien, saat ikiye doğru dört beş işçi yemek için atölyeden ayrıldıkları anda avluya bakan camekânın yanında bulunuyordu: Matbaa sahibi çırağın sokağa açılan çıngıraklı kapıyı kapadığını görünce, sanki kâğıtların, makinelerin ve ahşabın kokusuna dayanamıyormuş gibi Lucien'i avluya götürdü. Atölyeye gireni görebilecekleri bir çardağın altına oturdular. Asma yaprakları arasından süzülen güneş ışıkları iki şairi bir haleyle sarar gibi aydınlığıyla sarıp sarmaladı. Bu iki kişiliğin ve iki yüzün bir araya gelişiyle oluşan zıtlık o denli güçle ortaya çıktı ki büyük bir ressamın fırçasını baştan çıkarırdı. David, parlak ya da gizli büyük mücadelelere yazgılı varlıkların yarattığı bir dış görünüşe sahipti. Geniş gövdesi üstünde bütün çehresinin dolgunluğuyla uyum içinde iki geniş omuz vardı. Kalın boynunun üstünde gür siyah saçlarla çevrili hafif esmer, canlı ve dolgun yüzü ilk bakışta Boileau'nun şiirlerinde anlattığı piskoposluk meclisi üyelerininkine benziyordu; ancak ikinci kez inceledi-

ğinizde, kalın dudakların çizgisinde, çene çukurunda, kıvrık çizgiyle yarılmış dört köşe bir burnun biçiminde, özellikle de gözlerde tek bir aşkın bitmeyen ateşini, düşünce adamı keskinliğini, ufkun iki ucunu her tür kıvrımına nüfuz ederek kavrayabilecek ve çözümleyip aydınlatıverdiği için her tür ideal zevkten kısa sürede tiksinen bir ruhun yakıcı melankolisini keşfedebilirdiniz. Bu yüzde ileri doğru atılan bir dehanın kıvılcımları tahmin edilse bile aynı zamanda volkanın yanındaki küller de görülürdü; umut orada servetin karanlık kaynağı ve yokluğunun onca üstün ruhları oyaladığı derin bir toplumsal boşluk duygusu içinde sönüp gidiyordu. Zekâyla o denli yakın olsa da bu durumundan midesi bulanan bu zavallı matbaacının, taşra hayatının azaplarını unutmak için bilim ve şiirin kadehinden uzun uzun içerek sarhoş olmaya çalışan bu kendi içine dönmüş Silenos'un yanında, Hint Bacchus'unu tasvir için heykeltıraşların keşfettiği zarif duruşuyla Lucien duruyordu. Yüzünde antikçağ güzelliğine ait çizgilerin farklılığı vardı: Yunan alnı ve burnu, kadınlara özgü kadifemsi beyazlık, siyaha kaçan koyulukta mavi gözler, bir çocukluk esintisi olan gözlerindeki beyazla yarışacak parlaklıkta aşk dolu gözler. Bu güzel gözlerin üstünde Çin kalemiyle çizilmiş gibi görünen kaşlar ve uzun kestane rengi kirpikler vardı. Yanakları boyunca rengi doğal kıvırcık sarı saçlarının rengiyle uyum gösteren ipeksi tüyler parlıyordu. Yaldızlı beyazlıktaki şakaklarında tanrısal bir incelik soluk alıp veriyordu. Hafifçe kalkık kısa çenesinde eşsiz bir soyluluk izi vardı. Hüzünlü meleklerin gülümseyişi güzel dişlerle vurgulanan mercan dudaklarında geziniyordu. Soylu bir aileden gelen birinin zarif ellerine sahipti: bir işaretine erkeklerin itaat edeceği, kadınların seve seve öpeceği eller. Lucien ince yapılı ve orta boyluydu. Ayaklarını gören biri onu erkek kılığına girmiş genç kız sanırdı, ayrıca hilebaz denmese de kurnaz erkeklerin çoğunda olduğu gibi, kadın kalçalarını

andıran kalçaları vardı. Nadiren yanıltıcı olan bu işaret Lucien'de doğruydu: Toplumun güncel durumunu incelediğinde, hareketli zihni onu sık sık, başarının ne denli utanç verici olursa olsun amaca götüren bütün araçları haklı çıkardığına inanan diplomatlara özgü fesatlık durumuna götürüyordu. Büyük zekâların tabi oldukları felaketlerden biri her şeyi, kusurları ve erdemleri de anlamalarıdır.

Bu iki genç en altta olduklarından daha da hararetle yargılıyordu toplumu, çünkü değeri bilinmemiş insanlar durumlarının düşkünlüğünün öcünü kavrayışlarındaki kesinlikle alırlar. Ama bu nedenle yine umutsuzlukları o denli acıdır ki kendi yazgılarının sürüklediği yere daha çabuk varırlar. Lucien çok okumuş, çok ölçüp tartmıştı; David çok düşünmüş, çok hayallere dalmıştı. Yiğit bir köylü görüntüsüne sahip olmasına karşın matbaacı, melankolik ve hastalıklı bir dehaydı, kendinden kuşkulanırdı; oysa girişimci ama kararsız bir ruha sahip Lucien'in yumuşak, neredeyse tuhaf ama kadınsı zarafetle dolu görüntüsüyle uyuşmayan bir ataklığı vardı. Cesur, yiğit, maceracı, iyiyi büyüten, kötüyü küçülten, çıkarı olduğunda kabahat işlemekten çekinmeyen, basamak olarak kullanacaksa kusurla alay eden Gaskonyalılara özgü kişilik Lucien'de en ileri seviyedeydi. Hırslı birine özgü bu özellikler o zamanlar gençliğin güzel hayalleriyle, onu ün âşığı insanların diğerlerinden önce kullandıkları soylu araçlara yönelten çoşkunlukla bastırılmış durumdaydı. Kararsız ruhlar için öldürücü bir örnek olan insanların korkaklığıyla değil kendi gücüyle, hayatın zorluklarına karşı değil sadece kendi arzularına karşı savaşıyordu. Lucien'in zekâsının parlaklığının etkisi altında kalan David, Fransız taşkınlığıyla içine düştüğü kusurların farkına varmakla birlikte, ona hayranlık duyuyordu. Bu dürüst adamın güçlü yapısıyla uyum göstermeyen çekingen bir kişiliği vardı ama Kuzey insanlarına özgü azimden yoksun da değildi. Bütün zorlukları

fark ediyor olsa bile yılmadan bunları yenmeye kararlıydı; ve gerçekten azizlere özgü bir erdemin sarsılmazlığına sahip olsa da bunu bitmez bir hoşgörünün zarafetiyle dengeliyordu. Artık uzun yıllardır süren bu dostlukta içlerinden biri taparcasına seviyordu ve bu David'di. Böylece Lucien de sevildiğini bilen bir kadın gibi baskınlık kuruyordu. David zevkle itaat ediyordu. Arkadaşının dış güzelliği kendini ağır ve sıradan bulan David için bir üstünlüktü.

– Sabır isteyen ziraat öküzün, başıboş hayat kuşun işi, diye geçiriyordu içinden matbaacı. Ben öküz olurum, Lucien kartal olsun.

Yaklaşık üç yıldır iki arkadaş gelecekte bu denli parlak olacak yazgılarını birleştirmişti. Barıştan beri edebiyat ve bilim ufkunda belirmiş büyük eserleri okuyorlardı; bunlar Schiller, Goethe, Lord Byron, Walter Scott, Jean Paul, Berzelius, Davy, Cuvier, Lamartine vb.nin eserleriydi. Bu büyük ocaklarda ısınıyor, ölü doğan ya da şevkle başlandıktan sonra bir yana atılıp sonra yeniden girişilen eserler yazıp kendilerini deniyorlardı. Gençliğin bitmek bilmez gücünü tüketmeden sürekli çalışıyorlardı. Her ikisi de aynı derecede yoksuldu ama sanat ve bilim aşkıyla yanıyor, ünlerinin temellerini atmakla meşgul olarak o anki sefaletlerini unutuyorlardı.

– Lucien, Paris'ten ne geldi bana biliyor musun? diye sordu matbaacı cebinden küçük boy bir kitap çıkararak. Dinle!

Şairlere özgü okuyuş biçimiyle David, André de Chénier'nin *Néère* adlı aşk şiirini, sonra *Jeune Malade*, ardından cana kıyma üzerine şiirini, eski biçemden bir şiiri ve son iki kıtayı okudu.

– İşte André Chénier! diye bağırdı birçok kez Lucien. İnsanı umutsuzluğa düşürüyor, diye tekrarladı üçüncü kez, heyecanı nedeniyle okumayı sürdüremeyen David kitabı ona verirken.

– Bir şairi ortaya çıkaran başka bir şair, dedi önsözün altındaki ismi görünce.

– Bu kitabı yazdıktan sonra Chénier bundan önce yayımlanmaya değer başka hiçbir şey yazmamış olduğunu düşünüyordu, diye atıldı David.

Lucien de *L'Aveugle* adını taşıyan destansı şiiri ve birçok mersiyeyi okudu. "Hiçbir mutlulukları yoksa eğer, yeryüzünde mutluluk diye bir şey var mıdır?" dizesine rastladığında kitabı öptü ve iki arkadaş ağladılar, zira ikisi de taparcasına seviyordu. Asma dalları renklenmiş, çizgilerle dolu, çukurlu tümsekli, yer yer iğrenç çatlaklarla kaplı evin eski duvarları birden yivlerle, oymalarla, kabartmalarla dolmuş, sanki bir peri dokunuşuyla bilinmedik bir mimarinin başyapıtları haline gelmişlerdi. Düş gücü çiçeklerini ve yakutlarını karanlık küçük avluya sermişti. André Chénier'nin Camille'i David için hayran olduğu Ève, Lucien içinse kur yaptığı kibar bir kadın oluvermişti. Şiir tanrıçası yıldızlı muhteşem eteğini, matbaadaki Maymunlar ile Ayıların surat buruşturdukları atölye üzerine sermişti. Saat beş olmuştu ama iki arkadaş ne acıkmış ne de susamıştı; hayat önlerinde yaldızlı bir rüyaydı, yeryüzünün bütün hazineleri ayaklarının ucuna serilmişti, Umut perisinin, hayatı fırtınalı olanlara ve Sirenlerin sesiyle, "Haydi uçun, bu yaldızlı, gümüşlü, masmavi ufuk sayesinde azaptan kurtulacaksınız," dediği kişilere parmakla gösterdiği mavimsi göğün ucunu görüyorlardı. O anda matbaanın çırağı atölyeden avluya açılan küçük camlı kapıyı araladı ve bir yabancıya eliyle iki arkadaşı gösterdi, yabancı onlara doğru ilerledi ve selam verdi. Cebinden kocaman bir defter çıkararak David'e şöyle dedi:

– Mösyö, bu hatıraları bastırmak istiyorum. Kaça çıkar, hesaplar mısınız?

– Mösyö, bu kadar büyük kitap basmıyoruz biz, dedi David deftere bakmadan, Cointet Kardeşler'e gidin.

– Ama buna uygun düşecek güzel bir harf çeşidimiz var, diye atıldı Lucien elyazmasını alarak. Baskı masraflarını hesap-

lamak için eserinizi bize bırakmanız ve yarın gelme zahmetine katlanmanız gerek.

– Mösyö Lucien Chardon'la görüşme onuruna mı erişiyorum acaba?

– Evet, dedi dizgici.

– Parlak bir geleceği olacak genç bir şairle karşılaşmaktan memnun oldum, dedi yazar. Beni Madam de Bargeton gönderdi. Bu adı işitince Lucien kızardı ve Madam de Bargeton'un ona gösterdiği ilgiye olan şükranlarını ifade etmek için bir iki söz geveledi. David dostunun kızarışını ve çektiği sıkıntıyı anladı, ipekböceği yetiştiriciliği konusunda bir inceleme yazmış olan ve kibrine kapılıp bunu ziraat derneğindeki meslektaşları okuyabilsinler diye bastırmak isteyen köylü adamcağızla sohbetini bölmedi.

– Pekâlâ Lucien, dedi David adamcağız gittikten sonra, Madam de Bargeton'u seviyor musun yoksa?

– Çılgıncasına!

– Ama önyargılar yüzünden birbirinizden o kadar ayrısınız ki, o Pekin'de sen de Grönland'da olsanız bundan daha ayrı olamazsınız.

– İki gönül bir olunca aşılmayacak engel yoktur, dedi Lucien bakışlarını indirerek.

– Bizi unutur giderdin, diye cevap verdi güzel Ève'in âşığı.

– Belki de sevgilimi senin için feda ettim bile, diye haykırdı Lucien.

– Ne demek istiyorsun?

– Aşkıma rağmen, oraya yerleşmenin sağlayacağı çeşitli çıkarlara rağmen yetenekleri benimkinden üstün, geleceği parlak olacak biri, David Séchard, kardeşim, dostum oraya kabul edilmezse oraya bir daha asla dönmeyeceğimi söyledim ona. Evde bir cevap bulacağımı sanıyorum. Ama bütün aristokratlar bu akşam okuyacağım şiirleri dinlemek için davetli olsa da, ce-

vap olumsuzsa bir daha Madam de Bargeton'un evine ayağımı basmayacağım.

David gözlerini sildikten sonra Lucien'in elini sertçe sıktı. Saat altıyı vurdu.

– Ève merak eder, dedi birden Lucien, hoşça kal.

Kaçtı gitti ve David'i taşra hayatının henüz kanatlarını kesip koparmadığı bu iki genç kuğunun içinde bulunduğu durumda hissettikleri duygulardan biriyle baş başa bıraktı.

– Altın kalpli çocuk, dedi David atölyeden geçen Lucien'i gözleriyle takip ederek.

Lucien güzel Beaulieu patikasından, Minage Sokağı'ndan ve Porte-Saint-Pierre'den geçerek Houmeau'ya indi. Böyle en uzun yoldan gittiğine göre, Madam de Bargeton'un evinin bu yol üstünde bulunduğunu düşünebilirsiniz. O farkında olmasa da bu kadının evinin pencereleri altından geçmekten öyle zevk alıyordu ki iki aydır Houmeau'ya Porte-Palet'den gelmiyordu.

Beaulieu ağaçlarının altına geldiğinde Angoulême ile Houmeau arasındaki mesafeyi ölçtü bakışlarıyla. Ülkenin âdetleri Lucien'in ilerlediği rampa dışında başka yolla ulaşılması zor olarak ahlaki engeller dikmişti. Bargeton malikânesine kabul edilmeye başlamış, bu yolla da kent ile varoş arasına ün köprüsünü kurmuş hırslı delikanlı, iktidarını genişlettikten sonra gözden düşmekten korkan bir gözde gibi sevgilisinin kararından endişe duyuyordu. Üst mahalleler ile alt mahalleler olarak bölünmüş kentlere özgü âdetleri henüz gözlemlememiş birine bu sözler tuhaf gelebilir ama burada, bu hikâyenin en önemli kişilerinden biri olacak Madam de Bargeton'u anlamamız için Angoulême'le ilgili bir iki açıklama gerekiyor.

Angoulême, Charente Irmağı'nın aktığı çayırları gören sivri uçlu bir kayalığın zirvesine kurulmuş eski bir kenttir. Bu kayalık Paris-Bordeaux yolu üstünde aniden kesilen, Périgord'a doğru uzun bir tepeye bağlanır ve manzaralı üç vadiyle resme-

dilen bir tür çıkıntı oluşturur. Surları, kapıları ve kayalığın tepeliğine oturtulmuş bir kalenin kalıntıları, kentin din savaşları sırasında sahip olduğu öneme tanıklık eder. Konumu bakımından zamanında hem Katolikler hem de Kalvenciler için önemli bir stratejik noktaydı burası ama eskiden gücünü oluşturan şey şimdilerde zayıflığına neden oluyordu: Setler ve kayalığın çok dik yamacı nedeniyle Charente Irmağı'na doğru genişleyememesi yüzünden kent öldürücü bir durağanlığa mahkûmdu. Bu hikâyenin geçtiği zamanlara doğru hükümet kenti tepe boyunca vali konağını, bir denizcilik okulunu, askeri tesisleri inşa ederek, yollar yaparak Périgord'a doğru genişletmeye çalışıyordu. Ama ticaret çok daha öncesinden başka bir yön seçmişti. Uzun süreden beridir Houmeau beldesi kayalığın dibinde ve kenarında Paris-Bordeaux yolunun geçtiği ırmağın kıyısında mantar gibi bitivermişti. Üç yüzyıldır ister istemez Charente Irmağı boyunca ve şelalelerin bulunduğu kolları üstünde yerleşmiş olan Angoulême kâğıt fabrikalarının şanını herkes bilir. Devlet Ruelle'de donanma için en önemli dökümhanelerini kurdurmuştu. Nakliyeciler, posta, hanlar, araba atölyeleri, faytonculuk şirketleri, yol ve akarsuyla ilgili bütün sanayi, yukarı tırmanmak zor olduğundan Angoulême'in alt tarafına toplanmıştı. Doğal olarak dericiler, çamaşırcılar, suyla çalışan bütün esnaf Charente'e yakın yerleştiler; sonra abıhayat dükkânları, ırmak yoluyla nakledilen bütün hammaddelere ait depolar, kısaca nakliye işiyle uğraşan işyerleri binalarıyla Charente kıyılarını tutmuştu. Böylece Houmeau zengin bir sanayi bölgesi, hükümetin, piskoposluğun, adliyenin, aristokrasinin yerleşmiş bulunduğu yukarı kentin kıskandığı ikinci bir Angoulême haline geldi. Böylelikle etkin ve giderek artan gücüne karşın ancak Angoulême'in bir eklentisi oldu. Yukarıda soylu sınıf ve iktidar, aşağıda ticaret ve para; her konuda birbirine düşman iki toplumsal alan, bu nedenle ikisinden hangisinin diğerine

daha büyük bir nefret duyduğunu söylemek zordur. Restorasyon, İmparatorluk döneminde epeyce sakin kalan durumu dokuz yıldır ağırlaştırmıştı. Yukarı Angoulême'in evlerinin çoğunda ya soylu aileler ya da gelirleriyle yaşayıp yabancıların asla kabul edilmediği, bir tür içe kapalı ulus oluşturan burjuva aileleri oturuyordu. Herhangi bir taşra kentinden gelmiş bir aile burada iki yüzyıl boyunca otursa, üstelik en köklü ailelerden biriyle akraba bile olsa, onlar tarafından zar zor kabul görürdü; böyle bir aile yerlilere göre ülkeye daha dün gelmiş gibidir. Kırk yıldır birbiri ardına gelip giden valiler, yedieminler, hükümet yetkilileri tehditkâr bakışlı kargalar gibi kayalıkları üstüne tünemiş bu eski aileleri medenileştirmeye çalıştılar: Aileler onların bayramlarını, yemeklerini kabul etti ama kendi evlerine kabul etmeye gelince bunu hep reddettiler. Bu alaycı, dedikoducu, kıskanç, cimri aileler kendi aralarında evlenir ve birbirlerine sıkı sıkı sarılırlar, oraya ne bir kişi girebilir ne de oradan biri çıkabilir; modern lüksün ürünlerini bilmezler. Onlara göre Paris'e çocuk göndermek demek çocuğun mahvolması demektir. Bu ihtiyatlılık, kralcılığa akılsızca saplanmış, hepsi de kentleri ve kayaları gibi hareketsiz yaşayan, dindar olmaktan çok yobaz olan bu hanelerdeki geri kalmış hayat tarzını ve görenekleri resmeder. Bununla birlikte Angoulême orada verilen eğitim nedeniyle komşu kentlerde büyük bir üne sahiptir. Komşu kenttekiler kızlarını oraya yatılı okullara ve manastırlara gönderir. Angoulême ile Houmeau'yu birbirinden ayıran sınıf ruhunu anlamak kolaydır. Tüccarlar zengindir, soylular genellikle yoksul; her iki sınıf diğerini hor görerek öcünü alır. Angoulême burjuvazisi bu kavgaya katılır. Yukarı kentin esnafı varoştaki bir tüccar hakkında belirsiz bir ağızla şunu söyler: "Houmeau'lunun biri işte!" Fransa'da soylu sınıfın resmini çizip ona genel bir yıkım olmaksızın gerçekleşemeyecek vaatler veren Restorasyon, Angoulême ile Houmeau ara-

sındaki zihinsel mesafeyi mekânsal uzaklıktan çok daha ileriye götürdü. O zamanlar hükümetle birleşmiş olan soylu toplum orada Fransa'nın diğer yerlerinde olduğundan daha özel bir yere sahipti. Houmeau'da oturanlar paryalara benziyordu neredeyse. 1830 ayaklanmasına bu denli korkunç bir oybirliği sağlayan ve Fransa'da süreğen bir sosyal devletin öğelerini yerle bir eden üstü örtük ve derin kin bundan ileri geliyordu. Saraydaki soyluların kibri taşra soylularını tahttan soğuttu, tıpkı taşra soylularının her türlü gururlarını inciterek burjuvaları kendilerinden soğutması gibi. Bu yüzden bir eczacının oğlunun, Houmeau'lu birinin Bargeton'un evine kabul edilmiş olması küçük bir devrim sayılırdı. Bu devrimin hazırlayıcıları kimdi? Lamartine ve Victor Hugo, Casimir Delavigne ve Candis, Béranger ve Chateubriand, Villemain ve Mösyö Aignan, Soumet ve Tissot, Étienne ve d'Avrigny, Benjamin Constant ve Lamennais, Cousin ve Michaud, kısaca hem yaşlı hem genç ünlü edebiyatçılardı, hem liberaller hem de kralcılardı. Madam de Bargeton sanatı ve edebiyatı severdi; tuhaf bir zevk, Angoulême'de hiç hoş karşılanmayan bir delilikti, ama ünlü olmak için doğmuş, engellenemeyen durumlar yüzünden karanlıkta kalmış ve etkisiyle Lucien'in yazgısını belirleyen bu kadının hayatını anlatırken bunların nedenlerini de açıklamak gerekiyor.

Mösyö de Bargeton, Bordeaux'da yargıçken görevinde uzun süre çalışarak XIII. Louis tarafından soyluluk unvanı almış Mirault adlı birinin soyundandı. XIV. Louis döneminde Mirault de Bargeton adını alan oğlu Porte muhafız alayında subay oldu ve öyle zengin bir kızla evlendi ki XV. Louis döneminde oğlu sadece Mösyö de Bargeton olarak bilinirdi. Yargıç Mirault'nun torunu olan bu Mösyö de Bargeton soylu hayat tarzına öyle önem vermişti ki ailenin varını yoğunu yemiş, talihini karartmıştı. Şimdiki Bargeton'ların büyük amcaları olan erkek

kardeşlerinden ikisi yeniden tüccar oldu, bu yüzden şimdi Bordeaux'da tüccar Mirault'lar da vardır. La Rochefoucauld tımarına bağlı olan Angoumois'da bulunan Bargeton arazisi, Angoulême'deki Bargeton Konağı denen evle birlikte sahiplerine geri verilince mirasyedi Bargeton'un torunu bu iki mülkü miras olarak aldı. 1789'da emlak üstündeki haklarını kaybetti ve geriye yaklaşık altı bin frank getiren arazilerin geliri kaldı. Büyükbabası I. Bargeton ve II. Bargeton'un şanlı örneğini izlemiş olsa, dilsiz diye ad takılabilecek V. Bargeton Marki de Bargeton olabilirdi; büyük bir ailenin kızıyla evlenir, kendini dük ve tıpkı başka birçoğu gibi meclis üyesi olarak bulabilirdi; oysa 1805 yılında Güney Fransa'nın en eski ailelerinden birinin küçük koluna ait olmakla birlikte uzun zamandan beri kendi köşesine çekilmiş, herkesçe unutulmuş bir soylunun kızı olan Marie-Louise-Anaïs de Nègrepelisse'le evlendiği için gururluydu. Saint-Louis'nin rehineleri arasında bir Nègrepelisse vardı; ama büyük kolun başında ünlü Espard adı vardı ve bu ad bu ailenin mirasçısıyla evlilik sayesinde IV. Henri döneminde elde edilmişti. Bu küçük kolun küçük oğlu olan adam, karısının Barbezieux yakınlarında bulunan küçük çiftliğinde yaşıyor, burayı çok iyi işletiyor, buğdayını pazarda satıyor, şarabını kendi yapıyor, alaylara aldırış etmeksizin para biriktirmeye bakıyor ve zaman zaman da topraklarını genişletiyordu.Taşranın ücra yerlerinde pek rastlanmayan kimi koşullar Madam de Bargeton'a müzik ve edebiyat zevki kazandırmıştı. Devrim sırasında Rahip Roze'un en iyi öğrencisi olan Rahip Niollant yanında bestelediği eserlerle birlikte küçük Escarbas şatosunda gizlendi. Yaşlı soylunun misafirperverliğinin karşılığını, kısaca Naïs diye adlandırdıkları kızları Anaïs'in eğitimini sağlayarak fazlasıyla ödemişti; böyle olmasa Anaïs ya kendi haline bırakılırdı ya da daha beteri kötü bir oda hizmetçisinin eline kalırdı. Rahip müzisyen olduğu kadar edebiyat hakkında da geniş bilgiye

sahipti, İtalyanca ve Almanca biliyordu. Böylelikle Matmazel Nègrepelisse'e bu iki dili ve kontrpuan öğretti; Fransa, İtalya ve Almanya'nın büyük edebi eserlerini açıkladı, büyük ustaların müziklerinin sırlarını da birlikte çözdü. Nihayet yasal olayların onları mahkûm ettiği derin yalnızlığın avareliğini yenmek için ona Yunanca ve Latince öğretti, doğabilimlerine dair bilgiler verdi. Annenin varlığı, kır hayatı nedeniyle daha o yaşta bağımsızlığa fazlasıyla eğilimli genç bir kıza verilen bu erkeksi eğitimi hiç değiştirmedi. Coşkulu, şair ruhlu Rahip Niollant, birçok kayda değer niteliğe sahipti ama yargılarının serbestliği ve görüşlerinin genişliğiyle burjuva fikirlerinin üstüne çıkan sanatçılara özgü zihniyetiyle özellikle dikkat çekiyordu. Toplumda bu zihin özgün derinliğiyle girişken tutumları affettirse bile özel hayatta zararlı görülebilir. Rahip kalpsiz değildi, genç insanlarda doğal olarak bulunan coşkunun kırdaki yalnızlıkla hasara uğradığı genç bir kız için fikirleri bulaşıcıydı. Rahip Niollant kendisindeki çözümleme ataklığı ve yargıya ulaşma kolaylığı gibi bu nitelikleri öğrencisine aktardı ama erkek için gerekli olan bu niteliklerin ileride ev kadınlarına özgü mütevazı işlerle uğraşacak bir kadın için aslında kusur olacağını hiç düşünmedi. Rahip öğrencisine bilgisinin genişliği ölçüsünde zarif ve mütevazı olmasını öğütlese de Matmazel Nègrepelisse kendini mükemmel olarak gördü ve diğer insanları şiddetle küçümsedi. Çevresinde yalnızca kendinden aşağı ve ona hizmet etmek için yanıp tutuşan kişiler görünce konak hanımlarının kibrini takındı ama onlardaki zarif kurnazlıklara sahip değildi. Zavallı bir rahip tarafından gururu her durumda okşanan, bir yazarın kendi eserine hayran olması gibi kendine hayran olan Matmazel, kendi değerini anlamasını sağlayacak hiçbir kıyaslama fırsatı bulamadı. Arkadaşının olmaması kır hayatının en büyük sakıncalarından biridir. İnsanın kendine bakıp süslenirken çektiği küçük zahmetleri adayacağı biri olmayınca,

diğerleri için sıkıntıya girme alışkanlığını da kaybeder. Böylece her şeyimiz, hem dışımız hem içimiz bozulmaya başlar. Toplulukla temas yoluyla dizginlenemeyince Matmazel Nègrepelisse'in fikirlerindeki cüretkârlık davranışlarına, bakışlarına da yansıdı. İlk bakışta kendine özgü görünen ama ancak maceracı kadınlara yakışan erkekçe tavrı takındı. Bu eğitimin sivrilikleri topluluğun kibar çevrelerinde olsa törpülenebilirdi, oysa bu eğitim kızı Angoulême'de, hayranları sadece gençlikte zarafet taşıyabilecek kusurları yüceltmeyi bıraktığı anda gülünç gösterirdi. Mösyö de Nègrepelisse'e gelince, o hasta bir öküzü iyileştirmek uğruna kızının bütün kitaplarını feda ederdi, çünkü o kadar cimriydi ki, eğitimi için gerekli küçücük bir şeyi satın alması gerekse, hakkı olan gelir dışında ona metelik vermezdi. Rahip sevgili öğrencisinin evliliğinden önce, 1802 yılında öldü, sağ olsa bu evliliği hiç tasvip etmezdi. Rahip ölünce yaşlı bey kızıyla ne yapacağını bilemedi. Cimriliği ile işsiz güçsüz kızının bağımsız ruhu arasında çıkacak kavgada kendini çok zayıf hissetti. Kadınların tutması gereken yoldan çıkmış bütün genç kızlar gibi, Naïs evliliği küçümsüyor ve bunun için hiç endişelenmiyordu. Zekâsını ve kişiliğini karşılaştığı niteliksiz, çapsız erkeklerin eline bırakmak istemiyordu. Hükmetmek istiyordu o, oysa boyun eğmesi gerekecekti. Kaba heveslere, beğenilerine hoşgörülü olmayacak kişilere boyun eğmektense hoşuna gidecek bir âşıkla hiç duraksamadan kaçardı. Mösyö de Nègrepelisse kızının kötü bir evlilik yapmasından korkacak kadar soylu biriydi. Birçok baba gibi kızını sırf kızı için değil, daha çok kendi rahatı için evlendirmeye karar verdi. Bir soylu ya da bir beyzade bulmalıydı, kızına vereceği vesayet konusunda gevezelik etmeyecek, pek zeki olmayan biri; Naïs'in istediği gibi davranmasına razı olacak, onu çeyizsiz kabul edecek kadar çıkarına aldırış etmeyen biri. Ama hem babaya hem de kıza uygun düşecek damadı nasıl bulmalıydı?

Böyle bir damat Anka kuşu gibi nadirdi. Bu iki açıdan Mösyö de Nègrepelisse yöredeki erkekleri gözden geçirdi ve Mösyö de Bargeton tasarısına uyan tek kişi gibi göründü. Gençliğindeki çapkınlıklarından çok zarar görmüş kırklı yaşlardaki Mösyö de Bargeton kafasının çalışmamasıyla müthiş ün yapmıştı, ama işte tam da servetini idare etmeye yetecek sağduyuya sahipti ve Angoulême çevrelerinde herhangi bir sakarlık ya da aptallık yapmadan tutunmasını sağlayacak kadar yol yordam bilirdi. Mösyö de Nègrepelisse kızına, onun için teklif ettiği adamın olumsuz yönlerini açıkça anlattı ve kendi mutluluğu için bu durumdan elde edebileceği yararların farkına varmasını sağladı. İki yüz yıl eski bir armayla evleniyordu; Bargeton'ların birinde altın üstünde üç kırmızı öküz, ikincisinde üç öküz kafasında bir haç, üçüncüsünde gök rengi bir balkonla altı parçadan oluşan para ve yine gök renginin altı altından kabukla birleşmesinden oluşan arması. Koluna girecek bir teşrifatçı satın alıyordu o kadar; bir şirket güvencesi altındaymışçasına, Madam de Bargeton hem zekâsı hem de güzelliğiyle Paris'te kuracağı bağlantılar yardımıyla servetini idare edebilecekti. Naïs ufukta böyle bir özgürlüğün çekiciliğine kapıldı. Mösyö de Bargeton kayınpederinin sevgiyle genişlettiği araziyi kısa süre sonra kendisine bırakacağını umarak parlak bir evlilik yaptığını sandı ama tam o sırada Mösyö de Nègrepelisse damadının mezar taşını yazmaya hazırlanıyor gibiydi.

Madam de Bargeton o zamanlar otuz altı, kocası da elli beş yaşındaydı. Bu yaş farkı, karısı genç kız rolü oynayıp pembeler giyinebilir ya da çocuksu saç modelleri seçebilecek kadar genç görünürken Mösyö de Bargeton yetmiş yaşında göründüğünden daha da şaşırtıcıydı. Servetleri on iki bin livre olsa da tüccarlarla idareciler hariç eski kentin en büyük altı serveti içinde yer alıyordu. Madam de Bargeton'un Paris'e gitmek için mirasına konmayı beklediği ama bu işi kendinden önce damadını

öbür dünyaya yollayacak kadar uzatmış olan babalarına bakma zorunluluğu Mösyö ve Madam Borgeton'u Angoulême'de oturmak zorunda bıraktı; orada Naïs'in parlak zekâsının filizleri ve kalbinde işlenmeden gömülü kalmış zenginlikler meyvelerini vermeden kaybolacak ve zamanla gülünç ıvır zıvırdan sayılacaktı. Gerçekten de bizim gülünçlüklerimiz kimi kez aşırıya vardırılmış güzel bir duygunun, erdemlerin ya da yeteneklerin ürünleridir. Kalabalıklarla ilişkinin değiştirmediği gurur, yüksek duyguların dairesini genişletmek yerine küçük şeylere takılıp kalırsa katı bir kişilik yaratır. Coşku, azizleri yaratan, gizli bağlılıklara ve çarpıcı şiirlere esin kaynağı olan, erdem içindeki bu erdem, taşradaki küçük şeylerle uğraştığında abartı halini alır. Büyük zihinlerin parladığı, havada fikirlerin uçuştuğu, her şeyin yenilendiği merkezden uzakta kalındığında eğitim yaşlanır, beğeniler durgun su gibi bozulur. Uygulamaya dökülemeyen tutkular önemsiz şeyleri büyütürken kendileri küçülür. Taşra hayatını zehirleyen cimrilik huyu ile dedikoduculuğun nedeni budur. En seçkin kişi bile kısa sürede bu dar fikirlerin ve köhne yaşama biçiminin etkisi altına girer. İşte böyle, doğuştan büyük adamlar, kibar çevrelerin eğittiği ve üstün zekâların yetiştirdiği, hoş olabilecek kadınlar yok olur gider. Madam de Bargeton olur olmaz şeylere şairane yaklaşıyor, kişisel olanla etrafında olan arasında ayrım yapmıyordu. Gerçekten de insanın içinde tutması gereken, anlaşılmayacak duygular vardır. Günün batışı büyük bir şiirdir, doğru, ama bir kadının işini gücünü yapan insanların ortasında bunu süslü sözcüklerle anlatması gülünç olmaz mı? İnsan kendi içindeki duyguların tadına ancak baş başa olduğunda, şairden şaire, kalpten kalbe aktardığında varabilir. Madam de Bargeton'un şatafatlı sözlerle dolu, uzun uzun cümleler kullanmak gibi bir kusuru vardı, ki gazetecilikte bunlara zekice bir adlandırmayla turta derler ve gazeteler her sabah abonelerine bu zor yenen

turtalardan bol bol verir, buna karşın okurlar da bunları yalayıp yutarlar. Madam de Bargeton en küçük şeyin devasa boyutlara büründüğü konuşmalarında sıfatları hep abartılı kullanırdı. Bu dönemden itibaren her şeyi *birörnek, bireyci, sentezci, dramatik, üstün hale getirir, çözümler, şiirselleştirir, nesirleştirir, devleştirir, melekleştirir, yenileştirir ve trajikleştirirdi*, çünkü bir iki kadının paylaştığı yeni kusurları resmetmek için dili biraz bozmak gerekir. Zaten zihni de dil gibi coşardı. Şiiri kalbinde ve dudaklarında taşırdı. Her türlü olay, hastabakıcı rahibenin fedakârlığı ve Faucher Kardeşler'in idamı, Mösyö d'Arlincourt'un *Ipsiboé*'si, Lewis'in *Anaconda*'sı, Lavalette'in hapishaneden kaçması, kalınlaştırdığı sesiyle bağırıp hırsızları kaçıran arkadaşlarından biri gibi, olur olmaz şeyler karşısında çırpınır, sararır solar, heyecanlanır, coşardı. Ona göre her şey yüce, olağanüstü, tuhaf, tanrısal, muhteşemdi. Canlanır, köpürür, kahreder, ileri atılır, yeniden düşer, göğe bakar, yere bakardı; gözleri yaşlarla dolardı. Hayatını sürekli hayranlıklarla geçirir ve tuhaf küçümsemelerle içi içini yerdi. Yanya paşasını aklından geçirir, sarayında onunla savaşmak ister, bir çuvala tıkıştırılıp suya atılmayı büyüklük sayardı. Leydi Esther Stanhope'a, çölün yapmacıklı edebiyatçısına imrenirdi. Sainte-Camille'in kardeşi olmak ve hastaları tedavi ederken Barselona'da sıtmadan ölmek isterdi: Ne büyük, ne soylu bir yazgıydı bu! Kısaca hayatının çimenleri arasında geçen berrak su hariç her şeye susuzluğu vardı. Lord Byron'a, Jean-Jacques Rousseau'ya, bütün şiirsel ve dramatik hayatlara hayrandı. Bütün üzüntüler için ve bütün zafer boruları için gözleri yaşarırdı. Yenilmiş Napoléon'a, Mısır'ın zorbalarını kırıp geçiren Mehmet Ali'ye sevgi beslerdi. Nihayet dehaların başına haleler kondurur ve onların kokularla ve ışıklarla beslendiğini sanırdı. Birçokları için zararsız bir deliydi, ama keskin bakışlı bir gözlemci bunları, başlar başlamaz biten müthiş bir aşkın kırıntıları, göksel bir Kudüs'ün ka-

lıntıları, yani âşığı olmayan bir aşk gibi görürdü. Bu doğruydu da. Madam de Bargeton'un evliliğinin ilk on sekiz yılı birkaç sözcükle özetlenebilir. Bir süre kendi başına, uzak umutları besleyerek yaşadı. Sonra, düşlediği Paris hayatının yetersiz serveti yüzünden kendisine kapalı olduğunu kabullendikten sonra çevresindeki kişileri incelemeye başladı ve yalnızlığını görüp ürktü. Çevresinde onu, herhangi bir ilginçliğin ya da küçücük bir olayın bile geçmediği bir hayattan umutsuzluğa kapılan kadınların kendilerini kaptıracakları türden çılgın bir hayata sürükleyecek bir tek erkek bile yoktu. Hiçbir şey beklemiyordu, tesadüf bile, çünkü tesadüfsüz hayatlar da vardı. İmparatorluğun bütün görkemiyle parladığı, Napoléon'un en seçkin kıtalarını gönderdiği İspanya'dan geçişi sırasında bu kadının o zamana kadar hep kırılan umutları yeniden uyandı. Merak onu doğal olarak gündeme alınan bir söz üzerine Avrupa'yı fethe çıkmış ve şövalye zamanlarının masalsı çarpışmalarını tekrarlayan bu kahramanları seyretmeye itiyordu. En cimri ve en dalavereci şehirler bile imparatorluk muhafız alayını törenle karşılamak zorundaydı; bu tören alayının en başında da tıpkı krallık döneminde olduğu gibi, ağızlarında hazır nutuklarıyla belediye başkanları ve valiler bulunurdu. Kentte bulunan bir alayın verdiği baloya katılan Madam de Bargeton bir beyzadeye, kurnaz Napoléon'un Fransa mareşali bastonunu gösterdiği basit bir teğmene âşık oldu. O zamanlar kolayca kurulup bozulan aşk ilişkilerine benzemeyen bu seviyeli, soylu, büyük tutku ölümün eliyle iffetlice kutsandı. Wagram'da bir top güllesi Marki de Cante-Croix'nın kalbi üstünde, Madam de Bargeton'un güzelliğini gösteren tek resmi parçaladı. Madam de Bargeton iki savaşta albaylığa yükselen, ünle, aşkla coşmuş ve Naïs'in bir mektubunu imparatorluğun verdiği ödüllerin üstünde tutan bu yakışıklı genç için uzun süre ağladı. Acı kadının yüzüne bir hüzün peçesi indirdi. Bu bulutlar kadınların

tadına varamadan geçmiş yıllarına yandıkları, güllerinin solduğunu gördükleri, aşk arzularının gençliğin son tebessümlerini biraz daha uzatma isteğiyle birleştiği bir çağda dağılabildi. Taşranın soğuğunun içine işlediği bir zamanda bütün o üstün nitelikleri ruhunda yaralar açıyordu. Akşamları karnını iyice doyurduktan sonra birkaç kuruşuna oyun oynamaktan başka bir şey düşünmeyen erkeklerle tesadüfen temasından kakım gibi kirlenmiş olsa üzüntüsünden ölürdü. Gururu onu taşranın üzücü aşklarından uzak tuttu. Çevresindeki erkeklerin işe yaramazlığı ile boşluk arasında bu kadar üstün bir kadın hiçliği seçmek zorunda kaldı. Böylece evlilik ve sosyal hayat onun için bir manastır oldu. Karmelit Rahibeleri nasıl dinle yaşarlarsa o da şiirle yaşadı. O zamana kadar bilinmezken 1815 ile 1821 yılları arasında yayımlanan ünlü yabancıların eserleri, Mösyö Bonald'ın ve Mösyö Maistre'in, bu iki keskin bakışlı düşünürün büyük risaleleri, nihayet ilk filizlerini güçlü biçimde veren Fransız edebiyatının daha az muhteşem eserleri onun yalnızlığını güzelleştirdi, ama ne ruhunu ne kişiliğini esnetebildi. Üstüne yıldırım düşmüş ama devrilmemiş bir ağaç gibi dimdik ve güçlüydü. Sıradan yardakçıların hayranlık gösterileri arasında kalanlar gibi, kusurlarıyla birlikte çalım satar oldu. Madam de Bargeton'un geçmişi böyleydi; evlerine tuhaf biçimde girip çıkmaya başlayan Lucien'le ilişkisini anlatabilmek için gerekli, tatsız bir hikâye. Bu son kış kentte bir adam ortaya çıkmış, Madam de Bargeton'un sürdüğü tekdüze hayatı canlandırmıştı. Vergi müdürlüğü boşta kaldığından Mösyö de Barante buraya birini atadı; adamın maceralı hayatı, kadınların merakını bölgenin kraliçesinin evine girebilmek için bir anahtar haline getirecek kadar fayda sağlıyordu.

Kısaca Sixte Châtelet adıyla dünyaya gelmiş ama 1806'dan itibaren kendine soyluluk sıfatı ekleyecek kadar kafası çalışan Mösyö du Châtelet, Napoléon döneminde hep imparatorun

güneşine yakın dursa da her tür seferberlikten kurtulmuş o hoş gençlerden biriydi. Mesleğine bir imparatorluk prensesinin emir kâtibi olarak başlamıştı. Mösyö du Châtelet makamının gerektirdiği bütün yeteneksizliklere sahipti. Yapılı, yakışıklı, iyi dans eden, iyi bilardo oynayan, bütün talimlerde becerikli, kötü bir salon adamıydı; şarkılar söyler, esprilere alkış tutar, her şeye hazır, esnek, kıskanç, her şeyi bilir hiçbir şeyi bilmezdi. Müzikten anlamazdı ama bir ay boyunca bin bir güçlükle öğrendiği bir şarkıyı hoşa gitmek için söylemek isteyen bir kadına piyanoda eşlik ederdi. Şiiri hissetmekten âciz olsa da on dakika yürüyüş izni ister, sonra da tokat gibi çarpan, fikrin yerine kafiyenin geçtiği bir iki dörtlük hazırlardı. Mösyö du Châtelet'nin, çiçeklerine prensesin başladığı bir halının zeminini doldurmak gibi bir yeteneği de vardı; prensesin sardığı ipek çilelerini sonsuz bir zarafetle tutar, bu sırada kaba sabalığı pek de iyi gizlenmemiş şeyler anlatırdı. Resimden anlamasa da bir manzarayı kopyalamayı, bir profili çıkarmayı, bir elbiseyi çizip boyamasını bilirdi. Kısaca kadınların iş hakkında sanıldığından da etkili olduğu bir zamanda büyük faydası olacak bütün o ufak tefek yeteneklere sahipti. Hiçbir bilgileri olmayan ve derinlikleri boş oluşlarından ileri gelenlerin bilimi olan siyasetten iyi anladığını ileri sürerdi; bu bilim zaten elverişli bir bilimdir, çünkü yüksek makamlara gelindiğinde kendini kanıtlayabilir; cahillere ağzı sıkı olayım derken hiçbir şey söylememe, kararlarını anlamı belirsiz kafa sallamalarla bildirme fırsatını verir; nihayet bu bilimde en güçlü insan, yönünü belirlediğini sandığı bir olaylar nehrinde başını su üstünde tutarak yüzen insandır, ki bu da ancak içi boş olana özgü bir şeydir. Sanatta olduğu gibi bu konuda da bir deha için binlerce vasat insana rastlanır. İmparatorluk prensesine olan düzenli ve olağanüstü hizmetine karşın, koruyucusunun nüfuzu onu müsteşarlıkta bir makama yerleştirmeye yetmemişti, çünkü birçokları gibi

müthiş bir müsteşarlık çalışanı olabilirdi, ama prenses onun başka yerde değil kendi yanında kalmasının daha iyi olacağını düşünüyordu. Bununla birlikte baron unvanı aldı, özel ulak olarak Cassel'e geldi ve orada gerçekten de özel biri oldu. Başka deyişle Napoléon onu bir krizin ortasında diplomatik kurye olarak kullandı. İmparatorluğun düştüğü sıralarda Baron du Châtelet, Westphalia'da Jérôme'un yanında bakan olarak atanma sözü almıştı. Bir aile elçiliği dediği bu fırsatı kaçırınca umutsuzluğa kapıldı, General Armand de Montriveau'yla Mısır'a gitti. Tuhaf olaylar sonucu arkadaşından ayrı düşmüş ve iki yıl çöl çöl, kabile kabile dolaşmıştı; Araplara esir düşmüş, onlar da yeteneklerinden yararlanamayınca onu birbirlerine satmıştı. Nihayet Montriveau'nun Tanca'ya doğru yöneldiği sırada İmam Maskat'ın topraklarına ulaştı, ama Maskat'ta şansı yaver gitti ve yelken açmak üzere olan bir İngiliz gemisi bulup yol arkadaşından bir yıl önce Paris'e ulaştı. Son zamanlardaki talihsizlikleri, eski günlerden kalma birkaç ilişki, o sıralarda gözde kişilere yapılmış hizmetler sayesinde konsey başkanına tavsiye edildi, o da onu boşalacak ilk müdürlüğü beklerken Mösyö de Barante'ın yanına verdi. Mösyö du Châtelet'nin imparatorluk prensesinin yanında yöresinde bulunması, çapkın biri olarak ünü, yolculuklarında başına gelen garip olaylar, her şey Angoulême kadınlarının ilgisini çekiyordu. Yukarı kentin âdetlerini öğrenen Baron Sixte du Châtelet buna göre davrandı. Hasta rolü oynadı; bıkkın, bezgin biri gibi davrandı.

Her fırsatta sanki acılarından bir an bile kurtulamıyormuş gibi başını ellerinin arasına alıyordu, yolculuklarını hatırlatan ve onu ilgi çekici kılan küçük bir manevraydı bu. Üst makamları, generali, valiyi, defterdarı ve piskoposu ziyaret etti, ama gittiği her yerde, layık olduğu yere gelememiş ve iktidarın lütfunu bekleyen adamlar gibi nazik, mesafeli, birazcık küçümser bir eda takındı. Toplum hayatına dair yeteneklerini birazcık

sezdirdi, bu ise bu yetenekleri daha değerli kıldı; sonra uyandırdığı merakı usandırmaksızın arzuları da uyandırıp, erkeklerin işe yaramazlığını inceleyip kadınları da katedralde birçok pazar iyice gözlemledikten sonra yakınlığı işe yarayacak kişinin Madam de Bargeton olduğunu gördü. Yabancıların giremediği bu sunağın kapılarının açılması için müziğe güvendi. Miroir'ın bir ayin şarkısını buldu ve gizli gizli piyanoda çalıştı; sonra, güneşli bir pazar günü bütün Angoulême ayindeyken orga dokunarak bütün cahilleri mest etti ve küçük papazların org çalanın adını fısıltıyla söylemelerini sağlayarak ona karşı uyanan merakı körükledi. Kiliseden çıkınca Madam de Bargeton ona iltifat etti, onunla müzik yapma olanağı olmamasına üzüldüğünü söyledi; hesapladığı bu karşılaşma sırasında, herhangi bir şekilde isteyip de elde edemeyeceği evine girme iznini kolayca elde etti. Becerikli baron Angoulême prensesinin evine gidip gelmeye, ona kuşku uyandıran hizmetlerde bulunmaya başladı. Kırk beş yaşını geçtiği için yaşlı denebilecek bu yakışıklı adam, o kadında uyandırılacak bir gençlik, sergilenecek hazineler görüyordu; belki de yakında evlenme umudu taşıyan zengin bir dul haline gelecek, kendisiyle evlenip Nègrepelisse ailesiyle akrabalığı olduğunda, Paris'te itibarıyla kendisine siyasetin kapılarını açacak Markiz d'Espard'la temas kurabilecekti. Bu güzel ağacı kemiren donuk ve bol ökseotuna karşın ağaca yapışmaya, onu budayıp bakmaya ve güzel meyveler elde etmeye karar verdi. Angoulême soyluları kasabada bu *giaour*'un[3] kabul görmesine karşı yaygarayı bastı, çünkü Madam de Bargeton'un salonu her tür melezlikten arınmış bir topluluğun kutsal birliğiydi. Bir tek piskopos gelirdi, vali yılda iki üç kez gelebilirdi; defterdar asla girmezdi, Madam de Bargeton akşam davetlerine, konserlerine gider ama asla onun

[3] (Tr.) Gâvur. Fransızcaya Türkçeden geçmiştir.

evinde yemek yemezdi. Defterdarı görmemek ve basit bir vergi müdürünü kabul etmek gibi bir terslik, dikkate alınmayan eşrafa göre olacak iş değildi.

Her tür toplumsal çevrede bulunabilecek bu tür küçüklükleri düşünebilecek kişiler, Angoulême burjuvazisinde Bargeton Konağı'nın ne denli baskın olduğunu anlayabilir. Houmeau'dakiler için bu ihtişamlı Louvre Sarayı yavrusu, Angoumois yöresinin bu Rambouillet Konağı güneş gibi uzaktan parlıyordu. Orada toplanmış olanlar o yörenin en acınası, en boş, en kafasız, en sefil insanlarıydı. Siyaset burada tutkuyla söylenen içi boş laflardan ibaretti: *Quotidienne* gazetesini fazlasıyla hafif buluyorlar, XVIII. Louis'yi Jakoben sayıyorlardı. Çoğunluğu aptal ve zarafetten yoksun kadınlara gelince, kötü giyinirlerdi, hepsinde mutlaka görünür bir kusur vardı, hiçbir şeyleri tam değildi: ne sohbetleri, ne bakımları, ne zekâları ne de vücutları. Madam de Bargeton'la ilgili tasarıları olmasa Châtelet buraya dayanamazdı. Bununla birlikte buradaki bütün boşluğun üstü, kast âdetleri ve zihniyeti, soyluluk havası, küçük şatolu soyluların kibri, nezaket kurallarının tanınıp bilinmesi sayesinde örtülüyordu. Duyguların soyluluğu Paris'in kibar çevrelerindekinden daha gerçekti; *her şeye karşın* yine de Bourbon'lara saygılı bir bağlılık göze çarpıyordu. Bu topluluk, benzetme yerindeyse, eski tarz, kararmış ama ağır bir gümüş takımına benziyordu. Siyasal fikirlerindeki hareketsizlik sadakati andırıyordu. Kendisi ile burjuvazi arasına koyduğu mesafe, oraya ulaşmanın zorluğu ona sahte bir üstünlük veriyor, herkesçe kabul gören bir değer kazandırıyordu. Bu soylulardan her birinin, tıpkı Bambara zencileri arasında deniz kabuklarının para yerine geçmesi gibi, onlar için özel bir değeri vardı. Mösyö du Châtelet'nin gönlünü okşadığı ve onda çevrelerindeki erkeklerde olmayan üstünlükler bulan birçok kadın kırılan gururlarının isyanını bastırdı: Hepsi imparator-

luk prensesinin yerini almayı umuyordu. Tutucular davetsiz misafiri Madam de Bargeton'un evinde göreceklerini ama başka hiçbir eve kabul edilmeyeceğini düşündüler. Du Châtelet çok sayıda küstahlıkla karşılaştı ama din adamlarının suyuna gidip yerini korudu. Sonra Angoulême kraliçesine o yörenin bulaştırdığı kusurları kaşıdı, ona bütün yeni kitapları getirdi, yayımlanmış şiirleri okudu. Birlikte genç şairlerin şiirini okuyup kendilerinden geçiyorlardı, Madam de Bargeton samimiydi ama öteki biraz can sıkıntısından, imparatorluk okulundan yetişmiş biri olarak az anladığı romantik şairlere sabırla katlanıyordu. Kralcılığın etkisinden ileri gelen rönesansla coşkuya kapılan Madam de Bargeton, Victor Hugo'yu müthiş bir çocuk diye adlandırdığı için Mösyö de Chateaubriand'ı seviyordu. Dehayı ancak uzaktan tanıdığına üzülüyor, büyük adamların yaşadığı Paris'in hayaliyle tutuşuyordu. Mösyö du Châtelet Angoulême'de başka bir *müthiş çocuğun*, parlaklığıyla yeni çıkmış Paris yıldızlarını gölgede bırakacak genç bir şairin bulunduğunu söyleyerek harikalar yarattığını sandı. Gelecekte büyük adam olacak biri doğmuştu Houmeau'da! Lise müdürü barona hayranlık verici dizeler göstermişti. Bu yoksul ve mütevazı çocuk, İngiliz şairini koruyucuları aleyhinde yergiler yazmaya iten, büyük toplumsal mevkilere karşı o siyasal korkaklığa, o korkunç kine sahip olmayan bir Chatterton'du. Biri bir parça keman gıcırdattığı, diğeri beyaz kâğıdı iyi kötü kirletmeyi becerdiği, biri ziraat derneği başkanı olduğu, bir diğeri "*Se fiato in corpo avete*" şarkısını avcı narası atar gibi söylemesine izin veren bas sese sahip olduğu için güzel sanatlara ve edebiyata olan merakını paylaşan beş altı kişi: Madam de Bargeton bu ucubelerin ortasında, yemekleri kâğıttan yapılma bir tiyatro sofrası önündeki aç birine benziyordu. Bu yüzden hiçbir şey bu haberi duyduğunda yaşadığı sevinci anlatamazdı. O şairi, meleği görmek istiyordu! Yerinde duramadı, coştukça coştu,

saatlerce bundan söz etti. Ertesi gün eski diplomatik kurye müdürden Lucien'in Madam de Bargeton'a takdim edilmesi konusunu görüştü.

Siz ey küçük taşra köşelerine sığınmış zavallılar, sizin toplumsal mesafeleri aşmanız, bu mesafeleri günden güne daha kolay aşan Parislilerden daha zordur, siz ki her dünyanın içine girip orada kendini *raca* sanan demir parmaklıkların ağırlığı altında onca ezilirsiniz, kelli felli müdür gelip de Bargeton Konağı'nın kendisine kapılarını açtığını söylediğinde Lucien Chardon'un beyninde ve kalbinde kopan fırtınayı bir tek siz anlarsınız! Edebi ün işte böyle kapıları menteşeleri üstünde döndürmüştü! David'le Beaulieu'de akşamları dolaşırken, aşağılardan gelen bilimin sesini pek duymayan bu kulaklara asla ulaşamayacağını düşünerek, eski tarz sivri çatı tepelerini seyrettiği bu eve kabul edilecekti sonunda. Ève tutumlu bir ev kadını, ilahi bir büyücü gibi kenardaki parasından birkaç altın çıkarıp Angoulême'in en iyi ayakkabıcısından zarif ayakkabılar ve kentin en ünlü terzisinden yeni bir frak satın aldı. En iyi gömleğine kendi eliyle yıkayıp plilerini ütülediği bir göğüslük taktı. Onu bu kıyafetle gördüğünde öyle mutluydu ki! Kardeşiyle ne de gurur duymuştu! Öğütlerinin ardı arkası kesilmiyordu! Bin bir çirkin davranışı geçiriyordu aklından. Düşüncelere dalma merakı yüzünden Lucien oturur oturmaz dirseklerini masaya koyma alışkanlığı edinmişti, hatta dirseklerini dayayabilmek için masayı kendine doğru çektiği bile olurdu. Ève ona o aristokrasi tapınağında kendini kaptırıp gelişigüzel davranmayı yasakladı. Ona Porte Saint-Pierre'e kadar eşlik etti, neredeyse katedralin karşısına kadar geldi, orada durup Lucien'in Mösyö du Châtelet'yle buluşacakları Promenade'a gitmek üzere Beaulieu Sokağı'na dönüşünü izledi. Sonra zavallı kız sanki büyük bir olay olmuş gibi heyecanlandı. Lucien'in Madam de Bargeton'un konağına kabul edilmesi demek talihli bir ufkun

açılması demekti. Melek kız bilmiyordu ki tutkunun başladığı yerde masum duygular biter. Minage Sokağı'na varınca evin dış görünümü Lucien'i hiç şaşırtmadı. İçindeki fikirlerle büyüyen bu Louvre Sarayı oraya özgü yumuşak taştan yapılmış ve zamanla sararmış bir evdi. Sokaktan bakıldığında epey hüzün verici görünümü içeriden hayli sadeydi: Soğuk ve temizce bir taşra avlusuydu burası; yalın, neredeyse manastırı andıran, iyi korunmuş bir mimari. Lucien basamakları ilk kata kadar taş olan, kestane ağacından tırabzanlı eski bir merdivenden çıktı. İzbe bir dış odadan, pek aydınlatılmamış geniş bir salondan geçtikten sonra konak sahibesini önceki yüzyılın zevkine göre işlenip griye boyanmış oyma ahşap kaplı küçük bir salonda buldu. Kapıların üstü kabartma resimlerle süslüydü. Eski bir kırmızı damasko panoları süslüyordu. Eski tarz mobilyaları kırmızı beyaz kareli örtülerle acınası biçimde gizlenmişti. Şair, Madam de Bargeton'u gördü; küçük pike minderli bir divanda oturuyor, divanın önünde iki mumlu ve siperlikli eski tarz bir şamdanın aydınlattığı, üstünde yeşil örtü bulunan yuvarlak bir masa bulunuyordu. Kraliçe ayağa kalkmadı, oturduğu yerde şaire gülümseyerek hoş biçimde kıpırdandı, Lucien bu yılan gibi kıpırdanış karşısında çok heyecanlandı. Bu hareketi kibar buldu.

Lucien'in aşırı yakışıklılığı, davranışlarındaki sıkılganlık, sesi, her şeyi Madam de Bargeton'u etkiledi. Şair çoktan şiirin kendisi oluvermişti. Genç adam belli etmeden gözlemleyerek kadını inceledi ve hakkında söylenenleri doğruladı; bu kibar hanım Lucien'in onun hakkındaki düşüncelerini boşa çıkarmıyordu. Madam de Bargeton'un başında yeni moda siyah kadifeden yırtmaçlı bir bere bulunuyordu. Bu saç biçimi genç birine kadını neredeyse büyüterek etkileyici gösteren ortaçağ tarzını hatırlatıyordu; bu bereden ışıkta yaldızlanan, bukle kıvrımları kızıllaşan, kırmızıya çalan sarılıkta gür saçlar fışkırı-

yordu. Soylu kadının parlak bir teni vardı, kadınların bu kızıl rengin sözümona sakıncalarını gidermelerini sağlayan parlaklıkta bir tendi bu. Külrengi gözlerinden kıvılcımlar saçıyordu, epeydir kırışmış olan alnı iddialı biçimli beyaz genişliğiyle bu gözlere çok yakışıyordu; gözlerin çevresinde sedefli birer halka vardı ve burnun her iki yanında iki mavi damar bu nazik çerçevenin beyazlığını belirginleştiriyordu. Burnunda Bourbon Hanedanı'na özgü bir kıvrım vardı ve bu burun, Condé'lerin krallık soyunun parıldadığı göz alıcı bir nokta sunarak uzun bir yüzün çekiciliğini artırıyordu. Saçlar enseyi tamamen örtmüyordu. Yakası özensizce bir araya getirilmiş elbiseden kar beyazı gerdan görünüyor, gözler burada kusursuz ve yerine yakışmış göğüsleri tahmin edebiliyordu. Madam de Bargeton ince ve bakımlı ama biraz kuru parmaklarıyla genç şaire dostça bir hareketle yanında duran sandalyeyi gösterdi. Mösyö du Châtelet bir koltuğa oturdu. Lucien yalnız olduklarını o zaman fark etti. Madam de Bargeton'la sohbeti Houmeau'lu şairi kendinden geçirdi. Lucien için onun yanında geçirdiği üç saat ebedileştirilmek istenecek rüyalardan biriydi. Bu kadını zayıf değil ama zayıflamış, âşığı olmasa da âşık, güçlü olsa da hastalıklı buluyordu; yapmacıklı tavırları yüzünden daha da ortaya çıkan kusurları hoşuna gitti, zira gençler iyi kalpli insanların yalanı olan abartıyı sevmekle başlarlar. Elmacıkkemikleri üstündeki, bazı sıkıntılar ve acıların kiremit rengi verdiği benek benek lekeleri hiç fark etmedi. Hayal gücü önce ateş saçan gözleri, ışıkların çağladığı zarif saç buklelerini, parıltılı beyazlığı yakalamış, Lucien mum çevresindeki kelebek gibi kendini bu ışıltılı noktalara kaptırmıştı. Sonra da ruhu kendi ruhuna o kadar çok hitap etti ki kadınlığına dikkat bile etmedi. Bu kadınca coşkunun canlılığı, Madam de Bargeton'un uzun süredir tekrarladığı ama ona yeni görünen bütün o eski tarz cümlelerdeki ustalık, aslında her şeyi beğenmeye zaten istekli olduğu

için onu büyülüyordu. Okumak için hiç şiir getirmemişti, bu hiç söz konusu edilmedi: Yine gelme fırsatı elde etmek için dizelerini unutmuştu, Madam de Bargeton da başka bir gün şiir okumaya davet edebilmek için bu konuyu hiç açmadı. Bu aralarındaki ilk anlaşma değil miydi? Mösyö Sixte du Châtelet bu kabulden memnun olmadı. Bu yakışıklı gencin kendisine rakip olacağını geç de olsa anladı, onu kendi siyasetine bağımlı kılmak amacıyla Beaulieu'ye çıkan ilk yokuşun dönemecine kadar götürdü. Lucien vergi müdürünün onu konağa soktuğu için böbürlenişine ve ona bu konuda öğütler verişine az şaşırmadı. Şöyle anlatıyordu Mösyö du Châtelet: Umarın orada ona kendisine davrandıklarından daha iyi davranırlardı. Saray bile bu hödüklerden daha küstah değildi. İnsan orada öldürücü yaralar alıyor, inanılmaz küçümsemelerle karşılaşıyordu. Bu adamlar kendilerine çekidüzen vermezlerse 1789 Devrimi tekrarlanabilirdi. Ona gelince, bu eve gitmeye devam etmesinin nedeni Madam de Bargeton'a olan ilgisiydi, Angoulême'de temiz kadın olarak bir o vardı ve o da can sıkıntısından ona kur yapmış, delice âşık olmuştu. Yakında karısı olacaktı, kendisini seviyordu, her şey buna işaret ediyordu. Bu gururlu kraliçenin kendisine boyun eğmesi bu ahmak taşra soylularından alacağı tek intikam olacaktı.

Châtelet karşısına bir rakip çıktığında onu öldürecek kadar âşık olduğunu anlattı. İmparatorluk rejiminin bu yaşlı kelebeği, bütün şahsiyetiyle onu ezmeye ve korkutmaya çalışarak tüm ağırlığıyla zavallı şairin üstüne yükleniyordu. Yolculuğunu tehlikelerini abartarak anlatıp daha da kurumlandı, ancak şairin hayal gücüne baskın gelmiş olsa da âşığı hiç korkutamadı.

O akşamdan beri, kendini beğenmiş yaşlı adama, tehditlerine ve kavga meraklısı burjuva tavırlarına karşın Lucien, Madam de Bargeton'un evine yine gelmişti; ilk başta Houmeau'lu birinin çekingenliği vardı üstünde, sonra kısa sürede önceleri

kendisine büyük bir lütufmuş gibi görünen bu duruma alıştı ve giderek daha çok gelmeye başladı. Bir eczacının oğlu bu topluluk tarafından önemsiz biri gibi görüldü. İlk başlarda Naïs'leri ziyarete gelen beyler ya da hanımlar Lucien'le karşılaştıklarında ona kibar kişilerin astlarına karşı sergiledikleri ezici nezaketi gösteriyordu. Lucien ilk önce bu çevreyi son derece zarif buldu ama daha sonra bu sahte ilginin kaynaklandığı duyguyu anladı. Kısa süre sonra kimilerinin ona karşı koruyucu tavrı takındığını fark etti ve bu durum geleceğin bu soylu yurttaşlarının çoğunun yüksek tabakayla birlikte sınadığı kindar cumhuriyetçi fikirlerini güçlendirdi. Ama Naïs için ne de çok acıya katlanmıştı; ona Naïs diyordu hep, zira bu çevrenin insanları, tıpkı İspanya'nın büyükleri ve Viyana'daki kaymak tabaka gibi, kadın olsun erkek olsun birbirlerini hep adlarıyla çağırırdı, ki bu Angoulême aristokrasisinin kalbinde bir farklılık yaratmaya yönelik son icattı.

Naïs tıpkı her delikanlının onu şımartan ilk kadını sevdiği gibi sevildi, zira Naïs Lucien'de büyük bir gelecek, sonsuz bir ün görüyordu. Madam de Bargeton şairi evine yerleştirmek için bütün becerisini kullandı: Onu sadece aşırı yüceltmekle kalmıyor, aynı zamanda bir yerlere getirmeye çalıştığı talihsiz bir çocuk olarak takdim ediyordu; elinde tutabilmek için onu küçültüyordu; kitap okutturuyor, sekreterlik yaptırıyordu ama başına gelen korkunç felaketten sonra artık eskisi gibi sevebileceğini sanmasa da, onu düşündüğünden fazla seviyordu. Kendi kendini yiyip bitiriyor, toplumsal konumu bakımından kendisine çok uzak, yirmi yaşındaki bir genci sevmenin delilik olduğunu düşünüyordu. Gösterdiği yakınlık, kaygıları yüzünden yerli yersiz takındığı kibirli havayla boşa çıkıyordu. Kimi kez kibirli ve koruyucu kimi kez de şefkatli ve gönül okşayıcı davranıyordu. Bu kadının yüksek seviyesinden önceleri çekinen Lucien, ilk aşkı demir döver gibi döven ve onu kalpte

birbiri ardına acının ve zevkin saldırıya geçeceği bir noktaya yerleştiren her tür korkuyu, her tür umudu ve her tür umutsuzluğu yaşadı. İki ay boyunca ona kendisiyle anne edasıyla ilgilenecek koruyucu bir melek gibi baktı. Ama itiraflar başladı. Madam de Bargeton şairine, sevgili Lucien diye, ardından sadece sevgili diye hitap etti. Cesaretlenen şair bu soylu kadına Naïs dedi. Madam de Bargeton, Lucien'in ona bu adla seslendiğini duyduğunda öfkelendi, küçük bir çocuğu baştan çıkaran bir öfkeydi bu; herkesin kullandığı adla hitap ettiği için ona çıkıştı. Gururlu ve soylu Nègrepelisse o güzel meleğe adlarından en tazesini verdi ve Lucien'in ona Louise demesini istedi. Lucien'in aşkı göğün katlarını aştı. Bir akşam Louise bir resmi seyrederken Lucien içeri girince resmi aceleyle sakladı, Lucien bu resmi görmek istedi. İlk kıskançlık tepkilerini yatıştırmak için Louise, genç Cante-Croix'nın resmini gösterdi ve o denli saf ve o kadar da acımasızca boğulmuş aşklarının hikâyesini gözlerinden yaşlar akıtarak anlattı. Ölmüş sevgilisine sadakatsizliğe mi yelteniyordu yoksa Lucien'e bu portreyle bir rakip mi çıkarıyordu? Lucien sevgilisini anlayamayacak kadar genç-ti, safça umutsuzluğa kapıldı, zira Madam de Bargeton kadınların az çok beceriyle güçlendirdikleri kaygıları dağıtmalarını sağlayan bir savaşa girdi. Ödevler konusundaki tartışmaları, yol yordam, din gibi konulardaki sohbetleri, saldırıya geçmeyi sevdiği alanlardı. Masum Lucien'e karşı bu cilvelere gerek yoktu, çünkü o doğal bir şekilde ileri atılacaktı. Bir akşam, Mösyö de Cante-Croix konusunu kapamak isteyen ve Louise'e artık son sınırına dayanmış bir tutkunun okunduğu bakışlarla bakan Lucien,

– Ben ölmeyeceğim, sizin için yaşayacağım, dedi cüretkâr bir edayla.

Bu yeni aşkın kendinde ve şairde gösterdiği ilerlemelerden korkuya kapılan Madam de Bargeton albümünün ilk sayfası

için Lucien'in söz verdiği şiiri, geciktirdiğini hatırlatıp kavga ararcasına istedi. Aristokrat sınıfın şairi Canalis'in en iyi şiirlerinden doğal olarak daha güzel bulduğu kıtayı okuduğunda kadının ne halde olduğunu düşünebiliyor musunuz?

Sihirli fırçalarıyla, yalancı ilham perileri
Sadık tirşesini süslemeyecekler
İnce kâğıtlarımın;
Ve güzel sevgilimin hoyrat kalemi
Gizli neşesini ya da sessiz kederini
Bana teslim edecek.
Ah! Ağırlaşmış parmakları solmuş sayfalar üstünde
Geleceğin vaat ettiği parlak yazgıların
Hesabını sorduğunda;
Aşk lütfetsin, bu güzel yolculuğun bereketli hatırası
Bulutsuz bir gök gibi zevkle seyredilsin!

– Bu dizelerin esin kaynağı ben miyim? diye sordu Louise.

Ateşle oynamayı seven bir kadının hoppalığından kaynaklanan bu kuşku Lucien'in gözlerini yaşarttı; Madam de Bargeton onu ilk kez alnından öperek yatıştırdı. Lucien kesinkes büyük bir adamdı, onu yetiştirmek istiyordu; ona İtalyanca ve Almanca öğretmeyi, görgüsünü artırmayı düşünüyordu; kendisine kur yapan can sıkıcı adamların inadına, onu evine kabul etmek için bunlar iyi bahanelerdi. Hayatı ne de ilginçleşmişti! Şairi için müziğe yeniden başladı, ona müzik dünyasını anlattı, Beethoven'ın birkaç parçasını çaldı ve onu hayran bıraktı; onu memnun ettiği için mutlu bir halde, ikiyüzlülükle, "Bu mutluluk yetmez mi bize?" diye soruyordu. Zavallı şair de budalaca, "Evet," diye cevap veriyordu.

Sonunda iş o hale geldi ki önceki hafta Louise, Lucien'le birlikte Mösyö de Bargeton'un eşliğinde akşam yemeği yedi.

Bu önleme karşın bütün kent durumu öğrendi ve o kadar aykırı buldu ki kimse inanamadı. Korkunç bir dedikodu malzemesiydi bu. Birçoklarına göre toplum yıkımın eşiğine gelmişti. Kimileri de, "İşte liberal fikirlerin meyveleri!" diye haykırdı. Kıskanç du Châtelet o sıralarda loğusalara hizmetçilik yapan Madam Charlotte'un, Houmeau'lu Chateaubriand lakaplı adamın annesi Madam Chardon olduğunu öğrendi. Bu lakap güzel bir espri olarak anlaşıldı. Madam de Bargeton'un evine ilk koşan Madam de Chandour oldu.

– Biliyor musunuz Naïs'ciğim, bütün Angoulême neyi konuşuyor? dedi. İki ay önce loğusalığında görümceme bakan kadın meğer o şair çocuğun annesi değil miymiş!

Madam de Bargeton haşmetli bir tavır takınarak,

– Şekerim, dedi, bunda şaşılacak ne var? O kadın bir eczacının dulu değil mi? Rubempré'lerden bir matmazel için hazin bir son. Meteliksiz kaldığımızı düşünün bir... Geçinmek için biz ne yapardık ki? Nasıl beslerdiniz çocuklarınızı?

Madam de Bargeton'un soğukkanlılığı soyluların şikâyetlerini susturdu. Büyük ruhlar bir felaketi erdem haline getirmeye hep hazırdır. Ayrıca herkesin kötü gözle baktığı iyi bir işteki ısrar dayanılmaz çekiciliğe sahiptir: Masumiyet günahın tuzu biberidir. O akşam Madam de Bargeton'un salonu kendisine sitem etmeye gelen dostlarıyla doluydu. Naïs zekâsının bütün keskinliğini işbaşına geçirdi: O beyler Molière, Racine, Rousseau, Voltaire, Massillon, Beaumarchais, Diderot olamıyorlarsa, çocukları büyük adam olan döşemecileri, saatçileri, bıçakçıları kabul etmek gerekirdi. Dehanın her zaman soylu olduğunu söyledi. Gerçek çıkarları konusundaki anlayışsızlıkları yüzünden taşra beylerine çıkıştı. O kadar budala olmayanlara iyi gelecek birçok saçmalık da söyledi, ama onlar bunu kendine özgü oluşuna bağladılar. Kısaca fırtınaya yaylım ateşi açtı. Onun davet ettiği Lucien dört masada vist oynanan o eski,

boyası solmuş salona ilk kez girdiğinde onu zarifçe karşıladı ve itaat bekleyen kraliçe edasıyla takdim etti. Vergi müdürüne Mösyö Châtelet diye hitap etti ve soyluluk unvanını sonradan edindiğini bildiğini ima ederek donup kalmasına neden oldu. Lucien o akşamdan sonra Madam de Bargeton'un çevresine zorla girmiş oldu ama oradakiler onu zehirli bir maddeymiş gibi gördü ve aralarından atmak için küstahlığı silah gibi kullandı. Bu zafere karşın Naïs'in hüküm alanı küçüldü, baş kaldırıp çevreden çıkmaya yeltenenler oldu. Mösyö du Châtelet'nin öğüdü üzerine Amélie, yani Madam de Chandour çarşamba günleri evinde misafir kabul ederek farklı bir toplanma mekânı oluşturmaya karar verdi. Madam de Bargeton salonunu hep açık tutardı ve evine gelenler aynı halılar önünde buluşmaya, aynı tavlayı oynamaya, aynı kişileri, şamdanları görmeye, mantolarını, galoşlarını, şapkalarını aynı koridora bırakmaya o denli alışmışlardı ki merdivenin basamaklarını da evin hanımını da seviyorlardı. Alexandre de Brébian nükteli bir biçimde, herkesin kutsal korulukta ortaya çıkan saka kuşuna katlanmaya razı olacağını söyledi. Sonunda tarım derneği başkanı ayaklanmayı müthiş bir gözlemle dindirdi.

– Devrimden önce, dedi, en büyük soylular Duclos'ları, Grimm'leri, Crébillon'ları evlerine kabul ediyordu, hepsi de bu Houmeau'lu şair gibi zararsız kişilerdi; ama vergi tahsildarlarını kesinlikle kabul etmezlerdi, ki aslında Châtelet de öyle.

Chardon'un cezasını du Châtelet ödedi, herkes soğuk davrandı ona. Kendisine Châtelet diye hitap ettiği andan itibaren Madam de Bargeton'a sahip olmaya yemin etmiş olan vergi müdürü, saldırıya uğradığını hissedince evin hanımının yanında yer aldı, arkadaşı olduğunu söyleyerek genç şairi destekledi. İmparatorun kendini hizmetinden beceriksizce mahrum ettiği bu kurnaz diplomat, Lucien'in gönlünü okşadı, onun dostu olduğunu söyledi. Şairi tanıtmak için valinin, defterdarın, alay

komutanı albayın, denizcilik okulu müdürünün, mahkeme başkanının, kısaca bütün hükümet erkanının hazır bulunacağı bir ziyafet verdi. Zavallı şair öyle çok takdire boğuldu ki, yirmi iki yaşında bir delikanlı olmasa kendisine yöneltilen övgülerin arkasında bir oyun olduğundan kuşkuya düşebilirdi. Yemeğin sonunda tatlıya geçildiğinde Châtelet rakibine Sardanapale'ın ölümü konusunda o zamanın başyapıtı olan bir şiir okutturdu. Durgun biri olan lise müdürü şiiri dinleyince Jean-Baptiste Rousseau'nun bile daha iyisini yazmadığını söyleyerek alkışladı. Baron Sixte Châtelet eninde sonunda küçük şairin bu sıcak övgüler içinde sönüp gideceğini ya da erken gelen şöhretin sarhoşluğuyla küstahlıklar yapacağını, sonra da ilk baştaki karanlığına yeniden gömüleceğini düşündü. Bu dehanın ölümünü beklerken Madam de Bargeton hakkındaki iddialarından vazgeçmiş gibi göründü, ama kurnazlara özgü ustalıkla tasarısını askıya aldı ve Lucien'e son darbeyi vurma fırsatını kollayarak iki âşığı stratejik bir dikkatle izledi. O zamandan sonra Angoulême'de ve çevresinde, yörelerinde büyük bir adamın yaşadığı hakkında kulaktan kulağa söylentiler başladı. Madam de Bargeton bu genç kartala gösterdiği yakınlıktan dolayı genelde övülüyordu. Davranışı onay görünce bunu genel bir durum haline getirmek istedi. Dondurmalı, pastalı, çaylı bir akşam daveti vereceğini bütün kente yaydı; çayın sindirim sorunları için hâlâ eczanelerde satıldığı bir kentte büyük bir yenilikti bu. Soylu sınıfın ileri gelenleri Lucien'in okuyacağı büyük bir eseri dinlemek üzere davet edildi. Louise üstesinden geldiği güçlükleri dostundan gizlemişti ama çevrenin ona karşı tertiplediği oyuna dair bir iki söz söyledi, çünkü dâhi adamların aşmak zorunda olduğu ve vasat kişilerin aşmaya cesaretlerinin yetmeyeceği engellerin bulunduğu tehlikelerden habersiz bırakamazdı onu. Bu zaferi ibretlik bir ders haline getirdi. Beyaz elleriyle ona sürekli işkenceler pahasına elde edilecek şöhreti

gösterdi, gideceği yolda onu bekleyen, atlatılacak darağaçlarından söz etti, en güzel ekmekleri onun için yağlayıp en gösterişli cümleleriyle süsledi. Bu sanki *Corinne* romanının tadını kaçıran doğaçlama konuşmaların bir tekrarıydı. Louise kendisinin bu uzdilli halini öyle beğendi ki esinini aldığı delikanlıyı daha da sevdi; cesaretle ortaya çıkıp babasının adını bir kenara atmasını, soylu Rubempré adını almasını önerdi, bu değişikliğin koparacağı gürültüye aldırış etmemeliydi, çünkü kral da bunu onaylayacaktı. Sarayda sözü geçen Blamont-Chauvry ailesinin kızı olan Espard Markizi'yle akrabalığı olduğundan bu lütfu elde etmeyi üstleniyordu. Kral, Espard Markizi, saray sözcükleri Lucien'in gözü önünde havai fişekler gibi patladı ve adını değiştirmenin gerekli olduğuna inandı.

– Yavrucuğum, dedi Louise şefkatle yoğrulmuş bir alaycılıkla, bunu ne kadar çabuk yaparsan o kadar çabuk onaylanır.

Louise ona sosyal çevrenin diğer tabakalarını birer birer gösterdi ve bu ustaca kararla bir anda kaç basamak birden atlayacağını da saydırdı. Lucien'i 1793'ün eşitlik konusundaki hayal ürünü yaygın düşüncelerinden bir anda vazgeçirdi, David'in soğukkanlı değerlendirmeler sayesinde yatıştırdığı seçkinlik susuzluğunu yeniden uyandırdı, yüksek sosyeteyi üzerinde duracağı tek sahne olarak gösterdi. Kinci liberal *in petto*, gizli bir kralcı oldu. Lucien aristokratik lüksün ve şöhretin elmasını ısırdı. Sevgilisinin ayakları dibine, kana bulanmış da olsa bir taç getireceğine yemin etti; elde edecekti bunu, hem de *quibuscumque viis*, ne pahasına olursa olsun. Cesaretini kanıtlamak için Louise'den sakladığı hayatının sıkıntılarını anlattı, ilk duygulara yapışıp kalan o tarif edilmez mahcubiyet hissiyle davranmıştı; bu his delikanlının üstün taraflarını sergilemesine engel oluyordu, ruhunun takdir edilişi *incognito*, sessiz sedasız olsun istiyordu çünkü. Gururla katlandığı sefaletin kollarını, David'deki çalışmalarını, işte geçirdiği gecelerini anlattı. Bu

genç ihtiras Madam de Bargeton'a yirmi altı yaşındaki yüzbaşıyı hatırlattı, bakışları yumuşadı. Gösterişli hanımının gevşediğini gören Lucien ona uzatılan eli tuttu ve şairin, delikanlının, sevgilinin heyecanıyla öptü. Louise eczacının oğluna alnına kadar uzanmasına ve titreyen dudaklarıyla alnını öpmesine izin verecek kadar ileri gitti.

– Çocuk! Çocuk! Bizi bir gören olursa ne gülünç duruma düşerim, dedi kendinden geçercesine düştüğü uyuşukluktan sıyrılarak.

O akşam boyunca Madam de Bargeton'un zekâsı, Lucien'de önyargı diye adlandırdığı duyguları yerle bir etti. Ona bakılırsa dâhi insanların ne erkek kardeşleri ne de kız kardeşleri, ne babaları ne anneleri olurdu: Yaratmak zorunda oldukları büyük eserler üstlerine bir bencillik havası serer, onların her şeyi bu büyüklük arzusuna feda etmelerine yol açardı. Devasa bir beynin neden olduğu ezici bedellerden dolayı sıkıntı çekse de daha sonra zaferin meyvelerini paylaşır, güçlüklerle boğuşan bir kraliyetin yaptığı fedakârlıkların karşılığını yüz misliyle alırdı. Deha sadece kendine bağımlıydı; kullanacağı araçları bir tek o seçerdi, çünkü amacı bir tek o bilirdi. Bu yüzden işte, kendini yasaların üstünde görürdü, yasaları yeniden yapmaya adaydı çünkü zaten çağına hâkim olan kişi her şeyi üstlenebilir, her şeyi tehlikeye atabilir, çünkü her şey ona tabidir. Bernard de Palissy'nin, XI. Louis'nin, Fox'un, Napoléon'un, Kristof Kolomb'un, Caesar'ın, önceleri boğazına kadar borca batmış ya da sefalet içinde kalmış, anlaşılamamış, deli gözüyle bakılmış, hayırsız evlat, hayırsız baba sayılmış ama sonradan ailelerinin, ülkelerinin ve dünyanın gurur kaynağı haline gelmiş o ünlü kumarbazların hayatlarının nasıl başladığını anlatıyordu. Bu düşünceler Lucien'in gizli niyetlerine uyuyor ve kalbinin yoldan çıkmasını hızlandırıyordu, çünkü arzularının ateşiyle, kullanılacak araçları kesin doğrular olarak

görüyordu. Ama başarılı olamamak topluluğa karşı işlenen bir suçtur. Yenilmiş biri, yıkıntıları önünde çöküp oturmuş Marius'ları tiksintiyle kovan o toplumun dayandığı burjuva erdemlerinin hepsini yerle bir etmiş sayılmaz mı? Lucien kürek mahkûmlarının onursuzluğu ile dehayı süsleyen çelenkler arasında kalmıştı; peygamberlerin Sina'sının üstünde süzülüyor ama aşağıda, Gomorra'nın korkunç kefeni gibi Ölü Deniz'in serildiğini bilmiyordu.

Louise şairinin kalbini ve zihnini taşra hayatının vurduğu cenderelerden öyle iyi ayırmıştı ki Lucien bir reddin utancını yaşamadan bu büyük hedefe ulaşıp ulaşamayacağını görmek için Madam de Bargeton'u denemek istedi. Haber verilen akşam daveti bunu denemeye girişmek için bir fırsattı. Hırsı aşkıyla karışıyordu. Seviyor ve yükselmek istiyordu, tatmin edecekleri bir kalpleri ve savaşacakları yoksullukları olan gençlerde bu iki arzu da doğaldı. Günümüzde bütün çocuklarını bugün aynı şölene davet eden toplum, hayatlarının baharında hırslarını uyandırıyor. Gençliği zarafetlerinden yoksun bırakıyor ve onları içten pazarlıklı hale getirip duygularını yozlaştırıyor. Şiir durumun farklı olmasını ister ama gerçekler, inanmak istediğimiz hayalleri hep boşa çıkarmıştır, öyle ki genç adamı on dokuzuncu yüzyılda olduğundan farklı göstermeye imkân yoktur. Lucien de bu hesabın iyi bir duyguya, David'e olan dostluğuna yararlı olacağını sanmıştı.

Lucien, Louise'e uzun bir mektup yazdı, çünkü eline kalemi aldığında konuşurken olduğundan daha atak buluyordu kendini. Üç kere temize çektiği on iki sayfada babasının dehasını, kaybolan umutlarını ve pençesine düştüğü sefaleti anlattı. Sevgili ablasını bir melek gibi anlattı, büyük bir adam olmaktan önce kendisi için bir baba, bir kardeş, bir dost olan David'i geleceğin Cuvier'ine benzetti; ondan kendisine yaptıklarını David'e de yapmasını istemeyecek olursa, ilk gurur

kaynağı olan Louise'in sevgisine layık görmeyecekti kendini. David Séchard'a ihanet etmektense her şeyden vazgeçerdi, başarısına David'in tanık olmasını istiyordu. Gençlerin ret cevabına intihar tehdidiyle karşılık verdikleri, çocukça nedenler öne sürdükleri, soylu ruhların akla mantığa sığmaz diliyle konuştukları çılgınca mektuplardan birini yazdı; yazan kişinin farkında olmadan kalbinden çıkıp gelen saf itiraflarla işlenmiş ve kadınların pek hoşlandığı laf kalabalığıydı bu. Bu mektubu hizmetçiye teslim ettikten sonra Lucien matbaaya gelip bütün gün provaları düzeltmiş, bir iki işi görmüş, matbaanın ufak tefek işlerini düzene sokmuş ama David'e hiçbir şey söylememişti. Kalbin hâlâ çocuk kaldığı günlerde gençlerin böyle soylu sessizlikleri olur. Zaten belki de Lucien, David'in kullanmasını bildiği Phocion baltasından korkmaya başlamıştı; belki de ruhunun derinliğine işleyebilecek bir bakışın aydınlığından korkuyordu. Chénier'nin şiirlerini okuduktan sonra, bir doktorun yaranın üstüne parmağını basması gibi hissettiği bir yakınmanın ardından, kalbindeki giz dudaklarından dökülüvermişti.

Şimdi, Angoulême'den Houmeau'ya inerken Lucien'in aklına hücum etmesi gereken düşünceleri kavramaya çalışın. O soylu kadın kızmış olabilir miydi? David'i evine kabul edecek miydi? Hırslı delikanlı Houmeau'daki çukura geri mi atılacaktı? Her ne kadar Lucien, Louise'i alnından öpmeden önce bir kraliçenin gözdesi olmak için harcanan zamanı bilse de, kendisinin beş ayda aştığı mesafeyi David'in bir çırpıda geçemeyeceğini aklına bile getirmiyordu. Küçük insanların soylularca aforozunun ne denli mutlak olduğundan haberi yoktu, bu yüzden bu türden ikinci bir girişimin Madam de Bargeton'un mahvına neden olabileceğini bilmiyordu. Uygunsuz kişilerle yüz göz olduğuna kanaat getirilirse Louise, tıpkı ortaçağda cüzamlılardan kaçıldığı gibi, kendi çevresinin kendisinden uzaklaşacağı kenti terk etmek zorunda kalabilirdi. Yüksek aristokrat sınıf ve

hatta rahipler bile Naïs bir hata işlediğinde onu herkese ve her şeye karşı savunurdu ama uygunsuz kişilerle düşüp kalkması asla affedilmezdi, çünkü iktidardakinin hataları affedilse bile iktidardan çekildikten sonra mahkûm edilir. Peki, David'i eve kabul etmek iktidardan vazgeçmek demek değil miydi? Lucien sorunun bu yönü üstünde durmasa da aristokrat içgüdüleri onu dehşete düşüren başka zorlukları hissettiriyordu. Duyguların soylu oluşu zorunlu olarak davranışları da soylu hale getirmez. Racine en soylu saraylı havasına sahipken, Corneille bir sığır satıcısına benziyordu daha çok. Descartes'ın tam bir Flaman tüccarı hali vardı. Montesquieu'yü omzunda tırmığı başında uyku takkesiyle gören Brède ziyaretçileri onu adi bir bahçıvan sanmıştır çoğunlukla. Soylu bir doğumdan gelmeyen edep erkân, sütten süzülmüş, kanla aktarılmış bir bilim değilse yazgının hal ve tavırlara zarafet katması, hatlara kibarlık, sese bir tokluk kazandırması beklenir. David bütün bu küçük ama önemli şeylerden yoksundu, oysa doğa bunları dostuna vermişti. Annesi tarafından soylu Lucien'in ayakları bir Frank ayağı gibi çukur tabanlıydı, oysa David Séchard'ın ayakları Welche'ler gibi düztabandı, tavırlarıyla matbaacı babasına çekmişti. Lucien, David'in üstüne yağacak alayları duyuyordu, Madam de Bargeton'un bastırmaya çalışacağı gülüşü görür gibi oluyordu. Nihayet, kardeşinden tam da utanç duymasa da artık aklına eseni yapmayacağına ve sonradan iyice düşüneceğine dair kendi kendine söz verdi. Kısaca şiir ve bağlılık saati geçince, iki dosta yeni bir güneşle aydınlanan edebiyat alanını gösteren bir okumanın ardından, Lucien için siyasetin ve hesap kitabın saati çalmaya başlamıştı. Houmeau'ya dönerken, gönderdiği mektuptan dolayı pişman olmuştu, elinden gelse geri alırdı, çünkü dünyanın acımasız yasalarını bir aralıktan görüyordu. Edinilmiş servetin hırsı ne denli körüklediğini düşünerek, büyük işlere doğru çıkacağı merdivenin ilk

basamağından ayağını geri çekmek ağır geliyordu ona. Sonra duyguların en canlı çiçekleriyle süslenmiş sade ve sakin hayatını düşündü; ona onca soylulukla yardım etmiş, gerektiğinde canını bile verebilecek David; düşmüş olsa da soyluluğunu korumuş ve onu zekâsı kadar iyi kalpli olarak bilen annesi; kız kardeşi, kanaatkârlığı içinde o denli zarif olabilen o kız, o denli saf çocukluğu ve henüz bembeyaz vicdanı; hiçbir rüzgârın yapraklarını henüz dökmediği umutları, her şey hatırasında yeniden canlanıyordu. O zaman soyluların ya da burjuvaların sert katmanlarını kendi başarılarının silahıyla delip geçmenin, bir kadının yardımlarıyla yükselmekten daha iyi olacağını düşünüyordu. Dehası er geç parlayacaktı, tıpkı kendinden önce gelen, toplumu evcilleştirmiş onca insan gibi; kadınlar onu sevecekti o zaman! Onca vasat insana telkin ettiği iddialarla on dokuzuncu yüzyılda o denli mahvedici olmuş Napoléon örneği aklına gelince, Lucien bu tür hesapları bir yana atıp bunları düşündüğü için pişmanlık duydu. Lucien böyleydi işte, kötülükten iyiliğe, iyilikten kötülüğe aynı kolaylıkla gidip gelirdi. Bilginin aşkla kendi köşesine çekilme isteği varken, Lucien bir aydır yeşil zemin üstünde sarı harflerle CHARDON'*un halefi* POSTEL *eczanesi* yazısının okunduğu dükkânı gördükçe utanç duyar gibi oluyordu.Bütün arabaların geçtiği bir yerde yazılı duran babasının adı gözlerini incitiyordu. Beaulieu'de, Madam de Bargeton'un kolunda yukarı kentin en zarif gençleri arasına karışmak üzere, zevksiz demir çubuklu küçük parmaklığın süslediği kapısından çıktığı akşam, bu evle ilerideki parlak geleceği arasındaki uyumsuzluğa hayıflanmıştı.

"Madam de Bargeton'u sevmek, belki de yakında ona sahip olmak, sonra da gelip bu fare deliğinde oturmak!" diye düşünüyordu dar geçitten küçük avluya çıkarken; burada duvarlar boyunca birçok kaynatılmış ot demeti yere serilmişti; çırak laboratuvar kazanlarını temizliyor, beline bir mutfak önlüğü

bağlamış, elinde boynuzlu imbik bulunan Mösyö Postel bir yandan dükkânına göz atıyor, diğer yandan da kimyasal bir maddeyi inceliyordu; bütün dikkatini ilaca vermiş görünse de kulağı çıngıraktaydı. Papatyaların, nanelerin, birçok damıtılmış bitkinin kokusu avluyu ve tırabzan yerine gerili ipin bulunduğu, değirmenci merdiveni denen bir merdivenle çıkılan mütevazı evi dolduruyordu. Bunun üstünde de Lucien'in kaldığı çatı katı odası bulunuyordu.

– Merhaba evlat, dedi Mösyö Postel, tastamam bir taşra esnafı kılığında. Keyifler nasıl bakalım? Şeker macunuyla bir deney yaptım ama aradığımı ancak babanız bulurdu. Ne yaman adamdı! Gut hastalığına karşı bulduğu ilacın sırrını öğrenmiş olaydım, bugün ikimiz de altın içinde yüzüyor olurduk!

Gün geçmezdi ki iyi kalpli olduğu kadar ahmak biri olan eczacı, babasının yaptığı keşfe dair hiçbir şey söylememesinden yakınarak Lucien'in kalbine hançer sokmasın.

– Çok yazık oldu, diye kısaca cevapladı Lucien; dürüst Postel birçok kez ustasının dul karısıyla çocuklarına yardım ettiği için Lucien onu önceleri sık sık minnetle anardı ama giderek babasının öğrencisini daha aşağılık bulmaya başlıyordu.

– Neyiniz var? diye sordu Mösyö Postel elindeki şişeyi laboratuvarın masasına bırakarak.

– Bana mektup geldi mi?

– Evet, mis kokulu bir mektup! Tezgâhın yanında, çalışma masamın üstünde.

Madam de Bargeton'un mektubu eczane kavanozları arasında ha! Lucien dükkâna seğirtti.

Güzel bir ses yarı açık pencereden,

– Çabuk ol Lucien! Yemeğin bir saattir seni bekliyor, soğuyacak, diye seslendi yavaşça; Lucien duymadı.

– Ağabeyiniz bir tuhaf matmazel, dedi Postel başını kaldırarak.

Bir ressam fantezisiyle üstüne çiçekbozuğu ve kızarık, kocaman bir surat yerleştirilmiş bir içki fıçısına epey benzeyen bu bekâr adam Ève'e bakarken törensi ve hoş bir eda takındı, bu da ustasının kızıyla evlenmeyi düşündüğünü ama kalbinde aşk ile çıkar arasında süren mücadeleye son veremediğini gösteriyordu. Bu nedenle sürekli söyleyip durduğu cümleyi Lucien yanından geçerken bir kez daha yineledi:

– Çok güzel bir kız kardeşiniz var! Siz de ondan aşağı kalmazsınız! Babanız her işi iyi yapardı.

Ève siyah saçlı, mavi gözlü, uzun boylu esmer bir kızdı. Erkeksi bir kişiliğin niteliklerini taşısa da uysal, şefkatli ve özverili bir kızdı. Saflığı, sadeliği, çalışma zorunluluğunu sakince kabullenmesi, kimsenin dil uzatamayacağı akıllı uslu davranışları David Séchard'ın gönlünü çelmiş olmalıydı. Bu nedenle ilk karşılaşmalarından beri aralarında, gürültülü duygu gösterileri ya da aceleye getirilmiş itiraflar olmaksızın, Almanlara özgü, kapalı ve basit bir aşk doğmuştu. Her biri bir diğerini, sanki aralarında bu duygudan rahatsız olacak kıskanç bir koca varmış gibi, gizliden gizliye sevmişti. Her ikisi de bu sevgiyi, belki de zarar vereceklerinden korktukları için, Lucien'den saklıyordu. David, Ève'in hoşuna gitmemekten korkuyor ve Ève de kendini yoksulluğun yarattığı sıkılganlığa kaptırıyordu. Gerçek bir işçi kızı pervasız olurdu ama iyi yetişmiş ve sonradan yoksulluk içine düşmüş bir kız kaderine boyun eğiyordu. Alçakgönüllü görünen ama aslında gururlu olan Ève zengin bilinen bir adamın oğlunun peşinden koşmak istemiyordu. O sıralarda mülklerin sürekli artan değerinden haberli olanlar Marsac bağına seksen bin franktan fazla değer biçiyordu; üstelik zengin birikimi olan, iyi hasat kaldıran, satışlarını ustaca yapan Yaşlı Séchard'ın fırsatını bulduğunda bunlara ekleyecekleri de cabasıydı. David babasının serveti hakkında bir şey bilmeyen belki de tek kişiydi. Ona göre Marsac, 1810'da on beş

on altı bin franga alınmış bir kulübeydi, oraya yılda bir bağbozumu zamanı gider ve babası matbaacının hiç görmediği ve pek de umursamadığı bağ çubukları arasında mahsulü överdi. Zorlukları abartarak duygularını keskinleştirdiği yalnızlığına alışmış bir bilginin aşkı desteklenmeye muhtaçtı, çünkü David'e göre Ève basit bir kâtibin yanında soylu bir kadından çok daha azametliydi. Taptığı kızın yanında beceriksiz ve endişeli duran, yanına gelmeye can attığı gibi yanından ayrılmakta da acele eden matbaacı, aşkını dile getirmek yerine içine atıyordu. Akşamları sık sık Lucien'e danışmak için bahaneler bularak Mûrier Meydanı'ndan Houmeau'ya kadar inerdi; ama demir parmaklıklı yeşil kapıya geldiğinde, çok geç geldiğini ya da kuşkusuz uyumuş olması gereken Ève'e uygunsuz görünebileceğini düşünüp korkuyla oradan uzaklaşırdı. Bu büyük aşk her ne kadar küçük şeylerle kendini belli etmiş olsa da Ève bu aşkı pekâlâ anlamıştı; David'in bakışlarında, sözlerinde, hal ve tavırlarında izleri bulunan, kendisine duyduğu derin saygıyı görüp gururu okşanıyor ama kibirlenmiyordu; ama matbaacının en büyük çekiciliği Lucien'e olan düşkünlüğüydü: Ève'in hoşuna gitmenin en iyi yolunu tahmin etmişti. Bu aşkın sessiz zevklerinin çalkantılı aşklardan farkını anlatmak için bunu tarhlardaki çarpıcı renkli çiçeklerin karşısındaki kır çiçeklerine benzetmek gerekir. Bunlar sular üstünde yüzen mavi nilüferler gibi tatlı ve hoş bakışlar, yaban güllerinin zayıf kokuları gibi uçucu yüz ifadeleri, yosunların kadifesi kadar yumuşak hüzünlerdi; zengin, bereketli, sağlam bir topraktan doğan iki güzel ruhun çiçekleri. Ève bu zayıflığın altında gizlenen gücü birçok kez hissetmişti; David'i cesaret edemediği şeylerden dolayı öyle iyi anlıyordu ki en küçük bir olay ruhlarını çok daha sıkı biçimde birbirine bağlayabilirdi.

Lucien, Ève'in açık bıraktığı kapıdan içeri girip bir şey söylemeden X biçimindeki sehpa üstünde kurulmuş sofranın

önüne oturdu; örtüsüz sofra üstüne çatal bıçak konmuştu. Yoksul ailenin sadece üç gümüş takımı vardı, Ève üçünü de sevgili ağabeyine ayırmıştı.

– Sen ne okuyorsun orda? diye sordu ocaktan indirdiği bir sahanı masaya koyup ispirto ocağını söndürme külahıyla söndürdükten sonra.

Lucien cevap vermedi. Ève asma yapraklarıyla zarifçe düzenlenmiş küçük bir tabağı aldı ve krema dolu bir kâseyle masaya koydu.

– Lucien bak, senin için çilek buldum.

Lucien okuduğuna o kadar dalmıştı ki hiçbir şey duymadı. Ève hiç ses çıkarmadan gelip yanına oturdu, çünkü bir kız kardeş ağabeyinin kendisine teklifsiz davranmasına bayılır.

– Ama neyin var senin? diye haykırdı ağabeyinin gözünde gözyaşlarının parıldadığını görünce.

– Hiç, hiç, Ève, dedi Lucien, kolunu beline dolayıp onu kendine çekerek alnından, saçlarından, boynundan şaşırtıcı bir coşkuyla öperken.

– Benden bir şeyler gizliyorsun.

– Peki söyleyeyim! Seviyor beni!

– Zaten beni diye başkasını öptüğünü anlamıştım, dedi zavallı kız kardeş kızararak ve somurtkan bir tavırla.

– Hepimiz mutlu olacağız, dedi Lucien çorbasını kaşık kaşık içerken.

– Hepimiz mi? diye tekrarladı Ève. Bizi daha az seveceksin! diye ekledi, David'in kapıldığı aynı önseziyle.

– Beni tanıyorsan böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin?

Ève ağabeyinin elini sıkmak için elini uzattı, sonra boş tabağı, kızıl topraktan çorba kâsesini kaldırdı ve hazırladığı yemeği uzattı. Lucien yemeğini yemek yerine Madam de Bargeton'un mektubunu yeniden okudu, çekingen Ève mektubu göstermesini istemedi, ağabeyine saygısı o kadar büyüktü; ona mektubu

göstermeye niyeti varsa beklemeliydi, niyeti yoksa nasıl olur da isteyebilirdi ki? Bekledi. İşte o mektup.

Dostum, size sunduğum desteği bilim kardeşinizden neden esirgeyeyim? Benim gözümde yetenekler eşit haklara sahiptir, ancak çevremi oluşturan kişilerdeki önyargıları bilmiyorsunuz. Cehaletin aristokrasisine ait olanlara zihinlerini soylulaştırmayı kabul ettiremeyiz. Mösyö David Séchard'ı kabul ettirecek kadar güçlü olmasam da bu zavallıları seve seve feda ederdim. Antikçağdaki *hekatombe*'lere[4] benzerdi. Ancak sevgili dostum, ruhu ve tutumları benim hoşuma gitmeyecek birinin arkadaşlığını bana kabul ettirmek istemeyeceğinize kuşku yok. İltifatlarınız bana dostluğun insanın gözlerini nasıl kolayca kör edebileceğini gösterdi! Kabulümü bir koşula bağlarsam bana gücenir misiniz? Arkadaşınızı görmek, kendim değerlendirmek, geleceğiniz için, yanılıp yanılmadığınızı bizzat anlamak istiyorum. Sizin için bu anne özenini göstermeye hakkım var herhalde sevgili şairim.

LOUISE DE NÈGREPELISSE

Lucien kibar çevrelerde sonunda hayır demek için evetin, evet demek için de hayırın nasıl ustalıkla kullanıldığını bilmiyordu. Bu mektup onun için bir zaferdi. David, Madam de Bargeton'un evine gidecek, orada dehasının ihtişamıyla parlayacaktı. İnsanlar üstünde etkili olduğuna inanmasına neden olan bir sarhoşluk içinde o denli gururlu bir tavır takındı, yüzünde o denli umutlu ifadeler belirdi ki kız kardeşi ağabeyine güzel olduğunu söylemekten kendini alamadı.

– Aklı varsa, bu kadın seni seviyordur! Bu yüzden bu ak-

[4] (Yun.) Yüz öküzlük kurban.

şam çok üzülecek, çünkü bütün kadınlar sana bin türlü cilve yapacak. *Saint Jean Patmos'ta* şiirini okurken çok daha yakışıklı görüneceksin! Keşke fare olsaydım da oraya sokulabilseydim! Gel, annemizin odasında elbiselerini hazırladım.

Bu oda yoksul ama düzenli ve temiz bir odaydı. Beyaz perdelerle çevrili ceviz yatak, ayakucunda da ince bir yeşil halı vardı. Aynayla süslenmiş ahşap üstlüklü bir komodin ve ceviz sandalyeler mobilyayı tamamlıyordu. Şöminenin üstündeki bir duvar saati, kaybolmuş eski bolluk günlerini hatırlatıyordu. Pencerede beyaz perdeler vardı. Duvarlar gri çiçekli gri kâğıtla kaplıydı. Ève'in boyattırıp parlattığı döşeme temizlikten parlıyordu. Bu odanın ortasında tek ayaklı yuvarlak bir masa, bunun üstünde de yaldızlı çiçekli kırmızı bir tepside Limoges porseleninden üç fincan ve bir şekerlik görülüyordu. Ève içinde dar bir yatağın, eski bir koltuğun ve pencere yanında bir dikiş masasının bulunduğu bitişikteki odada yatıyordu. Bu gemi kamarasının darlığı içeri hava girmesi için camlı kapının hep açık kalmasını gerektiriyordu. Her şeyde göze çarpan yoksulluğa karşın çalışmayla geçen bir hayatın sadeliği soluk alıp veriyordu. Anne ile iki çocuğu tanıyanlarda bu manzara şefkat uyandıran bir uyum sunuyordu.

Lucien kravatını bağlarken küçük avludan David'in ayak sesleri geldi ve hemen ardından matbaacı yetişmek için acele etmiş olduğunu gösteren tavırlarla içeride beliriverdi.

– David! Başardık! diye haykırdı hırslı genç. Beni seviyor! Sen de gideceksin.

– Hayır, dedi matbaacı aklı karışmış bir halde. Gösterdiğin bu dostluktan dolayı teşekkür etmeye geldim, uzun uzun düşündüm benim için yaptığın şeyi. Lucien, benim hayatım artık burada durdu. Ben Angoulême'de bütün duvarlarda, ilanların altında adı bulunan kralın matbaacısı David Séchard'ım. O sınıftan insanlara göre ben zanaatçıyım ya da hadi tüccar

diyelim ama Beaulieu Sokağı'nda Mûrier Meydanı'nın köşesinde dükkânı bulunan bir esnafım nihayetinde. Henüz ne Keller'inki kadar servetim var ne de Desplein'inki kadar şöhretim ve zaten soylular bu iki tür gücü de kabullenmez ama onlarla bir konuda hemfikirim: Kibarların edep erkân bilgisine, hal ve tavırlarına sahip değillerse, bu iki gücün hiçbir değeri yoktur. Birdenbire yükselmemi haklı çıkaracak neyim var? Benimle hem burjuvalar hem de soylular alay eder. Senin durumun farklı. Bir başmürettip bir yere bağımlı değildir. Başarmak için gerekli bilgileri edinmeye çalışırsın, şimdiki işlerini geleceğini öne sürerek haklı gösterebilirsin. Zaten yarın başka işler yapabilir, hukuk, diplomasi okuyabilir, memur olabilirsin. Kısaca, bir yerde ne kaydın var ne bağın. Toplumsal bekâretinden yararlan, tek başına yürü ve saygınlığını yakala! Neşe içinde her zevki tat, hatta insanı kibirli kılanları bile. Mutlu ol, başarılarınla övünürüm ben de, ikinci bir ben olursun böylece. Evet, senin hayatını ben düşüncelerimde yaşarım. Şölenler, gösterişli toplumsal hayat ve buralarda hızla yükselmeni sağlayacak fırsatlar senin olacak. Kanaatkâr tüccarın çalışmayla geçecek hayatı ve bilimin zahmetli işleri de benim. Bizim aristokratımız olacaksın, dedi Ève'e bakarak. Sendelersen, kolum sana destek olacak. Olur da ihanete uğrarsan, gelip kalplerimize sığınacaksın, orada asla bitmeyecek bir sevgi bulacaksın. İnsanların koruması, lütfu, iyi niyeti iki kişiye bölünürse bıktırıcı olabilir, birbirimize zararımız dokunur öyle olursa; sen önden git, gerekirse sonradan beni de peşine takar götürürsün. Kıskanmak şöyle dursun, kendimi sana adayacağım. Beni terk etmek yerine koruyucu meleğini, belki de sevgilin olacak kadını kaybetmeyi göze alarak benim için yaptığın şeyi, bu basit ama büyük, evet, tabii ki Lucien, bu büyük hareket, eğer zaten iki kardeş gibi olmasaydık beni sana ebediyen bağlardı. En büyük payı kendine ayırmış gibi görünmekten ne vicdan azabı duy ne

de tasa. Montgomery tarzı bu paylaşım benim hoşuma gider. Bana üzüntü verecek bir şeylere neden olsan bile, yine de sana ebediyen minnet duymayacağımı kim söyleyebilir?

Bu sözleri söylerken Ève'e en çekingen bakışlarla baktı, onun da gözlerinde yaş vardı, çünkü her şeyi anlamıştı.

– Nihayet, dedi şaşırıp kalmış Lucien'e dönerek, sen yakışıklısın, boyun bosun yerinde, giydiğin yakışıyor, sarı düğmeli mavi kıyafetin içinde sade nankin pantolonunla tam bir beyefendi gibisin; bense o çevrenin içinde bir amele gibi kalırdım, beceriksiz görünüp sıkılgan durur, ya aptalca şeyler söyler ya da hiç konuşmazdım; sense adlar konusundaki önyargılara takılmamak için annenin adını alabilir, Lucien de Rubempré diye anılabilirsin; bense David Séchard'ım ve hep öyle kalacağım. Gittiğin çevrede her şey senin lehinde, benimse aleyhimde. Sen orada başarmak için yaratılmışsın. Kadınlar melek yüzüne hayran kalacak. Öyle değil mi Ève?

Lucien, David'in boynuna sarıldı ve onu öptü. Bu tevazu çok sayıda kuşkuyu ve güçlüğü silip atıyordu. Onun hırsla düşündüğü şeyleri dostluğun gücüyle düşünmüş olan birine sevgisi nasıl olur da iki katına çıkmazdı? Hırslı ve âşık, yolunun açık olduğunu hissediyor ve genç adamın ve dostun kalbi sevinçle doluyordu. Bütün güçlerin yavaşça yerine geldiği, bütün tellerin tok sesler çıkararak tınladığı, hayatta ender rastlanan anlardan biriydi bu. Ancak iyi kalpli dostunun bu bilgeliği Lucien'de insanı her şeyi kendine mal etmeye sürükleyen eğilimi daha da kışkırtıyordu. Hepimiz şöyle ya da böyle XIV. Louis gibi, "Devlet benim!" deriz. Annesinin ve kız kardeşinin ona bütün sevgilerini göstermeleri, David'in bağlılığı, bu üç varlığın gizli çabalarının odağında olmaya alışmış olmak, ona ailenin şımartılmış çocuğunun kusurlarını veriyor, içindeki soylu insanı kemiren bir bencillik yaratıyor, Madam de Bargeton da bu bencilliği onun kız kardeşine, annesine ve David'e karşı yü-

kümlülüklerini unutmaya neden olacak biçimde okşuyordu. Gerçi henüz bu dereceye gelmemişti ama hırslarının çemberini çevresine doğru genişlettikçe, burada tutunabilmek için sadece kendini düşünmek zorunda kalması korkulacak bir şey değil midir?

Bu duygulu anlar geçtikten sonra David, Lucien'e *Saint Jean Patmos'ta* şiirinin fazlasıyla *İncil* tarzında olduğunu, bu yüzden de dinsel şiirlere pek alışkın olmayan bir çevrenin önünde okunmaya uygun olmadığını hatırlattı. Charente'ın en titiz insanlarının karşısına çıkacak olan Lucien endişelendi. David yanına André Chénier'nin kitabını almasını ve zevk vermesi kuşkulu olacak bir şey yerine kesinkes zevk duyacakları bir şiir okumasını öğütledi. Lucien mükemmel şiir okurdu, herkes kesinkes hoşlanacaktı ve göstereceği alçakgönüllülük de kuşkusuz işine yarayacaktı. Gençlerin çoğu gibi, kibar çevrenin insanlarını da kendileri gibi zeki ve erdemli sanıyorlardı. Henüz iflas etmemiş olan gençlik, diğerlerinin kusurları konusunda hoşgörüsüz olsa da, onlara kendi inanışlarını atfetmekten geri durmaz. Gerçekten de Raphaello'nun doğru biçimde dile getirdiği gibi, anlamak demenin aynı çapa erişmek demek olduğunu kabullenmek için hayatta çok sayıda deneyim yaşamak gereklidir. Genellikle şiiri anlamak için gereken duygu Fransa'da nadirdir; burada zekâ coşkunun kutsal gözyaşlarının kaynağını çabucak kurutur, hiç kimse zahmete girip yüceliği çekip çıkarmaya, ipe sarılıp sonsuz derinliklerine inmeye çalışmaz. Lucien kibarlar dünyasının cehaleti ve soğukluğunu ilk kez deneyimleyecekti! Şiir kitabını almak için David'e uğradı.

İki âşık baş başa kalınca David hayatında hiç karşılaşmadığı sıkıntılı bir durum içine düştü. Bin bir korku içinde bir iltifatı hem arzuluyor hem de bundan çekiniyor, kaçmak istiyordu, çünkü iffet duygusunun da oyunları vardır! Zavallı âşığın bir teşekkür beklediği havası yaratacak bir söz söylemeye cesareti

yoktu; aklına gelen her sözü tehlikeli buluyor ve suçlu tavrıyla susuyordu. Bu tevazuun yarattığı azapları tahmin eden Ève bu sessizliğin tadını çıkarmakla yetiniyordu ama David şapkasını elinde evirip çevirerek gitmeye yeltenince gülümsedi.

– Mösyö David, dedi, akşamı Madam de Bargeton'da geçirmeyecekseniz beraber geçirebiliriz. Hava güzel, Charente boyunca gezintiye çıkalım mı, ister misiniz? Lucien'den konuşuruz.

David bu harika kızın önünde yerlere kapanmak istedi. Ève ses tonuyla umulmadık hediyeler sunuyordu; şefkatli sesiyle bu durumun zorluklarını çözmüştü; teklifi bir iltifatın da ötesindeydi, aşkın ilk lütfuydu.

– Yalnız, dedi David'in bir hareketi üzerine, birkaç dakika izin verirseniz giyineyim.

Ömrünce şarkı nedir bilmemiş David bir hava mırıldanarak çıktı, bu durum saf Postel'i şaşırttı ve içinde Ève ile matbaacının ilişkileri konusunda büyük kuşkular uyandırdı.

O akşamın en küçük ayrıntıları, kişiliği gereği ilk izlenimlere büyük önem veren Lucien'in üstünde büyük bir etki bıraktı. Tıpkı bütün deneyimsiz âşıklar gibi o kadar erken geldi ki Louise henüz salona inmemişti. Mösyö de Bargeton salonda yalnızdı. Evli bir kadının âşığı mutluluğunu elde etmesini sağlayan küçük sahtekârlıklar kadınların daha neler isteyebileceğine dair ipucu verir, Lucien bu sahtekârlıkları öğrenmeye yeni başlıyordu ama henüz Mösyö de Bargeton'la karşı karşıya gelmemişti.

Bu bey zararsız bir faydasızlık ile ne almaktan ne vermekten hoşlanan kurumlu budalalık arasına sakince yerleşmiş, kafası hâlâ işleyen o basit zekâlılardan biriydi. İçinde bulunduğu çevreye karşı ödevlerine sıkı sıkı sarılmış, o çevrenin hoşuna gitmeye çalışan biriydi ve benimsediği tek yüz ifadesi dansçı gülümsemesiydi. Memnun olsun olmasın hep gülümser-

di. Sevindirici bir olaya nasıl gülümserse bir felaket haberine de aynı biçimde gülümserdi. Bu gülümseme Mösyö de Bargeton'un kattığı ifadeyle her şeye karşılık verirdi. Doğrudan bir onaylama gerekiyorsa bu gülümsemeyi saygılı bir gülüşle destekler, ancak çok zorunda kalırsa bir söz söylerdi. Biriyle baş başa kalmak, bitki gibi hareketsiz hayatını karmaşıklaştıran tek sıkıntısıydı, çünkü öyle olduğunda içindeki uçsuz bucaksız boşluktan bir şeyler bulup çıkarmak zorunda kalırdı. Çoğu zaman meseleyi çocukluğundaki basit olayları anlatarak çözerdi: Yüksek sesle düşünür, hayatının en küçük ayrıntısını anlatırdı; isteklerini, basit izlenimlerini fikir beyan eder gibi söylerdi. Havadan sudan da söz etmezdi; ahmakların işin içinden sıyrılmak için başvurdukları sıradan konulara girmezdi, hayatın en kişiye özel ayrıntılarına başvururdu. "Bu sabah Madam de Bargeton'un hatırına çok sevdiği dana etinden yedim, midem kötü oldu," derdi. "Bunu bilirim, hep başıma gelir! Neden olur acaba?" Ya da: "Çıngırağı çalıp bir bardak şekerli su isteyeceğim, siz de ister misiniz?" Ya da: "Yarın ata bineceğim, kayınpederi ziyaret etmeye gideceğim." Sohbeti ilerletmeyen bu kısa cümleler dinleyen kişinin ağzından bir evet ya da bir hayır çıkmasına yarar ve konuşma böylece kapanırdı. O zaman Mösyö de Bargeton yaşlı buldok burnunu batıya doğru uzatıp ziyaretçisinden yardım dilerdi; iri tekeş gözleriyle, "*Ne dediniz?*" diye sorarcasına size bakardı. Kendilerinden söz etmeye bayılan sıkıcı gevezelerden çok hoşlanırdı, onları dürüst ve ince bir dikkatle dinlerdi, bu haliyle onu çok beğenen Angoulême'in gevezelerine göre sinsi bir zekâsı vardı ve diğerleri onun değerini bilmiyordu. Bu nedenle dinleyecek kimse bulamayınca bu insanlar hikâyelerini ya da fikirlerini anlatıp bitirmek üzere, övgü dolu bir gülümsemeyle karşılaşacaklarından emin olarak bu soylu beyin yanına gelirlerdi. Karısının salonu hep dolu olduğundan orada genellikle rahat ederdi. En

küçük ayrıntılarla ilgilenirdi: İçeri girenlere bakar, gülümseyerek selamlar ve gelen kişiyi karısına götürürdü; ayrılanları gözetir, vedalarını bitmek bilmez gülümseyişiyle karşılayarak onları geçirirdi. Akşam daveti kalabalık olduğunda ve herkes bir tarafta meşgulken bu mutlu dilsiz, uzun bacakları üstünde bir leylek gibi hareketsiz kalır, siyasal bir sohbeti dinliyormuş gibi yapardı; ya da bir oyuncunun kâğıtlarına hiçbir şey anlamadan bakardı çünkü hiçbir oyun bilmezdi; ya da tütün çubuğundan bir nefes çeker, dumanıyla birlikte hazmetmekte olduğu yemeğin soluğunu da üfleyerek gezinirdi. Anaïs hayatının güzel yanıydı, ona sonsuz hazlar tattırırdı. Karısı ev hanımı rolünü yerine getirirken, o bir koltuğa yayılır ve onu hayranlıkla seyrederdi, çünkü onun yerine de konuşurdu. Sonra, cümlelerindeki incelikleri aramaktan zevk alırdı ve çoğunlukla bunlar söylendikten çok sonra anlamlarını kavradığı için, toprağa gömüldükten sonra birden uyanan çiçekler gibi, sonradan açan gülümsemeler belirirdi yüzünde. Ayrıca ona karşı saygısı hayranlığa kadar giderdi. Herhangi bir hayranlık hayatta mutlu olmaya yeterli değil midir zaten? Zeki ve cömert bir insan olarak Anaïs, kocasında elinden tutulup götürülmekten başka isteği olmayan bir çocuğun kolay doğası olduğunu görmüş, onun bu yönlerini kötüye kullanmamıştı. Tıpkı bir mantoya bakar gibi bakmıştı ona; onu temiz tutuyor, fırçalıyor, saklıyor, koruyordu; korunduğunu, fırçalandığını, bakıldığını hisseden Mösyö de Bargeton karısına bir köpek sadakati beslemişti. Hiçbir zahmet gerektirmeyen bir mutluluğu vermek öyle kolaydır ki! Madam de Bargeton kocasının iyi bir yemek dışında herhangi bir zevkinin olabileceğini düşünmediğinden onun için mükemmel sofralar kurdururdu; ona acıyordu; hiçbir zaman yakınmamıştı; kimileri onun gururlu sessizliğini anlamayarak Mösyö de Bargeton'a gizli kalmış erdemler atfediyordu. Zaten Madam de Bargeton onu asker disiplinine sokmuştu ve karısı-

nın isteklerine edilginlikle boyun eğerdi. Karısı ona, "Mösyö ya da madam filancayı görmeye gidin," dediğinde emir almış asker gibi giderdi. Bu nedenle karısının önünde hep emre hazır ve kımıldamadan dururdu. İşte o sırada bu dilsiz vekili görevine atamak gerekiyordu. Lucien bu akıl almaz kişiliği saklayan örtüyü kaldırmış olamayacak kadar yeni gidip gelmeye başlamıştı bu eve. Koltuğuna kurulmuş, her şeyi görüyor ve anlıyor havasında, sessizliğini vakar gibi sunan Mösyö de Bargeton, Lucien'e müthiş azametli görünüyordu. Lucien onu granitten köşe taşı olarak görmek yerine, hayal gücü yüksek insanların her şeyi büyütmeye ve her şeye bir ruh atfetmeye olan merakları yüzünden pohpohlamak gerektiğini sandı.

– İlk ben geliyorum, dedi, onu herkesin gösterdiğinden daha saygılı biçimde selamlayarak.

– Gayet tabii, diye karşılık verdi Mösyö de Bargeton.

Lucien bu sözü kıskanç bir kocanın iğnelemesi olarak anladı, kızardı ve kendini toplamaya çalışarak aynaya baktı.

– Houmeau'da oturuyorsunuz, dedi Mösyö de Bargeton, uzakta oturanlar yakında oturanlardan hep daha önce gelir.

– Neden acaba? diye sordu Lucien sevimli bir tavırla.

– Bilmem, diye karşılık verdi Mösyö de Bargeton ve yeniden hareketsizliğine gömüldü.

– Nedenini bulmaya çalışmamışsınız, ondan belki. Gözlem yapan kişi bunun nedenini de bulabilir.

– Ha, nihai sebepler! dedi Mösyö de Bargeton. Hah! Hah...

Lucien kesilen konuşmayı yeniden başlatmak için kafa yordu.

– Madam de Bargeton giyiniyordur herhalde, diye sordu ve bu budalaca sorudan ürperdi.

Koca doğal olarak,

– Evet, giyiniyor, diye karşılık verdi.

Lucien kafasını kaldırdı, araları tavan alçısıyla süslenmiş, gri

boyalı iki kiriş çıkıntısına baktı, konuşmayı başlatacak bir söz bulamadı; ancak o sırada eski kristal saçaklı küçük şamdanın üstündeki tülün açılıp içine mum konmuş olduğunu görünce elinde olmadan korkuya kapıldı. Mobilya örtüleri kaldırılmıştı ve kırmızı Çin ipeklisi üstünde solmuş çiçekler görülüyordu. Bu hazırlıklar olağanüstü bir toplantıyı haber veriyordu. Şair kıyafetinin böyle bir toplantıya uygun olup olmadığından kuşku duydu, çünkü ayağında çizmeler vardı. Korkunun yarattığı şaşkınlıkla gidip XV. Louis zamanından kalma oymalı bir konsol üstündeki Japon vazosunu seyretti, sonra yaltaklanmazsa bu kocanın hoşuna gitmeyeceğinden korktu ve adamcağızın okşanabilecek bir takıntısı var mı diye ağız aramaya karar verdi.

Mösyö de Bargeton'a doğru yürüyerek,

– Kentten nadiren ayrılıyorsunuz mösyö, değil mi? dedi.

– Nadiren.

Yeniden sessizlik oldu. Mösyö de Bargeton rahatını bozan Lucien'in en küçük hareketini dikkat kesilmiş bir kedi gibi gözledi. İkisi de birbirinden korkuyordu.

"Buraya sık gelişimden kuşkulandı mı acaba?" diye düşündü Lucien. "Çünkü bana karşı çok düşmanca davranıyor!"

Tam o anda, Lucien gidip gelişlerini izleyen Mösyö de Bargeton'un endişeli bakışlarına zorlukla katlanırken, neyse ki içeri giren üniformalı yaşlı uşak du Châtelet'nin geldiğini bildirdi. Baron çok rahat bir tavırla dostu Bargeton'u selamlarken Lucien'e o sıralarda moda olan küçük bir baş hareketiyle selam verdi, ama şair bunu küçük memurlara özgü bir küstahlık olarak gördü. Sixte du Châtelet göz kamaştırıcı beyazlıkta bir pantolon giymişti, ayakkabının içine yerleştirilmiş bir kayış pantolon plilerini düz tutuyordu. Zarif ayakkabıları ve İskoç ipliğinden çorapları vardı. Beyaz yeleğinin üstünde gözlüğünün siyah ipi sallanıyordu. Nihayet siyah elbisesi kesim ve biçim olarak Paris işi olduğunu belli ediyordu. Geç-

mişte çok macerası olmuş, tastamam geçkin yakışıklı havası vardı, ancak yaşı ona zarafet çerçevesi içinde gizlenmesi epey zor olan küçük bir göbek vermişti çoktan. Yolculuğundaki acılar yüzünden beyazlamış saçlarını ve favorilerini boyuyor, bu da ona sert bir hava veriyordu. Eskiden çok yumuşak olan teni Hindistan'dan dönenlerin bakır rengini almıştı, ancak hali tavrı, taşıdığı iddialar nedeniyle gülünç olsa da, imparatorluk prensesinin sevimli emir kâtibini belli ediyordu. Gözlüğünü takıp Lucien'in Angoulême'de yapılmış nankin pantolonunu, çizmelerini, yeleğini, mavi ceketini, kısaca rakibini tepeden tırnağa süzdü. Sonra, "Memnun oldum," dermiş gibi gözlüğünü kayıtsızca yeleğinin cebine koydu. Maliyecinin şıklığı karşısında ezilen Lucien, şiirle aydınlanacak yüzünü davetli topluluğuna gösterdiği zaman öcünü alacağını düşündü, ama Mösyö de Bargeton'u kendisine düşman sanmasından ileri gelen iç huzursuzluğunu artıran derin bir üzüntü hissetti. Baron bu fakiri daha da aşağılamak için Lucien'in üstüne bütün servetinin ağırlığını yüklüyor gibiydi. Artık hiçbir şey söylemeye gerek kalmadığını düşünen Mösyö de Bargeton'un, iki rakibin birbirlerini süzerken içine gömüldükleri sessizlikten canı sıkıldı, ama gücü tükendiğinde susuz kalma ihtimaline karşı sakladığı bir armut gibi başvurduğu bir sorusu vardı, işte bu soruyu ortaya atmayı gerekli buldu, meşgul bir tavırla şöyle dedi:

– Ee, söyleyin bakalım mösyö, ne var ne yok? Var mı yeni bir haber?

– Haber Mösyö Chardon'da, dedi vergi müdürü sinsice. Ona sorun. Bize güzel bir şiir getirdiniz mi? diye sordu neşeli baron, şakaklarından birinde düzgün durmadığını düşündüğü iri bir bukleyi kaldırarak.

– Başarılı olup olmadığımı görmek için sizin fikrinizi almam gerekiyor, diye karşılık verdi Lucien. Siz benden önce şiirle ilgilendiniz.

– Yok canım, hoşa gidecek birkaç vodvil, yeri geldiğince yazılmış şarkılar, müziği sayesinde değerlenen romanslar, Buonaparte'nin (nankör adam!) kız kardeşi için yazdığım uzun bir manzum mektup geleceğe miras kalacak şeyler değil!

Tam o sırada Madam de Bargeton özenle hazırlanmış, gösterişli kıyafetiyle ortaya çıktı. Doğu tarzı agrafla tutturulmuş bir Yahudi türbanı vardı. Boynuna bir tül eşarp zarifçe sarılmıştı ve bunun altında bir gerdanlığın akik taşları parıldıyordu. Resimlerle süslenmiş, kısa kollu muslin giysisi güzel beyaz kollarındaki çok sayıda bileziği gözler önüne seriyordu. Bu tiyatro kostümü Lucien'i büyüledi. Mösyö du Châtelet kraliçeye mide bulandırıcı iltifatlarda bulundu çapkın tavırlarla, Lucien'in önünde övüldüğüne çok mutlu olan kraliçe zevkle gülümsedi. Sevgili şairiyle sadece bakıştı ve vergi müdürüne onu mahremiyetinden uzak tutacak denli ezici bir nezaketle karşılık verdi.

O sırada davet edilenler gelmeye başladı. İlk önce piskopos ve naibi göründü; bu iki vakur ve heybetli kişi arasında büyük bir zıtlık vardı: Piskopos hazretleri uzun boylu ve zayıf, yanındakiyse kısa boylu ve şişmandı. Her ikisinin de parlak gözleri vardı ama piskopos solgun yüzlüydü, naibin ise turp gibi bir sağlığı haber veren kırmızı yanakları vardı. Her ikisinin hareketleri ve tavırları ağırdı. Her ikisi de tedbirli görünür, soğuklukları ve sessizlikleri çevredekileri tedirgin ederdi, zeki insanlar sayılırlardı.

İki din adamından sonra Madam de Chandour ve kocası geldi; taşrayı bilmeyenler için hayal ürünü gibi görünecek olağanüstü kişilerdir bunlar. Madam de Bargeton'un rakibi gibi tavırlar takınan Amélie'nin kocası, Stanislas diye adlandırılan Mösyö de Chandour kırk beş yaşında, hâlâ ince ve suratı eleğe benzeyen bir genç eskisiydi. Kravatını bir ucu sağ kulağının hizasında diğeri haçının kırmızı kurdelesine doğru, tehditkâr iki uç bırakacak biçimde bağlardı. Frakının etekleri sertçe geriye

kıvrılmıştı. Çok açık yeleğinden bir yığın taşla süslü, iğnelerle tutturulmuş, kabarık, kolalı bir gömlek görünüyordu. Kısaca bütün kıyafetinde onu karikatürlere benzetecek o denli abartı vardı ki tanımayanlar gülümsemekten kendini alamazdı. Stanislas yeleğindeki düğme sayısını kontrol edip dar pantolonunun üstündeki kıvrımlı dikiş çizgilerini izleyerek, bacaklarını çizmelerinin uçlarında âşıkçasına takılıp kalacak bir bakışla okşayarak, yukarıdan aşağıya, bir tür memnuniyet içinde sürekli kendini süzerdi. Kendini böyle süzmeyi bırakınca gözleri bir ayna arar, saçlarının kıvrımlarının düzgün durup durmadığına bakardı; kadınları hoşnut bakışlarla sorgular, bu sırada parmaklarından birini yeleğinin cebine koyar, geriye doğru kasılıp kurumlanırdı; horoz gibi kabararak takındığı bu tavırlar yakışıklı bilindiği aristokrat çevrede ona başarı sağlardı. Sözlerine çoğunlukla on sekizinci yüzyılda hep yapıldığı gibi açık saçık imalar eklerdi. Bu iğrenç konuşma tarzı bazı kadınların hoşuna gider, onları güldürürdü. Mösyö du Châtelet onu endişelendirmeye başlıyordu. Gerçekten de o kasıntı vergi müdürünün kayıtsızlığıyla merakları uyanan, onu durgunluğundan çıkarmanın imkânsız olduğunu ima edercesine tavırlar takınmasıyla daha da şevke gelen ve bezmiş sultan tavırlarına illet olan kadınlar, Madam de Bargeton Angoulême'li Byron'a tutulduktan sonra ona daha düşkün olmuşlardı. Amélie şişman, beyaz tenli, siyah saçlı, her şeyi küçümseyen, yüksek sesle konuşan, yazın tüylerle kışın çiçeklerle kaplı başını tavus kuşu gibi açan, beceriksizce dalavere çeviren kısa boylu bir kadındı; güzel konuşurdu ama gizlediği astımı yüzünden cümle sonlarında çıkardığı ıslık sesini engelleyemezdi.

Astolphe adıyla bilinen uzun boylu ve şişman, kanlı canlı biri olan ziraat cemiyeti başkanı Mösyö de Saintot, Élisa'nın kısaltması olarak Lili diye çağrılan, kuru bir çalıya çokça benzeyen karısının arkasından içeri girdi. Kişiliğine çocuksu bir yön

yapıştıran bu Lili adı, ciddi, son derece sofu, zor ve mızıkçı bir oyuncu olan Madam de Saintot'nun hal ve tavırlarına çok ters düşüyordu. Astolphe birinci sınıf bir bilgin olarak tanınırdı. Kör cahil olsa da bir ziraat sözlüğünde *şeker* ve *abıhayat* hakkında makale yazmaktan geri durmamıştı; bu iki ürünün ele alındığı bütün gazete makaleleri ve eski eserlerden en küçük ayrıntısına kadar aşırılmış bilgilerle yazılmış iki yazıydı bunlar. Bütün bölge halkı onun modern ziraat konusunda bir kitap yazmakta olduğunu sanıyordu. Bütün sabah çalışma odasına kapanıp kalsa da on iki yıldır iki sayfa bile yazamamıştı. Biri onu görmeye geldiğinde kâğıtlar karalamakla, kaybettiği bir notu aramakla ya da kalemini açmakla meşgul görünürdü ama çalışma odasında kaldığı zamanları aslında boş şeylerle geçirirdi: Uzun uzun gazete okur, çakısıyla şişe tıpalarını yontar, sumen kâğıdına ipe sapa gelmez resimler çizer, o günün olayları için kullanılabilecek bir cümleye ya da bir bölüme rastlamak için Cicero'nun kitabını karıştırırdı; sonra akşam olunca, "Cicero'da öyle bir sayfa var ki günümüzün olayları için yazılmış gibi," diyebilmek için konuyu buraya getirirdi. Sonra da bu bölümü ezberden okuyarak dinleyicileri şaşkına çevirir, bunlar kendi aralarında, "Gerçekten Astolphe bir bilgi küpü," derlerdi. Bu garip durum kentte anlatılır durur ve Mösyö de Saintot hakkındaki övgü dolu düşünceleri desteklerdi.

Bu çiftten sonra Adrien adıyla bilinen Mösyö de Bartas geldi, bariton aryaları söyleyen ve müzikte büyük iddiaları olan bir adamdı. Kendini beğenmişliği notalara bağlanmıştı: İlk başta şarkı söylerken kendi kendine hayran kalmış, sonra müzikten söz etmeye koyulmuş ve sonunda sadece müzikle uğraşır olmuştu. Müzik sanatı onda bir saplantı haline gelmişti; sadece müzikten söz ettiğinde coşar, akşam davetlerinde ondan şarkı söylemesi isteninceye kadar kıvranır dururdu. Herhangi bir aryayı böğürerek okuyunca keyfi yerine gelirdi: Kurumlanır,

iltifatları kabul ederken topukları üstünde yükselir, alçakgönüllüyü oynardı ama övgü toplamak için bir gruptan diğerine giderdi; sonra, her şey söylendiğinde, şarkının güçlüğüne dair bir sohbet açarak ya da bestecisini överek yeniden müzik konusuna dönerdi.

Sepya kahramanı, dostlarının odalarını tuhaf resimlerle berbat eden ve bölgenin bütün albümlerini rezil eden Mösyö Alexandre Brebian, Mösyö de Bartas'la birlikteydi. Her biri bir diğerinin karısının koluna girmişti. Rezilliklere dair söylentilere bir de bu değiştokuş ekleniyordu. İki kadın, Lolotte (Madam Charlotte de Brebian) ve Fifine (Madam Joséphine de Bartas) bir atkıyla, bir süsle, birbirine uymayan renkleri nasıl bir araya getirecekleriyle uğraşır, Parisli görünme arzusuyla yanıp tutuşur ve her şeyin kötüye gittiği evlerini ihmal ederlerdi. Ucuza çıkarılmış giysiler içinde, sarmalanmış iki bebeği andıran iki kadın dikkat çekecek kadar tuhaf renkleri sergilerken, kocaları sanatçı sıfatıyla, onları ilginç kılan ve taşraya özgü bir rahatlığa bırakıyorlardı kendilerini. Buruşuk giysileri onlara küçük tiyatrolarda düğüne davet edilmiş kibarları oynayan figüran havası veriyordu.

Salona girenler arasında en kendine özgü olanlardan biri de, Jacques adıyla aristokratça adlandırılan Sénonches Kontu'ydu; büyük bir av meraklısı, kibirli, kuru, yanık tenli, bir yabandomuzu kadar sevimli, bir Venedikli kadar güvensiz, bir Afrikalı kadar kıskançtı; evin dostu olan ve Francis de denen Mösyö de Hautoy'yla çok iyi anlaşırdı.

Madam de Sénonches (Zéphirine) uzun boylu ve güzel bir kadındı, ama bir karaciğer bozukluğu nedeniyle şimdiden kırmızılaşmış yüzünden dolayı zor beğenir bir kadın izlenimi uyandırırdı. İnce beli, zarif vücut hatları, yapaylık kokan ama hep sevilen birinin tutku ve kaprislerini resmeden edalı tavırlar takınmasını sağlıyordu.

Francis, Valencia konsolosluğunu ve diplomasideki umutlarını bir yana bırakıp Zizine de denen Zéphirine'in yanında Angoulême'e gelmiş epey seçkin biriydi. Eski konsolos eviyle ilgilenir, çocuklarının eğitimiyle uğraşır, onlara yabancı diller öğretir ve tam bir sadakatle Mösyö ve Madam de Sénonches'un mali işlerini idare ederdi. Soyluların Angoulême'i, memurların Angoulême'i ve burjuvaların Angoulême'i, bu üç kişilik mutlak uyumlu birlikteliğe dair çok dedikodu çıkarmıştı, ama zamanla bu üç kişilik evliliğin gizemini o denli nadir ve hoş bulmuşlardı ki, Mösyö du Hautoy evlenmeye yeltense müthiş bir ahlaksızlık yapmış sayılacaktı. Zaten Madam de Sénonches'un kendisine nedimelik yapan Matmazel de la Haye adlı bir vaftiz kızına gösterdiği aşırı bağlılıkta endişelendirici sırlar olduğu yolunda kuşkular baş göstermişti; ve bir iki tarih açıkça uyuşmuyor olsa bile, Françoise de la Haye ile Francis du Hautoy arasında çarpıcı benzerlikler bulunuyordu. Jacques çevrede avlanmaya gittiğinde herkes ona Francis'yi sorardı, o ise karısından önce gönüllü kâhyasının küçük rahatsızlıklarını anlatırdı. Bu körlük kıskanç bir adamda o kadar tuhaf görünüyordu ki en iyi dostları onunla alay etmeye bayılıyor ve işin aslını bilmeyenlere eğlendirmek için işi anlatıyorlardı. Mösyö du Hautoy kişisel bakımla ilgili küçük işleri yapmacık ve çocukça bir hal almaya başlamış, kibarlık budalası bir çıtkırıldımdı. Öksürüğüyle, uykusuyla, sindirimiyle ve yemeğiyle uğraşır dururdu. Zéphirine her işini yaptırdığı bu adamı sağlığı hassas biri yapıp çıkmıştı: Sarıp sarmalar, başına başlıklar geçirir, ilaçlar verirdi; bir süs köpeğiymişçesine lapalar yedirirdi; şu ya da bu yemeği yemesini emreder ya da yasaklardı; ona yelekler, kravatlar, mendiller işlerdi; sonunda onun o kadar güzel şeyler giydirmeye alıştırmıştı ki neredeyse bir Japon kuklasına döndürmüştü. Aralarında tam bir anlaşma vardı: Zizine, Francis'nin ağzının içine bakar, Francis de aklına gelen fikirleri Zizine'in

gözlerinden okuyormuşçasına bakışlarını ondan ayırmazdı. Bir ağızdan ayıplarlar, birlikte gülümserlerdi ve basit bir merhabayı bile birbirlerine danışarak söyler gibiydiler.

O çevrenin en zengin mülk sahibi, tek başlarına kırk bin frank gelirleri olan, herkesin imrendiği Marki de Pimentel ve karısı komşularıyla birlikte köyden geldiler; yanlarında baronun teyzesi ile iki kızı vardı; bunlar yoksul ama doğal güzelliklerin değerini daha da artıran sadelikle giyinmiş pek hoş iki kızdı. Kuşkusuz davetlilerin en seçkini olan bu kişiler, özellikle de Madam de Bargeton'un onları nasıl özenle karşıladığını gördüklerinden, soğuk bir sessizlik ve kıskançlık dolu bir saygıyla karşılandılar. Bu iki aile taşrada dedikodulara bulaşmayan, hiçbir çevreye karışmayan, sessiz bir inzivada yaşayan ve büyük bir vakarı koruyan az sayıdaki insanlardandı. Mösyö de Pimentel ve Mösyö de Rastignac unvanlarıyla çağrılırlardı; karıları ve kızları Angoulême'in yüksek tabakalarıyla içli dışlı değildi, sarayın soylularına taşranın görgüsüzleriyle yüz göz olamayacak kadar yakındılar.

Vali ile general, sabah ipekböcekleri konusundaki raporunu David'e getirmiş olan kır efendisiyle birlikte en son geldiler. Bu kuşkusuz büyük mülkleriyle isim yapmış bir kasaba belediye başkanı olmalıydı, ancak kılığı kıyafeti sosyete hayatıyla ilgisinin olmadığını gösteriyordu: Giysileri içinde rahat değildi, ellerini nereye koyacağını bilmiyordu, konuşurken karşısındakinin tarafına dönüyordu, ona bir şey sorulduğunda yerinden kalkıp oturuyor, ev işine hazır görünüyordu; kimi zaman aşırı saygılı, kimi zaman endişeli, kimi zaman ciddi görünüyor, bir şakaya gülmekte gecikmiyor, söylenenleri hizmetçi tavrıyla dinliyor ve kimi zaman da kendisiyle alay edildiğini sanıp sinsice bir havaya bürünüyordu. O gece, hazırlamış olduğu rapor hep aklında olduğundan birçok defa ipekböceği konusunu açtı, ama talihsiz Mösyö de Séverac birinde müzik konusunu

açan Mösyö de Bartas'a, diğerindeyse Cicero'dan alıntı yapan Mösyö de Saintot'ya çattı. Davetin ortasına doğru zavallı belediye başkanı bir dul ve onun kızıyla anlaşabildi; o çevrenin hiç de küçümsenemeyecek ilginçlikteki iki siması olan Madam ve Matmazel Brossard'dı bunlar. Tek cümleyle: Soylu oldukları kadar yoksuldular. Giysilerinde gizli bir sefaleti ele veren bir şıklık iddiası vardı. Madam du Brossard, yirmi yedi yaşında, iriyarı ve iyi piyano çaldığı söylenen kızını her fırsatta ama beceriksizce överdi; annesi evlenecek kişilerin bütün beklentilerini ona yamardı ve sevgili Camille'ine yuva kurma isteğiyle, aynı akşam davetinde onun hem garnizonların göçebe hayatını hem de topraklarını işleyen mülk sahiplerinin sakin hayatını sevdiğini ileri sürmüştü. Her ikisi de, herkesin zevkle acıdığı, bencillik yüzünden ilgi gösterilen ve toplumun talihsizleri teselli etmek için söylemekten hoşlandığı içi boş teselli sözlerini söylemiş kişilerin katı, tatlı sert vakarını taşıyordu. Mösyö de Séverac elli dokuz yaşındaydı, dul ve çocuksuzdu; bu nedenle de ipekböcekleri konusunda verdiği ayrıntıları anne ile kız inançlı bir hayranlıkla dinlediler.

– Kızım hayvanları hep sevmiştir, dedi anne. Bu hayvanların yaptığı ipek kadınların ilgisini çektiği için, izniniz olursa bir gün Camille'i Séverac'a getireyim de ipeğin nasıl toplandığını görsün. Camille o kadar zekidir ki söyleyeceğiniz şeyleri hemen anlayacaktır. Bir gün mesafelerin karekök hesabının ters orantısını anlayıvermesin mi?

Lucien'in şiirini okumasından sonra bu cümle, Mösyö de Séverac ile Madam de Brossard arasındaki konuşmayı gösterişli biçimde tamamladı.

Evin müdavimlerinden birkaç kişi kalabalığa rahatça karışıverdi; bir de böyle bir edebiyat ziyafetine davet edilmiş olmaktan hoşnut iki üç itibarlı aile çocuğu vardı; çekingen, sessiz, sandukalar gibi süslüydüler ve bunlardan en girişke-

ni Matmazel de La Haye'le epey sohbet etti. Bütün kadınlar daire halinde, ciddiyetlerini bozmadan oturdu, arkalarında da erkekler ayakta durdu. Farklı farklı kıyafet giyinmiş, yüzleri boyalı bu tuhaf kişilerden oluşan topluluk Lucien'e çok heybetli göründü. Bütün bakışların ona çevrildiğini görünce kalbi çarpmaya başladı. Angoumois yöresinin en ünlü kişilerini gösterişli bir saygı ve en zarif hareketleriyle karşılayan sevgilisinin yüreklendirmelerine ve cesur davranmasına karşın bu ilk sınavı başarması kolay olmadı. Öngörülmesi kolay olan ama kibarlar dünyasının âdetleriyle yeni tanışmış bir genci korkutacak bir durum sıkıntısına eklendi. Lucien gözlerini açmış, kulak kesilmiş bir halde Louise'in, Mösyö de Bargeton'un, piskoposun ve evin hanımına hoş görünmek isteyen birkaç kişinin kendisine Rubempré diye hitap ettiğini ama bu tedirgin edici kalabalıktaki çoğu kişinin Mösyö Chardon dediğini duyuyordu. Meraklıların sorgulayıcı bakışlarından sıkılıyor, dudak hareketlerinden burjuva adını söylediklerini anlıyordu; hakkındaki önyargıların çoğunlukla nezaketsizliğe yaklaşan taşralılara özgü o toksözlülükle ifade edildiğini tahmin ediyordu. Bu beklenmedik ve bitmek bilmez iğnelemeler yüzünden daha da rahatsız oldu. İçindeki işkenceyi bitirecek bir tavır takınabilmek için okumaya başlayacağı zamanı sabırsızlıkla bekledi; ama Jacques, Madam de Pimentel'e son avını anlatıyordu; Adrien, Laure de Rastignac'la son müzik yıldızı Rossini hakkında sohbet ediyordu; bir gazetede gördüğü yeni bir pulluğun özelliklerini ezberlemiş Astolphe, barona bundan söz ediyordu. Zavallı şair Lucien, Madam de Bargeton dışında bu kafalardan hiçbirinin şiirden anlayamayacağını bilmiyordu. Duygudan yoksun bütün bu kişiler onları bekleyen gösterinin içeriğini bilmeden koşup gelmişlerdi. Cambazların boruları, zilleri ve davulları gibi halkı çeken sözcükler vardır. Güzellik, ün, şiir en kaba ruhları baştan çıkaran büyüye sahiptir.

Herkes geldikten ve karısı tarafından yollanan Mösyö de Bargeton'un tıpkı sopasını taşlara vura vura gezen bir kilise bekçisi gibi bin bir uyarıyla susturabildiği konuşmalar kesildikten sonra Lucien, Madam de Bargeton'un yanındaki yuvarlak masaya heyecandan içi titreyerek oturdu. Hiç kimsenin beklentisini boşa çıkarmamak için tanınmamış büyük bir şairin başyapıtlarını okuyacağını bildirdi titreyen bir sesle. André de Chénier'nin şiirleri 1819'da yayımlanmış olsa da Angoulême'de kimse André de Chénier adını duymamıştı. Bu açıklamayı herkes şairin onurunu korumak ve dinleyicileri rahatlatmak için Madam de Bargeton tarafından bulunmuş bir hile sandı. Lucien önce *Genç Hasta* adlı şiiri okudu, şiir gönül okşayıcı fısıltılarla karşılandı; sonra da *Kör*'ü okudu ve bu vasat ruhlar şiiri uzun buldular. Bu okuma sırasında Lucien, ancak yetkin sanatçıların ya da coşku ve yüksek zekâları sayesinde onların seviyesine çıkabilenlerin tam olarak anlayabileceği bir cehennem azabı içine düştü. Şiir, yüksek sesle okunabilmek için olduğu kadar kavranabilmek için de kutsal bir dikkat ister. Okuyan ile dinleyenler arasında sıkı bir birlik olmalıdır, yoksa aradaki duygu akışı gerçekleşmez. Ruhların birliği eksik kalırsa şair cehennem homurtuları arasında ilahi söylemeye çalışan bir melek durumuna düşer. Oysa zeki insanlar yeteneklerinin geliştiği alanda salyangoz gibi her yeri görür, köpek gibi iyi koku alır ve köstebek gibi işitir; çevrelerindeki her şeyi görür, hisseder, duyarlar. Nasıl bir bitki sevdiği yerde hemen serpilir, sevmediği yerde de hemen kurursa müzisyen ve şair de o kadar çabucak anlarlar hayranlık uyandırdıklarını ya da anlaşılamadıklarını. Oraya sadece karılarının hatırına gelmiş, işlerinden konuşan adamların mırıltıları bu özel işitme yeteneği sayesinde Lucien'in kulaklarında çınlıyordu; yine onu önemsemeyen dişleriyle sertçe açılmış bir iki çenedeki sevimli boşluğu görüyordu. Tufandan kurtulmuş güvercin gibi bakışlarının kona-

bileceği uygun bir köşe aradığında bir iki kârlı işi birbirlerine danışmak için bu toplantıdan yararlanmayı düşünen kişilerin sabırsız bakışlarıyla karşılaşıyordu. Laure de Rastignac, bir iki genç ve piskopos dışında bütün davetliler sıkılıyordu. Gerçekten de şiirden anlayanlar şairin mısralara ektiği tohumları ruhlarında yeşertmeye çalışıyordu, ama o buz gibi dinleyenler, şairin ruhunu içlerine çekmek bir yana dizeleri dinlemiyorlardı bile. Bu yüzden Lucien'in cesareti öyle derinden sarsıldı ki soğuk soğuk terlemekten gömleği ıslandı. Louise'e dönüp baktığında ondan gelen ateşli bir bakışta şiiri bitirme cesareti buldu ama şairin kalbindeki binlerce yara kanıyordu. Belki de bir iki hokkabazlık görmeyi uman sıska Lili,

– Bunu sahiden eğlenceli buluyor musunuz Fifine? diye sordu.

– Bana bir şey sorma tatlım, biri bir şey okumaya başladı mı benim gözlerim hemen kapanır.

– Umarım Naïs bize akşamları sık sık şiir dinletmeye kalkmaz. Yemekten sonra okunanları dinlerken göstermek zorunda kaldığım dikkat yüzünden hazmım güçleşiyor.

– Zavallı kuzucuğum, bir bardak şekerli su için, dedi Zéphirine alçak sesle.

– Pek tumturaklı okuyor, dedi Alexandre, ama vist oynamayı yeğlerim.

İngilizce sözcüğün anlamı nedeniyle espri sayılan bu cevabı işiten birkaç oyun meraklısı, şiir okuyan şairin dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Bunu fırsat bilen bir iki çift yan odaya sıvıştı. Lucien, Louise'in, sevimli Laure de Rastignac'ın ve piskoposun yalvarmaları üzerine, *Iambe*'ların devrim karşıtı coşkusu sayesinde dikkati uyandırdı, bu ateşli okumalarla iştahlanan birçok kişi bunları anlamadan alkışladı. Bu tür insanlar bağıra çağıra okumalardan etkilenir, tıpkı sert içkilerin kaba damakları tahrik etmesi gibi. Dondurma yemek için ara

verildiği bir sıra Zéphirine, Francis'ye gidip kitaba bakmasını söyledi ve yanındaki Amélie'ye Lucien'in okuduğu dizelerin basılmış olduğunu söyledi.

– Tabii, dedi Amélie açık bir memnuniyetle, Mösyö de Rubempré bir matbaacının yanında çalışıyor. Güzel bir kadının kendi elbiselerini dikmesi gibi bir şey, diye ekledi Lolotte'a bakarak.

– Şiirleri kendisi basmış, dedi kadınlar birbirlerine.

– Peki neden Mösyö de Rubempré adını taşıyor? diye sordu Jacques. Bir soylu köle gibi çalışmaya başlarsa adını bırakmalıdır.

– Zaten bıraktı, dedi Zizine, ama annesinin soylu ismini aldı.

– Madem şiirler basılmış, biz kendimiz de okurduk, dedi Astolphe.

Bu aptalca cümle konuyu dağıttı, sonunda Sixte du Châtelet gelip bu cahil topluluğa ilk başta söylenen şeyin laf olsun diye söylenmediğini ve güzel şiirlerin devrimci Marie-Joseph Chénier'nin kralcı kardeşine ait olduğunu söylemeye tenezzül etti. Bu güzel şiirlerden etkilenen piskopos, Madam de Rastignac ve iki kızı dışında Angoulême sosyetesi aldatıldığını sandı ve bu hileden rencide oldu. Boğuk bir mırıltı yükseldi ama Lucien işitmedi. İçindeki bir melodinin yarattığı sarhoşlukla bu çirkin dünyadan uzaklaşmış, aynı melodiyi yinelemeye çalışıyor ve yüzleri bir bulutun arkasında görüyordu. İntiharı konu alan o elemli şiiri, yüce bir hüznün nefes alıp verdiği, eski tarzdaki o şiiri okudu; sonra içinde,

Şiirlerin hoş, severek okuyorum, yeniden ve yeniden

dizesinin geçtiği şiiri okudu.

Nihayet *Nèère* adlı o çok hoş aşk şiiriyle bitirdi.

Bir eli farkına varmadan bozduğu buklelerinde, diğeri aşağı sarkmış, gözleri dalgın, salonun ortasında tek başına bir hül-

yaya dalmış Madam de Bargeton hayatında ilk kez kendi dünyasında hissediyordu. Herkesin dileğini söylemeyi iş edinmiş Amélie'nin sözleriyle ne denli canının sıkıldığını siz düşünün.

– Naïs biz Mösyö Chardon'un şiirlerini dinlemeye geldik, siz bize basılmış şiirler dinletiyorsunuz. Bu şiirler güzel, doğru ama bu hanımlar memleket sevgisiyle yerli malını tercih ederler.

– Fransız dili şiire pek uygun değil gibi, siz ne dersiniz? diye sordu Astolphe vergi müdürüne. Cicero'nun düzyazısı bin kere daha şiirsel bence.

– Gerçek Fransız şiiri hafif şiirdir, şarkıdır, diye karşılık verdi du Châtelet.

– Şarkı bizim dilimizin çok müzikal olduğunu gösteriyor, dedi Adrien.

– Naïs'in aklını başından alan şiirleri bilmek isterdim, dedi Zéphirine, ama Amélie'nin isteğini nasıl karşıladığına bakılırsa bize birazını bile gösterme niyetinde değil.

– Şiirlerini okutmak onun görevi, çünkü onu ancak bu delikanlının dehası temize çıkarır, dedi Francis.

– Siz diplomatlık yaptınız, bunu yaptırabilirsiniz, dedi Amélie Mösyö du Châtelet'ye.

– Ondan kolay ne var, dedi baron.

Bu tür oyunlara alışkın olan eski emir kâtibi piskoposa gidip onu öne sürmeyi başardı. Piskoposun ricaları üzerine Naïs, Lucien'den ezberindeki bir şiirini okumasını istemek zorunda kaldı. Baronun bu işte gösterdiği başarı karşılığında Amélie ona baygın bir bakışla gülümsedi.

– Şu baron kesinlikle zeki biri, dedi Amélie, Lolotte'a.

Lolotte, Amélie'nin, elbiselerini kendileri diken kadınlara dair sert sözünü unutmamıştı.

– Ne zamandan beri imparatorluk baronlarını tanıyorsunuz? diye karşılık verdi gülerek.

Lucien liseyi yeni bitirmiş bütün gençlerin bulabilecekle-

ri bir başlıkla ona yazdığı bir şiirde sevgilisini tanrılaştırmaya çalışmıştı. Beğenilme arzusuyla okşayarak yazdığı, kalbinde hissettiği bütün aşkla güzelleştirdiği bu şiir ona Chénier'nin şiirleriyle yarışabilecek tek eseri gibi göründü. Madam de Bargeton'a kibirlice bakarak, "O Kadına" diye başladı şiirine. Sonra bu tutkulu şiiri okumak için kurumlu bir eda takındı, çünkü Madam de Bargeton'un eteği arkasında şairlik gururuyla rahatladığını hissetti. O anda Naïs sırrını kadınlardan gizleyemedi. Zekâsının bütün üstünlüğüyle bu topluluğa hükmetmeye alışkın olmasına karşın Lucien için titremekten kendini alamadı. Soğukkanlılığı kaybolmaya başladı, bakışlarıyla hoşgörü diler gibiydi sanki; sonra gözlerini indirmek ve aşağıdaki şiirin kıtaları okundukça memnuniyetini gizlemek zorunda kaldı.

O KADINA
Bu şan ve ışığın koynunda
Altın çalgılarla, dikkatli melekler
Yehova'nın ayakucunda tekrarlarken duasını
Dertli yıldızlarımızın;

Sık sık sarı saçlı bir Kerrubi,
Alnında duran Tanrı ışıltısını gizleyip
Gümüşlü tüylerini göğün cennetlerine bırakır
Ve yere iner.

Tanrı'nın iyilikçi bakışlarını bilmiştir;
Umutsuz dehanın acılarını sırtlar;
Tapılan genç kız yaşlıyı avutur
Çocukluğun çiçekleriyle;

Kötülerin gecikmiş tövbelerini kaydeder;
Endişeli anneye düşünde, "Umut et!" der

Ve kalbi sevinçle dolu, iç çekişlerini sayar
Sefalet çekenlerin.

O güzel elçilerden bir tanesi aramızda,
Âşık olan yeryüzü onu yolundan çevirdi;
Ama ağlar o, ve üzgün ve tatlı bir bakışla
Baba ocağı göğü seyreder.

Alnın beyaz parlaklığı değil asla
Soylu sırrını bana söyleyen,
Ne gözlerinin ışıltısı ne de bereketli ateşi
Tanrısal erdeminin.

Ama Gözleri kamaşmış aşkım o denli ışıltıyla
Onun kutsal doğasıyla birleşmeye çalıştı;
Ve korkunç meleğin üstündeki
Delinmez zırhıyla karşılaştı.

Ah! Engel olun, engel olun görmesine
Göklere doğru uçan parlak İsrafil'i görmesine;
Hemen öğrenecektir sihirli sözünü
Akşamları söylenen!

O zaman göreceksiniz onu, gecelerin tüllerini
yırtarken,
Bir şafak ışığı gibi, yıldızlara eriştiklerini
Kardeşçe bir uçuşla;
Ve uyumadan bir alamet bekleyen bir denizci gibi,
Işıklı ayaklarının geçişini
Ebedi bir fener gibi gösterecektir.

– Bu laf oyunundan bir şey anladınız mı? diye sordu Amélie, Mösyö du Châtelet'ye işveyle bakarak.

Baron hiçbir şeyin şaşırtamayacağı hakem rolüne sadık kalmak için canı sıkılmış bir havayla,

– Lise biterken hepimizin çiziktirdiği şiirler gibi, diye karşılık verdi. Eskiden Ossian tarzı puslu sözlere kaptırırdık kendimizi. Malvina'lardan, Fingal'lerden, puslu görüntülerden, başlarında yıldızlarıyla birlikte mezarlarından çıkan savaşçılardan söz ederdik. Bugün o ıvır zıvır konuların yerini Yehova, melekler, İsrafil'in tüyleri, uçsuz bucaksız, sonsuz, yalnızlık, zekâ gibi sözcüklerle birlikte yenilenen bütün o cennet ıvır zıvırı aldı. Göller, Tanrı sözleri, Hıristiyanlaştırılmış bir tür çoktanrıcılık; cevher, miğfer, cet, zebercet gibi nadir ve zorlama kafiyelerle süslenmiş halde bir de. Nihayet enlemimiz değişti: Kuzeyde olmamız gerekirken doğuya döndük ama orası da aynı zifiri karanlık.

– Şiir karanlık olsa da ilanıaşk çok açık görünüyor bana, dedi Zéphirine.

– Ayrıca meleğin zırhı epey ince bir muslin, dedi Francis.

Madam de Bargeton yüzünden nezaket icabı şiiri açıkça çok hoş buldular, ama buna karşın kendilerini melek yerine koyacak bir şairleri olmamasına sinirlenen kadınlar, buz gibi soğuk bir edayla, sıkılmış gibi, *çok iyi*, *güzel*, *mükemmel* diye mırıldanarak kalktılar.

Lolotte sevgili Andrien'ine,

– Beni seviyorsanız ne şaire ne de meleğine iltifat edersiniz, dedi zorba bir edayla, o da boyun eğmek zorunda kaldı.

– Aslında bunların hepsi laf, dedi Zéphirine, Francis'ye, ve aşk da eylem halindeki şiirdir.

– Tam aklımdakini söylediniz Zizine ama ben bu kadar incelikle dile getiremezdim, diye söze başladı Stanislas, kendi kendini tepeden tırnağa okşayıcı bir bakışla süzerek.

– Şu melekmiş gibi davranan Naïs'in kibrinin söndüğünü görmek için neler vermezdim, dedi Amélie, du Châtelet'ye. Sanki bizden fazlası varmış gibi, üstelik bir de babası eczacı, annesi hastabakıcı, kız kardeşi işçi olan, kendisi de bir matbaacının yanında çalışan biriyle yüz göz ediyor bizi.

– Babası kurt[5] düşürmek için peksimet satıyorsa, oğluna da yedirseymiş ya, dedi Jacques.

– Babasının işini devam ettiriyor işte, bize sunduğu şey sanki ilaç, dedi Stanislas en rahatsız edici tavırlarından birini takınarak. İlaç üstüne ilaç; hayır, ben almayayım.

Bir anda herkes aristokratça bir alayla Lucien'i aşağılamak için ağızbirliği etmişti. Sofu kadın Lili, bir deliliğin sınırına gelmiş Naïs'in gözünü açmanın zamanının geldiğini söyleyip bir hayır işleme fırsatı gördü. Diplomat Francis bütün bu vasat zekâların bir dramın son sahnesine tanık olurcasına ilgilendikleri ve ertesi gün anlatacakları bir macera olarak gördükleri bu aptalca tertibi yönetme işini üstlendi. Sevgilisinin gözleri önünde işiteceği bir sözle kudurabilecek bu genç şairle kavga etmeye hiç de hevesli olmayan eski konsolos, öç almaya fırsat bırakmayacak, kutsal bir kılıçla Lucien'in canını almak gerektiğini anladı. Lucien'e şiir okutmak söz konusu olduğunda becerikli du Châtelet'yi örnek aldı. Piskoposun yanına gelerek Lucien'in şiirinin Zatı Şahaneleri üzerinde uyandırdığı coşkuyu paylaşıyormuş gibi davrandı; sonra Lucien'in annesinin oğluna bütün yazılarının konusunu sağlayan üstün ve olağanüstü mütevazı bir kadın olduğuna inandırarak onu aldattı. Lucien'in en büyük zevki taparcasına sevdiği annesine olan hakkını ödemekti. Francis bu fikirleri piskoposa kabul ettirdikten sonra monsenyöre söyletmeyi düşündüğü kırıcı sözün söylenmesini konuşmanın gidişine bıraktı. Francis ile piskopos ortasında Lucien'in

[5] (Fr.) *Vers*: Hem şiir dizesi hem de kurt, solucan anlamına gelir.

bulunduğu halkaya katıldıklarında, kendisine zehir içiren insanların dikkati daha da arttı. Salon entrikalarına tamamen yabancı olan zavallı şair, Madam de Bargeton'a bakıp kendisine beceriksizce sorulan sorulara beceriksizce cevaplar veriyordu. Oradaki kişilerin çoğunun adlarını ve unvanlarını bilmiyordu; kendisine utanç duyduğu saçmalıklar söyleyen kadınlarla nasıl konuşacağını da bilmiyordu. Lolotte, Adrien, Astolphe, Lili, Fifine gibi adlar taşıyan bu kadınların ona kimi kez Mösyö Chardon, kimi kez de Mösyö de Rubempré dediklerini duydukça, kendini Angoumois'lı bu tanrıçalardan binlerce fersah uzakta hissediyordu. Lili'yi erkek adı sanıp o kaba Mösyö de Sénonches'a Mösyö Lili diye hitap etti. Suratsız adam, "Mösyö Lulu mü," diye Lucien'in sözünü sert bir tavırla kesti, bu yüzden Madam de Bargeton kulaklarına kadar kızardı.

– İnsanın bu oğlanı eve kabul edip bize takdim etmek için epey kör olması lazım, dedi Mösyö de Sénonches alçak sesle.

Zéphirine, Madam de Pimentel'e alçak sesle ama sesini duyuracak biçimde,

– Madam Markiz, Mösyö Chardon ile Mösyö de Cante-Croix arasında büyük bir benzerlik bulmuyor musunuz? diye sordu.

– Tıpatıp benziyor, diye cevap verdi Madam de Pimentel gülümseyerek.

– Şöhretin itiraf edilebilecek çekicilikleri vardır, dedi Madam de Bargeton markize. Büyüklüğe tutulan kadınlar olduğu gibi küçüklüğe heves edenler de vardır, diye ekledi Francis'ye bakarak.

Zéphirine anlamadı, çünkü konsolosunu çok üstün görüyordu; ama markiz gülmeye koyularak Naïs'in tarafında yer aldı.

Mösyö de Pimentel, Chardon dedikten sonra kendini tutup Mösyö de Rubempré diye hitap ederek,

– Çok mutlusunuz mösyö, dedi. Hiç canınız sıkılmıyor olsa gerek.

– Hızlı mı çalışıyorsunuz, dedi Lolotte sanki bir marangoza, "Kutu yapmanız çok sürer mi?" diye sorar gibi.

Lucien balyoz darbesi altında şaşkına döndü ama Madam de Bargeton'un gülümseyerek söze girdiğini duyunca başını kaldırdı:

– Şekerim, şiir Mösyö de Rubempré'nin aklında avlumuzdaki ot gibi kendiliğinden yeşermez.

– Madam, dedi piskopos Lolotte'a, Tanrı'nın ışıklarından biriyle donattığı soylu ruhlara ne kadar saygı duysak azdır. Evet, şiir kutsaldır. Şiir demek ıstırap demektir. Hayranlık duyduğunuz kıtalar kim bilir kaç sessiz gecenin ürünüdür! Neredeyse her zaman mutsuz bir hayat süren ve Tanrı'nın hiç kuşkusuz gökte, peygamberleri arasında bir yer ayırdığı şairi sevgiyle selamlayınız.

Elini Lucien'in başına koyarak,

– Bu genç adam bir şair, bu güzel alnına yazılmış kaderi görmüyor musunuz, diye ekledi.

Bu denli soylu bir tarzda savunulmaktan mutlu olan Lucien piskoposu, saygıdeğer pederin ileride kendi celladı olacağını bilmeksizin, tatlı bir bakışla selamladı. Madam de Bargeton halkadaki düşmanlarına doğru zafer kazanmışçasına öyle bir baktı ki, bu bakış rakiplerinin kalbini delip geçti ve bu da öfkelerini büsbütün artırdı.

– Ah monsenyör, diye karşılık verdi şair bu ahmak kafalara altın asasını indirdiğini umarak, bayağı insanda sizdeki zekâdan ve iyilikten eser bulunmaz. Bizim acılarımızı bilmezler, nasıl çalıştığımızdan haberleri yoktur. Madenden altın çıkaran madenci bile bizim dillerin en nankörünün bağrından imgeleri söküp almak için çektiğimizden daha azını çeker. Eğer şiirin amacı herkesin görebileceği ve hissedebileceği o

tam noktaya fikirleri yerleştirmekse, şair sürekli olarak hepsini tatmin edebilmek için insanların zekâ merdivenlerinden inip çıkmalıdır; mantığı ve duyguyu, bu iki düşmanı en canlı renklerin altında bir arada tutabilmeli; bütün bir düşünce dünyasını bir tek sözcük içine saklayabilmeli, bütün felsefeyi bir resimle özetleyebilmeli; nihayet dizeleri birer tohumdur, çiçekleri her kalpteki kişisel duygu tarhlarında açmalıdır. Her şeyi ifade edebilmek için her şeyi hissetmek gerekmez mi önce? Ve derinden hissetmek, acı çekmek değil midir? Bu yüzden işte, şiirler düşüncenin ve toplumun uçsuz bucaksız diyarlarında girişilmiş zahmetli yolculuklardan sonra ortaya çıkar. Hayatları gerçekten yaşamış insanlarınkinden daha hakiki hale gelen insanlara borçlu olduğumuz eserler ölümsüz çalışmalar değil midir, tıpkı Richardson'un *Clarisse*'i, Chénier'nin *Camille*'i, Tibulle'ün *Délie*'si, Ariosto'nun *Angelica*'sı, Dante'nin *Francesca*'sı, Molière'in *Alceste*'i, Beaumarchais'nin *Figaro*'su, Walter Scott'un *Rebecca*'sı, Cervantes'in *Don Quijote*'si gibi!

– Ya siz ne yaratıyorsunuz bize? diye sordu du Châtelet.

– Bu tür tasarıları önceden bildirmek insanın kendisine deha payesi vermesi anlamına gelmez mi? diye karşılık verdi Lucien. Zaten bu yüce yaratımlar büyük bir dünya deneyimi ister, insan tutkularının ve çıkarlarının incelenmesini gerektirir ki benim elimden gelmez bu; ama başındayım henüz, dedi kederle, çevresindekilere intikam dolu bir bakışla bakarak. Akıl uzun zaman...

Mösyö du Hautoy, Lucien'in sözünü keserek,

– Doğurmanız zahmetli olacak, dedi.

– Kıymetli anneniz size yardım edebilir, dedi piskopos.

Bu denli ustaca hazırlanmış bu söz, bu beklenen intikam bütün gözleri sevinç aleviyle tutuşturdu. Soylu bir hoşnutluk gülümseyişi bütün dudaklara hızla yayıldı, hemen gülmeye başlayan Mösyö de Bargeton'un budalalığı bu hoşnutluğu artırdı.

– Monsenyör, sizin zekânızın seviyesine henüz gelmiş değiliz biz, bu hanımlar söylediklerinizi anlamadı, dedi Madam de Bargeton ve bu söz üzerine gülümsemeler donup kaldı, bakışlar ona çevrildi. Bütün ilhamını *Kutsal Kitap*'tan alan şairin gerçek annesi Kilise'dir. Mösyö de Rubempré, bize *Saint Jean Patmos'ta*'yı ya da *Baltazar'ın Şöleni*'ni okuyun da monsenyör Roma'nın hâlâ Vergilius'un *magna parens*'i, büyük ailesi olduğunu anlasın.

Kadınlar Naïs'in söylediği Latince iki sözcüğü duyunca birbirlerine bakıp gülümsedi.

Hayatın başında en gururlu cesurlar da yılgınlığa düşebilir. Bu darbe Lucien'i önce suyun dibine gönderdi ama ayağını yere vurup bu dünyaya hâkim olmaya yemin ederek suyun yüzüne çıktı. Sırtına bin bir ok saplanmış boğa gibi öfkeyle başını kaldırdı ve Louise'in dediğine kulak verip *Saint Jean Patmos'ta*'yı okumaya hazırlandı, ama oyun masalarının çoğu dolmuştu, oyuncular şiirden alamadıkları zevki bulmak için eski alışkanlıklarının kucağına dönüyorlardı. Ayrıca kırılmış bunca onurun intikamı, ancak Lucien ile Madam de Bargeton'u terk edip yerli şiire karşı olumsuz bir tavır takınmaksızın tamamlanamazdı. Herkes başka bir şeyle uğraşır göründü: Biri gidip valiyle bir köy yolu hakkında konuşmaya başladı, bir başkası biraz müzik çaldırarak gecenin zevklerine renk katmaktan söz etti. Angoulême'in yüksek sosyetesi şiir konusunda fikir yürütemeyeceğini düşünerek, özellikle Rastignac'ların, Pimentel'lerin Lucien hakkındaki görüşünü bilmek istedi ve birçok kişi onların çevresine toplandı. Bu iki ailenin bölgede sahip oldukları büyük etki önemli durumlarda hep takdir edilirdi; herkes onları kıskanır ama onlara hoş görünmeye çalışırdı, çünkü herkes bir gün onların yardımının gerekebileceğini hesap ederdi.

– Şairimizi ve şiirini nasıl buluyorsunuz? diye sordu Jacques arazisinde avlandığı markize.

– Yine de taşrada yazılmış şiirler olarak pek fena değiller, dedi markiz. Hem bu kadar güzel bir şairin elinden kötü şey çıkmaz.

Herkes karara hayran kaldı ve bu sözü markizin kastettiğinden de fazla kötü niyet katarak başkalarına aktardı. O sırada Châtelet'nin Mösyö de Bartas'ya eşlik etmesi rica edildi, Bartas ise Figaro'nun ünlü aryasını berbat etti. Müziğin kapısı bir kez aralandıktan sonra, Chateaubriand'ın İmparatorluk zamanında yazılmış şövalye romansını da Châtelet'nin sesinden dinlemek gerekti. Sonra sevgili Camille'inin yeteneğini Mösyö de Séverac'a göstermek isteyen Madam du Brossard'ın ısrarı üzerine, küçük kızların dört elle çaldığı piyano parçalarına sıra geldi.

Şairinin herkes tarafından hor görülmesine alınan Madam de Bargeton, küçümsemeye küçümsemeyle karşılık verip müzik boyunca kendi odasına çekildi. Farkında olmadan söylediği sözdeki derin alayı yardımcısı açıklayınca piskopos hatasını tamir etmek üzere peşinden gitti. Şiirin çekiciliğine kapılmış olan Matmazel de Rastignac annesinin haberi olmadan odaya girdi. Louise, Lucien'i de yanına alarak götürdüğü pike minderli kanepesine otururken kimse görüp duymadan kulağına,

– Sevgili meleğim, onlar seni anlamadılar, dedi, ama...

Şiirlerin hoş, severek okuyorum, yeniden ve yeniden.

Bu iltifatla teselli bulan Lucien bir süreliğine acılarını unuttu.

– Şan şöhret kolay kazanılmaz, dedi Madam de Bargeton onun elini tutup sıkarak. Acı çekin, acı çekin, büyük biri olacaksınız, acılarınız ölümsüzlüğünüzün bedelidir. Bir kavganın güçlüklerine katlanmayı ne kadar çok isterdim. Tanrı sizi durağan ve kavgasız bir hayattan, kartal kanatların yer bulamayacağı bir hayattan korusun. Acılarınızı kıskanıyorum, çünkü hiç olmazsa yaşıyorsunuz. Gücünüzü kullanacak, başarıyı umacaksınız. Kavganız onurlu olacak. Büyük yeteneklerin hâkim olduğu krallara layık yere ulaştığınızda, zekâları

manevi bir azotun basıncıyla sıfıra inen, yaşamanın ne demek olduğunu bildikleri halde yaşamadan ölüp giden, keskin bakışlarına karşın hiçbir şey göremeyen, hassas bir koku alma duyusuna sahip olup da sadece çürümüş çiçekleri koklayabilmiş, kaderin nasipsiz bıraktığı o zavallıları hatırlayın. O zaman ormanın kuytusunda, sarmaşıklarla, obur, arsız bitkilerle üstü kapanmış, güneşin hiç okşamadığı, çiçek bile açmadan kuruyup gitmiş ağacın şarkısını söyleyin. Dehşetli ve hüzünlü bir şiir, tastamam fantastik bir şiir konusu olmaz mı bu? Asya'nın gökleri altında doğmuş ama Batı'nın soğuk ülkelerinden birine götürülmüş, orada sevgili güneşine hasret, anlaşılmayan acılar içinde, soğuktan ve aşktan kıvranarak can veren genç bir kızın ya da bir çöl kızının betimlenişi ne yüce bir eser olur! Birçok hayatın örneğini verecek bir eser olurdu bu.

– Böylece gökleri hatırlayan bir ruhu betimlemiş olurdunuz, dedi piskopos. Eski zamanlarda yazılmış bir şiir, *Neşideler Neşidesi*'nde bir bölümünü görüp sevdiğim bir şiir.

– Bu eseri yazmaya başlayın, dedi Laure de Rastignac, Lucien'in dehasına safça bir inancı belli ederek.

– Fransa'nın yüce bir kutsal şiiri yok, dedi piskopos. İnanın bana, şöhret ve servet din için çalışacak yetenekli kişinin olacaktır.

– Bu esere başlayacaktır monsenyör, dedi Madam de Bargeton yapmacıkla. Bu şiirin gözlerinde bir şafak alevi gibi parladığını görmüyor musunuz?

– Naïs bize pek kötü davranıyor, dedi Fifine, ne yapıyor acaba?

– Duymuyor musunuz, diye karşılık verdi Stanislas, başı sonu belirsiz büyük büyük lafları dörtnala koşturuyor.

Amélie, Fifine, Adrien ve Francis odanın kapısında belirdiler, yanlarında ayrılmak üzere kızlarını arayan Madam de Rastignac vardı.

– Naïs, bize şeyler çalsanız ne iyi olur, dedi odanın mahremiyetini bozmuş olmaktan zevk alan iki kadın.

– Yavrucuğum, Mösyö de Rubempré bize muhteşem bir *Kutsal Kitap* şiirini, *Saint Jean Patmos'ta*'yı okuyacak, diye karşılık verdi Madam de Bargeton.

– *Kutsal Kitap* şiiri mi! diye yineledi Fifine şaşırarak.

Amélie ile Fifine bu sözü alay konusuymuş gibi salona taşıdı. Lucien şiirin ezberinde olmadığını söyleyip özür diledi. Salona döndüğünde hiç kimseden ilgi görmedi. Herkes ya oyun oynuyor ya da sohbet ediyordu. Şair bütün ışıltısından arınmıştı, mal mülk sahipleri onda işlerine yarayacak bir şey görmüyor, iddialı kişiler de kendi cehaletlerini açığa çıkarabilecek bir güçmüş gibi ondan korkuyorlardı; piskopos yardımcısının deyişiyle bu yeni Dante'nin Beatrice'ini, Madam de Bargeton'u kıskanan kadınlar da ona küçümseyici, soğuk bakışlarla bakıyordu.

Lucien, "Demek kibarlar dünyası buymuş," diye geçirdi içinden.

Houmeau'ya doğru Beaulieu setlerinden iniyordu, çünkü hayatta öyle anlar vardır ki insan içinde bulunduğu düşüncelerin hareketini yürürken düzenlemek ve bu hareketlere kendini uydurmak amacıyla en uzun yolu seçer. Geri çevrilmiş, tutkulu bir ruhun öfkesi cesaretini kırmak bir yana, ona yeni bir güç vermişti. İçgüdüleriyle yüksek bir yere, orada burada tutunabilecek güce erişmeden önce gelmiş bütün kişiler gibi, kibarlar dünyasında kalabilmek için her şeyi feda etmeye kendi kendine söz verdi. Yürüdükçe ruhuna saplanan zehirli okları birer birer çıkarıyor, kendi kendiyle yüksek sesle konuşuyor, karşısına geçen budalaları azarlıyordu; ondan istenen aptalca şeylere ince karşılıklar buluyor, bunların aklına sonradan gelmesine hayıflanıyordu. Dağın eteğinde dolambaçlı biçimde uzayan ve Charente kıyılarını izleyen Bordeaux yoluna ulaşınca, ay ışığında, ırmak kenarındaki fabrika yanında bir kiriş üstünde

oturmuş Ève ile David'i görür gibi oldu ve bir patikadan onlara doğru indi.

Lucien, Madam de Bargeton'un evindeki işkenceye koşarken kız kardeşi sık çizgili pembe bezden bir elbise giymiş, dikişli hasır şapkasını takıp küçük bir ipek şal almıştı; bu sade kıyafetiyle, doğal güzellikleri sayesinde küçücük bir takıya ayrı bir değer katan bütün insanlarda olduğu gibi süslü görünüyordu. Bu nedenle işçi kıyafetini çıkardığında David'i müthiş tedirgin ederdi. Matbaacı kendinden söz etmekte kararlı olsa da Houmeau'dan geçmek üzere güzel Ève'in koluna girdiğinde ona söyleyecek hiçbir şey bulamazdı. Aşk, Tanrı'nın azametinin inananlar nezdinde uyandırdığı saygı dolu korkuya benzer duygular uyandırır sevende. İki sevgili Charente'ın sol yakasına geçmek için Saint-Anne Köprüsü'nden sessizce yürüdü. Bu sessizliği rahatsız edici bulan Ève köprünün ortasında ırmağı seyretmek için durdu; ırmak oradan baruthanenin yapıldığı yere kadar uzun bir su örtüsü oluşturuyor ve buraya o sırada batmakta olan güneşin neşe verici bir parıltısını yansıtıyordu.

– Ne güzel gece, dedi Ève bir konuşma konusu arayarak. Hava hem ılık hem serin, çiçek kokusu var her yerde; gök muhteşem.

– Her şey insanın kalbine sesleniyor, diye karşılık verdi David sözü benzetme yoluyla kendi sevgisine getirmeye çalışarak. Seven kişiler için bir manzaranın rastgele biçimlerinde, havanın şeffaflığında, toprağın kokusunda kendi ruhlarındaki şiiri bulmak sonsuz bir zevktir. Doğa onların adına konuşur.

– Ve dillerini de çözer, dedi Ève gülerek. Houmeau'dan geçerken epey sessizdiniz. Biliyor musunuz, ne yapacağımı bilemiyordum...

– Sizi o kadar güzel buluyordum ki dalmışım, dedi David safça.

– Peki şimdi daha az mı güzelim? diye sordu Ève.

– Hayır, ama sizinle birlikte gezmekten o kadar mutluyum ki...

Birden durdu ve Azizeler yolunun indiği tepelere baktı.

– Bu gezintiden biraz zevk alıyorsanız bundan mutlu olurum, çünkü benim için feda ettiğiniz akşamın karşılığında size bir akşamı hediye etmeye zorunlu hissediyorum kendimi. Madam de Bargeton'a gitmeyi kabul etmemekle, Lucien'in o isteğiyle madamı kızdırmayı göze alması kadar cömertçe davrandınız.

– Hayır cömert değil ama akıllıca bir davranış, diye karşılık verdi David. Şu gök kubbe altında yalnız olduğumuza ve Charente'ı çevreleyen sazlıklar ve otlardan başka tanığımız olmadığına göre, Lucien'in şimdiki durumunun bende uyandırdığı bazı endişeleri size ifade etmeme izin verin sevgili Ève. Ona söylediklerimden sonra umarım benim korkularım size dost canlısı birinin kuruntuları gibi görünür. Siz ve anneniz onu bulunduğu yerin üstüne çıkarmak için her şeyi yaptınız; peki ama tutkularını alevlendirerek bilmeden onu büyük acılarla baş başa bırakmış olmuyor musunuz? Heveslendiği o dünyada nasıl tutunacak? Onu tanıyorum! Çalışmayı değil, hasadı seven bir yapısı vardır. Sosyete uğraşları bütün zamanını alacaktır ve zaman servet olarak sadece zekâları olan kişilerin tek sermayesidir; parlamayı sever, hiçbir bedelin doyuramayacağı isteklerini o dünya kamçılayacaktır, para harcayacak ama kazanamayacaktır; nihayet, onu büyük olarak görmeye alışmışsınız, ama onda herhangi bir üstünlük görmeden önce dünya çarpıcı başarılar ister. Oysa edebi başarılar yalnızlık içinde ve inatla çalışmakla elde edilir. Madam de Bargeton kardeşinize ne verebilir ayakları dibinde harcadığı onca zaman karşılığında? Lucien onun yardımını kabul etmeyecek kadar gururludur ve iki misli yıkıcı sosyetesiyle görüşmeyi sürdüremeyecek kadar yoksul olduğunu da biz biliyoruz. Bu kadın ondaki çalışma hevesini

yok ettikten, lüks tutkusunu, bizim basit hayatımıza karşı küçümseme duygusunu, zevk ve sefa düşkünlüğünü, şair ruhlu insanlardaki safahata, tembelliğe olan eğilimini geliştirdikten sonra er geç sevgili kardeşimizi terk edecektir. Evet, bu soylu kadının Lucien'le oyuncak gibi oynaması düşüncesi ürpertiyor beni: Ya onu samimiyetle seviyor ve her şeyi unutturacak ya da sevmiyor ve onu mutsuz edecek, çünkü Lucien ona deli oluyor.

– Kalbim buz gibi oldu, dedi Ève, Charente bendinde durarak. Ama annem o zor işini yapacak güce sahip oldukça ve ben yaşadıkça elde edeceğimiz kazanç, Lucien'in masraflarını karşılayıp onu servet kazanacağı günlere ulaştırmaya yetecek gibi görünüyor. Benim cesaretim hiç kırılmayacak, çünkü sevilen bir kişi için çalışmak, dedi Ève coşarak, işin bütün zorluğunu ve sıkıntılarını yok eder. Kimin için bu kadar zahmete katlandığımı düşündükçe mutlu oluyorum, tabii bunlara zahmet denirse. Evet, korkmayın, Lucien'in kibarlar dünyasında kalmasına yetecek kadar para kazanacağız. Onun geleceği orada.

– Yıkımı da orada olacak, diye söze girdi yeniden David. Dinleyin beni sevgili Ève. Deha ürünü eserlerin ağır ağır icra edilmesi hazır duran büyük bir serveti ya da yoksul bir hayatın her şeyi sineye çeken yüce tokgözlülüğünü gerektirir. İnanın bana! Lucien sefaletin mahrumiyetlerinden büyük bir korku duyar; şölenlerin kokusunu, başarıların tadını öylesine derinden almıştır, gururu Madam de Bargeton'un odasında öylesine büyümüştür ki başarısız olmamak için her şeye yeltenecektir ve sizin çalışmalarınızın kazancı onun ihtiyaçlarını hiçbir zaman karşılamayacaktır.

– Demek gerçek bir dost değilmişsiniz, diye haykırdı Ève umutsuzca. Öyle olmasa cesaretimizi böyle kırmazdınız!

– Eve! Ève! diye karşılık verdi David. Lucien'in kardeşi olmak isterdim. Bir tek siz bunu sağlayabilirsiniz, böylece benden gelen her şeyi kabul eder; ben de kendimi ona sizin onun

uğrunda yaptığınız fedakârlıklarınıza kattığınız kutsal aşkla adayabilirim; elbette hesaplı ve dikkatlice. Ève, sevgili yavrum, Lucien'e utanç duymadan faydalanacağı bir servet sunun! Bir kardeşin parası aynı zamanda kendi parası değil midir? Lucien'in bu yeni durumuyla ilgili neler düşündüğümü bir bilseniz! Madam de Bargeton'un evine gidip gelmek istiyorsa benim başdizgicim olarak kalmamalı, Houmeau'da oturmamalı, siz artık işçi olarak kalmamalısınız, anneniz yaptığı işi yapmamalı. Eğer karım olmaya razı olursanız bütün güçlükler yok olur: Lucien avlunun sonundaki sundurmanın üstünde bir daire yapılıncaya kadar ikinci katta oturabilir, kaldı ki babam eve ikinci bir kat yaptırmaya razı bile olabilir. Böylece ona kaygısız, bağımsız bir hayat sunmuş oluruz. Lucien'e yardım etme isteği servet edinmek için beni cesaretlendirecektir, bir tek kendim için olsa böyle bir gayreti göstermezdim, ama bu bağlılığa bir tek siz izin verebilirsiniz. Belki de bir gün kendini gösterebileceği, yeteneklerinin takdir görüp karşılık bulacağı tek sahne olan Paris'e gider. Paris'te hayat pahalıdır, orada yaşamasını sağlamak için üçümüzün bir araya gelmesi gerekir. Ayrıca hem size hem de annenize bir destek gerekmeyecek mi? Sevgili Ève, Lucien'i seviyorsanız evlenin benimle. Daha sonra ona hizmet etmek ve sizi mutlu kılmak için harcayacağım çabaları görerek beni seversiniz belki de. İkimiz de mütevazı zevkleri olan insanlarız, az şeye ihtiyacımız olacak; Lucien'in mutluluğu bizim büyük amacımız, onun kalbi de servetimizi, duygularımızı, heyecanlarımızı, her şeyimizi yatıracağımız hazine olacak!

– Birbirimizin dengi değiliz, dedi Ève bu büyük aşk karşısında ne denli küçüldüğünü görüp duygulanarak. Siz zenginsiniz, ben yoksulum. Böyle bir zorluğu aşabilmek için çok seviyor olmak gerekir.

– Demek beni henüz o kadar sevmiyorsunuz, dedi David yıkılmış halde.

– Ama babanız karşı çıkar belki...

– Yok, yok, eğer bir tek babama kaldıysa karın oldunuz demektir. Ève, sevgili Ève! Şu anda omuzlarımdaki yükü öyle hafiflettiniz ki. Yazık ki dile getiremediğim, söylemeyi bilmediğim duyguların ağırlığı var içimde. Bana sadece beni biraz da olsa sevdiğinizi söyleyin, içimde kalan düşüncelerimi söylemek için gereken cesareti böyle bulayım.

– Beni gerçekten çok utandırıyorsunuz, dedi Ève, ama mademki duygularımızı birbirimize açıyoruz, hayatımda sizden başka birini düşünmüş değilim. Sizi bir kadının ait olmakla gurur duyacağı bir erkek olarak gördüm, ama geleceği olmayan zavallı bir işçi kız olarak böyle büyük bir mutluluğu ummaya cesaret edemedim.

– Yeter, yeter, dedi David yanına geldikleri bendin destek direğinin üstüne oturarak, çünkü bir süredir aynı yerde deliler gibi bir gidip bir geliyorlardı.

Kadınların kendilerine ait bir varlık için hissettikleri o zarif endişeyi ilk kez belli eden Ève,

– Neyiniz var? diye sordu.

– Yalnızca mutluyum, dedi David. İnsan önünde mutlu bir hayatı görünce aklı başından gidiyor, içi içine sığmıyor. Neden en mutlu insan benim? dedi hüzünlü bir ifadeyle. Ama nedenini biliyorum.

Ève, David'e açıklama bekleyen işveli ve kuşkucu bir edayla baktı.

– Sevgili Ève, verdiğimden fazlasını alıyorum. Bu yüzden işte, sizin beni sevdiğinizden hep daha fazla seveceğim sizi, çünkü benim sizi sevmem için daha fazla neden var: Siz bir meleksiniz ama ben bir insanım.

– O kadarına aklım ermez benim, dedi Ève gülümseyerek. Sizi seviyorum...

– Lucien'i sevdiğiniz kadar mı? diye sordu sözünü keserek.

– Karınız olmayı kabul edecek kadar, kendimi size adayacak kadar ve hayatta, ilk başta biraz güç olabilecek hayatımızda size hiçbir sıkıntı vermemeye çalışacak kadar.

– Sevgili Ève, sizi ilk gördüğüm günden beri sevdiğimi fark ettiniz mi?

– Hangi kadın sevildiğini hissetmez ki? diye sordu.

– O zaman sözde servetimin sizde uyandırdığı kaygıları gidermeme izin verin. Ben yoksulum sevgili Ève. Evet, babam beni yıkıma uğratmaktan zevk aldı, emeğimden kazanç umdu, birçok sözde velinimetin minnettarlara davranması gibi davrandı. Eğer zengin olursam sizin sayenizde olacak. Bu seven bir insanın değil, düşünen birinin sözüdür. Size kusurlarımı bildirmeliyim, servetini kendi başına kazanmak zorunda olan bir insan için çok büyük kusurlar bunlar. Kişiliğim, alışkanlıklarım, hoşuma giden uğraşlar beni ticaretten ve kârlı işlerden uzak tutuyor, ama ancak bir işletme işiyle zengin olabiliriz. Altın madeni keşfetmek elimden gelse de onu işletmek konusunda tuhaf bir beceriksizliğim vardır. Ama siz, kardeşinize olan sevginizden ötürü en küçük ayrıntıları düşünen, çok tutumlu olan, gerçek tüccarın sabırlı dikkatine sahip siz, benim ektiğim ekinin hasadını siz yapabilirsiniz. Durumumuz, uzun süredir ailenizden biri olduğum için durumumuz diyorum, bizim durumumuz kalbimi o kadar sıkıştırıyor ki günlerimi ve gecelerimi bir servet edinme fırsatı kollayarak geçiriyorum. Kimya alanındaki bilgilerim ve piyasanın ihtiyaçları beni kazançlı bir keşfin yoluna sürükledi. Henüz size bir şey söyleyemem, çok yavaş ilerleyeceğini düşünüyorum bu işin. Belki bir iki yıl sıkıntı çekeriz; ama aradığım üretim yollarını sonunda bulacağım, ancak bu yolları arayan bir ben değilim ve eğer ilk ben bulursam büyük bir servete sahip olacağız. Lucien'e hiçbir şey söylemedim, çünkü coşkulu kişiliğiyle işi bozabilir, kafamdakileri gerçekmiş gibi görüp lordlar gibi yaşamaya başlar ve

belki de borca girebilirdi. Bu yüzden bu sırrı saklayın. Bu uzun uğraşlar sırasında sizin tatlı ve değerli dostluğunuz beni teselli edecek, sizi ve Lucien'i zengin etme isteği de sabrımı, inadımı korumamı sağlayacak...

– Sizin tıpkı babam gibi, ona bakacak bir kadına ihtiyacı olan mucitlerden biri olduğunuzu tahmin etmiştim, dedi Ève onun sözünü keserek.

– Demek beni seviyorsunuz! Ah, korkmadan söyleyin bunu bana, adınızda aşkımın bir simgesini görmüş olan bana. Ève dünyadaki tek kadındı, bu Âdem için maddi olarak, benim için de manevi olarak bir gerçekti. Tanrım, beni seviyor musunuz?

Ève, duygularının enginliğini anlatmak istercesine, sözcüğü uzatarak,

– Evet, dedi.

– Ya, peki öyleyse, gelin şuraya oturalım, dedi Ève'in elinden tutup bir kâğıthanenin çarkları altında duran bir direğe doğru götürerek. Bırakın gecenin havasını içime çekeyim, kurbağaların sesini dinleyeyim, sular üstünde titreşen ay ışıklarını hayranlıkla seyredeyim. Ève, sevgilim! Kaderin bana tattırdığı ilk katıksız mutluluk ânı bu! Lucien'in benim kadar mutlu olduğundan kuşkuluyum!

David avuçları içinde Ève'in nemli ve titreyen ellerini hissedince, gözünden süzülen bir damla yaş bu elin üstüne düştü.

– O sırrı öğrenemez miyim? diye sordu Ève sevimli bir sesle.

– Buna hakkınız var çünkü babanız büyük önem kazanacak bu konuyla uğraşmıştı. Nedeni şu: İmparatorluğun yıkılması pamuklu giysilerin kullanımını yaygınlaştırdı, bunun nedeni bu maddenin ketene göre daha ucuz olmasıdır. Bu sıralarda kâğıt hâlâ kenevir ve kenevir paçavrasıyla yapılıyor ama bu madde pahalı ve bu pahalılık Fransız basınının mutlaka yapacağı büyük hamleyi geciktiriyor. Oysa paçavra üretimi artmaz.

Paçavra çamaşır kullanımının sonucu olarak ortaya çıkar ve bir ülkenin halkı da ancak belli ölçüde paçavra verebilir. Bu miktar ancak doğumların artışıyla çoğalabilir. Bir ülkenin nüfusunda hissedilir bir artış olabilmesi için çeyrek yüzyılın geçmesi ve yaşama biçimlerinde, ticarette ya da tarımda büyük devrimlerin yapılması gerekir. Kâğıt ihtiyacı Fransa'nın paçavra üretimini aşarsa, iki ya da üç katına çıkarsa, kâğıdı düşük fiyatta tutabilmek için üretiminde paçavra dışında başka bir şey kullanmak gerekli olacaktır. Bu fikir burada olup biten bir olguya dayanıyor. Kâğıdı paçavradan üretecek olan Angoulême kâğıtçıları pamuğun hamura giderek daha fazla girdiğini görüyorlar.

Bu hamur sözcüğünün anlamını bilmeyen genç işçi kıza David kâğıtçılıkla ilgili, somut varlığını kâğıda olduğu kadar matbaaya da borçlu olan bir eserde hiç de yadırganmaması gereken bilgiler verdi; ama sevgili ile âşığı arasında parantez içinde kalan bu uzun açıklamayı özetlemek doğru olur.

Temel malzemesi olduğu basımcılık kadar muhteşem bir ürün olan kâğıt Çin'de uzun süreden beri vardı; sonradan gizli ticaret yollarından Küçük Asya'ya geldi; burada kimi söylentilere göre 750 yılına doğru dövülüp hamur haline getirilen bir pamuk kullanılıyordu. Fiyatı aşırı yüksek parşömenin yerine başka bir şey koyma gerekliliği yüzünden *charta bombycina*'yı (Doğu'da kâğıdın adı buydu) taklit ederek paçavradan kâğıt yapıldı; kimileri bunu yapanın Basel'de 1170 yılında göçmen Rumlar olduğunu, kimileri de Padova'da 1301 yılında Pax adlı bir İtalyan olduğunu söyler. Böylece kâğıt yavaşça ve gizemli biçimde gelişti, ama şurası kesin ki VI. Charles döneminde bile Paris'te oyun kâğıdı için hamur yapılıyordu. Ölümsüz Faust, Coster ve Guttemberg KİTAP'ı icat ettiklerinde, o çağın onca büyük zanaatçısı gibi adları bilinmeyen zanaatkârlar kâğıtçılığı basımcılığın gereklerine uygun hale getirdiler. O denli güçlü ve yapmacıksız on beşinci yüzyılda çeşitli boyutlardaki kâğıt

adları, tıpkı harflere verilen adlar gibi, zamanın saflığının izlerini taşıyordu. Örneğin Raisin, Jésus, Colombier, Pot kâğıdı, Écu, Coquille, Couronne adları; salkım, İsa Efendimizin sureti, taç, ekü, çömlek nihayet kâğıdın ortasına konan filigranlardan alınmadır, tıpkı daha sonra Napoléon döneminde kâğıda kartal filigranı konması gibi. Bu kâğıda da *grand aigle* [büyük kartal] kâğıdı dendi. Bunun gibi, harflere verilen Cicero, Saint-Augustin, Gros Canon adları da bu harflerin ilk kez kullanıldıkları dua kitapları, dini eserler ve Cicero risalelerinden gelir. İtalik, Alde'ler tarafından Venedik'te icat edildi, adı da buradan gelir. Uzunluğu ölçüsüz olan makine kâğıdının icadından önce en büyük boylar Grand-Jésus ya da Grand-Colombier kâğıtlarıydı, bu sonuncusu atlaslar ve gravürler için kullanılırdı sadece. Gerçekten de baskı kâğıdının boyutu basım tablasının boyutuna göre ayarlanırdı. David'in bahsettiği dönemde, Denis Robert Essone'un 1799'da bobin kâğıdını üretmek üzere bir makine icat etmiş olmasına ve o tarihten sonra da Didot-Saint-Léger'nin bunu geliştirmeye çalışmasına karşın Fransa'da bobin kâğıdı henüz bir hayaldi. Ambroise Didot'nun icat ettiği tirşe 1780 yılında ortaya çıktı. Bu kısa tarihçe de kesinlikle gösteriyor ki sanayinin ve zekânın bütün büyük kazanımları tastamam Doğa'da olduğu gibi müthiş bir yavaşlıkla ve farkına varılmayan ilerlemelerle gerçekleşmiştir. Mükemmel duruma ulaşabilmek için yazı, belki de dil matbaacılık ve kâğıtçılıkla aynı uzun bocalama evrelerini yaşamıştır.

– Paçavracılar bütün Avrupa'da paçavraları, eski çamaşırları toplar ve her tür kumaş artığını satın alırlar, dedi matbaacı sözlerini bitirirken. Türlerine göre ayrılan bu kalıntılar toptan paçavracılarda birikir, onlar da kâğıt fabrikalarına mal satar. Bu ticarete dair size bir fikir vermesi için şunu söyleyebilirim matmazel: 1776'da Léorier de l'Isle'in babanızın ilgilendiği sorunu çözmeye çalıştığı Buges ve Langlée depolarının sahibi olan

bankacı Cardon, 1814 yılında Proust adında birine on milyon livrelik, yani yaklaşık dört milyon franklık bir hesapta iki milyon değerinde paçavra hatası olduğu iddiasıyla dava açmıştı. Üretici paçavraları yıkar ve beyaz bir bulamaç haline getirir; bu tıpkı aşçı kadının süzgeçten geçirdiği sos gibi, *forma* adı verilen demir çerçeveye dökülür; bunun içi metal bir kumaşla kaplıdır ve bunun ortasında kâğıda adını veren filigran bulunur. Böylece kâğıdın boyu formanın büyüklüğüne bağlıdır. Ben Didot'larda çalışırken bu sorunla uğraşıyorlardı ve hâlâ da uğraşıyorlar, çünkü babanızın yapmaya çalıştığı iyileştirme bu zamanın en büyük gereklerinden biridir. İşte görüyorsunuz, keten ve kenevirin dayanıklılığı pamuk ipliğine göre bunları daha ucuza getirse de, yoksullar ceplerinden para çıkması gerektiğinde her zaman makul bir miktar vermeyi tercih ettiklerinden, *vae victis*, yani "altta kalanın canı çıksın" ilkesi nedeniyle büyük zararlara uğrarlar. Burjuva sınıfı yoksul gibi davranır. Bu nedenle keten çamaşır eksiği vardır. İngiltere'de halkın beşte dördünde pamuk ketenin yerine geçtiğinde artık sadece pamuktan kâğıt üretilmektedir. Önceleri kopma ve yırtılma sakıncası olan bu kâğıt suda o kadar kolay dağılır ki pamuk kâğıdından bir kitap su içinde on beş dakika kalsa hamur haline gelir, oysa eski kâğıt su içinde iki saat kalsa bir şey olmaz. Eski kitap kurutulabilir; sararıp solmuş olsa bile metin okunacak durumdadır, eser yok olmaz. Servetlerin eşitlenerek azaldığı, herkesin yoksullaşacağı bir döneme giriyoruz: Ucuz çamaşır ve kitap arayacağız, tıpkı büyük tabloları asacak yer olmadığından küçük tablo istenmeye başlaması gibi. Gömlekler ve kitaplar dayanıklı olmayacak, hepsi bu. Ürünlerin dayanıklılığı her alanda azalıyor. Bu nedenle sorunun çözülmesi edebiyat için, bilimler ve siyaset için çok önemlidir. Bir gün çalıştığım yerde Çin'de kâğıt üretiminde kullanılan maddeler konusunda ateşli bir tartışma oldu. Orada hammaddeler sayesinde kâğıtçılık eskiden

beri bizde olmayan bir mükemmelliğe erişmiştir. O zamanlar Çin kâğıdıyla çok ilgileniyorlardı; hafifliğiyle, inceliğiyle bizim kâğıtlardan çok üstündü, çünkü bu değerli nitelikler kâğıdın sağlamlığını engellemiyordu; ayrıca bütün inceliğine karşın şeffaf da değildi. Çok bilgili bir düzeltmen (Paris'te düzeltmenler arasında bilginler vardır: Fourier ve Pierre Leroux şu anda Lachevardière'de düzeltmenlik yapıyor!), işte bunlardan biri o sırada düzeltmen olan Saint-Simon Kontu, tartışma sırasında yanımıza geldi. Bize Kempfer ile Du Halde'ın dediklerine göre *broussonatia*'nın Çinlilere tıpkı bizimki gibi bitkisel bir kâğıdın hammaddesini sağladığını söyledi. Başka bir düzeltmen Çin kâğıdının esas olarak hayvan kaynaklı bir madde olan ve orada çok bulunan ipekten yapıldığını savundu. Gözümün önünde bahse girdiler. Didot'lar Kurul'un basımcıları olduklarından, doğal olarak tartışma bu bilginler kuruluna taşındı. Hakem olarak atanan eski imparatorluk matbaası müdürü Mösyö Marcel iki düzeltmeni Arsenel kütüphanecisi papaz Grozier'ye yolladı. Papaz Grozier'nin verdiği hüküm sonucu her iki düzeltmen de bahsi kaybetti. Çin kâğıdı ne ipekle ne de *broussonatia*'yla yapılırmış, hamuru dövülmüş bambu liflerinden yapılırmış. Papaz Grozier'de resimleri de olan teknik bilgilerle dolu bir yapıt, bir Çin kitabı vardı; burada kâğıdın bütün yapım evrelerini gösteren çok sayıda şekil bulunuyordu; bize bir kâğıthanenin köşesine yığılmış bambu dallarını gösteren ayrıntılı bir çizimi gösterdi. Lucien bana babanızın yetenekli insanlara özgü bir içgüdüyle bu çamaşır artıklarının yerine çok bilinen, tıpkı Çinlilerin lifli dalları kullanması gibi, memlekette hemen bulunup işlenebilecek bitkisel bir maddeyi koymayı düşündüğünü söylediğinde benden öncekilerin denemelerini sınıflandırdım ve nihayet bu sorunu incelemeye giriştim. Bambu bir sazdır, doğal olarak ben de bizdeki sazları düşündüm. Çin'de el emeğinin pek değeri yoktur, bir günlük işçilik bedeli üç kuruştur;

bu nedenle Çinliler kâğıda biçim verdikten sonra kâğıdı sayfa sayfa alıp ısıtılmış beyaz seramikler arasına koyarlar, bunlarla sıkıştırırlar ve kâğıdı dünyanın en iyi kâğıdı haline getiren o sağlamlığı, hafifliği ve saten yumuşaklığını verirler. İşte! Çinlilerin uyguladığı bu yöntemleri bir makineyle yapmak gerekir. Çin'in el emeğinin ucuzluğu sayesinde çözdüğü maliyet sorununu biz makinelerle çözüyoruz. Eğer Çin kâğıdına denk bir kâğıdı düşük fiyatla üretebilirsek kitapların ağırlığını ve kalınlığını yarıdan fazla azaltabiliriz. Bizdeki tirşeyle basıldığında iki yüz elli libre çeken ciltli bir Voltaire kitabı Çin kâğıdıyla elli libre bile gelmez. İşte, kuşkusuz bir başarı olacaktır bu. Böyle bir devirde eşyalar ve insanlar, evlerine varıncaya kadar her alanda küçülmekteyken, kütüphanelere yer bulma sorunu giderek çözülmesi zor bir sorun haline gelecektir. Paris'te büyük konaklar, büyük evler er geç yıkılacak; babalarımızın yaptıkları yapılarla uyumlu servet kalmayacak yakında. Dayanıksız kitaplar üretmek çağımız için ne büyük bir utanç! On yıl sonra paçavra lifinden üretilmiş Hollanda kâğıdı tamamen olanaksız hale gelecektir. Oysa cömert kardeşiniz kâğıt üretiminde bazı lifli bitkilerin kullanılabileceği fikrini söylemiştir, yani gördüğünüz gibi, eğer başarırsam, sizin de hakkınız...

O anda Lucien kız kardeşinin yanına geldi ve David'in cömert teklifini yarıda kesti.

– Bu akşamı güzel bulup bulmadığınızı bilmiyorum ama ben zor bir akşam geçirdim, dedi.

– Ah Lucien'ciğim, ne oldu? dedi Ève ağabeyinin yüzündeki hareketliliği fark ederek.

Öfkeli şair üzüntüsünün nedenlerini anlattı, içe işleyen bu düşünceler bu dost kalplere ağır geldi. Ève ve David sessizce Lucien'i dinlediler, hem büyüklüğe hem de küçüklüğe işaret eden bu azaplar çağlayanı gözlerinin önünde akıyor, onlara üzüntü veriyordu.

– Mösyö de Bargeton, dedi Lucien sözlerini bitirirken, herhalde yakında bir hazımsızlık sorunundan göçüp gidecek yaşlının biri; işte ben de o zaman bu kibirli dünyaya hükmedeceğim, Madam de Bargeton'la evleneceğim! Bu akşam gözlerinde benimkiyle aynı aşkın izlerini gördüm. Evet, bendeki yaraları o da hissetti, acılarımı dindirdi; güzel ve zarif olduğu kadar büyük ve soylu bir kadın o! Hayır, bana asla ihanet etmeyecek!

– Ona rahat bir hayat sağlamanın zamanı gelmedi mi? diye sordu David, Ève'e alçak sesle.

Ève sessizce David'in kolunu sıktı, o ise düşüncelerini anlayarak Lucien'e aklındaki tasarıları anlatmaya başladı aceleyle.

İki sevgili tıpkı Lucien'in kendi kendiyle meşgul olması gibi sadece kendileriyle ilgiliydi; öyle ki Ève ile David, mutlu kararlarını onaylatmak için acele ederek kız kardeşi ile David'in evleneceklerini öğrendiğinde Madam de Bargeton'un sevgilisinin açığa vurduğu şaşkınlığın farkına bile varmadılar. Kendisi yüksek bir statüye geldiğinde, hırslarını güçlü bir ailenin ilgisiyle desteklemek amacıyla kız kardeşine iyi bir evlilik hayali kuran Lucien bu evliliği kibarlar dünyasındaki başarısına yeni bir engel olarak gördü.

"Madam de Bargeton Madam de Rubempré olmaya razı olsa bile David Séchard'ın yengesi olmayı asla istemez!" Bu cümle Lucien'in kalbini sıkıştıran düşüncelerin açık ve kesin ifadesiydi. "Louise'in hakkı var! Geleceği olan insanlar aileleri tarafından asla anlaşılamıyor," diye düşündü acıyla.

Eğer bu evlilik Mösyö de Bargeton'u aklında hayali olarak öldürdüğü bir zamana rastlamamış olsaydı, kuşkusuz en büyük sevinçlere boğardı onu. Şimdiki durumunu düşününce, güzel ve yoksul bir kızın, Ève Chardon'un kaderini sorgulayınca bu evliliği umulmadık bir mutluluk olarak görebilirdi. Ancak şimdi genç insanların "eğer" ile başlayan düşüncelerle kurdukları ve bütün engelleri aştıkları o altından masal dünyası içinde ya-

şıyordu. Şair biraz önce bütün bir topluluğa hâkimken, şimdi kendini gerçekliğin tam ortasında bulduğuna üzülüyordu. Ève ile David kardeşlerinin bu kadar cömertlik karşısında duygulandığını düşündüler. Bu iyi kalpli insanlar için sessiz bir kabulleniş gerçek bir dostluğun kanıtıydı. Matbaacı tatlı ve sevgi dolu bir zarafetle dördünü de bekleyen mutluluğu resmetmeye koyuldu. Ève'in karşı çıkışlarına karşın birinci katı bir âşığın lüksüyle donattı; ikinci katı saf bir iyi niyetle Lucien için ve sundurmanın üstünü de Madam Chardon için inşa etti, ona bir evlat bağlılığıyla saygı göstermek istiyordu. Nihayet aileyi o denli mutlu, Lucien'i de o denli bağımsız hale getirdi ki David'in sesine ve Ève'in okşamalarına kendini kaptıran Lucien yolun gölgeliklerinde, sakin ve ışıltılı Charente Irmağı boyunca, yıldızlı gök kubbenin altında, gecenin ılık havası içinde kibarlar dünyasının başına koyduğu o dikenli tacın yarasını unuttu. Mösyö de Rubempré sonunda yeniden eski David'i gördü karşısında. Kişiliğindeki hareketlilik kısa süre sonra onu hep sürdürdüğü saf, çalışkan ve burjuva hayatına geri döndürdü, bu hayatı daha da güzel ve dertsiz gördü. Aristokrat dünyanın gürültüsü giderek uzaklaştı. Nihayet Houmeau'nun taş döşeli sokaklarına gelince tutkulu adam kardeşinin elini sıktı ve mutlu âşıkların duygularıyla birleşti.

– Umarım baban bu evliliğe karşı çıkmaz, dedi David'e.

– Biliyorsun benimle ilgilenmez pek, adamcağız kendisi için yaşar sadece, ama yarın Marsac'a gidip onu göreceğim, en azından ihtiyacımız olan inşaatları yaptırmasını sağlamam gerekiyor.

David erkek ve kız kardeşe Madam Chardon'un evine kadar eşlik etti ve gecikmek istemeyen bir adamın aceleci tavrıyla ondan kızını istedi. Anne kızının elini tuttu, sevinç içinde David'in eliyle birleştirdi ve cesaret kazanan sevgili nişanlısının alnını öptü, Ève ise kızararak gülümsedi.

– İşte yoksullar böyle kız verir, dedi Tanrı'ya yakarır gibi

gözlerini göğe kaldırarak. Cesaretlisiniz çocuğum, dedi David'e, çünkü biz yokluk içindeyiz, bulaşıcı olmasından korkarım.

– Zengin ve mutlu olacağız, dedi David ciddiyetle. Hastabakıcılığı hemen bırakacak, kızınız ve Lucien'le Angoulême'de oturacaksınız.

Derken üç çocuk annelerine hoş tasarılarını anlattı aceleyle; ekmeden mahsul toplamak, bütün sevinçleri önceden yaşamaktan zevk aldıkları o delice aile sohbetlerinden birine daldılar. David'i kapının önüne koymaları gerekti; gece hiç bitmesin istiyordu. Lucien müstakbel enişteşini Porte-Palet'ye kadar geçirdiğinde saat biri vuruyordu. Bu alışılmadık gidip gelmelerden endişe duyan zavallı Postel perdenin arkasında ayakta duruyordu, pencerenin kanadını açıp da bu saatte Ève'in evinde ışık gördüğünde, "Chardon'larda neler oluyor acaba?" diye soruyordu kendine.

– Evlat, neler oluyor sizde böyle? diye sordu. Bana ihtiyacınız var mı?

– Hayır efendim, diye karşılık verdi şair, ama benim dostum olduğunuz için size durumu anlatabilirim. Annem Matmezel Chardon'u David Séchard'a verdi.

Karşılık olarak Postel, Matmazel Chardon'un kendisini istemediğine yanarak pencereyi birden kapadı.

David, Angoulême'e dönmek yerine Marsac yoluna düştü. Gezine gezine babasının evine gitti ve güneş doğmak üzereyken eve bitişik bağa vardı. Âşık genç, bir badem ağacının altında, bir çitin üstünden yükselen Yaşlı Ayı'nın başını gördü.

– Günaydın baba, dedi David.

– O, sen mi geldin oğlum? Bu saatte seni buralara hangi rüzgâr attı? Geç geç, gir içeri, dedi bağcı, oğluna küçük bir kafesli kapıyı göstererek. Bağ çubuklarının hepsi çiçeğe durdu, bir tanesinde bile don yok! Bu sene arpent başına yirmi fıçı ürün olacak ama gübresi de iyi oldu ha!

– Baba, sizinle önemli bir konuyu konuşmak için geldim.

– Ya! Makinelerimiz nasıl bakalım? Herhalde çuval dolusu para kazanıyorsundur.

– Kazanacağım baba ama henüz zengin değilim.

– Burada bağa gübre serdiğim için müthiş ayıplıyorlar beni, diye karşılık verdi baba. Burjuvalar, hani şu marki, kont falan filan, şarabın kalitesini düşürüyormuşum, öyle diyorlar. Eğitim neye yarar ki zaten, aklımızı karıştırmaktan başka? Bak! Bu beyler arpent başına yedi, kimi zaman da sekiz fıçı alırlar ve fıçısını altmış franga satarlar, bu da havanın iyi olduğu yıl arpent başına en fazla dört yüz frank eder. Oysa ben yirmi fıçı ürün alıyorum ve fıçısını otuz franga satıyorum, bu da toplam altı yüz frank yapıyor. Peki kimmiş budala? Kaliteymiş! Kaliteden bana ne, kalite beyzadelerin olsun, benim için kalite demek para demektir. Ha, sen ne diyordun...

– Baba, evleniyorum, sizden istediğim...

– İstediğin mi? Ne isteyeceksin ki benden? Hiç isteme, yok bende evladım. Evleneceksen git evlen, ama bana onu ver bunu ver dersen bende metelik yok. İşçi masrafları mahvetti beni. İki yıldır işçi parası ver, vergi ver, onu ver bunu ver; hükümet elde ne varsa alıyor, varımız yoğumuz hükümete gidiyor! İki yıldır zavallı bağcıların durumu vahim. Bu yıl ürün fena olmayacak, fıçı fiyatı şimdiden on bir frangı buldu! Hasadı fıçıcılar için yapacağız! İyi de neden hasattan önce evlenme derdine düştün...

– Baba sizden sadece onayınızı almaya geldim.

– Ha, o zaman başka. Peki, merakımı bağışla ama kiminle evleniyorsun?

– Matmazel Chardon'la evleniyorum.

– O da kimmiş, kimin nesiymiş?

– Houmeau'lu eczacı rahmetli Mösyö Chardon'un kızı.

– Houmeau'lu bir kızla evleniyorsun ha? Senin gibi bir burjuva! Angoluême'de kralın matbaacısı! İşte eğitimin faydaları!

Siz de çocuklarınızı liseye yazdırın! Ha, o halde bu kız çok zengin olmalı, değil mi? diye sordu yaşlı bağcı oğluna yumuşak bir tavırla yaklaşarak. Çünkü Houmeau'lu biriyle evlendiğine göre paraya para demiyor herhalde! O zaman birikmiş kiralarımı ödersin! Biliyorsun iki yıl üç aylık birikmiş kira borcun var, bu da iki bin yedi yüz frank yapıyor, tam da fıçıcıya ödeyeceğim para bu kadar. Oğlum olmasaydın senden faiz isterdim, çünkü iş başka dostluk başka ama faizi senin olsun. Söyle bakalım kaç para getiriyor?

– Annem size ne kadar getirdiyse o kadar.

Yaşlı bağcı, "Sadece on bin frank," diyecekti ki oğlundan annesinin parasını gizlediğini hatırladı ve bağırdı:

– Demek beş parası yok!

– Annemin serveti zekâsı ve güzelliğiydi.

– Bunları pazara götür de sana ne getirecek gör! Ah ben sana ne diyeyim, babalar çocuklarından hiç hayır görmeyecek mi! David, ben evlendiğimde servet olarak başımdaki kâğıttan külah vardı, bir çift de kol, yoksul bir Ayı'ydım, ama sana *verdiğim* o güzel matbaayla, çalışkanlığın ve bilgilerinle kentli bir burjuvayla, otuz kırk bin frank çeyizi olan zengin bir kadınla evlenmelisin. Bırak bu sevdayı, ben evlendiririm seni! Buradan bir fersah uzakta otuz iki yaşında dul bir değirmenci kadın var, yüz bin franklık mülkü var, işte senin dengin o. Mülklerini Marsac'takilerle birleştirirsin, yan yanalar zaten! Ah ne güzel bir arazimiz olur ve ben de onu öyle güzel çekip çeviririm ki! Söylentiye göre işçibaşısı Courtois'yla evlenecekmiş, sen ondan üstünsün! Ben değirmeni çeker çeviririm, o da Angoulême'de gezer tozar.

– Baba, ben söz verdim...

– David ticaretten hiç anlamıyorsun, böyle giderse iflas edersin. Evet, bu Houmeau'lu kızla evlenirsen alacaklarımı isterim, kiralarımı tahsil etmek için mahkemeye giderim, çünkü sonunu iyi görmüyorum. Ah, zavallı makinelerim, makinele-

rim! Sizi yağlamak, bakımınızı yapıp işletmek için para gerek. Ancak iyi bir mahsul bu felaketin tesellisi olabilir.

– Baba, şimdiye kadar size çok az sıkıntı vermiş olduğumu sanıyorum...

– Az da kira ödedin ama, diye atıldı bağcı.

– Sizden evlenmeme onay vermenizden başka bir isteğim de evinizin ikinci katını yükseltip sundurmanın üstüne bir daire yaptırmanızdı.

– Yok daha neler! Beş param yok, biliyorsun. Paramı sokağa da atamam, ayrıca bunun bana ne getirisi olacak ki? Kalkmış sabah sabah benden bir kralı iflas ettirecek masraflar istiyorsun. Sana David adını verdim diye bende Süleyman'ın hazinesi yok ya. Sen delirdin mi? Oğlumu yolunacak tavuk görmüşler. İşte üzüm verecek bir çubuk, dedi sözünü kesip David'e bir bağ çubuğu göstererek, babalarının umutlarını boşa çıkarmayan evlatlar bunlar: Gübresini verirsin, para getirirler. Ben seni liseye yazdırdım, okumuş adam olman için servet harcadım, Didot'larda zanaat öğrendin; bütün bunların sonunda bana vere vere beş para çeyizi olmayan Houmeau'lu bir gelin mi verecektin! Okula gitmeyip de gözümün önünde kalsaydın bildiğim gibi yetiştirirdim seni ve bugün yüz bin franklık mülkü olan bir değirmenciyle evlenirdin, değirmen de cabası. Ah, aklınca gönlün istedi diye ödül olarak sana saraylar yaptıracağım ha? Ne yani, şimdi oturduğun evde iki yüzyıl domuzlar mı oturdu ki senin Houmeau'lu kız orada duramasın. İşe bak! Zannedersin Fransa kraliçesi!

– Pekâlâ baba, ikinci katı kendim yaptırırım, oğul babayı zenginleştirsin. Ne kadar ters olsa da bazen böyle de olur.

– Anlamadım çocuğum, inşaata paran var ama kira ödemeye gelince yok mu? Kurnaz tilki, demek babanı kandırıyorsun!

Bu yolla ortaya serilen sorunu çözmek zor oldu, çünkü adamcağız oğlunu babalık görevini yapıyor gibi görünüp ona

hiçbir şey vermemesini sağlayan bir duruma sokmaktan çok hoşnuttu. Bu nedenle David babasından evlilik onayı ile babasının evinde gereksinim duyacağı bütün inşaatları kendi hesabına yaptırmak için izinden başka bir şey koparamadı. Yaşlı Ayı, tam bir muhafazakâr baba olarak, oğluna kiralarını istememe ve dikkatsizce sezdirdiği birikimlerini elinden almama lütfunda bulundu. David üzüntülü döndü: Zora düştüğünde babasına güvenemeyeceğini anladı.

Bütün Angoulême piskoposun sözü ve Madam de Bargeton'un ona verdiği cevapla çalkalanıyordu. Olaylar o kadar değiştirilmiş, şişirilmiş, allanıp pullanmıştı ki şair günün kahramanı haline gelmişti. Bu dedikodu fırtınasının estiği yüksek sosyete çevresinden burjuva çevresine de birkaç damla düştü. Lucien, Madam de Bargeton'lara gitmek için Beaulieu'den geçerken birçok gencin kendisine imrenerek, dikkatle baktığını fark etti ve gurur verici birkaç söz işitti.

Noter kâtibi olan Petit-Claud adlı çirkin genç (ki Lucien'in liseden arkadaşıydı ve Lucien zaman zaman koruyucu melek tavrı takınıp onu korurdu),

– Ne mutlu bir genç! diyordu.

– Evet, kuşkusuz yakışıklı bir genç, yetenekli de, ayrıca Madam de Bargeton ona deli oluyor, dedi şiir okuma sahnesi sırasında orada bulunan kibar aileden bir genç.

Louise'i yalnız bulacağı saatin gelmesini sabırsızlıkla beklemişti, kız kardeşinin evliliğini kaderlerinin hâkimi haline gelen bu kadına kabul ettirmeliydi. Önceki akşamdan sonra Louise belki de daha şefkatli olur ve bu şefkat de bir an mutluluğu getirebilirdi. Yanılmamıştı: Madam de Bargeton aşkın acemisi bu genci sevdasında dokunaklı bir ilerleme sağlamasına yol açan bir duygu seliyle karşıladı. Louise güzel altın sarısı saçlarını, ellerini, başını bir gün önce o kadar acı çekmiş şairin dudaklarına teslim etti!

– Okurken yüz ifadeni bir görecektin, dedi.

Önceki gece Louise, kanepe üstünde bir taç kondurduğu Lucien'in alnında inci gibi ter tanelerini beyaz eliyle silerken, sen diye hitap etmeye, onu bu sözle okşamaya başlamıştı.

– Güzel gözlerinden kıvılcımlar çıkıyordu! Dudaklarından kalpleri şairlerin kalbine bağlayan altın zincirlerin döküldüğünü görüyordum. Bana Chénier'nin bütün şiirlerini okuyacaksın, âşıkların şairi o. Artık acı çekmeyeceksin, istemiyorum. Evet sevgili meleğim, senin için bir vaha yaratacağım ve sen orada zaman zaman çalışkan, yumuşak, tasasız, meşgul, düşünceli şair hayatını yaşayacaksın; ama kazanacağın başarıları bana borçlu olacağını hiçbir zaman unutmayasın, başıma gelecek acıların soylu tazminatı da bu olacak benim için. Zavallı yavrum, bu çevre senin gibi benim de gözümün yaşına bakmaz, paylaşamadığı bütün mutlulukların öcünü alır. Evet, beni hep kıskanacaklar, dün görmedin mi bunu? Bu kan emici sineklerin soktukları yerden çıkacak kanı emmek için nasıl üşüştüklerini? Ama ne mutluydum! Yaşadığımı hissediyordum! Kalbimin bütün telleri uzun zamandır böyle titremedi!

Louise'in yanaklarından gözyaşları süzüldü, Lucien elini tuttu ve cevap olarak bu eli uzun uzun öptü. Böylece şairin gururu annesinden, kız kardeşinden ve David'den sonra şimdi de bu kadın tarafından okşanıyordu. Çevresindeki herkes onun üstünde durduğu kaideyi yükseltmeye çabalıyordu. O tutku dolu düşünceleri herkesin, hem dostlarının ilgisi hem de düşmanlarının kini sayesinde canlı kalıyor, seraplarla dolu bir yolda ilerliyordu. Gençlerin hayal gücü bu tür övgülere ve fikirlere o denli doğallıkla kapılır, her şey yakışıklı, geleceği parlak bir gence hizmet etmek amacıyla o denli yanıp tutuşur ki bu tür etkilerden kurtulmak için birçok acı ve soğuk ders görmesi gerekir.

– Demek benim Beatrice'm, ama sevmeme izin verecek bir Beatrice olmayı kabul ediyorsun?

Louise aşağı indirdiği güzel gözlerini kaldırdı ve meleksi bir gülümsemeyle söylediklerini düzeltti:

– Eğer bunu hak edersen... daha sonra! Mutlu değil misin? Yalnızca kendine ait bir kalbe sahip olmak! Anlaşılacağından emin olarak her şeyi söyleyebilmek! Mutluluk değil midir bunlar?

– Evet, dedi Lucien istediği olmamış bir âşığın hafif somurtkanlığıyla.

– Çocuk! dedi Madam de Bargeton alay ederek. Neyse, bana söyleyecek bir şeyin yok mu? Geldiğinde çok düşünceliydin Lucien'ciğim.

Lucien sevgilisine David'in kız kardeşini, kız kardeşinin de David'i sevdiğini ve evlenmeye karar verdiklerini itiraf etti çekinerek.

– Zavallı Lucien, dedi Louise, sanki kendisi evleniyormuş gibi azarlanmaktan, dövülmekten korkuyor. Bunda ne kötülük var? diyerek ellerini Lucien'in saçları üzerinde gezdirdi. Sen ailende apayrı birisin, ailen beni niye ilgilendirsin? Babam hizmetçisiyle evlenseydi sen bundan endişe duyar mıydın? Sevgili yavrum, iki sevgilinin bütün ailesi yine kendileridir. Bu dünyada Lucien'den başka düşündüğüm başka bir şey var mı? Büyük adam ol, ün kazanmaya bak, bizim işimiz işte bu!

Lucien bu bencil cevap sayesinde dünyanın en mutlu insanı oldu. Louise ona dünyada yalnız başlarına olduklarına dair çılgınca kanıtlar sıraladığı bir anda Mösyö de Bargeton içeri girdi. Lucien kaşlarını çattı ve şaşırmış gibi göründü; Louise ona bir işaret yapıp akşam yemeğe kalmasını ve oyuncularla müdavimler gelinceye kadar ona André Chénier'nin şiirlerini okumasını rica etti.

– Bir tek onu değil, beni de memnun edersiniz, dedi Mösyö de Bargeton. Beni en çok yemekten sonra okunan bir şeyler dinlemek keyiflendirir.

Lucien Mösyö de Bargeton'un hoş, Louise'in okşayıcı, hiz-

metçilerin de efendilerinin gözdelerine gösterdikleri saygılı davranışları karşısında, kullanım hakkı kendisine teslim edilen bir servetin bütün zevklerini benimseyerek Bargeton Konağı'nda kaldı. Salon insanlarla dolunca Mösyö de Bargeton'un budalalığı ve Louise'in sevgisinden kendini öyle güçlü hissetti ki hâkim tavır takındı, güzel sevgilisi de onu cesaretlendirdi. Naïs'in diğerleri üzerinde kurduğu ve onunla seve seve paylaştığı baskınlığın tadını çıkardı. Nihayet o akşam boyunca küçük kentteki bir kahraman rolünü oynadı. Lucien'deki yeni tavırları gören kimileri, eski zamanların bir deyişiyle, onun Madam de Bargeton'un son kırığı olduğunu düşündüler. Mösyö du Châtelet'yle birlikte gelen Amélie, kıskançlarla hasetçilerin toplandıkları salonun bir köşesinde bu büyük felaketi doğruluyordu.

– Asla giremeyeceğini düşündüğü bir dünyada kendini bulmaktan gururlanan bir delikanlının kibrinden Naïs'i sorumlu tutmayınız, dedi Châtelet. Görmüyor musunuz, bu Chardon kibar çevreden bir kadının lütufkâr sözlerini sevgi ifadesi olarak alıyor; güzelliğinin, gençliğinin ve yeteneğinin ona sağladığı koruyucu sözler ile gerçek aşkın sessizliğini birbirinden ayırt etmeyi bilmiyor! Kadınlar bize esinledikleri bütün arzularından sorumlu tutulacak olsalar, suçları çok fazla olurdu. Âşık olduğuna kuşku yok, ama Naïs...

– Ah, Naïs mi? diye tekrarladı sinsi Amélie. Naïs bu sevgiden çok mutlu. O yaşta bir kadın için bir delikanlının aşkı o kadar baştan çıkarıcıdır ki! Onun yanında insan gençleşir, genç bir kız olur, bir gencin kaygılarına, tavırlarına sahip olur ve gülünç olacağını düşünmez... Baksanıza! Bir eczacının oğlu Madam de Bargeton'un evinde ev sahibiymiş gibi davranıyor.

– Aşk böyle ölçüleri tanımaz, dedi Adrien şakrak sesiyle.

Ertesi gün Angoulême'de Mösyö Chardon, *namı diğer* Mösyö de Rubempré ile Madam de Bargeton arasında kurulan samimiyetin derecesinin konuşulmadığı tek bir ev bile kalma-

mıştı: Sadece bir iki kez öpüşmüş olsalar da, kibarlar çevresi onları en günahkâr mutlulukla suçluyordu. Madam de Bargeton saltanatının cezasını çekiyordu. Sosyetenin tuhaflıkları arasında yargılarındaki uçarılığı ve taleplerindeki çılgınlığı görmediniz mi? Her şeyi yapabileceğini düşünen insanlar vardır: En akla sığmaz işleri yapabilirler; onlara her şey yakışır; herkes onların yaptıklarını onaylamak için birbiriyle yarışır. Ama sosyetenin inanılmaz bir acımasızlıkla davrandığı başkaları da vardır: Onlar her şeyi iyi yapmalıdır; ne aldanmalı, ne yanılmalıdırlar, hatta ağızlarından budalaca bir tek söz çıkmamalıdır; kış soğuğunda bir parmağı düştüğünde ya da burnu kırıldığında kaidesinin üstünden hayranları tarafından sökülüp alınan heykeller gibidirler; insanca hiçbir hareketlerine izin verilmez, hep tanrısal ve kusursuz olmak zorundadırlar. Madam de Bargeton'un Lucien'e bir tek bakışı Zizine ile Francis'in on iki yıllık mutluluklarına denkti. İki âşığın el sıkışması Charentes'ın bütün şimşeklerini çekecekti artık.

David Paris'ten dönerken, gizlice biriktirdiği bir miktar para getirmişti, bunu evliliğiyle baba evinde yaptıracağı ikinci katın gerektireceği masraflara ayırdı. Evi büyütmek demek kendisi için çalışmak demek değil miydi? Er geç onun olacaktı ev, babası yetmiş sekiz yaşındaydı. İşte böylece matbaacı, bu eski evin çatlamış duvarlarına fazla yük bindirmemek için Lucien'in dairesini sütunlar üstüne oturttu. Güzel Ève'in hayatını geçireceği ilk kattaki daireyi zarif biçimde döşemekten zevk duydu. İki dost için bunlar katıksız mutluluk ve neşe dolu zamanlardı. Lucien taşradaki hayatın cılız boyutlarından usanmış ve yüz meteliği yüklü bir miktar haline getiren o sıkı tutumluluktan yorulmuş olsa da, sefaletin hesaplarına ve yarattığı yoksunluklarına katlandı. Kasvetli hüznü yerini umudun sevincine bırakmıştı. Başının üstünde bir yıldızın parladığını görüyordu; zaman zaman hazım zorlukları çeken, akşam

yemeğinden kalma hazımsızlığını yatsı öğünüyle geçecek bir hastalık sanmak gibi pek yerinde bir saplantısı olan Mösyö de Bargeton'un mezarı üstüne mutluluğunu inşa ediyor, gelecekte güzel bir hayatı düşlüyordu.

Eylül ayının başına doğru Lucien artık dizgici değildi, Mösyö de Rubempré'ydi ve küçük Chardon'un Houmeau'da kaldığı çatı katı odasına nazaran mükemmel bir daireye yerleşmişti; artık Houmeau'lu değildi, yukarı Angoulême'de oturuyor ve haftada üç dört kez Madam de Bargeton'larda akşam yemeğine gidiyordu. Piskoposun gösterdiği dostluk sayesinde piskoposluğa girip çıkabiliyordu. Uğraştığı iş onu en yüksek kişilikler arasına sokuyordu. Nihayet günün birinde Fransa'nın ünlüleri arasında yerini alacaktı. Kız kardeşi ve annesinin zorlukla kazandığı maaşlardan her ay aldığı otuz frangın utancını güzel bir salonda, sevimli bir yatak odasında, zevkle döşenmiş bir çalışma odasında gezinerek avutabiliyordu hiç kuşkusuz; çünkü iki yıldır üzerinde çalıştığı tarihsel roman olan *IX. Charles'ın Okçusu* ile bir şiir derlemesi olan *Papatyalar*, adını edebiyat dünyasına tanıtacak, o da böylece annesine, kız kardeşine ve David'e borcunu ödemeye yetecek kadar para kazanacaktı. Böylece bu fedakârlıklara, kendini büyümüş olarak görüp gelecekte adının ağızlarda dolaşmasına kulak kabartarak soylu bir güven duygusu içinde katlanıyordu: Acılarına gülümsüyor, bitecek yoksunlukların keyfini çıkarıyordu. Ève ile David kardeşlerinin mutluluğunu kendi mutluluklarının önüne koymuşlardı. Düğün, ilk kattaki mobilya, boya ve duvar kâğıdı işleri için işçilerin istedikleri süre nedeniyle ertelenmişti, çünkü Lucien'in işlerinin önceliği vardı. Lucien'i tanıyan biri bu adanmışlığa şaşırmazdı: O kadar baştan çıkarıcıydı ki! Tavırları o kadar hoştu ki! Sabırsızlığını ve arzularını o kadar zarifçe dile getirirdi ki! Daha ağzını açmadan davasını kazanırdı. Bu öldürücü ayrıcalık çok genci kurtarsa da çok daha fazlasının yıkımına

yol açar. Güzel bir gençliğin esinlediği özenli tavırlara alışmış, kibarlar çevresinin sanki acıma duygusu uyandıran dilenciye sadaka verir gibi hoşuna gidenlere sunduğu bu bencil koruyuculuktan mutluluk duyan çok sayıda koca çocuk, kendilerine tanınan bu ayrıcalığı işe yarar hale getirmek yerine onun tadını çıkarır. Toplumsal ilişkilerin anlamı ve amacı konusunda yanılan bu kişiler hep bu düş kırıcı gülümsemelerle karşılaşacaklarını sanır, ama kibarlar dünyası onları tıpkı yaşlı aşüfteler ve yaşlı sefiller gibi bir salonun köşesine, bir kaldırımın kenarına bıraktığında çıplak, dımdızlak, tükenmiş, değersiz ve beş parasız kalakalırlar. Zaten Ève de bu ertelemeyi istemişti, yeni yuva için gerekli olan şeyleri sağlarken tutumlu davranıyordu. Kalpten gelen bir tonla, "Keşke dikiş bilseydim," diyen bir kardeşin neyine hayır diyebilirdi ki! Sonra ciddi ve basiretli David bu adanmışlığa eşlik etmişti. Bununla birlikte Lucien'in Madam de Bargeton'un evinde elde ettiği başarıdan sonra Lucien'de meydana gelen değişikliklerden korkuya kapıldı, burjuva âdetlerini küçük görmesinden korktu. David kardeşini denemek amacıyla onu kimi kez ailenin eskiden beri bilinen zevkleri ile kibarlar dünyasının eğlenceleri arasında seçim yapmak durumunda bırakmış ve Lucien'in bu boş eğlenceleri bir yana ittiğini görünce de, "Onu hiçbir zaman bozamayacaklar!" diye haykırmıştı. Birçok kez üç arkadaş ve Madam Chardon taşrada yapılageldiği gibi eğlenceli geziler düzenlediler: Angoulême'in yakınında, Charente boyundaki koruda gezinti yapıyorlardı; David'in çırağının kararlaştırılmış bir saatte belli bir yere getirdiği yiyeceklerle çimen üstünde piknik yapıyor, sonra akşam olunca biraz yorulmuş halde, üç frank bile harcamamış olarak geri dönüyorlardı. Önemli günlerde taşra meyhanesi ile Paris meyhaneleri arası bir tür kır lokantası olan *restorât* dedikleri yerde yemeklerini yediklerinde yüz meteliğe kadar çıktıkları oluyor, bu parayı David ile Chardon paylaşıyorlardı. David

bu kır günlerinde Madam de Bargeton'un konağında yaşadığı zevkleri ve kibar sofralarının gösterişini unuttuğu için Lucien'e minnet duyuyordu. O zaman her biri Angoulême'in büyük adamını kutlamak istiyordu.

İşte durumlar böyleyken, müstakbel evlilerin neredeyse hiçbir eksikleri kalmadığı bir anda David'in, gelinini beğenip evin düzenlenmesi için gerekli olan büyük masrafların karşılanmasına katkıda bulunur umuduyla babasından düğüne katılmasını istemek için Marsac'a gittiği sırada, bir kasabada her şeyin durumunu değiştirecek olaylardan biri meydana geldi.

Du Châtelet, Lucien ve Louise'in hayatlarının mahremine girmiş, tutku ve cimrilikle karışık bir kinle rezalet çıkarma fırsatı bekleyen bir hafiyeydi. Sixte, Madam de Bargeton'u, tastamam *mahvolmasına* neden olacak kadar Lucien'le ilişkisini açıkça sergilemeye sürüklüyordu. Madam de Bargeton'un alçakgönüllü bir sırdaşıymış gibi davranıyordu, ama Minage Sokağı'nda Lucien'e hayranlığını söylese de diğer her yerde onu yerin dibine batırıyordu. Yaşlı hayranından artık sakınmayan Naïs'in evine istediği saatte girip çıkma hakkını yavaş yavaş elde etmişti; ancak iki sevgili hakkındaki öngörülerinde fazla ileri gitmişti, çünkü Louise'in ve Lucien'in aşkı bundan üzüntü duymalarına karşın platonikti. Gerçekten de öyle sevdalar vardır kötü ya da iyi başlar, nasıl istersek öyle diyelim. İki insan duygu yarıştırır, eylemde bulunmaktansa konuşur ve kuşatma yapmak yerine meydan savaşına girişirler. Böylece çoğunlukla arzularını boşuna yorarak kendi kendilerinden yılgınlık duyarlar. O zaman iki âşık düşünüp karar vermek için kendilerine zaman tanır. Çoğu kez bayrak açarak, çalım satarak, her şeyi kırıp geçiren bir güçle savaşa girişen tutkular, hiçbir zafer elde edemeden, süngüsü düşmüş halde ve kopardıkları gürültünün utancı içinde yerlerine dönerler. Yazgının böyle olmasının nedeni gençlerin çekingenliğiyle ve aşk işlerine yeni başlamış

kadınların bile isteye gösterdikleri savsaklamalarla açıklanabilir, çünkü karşılıklı aldatmalar ne işi bilen çapkınların ne de tutkuyu idare etmeye alışmış aşüftelerin başına gelir.

Zaten taşra hayatı aşkın tatminlerine tuhaf biçimde karşıdır ve tutkunun zihinde debelenip durmasını kolaylaştırır; tıpkı âşıkları birbirine onca bağlayan tatlı muhabbetin karşısına çıkardığı engeller yüzünden ateşli ruhların uç noktalara savrulması gibi. Bu hayat o denli titiz bir hafiyeliğe dayanır, iç dünyaları öylesine şeffaf kılar, erdeme zarar vermeden teselli sunan mahremiyete o kadar az yer verir, en saf ilişkiler orada akıldışı biçimde suçlanır ki çoğu kadın suçsuzluğuna karşın lekelenir. Böyle olunca içlerinden kimileri bütün acısını çektikleri bir hatanın sunabileceği bütün mutluluklarını tatmamış olmaktan hayıflanır. Uzun gizli savaşlar, açığa çıkıveren durumlarla sona erdiğinde, bu halleri hiçbir ciddi incelemeden geçirmeksizin ayıplayan ya da eleştiren toplum daha en başından bu rezaletlere ortak olur; ama nedensiz olarak iftiraya uğramış kimi kadınların yol açtığı sözümona rezaletler karşısında demediklerini bırakmayanlar, onları her şeyi açıklamaya iten nedenleri hiç düşünmemiştir. Madam de Bargeton haksız yere suçlandıktan sonra mahvolmuş çok sayıda kadının o tuhaf durumuna düşmek üzereydi.

Sevda başlarken engeller deneyimsiz kişileri korkutur; iki âşığın karşılaştıkları şey de Lilliput'luların Gulliver'i bağladığı iplere çok benziyordu. Bunlar çok sayıda önemsiz şeydi ama her tür harekete engel oluyor ve en şiddetli arzuları boşa çıkarıyordu. Böylece Madam de Bargeton her zaman göz önünde olmalıydı. Eğer Lucien'in geldiği saatlerde kapısını kapatırsa hakkında söylenmedik şey kalmazdı, Lucien'le kaçsa daha iyiydi. Aslında Lucien'i o çok alıştığı ve kendini sahibi olarak gördüğü o küçük hanım odasında kabul ediyordu ama kapıları bilerek açık bırakıyorlardı. Erdemsizlik adına en küçük bir şey

olmuyordu. Mösyö de Bargeton karısının Lucien'le baş başa kalmak isteyeceğini düşünmeden bir sinek gibi evinde oradan oraya konuyordu. Tek engel o olsa Naïs onu bir yere gönderir ya da bir işle oyalayabilirdi ama ziyaretlerin ardı arkası kesilmiyordu ve ayrıca merak arttıkça ziyaretler de artıyordu. Taşralılar doğaları gereği muziptir, acemi âşıkları zora düşürmeyi severler. Hizmetçiler eskiden beri edinilmiş ve saklayacak bir şeyi olmayan bir hanımın izin verdiği bir alışkanlıkla evin içinde çağrılmadan ya da geldiklerini haber vermeden gider gelirlerdi. Evinin düzenini değiştirmek bütün Angoulême'in zaten kuşkulandığı aşkı itiraf etmek olmayacak mıydı? Madam de Bargeton kapısından dışarı bir adım atsa nereye gittiğini bütün kasaba öğrenirdi. Lucien'le baş başa şehir dışında dolaşmaksa her şeyin sonu olurdu. Onunla evine kapanması en tehlikesiz yoldu. Lucien, Madam de Bargeton'un evinde gece yarısından sonra başka kimse olmadığı halde kalsa ertesi gün demedeklerini bırakmazlardı. Böylece hem içeride hem dışarıda Madam de Bargeton hep herkesin gözü önündeydi. Bu ayrıntı bütün taşra hayatını özetler: Açığa çıkmayacak günah işlenemez.

Tıpkı deneyimi olmaksızın bir tutkuya kendini kaptırmış bütün kadınlar gibi Louise durumundaki zorlukları bir bir fark ediyor, korkuya kapılıyordu. O zaman bu korku, iki âşığın baş başa kaldıkları en güzel saatleri dolduran o sevgi dolu muhabbetleri etkiliyordu. Madam de Bargeton'un, ustaca uydurulmuş bir bahaneyle kırlara çekilen kimi kadınlar gibi âşığını götürebileceği bir çiftliği yoktu. Herkesin gözü önünde yaşamaktan usanan, zevklerinin verdiği mutluluktan çok boyunduruğunun acısını hissettiği bu zorbalıktan bıkan Louise, bu sefil engellere o denli öfkeleniyordu ki Escarbas'yı düşünüyor, yaşlı babasını görmeye gitmeyi tasarlıyordu.

Châtelet onların bu kadar masum olduğuna inanmıyordu. Lucien'in Madam de Bargeton'un evine geldiği saatleri kollu-

yor ve çevrenin en boşboğaz insanı olan Mösyö de Chandour'u da yanına alarak hemen oraya gidiyordu; bu kadar inatçı biçimde bir tesadüfü yakalayıp baskın yapmayı umuyor, bunun için hep Mösyö de Chandour'u öne sürüyordu. Oynatmak istediği dramın bütün oyuncularını yönetebilmek için tarafsız kalmak zorunda olduğundan, kendi rolü ve planının başarısı güçleşiyordu. Bu nedenle sırtını sıvazladığı Lucien ve ileri görüşlülükten yoksun olmayan Madam de Bargeton'u uyutmak için kıskanç Amélie'ye ilgi gösteriyordu. Louise ile Lucien'i daha iyi gözetlemek için birkaç gündür Mösyö de Chandour ile onun arasında sevgililer konusunda bir tartışma çıkarmayı başarmıştı. Du Châtelet, Madam de Bargeton'un Lucien'le alay ettiğini, bir eczacının oğluna gönül indirmeyecek kadar gururlu ve soylu olduğunu ileri sürüyordu. İnanmaz görünmesi çizdiği plana uyuyordu, çünkü Madam de Bargeton'un savunmasını üstlenmek istiyordu. Stanislas ise Lucien'in karşılık görmeyen bir âşık olmadığını ileri sürüyordu. Amélie gerçeği öğrenmek isteyerek tartışmayı kızıştırıyordu. Her biri kendine göre kanıtlar sunuyordu. Du Châtelet ile Stanislas'ın mükemmel gözlemlerle kendi fikirlerini haklı çıkarmaya çalıştıkları bir tartışmanın ortasında, kasabalarda hep olageldiği gibi, Chandour'un samimi bir dostu çıkageliyordu. İki taraftan her birinin yanındakine, "Ya siz, siz ne düşünürsünüz?" diye sormaması elbette olmazdı. Bu tartışma Madam de Bargeton ile Lucien'i sürekli göz önünde tutuyordu. Sonuçta bir gün du Châtelet, Mösyö de Chandour ve kendisi Madam de Bargeton'un evine gittikleri her defasında ve Lucien'in olduğu her seferinde, kuşku verecek hiçbir işaretin olmadığını söyledi: Oda kapısı açık dururdu, insanlar girer çıkardı, hoş aşk suçlarını ele verecek hiçbir sır yoktu vs. Biraz budala olan Stanislas ertesi gün ayaklarının ucuna basa basa içeri girmeyi planladı, sinsi Amélie de onu iyice kışkırttı.

Ertesi gün Lucien için gençlerin acemi âşık rolünü sürdürmemeye yemin edip saçlarını yoldukları günlerden biri oldu. Durumuna alışmıştı. Angoulême kraliçesinin odasında bir sandalyeye sıkılganca oturan şair talepkâr bir âşığa dönüşüvermişti. Kendini Louise'in dengi sayması için altı ay yetmişti ve artık ona sahip olmak istiyordu. Evinden çıkarken akıllı uslu olmayı bir yana bırakacağına, hayatını ortaya koyacağına, ateşli bir hitabetin bütün yöntemlerini kullanacağına, aklını yitirdiğini, hiçbir şey düşünemediğini, tek satır yazamadığını söyleyeceğine dair söz veriyordu kendine. Bazı kadınlar oldubittiye getirilmekten nefret eder ve bu da onların inceliklerine yakışır, önceden tasarlanmış şeylerdense akıntıyla sürüklenmeye bırakırlar kendilerini. Zorla verilmeye çalışılan bir zevki kimse kabul etmez. Madam de Bargeton, Lucien'in alnında, görüntüsünde ve tavırlarında kesin kararını vermiş birinin o heyecanlı halini fark etti; hem biraz inat olsun diye hem de içindeki soylu aşk anlayışı nedeniyle bu karara karşı koymayı düşündü. Şımartılmış bir kadın olarak kendi değerini abartırdı. Onun gözünde Madam de Bargeton bir efendiydi, bir Beatrice, bir Laure'du. Tıpkı ortaçağda yaptıkları gibi kendini edebi turnuvaların gidişine bırakıyordu ve Lucien birçok zaferden sonra onu hak etmeliydi; yüce çocuğu,[6] Lamartine'i, Walter Scott'u, Byron'ı silip atmalıydı. Soylu kadın aşkını verimli bir cevher biri görüyordu: Lucien'e esinlediği arzular onun şöhret kazanmasını sağlamalıydı. Bu kadınsı donkişotluk aşka saygı duyulacak bir kutsallık sağlar, kadın onu kullanır, büyütür, onurlandırır. Lucien'in hayatında yedi sekiz yıldan beri Dulcinea rolü oynamakta inat eden Madam de Bargeton, birçok taşra kadını gibi, kendisini âdeta kul köle olunması, sevgilisini değerlendirmesine yetecek bir sadakat süresi tanınması karşılığında teslim etmek istiyordu.

[6] Victor Hugo.

Lucien henüz kendilerini özgür hisseden kadınların umursamadığı ama sadece sevilen kadınları üzen o asık surat taktiğiyle mücadeleye girişti̇ğinde Louise vakur bir tavır takındı ve gösterişli sözcüklerle doldurduğu uzun söylevlerinden birine başladı.

– Bana söz verdiğiniz şey bu mu olacaktı Lucien? diye bağladı sözlerini. Bu kadar hoş bir zamanı sonradan hayatımı mahvedecek azaplarla doldurmayın. Geleceğimizi berbat etmeyin! Gururlanarak söylüyorum, şu ânımızı mahvetmeyin! Kalbim sizin değil mi? Daha ne istiyorsunuz? Aşkınız tensel duygularınızın etkisine mi girecek? Oysa bir kadının en güzel ayrıcalığı bunları susturmak değil midir? Beni ne sanıyorsunuz? Sizin Beatrice'iniz değil miyim? Eğer sizin için sırf bir kadından daha başka bir şey olamamışsam, kadın bile olamıyorum demektir.

– Bunları ancak sevmediğiniz bir adama söyleyebilirdiniz, diye bağırdı Lucien öfkeyle.

– Düşüncelerimin gerçek bir aşkla nasıl dolu olduğunu hissetmiyorsanız bana asla layık olamayacaksınız demektir.

Lucien ayaklarına kapanıp ağlayarak,

– Aşkıma karşılık verme zahmetinden kurtulmak için sevgimden kuşku duyuyorsunuz, dedi.

Zavallı çocuk cennetin kapısında daha uzun süre bekleyeceğini anlayarak içli içli ağladı. Gücünün aşağılandığını sanan şairin gözyaşlarıydı bunlar, istediği oyuncağı elde edemeyen bir çocuğun umutsuz gözyaşlarıydı.

– Beni hiçbir zaman sevmediniz, diye haykırdı.

– Söylediklerinize siz de inanmıyorsunuz, dedi bu şiddetten gönlü okşanan Louise.

– O zaman benim olduğunuzu kanıtlayın, dedi Lucien darmadağın bir halde.

Tam o anda Stanislas gürültüsüzce odaya geldi, Lucien'i yere çömelmiş, gözleri yaşlı, başı Louise'in dizlerine yaslanmış halde

gördü. Bu yeterince kuşku uyandıran manzaradan hoşnut olan Stanislas, salon kapısının önünde duran du Châtelet'nin tarafına doğru aniden geri çekildi. Madam de Bargeton birden ileri atıldı ama rahatsızlık yaratmış insanlar gibi aceleyle çekilen iki hafiyeye yetişemedi.

– Kimdi o gelenler? diye sordu hizmetçilerine.

– Mösyö de Chandour ile Mösyö du Châtelet, diye cevap verdi yaşlı oda hizmetçisi Gentil.

Louise rengi solmuş ve titrer bir halde odasına girdi yeniden.

– Eğer sizi o halde gördülerse ben mahvoldum, dedi Lucien'e.

– İyi de olur! diye bağırdı şair.

Louise aşkla dolu bu bencillik çığlığına gülümsedi. Taşrada böyle bir macera anlatım tarzıyla da ağırlaşır. Bir anda herkes Lucien'in Naïs'in dizleri üstünde yakalandığını öğrendi. Mösyö de Chandour bu işin ona sağladığı önemden hoşnut olarak bu büyük olayı önce yakın çevresine, sonra da ev ev dolaşıp anlattı. Du Châtelet her yerde hiçbir şey görmediğini söyledi, ama kendisini bu şekilde olayın dışında tutarak Stanislas'ı konuşmaya zorluyor, onun ayrıntılara girmesine neden oluyordu; Stanislas ise kendini hoşsohbet sanarak her anlatışta yeni ayrıntılar ekliyordu. Akşam sosyete Amélie'nin evine akın etti, çünkü her anlatanın Stanislas'a öykündüğü Angoulême'in soylu çevreleri en abartılı söylentilerle çalkalanıyordu. Kadınlar ve erkekler gerçeği öğrenmek için sabırsızlanıyordu. Rezalet, sapıklık diye haykırırken yüzlerini elleriyle kapayan kadınlar tam da yasak mutlulukları az çok tatmış olan Amélie, Zéphirine, Fifine, Lolotte gibi kadınlardı. Can alıcı hikâyeyi evire çevire, türlü biçimde anlatıyorlardı.

– Ah! diyordu bir kadın. O zavallı Naïs, biliyor musunuz? Ben inanmıyorum, tertemiz bir geçmişi var; Mösyö Chardon'a hamilik yapmaktan öteye gitmeyecek kadar gurur sahibidir o. Ama eğer doğruysa çok acırım.

– Ne kadar acısanız az, gülünç de oluyor aynı zamanda, çünkü Jacques'ın deyişiyle Mösyö Lulu'nun annesi olacak yaşta. Bu yeniyetme şair olsa olsa yirmi iki yaşında, Naïs ise aramızda kalsın ama en az kırkında.

– Bence, diyordu Châtelet, Mösyö de Rubempré'nin o halde görülmüş olması bile Naïs'in masumiyetinin kanıtıdır. İnsan zaten elde ettiği bir şeyi istemek için diz çöküp yerlere kapanmaz.

– Belli olmaz, dedi Francis bayağı bir tavırla, Zéphirine ise ona uyarırcasına bir bakışla baktı.

Salonun bir köşesinde gizli bir kurul oluşturanlar Stanislas'a,

– Şu işin aslını bize anlatsanıza, diyordu.

Stanislas sonunda açık saçık sözlerle dolu bir hikâye yazmıştı ve bunu durumu daha da rezil gösteren hareketler ve tavırlarla anlatıyordu.

– Olacak iş değil, diyorlardı.

– Öğle vakti, diyordu bir kadın.

– Herkesten beklerdim ama Naïs'ten asla beklemezdim.

– Ne yapacak şimdi?

Sonra arkasından sonu gelmez yorumlar, tahminler yapılıyordu.

Du Châtelet Madam de Bargeton'u savunuyordu, ama o kadar beceriksizce savunuyordu ki dedikodunun ateşini söndürecek yerde büsbütün körüklüyordu. Angoumois yöresinin Olympos'unun en güzel meleğinin düşüşünden üzüntü duyan Lili haberi gözyaşları içinde piskoposa yetiştirdi. Bütün kasaba bu söylentiyle çalkanırken durumdan hoşnut olan du Châtelet, Madam de Bargeton'un evine gitti, ama orada ne yazık ki bir tek vist masası kalmıştı; Naïs'e odasında konuşma isteğini diplomatik üslupla bildirdi. İkisi küçük kanepeye oturdular.

– Angoulême'de dillerde dolaşanlardan kuşkusuz haberiniz vardır, dedi du Châtelet alçak sesle.

– Hayır, dedi Naïs.

– O zaman, diye söze girdi du Châtelet, mademki sizin dostunuzum, size bunları anlatmadan edemem. Hiç kuşkusuz sizi kendine rakip görmek gibi bir küstahlık içindeki Amélie'nin uydurmuş olduğu iftiraların hakkından gelebilmeniz için her şeyi anlatmak zorundayım. Bu sabah şu Stanislas maymunuyla odanıza sizi görmeye geliyordum, o birkaç adım önümde yürüyordu, şuraya geldiğinde, dedi eliyle odanın kapısını göstererek, sizi Mösyö de Rubempré ile içeri girmesinin uygun kaçmayacağı bir durumda *görmüş* olduğunu ileri sürüyor; şaşırmış bir halde birden bana doğru dönüp, ben daha ne olduğunu anlayamadan beni çekip götürdü; bana böyle geri çekilişinin nedenini anlattığında Beaulieu'deydik. Eğer hemen öğrenmiş olsaydım bu meseleyi sizin lehinize çevirmek için evinizde kalırdım ama evinizden çıktıktan sonra yeniden girmek hiçbir işe yaramayacaktır. Şimdi, Stanistas ister gördüklerini yanlış anlamış olsun isterse haklı olsun, *yanılmış olmalıdır*. Sevgili Naïs, bir aptalın hayatınızla, onurunuzla, geleceğinizle oynamasına izin vermeyin, onu derhal susturun. Burada benim durumumu biliyor musunuz? Herkese ihtiyacım olsa da size sonuna kadar sadığım. Size ait bir insanım, emirlerinize hazırım, bunu bilin. Benim dileklerimi reddetmiş olsanız bile kalbim hep sizin olacak ve sizi ne kadar sevdiğimi her fırsatta göstereceğim. Evet, sadık bir uşağınız gibi üzerinize titreyeceğim, hiçbir karşılık beklemeden, sadece size hizmet etme zevkini tatmak için, siz bunu bilmeseniz bile. Bu sabah salonun kapısının önünde olduğumu ve hiçbir şey görmediğimi her yerde söyledim. Hakkınızda söylenenleri kimden öğrendiğinizi sorarlarsa benim adımı verin. Sizin yeminli avukatınız olmaktan gurur duyarım, ama aramızda kalsın, Mösyö de Bargeton, Stanislas'tan hesap sorabilecek tek kişidir... Şu küçük Rubempré bir delilik yapmış olsa bile, bir kadının onuru ne idüğü belirsiz bir şaşkının ayaklarına kapanmasıyla lekelenmemelidir. İşte böyle dedim.

Naïs başını eğerek du Châtelet'ye teşekkür etti ve düşüncelere daldı. Taşra hayatından yorulmuş, tiksinmişti. Du Châtelet bu konuya girer girmez Paris'e dikmişti gözlerini. Madam de Bargeton'un sessizliği ukala hayranında rahatsızlık yaratmıştı.

– Yine söylüyorum, dedi, emirlerinize hazırım.

– Teşekkür ederim, dedi Naïs.

– Ne yapmayı düşünüyorsunuz?

– Bakalım.

Uzun bir sessizlik.

– Bu küçük Rubempré'yi bu kadar çok mu seviyorsunuz?

Madam de Bargeton muhteşem bir gülümseyişle karşılık verdi ve odasının perdelerine bakarak kollarını kavuşturdu. Du Châtelet bu yüce kadının kalbinin şifrelerini çözemeden odadan çıktı. Lucien ve o kuşkulu dedikodulara aldırış etmeden oyunlarını oynamaya gelmiş dört yaşlı müdavim ayrıldıktan sonra Madam de Bargeton, yatmaya hazırlanarak karısına iyi geceler dilemek üzere ağzını açan kocasını durdurdu.

– Buraya gelin canım, dedi ciddi bir edayla, size söyleyeceklerim var.

Mösyö de Bargeton kadının peşinden küçük odaya girdi.

– Mösyö, dedi Naïs, belki de Mösyö de Rubempré'yi korumaya kalkıştığımda hem bu kasabanın aptalları hem de kendisi tarafından bu kadar yanlış anlaşılabilecek bir sevecenlikle davranmakta hata ettim. Bu sabah Lucien ayaklarıma kapandı ve bana aşkını itiraf etti. Ben bu çocuğu ayağa kaldırırken Stanislas içeri girdi. Bir beyefendinin bir kadına karşı her durumda uyması gereken nezaket kurallarını hiçe sayan bu adam beni, layık olduğu biçimde davranmakta olduğum bu çocukla kötü bir durumda yakalamış olduğunu ileri sürmüş. Bu sersem delikanlı, çılgınlığının neden olduğu iftiraları öğrenmiş olsa gider Stanislas'a hakaret eder ve onu düelloya çağırırdı, bilirim onu. Bu davranış aşkını herkese ilan etmek olurdu. Karınızın günah-

sız olduğunu söylememe gerek yok; ama kabul edin, beni Mösyö de Rubempré'nin savunması hem sizin hem de benim için onur kırıcı olur. Hemen Stanislas'lara gidin ve hakkımda ileri sürdüğü hakaret dolu sözlerin hesabını ciddi ciddi sorun, çok sayıda ve önemli kişilerin önünde sözlerini geri almadıkça meselenin kapanmasına razı olmayın. Böylece bütün onurlu insanların takdirini kazanırsınız; akıllı biri, kibar biri gibi davranmış olursunuz ve saygımı da hak edersiniz. Gentil'i atla Escarbas'a yollayacağım, babam tanığınız olacak; yaşı geçmiştir ama bir Nègrepelisse'in onurunu karalayan o kuklayı yere serip çiğneyecek adamdır. Silahlarınız var, silahla dövüşün, en iyi şekilde ateş edin.

– Gidiyorum, dedi Mösyö de Bargeton bastonunu ve şapkasını alarak.

– Peki dostum, dedi karısı duygulanarak, işte erkek dediğin böyle olur. Siz soylu bir insansınız.

Öpmesi için alnını ona doğru uzattı, yaşlı adam mutlu ve gururlu bir edayla öptü. Bu koca çocuğa anne sevgisi besleyen bu kadın avlu kapısı açılıp yeniden kapandığında çıkan sesi duyunca gözünden akan bir damla yaşa engel olamadı.

– Ne kadar da seviyor beni, dedi. Zavallı adam hayata o kadar bağlıdır ki, ama benim için kaybetmeye hazır.

Mösyö de Bargeton'un endişesi, ertesi gün bir adamın karşısına dikilip üzerine çevrilmiş bir silahın soğuk namlusunu seyretmek değildi; hayır, bir tek şeyin sıkıntısını çekiyordu ve Mösyö de Chandour'un evine giderken bu düşünceyle titriyordu. "Ne diyeceğim?" diye düşünüyordu. "Keşke Naïs söyleyeceklerimi hazırlasaydı!" Ve gülünç olmayacak birkaç cümleyi bulmak için beynini zorluyordu.

Ama Mösyö de Bargeton gibi, akıllarının kıtlığı ve kifayetsizliği yüzünden ağızlarını açmadan yaşayan insanlar, hayatın önemli anlarında yapay bir ciddiyet kazanırlar. Az konuştuklarından fazla saçmalamazlar; kendilerinden hiçbir şekilde emin

olamadıklarından ne söylemeleri gerektiği konusunu uzun uzun düşünür, söyleyeceklerini öyle iyi ayarlarlar ki dertlerini mükemmel biçimde ifade ederler, işte bu durum Balaam'ın eşeğini dile getiren duruma benzer. Mösyö de Bargeton da yüksek seviyeli bir insan gibi davrandı. Onu Pythagoras okulunun bir filozofu gibi görenleri haklı çıkardı. Stanislas'ın evine saat on birde girdi ve orada çok sayıda insanla karşılaştı. Amélie'yi sessizce selamladı ve şimdiki durumda son derece alaylı görünecek o budalaca gülümsemesiyle herkesi selamladı. O zaman bir fırtına yaklaşmadan önce görüldüğü gibi bir sessizlik oldu. Geri dönmüş olan Châtelet çok anlamlı bir edayla önce Mösyö de Bargeton'u, sonra Stanislas'ı süzdü; hakarete uğramış koca nazik bir tavırla Stanislas'ın yanına yaklaştı.

Du Châtelet bu yaşlı adamın yatakta olması gereken böyle bir saatte yapılan bu ziyaretin nedenini anladı: Bu zayıf kolu hareket ettiren kuşkusuz Naïs'ti; Amélie'yle yakınlığı evin işlerine karışma hakkını verdiği için ayağa kalktı, Mösyö de Bargeton'u kenara çekti ve ona,

– Stanislas'la mı konuşmak istiyorsunuz? diye sordu.

– Evet, dedi adamcağız, belki de kendisi adına konuşacak bir aracı bulduğuna memnun olarak.

– Öyleyse Amélie'nin yatak odasına gidin, dedi vergi müdürü, Madam de Bargeton'u dul bırakacak ve aynı zamanda onun Lucien'le evlenmesine engel olacak böyle bir düellodan memnundu.

– Stanislas, dedi du Châtelet Mösyö de Chandour'a, Bargeton kuşkusuz Naïs'le ilgili söylediklerinizi hakkında hesap sormaya gelmiş. Karınızın odasına gelin ve ikiniz de beyefendi gibi davranın. Gürültü yapmayın, nezaketinizi koruyun, İngiliz vakarına yakışır bir sakinlik sergileyin.

Hemen ardından Stanislas ile du Châtelet, Bargeton'un yanına geldiler.

– Mösyö, dedi hakarete uğramış koca, Madam de Bargeton'u Mösyö de Rubempré'yle uygunsuz bir durumda yakaladığınızı söylüyormuşsunuz, öyle mi?

– Mösyö Chardon'la, dedi alaycı bir tavırla, Bargeton'un güçlü bir adam olmadığını düşünen Stanislas.

– Öyle olsun, dedi Mösyö de Bargeton. Bu sözleri şu anda burada olan kişilerin huzurunda yalanlamazsanız bir tanık bulmanızı rica ederim. Kayınpederim Mösyö de Nègrepelisse sabah saat dörtte sizi almaya gelecek. Hazırlıklarımızı yapalım, çünkü bu mesele ancak söylediğim şekilde çözülür. Tabancayı seçiyorum, hakarete uğrayan benim çünkü.

Yol boyunca Mösyö de Bargeton bu sözleri geveleyip durmuştu, hayatındaki en uzun cümlelerdi bunlar, hiç heyecanlanmadan ve son derece sade biçimde söyledi. Stanislas'ın beti benzi attı ve içinden, "Sanki ne görmüştüm ki," diye geçirdi. Ama bütün kasabanın ve hiç şakası yok gibi görünen bu dilsiz adamın huzurunda sözlerini geri almanın utancı ile korku, yakıcı elleriyle boğazını sıkan o iğrenç korku arasında en uzak tehlikeyi seçti.

Mösyö de Bargeton'a, durumun düzeltilebileceğini düşünerek,

– Pekâlâ. Yarın görüşürüz, dedi.

Üç adam salona döndü ve herkes onların yüz ifadelerini inceledi: Du Châtelet gülümsüyordu, Mösyö de Bargeton sanki kendi evindeymiş gibiydi ama Stanislas'ın yüzü solmuştu. Bu görüntüden bazı kadınlar konuşmanın konusunu tahmin etti. "Düello yapacaklar," sözü kulaktan kulağa dolaştı. Oradakilerin yarısı Stanislas'ın haksız olduğunu, solgunluğunun ve tavrının yalanını ele verdiğini düşündü, diğer yarısı da Mösyö de Bargeton'un davranışına hayran kaldı. Du Châtelet ciddi ve gizemli biri gibi göründü. Mösyö de Bargeton yüzleri inceleyerek bir süre daha kalıp sonra ayrıldı.

– Tabancalarınız var mı? diye sordu Châtelet tepeden tırnağa titreyen Stanislas'ın kulağına.

Amélie her şeyi anladı ve fenalaştı, kadınlar hemen onu odasına götürdü. Korkunç bir gürültü oldu, herkes hep bir ağızdan konuşuyordu. Erkekler salonda kaldı ve Mösyö de Bargeton'un haklı olduğu konusunda fikir birliğine vardılar.

– Adamcağızın böyle davranabileceği aklınıza gelir miydi? diye sordu Mösyö de Saintot.

– Ama adam gençliğinde orduda en iyi nişancılardandı, dedi insafsız Jacques. Babam Bargeton'un başarılarından hep söz ederdi.

– Yok canım, dedi Francis, Châtelet'ye, yirmi adım ara bırakırsınız, bir de süvari tabancası verdiniz mi, kurusıkı atarlar.

Herkes gittikten sonra Châtelet her şeyin yolunda gideceğini ve altmış yaşındaki bir adam ile otuz yaşındaki bir adam arasındaki düelloda genç olanın her zaman üstünlük sahibi olduğunu söyleyip Stanislas'ı ve karısını rahatlattı.

Ertesi sabah Lucien, Marsac'tan yanında babası olmadan dönen David'le kahvaltı yaparken Madam Chardon telaşla içeri girdi.

– Hey Lucien, haberin var mı, pazarda bile herkes bundan söz ediyor. Mösyö de Bargeton bu sabah saat beşte Mösyö de Chandour'u yere sermiş, Mösyö Tulloye'un çayırında düello yapmışlar, herkes bu ismi ağzına dolamış eğleniyormuş. Mösyö de Chandour seni dün Madam de Bargeton'la yakaladığını söylemiş.

– Yalan! Madam de Bargeton suçsuz, diye bağırdı Lucien.

– Bana ayrıntıları bir köylü anlattı, arabasının üstündeyken her şeyi görmüş. Mösyö de Nègrepelisse Mösyö de Bargeton'a tanıklık etmek için sabah saat üçte oradaymış; Mösyö de Chandour'a eğer damadının başına bir şey gelirse onun intikamını alacağını söylemiş. Süvari alayının subaylarından

biri tabancalarını vermiş, Mösyö de Nègrepelisse tarafından bunlar birçok kez denenmiş. Mösyö du Châtelet tabancaların denenmesine itiraz edecek olmuş ama hakem olarak seçtikleri subay, çocuk oyunu oynamıyorlarsa tabancaların işe yarar olması gerektiğini söylemiş. Tanıklar hasımları birbirinden yirmi beş adım uzaklaştırmış. Gezintiye gelmiş gibi rahat duran Mösyö de Bargeton ateş etmiş ilkin ve Mösyö de Chandour'un boynuna bir kurşun isabet ettirmiş, adam karşılık vermek için ayağa kalkamamış. Hastane cerrahı biraz önce Mösyö de Chandour'un ömür boyu eğik boyunlu kalacağını söylemiş. Bu düellonun sonucunu sana söylemek için geldim, Madam de Bargeton'lara gitme, Angoulême'de ortalıklarda görünme, çünkü Mösyö de Chandour'un dostları seni kışkırtabilir.

O sırada Mösyö de Bargeton'un oda hizmetçisi Gentil, peşinde matbaa çırağıyla birlikte içeri girdi ve Lucien'e Louise'den bir mektup bıraktı.

> Kuşkusuz Chandour ile kocam arasındaki düellonun sonucunu öğrenmiş olmalısınız dostum. Bugün kimseyi kabul etmeyeceğiz; dikkatli olun, dışarı çıkmayın, bana olan sevginiz adına bunu sizden istiyorum. Bu üzüntü verici günde gelip hayatı bu olay yüzünden mahvolmuş, size söyleyeceği bir sürü sözü olan Beatrice'i dinlemek yapacak en iyi şey değil midir?

– Neyse ki nikâhımız öbür gün kıyılacak, dedi David. Madam de Bargeton'un evine o kadar sık gitmemek için bahanen olur senin de.

– Sevgili David, dedi Lucien, bugün gidip kendisini görmemi istiyor; sanırım sözünü dinlemek gerekiyor, şimdiki durumda nasıl davranmam gerektiğini bizden daha iyi bilir.

– Burada hazırlıklar tamam mı? diye sordu Madam Chardon.

– Gelin bakın, dedi David mutlulukla, her şeyin yeni ve pırıl pırıl göründüğü ilk kattaki değişikliği gösterirken.

Portakal çiçekleriyle gelin duvağının iç mekânı taçlandırdığı, aşkın baharının eşyalara sindiği, her şeyin beyaz, temiz ve çiçekler içinde olduğu, genç çiftlerin evlerindeki o hoş hava hâkimdi orada.

– Ève bir prenses gibi olacak, dedi anne, ama çok para harcamışsınız, delilik yapmışsınız!

David karşılık vermeden gülümsedi, çünkü Madam Chardon zavallı âşığa acı veren gizli bir yaraya parmak basmıştı: Yapılan masraf düşündüğü miktarı o kadar aşmıştı ki sundurmanın üstünü yaptıracak parası kalmamıştı. Kayınvalidesi ona vermek istediği daireye daha uzun zaman kavuşamayacaktı. Cömert kişiler, bir bakıma şefkatin küçük gösterileri olan bu tür sözleri yerine getirememekten büyük üzüntü duyarlar. David, Lucien kendisi için yapılan fedakârlıkları öğrenir de üzüntü duyar diye sıkıntısını özenle gizliyordu.

– Ève ve arkadaşları da iyi çalıştı, diyordu Madam Chardon. Çeyiz, beyaz çamaşırlar, her şey hazır. Bu kızlar onu öyle seviyor ki onun haberi bile olmadan şilteleri beyaz dimiyle kapladılar, etrafına da pembe brode geçirdiler. Çok güzel oldu! İnsanın evlenesi geliyor.

Ana kız bütün birikimleriyle, genç insanların akıllarına gelmeyen şeylerle David'in evini donatmışlardı. David'in evi ne kadar lüks döşediğini, hatta Limoges'dan porselen takım ısmarlamaktan söz edildiğini bildiklerinden, getirdikleri şeylerle David'in aldıkları arasında uyum olsun diye uğraşıyorlardı. Bu küçük aşk ve cömertlik yarışı, o zamanlar Angoulême gibi geri kalmış bir kentte lüks olarak görülebilecek burjuva refahının bütün o işaretleri arasında bu genç evlileri daha evliliklerinin başında sıkıntıya sokuyordu. Lucien, annesi ile David mavi ve beyaz badanasını, güzel mobilyalarını daha önce

gördüğü yatak odasına girerken, fark ettirmeden Madam de Bargeton'un evine doğru yola koyuldu. Naïs'i kocasıyla sofrada buldu, sabah gezintisiyle iştahı açılmış Mösyö de Bargeton olup bitenlere hiç aldırış etmeden yemeğini yiyordu. Yaşlı köy asilzadesi, eski Fransız soylu sınıfının bir kalıntısı, etkileyici görünümlü Mösyö de Nègrepelisse kızının yanındaydı. Gentil Mösyö de Rubempré'nin geldiğini haber verdiğinde beyaz saçlı yaşlı adam kızının beğendiği adamı görmek için sabırsızlanan bir babanın sorgulayıcı bakışlarıyla süzdü onu. Lucien'in aşırı yakışıklılığı onu o denli etkiledi ki onaylayıcı bir bakıştan kendini alamadı ama kızının bu ilişkisi gözüne bir tutkudan çok bir gönül eğlencesi, kalıcı bir sevdadan çok bir heves gibi göründü. Yemek sona eriyordu, Louise kalkabildi, babasını ve Mösyö de Bargeton'u arkasında bırakarak Lucien'e kendisini izlemesini işaret etti.

– Dostum, dedi hem üzüntülü hem de neşeli bir ses tonuyla, ben Paris'e gidiyorum, babam da Bargeton'u Escarbas'a götürüyor, ben yokken orada kalacaklar. Nègrepelisse'lerin büyük kolunu oluşturan, Espard'lar tarafından bağlı olduğumuz, Blamont-Chauvry'li bir hanım olan Madam d'Espard hem kendisi hem de ailesi bakımından çok nüfuzludur. Eğer bizi kabul etme lütfunda bulunursa onunla sıkı ilişki içinde olmak istiyorum: İtibarı sayesinde bize Bargeton için bir mevki sağlayabilir. Taleplerim doğrultusunda belki de onu saraya Charente vekili olarak kabul ettirebiliriz, bu da oraya tayinine yardımcı olur. Vekillik daha sonra Paris'teki girişimlerimi kolaylaştıracaktır. Hayatımdaki bu değişikliği benim aklıma sen getirdin sevgili çocuğum. Bu sabahki düello evimi bir süreliğine kapamaya zorluyor beni, çünkü bize karşı Chandour'ların tarafını tutacak insanlar çıkacaktır. İçinde bulunduğumuz durumda ve bir kasabada kinlerin yatışması için bir süre ayrılmak her zaman gereklidir. Ama ya başarılı olur ve bir daha Angoulême'i gör-

mem ya da başarısız olur ve bütün yazları Escarbas'ta ve kışları da Paris'te geçirebileceğim zamana kadar Paris'te beklerim. Bir hanıma yakışan hayat bu ve ben buna sahip olmakta çok geciktim. Bütün hazırlıklarımızı gün içinde tamamlayabiliriz, yarın gece yola çıkıyorum ve siz de benimle gelirsiniz, değil mi? Benden önce yola çıkacaksınız. Mansle ile Ruffec arasında sizi arabama alırım ve kısa süre sonra da Paris'te oluruz. İşte üst seviyeli insanların yaşadığı yer orası. İnsan ancak dengiyle rahat eder, başka yerde acı çeker. Zaten entelektüel dünyanın başkenti Paris sizin başarılı olacağınız bir sahne! Sizi oradan ayıran mesafeyi bir çırpıda aşın! Fikirlerinizin taşrada pas tutmasına izin vermeyin, on dokuzuncu yüzyılı temsil edecek büyük insanlarla hemen irtibat kurun. Saraya ve iktidara yaklaşın. Ne ayrıcalıklar ne de itibar küçük bir kentte sararan bir yeteneğin ayağına gelir. Hem taşrada güzel eser adına ne sayabilirsiniz ki! Aksine, o yüce ve yoksul Jean-Jacques'a bakın, o manevi güneş karşı konulmaz biçimde nasıl da onu kendine çekiyor, rekabetleri kızıştırıp zekâları coşturan şöhretleri o güneş yaratıyor işte. Her devirde ortaya çıkan büyük sanatçılar çevresinde yerinizi almak için acele etmeniz gerekmez mi? Genç bir yetenek için yüksek sosyete tarafından öne çıkarılmanın ne denli yararlı olduğuna inanamazsınız. Sizin Madam d'Espard'lara kabulünüzü sağlayacağım, kimse onun salonuna kolayca girmemiştir; orada bütün büyük kişilikleri, bakanları, elçileri, meclis hatiplerini, en etkili akiller meclisi üyelerini, zengin ya da ünlü kişileri bulacaksınız. İnsan yakışıklı, genç ve yetenek sahibi olduktan sonra ilgilerini çekmemek için epey beceriksiz olmalı. Büyük yeteneklerde küçüklük bulunmaz, size desteklerini vereceklerdir. Herkes sizi yüksek bir seviyede gördükten sonra eserleriniz büyük değer kazanacak. Sanatçılar için çözülecek en büyük sorun göz önünde olmasını bilmektir. Orada karşınıza bol paralı az zahmetli bin bir görev, kral hazinesinden

bağlanacak maaş gibi fırsatlar çıkacak. Bourbon'lar edebiyatı ve güzel sanatları kollamaktan zevk alır! Bu nedenle hem dindar hem de kralcı şair olun. Bu hem iyi bir iş hem de servet kapısı olur. Mevkileri, ödülleri veren ve yazarları ihya eden muhalefet midir, yoksa liberalizm mi? O yüzden doğru yolu seçin ve bütün dehaların geldikleri yere gelin. Sırrımı biliyorsunuz, ağzınızı bile açmayın ve peşimden gelmeye hazır olun.

Âşığının sessiz kalışına şaşıran Madam de Bargeton,

– İstemiyor musunuz yoksa? diye sordu.

Bu baştan çıkarıcı sözleri duyunca Paris'i çabucak gözünün önünde canlandıran ve dili tutulan Lucien, o zamana kadar beyninin sadece yarısını kullanmış olduğunu düşündü; sanki diğer yarısı daha yeni kendini belli ediyordu, işte öylesine büyüyordu düşünceleri: Kendini Angoulême'de bataklığın kenarındaki bir kayanın altına sığınmış bir kurbağa gibi gördü. Paris ve ihtişamı, taşralıların hayallerinde Eldorado gibi görünür; Paris Lucien'e, altından giysisi, başında krallara yaraşır taçla, kollarını dehalara doğru açmış gibi göründü. Ünlü kişiler onu kardeşçe kucaklayacaktı. Orada her şey dehanın yüzüne gülerdi. Orada yazarı aşağılamak için ne iğneli sözler söyleyen kıskanç sahte kibarlar ne de şiire karşı ahmakça bir ilgisizlik vardı. Şairlerin eserleri oradan fışkırırdı, orada bu eserler değerlerini bulur ve gün ışığına çıkardı. *IX. Charles'ın Okçusu*'nun ilk sayfalarını okuduktan sonra yayınevleri kasalarını açacak ve ona, "Ne kadar istiyorsunuz?" diyeceklerdi. Yeni durumdan dolayı karıkoca haline gelecekleri bir yolculuktan sonra Madam de Bargeton artık tamamen onun olacak, birlikte yaşayacaklardı.

Bu "İstemiyor musunuz yoksa?" sorusuna bir damla gözyaşıyla cevap verdi, Louise'i belinden yakaladı, göğsüne bastırdı ve boynuna ateşli öpücükler kondurdu. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi birden durdu ve,

– Aman Tanrım, kız kardeşim öbür gün evleniyor! diye haykırdı.

Bu çığlığı soylu ve saf çocuğun son nefesi oldu. Genç kalpleri ailelerine, ilk dostlarına, bütün ilk duygularına bağlayan o denli güçlü ilişkiler korkunç balta darbeleri yiyecekti.

– İyi ama, diye haykırdı kibirli Nègrepelisse, kız kardeşinizin evlenmesi ile aşkımızın geleceği arasında nasıl bir ilgi var? Bu burjuva ve işçi düğününde korobaşı olmaya o kadar mı meraklısınız ki bu soylu zevkleri bana yeğliyorsunuz? Ne büyük fedakârlık! dedi küçümseyerek. Kocamı bu sabah sizin yüzünüzden düelloya gönderdim! Haydi, gidin buradan. Yanılmışım demek.

Kanepesine bitkin bir halde yığıldı. Lucien af dileyerek, ailesine, David'e ve kız kardeşine lanet okuyarak peşinden geldi.

– Size ne çok güvenmiştim, dedi Louise. Mösyö de Cante-Croix'nın taptığı bir annesi vardı, ama benden sadece "*Memnunum*!" diye yazacağım bir mektubu almak için kendini ateşe atıp can verdi. Ya siz, benimle birlikte yolculuk yapmak için bir düğün ziyafetini geri çeviremiyorsunuz!

Lucien kendini öldürmek istedi ve umutsuzluğu o kadar gerçek, o kadar derindi ki Louise affetti, ama Lucien'e bu hatasını telafi etmesi gerektiğini ima ederek,

– Haydi gidin, dedi sonunda, ağzınızı sıkı tutun, yarın akşam gece yarısı Masle'dan yüz adım kadar ileride bekleyin.

Lucien ayağının altında dünyanın küçüldüğünü hissetti, tıpkı Orestes'in peşini bırakmayan kötü ruhlar gibi yakasına yapışan umutlarla birlikte David'in evine geldi, çünkü bin bir güçlük görüyor, bu güçlüklerin hepsi de aynı sözcükte buluşuyordu: "Ya para!" David'in keskin görüşlülüğünden o denli ürküyordu ki yeni durumun onu düşürdüğü şaşkınlığı üzerinden atmak üzere güzel çalışma odasına kapandı. Demek o kadar masrafla yapılan bu daireyi bırakmak, onca fedakârlığı

boşa çıkarmak gerekiyordu. Lucien annesinin burada oturabileceğini, David'in böylelikle avlunun ucuna yapmayı tasarladığı masraflı evden de tasarruf edeceğini düşündü. Bu gidiş ailesini rahatlatabilirdi, kaçışını haklı gösterecek bin bir bahane buldu, çünkü bir arzudan daha ikiyüzlü başka bir şey olamaz. Yeni kaderini bildirmek ve fikrini almak üzere hemen Houmeau'ya, kız kardeşinin evine koştu. Postel'in dükkânının önüne gelince, başka bir yol bulamazsa babasının halefinden Paris'te bir yıl yetecek parayı borç alabileceğini düşündü.

– Louise'le yaşarsam günde bir ekü benim için bir servet demektir, bu da yılda bin frank eder, diye düşündü. Ama zaten altı aya kalmaz zengin olurum!

Ève ile annesi hiç kimseye söylemeyeceklerine söz vererek Lucien'in itiraflarını dinlediler. Her ikisi de hırslı genci dinledikçe ağladılar ve Lucien bu üzüntünün nedenini öğrenmek isteyince ona, sahip oldukları bütün birikimin masa örtüsüyle çamaşırlara, Ève'in çeyizine, David'in düşünmediği bin bir malzemeye gittiğini ve bunu yaptıklarına memnun olduklarını, çünkü matbaacının Ève'in on bin franklık çeyizi olmasını kabul ettiğini söylediler. O zaman Lucien ödünç para alma fikrini açtı ve Madam Chardon, Mösyö Postel'den bir yıllığına bin frank istemeyi kabul etti.

– Peki ama Lucien, dedi Ève kalbi sıkışarak, düğünümde olmayacak mısın o zaman? Ah, geri gel, birkaç gün beklerim. Ona o kadar eşlik ettikten sonra iki hafta sonra geri dönmene izin verecektir! Seni onun için yetiştirmiş olan bizlere bir hafta olsun izin vermez mi! Sen olmazsan nikâhın uğuru kaçar...

Sonra birdenbire durarak,

– Bin frank sana yeter mi acaba? diye sordu. Elbisen sana çok yakışıyor ama tek takımın var! Sadece iki gömleğin var, ince kumaştan, diğerleri kaba bezden. Üç tane patiskadan kravatın var yalnızca, diğer üçü adi bezden; ayrıca mendillerin

de güzel değil. Paris'te ihtiyacın olduğunda aynı gün yıkayıp verecek bir kız kardeş bulabilecek misin? Çok daha fazlası gerek sana. Bu sene dikilmiş tek nankin pantolonun var, geçen senekiler de dar geliyor, bu yüzden Paris'te üst baş yaptırman gerekecek, oradaki fiyatlar da Angoulême'deki fiyatlara benzemez. Giyilebilecek sadece iki beyaz yeleğin var, diğerlerini yamadım. İki bin frank götürmeni tavsiye ederim.

O sırada içeri giren David bu son sözleri duymuş gibi göründü, çünkü ses çıkarmadan iki kardeşe bakıyordu.

– Benden bir şey saklamayın, dedi.

– Peki o zaman, dedi Ève, Lucien Madam de Bargeton'la gidiyor.

– Postel bin frank vermeyi kabul ediyor, dedi David'i görmeden içeri giren Madam Chardon, ama sadece altı aylığına. Enişteni de onaylayacağı bir senet istiyor senden, çünkü sırf senin teminatının hiçbir değeri yokmuş.

Anne geri döndü, damadını gördü ve dördü de derin bir sessizliğe gömüldü. Chardon ailesi David'i fazlasıyla suiistimal ettiklerini hissediyordu. Hepsi utanıyordu. Matbaacının gözlerinden bir damla yaş aktı.

– Düğünümde olmayacak mısın? dedi. Bizimle kalmayacak mısın? Bense elimde ne var ne yoksa harcadım! Ah Lucien, dedi gözlerini silerek ve cebinden mücevher kutucukları çıkararak, Ève için şu zavallı gelin taşlarını almıştım, bir gün aldığıma pişman olacağım aklıma gelmezdi.

Masanın üstüne, kayınvalidenin önüne maroken kaplı birçok kutu koydu.

– Neden beni bu kadar düşünüyorsunuz? diye sordu Ève, söylediğini düzelten meleksi bir gülüşle.

– Sevgili anneciğim, dedi matbaacı, gidin Mösyö Postel'e söyleyin, imzamı vermeye razıyım, çünkü Lucien, gitmeye kararlı olduğunu yüzünden okuyorum.

Lucien yavaşça ve üzüntülü bir tavırla başını eğdi ve bir an sonra,

– Hakkımda kötü düşünmeyin sevgili meleklerim, dedi.

Ève ile David'i tutup öptü, ikisini de kendine çekti ve kucakladı.

– Sonuçları bekleyelim, sizi ne kadar sevdiğimi anlayacaksınız, dedi. David, yasaların duyguları cendereye aldığı küçük törenleri bir yana atmamızı sağlamıyorsa, soylu ve yüksek fikirlerimizin olması neye yarar? Mesafeye karşın kalbim burada olmayacak mı? Düşüncelerimiz hep bir arada olmayacak mı? Kaderime uymam gerekmez mi? *IX. Charles'ın Okçusu*'nu ve *Papatyalar*'ı almak için yayıncılar ayağıma kadar gelir mi? Er geç bugün yaptığım şeyi yapmak zorunda kalmayacak mıyım, bundan daha iyi fırsat olabilir mi bunun için? Paris'te Markiz d'Espard'ın salonuna girebilmek benim için hayatımın fırsatı olmayacak mı?

– Haklı, dedi Ève. Zaten Paris'e bir an önce gitmesi gerektiğini söyleyen siz değil miydiniz?

David, Ève'in elini tuttu, onu yedi yıldır içinde yattığı dar odaya götürdü ve kulağına,

– Aşkım, iki bin franga ihtiyacı olduğunu söylüyordun, dedi. Postel sadece bin frank veriyor.

Ève müstakbel kocasına bütün üzüntüsünü belli eden korkunç bir bakışla baktı.

– Dinle sevgili Ève'ciğim, hayatımıza sıkıntıyla başlayacağız. Evet, elimde avucumda ne varsa harcadım. Geriye sadece iki bin frangım kaldı ve bunun yarısı da matbaayı işletebilmem için gerekli. Kardeşine bin frank verirsem kendi ekmeğimizi vermiş olurum, huzurumuzu tehlikeye atarız. Tek olsam başımın çaresine bakarım ama biz iki kişiyiz. Kararını ver.

Ève aklını kaçıracak gibiydi, sevgilisinin kollarına atıldı, onu şefkatle öptü ve gözyaşları içinde kulağına,

– Yalnızmışsın gibi davran, bu parayı yerine koymak için çalışırım, dedi.

İki sevgili ilk kez bu denli ateşli biçimde öpüşüyor olmalarına karşın David, Ève'i bitkin halde bıraktı ve Lucien'in yanına geldi.

– Üzülme, dedi ona, iki bin frangın olacak.

– Gidip Postel'i görün, dedi Madam Chardon, çünkü ikiniz de imza atacaksınız.

İki arkadaş yeniden yukarı çıktıklarında Ève ile annesini diz çökmüş Tanrı'ya yalvarırken gördüler. Dönüşün ne büyük umutları gerçekleştireceğini bilseler de o anda bu ayrılışın onlara kaybettirdiğini hissediyorlardı, çünkü hayatlarının neşesini kaçıracak ve Lucien'in kaderi konusunda onları binlerce endişeye düşürecek bu gidiş, onlara göre gelecekteki mutluluk için ağır bir bedeldi.

– Bu sahneyi aklından çıkaracak olursan, dedi David, Lucien'e, insanların en aşağılığı olursun.

Matbaacı hiç kuşkusuz bu ağır sözleri gerekli gördü; Madam de Bargeton'un etkisi, Lucien'i iyi yola sokabileceği gibi kötü yola da düşürebilecek kararsız kişiliğinden daha az korkutuyor değildi onu. Ève, Lucien'in eşyasını hemen hazırladı. Bu edebiyatın Hernàn Cortés'i yanında çok şey götürmüyordu. En iyi redingotunu, en iyi yeleğini ve iki ince gömleğinden birini üstüne giymişti. Bütün çamaşırı, bildik frakı, eşyaları ve müsveddeleri o kadar küçük bir paket haline geldi ki Madam de Bargeton'un bakışlarından kaçırmak için David bunu posta arabasıyla tanıdığı bir kâğıt tüccarına göndermeyi teklif etti, Paris'te Lucien'e paketi vermesini bildirecekti mektupla.

Madam de Bargeton'un gidişini gizlemek için aldığı önlemlere karşın Mösyö du Châtelet durumu öğrendi ve yolculuğu yalnız mı yoksa Lucien'le mi yapacağını bilmek istedi; oda hizmetçisini Ruffec'e bütün arabaları gözden geçirmesi göreviyle gönderdi.

– Şairini kaçıracak olursa elime düştü demektir, diye geçirdi içinden.

Lucien, babasıyla konuşacakları olduğunu söyleyip bir araba ile at edinen David'le birlikte ertesi gün erkenden yola çıktı, ki durumlar düşünüldüğünde bu küçük yalanda inanılmayacak bir şey yoktu. İki arkadaş Marsac'a vardı, orada günün bir kısmını Yaşlı Ayı'nın evinde geçirdiler, sonra akşam Mansle'ın ilerisine geçtiler ve Madam de Bargeton'u beklediler, araba sabaha doğru geldi. Lucien konağın sundurmasının altında çok kere gördüğü o altmış yıllık yaşlı arabayı görünce hayatının en büyük heyecanını yaşadı, David'in kollarına atıldı, o da ona,

– Tanrım hakkında hayırlısını versin, dedi.

Matbaacı köhne arabasına yeniden bindi ve uzaklaştı, kalbi sıkışıyordu çünkü Lucien'in Paris'teki geleceği konusunda korkunç önsezileri vardı.

İKİNCİ KİTAP

PARİS'TE TAŞRALI BİR BÜYÜK ADAM

Lucien, Madam de Bargeton, Gentil, oda hizmetçisi Albertine, bu yolculukta neler olup bittiğinden asla söz etmediler ama bu yolculuğun bir kadın kaçırmanın bütün zevklerini tadacağını uman bir âşık için, yanlarında sürekli birilerinin olması yüzünden epey sıkıntılı geçmiş olduğu düşünülebilir. Hayatında ilk kez posta arabasıyla yolculuk yapan Lucien, Angoulême ile Paris arasındaki bu yolda bütün bir yılı geçirmek için ayırdığı paranın neredeyse hepsini saçıp savurduğuna çok şaşırdı. Çocukluğun sevimliliğiyle güçlü bir yeteneği birleştiren bütün insanlar gibi ona yepyeni görünen şeylerin karşısındaki saf şaşkınlıklarını dile getirme hatasını işledi. Bir adam heyecanlarını ve düşüncelerini ilk halleriyle açmadan önce karşısındaki kadını iyi incelemeli. Büyük olduğu kadar şefkatli de olan bir sevgili yapılan çocukluklara güler ve bunlara anlayış gösterir, ama birazcık kibri varsa sevgilisinin çocukça, boş ve küçük görünmesini asla affedemez. Birçok kadın aşklarına öyle tapar ki âşıklarını bir tanrı gibi görmek ister; oysa bir erkeği kendileri için değil de sırf onun için seçen kadınlar erkeğin büyüklükleri kadar küçüklüklerine de hayran olur. Lucien, Madam de Bargeton'da aşkın gurur üstüne aşılandığını henüz tahmin edememişti. Bu yolculuk sırasında kendini tutmak yerine deliğinden çıkmış fare yavrusu yaramazlıklarına giriştiğinde Louise'in neden bazen anlamlı anlamlı gülümsediği konusunu düşünmemekte hata etti.

Yolcular gün doğmadan önce Échelle Sokağı'ndaki Gaillard-Bois Oteli'ne indiler. İki sevgili, özellikle de Louise o kadar yorgun düşmüştü ki her şeyden önce yatmak istedi ve

yattı, ama önce Lucien'e kendi tuttuğu dairenin üstünde bir oda kiralamasını söylemeyi de unutmadı. Lucien akşam saat dörde kadar uyudu. Madam de Bargeton yemek için onu uyandırttı, saati öğrenince aceleyle giyindi ve Louise'i Paris'in yüz karası olan o iğrenç odalardan birinde buldu; bütün zarafet iddialarına karşın Paris'te zengin bir yolcunun kendi evindeki rahatı bulabileceği bir tek otel bile yok henüz. Gözlerinde hâlâ aniden uyanmış olmanın bıraktığı dumanlar olsa da Lucien soğuk, güneş almayan, perdeleri solmuş, soyulmuş döşemesi sefil görünen, yıpranmış, zevksiz, eski ya da elden düşme eşyaları olan bu odada Louise'ini tanıyamadı. Gerçekten de öyle insanlar vardır ki onlara çerçeve görevi gören kişilerden, şeylerden, yerlerden ayrı düştüklerinde artık ne eski gösterişleri ne de değerleri kalır. Canlı yüzlerin kendilerine özgü bir havası vardır, tıpkı dâhi ressamların Flaman tablolarında çizdikleri yüzlerin canlılığını sağlayan alacakaranlık gibi. Taşra insanlarının hemen hepsi böyledir. Sonra Madam de Bargeton katıksız bir mutluluğun başladığı bir anda gereğinden fazla onuruna düşkün ve düşünceli göründü. Lucien şikâyet edemezdi. Gentil ve Albertine kendilerine hizmet ediyorlardı. Sofrada taşra hayatının özelliği olan bolluk ve zaruri bir cömertlik havası yoktu. Ticari zihniyetin sadeleştirdiği yemekler komşu lokantadan geliyordu, servisleri zayıftı, karavana yemeği gibiydi. Servetleri vasat olanların katlandığı bu küçük şeyler bakımından Paris güzel değildir. Lucien bu değişimini anlayamadığı Louise'i sorgulamak için yemeğin bitmesini bekledi. Kesinlikle yanılmıyordu. O uyurken ciddi bir olay olmuş olmalıydı, zira düşünceler de iç dünyada olup biten olaylardır.

Öğleden sonra saat iki civarında Sixte du Châtelet otele gelip Albertine'i uyandırmış, hanımıyla konuşmak istediğini söylemiş ve Madam de Bargeton hazırlığını henüz bitirmemişken yeniden gelmişti. Yolculuğu çok gizli tuttuğunu sanan Anaïs,

Mösyö du Châtelet'nin tuhaf biçimde otele gelişiyle meraklanmış ve onu saat üçe doğru kabul etmişti.

– Dairede azarlanmayı göze alarak sizi izledim, dedi Châtelet onu selamladıktan sonra, çünkü başınıza gelecekleri tahmin etmiştim. Ama ben işimi kaybetsem de siz mahvolmayacaksınız, bu da bana yeter!

– Ne demek istiyorsunuz? diye haykırdı Madam de Bargeton.

– Lucien'i sevdiğinizi açıkça görüyorum, dedi tatlı bir şefkatle, çünkü bir kadının hiçbir şeyi düşünmemesi, yol yordamı, ki siz bunları iyi bilirsiniz, hiçe sayması için bir erkeği seviyor olması gerekir! Peki sevgili Naïs, Angoulême'den genç biriyle kaçarcasına ve özellikle de Mösyö de Bargeton ile Mösyö Chandour'un düellosundan hemen sonra geldiğinizi öğrendiklerinde Paris'te Madam d'Espard'ın salonuna ya da başka herhangi bir salona kabul edileceğinizi düşünüyor musunuz? Kocanızın Escarbas'a gitmesi birbirinizden ayrılmışsınız görüntüsü yaratıyor. Benzer bir durumda kibar insanlar önce karıları için düello eder, sonra da onları serbest bırakırlar. Mösyö de Rubempré'yi sevin, onu koruyun, ne isterseniz yapın ama birlikte kalmayın! Burada aynı arabada seyahat ettiğinizi bilen biri olsa görmek istediğiniz kişiler sizi yanlarına yaklaştırmaz. Zaten Naïs, kimseyle henüz karşılaştırmadığınız bir delikanlı için kendinizi feda etmeyin; henüz hiçbir denemeden geçmedi, hırslarını gerçekleştirmek için sizden daha faydalı bulacağı Parisli bir kadını seçip sizi unutabilir. Sevdiğiniz kişiye zarar vermek değil niyetim, ama onun çıkarlarından önce sizinkileri düşünmeme ve şunları söylememe izin verin: Onu iyice deneyin! Giriştiğiniz işin ne denli önemli olduğunu anlayın. Eğer kapıları kapalı bulacak olursanız, kadınlar sizi kabul etmek istemezlerse, en azından uğrunda bunca fedakârlıkta bulunduğunuz adamın buna layık olduğunu ve bu fedakârlıkların

değerini bileceğini düşünüp pişman olmazsınız. Madam d'Espard, kimse ayrılığın nedenini bilmese de kocasından ayrı olduğu için son derece dikkatli ve acımasızdır; ama Navarrein'ler, Blamont-Chauvry'ler, Lenoncourt'lar, bütün akrabaları çevresindedir ve en kasıntı kadınlar onu evlerine saygıyla kabul eder, öyle ki Espard Markizi kusurlu görülür. Daha ilk ziyaretinizde bu düşüncelerimin doğruluğunu göreceksiniz. Doğrusu, Paris'i bildiğim için bunu size önceden söyleyebilirim: Markizin evine girdiğinizde, Gaillard-Bois Oteli'nde, her ne kadar Mösyö de Rubempré olmak istese de aslında bir eczacının oğluyla birlikte olduğunuzu öğrenmesinin ne demek olduğunu göreceksiniz. Burada Amélie'den çok daha düzenbaz ve akıllı rakipleriniz olacak; kim olduğunuzu, nerede olduğunuzu, nereden geldiğinizi ve ne yaptığınızı kısa sürede öğrenecekler. Kim olduğunuzu gizleyebileceğinizi düşünüyorsunuz, biliyorum ama siz kimliğinizi gizleyebilecek kişilerden değilsiniz. Her yerde Angoulême'le karşılaşmayacak mısınız? Meclisin açılışına Charente vekilleri geliyor. Paris'te izinde olan generalin, kısaca Angoulême'li herhangi birinin sizi görmesi hayatınızın bir anda durması için yeterli olacak; o zaman sadece Lucien'in metresi olacaksınız. Eğer herhangi bir şey için bana ihtiyacınız olursa, Madam d'Espard'lara iki adım uzaklıkta Faubourg-Saint-Honoré'deki vergi genel müdürünün evindeyim. Mareşal Carigliano'yu, Madam de Sérizy'yi ve kurul başkanını iyi tanırım, sizi onlarla tanıştırabilirim, ama Madam d'Espard'larda o kadar çok kişiyi göreceksiniz ki bana ihtiyacınız olmayacak. Şu ya da bu salona girmek istemenize gerek kalmayacak, çünkü bütün salonlar sizi kabul etmek isteyecek.

Du Châtelet konuşurken Madam de Bargeton sözlerini hiç kesmedi, bu gözlemlerin ne kadar doğru olduğunu anlamıştı. Angoulême'in kraliçesi gerçekten de kimliğini gizleyebileceğini düşünmüştü.

– Haklısınız sevgili dostum, ama ne yapmalı?

– İzin verin, dedi Châtelet, size uygun, mobilyalı bir ev bulayım; böylece otellerde kalmaktan daha hesaplıya gelir ve kendi evinizde olursunuz; sözümü tutarsanız, derhal bu akşam o evde kalırsınız.

– Peki ama adresimi nereden öğrendiniz? diye sordu Louise.

– Arabanızı tanımak kolay oldu ve zaten peşinizden geliyordum. Sèvres'de sizi getiren arabacı adresinizi benim arabacıya söylemiş. Sizin kâhyanız olmama izin verir misiniz? Kısa süre sonra sizi nereye yerleştireceğimi bir mektupla bildireceğim.

– Peki o zaman, öyle olsun, dedi.

Bu söz önemsiz gibiydi ama her şey demekti. Baron du Châtelet kibar bir kadına kibarlar dünyasının diliyle konuşmuştu. Karşısına bir Parisli kıyafetinin bütün zarafetiyle çıkmıştı, güzel atlar koşulmuş güzel bir arabayla gelmişti. Madam de Bargeton durumunu düşünmek üzere tam o sırada pencerenin yanına gitti ve yaşlı züppenin gidişini izledi. Biraz sonra, yataktan yeni kalkmış Lucien'i geçen seneden kalma, aceleyle giydiği nankin pantolonu, sefil redingotuyla karşısında gördü. Yakışıklıydı ama gülünç biçimde giyinmişti. Belvedere Apollonu'nu ya da Antinous'u hamal kılığına sokun, Yunan ya da Roma heykeltıraşlığının tanrısal eserlerini tanıyabilir misiniz? Gözler karşılaştırır, kalp ise bu ani yargılamayı düzeltmeye fırsat bile bulamaz. Lucien ile Châtelet arasındaki zıtlık o denli keskindi ki Louise'in gözüne çarpmaması mümkün değildi. Saat altıya doğru yemek bittiğinde Madam de Bargeton Lucien'e, sarı çiçekli kırmızı bezden kötü bir kanepede yanına oturmasını işaret etti.

– Lucien'ciğim, dedi, ikimizi de mahvedecek bir delilik yaptığımızı ve bunu telafi etmemiz gerektiğini düşünmüyor musun? Sevgili yavrum, Paris'te birlikte kalmamalıyız, birlikte yolculuk yaptığımızı da kimseye hissettirmemeliyiz. Senin ge-

leceğin doğrudan benim durumuma bağlı, buna hiçbir şekilde zarar vermemeliyim. Bu nedenle bu akşamdan sonra buraya birkaç adım mesafede bir evde oturacağım ama sen bu otelde kalacaksın, böylece kimseye söyleyecek bir şey bırakmadan her gün görüşebiliriz.

Louise kibarlar dünyasının yasalarını Lucien'e açıkladı, Lucien'in gözleri fal taşı gibi açıldı. Yaptıkları delilikten geri dönen kadınların aslında aşklarından da dönmüş olacağını bilmiyordu, ama Angoulême'deki eski Lucien olmadığını anladı. Louise ona sadece kendinden, çıkarlarından, ününden, kibarlar dünyasından söz ediyordu; bencilliğini affettirmek amacıyla da bütün bunların onun iyiliği için olduğuna inandırmaya çalışıyordu. Bir anda Madam de Bargeton'a dönüşen Louise üzerinde hiçbir hakkı ve işin acısı, hiçbir gücü yoktu! Bu nedenle gözlerinden boncuk boncuk yaşların akmasına engel olamadı.

– Ben sizin şan ve şerefiniz olabilirim ama siz benim için bundan daha fazlasısınız, benim tek umudum ve bütün geleceğimsiniz. Başarılarımla bir olurken talihsizliklerimi de benimseyeceğinizi düşünmüştüm ama şimdiden ayrılıyoruz.

– Davranışlarımı yargılıyorsunuz, dedi, demek beni sevmiyorsunuz.

Lucien ona o denli üzüntüyle baktı ki Louise şunları söylemekten kendini alamadı:

– Sevgili küçüğüm, istersen kalayım, ikimiz de mahvolalım ve desteksiz kalalım. Ama ikimiz de sefalete düşüp yüzüstü bırakıldığımızda, ki her şeyi düşünmek gerek, başarısızlık bizi Escarbas'a attığında, bu sonucu öngörmüş olduğumu ve öncelikle kibarlar dünyasının yasalarına boyun eğip o yolla başarıya ulaşmayı önerdiğimi hatırlayacaksın sevgilim.

– Louise, dedi Lucien onu kucaklayarak, seni bu kadar uslu görmek beni korkutuyor. Düşün ki ben bir çocuğum ve tama-

men senin sevgili iradene bıraktım kendimi. Ben insanları ve güçlükleri bilek gücüyle yenmek istiyordum, ama tek başıma değil de senin yardımınla daha çabuk başarıya ulaşacaksam, bütün servetimi sana borçlu olmaktan mutluluk duyacağım. Affet! Sana o kadar umut bağladım ki her şeyden korkuyorum. Benim için bir ayrılık terk edilmenin habercisi gibi; terk edilmekse, ölümün.

– Ama sevgili yavrum, cemiyet senden az şey bekliyor, diye karşılık verdi. Sadece burada yatacak ve bütün gün evimde olacaksın ve kimsenin söyleyecek sözü kalmayacak.

Bir iki okşama Lucien'i yatıştırmaya yetti. Bir saat sonra Gentil bir not getirdi, notta Mösyö du Châtelet Neuve-du-Luxembourg Sokağı'nda Madam de Bargeton için bir ev bulduğunu bildiriyordu. Échelle Sokağı'na çok da uzakta olmayan bu sokağı tarif etmelerini istedi ve Lucien'e, "Komşuyuz," dedi. İki saat sonra Louise, du Châtelet'nin gönderdiği bir arabaya evine gitmek üzere bindi. Döşemecilerin mobilya koyup zengin vekillere ve Paris'e kısa süreliğine gelen büyük kişilere kiraladıkları evlerden olan daire gösterişliydi ama rahat değildi. Lucien saat on bire doğru küçük Gaillard-Bois Oteli'ne döndü, Paris'te henüz sadece Neuve-du-Luxembourg Sokağı ile Échelle Sokağı arasında kalan Saint-Honoré Sokağı'nı görmüştü. Louise'in muhteşem dairesiyle karşılaştırmadan edemediği küçük sefil odasında yattı. Madam de Bargeton'un evinden çıktığı anda Baron Châtelet geldi, dışişleri bakanının evindeki bir balodan dönüyordu ve kıyafeti çok gösterişliydi. Madam de Bargeton adına yaptığı bütün toplantıları anlatmak üzere geliyordu. Louise endişeliydi, bu lüks onu korkutuyordu. Taşra alışkanlıkları sonunda kendini göstermeye başlamıştı, hesaplarını sıkı tutmaya alışkındı; öyle tutumluydu ki Paris'te cimri olarak görülebilirdi. Yanında yirmi bin franklık maliye bonosu getirmiş, bu miktarı dört yıl boyunca fazladan masraflarını kar-

şılamak için ayırmıştı; daha şimdiden paranın yetmemesinden ve borçlanmaktan korkuyordu. Châtelet evinin ayda sadece altı yüz frank kirası olduğunu söyledi.

– Sudan ucuz, dedi Naïs'in yerinden sıçradığını görünce. Ayda beş yüz franga emrinizde bir araba olacak, bu da toplam elli altın eder. Geriye bir tek kıyafetlerinizi düşünmek kalıyor. Cemiyet önüne çıkan bir kadın başka türlü yapamaz. Mösyö de Bargeton'u vergi müdürü yapmak ya da kralın yanında bir yer sahibi olmasını istiyorsanız sefil görünmemelisiniz. Burada her şeyi sadece zenginlere verirler. Ne mutlu ki yanınızda hizmetinizi görecek Gentil var, sizi giydirecek Albertine var, çünkü Paris'te hizmetçiler ateş pahasıdır. Cemiyet hayatına katılacağınız için evinizde nadiren yersiniz.

Madam de Bargeton ile baron Paris hakkında konuştular. Du Châtelet günün haberlerinden, bilinmediği takdirde insanın Parisli sayılamayacağı bin bir küçük ayrıntıdan söz etti. Hemen ardından Naïs'e alışveriş yapması gereken mağazalar hakkında bilgi verdi: Kenarsız şapkalar için Herbault'yu, kenarlıklı şapkalar ve boneler için Juliette'i önerdi; Victorine'in yerini alabilecek terzinin adresini verdi; nihayet Angoulême'e özgü her şeyden kurtulmak gerektiğini hissettirdi. Ardından aklına gelen son bir fikre de sevindikten sonra çıktı.

– Yarın sanırım bir tiyatroda locam olacak, sizi ve Mösyö de Rubempré'yi almaya geleceğim, çünkü ikinize birden Paris adına hoş geldiniz dememe izin verirsiniz sanırım.

"Düşündüğümden daha cömert kişilikliymiş," diye düşündü Madam de Bargeton onun Lucien'i de davet ettiğini görünce.

Haziran ayında bakanlar tiyatrodaki localarını ne yapacaklarını bilemez: Bakan vekilleri ve onların taraftarları bağbozumundadır ya da tarlalarından mahsul kaldırırlar ya da kaldırılmasını idare ederler, bu nedenle bu döneme doğru Paris tiyatrolarının en güzel locaları, müdavimlerin bir daha görme-

yeceği ve seyirci kitlesine kullanılmış bir halı görüntüsü veren bin bir türlü insanı ağırlar. Du Châtelet bu fırsatı değerlendirip çok para harcamadan Naïs'e taşralıların en fazla ağzını sulandıran eğlenceleri sağlayabileceğini düşünmüştü. Lucien ertesi gün geldiğinde ilk kez Louise'i evde bulamadı. Madam de Bargeton gerekli bazı alışverişler için dışarı çıkmıştı. Kıyafet konusunda Châtelet'nin sözünü ettiği o ciddi ve ünlü otoritelerden öğüt almaya gitmişti, çünkü Espard Markizi'ne Paris'e geldiğini yazmıştı. Madam de Bargeton uzun süreli bir hâkimiyetin verdiği güvene sahip olsa da taşralı görünmekten fazlasıyla korkuyordu. Kadınlar arasındaki ilişkilerin ilk izlenimlere ne derece bağlı olduğunu biliyordu, ve Madam d'Espard gibi üstün kadınların düzeyine çabucak gelecek gücü kendinde görse de ilk başta iyi niyetle karşılanmaya ihtiyacı olduğunu hissediyor ve özellikle başarıya götürecek hiçbir ayrıntıyı kaçırmak istemiyordu. Bu nedenle Châtelet'ye güzel Paris dünyasına katılma yollarını ona gösterdiği için şükran duyuyordu. Tuhaf bir tesadüf eseri markiz, kocasının bir akrabasına iyilik yapmaktan çok zevk duyacak bir durumda bulunuyordu. Ortada hiçbir neden yokken Marki d'Espard cemiyet hayatından çekilmişti; ne kendi işleriyle, ne siyaset işleriyle, ne ailesiyle ne de karısıyla ilgileniyordu. Bu durumda kendi kendinin efendisi haline gelen markiz cemiyetçe onaylanma ihtiyacı duyuyordu; böylece bu fırsattan yararlanıp ailesinin korumasını üstüne alarak markinin yerine geçmekten mutluluk duyuyordu. Kocasının kusurlarını daha da göze sokmak için bu himaye işini daha da gösterişli hale getirecekti. Aynı gün Nègrepelisse ailesinden Madam de Bargeton'a bir mektup yazdı; o çok zarif mektuplardan biriydi bu, öyle güzel bir üslupla yazılmıştı ki insan epey okuduktan sonra içinde hiçbir şey olmadığını söylerdi.

Adını duyduğu ve tanımak istediği bir kişiyi ailesine yaklaştıran bu fırsattan mutluluk duyuyordu, çünkü Paris dost-

lukları ona şu dünyada sevecek başka kimseye ihtiyacı olmadığını söyletmeyecek kadar sağlamlıktan uzaktı; eğer bu olmazsa bu da diğerleri arasına atacağı başka bir hayal kırıklığı olacaktı. Evden çıkmasını engelleyen bir rahatsızlığı olmasaydı ziyaretine gideceği kuzeninin emrine amadeydi her zaman, ama kendisini düşünmüş olduğu için şimdiden şükran duyuyordu.

Bulvarlar boyunca ve Paix Sokağı'ndaki ilk yürüyüşleri sırasında Lucien tıpkı yeni gelmiş diğerleri gibi, insanlardan çok gördükleriyle ilgilendi. Paris'te önce yığınlar dikkati çeker: Mağazalardaki lüks, evlerin yüksekliği, gelip giden arabaların çokluğu, aşırı lüks ile aşırı sefaletin bir arada oluşu insanı ilk anda sarıverir. Yabancı olduğu bu kalabalıktan şaşkına dönmüş bu hayal adamı benliğinin son derece küçüldüğünü hissetti. Taşrada herhangi bir şekilde itibar gören kişiler ve her adımda taşıdıkları bu önemin izleriyle karşılaşan insanlar, değerlerinin tamamen ve bir anda kaybolmasına tahammül edemezler. Memleketinde bir şeyler olmak ve Paris'teyse hiçbir şey olmamak arasındaki yolu insanın alışarak geçmesi gerekir; birinden diğerine çok hızlı geçenler bir tür hiçlik içine düşer. Bütün duygularına bir karşılık, bütün fikirlerine bir sırdaş, en küçük hislerini paylaşacak bir ruh bulan genç bir şair için Paris korkunç bir çöl olacaktı. Lucien güzel lacivert elbisesini giymemişti, bu nedenle Madam de Bargeton'un evine onun dönmüş olması gereken saatte giderken kıyafetinin pespayeliği denemese de bayağılığından rahatsız oldu; orada Baron du Châtelet'yi buldu, o da her ikisini Rocher de Cancale'da yemeğe götürdü. Paris'in hızlı hayatından şaşkına dönen Lucien, Louise'e hiçbir şey söyleyemiyordu, her üçü de aynı arabadaydı, ama Louise'in elini tuttu, o ise bu şekilde ifade ettiği düşüncelerine dostlukla karşılık verdi. Yemekten sonra Châtelet iki misafirini vodvile götürdü. Lucien, Châtelet'nin görüntüsünden hafif bir rahatsızlık duyuyordu, onu Paris'e getiren tesadüfe lanet okuyordu. Vergi

müdürü ziyaretinin nedenini yükselme isteğine bağlıyordu: Bir idarenin genel sekreteri olmayı umuyordu ve başvuru raportörü olarak danıştaya girmeyi umuyordu; ona verilen sözlerin tutulmasını istemek için gelmişti, çünkü onun gibi biri vergi müdürü olarak kalamazdı; hiçbir şey olmamayı, vekil olmayı, siyasete atılmayı yeğlerdi. Büyükleniyordu; Lucien bu yaşı geçmiş yakışıklıda Paris hayatını bilen cemiyet adamının üstünlüğünü görüyordu belli belirsiz, özellikle bu eğlenceli saatleri ona borçlu olmaktan utanıyordu. Şairin endişeli ve rahatsız olduğu konuda eski emir kâtibi sudaki balık gibi rahattı. Du Châtelet rakibinin tereddütlerine, şaşkınlıklarına, sorularına, deneyimsizlik yüzünden yaptığı küçük gaflara gülümsüyordu, tıpkı eski deniz kurtlarının denize alışkın olmayan acemilerle alay etmesi gibi. Lucien'in Paris'te ilk kez bir gösteriyi izlemekten aldığı zevk, şaşkınlıklarının yarattığı üzüntüleri telafi etti. Taşra hayatına dair çok sayıda fikrini içten içe değiştirmesine neden olduğundan o akşam çok önemli olmuştu. Çevresi genişliyordu, cemiyetin boyutları farklılaşıyordu. O denli zarif, son moda giyinmiş Parisli kadınların yanında olmak, o kadar da iddialı görünen Madam de Bargeton'un eski püskü kıyafetinin gözüne çarpmasına neden oldu: Ne kumaşları, ne tarzı ne de renkleri modaya uygundu. Onu Angoulême'de o denli baştan çıkaran saç biçimi, buradaki kadınların kendilerini göstermek için buldukları ince icatlarla karşılaştırıldığında zevksizce göründü. "Acaba hep böyle mi kalacak?" diye düşündü o günün köklü bir değişikliği hazırlıyor olduğunu bilmeksizin. Taşrada ne bir seçim ne de karşılaştırma imkânı vardır; alışıldık yüzleri görmek onlara bildik bir güzellik verir. Paris'e geldiklerinde taşrada güzel sayılan bir kadın en küçük dikkati çekmez üstüne, çünkü ancak dikkat edildikçe güzeldir: *Körler diyarında tek gözlüler kral olur*. Lucien'in gözleri, Madam de Bargeton'un önceki gün kendisiyle Châtelet arasında yaptığı karşılaştırmayı yapıyordu.

Madam de Bargeton da kendi hesabına sevgilisi hakkında tuhaf düşüncelere kapılıyordu. Şaşırtıcı yakışıklılığına karşın zavallı şairin hiçbir tarzı yoktu. Kolları çok kısa redingotu, kötü taşra eldivenleri, daralmış yeleği balkondaki delikanlıların yanında onu son derece gülünç gösteriyordu. Madam de Bargeton onda acınası bir hava buluyordu. Hiçbir iddiası olmadan, derin bir tutkuyu ele veren bir ilgiyle onunla ilgilenen Châtelet, tiyatrosunun sahnesine kavuşmuş bir oyuncu gibi şık ve rahat, altı ayda kaybettiği bütün toprakları iki günde yeniden ele geçirmişti. Vasat insan duygularının bir anda değişebileceğini kabul edemese de, iki sevgilinin çoğunlukla bir araya geldikleri süreden çok daha kısa bir sürede ayrıldıkları olur. Madam de Bargeton'da ve Lucien'de birbirleri üzerindeki büyü çözülmeye başlıyordu ve bunun nedeni Paris'ti. Orada hayat büyüyor, genişliyordu, tıpkı Louise'in gözünde toplumun yeni bir görünüşe bürünmesi gibi. Onları birbirine bağlayan bağların kopması için küçücük bir olay yetecekti. Lucien için korkunç olan bu balta darbesi inmekte gecikmedi. Madam de Bargeton şairi otele bıraktı ve du Châtelet ile birlikte evine döndü, bu ise zavallı âşığın hiç hoşuna gitmedi.

– Ne diyecekler hakkımda, diye düşündü köhne odasına çıkarken.

– Bu zavallı çocuk fazlasıyla can sıkıcı, dedi gülümseyerek du Châtelet arabanın kapısını kaparken.

– Kalplerinde ve kafalarında düşüncelerle kurulmuş bir dünya olanların hepsi böyledir. Uzun süre hayal ettikleri güzel eserlerde ifade edecekleri çok şeyi olan insanlar sohbeti küçümser sanki, konuşmada zekâ ufalanır, küçük parçalara bölünüp değerini yitirir, dedi gururlu Nègrepelisse, Lucien'i daha çok kendisi için savunma cesaretini göstererek.

– Bunu elbette kabul ediyorum, dedi baron, ama biz insanlarla yaşarız, kitaplarla değil. Bakın sevgili Naïs, aranızda

henüz bir şey yok, görüyorum, bundan memnunum. Şimdiye kadar hayatınızda yoksun kaldığınız bir ilgi alanı bulmaya karar verdiyseniz, yalvarırım bu sözde dâhiye kaptırmayın kendinizi. Peki ya yanılıyorsanız! Peki ya birkaç gün sonra karşınıza çıkacak gerçekten yetenekli, cidden değerli insanlarla karşılaştırdığınızda, o ışıltılı, sırtınıza alıp limana götürdüğünüz kişinin liri elinde bir şair değil de görgüsüz, düzeysiz, budala ve çıkarcı bir şaklaban, Houmeau'da zeki sayılabilecek ama Paris'te son derece sıradan biri olduğunu görürseniz ne olacak? Ayrıca burada her hafta en kötüsü Mösyö Chardon'un bütün şiirlerinden daha üstün sayılacak şiir kitapları yayımlanır. Lütfen bekleyin ve karşılaştırın! Yarın cuma, opera günü, dedi arabanın Neuve-du-Luxembourg Sokağı'na girdiğini görünce, Madam d'Espard meclisin en seçkin üyelerinin locasını aldı ve kuşkusuz sizi de oraya götürecek... Sizi o şanlı yerde görmek için ben de Madam de Sérizy'nin locasına gideceğim. *Les Danaïdes* oynanıyor.

– Hoşça kalın, dedi Madam de Bargeton.

Ertesi gün Madam de Bargeton kuzeni Madam d'Espard'ı görmek için uygun bir sabah kıyafeti yakıştırmaya çalıştı. Hava hafif soğuktu, Angoulême'den getirdiği eski elbiseler arasında epey tuhaf biçimde süslenmiş yeşil kadife elbiseden daha iyisini bulamadı. Lucien bildik lacivert frakını alma zorunluluğu duydu, çünkü o iğreti redingotundan nefret etmişti ve Madam d'Espard'la karşılaşabileceğini ya da ansızın evine gidebileceğini düşünerek iyi görünmek istiyordu. Giysilerini almak için bir faytona atladı. İki saatten az bir süre içinde üç dört frank harcadı, bu yüzden Paris'teki hayatın kaça çıkabileceğini düşündü uzun uzun. Kılık kıyafetine en üst özeni gösterdikten sonra Neuve-du-Luxembourg Sokağı'na geldi; kapının eşiğinde Gentil'e rastladı, yanında müthiş biçimde tüylü bir odacı vardı.

– Size geliyordum, Madam sizin için bir not gönderdi, dedi taşra âdetlerindeki açık sözlülüğe alışmış, Parislilere özgü nezaketli sözleri bilmeyen Gentil.

Odacı şairi uşak sandı. Lucien mektubu açtı, mektupta Madam de Bargeton'un günü Markiz d'Espard'ın evinde geçireceği ve akşam da operaya gideceği yazılıydı; ancak Lucien'e orada olmasını söylüyordu, kuzeni genç şaire locasında bir yer verecek, bu zevki kendisine tattırdığı için şaire minnettar kalacaktı.

"Beni seviyor demek ki," dedi Lucien içinden. "Korkularım yersizmiş, hemen bu akşam beni kuzeniyle tanıştıracak."

Sevinçle sıçradı ve o mutlu saatlere kadar zamanını neşe içinde geçirmek istedi. Véry'de akşam yemeği yiyeceği zamana kadar gezinmeyi düşündüğü Tuileries'ye doğru seğirtti. Güle oynaya, zıplaya hoplaya, mutluluktan uçar halde Feuillants terasına çıkan Lucien gelip geçenleri, yanlarında hayranlarıyla birlikte gezinen güzel kadınları, kol kola ikişer ikişer geçerlerken birbirlerine bir göz işaretiyle selam veren zarif çiftleri seyrederek bir baştan bir başa dolaştı. Beaulieu'deki terasla burası o kadar farklıydı ki! Bu muhteşem tünekteki kuşların Angoulême'dekilerden farklı bir güzellikleri vardı! Avrupa'daki kuşların gri rengi karşısında Hindistan ya da Amerika'nın kuş türleri üstünde parıldayan renk cümbüşüydü bu. Lucien, Tuileries'de ıstıraplı iki saat geçirdi; burada birden kendi içine dönüp kendini değerlendirdi. Öncelikle bu zarif delikanlılar arasında frak giyen tek kişi yoktu. Frak giyen biri varsa o da ya görgüsüz ya sefil biri, Marais'den çıkma bir gelir sahibi ya da bir daire hizmetlisiydi. Ateşli heyecanlara, keskin bir bakışa sahip şair sabah ve akşam giysilerinin ayrı ayrı olduğunu fark ettikten sonra üstündeki pılı pırtının çirkinliğini kabul etti; kesiminin modası geçmiş, laciverdi solmuş, yakası aşırı biçimsiz, ön kanatları da uzun süre giyilmekten birbirine doğru eğilen giysisini gülünçleştiren kusurları gördü; düğmeler kırmızılaş-

mıştı, kırışıklıklar kalıcı beyaz çizgilere dönüşmüştü. Ayrıca yeleği çok kısaydı, tarzı da o kadar kaba bir taşralılıktaydı ki gizlemek için aniden ceketini düğmeledi. Nankin pantolonu da sadece sıradan kişilerce giyiliyordu. Seçkin kişiler nefis fantezi kumaşlardan pantolonlar ya da kusursuz beyazlıkta pantolonlar giymişti! Ayrıca bütün pantolonların ayakkabı altından geçen şeridi vardı, onunkiyse botlarının topuklarına uymuyor, kıvrılmış paçalarsa bu topuklarla hiç anlaşamıyor görünüyordu. Ucu işlemeli bir kravatı vardı, kız kardeşi Mösyö du Hautoy ve Mösyö de Chandour'da benzer kravatlardan görmüş ve aynısından kardeşi için de yapmıştı çabucak. Ciddi görünümlü birkaç adam, bir iki yaşlı finansçı, bir iki asık suratlı idareciden başka kimse sabahları beyaz kravat takmadığı gibi, zavallı Lucien'in gözüne demir parmaklıkların arkasından Rivoli Sokağı'nın kaldırımlarında, başında bir sepet taşıyan bir bakkal çırağı çarptı ve Angoulême'li şair çırağın boynunda kravatın iki ucunun kim bilir hangi aşüfte sevgilinin eliyle işlenmiş olduğunu gördü. Bunu görünce Lucien, duyarlılığımızın sığınağı olan, duygular var olduğundan beri insanların aşırı sevinçlerde olduğu gibi aşırı üzüntülerde de ellerini üstüne koydukları o noktaya, göğsüne bir yumruk yemiş gibi oldu. Bu anlatılanları çocukça diye nitelemeyin! Elbette bu tür acıları hiç çekmemiş zenginler için bunlar bayağı ve inanılmaz görünebilir, ama zavallıların sıkıntıları yeryüzündeki güçlü ve ayrıcalıklı insanların hayatlarını altüst eden buhranlardan daha az dikkate değer değildir. Ayrıca her iki tarafta da aynı ölçüde derde tasaya rastlanmaz mı? Acı her şeyi büyütür. Nihayet, sıralamayı değiştirin; iyi, kötü, güzel sayılacak bir giysinin yerine bir ayrıcalığı, bir nişanı, bir unvanı koyun. Küçük gibi görünen bu şeyler parlak hayatları sıkıntıya düşürmemiş midir? Öte yandan giysi sorunu kendilerinde olmayan şeyleri varmış gibi göstermek isteyen kişiler için son derece önemlidir, çünkü bu çoğunlukla o

şeylere sonradan sahip olmanın en iyi yoludur. O gece meclisin en seçkin üyesinin akrabası olan Markiz d'Espard'ın karşısına, her alanda ünlü kişilerin ve bu ünlülerin de en seçkinlerinin konağına gidip geldikleri bir hanımın karşısına bu kılıkta çıkacağını düşününce Lucien soğuk soğuk terlemeye başladı.

"Bir eczacı oğluna, tam bir esnaf çırağına benziyorum," diye düşündü öfkeyle, yanından geçen Saint-Germain Mahallesi ailelerine mensup zarif, şık, kibar insanları görünce. Bu insanların hepsinde onlara özgü bir tarz vardı ve bu tarz sayesinde hatların inceliği, kılıklarındaki soyluluk, yüzlerindeki ifade bakımından birbirlerine benziyorlardı, ama her birinin kendisini göstermek için seçtiği çerçeve birbirinden farklıydı. Hepsi Paris'te kadınlar kadar delikanlıların da usta olduğu bir tür gösterişle üstün taraflarını vurguluyordu. Lucien annesinden, sağladığı ayrıcalıkları gözünde parıldayan o çok değerli fiziksel güzellikleri almıştı, ama bu cevher henüz filiz halindeydi, işlenmemişti. Saçları kötü kesilmişti. Gömleğinin yakası yumuşak bir balenle başını dik tutacak yerde içine gömülmüş gibi gösteriyordu ve hep gevşek kalan kravatı kederli yüzünü öne doğru eğmesine engel olmuyordu. Angoulême'den getirdiği iğrenç botların içinde güzel ayaklar olduğunu hangi kadın tahmin edebilirdi ki? O zamana kadar giysi diye gördüğü bu lacivert çuval içine tıkılmış boyuna bosuna hangi delikanlı imrenirdi? Pırıl pırıl beyaz gömlekler üstünde göz alıcı düğmeler görüyordu, oysa kendi gömleği kızıla çalıyordu. Bütün bu kibar beyler müthiş eldivenler takmıştı, oysa onunkiler asker eldiveni gibiydi. Kimi hoş biçimli bir bastonla geziniyordu. Kimisi de kolları minik altın düğmelerle birleştirilmiş gömlek giymişti. Bir kadınla konuşurken kimisi elindeki sevimli kamçıyı büküp duruyor ve sıçramış bir iki çamurlu nokta bulunan pantolonunun sayısız plilerinden, şıngırtılı mahmuzlarından, sımsıkı saran redingotundan, yumruk kadar bir seyis tarafından tutu-

lan iki attan birine tekrar binmek üzere olduğu anlaşılıyordu. Kimisi de yeleğinin cebinden yüz metelik para büyüklüğünde yassı bir saat çıkarıyor ve bir görüşmeye erken gelmiş ya da geç kalmış birinin tavrıyla bakıyordu. Lucien hiç düşünmediği bu ayrıntılara bakarken zorunlu ıvır zıvırların dünyasını gördü ve yakışıklı bir delikanlı olabilmek için ne denli büyük bir servet gerektiği aklına gelince titredi! Mutlu ve rahat görünümlü bu genç insanlara hayranlığı ne kadar artıyorsa, kendi durumunun acayipliğini o kadar iyi kavrıyordu: girdiği yolun sonunda ne olduğundan habersiz, Palais-Royal'in dibindeyken nerede olduğunu bilmeyen, sokakta Louvre'un nerede olduğunu sorduğu birinden, "Tam karşısındasınız," cevabını alan bir adam. Lucien ile bu dünya arasında bir uçurum vardı, hangi yolla bu uçurumu aşabileceğini düşünüyordu, çünkü bu kibar ve kıvrak Parisli gençlere benzemek istiyordu. Bu memleketin bütün insanları tanrısal kıyafetler içinde tanrısal güzellikteki kadınlara selam veriyordu; Lucien'in Konismarck Kontesi'nin nedimi gibi bir tek öpücük için kendini satırların önüne atabileceği türden kadınlardı bunlar. Hafızasının alacakaranlığında, bu afetlerin yanında yaşlı bir kadın gibi kalıyordu. On dokuzuncu yüzyıl tarihine geçecek, aklı, güzelliği, aşkları eski zamanların kraliçelerinkiyle aynı ölçüde ünlü olacak kadınların birçoğuna rastlamıştı. Muhteşem bir kızın, Matmazel des Touches'un geçtiğini gördü; güzelliği kadar zekâsıyla da ünlü, Camille Maupin olarak bilinen o üstün yazarın adı, gezinen erkekler ve kadınlar tarafından kulaktan kulağa fısıldandı.

– Ah, diye düşündü Lucien, işte şiir!

Gençlikle, ümitle parlayan, kara gözleri gökler gibi geniş, güneş gibi ateşli bu hoş tebessümlü, gelecek vaat eden meleğin yanında Madam de Bargeton neydi ki! Paris'in en çekici kadınlarından olan Madam Firmiani'yle sohbet edip gülüyordu. İçinden bir ses ona, "Zekâ dünyayı bile yerinden oynata-

bilecek bir kaldıraçtır," diye haykırdı. Ama zekânın dayanak noktasının para olduğunu söyledi bir başka ses. Hayallerinin yıkıntıları arasında ve yenildiği meydanda kalmak istemedi, yerini sorduktan sonra Palais-Royal'in yolunu tuttu, çünkü mahallede ne nerede henüz bilmiyordu. Véry lokantasına girdi, Paris zevklerine alışmak üzere, umutsuzluğuna teselli olacak bir yemek ısmarladı. Bir şişe Bordeaux şarabı, Ostende istiridyeleri, bir balık, bir keklik, makaron ve meyve arzularının son kertesiyle buluştu. Bu akşam Markiz d'Espard'ın yanında zekâsını göstermeyi ve tuhaf kılığının bayağılığını zekâsının zenginlikleriyle telafi etmeyi düşünerek büyük bir hazla bu küçük sefahatın tadını çıkardı. Rüyalarından uyanması hesabın gelmesiyle oldu, ödediği elli frankla Paris'te epey süre idare edeceğini düşünüyordu. Bu yemek Angoulême'deki bir aylık masrafı kadardı. O nedenle bu sarayın kapısını artık bir daha ayak basmayacağını düşünerek saygıyla kapadı.

"Ève haklıymış," diye düşündü Galerie-de-Pierre yolundan para almak üzere oteline dönerken. "Paris'teki fiyatlar Houmeau'dakiler gibi değil."

Yol üzerinde terzi dükkânlarını hayranlıkla izledi ve sabah gördüğü kıyafetleri düşünerek, "Hayır," dedi, "Madam d'Espard'ın karşısına bu üstümdeki uydurma giysilerle çıkmayacağım." Bir geyik kıvraklığıyla Gaillard-Bois Oteli'ne koştu, odasına çıktı, yüz ekü aldı ve tepeden tırnağa giyinip kuşanmak üzere Palais-Royal'e geldi. Orada ayakkabıcılar, çamaşırcılar, yelekçiler, berberler görmüştü; birazdan giyeceği şık kıyafetler on dükkâna dağılmış, kendisini bekliyordu. İlk girdiği terzi ona istediği kadar elbiseyi denetti ve hepsinin de en son moda olduğuna onu ikna etti. Lucien oradan iki yüz frank verip yeşil bir ceket, beyaz bir pantolon ve fantezi bir yelek alarak çıktı. Hemen ardından çok şık ve ayağına tam uyan bir bot buldu. Kendisine gerekli olan her şeyi satın aldıktan sonra berberi

odasına çağırttı, dükkân sahipleri satın alınanları odasına getirdi. Saat akşam yedide, ayin alayında gezdirilen Saint-Jean gibi saçları kıvrılmış, üstünde güzel bir yelek, boynunda güzel bir kravatla, ama ilk kez içinde bulunduğu bu kılıf içinde biraz rahatsız halde bir faytona binip operaya yollandı. Madam de Bargeton'un öğütlerine uyup meclis baş üyelerinin locasını sordu. İğreti şıklığıyla düğün kâhyasına benzeyen bu adamı gören yer gösterici ondan biletini göstermesini istedi.

– Biletim yok.

– Giremezsiniz, diye kestirip attı.

– Ama ben Madam d'Espard'ın tanıdığıyım, dedi Lucien.

– Biz bunu bilmek durumunda değiliz, dedi yer gösterici, diğer yer gösterici arkadaşlarına bıyık altından gülerek.

Bu sırada saçağın altında bir araba durdu. Lucien'in tanımadığı bir arabacı kupa faytonun basamağını açtı, iki süslü kadın indi. Yer göstericiden geri çekilmesi için küstahça sözler duymak istemeyen Lucien iki kadına yer açtı.

Yer gösterici alaylı biçimde Lucien'e,

– Ama bu hanım tanıdığınızı iddia ettiğiniz Madam d'Espard mösyö, dedi.

Lucien yerin dibine geçti, çünkü Madam de Bargeton bile bu yeni süslü kılığı içinde onu tanımışa benzemiyor gibiydi, ama yanına yaklaştığında Louise ona gülümsedi.

– İsabet oldu, gelin, dedi.

Yer göstericiler yeniden ciddi hallerine dönmüştü. Lucien Madam de Bargeton'un peşinden yürüdü, o ise operanın geniş merdivenlerinden çıkarken Rubempré'ciğini kuzeniyle tanıştırdı. Meclis baş üyelerinin locası salonun arkasında iki kanattan birinde bulunan locaydı; her taraf görüldüğü gibi her taraftan da burası görülüyordu. Lucien kuzenin arkasına, bir sandalyeye, karanlıkta olmaktan mutlu halde oturdu.

– Mösyö de Rubempré, dedi markiz gönül okşayıcı bir ses

tonuyla, operaya ilk kez geliyorsunuz, o zaman iyice görün, alın şu sandalyeyi, öne gelin, size izin veriyoruz.

Lucien söyleneni yaptı, operanın ilk perdesi bitiyordu. Louise, Lucien'deki değişikliği gördüğü ilk andaki hayret duygusuyla kulağına doğru eğilip,

– Zamanınızı iyi kullanmışsınız, dedi.

Louise hep aynıydı. İlgi gören bir kadının, Markiz d'Espard'ın, Paris'in Madam de Bargeton'unun yakınlığı ona çok zarar veriyordu; Parisli ışıltılı kadın taşralı kadının kusurlarını o kadar çok ortaya çıkarıyordu ki bu şatafatlı salondaki kibarların ve bu üstün kadının ışığına kapılan Lucien nihayet zavallı Anaïs de Nègrepelisse'te hakiki kadını, Parislilerin gördüğü kadını gördü: uzun boylu, kuru, sivilceli, solgun, aşırı kızıl, sert hatlı, yapmacıklı, kibar olmaya çalışan, iddialı, taşra şiveli, özellikle de kötü giyinmiş bir kadın! Gerçekten de Paris'ten alınma bir elbisenin kıvrımları yıpranmış da olsa zevkliliğin kanıtıdır, eskiden ne denli güzel olduğu anlaşılır, ama eski bir taşra elbisesinden bir şey anlaşılmaz, gülünçtür. Elbise ve kadın zarafet ve yenilikten uzaktı, kadife tıpkı kadının teni gibi parlamıştı. Bu çağanozu sevmiş olmaktan utanç duyan Lucien, Louise'in ilk namus buhranı geçireceği zamandan yararlanıp onu terk etmeye karar verdi. Keskin bakışları sayesinde bu tastamam aristokrasi locasına çevrilmiş dürbünleri görebiliyordu. En şık kadınların Madam de Bargeton'u inceliyor oldukları kesindi, çünkü hepsi de fısıldaşıp gülüşüyordu. Madam d'Espard kadınların hareketleri ve gülüşlerinden bu alayların nedenini anlamış olsa da bunlara pek aldırış etmedi. Öncelikle her biri onun yanındakinin taşradan gelmiş zavallı bir akraba olduğunu anlayacaktı, ki bu durum her Parisli ailenin başına gelebilirdi. Sonra kuzeni ona biraz endişeyle giyinme konusunu açmıştı; Anaïs'in bir kere iyi giyindikten sonra Paris giyim tarzına alışacağını fark ederek onu teselli etmişti. Madam de

Bargeton yol yordam bilmede kusuru olsa da soylu bir kadının üstünlüğüne ve adına *soy* diyebileceğimiz *dile getirilemez* şeye sahipti. Bu yüzden gelecek pazartesi bu durumun acısını çıkaracaktı. Zaten seyirciler bu kadının markizin kuzeni olduğunu öğrendikten sonra markiz bu alaylara son vereceklerini ve kadın hakkında fikir sahibi olmadan önce yeniden değerlendireceklerini biliyordu. Lucien boyna atılacak bir şalın, güzel bir elbisenin, zarif bir saç şeklinin ve Madam d'Espard'ın öğütlerinin Louise'i ne denli değiştireceğini tahmin edemiyordu. Daha şimdiden, merdivenlerden çıkarken markiz kuzenine mendilini elinde açık tutmamasını söylemişti. İnce zevkli olmak ya da zevksiz olmak, zeki bir kadının kolayca anlayacağı ama bazı kadınların asla anlayamayacakları bu tür bin bir ayrıntıya bağlıdır. Yeterince istekli olan Madam de Bargeton hangi sularda yüzdüğünü anlaması için gerektiğinden fazla zekiydi. Öğrencisinin, yüzünü kara çıkarmayacağından emin Madam d'Espard onu yetiştirmeyi üstlenmekten geri durmamıştı. Kısaca bu iki kadının arasında karşılıklı çıkarlarının pekiştirdiği bir uzlaşma kurulmuştu. Madam de Bargeton tavırlarıyla, zekâsıyla ve çevresiyle kendisini baştan çıkaran, gözlerini kamaştıran, hayran bırakan bu gözde idole tapmaya başlamıştı. Madam d'Espard'ın kişiliğinde hırslı ve büyük bir kadının gizli gücünü görüyordu ve bu yıldızın uydusu olursa başarıyı yakalayacağını düşünüyordu, bu yüzden ona samimiyetle hayranlık duyuyordu. Markiz bu saf kadını elde ettiği için memnundu, kuzenini zayıf ve zavallı bularak onunla ilgilenmişti; ayrıca adını duyuracak bir öğrencisinin olması da işine geliyordu ve Madam de Bargeton'un kişiliğinde bir nedimeye, kendisini her yerde göklere çıkaracak bir köleye sahip olmayı düşünmüştü. Paris kadınları arasında böyle bir hazine, edebiyat çevresinde sadık bir eleştirmenden çok daha zor bulunur bir şeydir. Bununla birlikte kendisine yönelen ilgi yeni gelenin ister istemez fark

edeceği kadar yoğundu ve Madam d'Espard onun bu heyecanını nazikçe yatıştırmaya çalıştı.

– Bizi ziyarete gelirlerse, dedi ona, bu hanımların ilgisini çekme şerefini neye borçlu olduğumuzu anlarız belki...

– Sanırım şu eski kadife elbisem ve Angoumois'lı halim Parisli hanımları eğlendiriyor olmalı, dedi Madam de Bargeton gülerek.

– Hayır, dedi markiz, anlayamadığım bir şey var, diye ekledi, bakışlarını ilk kez çevirdiği ve çok tuhaf bulur gibi göründüğü şaire dönerek.

O anda Lucien, yepyeni giysileriyle ihtiyar delikanlının girdiği Madam de Sérizy'nin locasını parmağıyla göstererek,

– İşte Mösyö du Châtelet, dedi.

Madam de Bargeton bu işareti görünce hırsından dudaklarını ısırdı, çünkü markiz, "Bu delikanlı da nereden çıktı?" anlamına gelen küçümseyici bir bakışa ve tebessüme engel olamamış, Louise aşkı yüzünden küçük düşmüştü; bir Fransız kadını için bundan daha acı bir duygu olamaz ve o kadın buna neden olan âşığı asla affetmez. Küçük şeylerin büyütüldüğü bu çevrede bir hareket, bir sözcük çevreye yeni giren kişinin yıkımı demektir. Hoş tavırların ve iyi bir eşliğin havasındaki ilk kural uyumlu bir bütünlük sağlamasıdır ve burada her şey birbirine o denli uyar ki yadırganacak hiçbir şey bulunmaz. Bilgisizlik yüzünden ya da düşüncelerinin rüzgârına kapılarak bu bilimin kurallarına uymayanlar bile, bu alanda tıpkı müzikte olduğu gibi bir tek uyumsuz sesin bizzat sanatın yadsınması olduğunu, koşullarının en küçük ayrıntısına kadar yerine getirilmediği zaman sanatın ortaya çıkamayacağını anlayacaklardır.

– Bu mösyö kim? diye sordu markiz, Châtelet'yi göstererek. Yoksa Madam de Sérizy'i tanıyor musunuz?

– Ya! Bunca macera yaşadığı halde her yerde kabul gören şu ünlü Madam de Sérizy o demek!

– Görülmemiş şey şekerim, dedi markiz. Açıklanabilir ama açıklanmamış bir şey! En ürkütücü erkekler onun dostu, neden acaba? Kimse bu sırrı çözemiyor. Yoksa bu mösyö Angoulême'in gözdesi mi?

– Mösyö le Baron du Châtelet kendisinden çok söz ettirmiş biridir, dedi Anaïs kendisine hayranlık duyan adamın aslında reddettiği bu baron unvanını burada, Paris'te kendisine iade ederek. Mösyö de Montriveau'nun yol arkadaşı.

– Ya! dedi markiz. Bu adı ne zaman duysam, kayıp giden bir yıldız gibi sönen Langeais Düşesi aklıma geliyor. Bir locayı gösterip, İşte şurada, diye sürdürdü sözlerini, Mösyö de Rastignac ile Madam de Nucingen, toptancı, bankacı, işadamının, hırdavat tüccarı olan birinin karısı, kocası söylediklerine göre büyütmek için her yolu denemekten çekinmediği serveti sayesinde Paris'in yüksek çevrelerinde kendine yer edinmiş; Bourbon'lara sadakatine herkesi inandırmak için kendini paralar, evime gelmeyi de denemiştir. Karısı Madam de Langeais'nin locasını almakla onun zarafetine, zekâsına ve başarılarına sahip olacağını sandı. Bu da başka bir tavus tüyleriyle süslenmiş saksağan hikâyesi!

– Bin ekü gelirleri bile olmadığını bildiğimiz Mösyö ve Madam de Rastignac oğullarını Paris'te yaşatmayı nasıl başarıyorlar? dedi Lucien Madam de Bargeton'a, bu delikanlının kıyafetinin zarafetine ve şıklığına şaşırarak.

Markiz dürbünü gözünden ayırmadan,

– Angoulême'den geldiğiniz belli oluyor, dedi alaylı biçimde.

Lucien anlamadı, aklı localara takılmıştı, orada oturanların Madam de Bargeton hakkındaki yargılarını ve kendi uyandırdığı ilgiyi tahmin ediyordu. Louise ise Lucien'in güzelliği karşısında markizin pek kayıtsız kalışına alınmıştı. "Demek sandığım kadar yakışıklı değilmiş," diye düşünüyordu. Bunu düşündükten sonra zekâsını da küçümsemeye başlaması işten

bile değildi. Perde indirilmişti. Locası Madam d'Espard'ınkiyle bitişik olan Carigliano Düşesi'ni ziyarete gelen Châtelet Madam de Bargeton'u selamladı, o da başını eğerek karşılık verdi. Kibarlar âleminden bir kadın her şeyi görür; markiz, du Châtelet'nin kıyafetinin üstünlüğüne dikkat etti. O anda markizin locasına dört kişi, Paris'in dört ünlü siması ardı ardına girdi.

İlki Mösyö de Marsay'di, kendisine âşık olanların çokluğu dillere destan olan bu adam özellikle genç kız gibi güzeldi; yumuşak, kadınsı bir güzellikti bu ama bir kaplan gibi sabit, dingin, vahşi ve sert bakışı bu kusurunu düzeltiyordu: Onu seviyorlardı ve o da korku yaratıyordu. Lucien de güzeldi ama onun bakışları o denli yumuşak, mavi gözleri o kadar duruydu ki, kadınların çok önemsediği bu güce ve kudrete sahip görünmüyordu. Zaten henüz şairi göze sokacak bir şey yoktu, oysa Marsay'in çevredeki bütün rakipleri ezen bir zihin kıvraklığı, hoşa gittiğine dair kendine güveni, kişiliğine uygun bir giyinişi vardı. Giysileri gibi açgözlü, cilalı, hantal ve yeni olan Lucien'in onun yanında ne hale düştüğünü düşünün. De Marsay zarif biçimde ve esprilerle süslediği patavatsızca konuşmalar yapma hakkı elde etmişti. Markizin ona olan ilgisi Madam de Bargeton'a bu kişinin gücünü göstermiş oldu. İkinci kişi iki Vandenesse'ten biri, Leydi Dudley olayına neden olandı; yumuşak, zeki, mütevazı bir delikanlıydı, De Marsay'in övündüğü niteliklerin tam zıtlarına sahip olmakla başarı kazanırdı ve markizin kuzeni Madam de Mortsauf onu hararetle tavsiye etmişti. Üçüncüsü, Langeais Düşesi'nin ölümüne neden olan General Montriveau'ydu. Dördüncüsü o dönemin en ünlü şairlerinden, henüz şöhretin ilk aşamasında olan ve sanatından çok soylu oluşuyla övünen Mösyö de Canalis'ti; bu genç, Chaulieu Düşesi'ne karşı aşkını gizlemek için Madam d'Espard'a özel bir *ilgi* gösteriyordu. Şimdiden yapmacıklığı görünen zarafetine karşın ileride kendisini siyasi çalkantıların içine atacak o son-

suz hırsı belli oluyordu. Neredeyse çocukça güzelliği, okşayıcı tavırları derin bencilliğini ve o sıralar sorunlu olan durumunun gerektirdiği içten pazarlıklı kişiliğini pek gizleyemiyordu; ama kırkını geçmiş olan Madam de Chaulieu'yü seçmiş olması o dönemde ona sarayın kapılarını açıyor, Saint-Germain Mahallesi'nin alkışlarını ve ona minber şairi diyen liberallerin hakaretlerini sağlıyordu.

Bu oldukça seçkin dört kişiyi görünce Madam de Bargeton, markizin Lucien'e neden o kadar az ilgi duyduğunu anladı. Sonra sohbet başlayınca, bu alabildiğine ince, alabildiğine zarif zekâlar, her biri Anaïs'in taşrada bütün bir ay içinde duyduklarından daha anlamlı, daha derin özelliklerle parlayınca, hele hele büyük şair o dönemin akılcılığını şiirle süsleyip sarsıcı bir dizeye döktüğünde Louise, du Châtelet'nin bir gün önce kendisine söylediklerini anladı: Lucien artık bir hiçti. Herkes zavallı yabancıya o denli acımasız bir kayıtsızlıkla bakıyordu, orada sanki dil bilmeyen bir yabancı gibi kalmıştı ki markiz ona acıdı.

– Size Mösyö de Rubempré'yi takdim etmeme izin verin, dedi Canalis'e. Edebiyat dünyasında yüksek bir mevkide olduğunuza göre bir acemiye kapınızı açmamazlık etmezsiniz. Mösyö de Rubempré Angoulême'den yeni geldi, burada dehayı aydınlatacak kişiler nezdinde sizin himayenize ihtiyacı olacaktır. Henüz kendisine saldırarak ününe yardım edecek düşmanları yok. Sizin kin sayesinde elde ettiğinizi ona dostluk sayesinde sağlamak epey özgün bir girişim olmaz mı?

Markiz konuştuğu sürece dört kişi hep Lucien'e baktı. De Marsay bu yeni gelen gençten iki adım uzaklıkta olmasına karşın ona bakmak için dürbününü aldı; alaycı bir düşünceyle ikisini birbiriyle ilişkilendirircesine gözleri Lucien'den Madam de Bargeton'a, Madam de Bargeton'dan Lucien'e gidip geliyordu ve bu durum ikisini de son derece üzdü; onları garip hay-

vanlarmış gibi inceliyor ve gülümsüyordu. Bu gülüş taşranın büyük adamı için bir hançer darbesi oldu. Félix de Vandenesse acır gibi bir tavır takındı. Montriveau, Lucien'i alıcı gözle baştan ayağa süzdü.

– Madam, dedi Canalis eğilerek, rakiplerimize iyilikte bulunmak kendi çıkarlarımıza ters düşse de emirlerinizi yerine getireceğim, ama siz bizi zaten mucizelere alıştırdınız.

– Peki o zaman, pazartesi akşamı Mösyö de Rubempré'yle birlikte lütfedip bize yemeğe buyurun, edebi konulardan daha rahat konuşursunuz; edebiyatın zorbalarından birkaçıyla onları koruyanları, *Ourika*'nın yazarını ve kafalı genç şairlerden birkaçını toplamaya çalışacağım.

– Madam markiz, dedi Marsay, mösyöyü siz yeteneği nedeniyle koruyorsanız ben de güzelliği nedeniyle korurum; onu Paris'in en mutlu kibar delikanlısı haline getirecek öğütlerde bulunacağım. Sonra isterse şairlik de yapar.

Madam de Bargeton kuzenine minnet dolu bir bakışla teşekkür etti.

– Zeki insanları kıskandığınızı bilmiyordum, dedi Montriveau, de Marsay'e. Mutluluk şairleri öldürür.

Kibar delikanlı Canalis'e dönerek,

– Yoksa bunun için mi mösyö evlenmeye çalışıyor? diye sürdürdü sözünü, bu sözün Madam d'Espard'a dokunup dokunmadığını merak ederek.

Canalis omuz silkti ve Madam de Chaulieu'nün dostu olan Madam d'Espard gülmeye başladı.

Giysileri içinde kendini tıpkı kalıbı içindeki bir Mısır heykeli gibi hisseden Lucien hiçbir şey söyleyemediği için utanıyordu. Nihayet tatlı sesiyle markize,

– Madam, iyilikleriniz beni başarıdan başka bir şey görmemeye mahkûm ediyor, dedi.

Tam o sırada, Paris'in krallarından biri olan Montriveau'nun

kendisini markize tavsiye etmesi için iyi bir fırsat yakalayan du Châtelet içeri girdi. Madam de Bargeton'u selamladı ve Madam d'Espard'dan locasını işgal etme cüretinde bulunduğu için kendisini affetmesini rica etti: Yol arkadaşından o kadar uzun süredir ayrı kalmıştı ki! Montriveau ve o çöl ortasında birbirlerinden ayrıldıktan sonra ilk kez görüşüyorlardı.

– Çölde ayrılıp operada buluşmak! dedi Lucien.

– Tiyatroya yaraşır bir buluşma sahnesi, dedi Canalis.

Montriveau, Baron du Châtelet'yi markizle tanıştırdı ve markiz de imparatorluk prensinin eski sekreterine büyük bir ilgi gösterdi, zira üç locada iyi karşılandığını görmüştü, ayrıca Madam de Sérizy ancak oturaklı insanları kabul ederdi, nihayet Montriveau'nun arkadaşıydı. Bu adın o kadar büyük bir değeri vardı ki Madam de Bargeton bu dört erkeğin ses tonundan, bakışlarından ve tavırlarından du Châtelet'yi hiç tartışmasız kendilerinden biri gibi gördüklerini fark etti. Naïs, Châtelet'nin taşrada sultanmış gibi davranmasının nedenini birden anladı. Nihayet du Châtelet, Lucien'i gördü ve onu birinin diğerini küçük görme amacıyla kullandığı, toplumda ne denli önemsiz bir yeri olduğunu kibarlar dünyasından insanlara gösteren o soğuk ve kuru tarzla selamladı. Selam verirken yüzündeki alaycı ifade, "Burada bunun ne işi var?" der gibiydi. Du Châtelet'nin niyetini iyi anladılar, çünkü de Marsay, Montriveau'ya doğru eğilip baronun işiteceği biçimde,

– Terzi kapılarında giydirilmiş mankenleri andıran bu tuhaf delikanlının kim olduğunu sorsanıza, dedi.

Du Châtelet sohbet ediyormuş havasında arkadaşının kulağına bir süre daha bir şeyler söyledi ve hiç kuşkusuz rakibini yerden yere vurdu. Bu adamların cevap verirken kullandıkları hazırcevaplık ve inceliğe şaşıp kalan Lucien'in nükteli tarzdan, espriden ve özellikle sözlerdeki rahatlıktan ve tavırlardaki serbestlikten başı dönmüştü. O sabah eşyalarda gördüğü lüksü

şimdi de fikirlerde buluyordu. Kendisinin ancak uzun uzun düşünerek bulabileceği o vurucu düşünceleri, o karşılıkları bir çırpıda nasıl buluverdiklerine bir türlü akıl erdiremiyordu. Ayrıca bu beş erkek sözlerindeki rahatlığa giyinişlerinde de sahipti; üstlerinde yepyeni bir şey olmadığı gibi eski bir şey de yoktu. Göze batan bir şey yoktu ama yine de dikkat çekiyorlardı. Bugünkü lüksleri dünden kalmaydı, bugünkü de yarına kalacaktı. Lucien hayatında ilk kez elbise yüzü görmüş bir adama benzediğini tahmin etti.

– Azizim, dedi de Marsay, Félix de Vandenesse'e, şu küçük Rastignac uçurtma gibi havalanıyor! Şimdi de Markiz de Listomère'in yanında, ilerleme kaydediyor, bize tepeden bakıyor! Lucien'e dönerek ama ona bakmadan, Herhalde mösyöyü tanıyordur, diye sürdürdü sözünü.

– Gurur duyduğumuz büyük adamın adının kulağına çalınmamış olması zor, dedi Madam de Bargeton. Kız kardeşi Mösyö de Rubempré'nin bize okuduğu güzel şiirleri dinlemişti.

Félix de Vandenesse ile de Marsay, markizi selamlayıp de Vandenesse'in kız kardeşi Madam de Listomère'in locasına gittiler. İkinci perde başladı; diğerleri Madam d'Espard'ı, kuzenini ve Lucien'i yalnız bıraktı. Bir kısmı Madam de Bargeton'u merak eden kadınlara ondan söz etmeye gitti. Diğerleri yeni gelen şairi anlattı ve giyinişiyle alay etti, Canalis Düşes du Chaulieu'nün locasına döndü ve bir daha geri gelmedi. Lucien gösterinin başlamasıyla konuşmaların bitmiş olmasından memnundu. Madam de Bargeton'un Lucien konusundaki çekinceleri kuzeninin Baron du Châtelet'ye gösterdiği ilgi nedeniyle büsbütün artmıştı, bu ilgi markizin Lucien'e gösterdiği koruyucu nezaketten çok farklıydı. İkinci perde boyunca Madam de Listomère'in locası dolup taştı ve Madam de Bargeton ile Lucien'in konu edildiği hararetli sohbetlerle çalkalanır gibi göründü. Muhakkak genç Rastignac o locanın animatörü olma-

lıydı, ele aldığı konuyu bir anda tüketip eski ve modası geçmiş bir şey haline getiriveren, her gün kendisine yeni eğlenceler bulmaya alışmış Parislilere özgü o alaycı gülüşü bu kez o tahrik ediyordu. Madam d'Espard bir dedikoduyu haklarında dedikodu yapılanlara duyurmakta zaman geçirmediklerini bildiğinden perdenin sonunu endişeyle bekledi. Tıpkı Lucien ve Madam de Bargeton'da olduğu gibi duygular altüst olduğunda kısa sürede çok tuhaf şeyler gerçekleşir; iç dünyadaki devrimler etkisi hızlı olan yasalara göre olup biter. Louise, du Châtelet'nin vodvilden dönerken Lucien konusunda söylediği akla yatkın, hesaplı kitaplı sözleri aklından çıkarmamıştı. Her cümlesi bir kehanetti ve Lucien bunların hepsini birer birer doğru çıkarmayı üstlenmişti. Tıpkı Madam de Bargeton'un onun hakkındaki hayallerini yitirmesi gibi Lucien'in de ona dair hayalleri sönerken, zavallı çocuk, yazgısı biraz Jean-Jacques Rousseau'nunkini andıran o zavallı çocuk, filozofu taklit edip Madam d'Espard'ın büyüsüne kapıldı ve hemen ona abayı yaktı. Gençler ve gençlik heyecanlarını hatırlayanlar bu sevdanın son derece olası ve doğal olduğunu anlayacaktır. Lucien Angoulême'de Madam de Bargeton'u nasıl gördüyse burada da tavır ve hareketlerdeki zarafet, o hoş konuşma tarzı, ince ses tonuyla, soylu, yüksek mevkili, kıskanılan o narin kadını o gözle görüyordu. Kişiliğindeki uçarılık onda hemen bu kadının korumasına sığınma isteği uyandırdı; en kesin yol kadına sahip olmaktı, gerisi arkadan gelirdi! Angoulême'de bunu başarmıştı, neden Paris'te başarılı olmasındı ki? Farkına varmadan ve kendisi için her şeyin yeni olduğu operanın büyüsüne karşın, bu muhteşem Célimène'in[7] çekiciliğine kapılan bakışları her an ona doğru kayıyor, baktıkça bakası geliyordu! Madam de Bargeton, Lucien'in bu ateşli bakışlarından birini yakaladı, onu izledi ve gösteriden çok

[7] Molière'in *İnsandan Kaçan* oyununun kadın kahramanı.

markizi seyrettiğini gördü. Danaus'un elli kızı yüzünden terk edilse içi yanmazdı ama diğerlerinden daha hırslı, daha ateşli, daha anlamlı bir bakış Lucien'in kalbinden geçenleri ortaya serince kıskançlık duydu, ancak gelecek günler için değil, geçmiş günler içindi bu kıskançlık. "Bana hiç böyle bakmadı," diye düşündü. "Tanrım, du Châtelet haklıymış!" O zaman aşkının hatasını anladı. Bir kadın zayıflıklarından pişman olmaya başladığında her şeyi silmek için hayatına bir sünger çeker. Lucien'in her bakışı onu öfkelendirse de sakinliğini korudu. De Marsay Mösyö de Listomère'i yanına alarak perde arasında geri geldi. Bu ağırbaşlı adamla şımarık genç, haşmetli markize locasına kabul etme felaketine uğradığı bu düğün sağdıcından bozma çocuğun adının Mösyö de Rubempré adıyla hiçbir ilgisinin olmadığını bildirdiler. Lucien, Chardon adında bir eczacının oğluydu. Angoulême'deki işleri iyi bilen Mösyö de Rastignac, markizin kuzenim dediği bu mumya kılıklı kadından ve bu kadının kuşkusuz yapay hayatını ilaçlarla devam ettirebilmek için yanında bir eczacı bulundurma konusunda gösterdiği özenden söz ederek iki locayı kahkahaya boğmuştu. Nihayet de Marsay Parislilerin ânında birbirlerine aktardığı, söylendiği anda unutuluveren ama arkasında bu Kartaca ihanetinin hazırlayıcısı du Châtelet'nin bulunduğu bin bir şakadan birkaçını aktardı.

– Şekerim, dedi yelpaze altından Madam d'Espard Madam de Bargeton'a, lütfen söyleyin, korumanız altındaki gencin adı gerçekten de Rubempré mi, değil mi?

– Annesinin adını aldı, dedi Anaïs güçlükle.

– Peki babasını adı ne?

– Chardon.

– Peki ne iş yapardı bu Chardon!

– Eczacıydı.

– Şekerim bütün Paris'in korumam altına aldığım bir kadınla alay edemeyeceğinden emindim zaten. Beni bir eczacının

oğlunun yanında görmekten keyif alacak zevzeklerle yüz göz olmaya niyetim yok; sözümü dinlerseniz buradan birlikte çıkalım, hem de hemen.

Madam d'Espard epey nezaketsiz bir tavır takındı, Lucien onun yüzündeki bu değişikliğe hangi davranışıyla neden olduğunu anlayamıyordu. Yeleğinin zevksiz olduğunu düşündü, ki bu doğruydu; giyinme tarzının abartıya kaçtığını, ki bu da doğruydu. Usta bir terzi tarafından giydirilmesi gerektiğini içten içe, acıyla anladı ve gelecek pazartesi markizin evinde karşılaşacağı erkeklerle rekabet edebilmek için ertesi gün en ünlü terziye gitmeye karar verdi. Düşüncelere dalmış olmasına karşın üçüncü perdede dikkatliydi, gözlerini sahneden ayırmıyordu. Bu eşsiz gösterinin ihtişamını seyrederken Madam d'Espard konusunda hayallere kapılıyordu. Gözleri önünde beliren ve yenmeye yemin ettiği büyük güçlükleri hiçe sayarak atıldığı bu yeni aşka başlarken gösterdiği zihinsel çabaya tuhaf biçimde ters düşen bu ani soğukluktan umutsuzluğa kapıldı. Derin düşüncelerden sıyrılıp yeni idolüne baktı ama kafasını çevirdiğinde kendini yapayalnız buldu; hafif bir gürültü işitmişti, kapı kapanıyordu, Madam d'Espard kuzenini peşi sıra götürüyordu. Lucien böyle aniden terk edilişine çok şaşırdı ama nedenini anlayamadığı için üstünde pek durmadı.

İki kadın arabalarına binip Richelieu Sokağı'ndan Saint-Honoré Mahallesi'ne doğru ilerlemeye başladıklarında markiz belli etmemeye çalıştığı bir öfkeyle,

– Yavrum, dedi, aklınızdan ne geçiyor? Bir eczacının oğluna ilgi göstermeden önce hiç olmazsa bekleyin de ün kazansın. Chaulieu Düşesi Canalis'e karşı ilgisini hâlâ belli etmiyor, oysa o ünlü ve soylu biri.

Bu kibirli kadın, kuzenine sorgulayıcı ve dik dik bakarak,

– Bu çocuk oğlunuz ya da âşığınız değildir herhalde? diye sordu.

"Bu garip oğlanı kendimden uzak tutup ona herhangi bir söz vermemiş olmakla ne iyi etmişim," diye düşündü Madam de Bargeton.

– Peki o zaman, dedi kuzeninin gözlerindeki ifadeyi cevap olarak anlayan markiz, ne olursunuz, bırakın onu gitsin. Ünlü bir ismi kullanmak ne demek? Cemiyetin cezasız bırakmayacağı bir cürettir bu. Annesinin adı olduğunu kabul ediyorum ama Rubempré adını o hanedandan bir kızın oğluna vermek kralın emriyle olur; kız soylu olmayan biriyle evlenmişse böyle bir takdirin bedeli büyük olur, bunu elde etmek için de muazzam bir servete, üstün hizmetlere, çok yüksek himayelere sahip olmak gerekir. Bayramlıklarını giyinmiş esnaf kılığından anlaşılıyor ki bu çocuk ne zengin ne de soylu; yüzü güzel ama bana pek aptal göründü; nasıl davranacağını, ne diyeceğini bilmiyor, yani görgü, terbiye görmemiş. Ne oldu da onu korumanız altına aldınız?

Tıpkı Lucien'in kendi içinde Madam de Bargeton'u reddetmesi gibi Lucien'i reddeden Madam de Bargeton kuzeni yolculuğunun gerçek nedenini öğrenecek diye ödü koptu.

– Sevgili kuzenim, sizi zor durumda bıraktığım için çok üzgünüm.

– Ben zor durumda kalmış değilim, dedi Madam d'Espard gülümseyerek, sadece sizi düşünüyorum.

– Ama pazartesi onu yemeğe davet ettiniz.

– Hastalanmış olurum, diye atıldı markiz, ona bildirirsiniz. Her iki adıyla da ona kapımı kapayacağım.

Lucien perde arasında herkesin oraya gittiğini görerek fuayede dolaşmayı akıl etti. Önce Madam d'Espard'ın locasına gelmiş kişilerden hiçbiri ona ne selam verdi ne de yüzüne baktı, bu ise taşralı şairin çok tuhafına gitti. Sonra yanına yanaşmaya çalıştığı du Châtelet onu gözucuyla izliyor ve ondan hep kaçıyordu. Fuayede gezinen erkekleri görüp kendi kıya-

fetinin oldukça gülünç olduğuna ikna olduktan sonra Lucien içeri girip locanın köşesine ilişti ve kimi kez *Cehennem* bölümüyle pek ünlü olan gösterişli balenin beşinci perdesine, kimi kez gözleriyle her bir locasını süzdüğü salonun görüntüsüne, kimi kez de Paris cemiyetinin onda yarattığı derin düşüncelere dalarak temsilin sonuna kadar orada kaldı. "Demek benim kraliyetim burası!" diye düşündü. "İşte elime geçireceğim dünya bu." Madam d'Espard'a iltifat etmek üzere gelen kişilerin söylediklerini düşünerek oteline yaya döndü; onların tavırları, hareketleri, giriş ve çıkışları, her şey şaşırtıcı bir kesinlikle hafızasında canlandı. Ertesi gün öğleye doğru ilk işi o dönemin en ünlü terzisi Staub'a gitmek oldu. Yalvarıp yakararak ve biraz da nakit paranın erdemi sayesinde giysilerinin o önemli pazartesi günü yemeğine hazır olmasını sağladı. Staub kararlaştırdıkları güne kadar ona güzel bir redingot, bir yelek ve bir pantolon sözü verecek kadar ileri gitti. Lucien gömlekler, mendiller, kısaca gerekli her şeyi bir çamaşır mağazasına ısmarladı ve ünlü bir ayakkabıcıya ayakkabı ve bot ölçüsü verdi. Verdier'den güzel bir baston, Madam Irlande'dan eldiven ve gömlek düğmeleri aldı; kısaca kibar beylerle boy ölçüşmeye yarayacak ne varsa yaptı. Bu fantezilerini yerine getirdikten sonra Neuve-du-Luxembourg Sokağı'na gitti ve Louise'in çıkmış olduğunu gördü.

– Madam d'Espard'a yemeğe gitti, geç dönecek, dedi Albertine.

Lucien Palais-Royal'de kırk meteliğe yemek yenen bir lokantaya gitti ve erkenden yattı. Pazar günü saat on birde Louise'in evine gitti; henüz kalkmamıştı. Saat ikide yeniden geldi.

– Madam henüz ziyaretçi kabul etmiyor, dedi Albertine, ama sizin için bir not bıraktı.

– Henüz ziyaretçi kabul etmiyor mu, diye yineledi Lucien, iyi ama ben herhangi bir ziyaretçi değilim ki...

– Bilmiyorum, dedi Albertine çok nezaketsiz bir tavırla.

Albertine'in cevabından çok Madam de Bargeton'dan mektup almasına şaşıran Lucien notu aldı ve yürürken şu umut kırıcı satırları okudu:

> Madam d'Espard rahatsızlandı, sizi pazartesi kabul edemeyecek; ben de pek iyi değilim ama gidip yanında durmak için giyineceğim. Bu aksilikten dolayı üzgünüm; ama yetenekleriniz beni teselli ediyor, şarlatanlığa gerek kalmadan sıyrılacaksınız.

Yürüdüğünün farkında bile olmadan kendini Tuileries'de bulan Lucien, "İmza bile yok," dedi. Yetenekli insanların sahip olduğu önsezi sayesinde bu soğuk notun bildirdiği felaketi tahmin etti. Yürüyordu, düşünceleri içinde kaybolmuş halde, XV. Louis Meydanı'ndaki anıtları seyrederek dosdoğru yürüyordu. Hava güzeldi. Önünden sürekli olarak güzel arabalar büyük Champs-Elysées Caddesi'ne doğru geçip gidiyordu. Gezinenleri izledi ve o zaman güneşli bir pazar gününde buraya akın eden ve Longchamp havası veren üç dört bin arabayı gördü. Atların, kılık kıyafetlerin ve uşak üniformalarının lüksünden şaşkına dönmüş bir halde yürüyordu ki yapımına yeni başlanan Arc de Triomphe'un önüne geldi. Dönüşte Madam d'Espard'la Madam de Bargeton'un, koşumu hayranlık verici tarzdaki bir arabayla ona doğru geldiklerini görünce beyninden vurulmuş gibi oldu; arkada arabacının tüyleri dalgalanıyordu ve Lucien arabayı arabacının altın işlemeli yeşil üniformasından tanımıştı. Bir tıkanma nedeniyle arabalar durdu. Lucien farklı kıyafetleriyle Louise'i gördü, tanınacak gibi değildi: Kıyafetlerinin rengi tenini öne çıkaracak biçimde seçilmişti, eteği nefisti, zarifçe toplanmış saçları yüzüne çok iyi gidiyordu ve çok ince bir seçimin ürünü olan şapkası modaya hükmeden

Madam d'Espard'ınkinin yanında dikkat çekiciydi. Şapka giymenin tarife gelmez bir tarzı vardır: Şapkanızı birazcık arkaya doğru yatırın, arsız bir görünüm kazanırsınız; birazcık öne yatırın, sinsi bir havanız olur; yana yatırın, erkekçe bir tavrınız olur; kibar kadınlar şapkalarını istedikleri biçimde takar ama yine de iyi görünürler. Madam de Bargeton bu tuhaf sorunu ânında çözmüş gibiydi. Güzel bir kemer ince belini sarıyordu. Kuzeninin hareket ve tavırlarını almıştı; onun gibi oturmuş, sağ elinin parmaklarından birine sarılmış küçük bir zincirin ucundaki bir buhurdanla oynuyor ve bu şekilde, göstermek ister gibi görünmeden, güzelce bir eldiven takılmış narin elini gösteriyordu. Kısaca taklide kaçmaksızın kendini Madam d'Espard'a benzer hale getirmişti; markize layık bir kuzendi o, markiz de öğrencisiyle gurur duyuyor görünüyordu. Gezinti yapan erkekler ve kadınlar üstünde amblemleri sırt sırta vermiş d'Espard'larla Blamont-Chauvry'lerin armalarını taşıyan ışıltılı arabaya bakıyorlardı. Lucien iki kuzeni ne çok kişinin selamladığını görünce şaşırıp kaldı; toplam yirmi salondan oluşan bütün Paris cemiyetinin Madam de Bargeton ile Madam d'Espard'ın akrabalığından hemen haberdar olduğunu bilmiyordu. Lucien, aralarında de Marsay ile Rastignac'ı da gördüğü atlı gençlerin iki kuzene koruya kadar eşlik etmek üzere arabayı izlediğini fark etti. Lucien iki şımarık gencin tavırlarından, gösterdiği değişime ilişkin Madam de Bargeton'a iltifatlarda bulunduklarını kolayca anladı. Madam d'Espard sağlık ve zarafetiyle ışıldıyordu; demek ki hastalığı Lucien'i kabul etmemek için bir bahaneden ibaretti, zira yemeği başka bir güne de ertelememişti. Öfkeye kapılan şair arabaya yaklaştı, yavaşça yürüdü ve iki kadını görecek hizaya gelince onları selamladı: Madam de Bargeton görmezden geldi, markiz gözlüğünü takıp baktı ama selamına karşılık vermedi. Paris aristokrasisinin hasımlığı Angoulême'dekine benzemiyordu: Taşralı beyler

Lucien'i yaralamaya çalışırken onun gücünü kabul ediyor ve ona insan gibi davranıyorlardı; oysa Madam d'Espard için o var olmuyordu bile. Bu bir mahkeme kararı değil, adaletin reddedilişiydi. De Marsay de gözlüğünü takıp onu süzdüğünde genç şairin içini öldürücü bir soğukluk kapladı; Paris aslanı gözlüğünü o denli tuhaf biçimde elinden bıraktı ki Lucien'e bu düşen şey giyotinin bıçağı gibi göründü. Araba ilerledi. Onuru kırılan bu adamın içini öfke, intikam isteği kapladı: Madam de Bargeton'u eline geçirse boğazlardı, Madam d'Espard'ı darağacına gönderme zevkini tatmak için Fouquier-Tinville oldu, de Marsay'i de vahşilerin icat ettiği ince işkencelerden geçirmek isterdi. Canalis'in şairlerin en nazlısına yaraşacak zarafetle, en güzel kadınları selamlayarak atla geçtiğini gördü.

"Tanrım," dedi içinden, "altın, ne pahasına olursa olsun altına sahip olmalı! Bu insanların önünde diz çöktükleri tek güç altındır. Hayır," diye bağırdı ona aklı, "şöhrettir ve şöhret demek de çalışmak demektir! David öyle derdi. Tanrım! Ne için geldim zaten buraya? Başaracağım. Bu caddeden arabacısı olan bir arabayla geçeceğim! Markiz d'Espard'larım olacak!" Bu öfke dolu sözleri içinden geçirirken Hurbain'in lokantasında kırk meteliğe akşam yemeği yiyordu. Ertesi gün saat dokuzda, barbarlığını yüzüne vurma niyetiyle Louise'in evine gitti; kapıcı Madam de Bargeton'un onu kabul edemeyeceğini söylemekle kalmadı, onun yukarı çıkmasına da izin vermedi, Lucien sokakta kaldı ve öğleye kadar etrafı gözetledi. Öğlen du Châtelet Madam de Bargeton'un evinden çıktı, gözucuyla şairi gördü ve görmezden geldi. Çok canı sıkılan Lucien rakibini izledi; du Châtelet onun peşinden geldiğini hissedince, bu nezaket icabından sonra uzaklaşabilmek amacıyla geri dönüp selam verdi.

– Lütfen mösyö, dedi Lucien, bir dakikanızı rica edebilir miyim, size söyleyecek bir çift sözüm var. Bana dostluk gösterdiniz, buna güvenerek sizden küçük bir iyilik isteyeceğim.

Madam de Bargeton'un evinden geliyorsunuz, onun ve Madam d'Espard'ın gözünden neden düştüğümü açıklayın bana.

– Mösyö Chardon, diye karşılık verdi du Châtelet sahte bir babacanlıkla, bu hanımların operada sizi neden terk ettiğini biliyor musunuz?

– Hayır, dedi zavallı şair.

– Daha en başında Mösyö de Rastignac'ın gazabına uğradınız da ondan. Bu züppe delikanlı sizin hakkınızda bilgi isteyenlere adınızın Mösyö de Rubempré değil Mösyö Chardon olduğunu, annenizin lohusalara bakıcılık yaptığını, babanızın hayattayken Angoulême'in kenar mahallesi Houmeau'da eczacı olduğunu, kız kardeşinizin mükemmel gömlek ütüleyen şirin bir kız olduğunu ve Séchard adında Angoulême'li bir matbaacıyla evleneceğini söyledi. Kibarlar çevresi böyledir. Biraz ortada göründünüz mü hemen hakkınızda konuşurlar. Mösyö de Marsay Madam d'Espard'a sizden söz edip eğlenmek için gelmişti, bu hanımlar da sizin yanınızda itibarları zedelenir diye düşünüp kaçıp gittiler. Onların evine gitmeye çalışmayın. Madam de Bargeton eğer sizinle görüşmeyi sürdürürse kuzenini onu kabul etmeyecek. Sizin yeteneğiniz var, öcünüzü almaya çalışın. Cemiyet size yüzünü mü çevirdi, siz de ona yüzünüzü çevirin. Bir çatı katına sığının ve orada başyapıtlar yaratın, etkili bir konuma gelin, bu insanların ayağınıza kapandığını göreceksiniz; o zaman onun size yaptığınızın aynısını siz de ona yaparsınız. Madam de Bargeton size ne kadar dostluk göstermişse şimdi de aynı ölçüde sizden uzaklaşacaktır. Duygusal kadınlar böyle davranır. Ama Anaïs'in dostluğunu geri kazanmak değildir asıl mesele, sadece düşmanınız olmamasını sağlamanız gerekiyor, ben de bunun yolunu size göstereceğim. Size mektup yazmıştır, bütün mektuplarını geri gönderin, bu soylu davranıştan etkilenecektir; sonra ona ihtiyacınız olduğunda size düşmanca davranmaz. Bana gelince, başaracağınızdan o

denli eminim ki bugünden itibaren sizin için yapabileceğim bir şey varsa, beni hep size hizmet etmeye hazır bulacaksınız.

Lucien o denli kederli, o denli solgun, o denli bitkindi ki Paris havasıyla gençleşmiş bu eski zaman yakışıklısının soğuk selamına karşılık bile veremedi. Oteline döndü ve orada bizzat Staub'u buldu, amacı elbiseleri prova ettirmekten çok, ki bu işi yapmıştı, Gaillard-Bois Oteli'nin sahibesinden tanımadığı müşterisinin mali durumunun ne olduğunu öğrenmekti. Lucien posta arabasıyla gelmişti, Madam de Bargeton onu geçen perşembe Vaudeville Tiyatrosu'ndan arabasıyla getirip bırakmıştı. .Bu bilgiler iyiydi. Staub, Lucien'e mösyö le kont diye hitap etti ve zarif hatlarını nasıl yeteneklice belirginleştirmiş olduğunu gösterdi.

– Böyle giyinmiş bir genç Tuileries'de gezmeye gidebilir, dedi, on beş güne kalmadan zengin bir İngiliz kızla evlenir.

Alman terzinin bu şakası ve giysilerindeki kusursuzluk, kumaşın inceliği, aynaya bakarken kendinde bulduğu zarafet, bu küçük şeyler Lucien'in üzüntüsünü azalttı. İçinden belli belirsiz Paris'in rastlantıların başkenti olduğu geçti ve bir süreliğine rastlantılara güvendi. Elinde bir şiir cildi ile *IX. Charles'ın Okçusu* adını taşıyan müthiş bir roman yok muydu nasılsa? Kaderinin ellerine bıraktı kendini. Staub redingotla diğer giysileri ertesi güne söz verdi. Ertesi gün ayakkabıcı, çamaşırcı ve terzi ellerinde faturalarla geldiler. Taşra âdetlerinin etkisinden henüz kurtulamamış olan ve onları geri çevirme usulünü de bilmeyen Lucien paraları ödedi; ama onlara ödeme yaptıktan sonra, Paris'e getirdiği iki bin franktan elinde sadece üç yüz altmış frank kaldı; Paris'e geleli sadece bir hafta olmuştu! Buna karşın yine de giyinip Feuillants bahçesine gezmeye gitti. Orada hıncını biraz çıkardı. Öyle iyi giyinmiş, öyle zarif, öyle yakışıklıydı ki birçok kadın ona baktı ve bunlardan birkaçı güzelliğinden o kadar etkilenmişti ki tekrar dönüp baktılar. Lu-

cien gençlerin hareket ve tavırlarını inceledi ve kalan üç yüz altmış frangını düşünerek zarafet dersini almış oldu. O gece odasında tek başınayken, hesaplı davranarak en basit şeyleri yediğini düşündüğü Gaillard-Bois Oteli'nde kalışının neye mal olduğunu öğrenmek aklına geldi. Taşınacakmış gibi yapıp hesabını çıkarttı, yüz frank kadar borcu olduğunu gördü. Ertesi gün David'in ucuz olduğunu söyleyerek tavsiye ettiği Quartier Latin Mahallesi'ne koştu. Uzun süre aradıktan sonra Cluny Sokağı'nda, Sorbonne'a yakın bir yerde mobilyalı oda kiralayan sefil bir otel buldu, burada vermeyi tasarladığı fiyata bir oda tuttu. Hemen Gaillard-Bois Oteli sahibesine borcunu ödedi ve aynı gün Cluny Sokağı'na yerleşti. Taşınması yalnızca bir araba parasına mal oldu.

Sefil odasına yerleştikten sonra Madam de Bargeton'un bütün mektuplarını bir araya getirdi, bir paket yaptı, masanın üstüne koydu ve ona yazmaya koyulmadan önce aklından bu uğursuz haftayı geçirdi. Louise'inin Paris'te ne yapacağını hiç düşünmeden aşkını ilk reddedenin kendisi olduğunu aklına getirmedi; kendi hatalarını görmedi, sadece o anki durumuna baktı; Madam de Bargeton'u suçladı: Yolunu açacak yerde onu yıkıma sürüklemişti. Öfkelendi, kibri arttı ve öfkesi zirveye vurmuşken şu aşağıdaki mektubu kaleme aldı:

> Sonraları insanın hayal addedeceği hayaller diyeceği o soylu duygulara inanmış zavallı, çekingen bir çocuğun hoşuna gittiği için, işve dolu cazibesini, zekâsının inceliklerini ve bir anne sevgisinin en güzel görüntülerini sergileyip onu yoldan çıkaran bir kadın hakkında ne söylerdiniz madam? Ne en cazip vaatlerden ne de hayran kaldığı kâğıt şatolardan çekiniyor o çocuk; kadın alıp götürüyor, elde ediyor, güvensizlik gösterdiği için kimi kez azarlıyor, kimi kez de gururunu okşuyor; çocuk ailesini terk edip körü kö-

rüne onun peşine takıldığında kadın onu uçsuz bucaksız bir denizin kıyısına götürüyor, bir gülümseyişle küçücük bir sandala bindiriyor ve onu tek başına, hiçbir yardım olmaksızın, fırtınaların ortasına doğru salıyor; sonra üstünde durduğu kayalıktan gülmeye başlıyor ve iyi şanslar diliyor. O kadın sizsiniz, o çocuk benim. Bu çocuğun elinde iyilikseverliğinizin suçlarını ve terk edişinizle gösterdiğiniz lütfu veren bir hatıra bulunuyor. Dalgalarla boğuşan çocuğa rastladığınızda, bir zamanlar onu bağrınıza basmış olduğunuzu düşünüp yüzünüz kızarabilir. Bu mektubu okuduğunuzda o hatıra elinizde olacaktır. Her şeyi unutmak size kalmış. Güzel parmağınızın bana gökte gösterdiği güzel umutlardan sonra Paris çamuru içindeki sefaletin gerçeklerini fark ediyorum. Siz hayranlarınızın ortasında parlayarak beni eşiğine kadar getirdiğiniz bu dünyanın ihtişamı içinde ilerlerken, bense beni attığınız çatı katında titreyip duracağım. Ama belki de şölenler ve eğlenceler arasında vicdanınız sızlar, belki de uçuruma attığınız çocuk aklınıza gelir. Eğer böyle olursa hiç üzülmeyin madam! Sefaletinin ortasında bu çocuk size elinde kalan tek şeyi, affını, son bir bakışla sunuyor. Evet madam, sayenizde hiçbir şeyim kalmadı. Hiçbir şey mi? Dünya da bir hiçten ortaya çıkmadı mı? Deha Tanrı'ya öykünmelidir; gücüne sahip olur muyum bilmem ama merhametine sahibim. Kötü bir yola girsem korkardınız sadece, hatalarıma ortak olurdunuz çünkü. Ne yazık! Çalışarak elde etmeye uğraşacağım şöhrette artık hiçbir payınız olmayacağı için yazık size.

Lucien bu yapmacıklı ama yirmi bir yaşındaki bir sanatçının çoğunlukla abarttığı donuk gururla yüklü mektubu yazdıktan sonra ailesiyle ilgili düşüncelere daldı: David'in servetinin bir kısmını feda ederek onun için dayayıp döşediği güzel

daireyi gördü; tatmış olduğu sakin, mütevazı burjuva zevklerini getirdi aklına; çevresini annesinin, kız kardeşinin, David'in gölgeleri sardı, yola çıkarken döktükleri gözyaşlarını gördü yeniden ve kendisi de ağladı çünkü Paris'te yalnızdı, ne bir dostu ne bir kollayıcısı vardı.

Birkaç gün sonra Lucien kız kardeşine şunları yazdı:

Sevgili Ève'ciğim, kendilerini sanata adamış kardeşlerin hayatını paylaşan kız kardeşlerin sevinçlerden çok dertlere boğulma gibi bir farklılıkları vardır ve ben de sana yük olmaya başlamaktan korkuyorum. Benim için kendinizi feda eden sizlerin, hepinizin iyiliğini zaten epey suiistimal etmedim mi? Geçmişimin ailevi mutluluklarla dolu hatırası şu andaki yalnızlığıma karşı bana destek oldu. Paris dünyasının ilk sefaletlerini ve ilk hayal kırıklıklarını tattıktan sonra gerçek şefkat ortamını bulmam için aramızdaki mesafeyi yuvasına dönen bir kartal hızıyla aştım! Işıklarınız titreşti mi? Ocağınızdaki ateş harlandı mı? Kulaklarınız çınladı mı? Annem, "Lucien bizi düşünüyor," dedi mi? David, "İnsanlarla ve işlerle uğraşıyordur," diye karşılık verdi mi? Ève'ciğim, bu mektubu sadece sana yazıyorum. Başıma gelen iyilik ve kötülükleri bir tek sana açabilirim, her iki durumda da yüzüm kızararak, çünkü burada iyiliğe, kötülük ne kadar nadir olması gerekiyorsa o kadar az rastlanıyor. Birkaç sözle çok şey öğreneceksin: Madam de Bargeton benden utandı, geldiğimizin dokuzuncu günü beni reddetti, terk etti. Beni gördüğünde başını çevirdi ve ben beni katmak istediği topluluk içinde onu izlemek için Angoulême'den getirdiğim ve o kadar da zor bulabildiğim iki bin frangın bin yedi yüz altmış frangını harcamak zorunda kaldım. Neye harcadın, diyeceksin. Sevgili kardeşim, Paris tuhaf bir gayya kuyusu: On sekiz meteliğe de yemek yene-

biliyor ama şık bir *lokantada* basit bir yemek elli frank; *dört frank kırk meteliğe* de yelek ve pantolon var, moda terzilerse yüz franktan aşağı dikmiyor. Yağmur yağdığında sokaktaki sellerden geçmek için bir metelik harcanıyor. Nihayet arabayla en kısa yol otuz iki metelik tutuyor. Güzel semtte oturduktan sonra bugün artık, Paris'in en sefil ve en karanlık sokaklarından biri olan, üç kilise ile Sorbonne'un eski binaları arasına sıkışıp kalmış Cluny Sokağı'ndaki Cluny Oteli'ndeyim. Bu otelin dördüncü katında mobilyalı bir odadayım, çok kirli ve çirkin olmasına karşın yine de ayda on beş frank ödüyorum. Öğleni iki meteliklik bir küçük ekmek ve bir meteliklik sütle geçiriyorum, ama bizzat Sorbonne Meydanı'nda bulunan Flicoteaux adlı bir lokantada yirmi iki meteliğe iyi bir akşam yemeği yiyorum. Kışa kadar masrafım, her şey dahil, ayda altmış frangı geçmeyecek, en azından öyle umuyorum. Böylece elimdeki iki yüz kırk frank dört ay yetecek. O zamana kadar *IX. Charles'ın Okçusu*'nu ve *Papatyalar*'ı satmış olurum kuşkusuz. Yani benim için hiç endişelenmeyin. Bugünüm soğuk, yoksul, sıkıntılı olsa da geleceğim mavi, zengin ve muhteşem olacak. Büyük insanların çoğu benim başıma gelen ama beni ezmeye yetmeyecek talihsizliklerin çemberinden geçmiştir. Büyük komedya yazarı Plautus değirmenci çırağıydı. Machiavelli gündüzleri işçilerle çalıştıktan sonra geceleri *Prens*'i yazıyordu. Nihayet İnebahtı Savaşı'na katılıp o ünlü gündeki zafere katkıda bulunmuş, zamanındaki yazarlarca *yaşlı ve iğrenç kolsuz* diye adlandırılan Cervantes, basacak kitapçı olmadığından o yüce *Don Quijote*'sinin birinci ve ikinci bölümü arasında on yıl geçirmek zorunda kalmıştı. Bugün durum o kadar kötü değil. Acılar ve sefalet sadece tanınmamış yeteneklerin yakasına yapışabilir, ama ünlendiklerinde yazarlar zengin de olur ve ben de zengin olacağım. Zaten

zihin gücüyle yaşıyorum, günün yarısını Sainte-Geneviève Kütüphanesi'nde geçiriyor, eksik bilgilerimi tamamlıyorum, bunlar olmadan ileri gidemem. Kısaca halimden memnun sayılırım. Birkaç gün içinde durumuma seve seve uyum sağladım. Gün doğar doğmaz sevdiğim işe veriyorum kendimi; maddi hayatım düzene oturmuştur; bol bol düşünüyorum, araştırıyorum, gururumun her an kırılabileceği cemiyet hayatından çekildikten sonra beni incitecek bir şey kalmadı artık. Bir çağın ünlü kişileri kıyılarda yaşamalıdır. Ormanlardaki kuşlar gibi değil midirler? Şarkı söylerler, doğaya şenlik verirler ve kimse onları göremez. Ben de öyle yapacağım, aklımdaki tutkulu tasarıları böyle gerçekleştiririm belki. Madam de Bargeton'u kaybettiğim için üzülmüyorum. Böyle davranan bir kadının adını anmaya değmez. Angoulême'den ayrıldığıma da pişman değilim. O kadın beni Paris'e atıp kendi halime bırakmakla iyi yaptı. Bu kent yazarların, düşünürlerin, şairlerin kentidir. Şöhret ancak burada yeşerir ve bugün ne güzel ürünler verdiğini biliyorum. Yazarların, hayal gücünü ısıtan ve harekete geçiren eski zamanın canlı deha ürünlerini müzelerde ve koleksiyonlarda bulabilecekleri tek yer burasıdır. Burada hep açık duran büyük kütüphaneler zihne bilgi ve gıda sağlar. Nihayet Paris'in havasında ve en küçük ayrıntılarda solunan ve edebiyat ürünlerine izini bırakan bir ruh vardır. İnsan burada kafede, tiyatroda yarım saat sohbet ettiğinde, taşrada on yılda öğrenebileceğinden fazlasını öğrenir. Burada her şey gerçekten bir gösteri, karşılaştırma ve bilgidir. Aşırı ucuzluk ile aşırı pahalılık, işte Paris bu: Her arı orada peteğini, her ruh layığını bulur. Bu yüzden bugün üzüntülü olsam da bundan şikâyet etmem. Aksine güzel bir gelecek bir an üzüntüye düşen kalbimi aydınlatıp ısıtıyor. Hoşça kal sevgili kardeşim, benden sık mektup bekleme: Paris'in

özelliklerinden biri de insanın zamanın nasıl geçtiğini anlayamaması. Hayat müthiş bir hızla akıp gidiyor burada. Annemi, David'i ve seni içten sevgiyle öpüyorum.

Flicoteaux pek çok kimsenin hafızasında yer etmiş bir addır. Restorasyon'un ilk on iki yılı boyunca Quartier Latin'de oturup da bu açlığın ve sefaletin tapınağına müdavim olmamış çok az öğrenci vardır. Yanında bir küçük sürahi şarap ya da bir şişe bira ile üç kap yemekten oluşan akşam öğünü on sekiz metelik, bir şişe şarapla yirmi iki metelik eder. Gençlerin bu dostunun muazzam bir servet edinmesini engelleyen şey kuşkusuz, rakiplerinin afişlerinde de büyük harflerle yazılmış olan, "İSTENDİĞİ KADAR EKMEK" yani "sınırsız ekmek" anlamına gelen bir satırdı. Flicoteaux birçok ünlünün velinimeti olmuştur. Çok sayıda ünlü kişi, Sorbonne Meydanı ile Neuve-de-Richelieu Sokağı'na bakan lokantanın küçük kare çerçeveli cephesini görüp bin bir hatıranın anlatılmaz hazlarını duymuştur; Temmuz günlerinden önce[8] II. Flicoteaux ile III. Flicoteaux lokanta cephesindeki bu koyu kahverengi, eski ve saygıdeğer görünümünü olduğu gibi korumuş, böylece günümüz lokantalarının tamamınca mideye değil gözlere hitap eden şarlatanlıklara, reklamcılığa yüz vermediklerini göstermişlerdir. Pişirilmeye ayrılmamış bir yığın saman dolu av hayvanı yerine, cambazın "Güzel bir sazan gördüm, sekiz gün sonra alacağım" sözünü haklı çıkaran acayip balıklar yerine, onbaşılarla *hemşeri kadınların* zevki için gösterişli raflarda sergilenen ve aslında *mevsim artıkları* olan *mevsim tazeleri* yerine dürüst Flicoteaux, çok çeşitli maharetlerle süslenmiş kâseler içinde müşterinin gözünü okşayan erik hoşafı sergiler ve diğer afişlerde bol bol kullanılan *tatlı*nın laftan ibaret olmadığı-

[8] 1830 Temmuz Devrimi sırasında, 27-28-29 Temmuz'daki ayaklanma.

nı kanıtlardı. Dörde bölünmüş altı livrelik ekmekler, istendiği kadar ekmek vaadini doğrulardı. Zamanında Molière'in diline düşüreceği kadar tuhaf bir ada sahip bu işletmenin bütün lüksü buydu. Flicoteaux hâlâ açık, öğrenciler yaşadıkça o da yaşayacaktır. Burada ne eksik, ne fazla yemek yenir, ama nasıl çalışılıyorsa öyle yenir, kişilik yapılarına ve günün koşullarına göre üzüntülü ya da neşeli biçimde yenir. O zamanlar bu ünlü işletme L şeklinde birleşen iki salondan oluşuyordu; bu uzun, dar, alçak tavanlı salonlardan biri Sorbonne Meydanı'ndan, diğeri de Neuve-de-Richelieu Sokağı'ndan ışık alırdı; her ikisinde de kim bilir hangi manastır yemekhanesinden getirilmiş masalar vardı, çünkü bunlar manastır masaları gibi uzundu ve masanın üstüne tabaklar, onların yanına da üstünde abone numaraları olan hareli metal halkalara geçirilmiş peçeteler konurdu. I. Flicoteaux masa örtülerini ancak pazar günleri değiştirirdi ama II. Flicoteaux, hanedanlığı rekabet yüzünden tehdit edilince haftada iki kez değiştiriyormuş. Bu lokanta zarafet ve eğlencesi olan bir şölen salonu değil, kabı kacağıyla bir imalathanedir: Oradan herkes çabuk çıkar. İçeride hareket hızlıdır. Garsonlar oyalanmadan gider gelir, hepsi meşguldür, hepsinin işi vardır. Yemeklerin çeşidi azdır. Patates hiç eksik olmaz, hatta İrlanda'da patates kalmasa, her yerde patates kıtlığı olsa bile Flicoteaux'da mutlaka bulunur. Otuz yıldır orada Tiziano'nun sevdiği sarı renkte, üstüne kıyılmış yeşillik konularak hazırlanır ve kadınların kıskanacağı bir ayrıcalığa sahiptir: 1814'te nasıl gördüyseniz 1840'ta da aynı öyledir. Burada alakart listesinde bulunan koyun pirzolaları ve dana filetoları, Véry'nin listesinde bulunan ve sabahtan sipariş verilmesi gereken yaban horozları, mersinbalığı gibi olağanüstü yemeklerdir. Burada sığırın dişisi hüküm sürer ve yavrusu da çok ustalıklı çeşitlerle karşınıza çıkar. Okyanus kıyısına merlanos ve uskumru vurduğunda, buradan doğru Flicoteaux'ya sıçrarlar. Orada her şey

ziraatın kusurlarıyla, Fransa'daki iklimin kaprisleriyle ilişkilidir. Orada doğanın evreleri hakkında zenginlerin, işsizlerin ve kayıtsızların aklına bile gelmeyecek şeyler öğrenilir. Quartier Latin Mahallesi'ne çakılıp kalmış öğrenci orada zamana dair en doğru bilgileri edinir: Fasulyeler ile bezelyelerin ne zaman iyi ürün verdiğini, meyve sebze halinde ne zaman lahana bolluğu yaşandığını, ne tür salataların bol bulunduğunu, pancarın kıt olup olmadığını bilir. Lucien'in oraya geldiği sıralarda da yinelenen eski bir iftiraya göre, lokantada bifteğin sık çıkması at ölümlerinin çoğaldığı zamana rastlarmış. Paris'te böyle güzel bir manzara oluşturan az lokanta vardır. Orada sadece gençleri ve inancı görürsünüz, neşe içinde katlanılan bir sefalet görürsünüz ama ateşli ve ciddi, donuk ve endişeli suratlara da rastlarsınız. Giysileri çoğu zaman özensizdir. Bu nedenle müdavimler iyi giyinip gelir. Herkes bu özenli giyimin beklenen bir sevgiliye, bir tiyatro gösterisine ya da yüksek çevrelere yapılan bir ziyarete işaret ettiğini bilir. Sonradan ünlü olan birçok öğrenci arasında, tıpkı bu hikâyede olacağı gibi, bazı dostlukların burada kurulduğu söylenir. Buna karşın masanın aynı ucunda bir araya gelmiş aynı ülkeden gençler haricinde yemek yiyenler, belki de hiçbir keyif verici özelliği olmayan şarabın kifayetsizliği yüzünden nadiren bozulan bir ciddiyete sahiptir. Flicoteaux'ya gidip gelmiş olanlar, en meraklı müşterilerin bile orada iki yıl boyunca yemek yese dahi bu Parisli hayaletlerin kimlikleri hakkında en küçük bir bilgi edinemedikleri, en soğuk sefaletin sisleri içine sarmalanmış çok sayıda kederli ve gizemli kişiyi hatırlayabilirler. Flicoteaux'da başlayan dostluklar çevre kafelerde, likörlü bir puncun ateşiyle ya da herhangi bir *gloria* duasıyla kutsanmış yarım fincan kahvenin sıcaklığıyla sıkılaştırılırdı.

Cluny Oteli'ne yerleşmesini izleyen ilk günlerde tıpkı diğer acemiler gibi Lucien'in içe kapalı ve düzenli bir hayatı vardı.

Elinde avucunda ne varsa tüketen kibarlar çevresinde dersini aldıktan sonra hırsla çalışmaya koyuldu; Paris'in en zenginden en yoksula kadar herkese sunduğu ve dizginlenebilmek için gerçek yeteneğin vahşi enerjisini ya da hırsın donuk istencini gerektiren zorluklarıyla eğlenceleri bu ilk harareti çabucak dağıtır. Lucien erken gelmenin faydalarını fark ettikten sonra saat dört buçuğa doğru Flicoteaux'ya düşerdi; yemekler o saatte daha çeşitli olurdu, tercih edilen yemekler bulunurdu. Tıpkı şairane ruhlar gibi o da kendine bir yer bulmuştu ve bu seçimi ondaki özeni gösteriyordu. Flicoteaux'ya girdiği ilk günden itibaren tezgâhın yanında yemek yiyenlerin yüzleri kadar kulağına çalınan sohbetlerinden de edebiyatçı dostlar oldukları belli olan bir masa ilişmişti gözüne. Ayrıca içinden bir ses kasaya yakın oturduğunda restoranın sahipleriyle konuşabileceğini söylemişti. Zamanla dostluk oluşur ve para sıkıntısına düştüğünde belki veresiye hesabı açtırabilirdi. Böylece halkasız beyaz peçeteleriyle kuşkusuz gelip geçici müşteriler için ayrılmış olan, kasanın yanındaki küçük kare masaya oturmuştu. Lucien'in karşısında oturan kişi onun kadar yoksula benzeyen zayıf ve solgun bir gençti; erkenden solmuş güzel yüzü uçup gitmiş umutların hatlarını yorduğunu ve ruhunda ekilmiş tohumların asla yeşeremeyeceği çizgiler açtığını belli ediyordu. Lucien şiirin bıraktığı bu izler nedeniyle ve karşı konulmaz bir uyuşumla yabancıya yakınlık hissetti.

Angoulême'li şairin bir haftalık karşılıklı nezaketten, bir iki sözden ve bakışmalardan sonra birkaç cümle konuşabildiği ilk kişi olan bu gencin adı Étienne Lousteau'ydu. Lucien gibi Étienne de taşradan, Berry'nin bir kasabasından iki yıl önce çıkıp gelmişti. Canlı tavırları, parlak gözleri, zaman zaman kısa konuşmaları edebiyat hayatına dair acı deneyimleri olduğunu ele veriyordu. Étienne yazdığı tragedyayı cebine koyup Lucien gibi şöhret, güç ve para hevesiyle Sancerre'den gelmişti. İlk

zamanlarda üst üste birkaç gün gelen bu genç sonraları arayı giderek açtı. Beş altı günlük yokluktan sonra şairini yeniden görünce Lucien onu ertesi gün yeniden görmeyi umuyordu, ama ertesi gün onun yerinde bir yabancı oturuyordu. Gençler bir gün önce buluşmuşlarsa, o günkü sohbetin harareti sonraki güne yansır; ama bu aralıklar Lucien'i her defasında buzları kırmaya itiyor ve ilk haftalarda çok az ilerlemiş olan samimiyeti daha da geciktiriyordu. Kasadaki kadına sorunca Lucien, gelecekteki arkadaşının küçük bir gazetede yeni kitaplar hakkında ve Ambigu-Comique, Gaieté, Panorama-Dramatique salonlarında oynanan tiyatro oyunları hakkında yazılar yazan bir gazete yazarı olduğunu öğrendi. Bu genç, biraz daha samimi bir tarzda sohbeti ilerletmeyi ve yeni başlayan biri için bu kadar değerli bir arkadaşlık adına bir iki fedakârlıkta bulunmayı kafasına koyan Lucien'in gözünde birden büyük bir adam halini aldı. Gazeteci on beş gün görünmedi. Lucien, Étienne'in ancak parasız kaldığında Flicoteaux'da yemek yediğini bilmiyordu; o soluk ve keyifsiz havasının, Lucien'in gönül okşayıcı gülümsemeler ve tatlı sözlerle karşılık verdiği bu soğuk tavrın nedeni de buydu. Bununla birlikte bu ilişki üzerinde uzun uzun düşünmek gerekiyordu, çünkü bu gizemli gazeteci içilen kadehler, fincan fincan kahveler, punçlar ve tiyatrolarla, gece yemekleriyle pahalı bir hayat yaşıyor gibiydi. Oysa mahalleye yerleşmesinin ilk günlerinde Lucien, Paris hayatından edindiği ilk deneyimler yüzünden sersemlemiş bir çocuk gibi davranmıştı. Lucien yiyecek içecek fiyatlarını inceleyip parasını da ölçüp tarttıktan sonra, hâlâ pişmanlık duyduğu hatalara yeniden düşme kaygısıyla Étienne gibi davranamadı. Hâlâ taşra inançlarının etkisinde bulunan iki koruyucu meleği Ève ile David, en küçük olumsuz düşüncede karşısına dikiliyor, ona bağlanan umutları, yaşlı annesine borçlu olduğu bütün sözlerini ve yeteneğinin vaat ettiklerini anımsatıyorlardı. Sabahlarını

Sainte-Geneviève Kütüphanesi'nde tarih araştırmakla geçiriyordu. İlk araştırmaları *IX. Charles'ın Okçusu*'ndaki korkunç hataları ortaya koymuştu. Kütüphane kapanınca soğuk ve nemli odasına gelip eserini düzeltiyor, eklemeler yapıyor, bazı bölümleri tamamen çıkarıyordu. Flicoteaux'da akşam yemeğini yedikten sonra Commerce Pasajı'na gidiyor, Blosse edebiyat kıraathanesinde fikir hareketlerinden haberdar olabilmek için çağdaş edebiyat eserlerini, gazeteleri, süreli yayınları, şiir kitaplarını okuyor, sonra gece yarısına doğru oteline dönüyor, böylece odun ya da mum yakmamış oluyordu. Bu okudukları fikirlerini o kadar değiştiriyordu ki çiçekler hakkında sonelerden oluşan o değerli *Papatyalar*'ını yeniden gözden geçirdi ve üzerinde o kadar titizce çalıştı ki elediklerinden geriye yüz dize bile kalmadı. Böylece Lucien önceleri, baba eviyle karşılaştırdığında Flicoteaux'yu lüks bulan, Luxembourg'un ağaçlı yollarında kadınları kalbi çarparak ve yan gözle süzerek gezintiler yapıp dinlenen, mahalleden hiç çıkmayan, geleceklerini düşünüp işlerine sık sıkı sarılan yoksul taşra çocuklarına özgü temiz ve saf hayatı sürdürdü. Ama şair doğmuş ve kısa süre sonra da büyük tutkulara kapılmış Lucien tiyatro afişlerinin çekiciliği karşısında güçsüz kaldı. Parterlerine gittiği Théâtre français, Vodvil, Variétés, Opéra-Comique tiyatroları altmış frangını aldı götürdü. Hangi öğrenci ünlendirdiği rollerde Talma'yı görme mutluluğunu geri çevirebilirdi? Her şairane ruhun aşkı olan tiyatro Lucien'in gözlerini kamaştırdı. Kadın ve erkek oyuncular gözüne muazzam görünüyordu; sınırı aşıp onları yakından görmenin olanaklı olduğunu düşünmüyordu. Zevklerinin bu yaratıcıları gazetelerin büyük devlet işleriyle aynı düzeyde gördüğü muhteşem insanlardı. Tiyatro yazarı olmak, eserini sahneletmek, ne büyük düştü bu! Böyle bir düşü Casimire Delavigne gibi bazı cesur yazarlar gerçekleştiriyordu! Umutsuzluğun izlediği bu kendine güven anları, bu üretken

fikirler Lucien'i harekete geçirdi, çok sayıda inatçı arzunun içten içe homurdanmasına karşın onu çalışma ve iktisatlı olma yolundan ayırmadı. Usluluğu ileri götürüyor ve Palais-Royal'e, bir gün içinde Véry'de elli frank ve giysiler için de yaklaşık beş yüz frank harcadığı o batağa girmiyordu. Bu yüzden Fleury'yi, Talma'yı, iki Baptiste'i ya da Michot'yu görme isteğine kapıldığında, saat beş buçukta sıraya girilen ve gecikenlerin on meteliğe gişelerin yanında bir yer kiralamak zorunda kaldıkları karanlık galeriden daha öteye gitmezdi. Çoğunlukla orada iki saat kaldıktan sonra, "*Bilet kalmadı!*" sözü çok sayıda öğrencinin kulaklarında çınlar, onları üzüntüye boğardı. Gösteriden sonra Lucien başını öne eğer, o saatte çok sayıda çekici şeyle dolu sokaklara hiç bakmadan dönerdi. Son derece basit ama vesveseli genç imgelemlerde muazzam bir yer tutan maceralardan birkaçı onun da başına gelmiştir belki de. Parasını saydığı bir gün elindeki sermayenin eriyişinden korkuya kapılan Lucien bir yayınevi bulmak ve paralı işlere girmek gerektiğini görüp soğuk terler döktü. Kendi kendine arkadaş diye bildiği genç gazeteci Flicoteaux'ya gelmiyordu artık. Lucien bir tesadüf bekliyor ama bu hiç gerçekleşmiyordu. Paris'te tesadüf ancak tanıdıkları çok olanların karşısına çıkar; ilişkilerin sayısı her tür başarı şansını artırır ve talih, sayısı çok insan kalabalıklarının yanında yer alır. Taşralıların öngörülü tutumlarından henüz sıyrılmamış olan Lucien elinde birkaç metelik kalacağı güne kadar beklemek istemedi: Yayınevlerine başvurmaya karar verdi.

Soğuk bir eylül sabahı, koltuğunun altında iki elyazmasıyla Harpe Sokağı'ndan indi. Augustine rıhtımına kadar yürüdü, sanki iyilik perisi ona edebiyata atılacağına kendini sulara atmasını öğütlüyormuş gibi, bir Seine Nehri'nin sularına bir kitapçı dükkânlarına bakarak kaldırım boyunca gezindi. İç parçalayıcı duraksamalardan sonra, camlardan ya da kapı eşik-

lerinden izlediği yüzlerin ne derece yumuşak, iç açıcı, somurtkan, neşeli ya da üzüntülü olduğunu iyice inceledikten sonra, önünde tezgâhtarların aceleyle kitap paketledikleri bir kitapçıyı gözüne kestirdi. Kitap sevkiyatı vardı; duvarlar afişlerle kaplıydı. *Satışta*: YALNIZ ADAM, *yazan: Vikont d'Arlincourt, Üçüncü Basım*. LÉONIDE, *yazan: Victor Ducange, ince kâğıda basılmış büyük boy beş cilt. Fiyatı: 12 frank.* INDUCTIONS MORALES, *yazan: Kératry*.

"Ne mutlu onlara," dedi Lucien içinden.

Ünlü Ladvocat'nın yeni ve özgün bir icadı olan afiş duvarlarda ilk o sıralarda beliriyordu. Kısa süre sonra Paris, hazineye gelir kaynağı olacak bu ilanlarla rengârenk hale geldi. Nihayet bir zamanlar Angoulême'de kendini çok büyük şimdiyse çok küçük hisseden Lucien evlerin önünden süzüldü ve cesaretini toplayıp tezgâhtarlarla, müşterilerle ve kitaplarla dolu bu dükkâna girdi! "Bu kalabalığın içinde yazarlar da vardır belki," diye geçirdi içinden.

– Mösyö Vidal ya da Mösyö Porchon'la görüşmek istiyorum, dedi tezgâhtarlardan birine.

Tabelada büyük harflerle VIDAL VE PORCHON, *Yurtiçi ve Yurtdışı Kitap Ticareti* yazısını okumuştu.

– İkisi de şu an meşgul, dedi telaşlı bir tezgâhtar.

– Beklerim.

Şairin dükkânda kalmasına izin verdiler, o da paketleri inceledi; kitap başlıklarına bakarak, kitapları karıştırarak, şuradan buradan sayfaları okuyarak iki saat geçirdi. Sonunda Lucien omzunu küçük yeşil perdelerin asılı olduğu bir cama dayadı, camın arkasında Vidal ya da Porchon'un olduğunu tahmin etti ve şu konuşmayı işitti:

– Benden beş yüz adet alır mısınız? O zaman size beş franktan bırakırım ve her düzine için bir tane bedava veririm.

– Böyle kaça gelir?

– On altı metelik eksiğe.

– Yani dört frank yirmi santim, dedi Vidal ya da Porchon kitaplarını satmak isteyene.

– Evet, cevabını verdi satıcı.

– Veresiye olur mu? diye sordu alıcı.

– Bir yıl vadeli senetle bir buçuk sene bekletirsiniz siz, bilmez miyim!

– Hayır, zamanında ödeyeceğiz, dedi Vidal ya da Porchon.

– Vade nasıl olacak, dokuz ay mı? diye sordu kuşkusuz kitabını satmak isteyen kitapçı ya da yazar.

– Hayır dostum, hayır, bir yıl, dedi tüccar kitapçıdan biri.

Bir sessizlik oldu.

– Batırdınız beni, diye bağırdı adam.

– İyi ama bir yılda *Léonide*'den beş yüz tane elden çıkarabilecek miyiz? dedi Victor Ducange'ın yayıncısı tüccar kitapçı. Üstadım, kitaplar yayıncıların keyfine göre satılsa milyoner olurduk; satış okurların keyfine bağlı, onlara değil. Walter Scott'un romanlarını cildi on sekiz meteliğe, takımını da üç frank altmış santime veriyorlar, sizse kitaplarınızı daha pahalıya satmamı mı istiyorsunuz? Bu romanı piyasaya sürmemi istiyorsanız bana da pay bırakın. Vidal!

Şişman bir adam kasayı bırakıp kulağının arkasına sıkıştırılmış bir kurşunkalemle geldi.

– Son yolculuğunda Ducange'dan kaç tane sattın? diye sordu Porchon.

– *Calais'li Yaşlı Adamcağız*'dan iki yüz tane sattım; ama bunları sürebilmek için fiyatta indirim yapmadıkları diğer iki eseri kötülemem gerekti, bunlar şimdi *turşuluk* kaldı.

Lucien sonradan bu *turşuluk* sözcüğünün kitapçılar tarafından depoların derin ıssızlığında, kasalar içine tıkılıp bırakılmış kitapları ifade ettiğini öğrendi.

– Zaten sen de biliyorsun, dedi Vidal, Picard romanlar ha-

zırlıyor. İyi satış olması için kitapçılara verilen fiyattan yüzde yirmi indirim sözü veriyor.

Vidal'ın Porchon'a verdiği bu gizli bilgiden dehşete kapılan yayıncı,

– Peki, bir yıl, diye karşılık verdi acınacak bir tavırla.

– Söz mü? dedi Porchon yabancıya.

– Evet.

Kitapçı dışarı çıktı. Lucien, Porchon'un Vidal'e şöyle söylediğini duydu:

– Üç yüz kitap talebi var, hesabını keseriz, *Léonide*'i yüz metelikten satarız, altı ay vade veririz ve...

– Ve bin beş yüz frank kazanırız, dedi Vidal.

– Ah, sıkıntıda olduğunu anlamıştım.

– Batıyor! İki bin nüsha için Ducange'a dört bin frank ödüyor.

Lucien bu kafesin küçük kapısı önünde durarak Vidal'ın geçişini engelledi.

– Beyler, dedi iki ortağa, saygılarımı sunuyorum.

Kitapçılar belli belirsiz karşılık verdi selamına.

– Fransa tarihi üzerine, Walter Scott tarzı bir roman yazdım, adı *IX. Charles'ın Okçusu*; yayın hakkını size devretmek istiyorum.

Porchon kalemini masanın üstüne koyarak Lucien'e isteksiz bir bakışla baktı. Vidal ise yazara sert sert bakıp cevap verdi:

– Mösyö, biz kitap basan yayınevi değiliz, biz tüccar kitapçıyız. Kendimiz kitap bastığımızda *bildik isimlerin* kitaplarını yayımlarız. Zaten sadece ciddi kitapları, tarih kitaplarını, özetleri alırız.

– Ama benim kitabım çok ciddidir, mutlakiyet idaresini tutan Katoliklerle cumhuriyet isteyen Protestanlar arasındaki kavganın gerçek yüzünü anlatan bir eser.

– Mösyö Vidal, diye bağırdı bir tezgâhtar.

Vidal sıvıştı.

– Kitabınızın bir başyapıt olmadığını söylemiyorum mösyö, dedi Porchon nezaketsiz bir hareketle, ama biz sadece basılmış kitaplarla ilgileniriz. Gidip müsvedde alanlarla görüşün, Louvre yakınlarında, Coq Sokağı'nda Doguereau Baba roman yayımlayanlardan biridir. Daha önce sözünü açmış olsaydınız Pollet buradaydı, Doguereau'nun rakibi ve Galeries-de-Bois kitapçılarındandır.

– Mösyö, bir şiir kitabım var...

– Mösyö Porchon, diye bağırdı biri.

– Şiir mi, diye bağırdı Porchon öfkeyle. Beni ne sanıyorsunuz, diye alaylı bir gülüşle gülüp dükkânın arka kısmına yürüyerek gözden kayboldu.

Lucien aklında bin bir düşünceyle Pont-Neuf'ü geçti. Bu ticaret dilinden anladığı kadarıyla bu kitapçılar için kitapların, şapkacılar için pamuk şapkalar gibi, ucuza alınıp pahalıya satılacak bir mal olduğunu tahmin etti.

Edebiyatın aldığı bu kaba ve maddi görünümden şaşkına dönmüş olsa da, "Yanılmışım," dedi içinden. Coq Sokağı'nda daha önce de önünden geçtiği sade bir dükkân gördü; üstünde yeşil zemin üzerine sarı harflerle DOGUEREAU KİTAPÇI yazılıydı. Blosse edebiyat kıraathanesinde okuduğu romanlardan birçoğunun kapağının alt kısmında bu adı okuduğunu hatırladı. İmgelemi geniş bütün insanların savaşmaya başladığında hissettikleri yürek çarpıntısıyla içeri girdi. Dükkânda tuhaf bir ihtiyar buldu, İmparatorluk dönemi kitapçılığının kendine özgü bir simasıydı bu. Doguereau'nun üstünde etekleri dört köşe biçiminde sonlanan siyah bir frak vardı, oysa o devirde eteği morina balığı kuyruğu şeklinde açmak modaydı. Çeşitli renklerde adi kumaştan bir yelek giymişti, saat cebinden çelik zincirle sarı bir anahtar sarkıyor, bol siyah pantolonun üstünde sallanıyordu. Saat soğan büyüklüğünde olmalıydı. Bu giysileri demir grisi renginde, kumaş dokuması çoraplar ve gümüş to-

kalı ayakkabılar tamamlıyordu. İhtiyarın başı açıktı, oldukça şairane tarzda, dağınık gri saçları vardı. Porchon'un deyişiyle Doguereau Baba, giysisi, pantolonu ve ayakkabısıyla bir edebiyat profesörünü; yeleği, saati ve çorabıyla da esnafı andırıyordu. Yüzü bu garip birleşimi bozmuyordu: Edebiyat hocaları gibi çökük bir yüzü; kibirli, tutucu bir görünümü ve kitapçılar gibi canlı gözleri, kuşkucu bir ağzı, hafif endişeli bir hali vardı.

– Mösyö Doguereau mu? diye sordu Lucien.

– Benim mösyö.

– Bir roman yazdım, dedi Lucien.

– Çok gençsiniz, dedi kitapçı.

– Öyle ama yaşımın önemi yok mösyö.

– Doğru, dedi yaşlı kitapçı elyazmasını alarak. Vay canına! *IX. Charles'ın Okçusu*, ismi güzelmiş. Peki delikanlı, konusunu iki cümleyle özetler misiniz?

– Mösyö, Walter Scott tarzında tarihsel bir eser bu. Protestanlar ile Katolikler arasındaki kavganın niteliği, iki hükümet sistemi arasında tahtı ciddi anlamda tehlikeye atan bir savaş olarak anlatılıyor. Ben Katoliklerin tarafını tuttum.

– Eh delikanlı, işte fikir diye bunlara denir. Peki, eserinizi okuyacağım, söz veriyorum. Madam Radcliff tarzı bir roman olsa tercih ederdim, ama çalışkansanız, biraz üslubunuz, kavrayışınız, fikirleriniz, sahneleri betimleme beceriniz varsa size seve seve yararlı olmak isterim. Neye ihtiyacımız var ki zaten? Güzel eserlere.

– Ne zaman gelebilirim?

– Bu akşam köye gideceğim, sonraki gün dönüyorum, eserinizi okumuş olurum, aklım yatarsa hemen o gün anlaşabiliriz.

Lucien onu bu kadar iyi niyetli görünce *Papatyalar* elyazmasını çıkarmak gibi hayati bir hata işledi.

– Mösyö, şiir kitabım da var...

– Ha, öyle mi! O zaman romanınızı istemem, dedi yaşlı

adam kitabını geri vererek. Şiir yazanlar düzyazıya kaydıklarında başarısız olur. Nesirde şişirme olmaz, mutlaka bir şeyler söylemek gerekir.

– İyi ama mösyö, Walter Scott da şiir yazmıştı...

Yumuşayan ve genç adamın paraya sıkışmış olduğunu tahmin ederek elyazmasını alıkoyan Doguereau,

– Bu doğru, dedi. Nerede oturuyorsunuz? Sizi görmeye geleceğim.

Lucien yaşlı adamda hiçbir art niyetten kuşkulanmaksızın adresini verdi; onun eski tarz bir yayıncı olduğunu, yayıncıların Voltaire ve Montesquieu'yü tavan arasında kilit altında tutup açlıktan ölmeye mahkûm etmek istedikleri zamanlardan kalma biri olduğunu düşünmüyordu.

– Ben de zaten Quartier Latin'den geçeceğim, dedi yaşlı kitapçı adresi okuduktan sonra.

"Ne iyi adam," diye düşündü Lucien kitapçıyı selamlarken. "Demek ki bir genç dostuna, işinden anlayan birine rastladım. Ne diyorduk zaten! David'e hep söylerdim: Yetenekli kişi Paris'te hep başarıya ulaşır."

Lucien mutlu ve hafiflemiş olarak geri döndü, şöhret hayalleri kuruyordu. Vidal ve Porchon'ların dükkânında kulağına çalınan korkunç sözleri artık düşünmeden kendini en az bin iki yüz franklık bir servetin sahibi olarak görüyordu. Bin iki yüz frank Paris'te bir senelik kalış demekti, bu bir yıl boyunca yeni eserler hazırlayabilirdi. Bu ümitle o kadar çok tasarı kurdu ki! Emeğiyle geçineceğini anlayınca o denli tatlı hayallere kapıldı ki! İyice yerleşti, düzene girdi, az kalsın yeni şeyler bile alıyordu. Sabırsızlığını ancak Blosse kıraathanesinde sürekli okuyarak yatıştırabildi. İki gün sonra, Lucien'in ilk eserinde kullandığı üsluba şaşırmış, dramın geçtiği çağa ters düşmeyen kişiliklerdeki abartıya bayılmış, genç bir yazarın ön sahneleri resmetmek için kullandığı coşkun hayal gücüne

hayran kalmış yaşlı Doguereau, güzel eser çok çıkmadığından, yetişmekte olan Walter Scott'un kaldığı otele geldi. *IX. Charles'ın Okçusu*'nun tam yayın hakkı için bin frank vermeye ve Lucien'le birçok eser için sözleşme yapmaya karar vermişti. Oteli görünce yaşlı tilki fikir değiştirdi. "Böyle bir yerde oturan gencin sade zevkleri vardır, araştırmayı, çalışmayı sever; ona sadece sekiz yüz frank vereceğim." Mösyö de Rubempré'yi sorduğu otel sahibesi, "Dördüncü kat!" dedi. Kitapçı başını kaldırdı ve dördüncü katın üstünde gökten başka bir şey göremedi. "Bu delikanlı iyi çocuk," diye düşündü, "hatta çok da yakışıklı; çok para kazanırsa yoldan çıkar, artık çalışmaz olur. Her iki tarafın iyiliği için ona altı yüz frank teklif edeceğim ama nakden, senetle değil." Merdiveni çıktı, kapıyı üç kez vurdu, Lucien kapıyı açtı. Oda umut kırıcı bir çıplaklıktaydı. Masanın üstünde bir kâse sütle iki meteliklik bir somun vardı. Bu sanatçı yoksulluğu yufka yürekli Doguereau'yu şaşırttı. "Bu sade yaşantıyı, bu mütevazılığı değiştirmesin," diye düşündü.

– Sizi gördüğüme memnunum, dedi Lucien'e. İşte, kuşkusuz aranızda çok benzerlikler olan Jean-Jacques Rousseau da böyle yaşıyordu. Böyle yerlerde dehanın ışığı parlar ve güzel eserler yazılır. İşte edebiyatçılar böyle yaşamalı; kafelerde, lokantalarda müsriflik edip zaman kaybedeceklerine, yeteneklerini ve paralarımızı harcayacaklarına böyle yaşamalılar.

Oturdu.

– Delikanlı, romanınız fena değil. Edebiyat hocasıydım ben, Fransa tarihini bilirim; çok güzel şeyler var. Kısaca geleceğiniz parlak.

– Ah! Mösyö!

– Evet, inanın bana, birlikte iş yapabiliriz. Romanınızı alıyorum...

Lucien'in yüreği ferahladı, sevinçten titriyordu, edebiyat dünyasına girecekti, nihayet kitabını basacaklardı.

Doguereau cömertlik gösteriyormuş gibi bir tavır takınıp Lucien'e bakarak, tatlılaştırdığı sesiyle,

– Romanınızı dört yüz franga alıyorum, dedi.

– Cildini mi? dedi Lucien.

– Romanın tamamını, dedi Doguereau, Lucien'in şaşkınlığına aldırış etmeden. Ama, diye ekledi, nakit olacak. Altı yıl boyunca bana her yıl iki roman yazacaksınız. İlki altı ay içinde tükenirse diğerlerine altı yüz frank ödeyeceğim. Böylece yılda iki romanla ayda yüz frank gelir elde edeceksiniz, geçiminiz hep güvence altında kalacak, mutlu olacaksınız. Sadece üç yüz frank verdiğim yazarlar var. İngilizceden yapılan bir çeviriye iki yüz frank veririm. Eskiden olsa bu fiyat aşırı sayılırdı.

– Mösyö anlaşamayacağız, dedi donup kalan Lucien, elyazmasını geri vermenizi rica ediyorum.

– Buyurun bakalım, dedi yaşlı kitapçı. Bu işleri bilmiyorsunuz mösyö. Bir yazarın ilk romanını yayımlayan bir yayınevi bin altı yüz franklık basım ve kâğıt masrafını gözden çıkarmak zorundadır. Roman yazmak bu miktarı bulmaktan daha kolaydır. Evimde yüz elyazması var ama kasamda yüz altmış bin frangım yok. Maalesef! Kitapçılık yaptığım yirmi yıl boyunca bu parayı kazanamadım. Yani roman basarak servet edinilemiyor. Vidal ve Porchon romanları her geçen gün bizim biraz daha zararımıza olacak şekilde kapatıyorlar. Siz sadece zaman kaybetmiş olacakken ben iki bin frangı gözden çıkarmak zorundayım. Yanılırsak, ki kitapların ne olacağı belli olmaz, iki bin frank kaybederim; siz ise halkın aptallığını anlatan bir şiir atarsınız ortaya, o kadar. Bilginize sunduğum bu noktaları düşündükten sonra yine bana geleceksiniz.

Dogeureau, Lucien'in gururunu belli eden hareketine karşılık otoriter bir edayla,

– Yine bana geleceksiniz, diye tekrarladı. Adı duyulmamış bir yabancı için iki bin frangı gözden çıkaracak bir kitapçı bul-

mak bir yana, karaladıklarınızı okuma zahmetine katlanacak bir tezgâhtar bile bulamayacaksınız. Romanınızı okudum, çok sayıda dil hatası gösterebilirim. *Göstermek* yerine *göstertmek* yazmışsınız, sonra *rağmen de* demişsiniz, *rağmen* ile *de* yan yana gelmez.[9]

Lucien kendini küçük düşmüş hissetti.

– Sizinle yeniden görüştüğümde yüz frank kaybetmiş olacaksınız, diye ekledi, size üç yüz franktan başka metelik vermem.

Ayağa kalktı, selam verdi, ama kapı eşiğinde,

– Yeteneğiniz, geleceğiniz olmasaydı, ben de çalışkan gençlerle ilgilenmeseydim, size böyle güzel fırsatlar sunmazdım, dedi. Ayda yüz frank! Bir düşünün. Doğru, çekmecenizde duran bir roman ahırdaki at değil ki, saman istemez su istemez. Ama hiçbir getirisi de olmaz!

Lucien elyazmasını alıp yere fırlattı.

– Yakarım daha iyi, diye bağırdı.

– Tam şair kafası, dedi yaşlı adam.

Lucien ekmeğini hızla yedi, bir dikişte sütünü bitirdi ve aşağı indi. Odası pek büyük değildi, Botanik Bahçesi'ndeki kafesinde bir aslan gibi dönüp dolanmak zorundaydı. Lucien gitmeyi düşündüğü Sainte-Geneviève Kütüphanesi'nde hep aynı köşede, başka hiçbir şeyle oyalanmaksızın, hiçbir şeye takılmadan sürekli çalışan yirmi beş yaşlarında bir genç görürdü; gerçek edebiyat işçisi böyle çalışmayla ortaya çıkar. Bu genç adam kuşkusuz oraya uzun süreden beri geliyor olmalıydı, memurlar ve kütüphane müdürü bile ona özenli davranıyordu; kütüphane müdürü onun kitapları yanında götürmesine izin veriyor, Lucien kendisi gibi bir sefalet ve umut yoldaşı olarak gördüğü bu çalışkan yabancının kitapları ertesi gün geri

[9] Fransızcası: "faire observer", "observer", "malgré que".

getirdiğini görüyordu. Bu kısa boylu, zayıf ve solgun emekçinin güzel alnı epey bakımsız duran uzun siyah saçların altında gizlenmişti, güzel elleri vardı, Robert Lefebvre'in gravüründen alınıp çizilmiş Bonaparte portresine belli belirsiz benzediği için tanımayanların dikkatini çekiyordu. Bu gravür ateşli bir hüzün, dizginlenmiş bir hırs, gizlenmiş ve canlılık yüklü bir şiirdi. İyi bakın ona! Deha ve dikkati, inceliği ve büyüklüğü göreceksiniz. Gözleri kadın gözleri gibi zekidir. Bakışı etrafı kolaçan eder ve yenilecek güçlükleri bekler. Altında Bonaparte adı yazmasa bile yine uzun uzun incelerdiniz bu portreyi. Bu portreyi yapan genç adam kalın topuklu ayakkabı içinde çoraplı pantolon, adi kumaştan adi bir redingot, siyah bir kravat, yakasına kadar iliklenmiş beyazla karışık gri kumaştan bir yelek giyiyor, ucuz bir şapka takıyor olmalıydı. Her tür gereksiz süsten uzak durduğu belliydi. Lucien, dehanın kendi kölelerinin alnına vurduğu mührü taşıyan bu gizemli yabancıyı Flicoteaux'nun müşterileri içinde en devamlısı olarak tanımıştı; alışkın göründüğü yiyeceklere dikkat etmeden sadece yaşamak için yer, su içerdi. Kütüphanede olsun, Flicoteaux'da olsun üstünde hep o vakur hava vardı ve bu hava kuşkusuz büyük işlerle meşgul olduğuna dair bilinçten geliyor ve onu diğerlerinden uzakta tutuyordu. Bakışları düşünceliydi. Soylu çizgileri olan güzel alnı düşüncelerle yüklüydü. İyi gören ve çabucak fark eden siyah ve canlı gözleri her şeyi derinine kadar inceleme alışkanlığını gösteriyordu. Tavırları sadeydi, ağırbaşlı bir havası vardı. Lucien ona elinde olmadan saygı duyardı. Kütüphaneye ya da restorana girerken ya da çıkarken çoğu kez birbirleriyle konuşmak istercesine bakıştıkları olmuştu ama ne biri ne de öbürü konuşmaya cesaret edebilmişti. Bu sessiz genç salonda, Sorbonne Meydanı'na arkasını vermiş olan bölümde bir köşeye çekilirdi. Üstünlüğün dile gelmez işaretlerini taşıyan bu çalışkan gence yakınlık duymasına karşın, Lucien

onunla tanışmamıştı. Her ikisi de, sonradan kendilerinin de kabul ettikleri gibi, iki saf ve sıkılgan ruhtu ve her tür korkuya hazır yaşarlar, bundan yalnız insanların hoşlandıkları bir heyecan duyarlardı. Lucien'in başına gelen felaket sırasında aniden karşılaşmamış olsalardı belki de hiç konuşmayacaklardı. Ama Grès Sokağı'nın başında Lucien, Sainte-Geneviève'den dönen meçhul genci gördü.

– Kütüphane kapalı, niye bilmiyorum mösyö, dedi.

O sırada Lucien'in gözü yaşlıydı, gence sözlerden daha çok şey anlatan ve her ikisinin kalplerini birbirine açan bir hareketle teşekkür etti. İkisi birlikte Grès Sokağı'ndan La Harpe Sokağı'na doğru indiler.

– O zaman gidip Luxembourg Bahçesi'nde dolaşayım, dedi Lucien. Dışarı çıktıktan sonra çalışmak için içeri girmek zor.

– İnsan düşüncelerinin ucunu kaçırmış olur, diye söze girdi yabancı. Üzüntülü görünüyorsunuz mösyö.

– Başıma tuhaf bir iş geldi, dedi Lucien.

Rıhtıma yaptığı ziyareti, sonra yaşlı kitapçıyı ve aldığı teklifi anlattı; adını söyledi ve durumunu kısaca ifade etti. Yaklaşık bir aydır altmış frank yiyeceğe, otuz frank otele, yirmi frank tiyatroya, on frank kıraathaneye olmak üzere toplam yüz yirmi frank harcamıştı; elinde sadece yüz yirmi frank kalmıştı.

– Mösyö, dedi yabancı, anlattığınız hikâye benim ve her yıl taşradan Paris'e gelen bin, bin iki yüz gencin hikâyesidir. Biz en bahtsızları değiliz. Şu tiyatroyu görüyor musunuz? dedi Odéon'un çatısını göstererek. Bir gün bu meydandaki evlerden birine sefalet uçurumlarına yuvarlanmış yetenekli bir adam gelip yerleşmişti; sevdiği kadınla evli olması da bizim henüz uğramadığımız fazladan bir felaketti; iki de çocuğu vardı, ister zengin deyin ister yoksul; borcu gırtlağa dayanmıştı ama kalemine güveniyordu. Odéon Tiyatrosu'na beş perdelik bir komedya sundu, kabul edildi, beğeni kazanıp programa ko-

nuldu, oyuncular çalışmalarını yaptı ve müdür de provaları başlattı. Bu beş mutluluk beş perde yazmaktan daha zor olan beş dram demektir. Buradan görebileceğiniz bir çatı katında oturan zavallı yazar oyununun sahnelenmesi sırasında son kuruşuna kadar harcadı, karısı giysilerini Mont-de-Piété'ye, rehinciye verdi, ailenin ekmekten başka yiyeceği kalmadı. Son prova günü, temsilden bir önceki gün ailenin mahalle esnafına, ekmekçiye, sütçüye, kapıcıya elli frank borcu vardı. Şair elinde sadece gerekli şeyleri tutmuştu: bir frak, bir gömlek, bir pantolon, bir yelek ve botlar. Başarıdan emin olarak gelip karısına sarıldı, artık sıkıntılarının geride kaldığını söyledi. "Neyse, artık her şey yoluna girdi," diye haykırdı. "Yangın," dedi kadın, "bak Odéon yanıyor." Mösyö, Odéon yanıyordu. Onun için şikâyet etmeyin. Üstünüzde giysi var, ne karınız ne çocuğunuz var, cebinizde hazır yüz yirmi frangınız da var ve hiç kimseye borcunuz yok. Oyun Louvois Tiyatrosu'nda yüz elli kez temsil edildi. Kral yazarına aylık bağladı. Buffon'un da dediği gibi, deha sabır demektir. Gerçekten de insandaki sabır, doğanın yaratırken kullandığı yönteme en çok benzeyen şeydir. Nedir sanat mösyö? Bir noktaya odaklanmış doğadır.

O sırada iki genç Luxembourg Bahçesi'ni arşınlıyordu. Çok geçmeden Lucien kendisini teselli etmeye çalışan ve sonra da ünlü biri olacak yabancının adını öğrendi. Bu genç adam bugün çağımızın en ünlü yazarlarından ve bir şairin güzel deyişiyle "güzel bir yetenek ile iyi bir kişiliğin uyumunu" sergileyen nadir kişilerden olan Daniel d'Arthez'di.

– Büyük adam olmanın bedeli ucuz değildir, dedi Daniel tatlı sesiyle. Deha eserlerini gözyaşlarıyla sular. Yetenek bütün varlıklar gibi hastalıklara açık bir çocukluk dönemi olan manevi bir yaratıktır. Toplum eksik yetenekleri geri iter, tıpkı doğanın zayıf ya da kusurlu yaratıkları bertaraf etmesi gibi. İnsanlar arasından yükselmek isteyen kişi savaşa hazır olmalı, hiçbir

zorluk önünde geri çekilmemeli. Büyük bir yazar hiç ölmeyecek bir şehittir, hepsi bu.

D'Arthez, Lucien'i tepeden tırnağa süzerek,

– Alnınızda dehanın damgası var, dedi, kalbinizde irade yoksa, melek sabrından yoksunsanız, kaderin cilveleri sizi uzaklara sürüklediğinde, tıpkı yeri yurdu belirsiz kaplumbağaların sevgili okyanuslarının yolunu tutmaları gibi, siz de sonsuzluğunuzun yoluna hep yeniden başlamayacaksanız, bugünden tezi yok vazgeçin.

– Demek siz de acı çekmeye hazırlanıyorsunuz, dedi Lucien.

– Her türlü acıya, dedi genç adam kabullenmiş bir ses tonuyla. İftiraya, ihanete, rakiplerimin haksızlıklarına; yüzsüzlüklere, kurnazlıklara, adice dalaverelere. Eseriniz güzelse, ilk anda kaybetmenin ne önemi var...

– Eserimi okuyup düşüncenizi söylemek ister misiniz? dedi Lucien.

– Pekâlâ, dedi D'Arthez. Quatre-Vents Sokağı'nda bir evde oturuyorum, en ünlü adamlardan biri, zamanımızın dehalarından biri, bilimin parlak ışıklarından biri, bilinen en büyük cerrah olan Desplein, Paris'te hayatın ve şöhretin ilk zorluklarıyla boğuşurken ilk azabını bu evde çekmişti. Her sabah gerek duyduğum cesareti bana her akşam bu hatıra veriyor. İşte ben onun tıpkı Rousseau gibi ama Thérèse'siz olarak sık sık ekmek ve kiraz yediği odada oturuyorum. Bir saat sonra gelin, orada olacağım.

İki şair dile gelmez, hüzünlü bir şefkat içinde tokalaşarak ayrıldı. Lucien gidip elyazmasını aldı. D'Arthez ise, hava çok soğuk olduğundan, yeni arkadaşı odayı sıcak bulsun diye iki kucak odun almak üzere saatini rehin bırakmaya gitti. Lucien tam saatinde oradaydı ve gözüne ilk çarpan, otelin kendi otelinden daha sefil olan görüntüsüydü; loş bir giriş koridoru ve ucunda karanlık merdivenler vardı. D'Arthez'in beşinci katta

bulunan odasında iki kötü pencere vardı, ortasındaysa etiketlenmiş kartonların bulunduğu kararmış tahtadan bir kütüphane duruyordu. Lise karyolalarını andıran boyalı ahşaptan karyola, elden düşme bir başucu masası ve at kılıyla doldurulmuş iki koltuk, isin ve zamanın kararttığı ekose kâğıtla kaplanmış bu odanın arka cephesini dolduruyordu. Üstü kâğıtlarla dolu uzun bir masa şömine ile pencerelerden biri arasına yerleştirilmişti. Bu şöminenin karşısında akajudan kötü bir komodin vardı. Adi bir kilim bütün döşemeyi kaplıyordu. Bu gerekli fazlalık ısıtma masrafından kurtarıyordu. Masanın önünde kullanıla kullanıla beyazlaşmış kırmızı meşinden adi bir koltukla altı kötü iskemle mobilyayı tamamlıyordu. Lucien şöminenin üstünde, dört mum dikilmiş siperli eski bir ocaklı şamdan gördü. Her şeyde keskin bir sefaletin izini fark eden Lucien mumların nedenini sorunca, D'Arthez ona kandil kokusuna tahammül edemediğini söyledi. Bu durum büyük bir algılayış gücünü, ince bir hassasiyeti gösteriyordu. Kitabın okunması yedi saat sürdü. Daniel tek söz etmeden, herhangi bir yorumda bulunmadan, dinsel bir huşu içinde dinledi, bu da yazarların zevkini gösteren ender kanıtlardan biridir.

Lucien elyazmasını şöminenin üzerine koyarken,

– Nasıl? diye sordu Daniel'e.

– Doğru ve iyi bir yoldasınız, diye ciddiyetle cevap verdi genç adam, ama eserinizi baştan düzeltmek gerekiyor. Kötü bir Walter Scott taklidi olmak istemiyorsanız farklı bir tarz yaratmalısınız, oysa siz onu taklit etmişsiniz. Onun gibi, kişileri yerleştirmek için uzun konuşmalarla başlıyorsunuz, konuşmalardan sonra betimlemeye ve olaya geçiyorsunuz. Sahne eserleri için gerekli olan bu gerilimli konuşmalar en son gelmelidir. Durumun öğelerini tersyüz edin. Scott'ta muhteşem duran ama sizde renksiz görünen bu belirsiz sohbetlerin yerine dilimizin çok iyi el verdiği betimlemeleri koyun. Konuşma ese-

rinizde hazırladıklarınızı taçlandıracak bir sonuç olsun. Önce olaya girin. Konuyu kimi kez tersinden, kimi kez kuyruğundan yakalayın; sonra planlarınızı çeşitlendirin, asla aynı olmasın. Böylece İskoçyalının konuşmaya dayalı dram tarzını Fransa tarihine uygularken yeni bir şey yapmış olursunuz. Walter Scott'ta tutku yoktur, tutkuyu bilmez o, belki de ülkesinin ikiyüzlü âdetleri bunu işlemesini engelliyordur. Ona göre kadın ete kemiğe bürünmüş görev demektir. Nadir istisnalar dışında kadın kahramanları hep aynıdır, ressamların deyişiyle onları hep aynı kalıpla çizmiştir. Hepsi de Clarisse Harlow'un kopyası; bütün kadınları aynı düşünceyle eşleştirince farklı canlılıkta renkleri olan aynı türün farklı çeşitlerini üretmekten öteye gidemezdi. Kadın tutkularıyla toplumu altüst eder. Tutkunun yol açtığı kazalar sonsuzdur. Bu yüzden tutkuları resmedin, bu büyük dehanın iffetli İngiltere'nin bütün ailelerinde okunma amacıyla kendini mahrum bıraktığı bu uçsuz bucaksız kaynağı kullanın. Fransa'da tarihimizin en tutkulu döneminde Katolikliğin sevimli kusurlarını ve parlak âdetlerini bulup, bunları Kalvenizmin donuk tiplerinin karşısına çıkarabilirsiniz. Charlemagne'dan itibaren her hakiki devir en az bir, kimi kez de dört beş eser gerektirecektir, tıpkı XIV. Louis, IV. Henri, I. François dönemleri gibi. Bilinen olayları güçlükle anlatmak yerine, zamanın ruhunu vererek giysileri, mobilyaları, evleri, iç mekânları, özel hayatları resmedeceğiniz bir Fransa tarihi oluşturmuş olursunuz böylelikle. Birçok kralımıza farklı biçimler veren yaygın hataları belirleyerek özgün olabilirsiniz. İlk eserinizde hâlâ üstünde dolaşan önyargılara feda ettiğiniz muhteşem Catherine kişiliğini asıl haliyle çizmekten çekinmeyin. Nihayet IX. Charles'ı olduğu gibi çizin, Protestan yazarların yaptığı gibi değil. On yıl boyunca sabrederseniz şöhrete de servete de kavuşursunuz.

Saat dokuz olmuştu. Lucien müstakbel dostunun gizli ha-

reketine öykünerek onu Edon'da akşam yemeğine davet etti ve bu yemek için on iki frank harcadı. Yemek sırasında Daniel umutlarının ve araştırmalarının sırrını Lucien'e açtı. D'Arthez derin metafizik bilgilere sahip olmadıkça sıradışı bir yeteneğin gelişebileceğini kabul etmiyordu. Şu sıralarda antikçağ ile modernçağın bütün felsefi zenginliklerini elden geçirmeye uğraşıyordu. Tıpkı Molière gibi, komedya yazmadan önce derin bir filozof olmaya çalışıyordu. Yazıya dökülmüş dünya ile yaşayan dünyayı, düşünce ile olguları inceliyordu. Çalışkan, ciddi, gelecek vaat eden insanların olduğu bir çevreden, doğabilimci bilginlerden, genç hekimlerden, siyasi yazarlardan ve sanatçılardan dostları vardı. Biyografik, ansiklopedik ya da doğabilimleri sözlükleri için biraz para karşılığında ciddi yazılar yazıyordu; geçinmek ve düşüncelerini geliştirebilmek için gerekli olan ne kadarsa, ne eksik ne fazla, o kadar yazıyordu. D'Arthez sadece dilin kaynaklarını incelemek amacıyla hayal ürünü bir eser de yazmıştı. Henüz tamamlayamadığı, aklına esince yeniden ele alıp değiştirdiği bu eseri daha fazla sefalete düşeceği günler için saklıyordu. Bu, roman biçiminde, psikolojik ve geniş içerikli bir eserdi. Daniel kendini mütevazı bir tarzda anlatmış olsa da Lucien'in gözüne bir dev gibi göründü. Saat on birde restorandan çıkarken Lucien bu yapmacıksız erdemine, kendiliğinden oluşmuş bu yüceliğe büyük bir dostlukla bağlanmıştı. Şair Daniel'in öğütlerini sorgulamadı, harfiyen uyguladı. Düşünce ve yalnızlık içindeki sorgulamayla çoktan olgunlaşmış, başkaları için değil kendisi için gelişmiş bu görülmemiş güzellikteki yetenek en muhteşem hayal saraylarının kapılarını açmıştı. Taşralı gencin dudaklarına kor alev değmiş, Parisli çalışkan adamın sözleri Angoulême'in şairinin beyninde ekime hazır bir toprak bulmuştu. Lucien eserini yeniden yazmaya koyuldu.

Paris çölünde kendi duygularıyla uyum içindeki duygularla

yüklü bir kalbe rastladığına memnun olan taşralı büyük adam, şefkate susamış bütün gençlerin yaptığını yaptı: Kronik bir hastalığa tutulmuş gibi D'Arthez'e bağlandı, kütüphaneye gitmek için onu evinden aldı, hava güzel olduğunda onunla Luxembourg Bahçesi'nde gezintiler yaptı, her akşam Flicoteaux'da onun yanında yemeğini yedikten sonra yoksul odasına kadar ona eşlik etti, kısaca Rusya'nın buzlu bozkırlarında arkadaşına sokulan bir asker gibi ona yanaştı. Tanıştıkları ilk günlerde Lucien, Daniel'in samimi arkadaşlarıyla ne zaman bir araya gelseler kendi varlığının neden olduğu bir rahatsızlığı fark ederek üzülüyordu. D'Arthez'in yoğun bir coşkuyla sözünü ettiği bu üstün varlıkların söylemlerinde, canlı dostluklarının görünürdeki belirtileriyle uyuşmayan bir ölçülülük vardı. O zaman Lucien maruz kaldığı yabancı muamelesi ve birbirlerine vaftiz adlarıyla hitap ettiklerinden adlarını bilmediği bu insanların uyandırdığı merak nedeniyle duyduğu üzüntü yüzünden kimseye belli etmeden oradan çıkardı. Hepsinin alnında tıpkı D'Arthez gibi dehanın mührü vardı. D'Arthez'in ona fark ettirmeden savaştığı gizli bir muhalefetin ardından Lucien nihayet bu üstün zekâlılar çevresine girmeye layık sayıldı. O zamandan sonra Lucien neredeyse her akşam D'Arthez'in odasında buluşan, en canlı muhabbetle birbirine bağlı bu kişileri tanıyabildi. Hepsi de D'Arthez'in büyük yazar olacağını hissediyordu: Zamanımızın en olağanüstü zekâlarından birini yitirdiklerinden beri onu liderleri gibi görüyorlardı; ilk liderleri olan o dâhi, anlatılması gereksiz kimi nedenlerden dolayı taşrasına dönmüştü ve Lucien ondan sık sık Louis adıyla söz edildiğini duyardı. Aralarında sonradan D'Arthez gibi büyük bir şöhret kazanmış kişiler olduğuna göre ve kimileri de başaramamış olduğu için, bu kişilerin bir şairin ilgisini ve merakını ne derece kolaylıkla uyandırdığı anlaşılacaktır.

Hâlâ yaşayanlar arasında, o sıralarda Hôtel-Dieu Hastanesi'

nde asistan olan, sonradan da Paris okulunun yıldızlarından biri haline gelen ve şimdilerde kişiliğini resmetmeyi ya da mizacını, zekâsının niteliğini anlatmaya gerek bırakmayacak kadar iyi bilinen Horace Bianchon vardı. Sonra, bütün sistemleri sarsmış, bunları yargılamış, dile getirmiş ve taptığı İNSANLIK'ın ayaklarına sermiş, hatalarında bile büyüklüğünü korumuş, iyi niyetiyle soyluluk kazanmış o derin filozof, o cüretkâr kuramcı Léon Giraud geliyordu. Bu gözü pek, çalışkan adam, bu bilinçli bilgin, değerini ancak zamanın anlayabileceği ahlaki ve siyasi bir ekolün önderiydi. İnançları nedeniyle arkadaşlarının atıldığı yollardan ayrı yollara yönelmiş olsa da, onların sadık dostu olarak kaldı. Sanat, genç ekolün en iyi ressamlarından biri olan Joseph Bridau tarafından temsil ediliyordu. Aşırı hassas bir doğanın mahkûm ettiği gizli azaplar olmasa Joseph İtalyan ekolünün büyük üstatlarının devamı olabilirdi, ama henüz son sözünü söylemiş değil; Roma'nın çizgisine, Venedik'in renklerine sahip; ama aşk onu öldürüyor ve sadece kalbini delmekle de kalmıyor, aşk oklarını beynine de atıyor, hayatını berbat ediyor ve ona en tuhaf zikzakları çizdiriyor. Geçici sevgilisinin onu çok mutlu ya da çok mutsuz etmesine göre, sergiye kimi kez renkleri çizgileri kaplayan eskizler, kimi kez de hayali acıların ağırlığı altında bitirmek istediği ve desenle çok uğraşıp keyfince kullanabildiği renklerden mahrum bıraktığı tablolar gönderirdi. Sürekli olarak hem kitleleri hem de dostlarını yanıltırdı. Hoffmann olsa, sanat alanında cüretle attığı adımları, kaprisleri, fantezisi nedeniyle ona bayılırdı. Tam kimliğine kavuştuğunda hayranlık uyandırır, bunun tadını çıkarır ve o zaman da kitlenin göremediği ama ruhunun gözlerinin önünde beliriveren kusurlarıyla, eksik kalan eserler için övgü alamayacağını düşünüp dehşete kapılırdı. Akıl almaz derecede keyfi davranırdı; öyle ki arkadaşları henüz bitmemiş bir tabloyu sadece aşırı işlendiğini düşünüp yok ettiğini görmüştür.

"Fazla özentili, fazla acemice oldu," diyordu. Kimi kez özgün ve yüce eserler verir, mükemmelliğin hastalık haline geldiği bir sinir sisteminin bütün azaplarını ve mutluluklarını tadardı. Edebi çalışmalar bir yana bırakılırsa zihni Sterne'inki gibi işlerdi. Sözleri, fışkıran fikirleri görülmemiş tattadır. Konuşkandır, sevmesini bilir ama duygularına ve *işlerine* de yansıttığı keyfiliğiyle birlikte. Tam da burjuva dünyasının kusur saydığı şeyler nedeniyle düşünce insanları çevresinde sevilir. Nihayet zamanımızın komedi alanında en yetenekli yazarlarından biri olan Fulgence Ridal vardı; şöhreti hiçe sayan bu şair tiyatroya en bayağı eserlerini atar ve beyninin sarayında en güzel sahneleri kendisi, dostları için saklardı; seyircilerden sadece bağımsız yaşamasını sağlayacak kadar para bekler, elde ettikten sonra da çalışmak istemezdi. Rossini gibi tembel ve üretken, Molière ve Rabelais gibi, büyük komedi şairleri gibi, her şeyi lehte düz, aleyhte ters görmek zorunda olduğundan kuşkucuydu, her şeye gülebilirdi ve her şeye de gülerdi. Fulgence Ridal pratiğe dönük büyük bir filozoftu. İnsanları iyi bilmesi, gözlem yeteneği, maskaralık olarak gördüğü şöhreti küçümsemesi asla kalbini kurutmamıştı. Kendi çıkarlarına ne kadar ilgisizse başkaları için o kadar girişkendi, bu nedenle yürüse bile bunu mutlaka bir dostu için yapardı. Gerçekten Rabelais'ye yaraşır maskesini yalancı çıkarmamak için ziyafetten nefret etmez ama aramaz da, hem hüzünlü hem de neşeli olabilir. Dostları ona *kışla köpeği* adını takmıştı, onu bu lakaptan daha iyi anlatan başka bir şey olamaz. Resmini profilden çizdiğimiz bu dört arkadaş kadar üstün olan diğer üçü zaman içinde sırayla vefat edecekti. Önce Meyraux ölmüştü; Cuvier ile Geoffroy-Saint-Hilaire arasında, bilim dünyasını birbirine denk bu iki deha arasında bölen büyük soruyla ilgili ünlü kavgayı alevlendirdikten sonra ölmüştü. Bu kavga, hâlâ hayatta olan ve Almanya'nın saygı duyduğu panteiste karşı katı ve çözümle-

meci bir bilimin tarafını tutan Meyraux'nun ölümünden birkaç ay önce çıkmıştı. Meyraux, erken bir ölümün kısa süre sonra entelektüel dünyadan çekip alacağı bu Louis'nin dostuydu. Zamansız ölen, bilgilerinin ve dehalarının muazzam boyutuna karşın bugün her ikisi de tanınmayan bu iki insana, Avrupa federasyonu hayali peşinde koşan ve 1830'da Saint-Simon'cuların düşünce akımına büyük etki eden, yüksek görüşleri olan bir cumhuriyetçiyi, Michel Chrestien'i eklemek gerekir. Saint-Just ile Danton'un gücünde bir siyaset adamıydı ama bir genç kız kadar sade ve yumuşaktı, gönlü hayallerle ve aşkla doluydu; Mozart'ı, Weber'i ya da Rossini'yi hayran bırakacak tatlı bir sesi vardı ve Béranger'nin kimi şarkılarını kalbi şiirle, aşkla ya da umutla sarhoş edecek güzellikte söylerdi. Lucien gibi, Daniel gibi, bütün arkadaşları gibi yoksul olan Michel Chrestien hayatını bir Diyojen kaygısızlığıyla kazanırdı. Büyük eserler için içerik tabloları, kitapçılar için broşürler hazırlar; bir mezar içindeki ölü, sırları hakkında nasıl sessizse o da aklındaki öğretiler konusunda öyle sessiz kalırdı. Zekânın bu neşeli gezgini, belki de dünyanın görünüşünü değiştirebilecek bu büyük devlet adamı, Saint-Merry Manastırı'nın avlusunda basit bir er gibi öldü. Bir tüccarın kurşunu Fransız toprağına gelmiş en soylu yaratıklardan birini orada öldürdü. Michel Chrestien kendi öğretisinden başka öğretiler uğruna öldü. Federasyonu Avrupa aristokrasisini cumhuriyetçi propagandadan daha fazla tehdit ediyordu; onun fikri kendilerini Konvansiyon Meclisi'nin mirasçıları olarak gören akılsız gençlerin ilan ettikleri ne olduğu belirsiz o korkunç özgürlük fikirleri kadar akıldışı ve delice değildi. Bu soylu halk adamının ölümüne onu tanıyan herkes ağladı: İçlerinde bu tanınmamış büyük siyaset adamını sık sık aklına getirmeyen kimse yoktur.

Bu dokuz kişi, takdir ve dostluğun en zıt fikirler ve öğretiler arasında barışı korumasını sağlayan bir topluluk oluşturu-

yordu. Picardie'li bir soylu olan Daniel d'Arthez monarşiye ne denli inançla bağlıysa Michel Chrestien de Avrupa federasyonu fikrine aynı biçimde bağlıydı. Fulgence Ridal, Léon Giraud'nun felsefi öğretisiyle alay ediyor, o ise D'Arthez'e Hıristiyanlık ile ailenin iflas etmek üzere olduğunu söylüyordu. Eşitliği tanrısal yasa olarak vaaz eden İsa'nın dinine inanan Michel Chrestien, tastamam çözümlemeci olan Bianchon'un neşterine karşı ruhun ölümsüzlüğünü savunuyordu. Hepsi de kavga etmeden tartışırdı. Asla kibirleri yoktu, dinleyici olarak bir kendileri vardı çünkü. Çalışmalarını birbirlerine aktarır ve gençliğin hayranlık verici iyi niyetiyle birbirlerinden fikir alırlardı. Ciddi bir konu mu söz konusuydu? Karşı çıkan kişi bu fikrini bırakıp arkadaşının düşüncesini anlamaya çalışır, kendi fikri dışında kalan bir davada ya da iş konusunda tarafsız davrandığı için ona fazlasıyla yardım edecek duruma gelirdi. Hemen hepsi yumuşak başlı ve hoşgörülüydü, bunlar da üstünlüklerini kanıtlayan iki nitelikti. Boşa çıkmış umutlarımızın, güdük kalmış yeteneklerimizin, kaçırılmış başarı fırsatlarımızın, yaralanmış iddialarımızın o korkunç hazinesi olan hasetliği bilmezlerdi. Zaten hepsi farklı alanlarda yürüyordu. Bu nedenle Lucien gibi topluluğa kabul edilenler kendilerini rahat hissederdi. Gerçek yetenek her zaman uysal ve saftır, açıktır, asla kibirli değildir; onun şakaları düşünceyi hedefler, asla onur kırıcı olmaz. Saygının yarattığı ilk heyecan geçtikten sonra insan bu seçkin gençlerin yanında sonsuz zevk duyardı. Samimiyetleri her birinin sahip olduğu değeri göz ardı etmez, her biri arkadaşına derin bir takdir beslerdi; nihayet her biri gerektiğinde yardımcı ya da yardım gören konumunda olma gücünü kendinde bulur, herkes her durumu kayıtsızca kabul ederdi. Yormayan, ilgi çekici konuşmalar en farklı konuları içerirdi. Ok gibi hafif sözcükler hem hızlı hem de uzağa giderdi. Dış görünüşteki büyük sefalet ile entelektüel zenginliklerin ışıltısı tuhaf bir zıtlık oluşturuyor-

du. Bu insanlar hayatın maddi gerçekleri üstünde sadece dostça şakalar yapmak için dururlardı. Soğukların erken başladığı bir gün D'Arthez'in beş arkadaşından her biri aynı şeyi düşünmüş, paltolarının altında birer odun getirmişti, tıpkı kendi yemeğini getirecek her davetlinin birbirinden habersiz aynı yiyeceği getirdiği kır yemeklerindeki gibi. Hepsinde biçim üzerinde etkili olan, genç yüzleri çalışmalar ve uykusuz geçirilen gecelerle aynı ölçüde tanrısal bir renkle yaldızlayan bir iç güzellik bulunduğundan, hepsi hayatın saflığının ve düşüncenin ateşlerinin düzen verip arındırdığı, biraz bulanık çizgileri olan yüz ifadelerine sahipti. Alınları şairce bir genişlikle göze çarpıyordu. Canlı ve parlak gözleri lekesiz bir hayatı gösteriyordu. Sefaletin acıları kendini hissettirdiğinde o kadar neşeyle karşılanır, herkesçe o kadar hararetle üstlenilirdi ki bu gençlerin yüzlerindeki huzurlu ifade henüz bozulmamıştı. Bunlar henüz ciddi kusurlar işlememiş, katlanılamayan sefalet yüzünden herhangi kirli bir işe girişmemiş, her yolu deneyerek başarılı olma hırsına kendilerini kaptırmamış gençlerdi ve edebiyatçıların ihanetleri kabul ya da affederken gösterdikleri yumuşak yüzlülüğe kapılmamışlardı. Dostluklarını sarsılmaz hale getiren ve çekiciliğini iki katına çıkaran şey, aşkta bulunmayan bir duygu, güven duygusuydu. Bu genç adamlar kendilerinden emindi: İçlerinden birinin düşmanı hepsinin düşmanı olurdu, kalplerindeki en kutsal dayanışmaya boyun eğmek için en acil çıkarlarını terk etmeye hazırdılar. Hiçbiri kalleşlik edecek nitelikte olmadığından herhangi bir suçlama karşısında *hayır* diye haykırabilir ve birbirlerini güven içinde savunabilirlerdi. Kalplerindeki soyluluk kadar duygu işlerinde de birbirlerine denk olduklarından, bilim ve zekâ konularında her şeyi düşünebilir, birbirlerine her şeyi söyleyebilirlerdi; bu nedenle de ilişkileri masumane, sözleri neşeliydi. Niyetlerinin anlaşılacağını bildikleri için fikirlerini akıllarına geldiği gibi söylerlerdi; bu nedenle aralarında yapma-

cıklık yoktu, dertlerini ve sevinçlerini paylaşır, bütün kalpleriyle düşünür, acı çekerlerdi. İKİ ARKADAŞ fablını büyük ruhlar için bir hazine kaynağı haline getiren sevimli incelikler onların alışkın olduğu şeylerdi. Topluluklarına yeni birini kabul etme konusunda gösterdikleri acımasızlık anlaşılabilirdi. Büyüklüklerini ve mutluluklarını, aralarına yeni ve bilinmeyen kişilerin sızmasını istemeyecek kadar iyi kavramışlardı.

Bu duygu ve ilgi birliği yirmi yıl boyunca hiç sarsılmadan ve bozulmadan sürdü. Onlardan Louis Lambert'i, Meyraux ve Michel Chrestien'i alan ölüm bu soylu birliği sadece sayı olarak eksiltti. 1832 yılında Michel Chrestien öldüğünde, Horace Bianchon, Daniel d'Arthez, Léon Giraud, Joseph Bridau, Fulgence Ridal, tehlikeli olmasına karşın, siyasetin yakıcı yüzüne karşın son görevlerini yerine getirmek üzere gidip cesedini Saint-Merry'den aldılar. Sevdikleri insanın cenazesini gece Père-Lachaise Mezarlığı'na kadar izlediler. Horace Bianchon bu konudaki bütün güçlükleri bertaraf etti, hiçbirinin önünde geri çekilmedi; vefat etmiş federalistle olan eski dostluğunu açıkça söyleyip bakanlara başvurdu. Bu beş ünlü kişiye yardım edenlerin hafızalarına kazınmış dokunaklı bir sahneydi bu. Zarif mezarlıkta dolaşırken ebedi mülkiyeti alınmış bir alanda üstü çimlerle kaplı bir mezar görürsünüz; mezarın başında, siyah tahta haçın üstünde kırmızı harflerle şu ad yazılıdır: MICHEL CHRESTIEN. Bu tarzda tek anıt budur. Beş arkadaş bu sade insanı böyle sade biçimde onurlandırmak gerektiğini düşünmüştü.

Böylece o soğuk çatı katında en güzel duygu düşleri gerçekleşiyordu. Orada bilimin farklı alanlarında hepsi de aynı ölçüde güçlü kardeşler iyi niyetle birbirlerini aydınlatıyor, birbirlerine her şeyi, hatta kötü düşünceleri bile söylüyorlardı; hepsi de muazzam bilgilere sahipti, hepsi de sefaletin beterini görmüştü. Bu seçkin insanlar tarafından kabul edilip kendilerine denk sayıldıktan sonra Lucien orada şiiri ve güzelliği temsil etti. Soneler

okudu, bunlar beğenildi. Kendisi nasıl Michel Chrestien'den şarkı isteyebiliyorsa ondan da sone isteniyordu. Lucien Paris çölünde, Quatre-Vents Sokağı'nda bir vaha bulmuştu.

Ekim ayı başlarında Lucien parasının kalan kısmını biraz odun almak için harcadıktan sonra, işinin en önemli noktasında, eserini yeniden elden geçirdiği sırada parasız kaldı. Daniel d'Arthez ise ocağında saman yakıyor ve sefalete kahramanca göğüs geriyordu: Hiç şikâyet etmiyordu, yaşlı kızlar gibi düzenliydi ve öyle intizamlıydı ki cimriye benziyordu. Bu cesaret topluluğa yeni giren Lucien'in sıkıntılarından söz açma konusunda yenilmez bir tiksinti duymasına sebep oluyordu. Bir sabah *IX. Charles'ın Okçusu*'nu Doguereau'ya satmak için Coq Sokağı'na kadar gitti ama onu bulamadı. Lucien büyük ruhların ne denli hoşgörülü olduğunu bilmiyordu. Arkadaşlarından her biri şiirle uğraşanlara özgü zayıflıkları, yeniden üretmekle görevli oldukları doğayı gözlemlerken aşırı uyarılan ruhlarının çırpınışlarından sonra hissettikleri kalp çarpıntılarını biliyordu. Kendi dertleri karşısında o kadar güçlü duran bu insanlar Lucien'in acıları karşısında yufka yüreklilik gösteriyordu. Parasının olmadığını anlamışlardı. Bu nedenle topluluk hoş sohbetlerle, derin düşüncelerle, şiirlerle, itiraflarla geçen, ulusların geleceğinde, tarihin alanlarında, zekânın sahasında dörtnala yapılan koşularla dolu o akşamları, Lucien'in yeni arkadaşlarını ne kadar az anladığını kanıtlayan bir konuyla taçlandırdı.

– Lucien dostum, dedi Daniel, dün Flicoteaux'ya gelmedin, nedenini biliyoruz.

Lucien gözyaşlarını tutamadı, gözyaşları yanaklarına doğru süzüldü.

– Bize güvensizlik gösterdin, dedi Michel Chrestien, şömineye bir çarpı çekeriz, onumuz bir araya gelince...

– Hepimizin ek bir işi var, dedi Bianchon. Ben Deplein hesabına zengin bir hastaya bakıcılık yaptım; D'Arthez *Revue*

encyclopédique için bir makale yazdı; Chrestien bir gece bir mendil ve dört mumla Champs-Elysée'de şarkı söylemek istedi, ama siyasete atılmak isteyen birine bir broşür hazırladı ve o da ona altı yüz frank değerinde Machiavelli kitabı verdi; Léon Giraud kitapçısından elli frank borç aldı; Joseph krokilerini sattı ve Fulgence da pazar günü tiyatro oyununu oynattı, salon doluydu.

– İşte iki yüz frank, dedi Daniel, kabul et ve bir daha seni bu durumda görmeyelim.

– Hadi, hadi, dedi Chrestien, sanki olağanüstü bir şey yapmışız gibi boynumuza atılacak değilsin herhalde.

Bu meleksi ruhlardan, her birinin işlediği bilimden çıkardığı çeşitli tuhaflıklardan izler taşıyan bu gençlerden oluşan canlı ansiklopedi içinde Lucien'in neler hissettiğini anlamak için, Lucien'in ailesine yazdığı, duyarlılığın, iyi niyetin başyapıtı olan ve sıkıntılarından çekilip çıkarılmış korkunç bir çığlığı andıran mektuba karşılık olarak ertesi gün aldığı mektubu kaydetmek yetecektir.

DAVID SÉCHARD'DAN LUCIEN'E

Sevgili Lucien, ekte adına yazılmış iki yüz franklık bir çek bulacaksın. Bu senedi Paris'te Serpente Sokağı'ndaki aracımız kâğıt tüccarı Mösyö Métivier'ye kırdırabilirsin. Sevgili Lucien'im, elimizde avucumuzda hiçbir şey kalmadı. Karım basımevini yönetmeye başladı ve öyle kendini adayarak, öyle sabırla, öyle etkilice bu işin üstesinden geliyor ki böyle bir meleği bana eş olarak verdiği için Tanrı'ya şükrediyorum. Sana en küçük bir yardım göndermeye gücümüzün olmadığını bizzat o da gördü. Ama dostum, seni yanında o denli büyük, o denli soylu kalplerle birlikte öylesine iyi bir yolda görüyorum ki, mektubunda bize tanıttığın Daniel d'Arthez, Michel Chrestien ve Léon Giraud gibi

neredeyse tanrısal beylerin zekâlarından yardım alacak, Meyraux, Bianchon ve Ridal'in öğütlerinden yararlanacak ve seni bekleyen güzel geleceğe mutlaka kavuşacaksın. Bu çeki Ève'in haberi olmaksızın imzalıyorum, zamanı geldiğinde bir şekilde ödeyeceğim. Yolundan şaşma: Çetin bir yol ama şöhret var ucunda. Paris'te çok insanın düştüğünü bildiğim bataklıklara düştüğünü görmektense bin bir acıyı yeğlerim. Kötü yerlerden, ahlaksız insanlardan, şaşkınlardan ve Paris'te gerçek yüzlerini gördüğüm bazı edebiyatçılardan uzak durma cesaretini göster, ki sen öyle yaparsın zaten. Kısaca bana değerli olarak sunduğun o tanrısal ruhlara layık ol. Bu davranışının ödülünü kısa süre sonra göreceksin. Hoşça kal sevgili kardeşim, kalbimi sevinçle doldurdun, bu kadar cesaret göstereceğini beklemezdim.

DAVID

ÈVE SÉCHARD'DAN LUCIEN'E

Kardeşim, mektubun hepimizi ağlattı. Koruyucu meleğinin karşına çıkardığı o soylu kalpler bunu bilsin: Bir anne, zavallı genç bir kadın onlar için Tanrı'ya dua edecek; en hararetli dualar onun tahtına ulaşırsa, hepiniz için belki küçük iyilikler sağlayacaktır. Evet kardeşim, adları kalbime kazındı. Ah! Bir gün görürüm onları. Yürüyerek bile olsa, sana gösterdikleri dostluk için teşekkür etmek üzere yanlarına gideceğim, çünkü bu dostlukları kanayan yaralarım için merhem gibi geldi. Dostum, burada zavallı işçiler gibi çalışıyoruz. Kocam, kalbinde yeni zenginlikler keşfederek her geçen gün daha da fazla sevdiğim, o adı bilinmemiş büyük insan matbaasını boşluyor ve ben nedenini tahmin ediyorum: Senin sefaletin, bizimki, annemizinki onu mahvediyor. Sevgili David'imiz, bir akbabanın, sivri gagalı acı bir derdin parçalayıp yediği Prometheus gibidir. O ise soylu

bir insan, bu işkenceye hiç aldırmıyor, bir servet umudu var içinde. Bütün günlerini kâğıt üretme denemeleri yaparak geçiriyor; işlerle kendi yerine benim ilgilenmemi istedi ve çalışmaları izin verdikçe bu işlerde bana yardım ediyor. Ne yazık ki gebeyim! Başka zaman olsa beni sevince boğacak böyle bir olay, içinde bulunduğumuz durumda beni üzüyor. Zavallı annem yeniden gençleşti, o yorucu hastabakıcılık işleri için yeni bir güce kavuştu. Geçim sıkıntısı olmasa mutluyuz. Yaşlı Séchard Baba oğluna metelik vermiyor; mektubun onu o kadar umutsuzluğa düşürdü ki David sana göndermek için birkaç kuruş istemeye babasına gitti. "Lucien'i tanırım, aklını kaybeder, deli dolu işler yapar," diyordu. Onu azarladım. Benim kardeşim ipe sapa gelmez işler yapacak ha, diye cevap verdim ona, Lucien böyle bir şey yaparsa üzüntümden öleceğimi bilir. Annem ve ben David'in haberi olmadan bazı şeylerimizi rehin verdik; annem bir yerlerden para bulur bulmaz bunları geri alacak. Böylece yüz frank aldık, bu parayı da postayla yolluyorum. İlk mektubuna cevap yazmadığım için bana darılma dostum. Gecemiz gündüzümüze karışmıştı, ben de bir erkek gibi çalışıyordum. Ah, bu kadar gücüm olduğunu hiç bilmezdim. Madam de Bargeton'da ne ruh varmış ne de kalp; seni kollarımızdan çekip alarak Paris'in insan ve çıkar seli içinde gerçek dostlara ancak Tanrı lütfuyla rastlanabilecek o korkunç denizine attıktan sonra, artık seni sevmiyor bile olsa yine de seni korumalı ve sana yardım etmeliydi. Onu kaybettiğine üzülmeye değmez. Yanında sadık bir kadın, benim gibi biri olmasını isterdim ama şimdi çevrende bizim duygularımıza sahip arkadaşlar olduğunu bildiğim için rahatım. Kanatlarını aç benim sevgili dâhim! Sen hep bizim aşkımız oldun, şöhretimiz de olacaksın.

ÈVE

Sevgili yavrum, kız kardeşinin yazdıklarından sonra seni takdis etmekten ve dualarımın, düşüncelerimin, yanımdakiler bir yana, hep seninle olduğuna inanmanı dilemekten başka elimden bir şey gelmiyor, ne yazık! Öyle kalpler vardır ki uzaktaki kişilerden başkasına yer vermez, annenin kalbi de böyle şimdi.

ANNEN

Böylelikle Lucien iki gün sonra cömertçe verdikleri borcu dostlarına ödeyebildi. Belki de hiçbir zaman hayat ona bu denli güzel görünmemişti, ama özsaygısının gücü arkadaşlarının derin bakışlarından ve nazik duyarlılıklarından kaçmamıştı.

– Sanki bize borçlu kalmaktan korkuyorsun, diye çıkıştı Fulgence.

– Ya! Gösterdiği sevinç ağrıma gitti, dedi Michel Chrestien, bu sevinci hakkındaki yargımı kanıtlıyor: Lucien kibirli bir insan.

– Şair o, dedi D'Arthez.

– İçimdeki bu denli doğal bir duygu yüzünden bana kırıldınız mı?

– Bunu bizden gizlemediğini de hesaba katmalıyız, dedi Léon Giraud, açıksözlü henüz, ama daha sonraları bizden çekinmesinden korkarım.

– Peki neden? diye sordu Lucien.

– Kalbini okuyoruz da ondan, dedi Joseph Bridau.

– Senin içinde, dedi Michel Chrestien, ilkelerimize en ters şeyleri kendi başına haklı gösterecek şeytansı bir ruh var: Fikirlerle yüklü bir sofist olmak yerine bir eylem sofisti olacaksın.

– Ya! Ben de bundan korkuyorum, dedi D'Arthez. Lucien, kendi kendine müthiş fikirler yürütecek, bunlarla kendini büyümüş sanacaksın, ama bunların sonu kötü biter... Asla kendinle barışık olmayacaksın.

– Peki ama bu iddiayı neye dayandırıyorsunuz? diye sordu Lucien.

– Kibrin sevgili şairim, o kadar büyük ki, dostluğuna bile yansıtıyorsun, diye çıkıştı Fulgence. Böyle bir kibir sonunda korkunç bir bencilliğe varır ve bencillik dostluğun zindanıdır.

– Aman Tanrım, diye haykırdı Lucien, sizi ne kadar çok sevdiğimi demek bilmiyorsunuz!

– Sen bizi bizim seni sevdiğimiz kadar sevseydin, sana o kadar büyük bir memnuniyetle verdiğimizi geri vermek için bu kadar acele edip bu kadar abartılı davranır mıydın?

– Burada hiçbir şey ödünç olarak verilmez, sadece verilir, dedi Joseph Bridau sertçe.

– Bizi kaba insanlar sanma evladım, dedi Michel Chrestien, biz sonrasını düşünüyoruz. Bir gün küçük bir öç alma hazzını bizim temiz dostluğumuza yeğleyebileceğinden korkuyoruz. Goethe'nin *Tasso*'sunu, o güzel dehanın en büyük eserini oku, orada şairin parlak kumaşları, şölenleri, zaferleri, ışıltıyı sevdiğini göreceksin. Peki, işte sen de Tasso ol, ama onun gibi çılgın olma, dünya ve zevkleri seni mi çağırıyor, sen burada kal... Gururundan beklediğin her şeyi fikir alanına aktar. Delilikse delilik, yaptıklarında erdemden uzaklaşma, kusurlu olan fikirlerin olsun; D'Arthez'in sana söylediği gibi, iyi düşünüp kötü işler yapma.

Lucien başını eğdi: Arkadaşları haklıydı.

– Sizin kadar güçlü olmadığımı itiraf ediyorum, dedi onlara hayranlıkla dolu bir bakışla bakarak. Paris'in yükünü taşımaya, cesaretle savaşmaya ne belim dayanır ne omuzlarım. Doğa bize farklı farklı huylar ve yetiler vermiş ve kusurlarla erdemlerin içini dışını sizden iyi bilen olamaz. Ben, itiraf ediyorum, şimdiden yoruldum.

– Biz sana destek oluruz, dedi D'Arthez, sadık dostluklar bugünler içindir.

– Bana yaptığınız yardım küçük bir şey, ayrıca hepimiz fakiriz; yakında yine ihtiyaç içine düşeceğim. Her gelenin hesabına çalışan Chrestien kitapçılıkla bir şey yapamaz. Bianchon bu iş çevresinin dışında. D'Arthez sadece bilim ve uzmanlık kitapları basan kitapçıları tanıyor, bunların da yeni kitaplar yayımlayan yayınevleriyle ilgileri yok. Horace, Fulgence, Ridal ve Bridau'nun akılları kitapçılığa son derece uzak işlerle meşgul. Kendi işimi görmem gerekiyor.

– Sen de bizim gibi ol, acı çek, dedi Bianchon, cesaretle sıkıntılara katlan ve çalışmaya güven!

– Ama sizin için sadece sıkıntı olan şey benim için ölüm demek, dedi Lucien hararetle.

– Daha şafak sökmeden bu adam çalışma davasına ihanet edip Paris'in tembelliğine ve kusurlarına teslim olacak, dedi Léon gülümseyerek.

– Çalışmak size ne kazandırdı sanki, dedi Lucien gülerek.

– Paris'ten İtalya'ya giden kişinin önüne yarı yolda Roma çıkmaz, dedi Joseph Bridau. Sense armut piş ağzıma düş diyorsun.

– Armutlar ancak Fransız akiller meclisi üyelerinin büyük oğullarının ağzına pişmiş olarak düşer. Bizler ekeriz, sularız ve daha iyilerini yetiştiririz.

Sohbet giderek zevkli hale geldi ve başka konuya döndü. Bu keskin zekâlı ve nazik kalpli insanlar, artık onları aldatmanın ne denli zor olduğunu anlamış olan Lucien'e bu küçük tartışmayı unutturmaya çalıştılar. Lucien bir süre sonra içinde büyük bir umutsuzluk hissetti ve bunu yaman kâhinler olarak gördüğü dostlarından özenle sakladı. Duygu yelpazesinin bir ucundan diğerine kolayca savruluveren güneyli ruhu önüne birbirine zıt kararlar çıkarıyordu.

Birkaç kez gazetelerde çalışma isteğinden söz etti ve her defasında arkadaşları ona, "Sakın ha!" dediler.

– Sevdiğimiz, bildiğimiz, güzel, sevimli Lucien'in mezarı olur orası, dedi D'Arthez.

– Gazetecilerin hayatında bulunan zevkusefa ve çalışma zıtlığına dayanamazsın; dayanmak ise erdemin temelidir. Gücünü uygulamaktan, düşünce eserlerini yaşatma ya da öldürme hakkını elinde tutmaktan o kadar büyüleneceksin ki iki ayda gazeteci olup çıkacaksın. Gazeteci olmak edebiyat cumhuriyetinde daimi temsilci olmak demektir. Her şeyi söyleyebilen kişi her şeyi yapabilir de! Bu söz Napoléon'a ait, haksız değil.

– Benim yanımda olmayacak mısınız? diye sordu Lucien.

– O zaman yanında olmayacağız, dedi Fulgence. Gazeteci olduktan sonra artık bizi düşünmezsin, tıpkı opera sanatçısı olup tapılan kızın ipek astarla döşenmiş faytonunda köyünü, ineklerini, takunyalarını aklına getirmemesi gibi. Gazeteci nitelikleri sende fazlasıyla var; düşüncelerini parlak ve kıvrakça söylersin. Arkadaşını ağlatacak bile olsa espri üretme fırsatını kaçırmazsın. Tiyatro salonlarında gazetecileri görüyorum, beni korkutuyorlar. Gazetecilik bir cehennemdir, yalan dolan, ihanet kuyusudur, buraya inenin temiz çıkabilmesi için tıpkı Dante gibi Vergilius'un tanrısal çelengiyle korunması gerekir.

Topluluktaki arkadaşları bu yolu Lucien'e ne kadar çok yasakladıysa, içindeki tehlikeye atılma isteği o denli davetkâr hale geliyor ve Lucien içten içe hesaplıyordu: Üzüntünün pençesine, ona karşı hiçbir şey yapmaksızın bir kez daha düşmek gülünç olmaz mıydı? İlk romanıyla ilgili girişiminin başarısızlığını görünce ikinci bir roman yazma girişiminde bulunmaya eli varmıyordu. Zaten yazarken neyle geçinecekti ki? Bir aylık yokluk süresince sabrının sonuna gelmişti. Gazetecilerin bilinçsizce ve onursuzca yaptıkları işi o soylu biçimde yapamaz mıydı? Dostları güvensizlikleriyle ona hakaret ediyordu, o ise iradesinin gücünü göstermek istiyordu. Belki bir gün onlara yardım edecek, şöhretlerinin habercisi olacaktı!

– Hem suç ortaklığına yanaşmayan bir dostluğa dostluk denir mi? diye sormuştu bir akşam Léon Giraud ile oteline kadar eşlik ettiği Michel Chrestien'e.

– Biz hiçbir şeyden kaçınmayız, diye karşılık verdi Michel Chrestien. Eğer sevgilini öldürmek gibi bir felaket başına gelse suçunu gizlemek için sana yardım eder ve seni yine takdir etmeye devam ederdim; ama ispiyoncu olsaydın korkuyla kaçardım senden, çünkü daimi bir alçak ve rezil olurdun. İşte gazetecilik iki sözcükle budur. Dostluk kusuru, tutkunun düşüncesizce hareketini affeder; ruhunu, zihnini ve düşüncesini satılığa çıkarana ise insafsız olmalıdır.

– Şiir kitabımla romanımı satabilmek için gazeteci olsam, sonra da gazeteyi terk etsem nasıl olur?

– Machiavelli olsa öyle yapardı ama Lucien de Rubempré bunu yapmamalı, dedi Léon Giraud.

– Pekâlâ, dedi Lucien, Machiavelli'den daha üstün olduğumu size kanıtlayacağım.

– Ah, dedi Michel, Léon'un elini sıkarak, onu kaybettin. Lucien, dedi, üç yüz frangın var, bununla üç ay rahat yaşarsın; iyi işte, çalış ikinci bir roman yaz, D'Arthez ve Fulgence plan konusunda sana yardım ederler, büyürsün, bir romancı olursun. Ben o fikir batakhanelerinden birine girerim, üç ay gazetecilik yapar, kitaplarını bir basımevine satar, o basımevinin reklamını yaparım, makaleler yazarım, senin için makaleler yazdırırım; elbirliğiyle başarını hazırlarız, büyük adam olursun ve bizim Lucien'imiz olarak kalırsın.

– Senin sağ salim çıkacağın yerde benim yok olacağımı düşündüğüne göre beni epey küçümsüyor olmalısın.

– Siz ona kulak asmayın, diye atıldı Michel Chrestien, bir çocuk o daha!

D'Arthez'in evinde geçirdiği akşamlar sırasında zihninin uyuşukluğunu açan Lucien küçük gazetelerin makalelerini ve

şakalarını incelemişti. En az en iyi yazarlar kadar iyi yazabileceğinden emin olarak böyle bir zihin jimnastiğine başladı ve bir sabah basının bu hafif süvari birliğinin komutanlarından birinden iş istemek gibi parlak bir fikirle dışarı çıktı. En iyi giysilerini giydi ve edebiyatçıların, gazetecilerin, yazarların, yani gelecekteki kardeşlerinin umutlarının çarpıp kırıldığı iki tür kitapçıdan daha fazla şefkat ve ilgi göstereceklerini düşünerek köprüyü geçti. Orada iyi karşılanacağını, Quatre-Vents Sokağı'ndaki arkadaş topluluğunda olduğu gibi iyi ve hoş bir şefkat bulacağını düşünüyordu. Hayal gücü geniş olanların çok sevdikleri gibi içindeki önseziyi hem dinleyip hem de onunla boğuşarak Montmartre Bulvarı yanındaki Saint-Fiacre Sokağı'nda küçük gazetenin yazıhanelerinin bulunduğu ve görüntüsü kötü bir oyunun içine düşen bir gençte yürek çarpıntısına yol açan binanın önüne geldi. Yine de asma kattaki yazıhanelere çıktı. Yarısı düz tahtadan, diğer yarısı da tavana kadar kafesli bir bölmenin ayırdığı iki odadan birinde tek kollu bir adam gördü; tek eliyle başının üstünde kâğıt demetleri tutuyordu ve dişleri arasında da damga pulu idaresinin istediği cüzdan vardı. Sarımsı renkteki suratı kırmızı kabarcıklarla dolu olan ve bu yüzden de Acıhıyar lakabı verdikleri bu zavallı adam, kafesin ardından gazetenin Kerberos'unu gösterdi. Bu kişi burnundan ağarmış kıllar fışkıran, başında siyah bir ipek bere bulunan, kabuğu içindeki bir kaplumbağa gibi mavi, bol bir redingotun içine sığınmış, göğsü madalyalı eski bir subaydı.

– Mösyö aboneliğinin hangi günden itibaren başlamasını istiyor acaba? diye sordu eski imparatorluk subayı.

– Abonelik için gelmedim, dedi Lucien.

Şair girdiği kapının karşısında bulunan diğer kapıya baktı ve üstündeki YAZİİŞLERİ tabelasını gördü, altında ise "*Personel harici girilmez*" yazıyordu.

– Yoksa bir şikâyetiniz mi var? diye sordu Napoléon'un as-

keri. Ha, evet, Mariette'e biraz sert çıkıştık. Ne yapalım, nedenini bilmiyorum. Ama eğer bizden hesap sormaya geldiyseniz ben hazırım, dedi bir köşede kılıçlar ve silahlarla süslenmiş silahlığa bakarak.

– O da değil mösyö. Yazıişleri müdürünü görmeye geldim.

– Burada saat dörtten önce kimse bulunmaz.

– Giroudeau, bakın, on bir sütun buldum, bu da her biri yüz metelikten elli beş frank yapıyor; kırkını aldım, demek ki bana on beş frank borcunuz var, dediğim gibi...

Bu sözler hınzır bir surattan çıkıyordu; iyi pişmemiş bir yumurta akı kadar açık renkli gözleri tatlı mavi renkte, ama hilebaz bakışlı, cılız bir gençti bu ve eski askerin donuk gövdesinin ardında kalıyordu. Bu ses Lucien'in donup kalmasına neden oldu, çünkü kedi miyavlaması ile sırtlanın boğuk iniltisi arasında bir sesti.

– Evet aslan parçası, diye karşılık verdi emekli subay, ama başlıkları ve boş satırları da sayıyorsunuz, Finot'nun emrine göre satırların tamamını sayıp bunu her sütunda bulunması gereken sayıya bölmem gerekiyor. Bu kesinti işlemini yazılarınıza uyguladıktan sonra üç sütun eksik çıkıyor.

– Boşluklar için para ödemiyor demek cimri! Ama toptan düzeltmelerin fiyatlarında ortağına hesaplattırıyor. Gidip Étienne Lousteau'yu, Vernou'yu göreceğim...

– Yönergeye aykırı hareket edemem çocuğum, dedi subay. Peki ama on beş frank için velinimetinize dil uzatmak olacak iş değil, siz ki makaleleri sigara içer gibi yazıveriyorsunuz! Ne olmuş sanki! Arkadaşlarınıza bir punç ısmarlamayıverin ya da fazladan bir bilardo maçı kazanıverin, hepsi bu!

– Finot çok kazanıyor ama bu ona pahalıya mal olacak, dedi ve ayağa kalkıp gitti.

– Kendini Voltaire ya da Rousseau sanıyor, dedi kasada duran.

– Mösyö, saat dörde doğru yine gelirim, dedi Lucien.

Tartışma sırasında Lucien duvarlarda Benjamin Constant'ın, General Foy'nın, liberal partinin on yedi hatibinin portrelerini, aralarda da hükümet karşıtı karikatürler gördü. Özellikle bu tapınağın kapısına bakmıştı; her gün kendisini eğlendiren ve kralları, en ciddi olayları gülünçleştirme, kısaca en uygun sözlerle her şeyi sorgulama hakkının keyfini süren mizah gazetesi orada hazırlanıyor olmalıydı. Gidip bulvarlarda gezinmeye başladı, onun için yepyeni bir zevkti bu, ama o kadar oyalayıcıydı ki saatçi vitrinlerinde duvar saatlerinin dördü gösterdiğini gördüğünde henüz hiçbir şey yememiş olduğunun farkında bile değildi. Şair hemen Saint-Fiacre Sokağı'na seğirtti, merdiveni çıktı, kapıyı açtı, yaşlı asker orada yoktu, eski askerin pul yapıştırılmış kâğıtların üstüne oturmuş kuru bir ekmeği yemeye uğraştığını gördü; tıpkı eski idare döneminde devlet angaryasında olduğu gibi kabullenmiş bir edayla nöbetini tutuyor ve imparatorun emrettiği koşar adım yürüyüşlerin nedenini anlayamadığı gibi buradaki işi de anlayamıyordu. Lucien cesaretini toplayıp bu adamı atlatmayı düşündü; şapkasını kafasına geçirip sanki orada çalışıyormuş gibi tapınağın kapısını açtı. Yazıişleri bürosu meraklı gözlerinin önüne yeşil bir örtüyle örtülmüş yuvarlak bir masa ve hasırı hâlâ yeni, kuşkirazı ağacından altı sandalye sunuyordu. Odanın renkli küçük karolardan yapılmış döşemesi henüz silinmemişti ama temizdi, bu da dışarıdan buraya pek az kişinin girip çıktığını gösteriyordu. Şöminenin üstünde bir ayna, tozla kaplı bir bakkal saati, üstüne iki mumun kabaca saplandığı iki şamdan, nihayet dağınık duran kartvizitler vardı. Masanın üstünde içindeki kurumuş mürekkebi macun kıvamına gelmiş ve bükülüp güneş biçimini almış tüy kalemlerle süslü hokkanın çevresinde eski gazeteler kıvrılıp kalmıştı. Paçavra gibi kâğıt parçaları üstünde okunamayan ve neredeyse çivi yazısına benzemiş yazılarıyla birkaç makale

okudu; bu kâğıtların üst tarafı dizgiciler tarafından yırtılmıştı ve bu da makalenin dizilmiş olduğunu gösteriyordu. Sonra orada burada gri sayfaların üstünde, bazı kişilerin kuşkusuz el alıştırması olsun diye ve bir şeyler öldürmek yerine zaman öldürmek amacıyla, oldukça mizahi tarzda çizdikleri karikatürlere baktı hayranlıkla. Su yeşili rengindeki duvar kâğıdı üstünde, görülmemiş bir başarıyla bütün Avrupa'ya yayılmış ve gazetecileri epey yoracağa benzeyen *Yalnız Adam* adlı kitap için tüy kalemle çizilmiş, iğnelerle tutturulmuş dokuz resim gördü: "Taşrada yayımlanan *Yalnız Adam* kadınları şaşkına çeviriyor." "Bir şatoda *Yalnız Adam* okunuyor." "*Yalnız Adam*'ın evcil hayvanlar üstündeki etkisi." "Yabanıllara anlatılan *Yalnız Adam* görülmemiş başarı elde ediyor." "*Yalnız Adam* Çinceye çevriliyor ve Pekin'de imparatora sunuluyor." "Mont-Sauvage'da tecavüze uğrayan Élodie." Lucien bu karikatürü çok edepsizce buldu ama gülmeden de edemedi. "Gazeteler *Yalnız Adam*'a bir sayvan altında geçit töreni yaptırıyor." "*Yalnız Adam* bir matbaayı parçalıyor, Ayıları yaralıyor." "*Yalnız Adam* tersinden okununca akademisyenleri üstün güzelliklerine hayran bırakıyor." Lucien gazete bandında şapkasını uzatmış bir yazarı gösteren bir resim gördü, altında, "*Finot, yüz frangım lütfen!*" yazıyordu; altında hiç şöhret olamayacak, adı bilinen birinin imzası vardı. Şömine ile pencere arasında çekmeceli bir yazı masası, bir akaju koltuk, kâğıt sepeti ve *şömine önü* adı verilen yanlamasına duran bir halı vardı; hepsinin üstü kalın bir toz tabakasıyla kaplıydı. Pencerelerde sadece kısa perdeler vardı. Çekmeceli masanın üstünde gün boyu yığılmış yaklaşık yirmi kadar eser, gravürler, notalar, Charte usulü enfiye kutuları, o zamanın dilden düşmeyen alaylarından *Yalnız Adam*'ın dokuzuncu baskısından bir kopya ve mühürlenmiş on kadar mektup zarfı duruyordu. Lucien bu tuhaf eşyaları gözden geçirdi, epey bir süre düşündü, saat beşi vurduktan sonra bilgi almak için malulün yanına

döndü. Acıhıyar kuru ekmeğini bitirmiş, bir memur sabrıyla, muhtemelen o sırada dışarıda, bulvarda gezinen madalyalı eski askeri bekliyordu. O sırada merdivenlerden etek hışırtısı ve kolayca anlaşılabilecek o kadın adımlarının hafif sesi duyuldu ve ardından kapıda bir kadın belirdi. Oldukça güzeldi.

– Mösyö, dedi kadın Lucien'e, Virginie'nin şapkalarını neden o kadar övdüğünüzü biliyorum, size önce bir yıllık abonelik için geldim; koşullarını söyler misiniz?

– Madam, ben gazeteden değilim.

– Ya!

– Ekim ayında mı başlayacak aboneliğiniz? diye sordu malul.

– Madam ne istiyor? diye sordu eski asker yeniden ortaya çıkarak.

Yaşlı subay güzel modacı hanımla konuşmaya başladı. Beklemekten usanan Lucien ilk odaya girdi ve şu sonuncu cümleyi duydu:

– Çok memnun olurum mösyö. Matmazel Florentine mağazama gelsin, istediğini alsın. Kurdeleleri ayırırım. Sanırım böylece anlaşmış olduk: Virginie'den artık söz etmeyeceksiniz, yenilik yapmaktan âcizdir o, bense yaratıcıyım!

Lucien kasaya bir miktar para konduğunu duydu. Sonra subay günlük hesabını yapmaya koyuldu.

– Mösyö, bir saattir buradayım, dedi şair epey kızgın bir edayla.

– Gelmediler, dedi Napoléon'un eski askeri, nezaket olsun diye üzgün görünerek. Hiç şaşmadım. Zaten epeydir onları burada görmüyorum. Ay ortasındayız, anlıyorsunuz ya, o haylazlar ancak para verildiği zaman, 29'u ile 30'unda gelirler.

– Ya Mösyö Finot? diye sordu Lucien müdürün adını unutmayarak.

– Feydeau Sokağı'ndaki evinde o. Acıhıyar, dostum, yazıları matbaaya götürürken bugün gelenlerin hepsini evine bırak.

– Gazete nerde hazırlanıyor? diye sordu Lucien kendi kendisiyle konuşarak.

Acıhıyar'ın pul parasından artanı alan memur,

– Gazete mi, dedi, gazete mi... Bum! Bum! Çocuğum, yarın altıda matbaaya git, bak bakalım dizi dizi hamallar nasıl gazete taşıyor. Gazete mösyö, saat on bir ile on iki arasında sokakta, yazarların evinde, basımevinde yapılır. İmparatorun zamanında bu kirli kâğıt dükkânları pek bilinmiyordu. Ah o olsaydı! Dört er ile bir onbaşı gönderir bunlara günlerini gösterirdi, bunlar gibi kendisine laf sokuşturulmasına izin vermezdi. Ama bu kadar gevezelik yeter. Yeğenim yolunu bulduktan ve bu yazılanlar *ötek*inin oğluna olduktan sonra... Bum! Bum! Yine de kötü bir şey değil bu. Hay aksi, abone istekleri yığın yığın gelmiyor bugün, bırakacağım bu işi!

– Mösyö, gazetenin yazılışlerini iyi bildiğinizi görüyorum.

– Mali bakımdan, bum! Bum! dedi eski asker gırtlağını temizleyerek. Yeteneğe göre, boşluk olmaksızın kırk harfli elli satırlık sütun yüz metelik ya da üç frank, hepsi bu. Yazarlara gelince, meydancı er bile yapmayacağım bacaksız veletlerdir, çakaralmaz cinsidir onlar, bir de beyaz kâğıda sinek ayağı çiziktirdikleri için, Napoléon'la birlikte Avrupa'nın bütün başkentlerine girmiş, tabur komutanlığından emekli olmuş yaşlı bir yüzbaşıyı küçümserler...

Lucien mavi redingotunu fırçalayan ve dışarı çıkma isteğini belli eden Napoléon'un subayınca kapıya doğru itilince yoluna çıkma cesareti gösterdi.

– Ben yazar olmak için geldim, dedi, ve yemin ederim imparatorluk muhafız alayının yüzbaşısına saygım sonsuzdur, o demir bilekli adamlar...

– Pekâlâ tonton, dedi subay Lucien'in karnına elinin tersiyle vurarak. Peki hangi sınıf yazar olmak istiyorsunuz? diye sorup Lucien'i iterek merdiveni inmeye başladı.

Kapıcının yanına kadar inip durdu ve sigarasını yaktı.

– Chollet nine, abonelik gelirse siz karşılayın ve kaydedin. Hep abone, hep abone, başka şey bilmem ben, dedi peşinden gelen Lucien'e dönerek. Finot benim yeğenimdir, bir ondan yardım gördüm, durumum düzeldi. Bu nedenle Finot'ya yan bakan karşısında, Sambre-et-Meuse ordusuna süvari eri girmiş, İtalya ordusunun birinci süvari alayında beş yıl silahtarlık yapmış, muhafız birliğinde yüzbaşılık yapmış yaşlı Giroudeau'yu bulur! Kafa tutanı bir iki hamleyle tahtalı köye yollar, dedi kendini kılıçla ikiye bölüyormuş gibi yaparak. Ya, işte böyle çocuğum, yazarlar arasında çeşitli türler vardır: Yazan ve parasını alan yazar vardır; yazan ama hiçbir şey almayan yazar vardır, biz bunlara gönüllü deriz; nihayet hiçbir şey yazmayan yazar vardır ki diğerlerinden aşağı kalır yanı yoktur, bunlar hata yapmaz, yazar geçinir, gazetedendir, bize lokantada yemek ısmarlar, tiyatrolarda gezip durur, bir oyuncuyu metres tutar, gönül eğlendirir. Siz hangisi olmak istersiniz?

– İyi çalışan ve iyi para kazanan bir yazar.

– Siz de kaydını yeni yaptırıp mareşal olmak isteyen erler gibisiniz! Yaşlı Giroudeau'nun sözüne kulak verin, sola dön, koşar adım marş, gidin dereden çivi toplayın, şu gördüğün yiğit gibi, orduda hizmet ettiği duruşundan belli. Bin kere ateşlere atılmış yaşlı bir askerin Paris'te çivi toplaması korkunç değil mi? Dinine yandığım, sefilin tekisin sen, imparatora hizmet etmedin! Neyse, evladım bak, bu sabah gördüğünüz o adam var ya, bir ayda kırk frank kazandı. Daha fazlasını mı alacaksınız siz? Bir de, Finot'ya bakarsanız yazarları içinde en zeki olanı o.

– Sambre-et-Meuse'e gittiğiniz zaman, tehlikeli olduğunu size herhalde söylemişlerdi.

– Elbette!

– E, o zaman?

– O zaman gidip yeğenim Finot'yu görün, iyi çocuktur, gö-

rebileceğiniz en dürüst çocuktur o, bulabilirseniz tabii ki; balık gibi hareketlidir çünkü. Mesleği yazmak değildir, birilerine yazdırmaktır. Galiba bizim cemaattekiler oyuncularla kırıştırmayı kâğıt karalamaya yeğliyor. Tuhaf insanlardır onlar! Yine görüşmek dileğiyle.

Kasiyer *Germanicus*'un koruyucularından olan o korkutucu kurşunlu bastonunu sallayarak uzaklaştı ve Lucien bulvarın üstünde kalakaldı; Vidal ve Porchon'un dükkânında edebiyat hakkında elde ettiği kesin yargılardan ne denli şaşırmışsa, gazeteciliğe dair bu manzara karşısında da aynı ölçüde şaşkına dönmüştü. Lucien gazete müdürü Andoche Finot'nun Feydeau Sokağı'ndaki evine on kere koşarak gitti ama onu bulamadı. Sabahın erken saatinde Finot eve dönmemişti. Öğlen alışverişe çıkmıştı; "Öğle yemeğini falanca kafede yer," demişlerdi. Lucien kafeye gidip tiksinmesine karşın garson kıza Finot'yu sordu: Finot biraz önce çıkmıştı. Sonunda bitkin düşen Lucien, Finot'yu sahte bir masal kahramanı gibi görmeye başladı, Flicoteaux'da Étienne Lousteau'yu kollamanın daha kolay olacağını düşündü. Bu genç gazeteci bağlı olduğu gazetedeki gizemli hayatı kuşkusuz açıklayabilirdi.

Lucien, Daniel d'Arthez'le tanıştığı o yüz kez kutsanmış günden beri Flicoteaux'daki yerini değiştirmişti: İki arkadaş yan yana oturup yemek yer ve alçak sesle yüksek edebiyattan, işlenecek konulardan, bunları sunma, işleme ve sonuca bağlama tarzlarından söz ederlerdi. O sırada Daniel d'Arthez *IX. Charles'ın Okçusu*'nu düzeltiyor, bölümlerini yeniden kuruyor, içindeki güzel sayfaları yazıyor, belki de kitaba hâkim olacak ve genç edebiyatı o denli aydınlatan muhteşem önsözü yazıyordu. Bir gün Lucien kendisini bekleyen Daniel'in elini sıkıp yanına oturmak üzereyken, kapı önünde Étienne Luosteau'nun tokmağı çevirdiğini gördü. Lucien, Daniel'in elini aniden bırakıp garsona kasanın yanındaki eski yerine oturmak istediğini

söyledi. D'Arthez, Lucien'e affetmenin sitem duygusunu örttüğü o meleksi bakışlardan biriyle baktı, bu bakış şairin kalbine o denli işledi ki yeniden Daniel'in elini tutup bir kez daha sıktı.

– Çok önemli bir işim var, sonra anlatırım, dedi ona.

Lousteau kendi yerine oturduğunda Lucien de eski yerine geçti; ilk önce o selam verdi, hemen ardından sohbet başladı ve o kadar ilerledi ki Lousteau yemeğini bitirirken Lucien gidip *Papatyalar*'ın elyazmasını getirdi. Sonelerini gazeteciye gösterme izni almıştı ve bir yayıncı bulmak ya da gazeteye girmek için onun yardımına güveniyordu. Dönerken lokantanın bir köşesinde dirseklerini üzüntü içinde masaya dayamış, dalgın bakışlarla kendisine bakan Daniel'i gördü; ama sefaletin yiyip bitirdiği ve hırslarına söz geçiremeyen Lucien topluluk mensubu kardeşini görmezden geldi ve Lousteau'nun peşinden çıktı. Günbatımından önce gazeteci ile acemi edebiyatçı Luxembourg Bahçesi'ndeki büyük Observatoire yolundan Ouest Sokağı'na çıkan bölümdeki ağaçların altında oturdular. Bu sokak o zamanlar, ancak Vaugirard Sokağı'na doğru evlerin olduğu, tahta çit ve bataklıklarla çevrili uzun bir çamur deryasıydı; buradan o kadar az insan geçerdi ki Paris akşam yemeği yediği saatlerde iki sevgili hiçbir şekilde görülme endişesi olmaksızın kavga edebilir ya da sevişebilirdi. Rahatsız edebilecek tek kişi Ouest Sokağı'nın küçük demir kapısı önünde nöbet tutan yaşlı asker olabilirdi, elbette aklına eser de bu saygıdeğer asker tekdüze gezisi sırasında adımlarının sayısını artırmak isterse. İşte Étienne bu ağaçlı yolda, iki ıhlamur ağacının arasındaki tahta sırada *Papatyalar*'dan örnek olarak seçilen iki soneyi dinledi. İki yıllık öğrenme döneminden sonra yazar sıfatıyla başarıya ulaşmasına az kalan ve o dönemin ünlü kişileri arasında birkaç tanıdığı bulunan Étienne Lousteau, Lucien'in gözünde önemli bir kişiydi. Bu nedenle taşralı şair *Papatyalar*'ın elyazmasını elinde ezip büzerek bir tür giriş yapmayı uygun buldu.

– Sone şiirin en zor türlerinden biridir mösyö, dedi. Bu kısa şiir tarzı genellikle terk edilmiş durumda. Fransa'da kimse bizimkinden muazzam ölçüde daha esnek olan dili bizim pozitivizmimizin (sözcüğü hoş görün) reddettiği düşünce oyunlarını kabul eden Petrarca'yla boy ölçüşemez. Bu nedenle soneler kitabıyla başlamak bana özgün göründü. Victor Hugo gazel türünü aldı, Canalis epigramları işliyor, Béranger şanson türünü tekeline aldı, Casimir Delavigne tragedyayı ve Lamartine meditasyonları ele geçirdi.

– Klasik misiniz, romantik mi? diye sordu Lousteau.

Lucien'in şaşırmış görüntüsü Edebiyat Cumhuriyeti'nde olup bitenlerden tamamen bihaber olduğunu öyle açıkça gösteriyordu ki Lousteau onu aydınlatmayı gerekli gördü.

– Azizim, müthiş bir kavganın ortasına denk geldiniz, hemen karar vermelisiniz. Edebiyat öncelikle birçok alana bölünmüş durumda, ama büyük adamlarımız ikiye bölündü. Kralcılar romantik, liberaller klasik. Edebi konulardaki fikir ayrılıkları siyasi konulardaki ayrılıklarla birleşiyor ve sonuçta yeni ünlenenler ile devrik şöhretler arasında her tür silahın kullanıldığı bir savaş baş gösteriyor; keskin alaylar, sivri iftiralar, abartılı lakaplarla mürekkep sel olup akıyor. Tuhaf biçimde, romantik kralcılar edebi özgürlük ve edebiyatımızı biçimlendiren kuralların kaldırılmasını istiyor; oysa liberaller üç birlik kuralını, on iki hecelik ölçüyü ve klasik temaların korunmasını istiyor. Bu yüzden edebi fikirler her cephede siyasi fikirlere aykırı düşüyor. Eğer taraf tutmuyorsanız yanınıza kimse yaklaşmaz. Siz hangi tarafta yer alıyorsunuz?

– Hangi taraf daha güçlü?

– Liberal gazetelerin abone sayısı kralcı ve hükümet taraftarı gazetelerinkinden daha fazla; bununla birlikte monarşi taraftarı ve dinci olmasına, saray ve kilise tarafından korunmasına karşın Canalis sivriliyor.

Lucien'in iki taraftan birini seçmekte zorlandığını gören Étienne,

– Ha, sone mi, Boileau'dan önceki edebiyat türü bu, dedi. Romantik olun. Romantikler gençlerden oluşuyor, klasikler de peruklulardan: Romantikler kazanacak.

Peruklu sözcüğü klasikleri yermek için romantik gazetecilerin bulduğu son sözcüklerdendi.

Lucien iki soneden birini aldı ve kitabın adına uygun düşen ve giriş bölümü sayılabilecek ilk şiiri seçerek,

– ÇAYIR GÜZELİ! dedi.

Çayır papatyaları, türlü türlü renkleriniz
Parlamaz her zaman gözlerimizi şenlendirmek için;
En değerli dileklerimizi söylerler hâlâ
İnsana sevdiklerini öğreten bir şiirle:

Gümüş saplı altın etaminleriniz
Tanrı yerine koyacağı hazineleri gösterir;
Ve gizemli bir kanın aktığı damarlarınız,
Anlatır acılar içindeki bir başarının bedelini!

Sonbahar kısa beyaz taçyapraklarınızı
Yeniden gördüğünde, sunarak kendini
Sadakatsiz zevklerle dolu bakışlarımıza

İsa'nın mezarında daha güzel bir dünyaya
Uyandığı gün açmak için midir,
Yirmi yaşımızın çiçeğini hatırlatmak için mi yoksa?

Lucien, bu soneyi okurken Lousteau'nun hiç hareket etmemesine alındı; düzyazı, dram ve şiir okumaktan gazetecilere özgü eleştirinin o umut kırıcı kayıtsızlığını henüz tanımıyordu.

Alkışlanmaya alışmış şair üzüntüsünü içine gömdü; Madam de Bargeton ile topluluktaki bazı arkadaşları tarafından beğenilen soneyi okudu.

"Belki bunun hakkında ağzından bir iki sözcük çıkar," diye düşündü.

İKİNCİ SONE
Papatya

Ben papatyayım ve en güzeliydim
Kadifeli çimenleri yaldızlayan çiçeklerin,
Mutluydum, tek güzelliğim için ararlardı beni,
Ve günlerim ebedi bir şafakla aydınlanırdı.

Ne yazık! Dileklerime karşın, yeni bir erdem
Alnıma öldürücü aydınlığını serdi;
Kader beni hakikat yetisine mahkûm etmiş,
Ve şimdi azap çekiyor, ölüyorum: bilim ölümlüdür.

Artık ne huzurum var ne de rahatım;
Aşk benden iki sözcükle geleceği alıyor,
Sevildiğini görmek için kalbimi parçalıyor.

Hiç acımadan atılan tek çiçeğim ben;
Başımdaki beyaz tacı yolarlar,
Ve sırrımı öğrendikten sonra ayaklarıyla çiğnerler.

Lucien okumasını bitirince acımasız eleştirmene baktı, Étienne Lousteau fidanlıktaki ağaçları seyrediyordu.

– Nasıl? diye sordu Lucien.

– Nasıl mı? Azizim, sizi dinledim ya! Paris'te sonuna kadar dinlemek övgü sayılır.

– Sıkıldınız mı? diye sordu Lucien.

– Devam edin, dedi gazeteci oldukça sert bir tavırla.

Lucien aşağıdaki soneyi okudu ama içi daraldı, çünkü Lousteau'nun anlaşılmaz soğukluğu keyfini kaçırmıştı. Edebiyat alanında daha deneyimli olsaydı, böyle durumlarda yazarların sessizlikleri ve sertliklerinin güzel bir eserin yol açtığı kıskançlıktan ileri geldiğini, ayrıca hayranlık gösterdiklerinde de bunun özsevgilerini tatmin eden vasat bir eser karşısındaki zevkten kaynaklandığını bilirdi.

OTUZUNCU SONE
Kamelya

Her çiçek doğanın kitabında bir sözcüktür;
Gül aşkın çiçeğidir ve güzelliği kutlar,
Menekşe seven, saf bir ruh gibi tüter
Ve zambak sadeliği içinde parıldar.

Ama kamelya, tarımın ucubesi,
Nektarsız gül ve ihtişamsız zambak,
Soğuk mevsimlerde bekâretin
Kibar sıkıntıları için açılır sanki.

Ama tiyatro localarının kenarında,
Severim görmeyi genç güzellerin siyah saçında
Beyaz taçyapraklarını açarak

Saflığın tacı gibi beyaz kamelyaları.
Ruhlara saf bir aşk esinler onlar,
Heykeltıraş Phidias'ın Yunan heykelleri gibi.

– Zavallı sonelerimle ilgili ne düşünüyorsunuz? diye sordu Lucien.

– Gerçeği söyleyeyim mi? dedi Lousteau.

– Gerçeği öğrenmekten hoşlanmayacak kadar gencim ve başarılı olmayı o kadar çok istiyorum ki, üzüntü duysam da kızmadan dinleyebilirim, dedi Lucien.

– Pekâlâ azizim, ilk sonenin karmaşıklığı Angoulême'de yazıldığını belli ediyor ve herhalde size pahalıya mal olmuş olmalı ki ondan vazgeçemiyorsunuz, ikincisi ve üçüncüsü şimdiden Paris kokuyor; ama bir tane daha okur musunuz? dedi taşralı büyük adama sevimli görünen bir hareketle.

Bu istekten cesaret alan Lucien, D'Arthez ve Bridau'nun, belki de renkliliği nedeniyle beğendikleri soneyi daha güvenle okudu.

ELLİNCİ SONE
Lale

Ben laleyim, bir Hollanda çiçeği;
Öyle güzelimdir ki cimri Flaman
Bir tek soğanıma elmastan daha çok verir,
Halisse toprağım, dik ve boyluysam.

Derebeyi edası vardır üstümde ve Yolande gibi
Bol kumaşlı, uzun kıvrımlı eteği içinde,
Armalar vardır giysilerime resmedilmiş;
Gümüş, altın, erguvanla işlenmiş;

Tanrısal bahçıvan elleriyle örmüş
Güneşin ışınlarını ve kralların erguvanını
Hoş ve ince işlemeli bir elbise dikmek için bana.

Bahçedeki hiçbir çiçek erişemez benim ihtişamıma,
Ama doğa, ne yazık, koku katmamış
Çin vazosuna benzeyen çanağıma.

Lucien ona çok uzun gelen bir sessizlikten sonra,

– Nasıl? diye sordu.

Étienne Lousteau, Lucien'in Angoulême'den getirdiği ve aşınmaya başlamış botlarının uçlarına bakarak,

– Azizim, dedi ciddi bir tavırla, boyadan tasarruf etmek için botlarınızı mürekkeple boyamanızı öneririm; ayrıca en iyisi kaleminizden kürdan yapın ki Flicoteaux'dan çıktıktan sonra o bahçenin güzel yollarında gezinip oturacak yer ararken herkes sizi yemeğini yemiş gibi görsün. Yüreğiniz varsa mübaşir çırağı olun, beliniz güçlüyse tezgâhtar olun ya da bandoyu seviyorsanız asker olun. Sizde üç şairlik yetenek var; ama geçinmek için şiirinizden gelecek paraya güveniyorsanız sıyrılıp çıkıncaya kadar açlıktan yüz kez ölürsünüz. Oysa deneyimsizce konuşmalarınıza bakılırsa hokkanızla para basma niyetindesiniz. Şiirinizi kötülemiyorum, kitapçıların raflarını dolduran şiirlerden çok üstün. Kaliteli kâğıda basıldıklarından diğerlerinden biraz daha pahalıya satılan bu kibar bülbüllerin hepsi sonunda Seine Nehri'nin kıyılarına düşerler; bir gün eğer Paris rıhtımlarında Jérôme Baba'nın tezgâhından Notre-Dame Köprüsü'ne, Pont-Royal'e kadar öğretici bir gezi yapmak isterseniz; bunların şarkılarını görüp inceleyebilirsiniz. Orada bütün şiir denemelerini, esinleri, yükselişleri, marşları, şarkıları, baladları, gazelleri, yani yedi yıldır yumurtadan çıkmış, faytonların sıçrattıklarıyla lekelenmiş, ilk sayfadaki süsleri görmek isteyen her gelip geçenin tecavüzüne uğramış, tozla kaplı o esin perilerini görebilirsiniz. Kimseyi tanımıyorsunuz, hiçbir gazeteyle bağınız yok: *Papatyalar*'ınız böyle elinizde tuttuğunuz gibi sıkı sıkı kapalı kalacak; ünlülerin yayıncısı, Galeries-de-Bois'nın kralı ünlü

Dauriat'nın bol bol kullandığı çiçeklerle bezenmiş bir halde, geniş marjlar çimenliğinde, yayının güneşiyle açılamayacaklar. Zavallı çocuk, ben de sanat aşkıyla yanarak, şöhrete doğru yenilmez isteğin pençesinde, sizin gibi içimde hayallerle gelmiştim; mesleğin gerçekleri, kitapçılığın zorlukları ve sefaletin somutluğuyla karşılaştım. Artık dinmiş olan o heyecanım, o ilk coşkum dünyanın nasıl bir makine olduğunu görmemi engelliyordu; bunu görmem, bütün çarklarıyla karşılaşmam, bütün mazgallarına çarpmam, yağlarıyla üstümü kirletmem, zincirlerin ve volanların gıcırtısını duymam gerekti. Benim gibi siz de bütün hayal edilen güzel şeylerin altında insanların, tutkuların ve zorunlulukların kaynaştığını göreceksiniz. Eserle eser, kişiyle kişi, zümreyle zümre arasındaki korkunç savaşlara karışacak, yanınızdakiler tarafından terk edilmemek için sürekli mücadele edeceksiniz. Bu iğrenç kavgalar ruhun büyüsünü bozar, kalbi harap eder ve insanı boşuna yorar, çünkü çabalarınız çoğunlukla nefret ettiğiniz birini, siz istemeseniz de deha olarak sunulan vasat bir yeteneği taçlandırmaya yarar. Edebi hayatın kulisleri vardır. Ani ya da hak edilmiş başarılar, işte parterdekiler bunları alkışlar; hep iğrenç kalmış aracılar, sarhoş işbirlikçiler, şakşakçılar ve köle ruhlular, işte kuliste bunlar vardır. Siz henüz parterdesiniz. Daha zamanınız var, bunca açgözlünün peşine düştüğü tahtın basamaklarından ilkine ayağınızı atmadan önce vazgeçin ve geçinmek için benim yaptığım gibi onurunuzu lekelemeyin. (Étienne Lousteau'nun gözünden bir damla yaş aktı.) Nasıl yaşadığımı biliyor musunuz? diye sürdürdü sözlerini öfkeli bir tavırla. Ailemin bana verebildiği az miktardaki parayı bitirdim. Théâtre-Français'ye bir oyun kabul ettirdikten sonra elimde avucumda hiçbir şey kalmamıştı. Théâtre-Français'de öne çıkabilmek için bir prensin ya da kıdemli bir krallık meclisi üyesinin koruyuculuğu yetmez: Oyuncular ancak kendi onurlarına tehdit oluşturabilecek ki-

şilerin önünde boyun eğerler. Başroldeki adamın astımı olduğunu, başrol oyuncusu kadının da şurasında burasında fistül olduğunu, yardımcı genç kızın nefesinin kötü koktuğunu söyletebilecek gücünüz varsa, oyununuzu yarın oynarlar. İki yıl sonra böyle bir güce sahip olur muyum bilmiyorum; insanın çok dostunun olması gerekiyor. Nerede, nasıl ve neyle kazanabilirim ekmeğimi, açlığı tattıktan sonra çözmeye uğraştığım soru buydu. Birçok denemenin ardından, imzasız bir roman yazıp pek bir şey kazanamayacak Doguereau'ya iki yüz franga sattıktan sonra, karnımı doyurmak için geriye bir tek gazeteciliğin kaldığını anladım. Peki ama gazetelere nasıl girmeliydi? Boşa çıkan girişimlerimi ve faydasız ricaları anlatmayacağım; altı ay boyunca ücretsiz stajyer olarak çalışmamı, abone çektiğim halde onları ürküttüğüm yolundaki yakınmaları size anlatacak değilim. Bu hakaretleri bir yana bırakalım. Finot'nun gazetesinde artık neredeyse bedavaya bulvar tiyatroları hakkında yazılar yazıyorum. Finot, ayda iki üç kez yemeğini Café Voltaire'de yiyen şişman adam (ama siz oraya gitmiyorsunuz!) o gazetenin başyazarıdır. Bu tiyatro müdürlerinin gazetede haklarındaki iyi yazıların karşılığında verdikleri biletleri, kitapçıların haklarında yazı yazayım diye gönderdikleri kitapları satarak geçiniyorum. Bir de Finot'yu memnun ettikten sonra lehlerine ya da aleyhlerine yazı yazmama izin verdiğinde sanayicilerden gelen malları da satıyorum. *L'Eau carminative*, *la Pâte des Sultanes*, *l'Huile céphalique*, *la Mixture brésilienne* gibi çeşitli markalar övgü dolu bir yazı için yirmi ya da otuz frank verirler. Gazeteye az kitap gönderen kitapçıya dişlerimi göstermek zorundayım: Gazete iki kitap alır, Finot bunları satar, bana da satmam için iki kitap gerekir. Bir başyapıt bile yayımlamış olsa kitap göndermekte cimri davranan kitapçı mahvedilir. İğrenç bir şey bu ama ben bu işle geçiniyorum, benim gibi daha yüzlercesi var! Siyaset dünyasının edebiyat dünyasından daha iyi

olduğunu sanmayın: Her iki dünyada da her şey bozulmuştur, göreceğiniz her kişi ya yolsuzluk yapar ya da yolsuzluğa bulaşmıştır. Önemli bir eser basan yayıncı saldırmamam için bana para verir. Bu nedenle gelirlerim çıkan kitaplara bağlıdır. Kitaplar çok çıktığı zaman cebim para dolar, o zaman dostlarıma ziyafet veririm. Kitapçılardan iş çıkmazsa Flicoteaux'da yerim. Oyuncular övgülere para verir, en kurnazları eleştirilere para verir, sessizlik en korktukları şeydir. Bu nedenle başkalarınca reddedilecek biçimde yazılmış bir eleştiri daha değerlidir ve ertesi gün unutulacak kuru bir övgüden daha çok para eder. Polemik, ünlülerin yükselmesi için bir basamaktır dostum. Fikirleri sanayi, edebiyat ve tiyatro şöhretleri için girilen bu dalaş sayesinde ayda elli ekü kazanırım, bir romanı beş yüz franga satabilir ve korkulan adam haline gelmeye başlarım. Kendini lord sanan bir toptancı pahasına Florine'le yaşamak yerine, kendi evimde durup büyük bir gazeteye girer de orada sürekli bir köşem olursa, o zaman dostum, Florine büyük bir oyuncu olur; bense ne olacağımı bilemem, bakan ya da dürüst insan, ikisi de olabilir. (Başını kaldırdı, yüzünde küçük düşmüş bir ifadeyle, sayfalara doğru suçlayıcı ve korkunç bir bakışla baktı.) Oysa kabul edilmiş güzel bir tragedyam var! Yok olup gidecek bir şiirim var! İyi biriydim ben! Saf bir kalbim vardı: Yüksek sosyetenin en seçkin kadınlarıyla en güzel aşk hayalleri kuran ben, Panorama-Dramatique'ten bir aktrisi metres edindim! Kısaca, yayıncı gazeteye bir iki kitap göndermedi diye, güzel bulduğum bir kitap hakkında kötü şeyler yazıyorum!

Gözleri yaşarırcasına duygulanan Lucien, Étienne'in elini sıktı. Gazeteci ayağa kalktı ve iki şair ciğerlerine daha fazla hava almak istercesine gezinmeye başladıkları Observatoire yoluna doğru yönelirken,

– Şöhret denen ve asla onun yerini tutmayan, yeteneklere göre, rağbet, moda, ün, isim yapma, tanınma, ilgi, kitlenin

sahiplenmesi gibi çeşitli aşamaları olan bu durumların hangi maceralarla yaşandığını bilen bir tek kişi yoktur edebiyat dünyası dışında, dedi. O denli parlak görünen bu olgu onca hızla değişiveren bin bir tesadüfe bağlıdır, öyle ki aynı yollardan aynı yere ulaşmış iki kişi yoktur. Canalis ile Nathan birbirine hiç benzemeyen ve bir daha hiç tekrarlanmayacak iki vakadır. Çalışmaktan canı çıkmış D'Arthez başka bir tesadüf sayesinde ünlenebilir. O denli arzulanan o şöhret neredeyse her zaman taçlandırılmış bir fahişedir. Evet, edebiyatın alt seviye eserleri için bunlar köşe başında soğuktan donan zavallı kızı temsil ederler; ikinci düzey edebiyat için gazeteciliğin kötü yolundan çıkmış, metreslik eden kadındır; yüksek edebiyat içinse, mobilyası olan, devlete vergi ödeyen, beyzadeleri kabul eden, onlara iyi ya da kötü davranabilen, giyeceği, arabası olan ve alacaklılarını önünde titreterek bekletebilen küstah kibar fahişedir. Ah, o kadını bir zamanlar benim, şimdiyse sizin gördüğünüz haliyle, yani alacalı kanatları olan bir melek gibi görenler yok mu, hani beyaz giysisini giymiş, bir elinde yeşil bir defne dalı, diğerinde parıltılı bir kılıç tutan, hem bir kuyunun dibinde yaşayan masal canavarını hem de bir kenar mahalleye sürülmüş zavallı erdemli kızı andıran, cesaretin soylu çabaları yoluyla erdemin aydınlıklarını servet bilen ve eğer kirletilmiş, örselenmiş, tecavüze uğramış, unutulmuş halde yoksulların arabasında can vermezse, lekesiz kişiliğiyle göklere yükselen bir kadın gibi; işte beyinleri tunçtan çemberli, deneyimin kar taneleri altında hâlâ sıcaklığını koruyan yürekleri olan o adamlar, onlar ayaklarımızın altında gördüğünüz ülkede çok nadir bulunur, dedi akşamın alacakaranlığında dumanların tüttüğü büyük kenti göstererek.

Lucien'in gözlerinin önünde bir anda topluluktaki toplantı canlandı, ama dikkatini korkunç yakınmalarını sürdüren Lousteau'nun sözlerine çevirdi yeniden.

– Bu cadı kazanında sık rastlanmaz onlara, aşk dünyasında gerçek aşklar nasıl nadirse, finans dünyasında namuslu serveller nasıl nadirse, gazetecilikte saf insan nasıl nadirse onlar da öyle nadirdir. Şimdi size söylediklerimi bir zamanlar bana söyleyen kişinin deneyimi işe yaramamıştı, tıpkı kuşkusuz sizin işinize yaramayacak benim deneyimim gibi. Her zaman aynı coşku her yıl giderek artan diyemesek de aynı sayıda tutkulu insanı taşradan buraya sürüklüyor; bu tüysüz delikanlılar başları dik, kalpleri mağrur, modayı elde etmek için hamle yapıyor, *Binbir Gece Masalları*'ndaki Turandot sultanına şehzade Kalaf olmak istiyorlar! Ama hiçbiri bilmeceyi çözemiyor. Hepsi de felaketin çukuruna, gazetenin çamuruna, kitapçıların bataklığına düşüyor. Bu dilenciler gazetelerde yaşamöyküleri, şişirme yazılar, Paris haberleri uydurur ya da on beş günde yumurtlanmış bir saçmalığı satılması zaman alacak bir başyapıta yeğleyen kurnaz müsvedde kâğıt tüccarlarının ısmarladığı kitapları yazarlar. Kelebek olamadan ezilen bu tırtıllar, *Constitutionnel*'deki, *Quotidienne*'deki, *Débats*'daki bir paşanın emri üzerine, kitapçıların bir işaretiyle, kıskanç bir dostun isteği üzerine, çoğunlukla da bir akşam yemeğinin hatırına, yeni doğan bir yeteneği yere batırmaya ya da övmeye hazırdırlar. Engelleri aşanlar ilk baştaki sefaleti unutur. Örneğin ben altı ay boyunca zihnimin bütün gücünü kullanarak makaleler yazdım, rezilin biri bunları sahiplendi, bunlar sayesinde sütun sahibi oldu; beni ortak da etmedi, bana yüz metelik bile vermedi; ona elimi uzatmak, elini sıkmak zorundayım şimdi.

– Peki neden? diye sordu Lucien vakur bir edayla.

– Sütununa on satır eklemek zorunda kalabilirim, diye cevap verdi Losteau soğuk bir tavırla. Kısaca dostum, edebiyatta başarının sırrı çalışmak değildir, başkasının emeğini sömürmektir. Gazete sahipleri birer müteahhit, bizler de işçiyiz. Bu nedenle bir kişi ne kadar adiyse amacına o kadar çabuk ulaşır;

canlı canlı kurbağaları yutabilir, her şeyi kabullenebilir, edebiyat sultanlarının aşağılık adi hırslarını pohpohlayabilir, tıpkı merkez sağ bir gazetede siyaset yapan ve bizim küçük gazetemizde çalışan, Limoges'dan yeni gelmiş Hector Merlin gibi; bir gün bir yazıişleri müdürünün yere düşen şapkasını koşturup aldığını gördüm. Bu çocuk ihtiraslı rakipler kavga ederken aradan sıyrılmasını bilir. Bana acıyorsunuz. Sizde eski halimi görüyorum ve eminim siz de bir ya da iki yıl içinde benim şimdiki durumuma düşeceksiniz. Bu acı önerilerde gizli bir kıskançlığın, kişisel çıkarın etkisi olduğunu düşüneceksiniz, ama artık cehennemden çıkamayan bir lanetlinin umutsuzluğudur bunları söyleten. Size hiç kimse kalbinden vurulmuş birinin acısıyla, pisliklerin üstündeki bir Yakup gibi, "Bakın yaralarıma," diyerek haykırdığım bu gerçekleri söylemeye cesaret edemez.

– Bu alanda ya da başka bir alanda, dedi Lucien, savaşmak zorundayım.

– O zaman şunu bilin, dedi Lousteau, eğer yetenekliyseniz bu savaşta ateşkes olmayacak, çünkü en büyük şans yeteneksiz olmaktır. Bugün saf duran vicdanınızın çetinliği, başarınızı ellerinde tuttuklarını gördüğünüz kişilerin karşısında yerlerde sürünecektir; bu kişiler sizi bir tek sözcükle yaşatabilecekken o sözcüğü söylemeyeceklerdir, çünkü moda olmuş yazar yeni gelenlere karşı en kaba yayıncıdan daha küstah ve daha serttir, inanın bana. Yayıncı için sadece zarar söz konusudur, oysa yazar rakipten endişelenir: Biri sizi kapı önüne koyar, diğeri ayakları altında ezer. Yavrucuğum, kaleminizi güzel eserler yaratmak için yüreğinizin hokkasındaki şefkatle, enerjiyle, hayatın özüyle yapılmış mürekkebe batıracaksınız ve bunları ihtiraslara, duygulara, cümlelere dönüştüreceksiniz! Evet, harekete geçecek yerde yazı yazacaksınız, savaşacak yerde şarkı söyleyeceksiniz, seveceksiniz, nefret edeceksiniz, kitaplarınız-

da yaşayacaksınız; ama servetinizi yazınız için, altınlarınızı, yaldızlarınızı kahramanlarınız için ayırdığınızda, nüfus dairesiyle rekabete girip Adolphe, Corinne, Clarisse ya da Manon gibi kişiler yaratmış olmaktan mutlu biçimde, Paris sokaklarında paçavralar içinde dolaşırken, eserinize hayat vermek uğruna hayatınızı ve midenizi mahvettikten sonra, eserinizin gazeteciler tarafından iftiralara uğratılıp satılışını, en iyi dostlarınız tarafından cenazesinin kaldırılıp unutuşun mezarına gömüldüğünü göreceksiniz. Yarattığınız eserin kim bilir ne zaman, nasıl, kim tarafından diriltileceğini biliyor musunuz, bekleyebilecek misiniz? İnançsızlığın başyapıtı olan muhteşem bir kitap var: Issız depolarda tek tük sürünüp duran ve kitapçıların da küçümsediği *Obermann*. Peki bu kitabın bayramı ne zaman gelecek? Kimse bilemez! Her şeyden önce *Papatyalar*'ı basmaya cesaret edecek bir kitapçı bulun! Para verip alacak demiyorum, sadece basacak bir kitapçı. O zaman çok tuhaf sahneler göreceksiniz.

İfade ettiği hırslara ait çeşitli tonlamalar eşliğinde yapılan bu sert söylev Lucien'in yüreğine bir çığ gibi düştü ve buz gibi dondurdu. Bir süre ayakta, sessizce kalakaldı. Nihayet zorlukların korkunç şiiriyle hareketlenen kalbi parladı. Lucien, Lousteau'nun elini sıktı ve,

– Başaracağım! diye haykırdı

– Buyurun bakalım, dedi gazeteci, vahşi hayvanlara yem olmak için arenaya inen bir başka Hıristiyan. Azizim, bu akşam Panorama-Dramatique'te bir ilk temsil var, saat sekizde başlıyor. Saat altı, en iyi giysilerinizi giyin, yani üstünüze çekidüzen verin. Gelip beni alın. La Harpe Sokağı'nda, Café Servel'in üstünde, dördüncü katta oturuyorum. Önce Dauriat'ya geçeriz. Düşüncenizde ısrarlısınız, değil mi? Peki o zaman, bu akşam sizi kitapçı krallarından biri ve bir iki gazeteciyle tanıştıracağım. Temsilden sonra dostlarla birlikte metresimin evinde ye-

mek yiyeceğiz, çünkü akşam yemeğimiz yemekten sayılmaz. Orada gazetemin sahibi ve yazıişleri müdürü Finot'yu göreceksiniz. Vaudeville'deki Minette'in sözünü biliyor musunuz: *Zaman büyük bir öğütücüdür*. Eh işte, tesadüf de büyük fırsatlarla doludur, denemek gerek.

– Bugünü asla unutmayacağım, dedi Lucien.

– Yanınıza elyazmanızı alın ve Florine'e değil, kitapçıya hoş görünmek için iyi giyinin.

Edebiyat kavgasını anlatan şairin şiddetli haykırışından sonra gelen bu dost canlısı tavır, Lucien'in daha önce aynı yerde dinlediği D'Arthez'in ciddi ve inançlı sözleri kadar içine işledi. İnsanlarla arasında başlayacak olan bir savaş düşüncesiyle hareketlenen deneyimsiz delikanlı, gazetecinin ona açıkladığı ruhsal acıların ne olduğunu ölçüp biçemiyordu. İki ayrı yolun, topluluk ile gazetecilik tarafından temsil edilen iki ayrı sistemin ortasında olduğunu fark edemiyordu; bunlardan biri uzun, onurlu, emin bir yoldu; diğeri engellerle dolu, tehlikeli, vicdanın bulanacağı çamurlu sellerle kaplıydı. Kişiliği görünüşte en hoş, en kısa yolu, kesin ve hızlı araçları seçmeye itiyordu onu. O anda D'Arthez'in soylu dostluğu ile Lousteau'nun kolay arkadaşlığı arasında bir fark görmedi. Bu gezgin ruh gazetede elde edebileceği bir silah fark etti, bu silahı kullanmada usta olduğunu hissediyordu; bu silahı almak istedi. Ona zarif gelen bir kayıtsızlıkla elinden tutmuş bu yeni dostunun önerileri karşısında gözleri kamaşmıştı, gazete ordusunda tıpkı generallerin askerlere ihtiyaç duyması gibi, herkesin dosta ihtiyacının olduğunu nereden bilecekti ki! Lousteau onu kararlı görünce onu kendine bağlamayı umarak çevresine katıyordu. Gazeteci ilk dostunu yeni elde etmiş, Lucien de ilk koruyucusunu bulmuştu: Biri çavuş, diğeri er olmak istiyordu. Acemi çırak neşe içinde oteline döndü, Opera'da Espard Markizi'nin locasında boy göstermek istediği o uğursuz gündeki kadar özenle giyin-

di; ama artık giysileri ona yakışıyordu, benimsemişti bunları. Açık renkli dar pantolonunu, kırk franga mal olan püsküllü, güzel botlarını ve balo frakını giydi. Gür kumral saçlarını taradı, kokular sürdürdü, parlak bukleler yaptırdı. Alnı yeteneği ve parlak geleceğine olan güveninden kaynaklanan bir cüretle aydınlandı. Kadınsı ellerine özen gösterdi, badem biçimli tırnaklar temizlendi ve pembeleşti. Siyah satenden yakasının üstünde gerdanı beyaz yuvarlaklığıyla parlıyordu. Latin ülkesinin dağından daha önce böylesine güzel bir delikanlının indiği olmamıştı. Bir Yunan tanrısı kadar güzel olan Lucien bir arabaya bindi ve saat yediye çeyrek kala Café Servel'in bulunduğu binanın kapısının önüne geldi. Kapıcı dört kat çıkmasını söyleyip epey karmaşık bir yer tarifi yaptı. Bu bilgiler sayesinde biraz da zorlanarak, karanlık bir koridorun ucunda açık bir kapı gördü ve Quartier Latin'e özgü alışıldık odalardan biriyle karşılaştı. Genç adamların içinde bulunduğu sefalet tıpkı Cluny Sokağı'nda D'Arthez'in, Chrestien'in ve diğer hepsinin evinde olduğu gibi burada da peşini bırakmamıştı! Ama bu sefalet her yerde onu çekenin kişiliğinin izni taşır. Burada sefalet korkutucuydu. Perdesiz ceviz bir yatağın altında elden düşme bir halı asık suratıyla duruyordu; pencerelerde iyi çekmeyen şömineden ve tütün dumanından sararmış perdeler; şöminenin üstünde Florine'in verdiği ve o da emanet sandığından gelmiş bir Carcel lambası; sonra solmuş akajudan bir komodin, üstü kâğıtlarla dolu bir masa ve kötü görünümlü iki üç kalem; önceki gün ya da gün içinde getirilmiş kitaplar dışında da hiçbir kitap yoktu. Değerli eşya adına hiçbir şeyin olmadığı bu odanın eşyası bundan ibaretti, ama bir köşede eski ayakkabılar, paçavraya dönmüş eski bir çorap yığını, diğer köşede söndürülmüş sigaralar, kirli mendiller, iki ciltlik gömlekler, üçüncü baskı kravatlar göze çarpıyordu. Kısaca burası olumsuz şeylerle ve hayal edilemeyecek, tuhaf bir çıplaklık-

la döşeli bir edebiyat kuytusuydu. Sabah okunmuş kitapların bulunduğu başucu masasının üstünde Fumade'ın kırmızı tomarı duruyordu. Şömine sahanlığı üstünde bir ustura, bir çift tabanca, bir tütün kutusu sürünüyordu. Lucien bir pano üstünde, bir maskın altına çapraz konmuş iki meç gördü. O sokakta çok bulunan kötü otellere yakışacak üç sandalye ile iki koltuk eşyaları tamamlıyordu. Hem kirli hem de hüzün verici olan bu oda dinlenme nedir bilmeyen, onurdan yoksun bir hayatı haber veriyordu: Burada uyunur, aceleyle çalışılırdı, zorla dururdu insan burada, hemen çıkıp gitmek isterdi. Bu arsız düzensizlik ile D'Arthez'in temiz, gösterişsiz sefaleti arasında o kadar fark vardı ki! Bir anıyla sarmalanan bu öneriyi Lucien dinlemedi, çünkü Étienne apaçık görünen Kusur'u gizlemek için şakacı davrandı.

– İşte benim fakirhane, dedi Lousteau. Büyük temsilim ecza tüccarının Florine için dayayıp döşediği ve bu akşam da resmi açılışını yapacağımız Bondy Sokağı'ndaki yeni evde olacak.

Étienne Lousteau'nun siyah pantolonu, iyi cilalanmış botları, boynuna kadar düğmelenmiş ceketi vardı; herhalde Florine'in değiştirdiği kadife bir yakayla gizlenmişti ve şapkasını yeni görünsün diye fırçaladığı da belliydi.

– Gidelim, dedi Lucien.

– Henüz değil, para almak için bir kitapçıyı bekliyorum, belki oyun oynanır. Üstümde metelik yok; ayrıca eldiven de gerekli bana.

Tam o anda iki yeni arkadaş koridorda ayak sesleri duydu.

– Bu o, dedi Lousteau. Talihin şairlerin karşısına hangi kılıkta çıktığını göreceksiniz dostum. Revaçtaki yayıncı Dauriat'yı şöhreti içinde seyretmeden önce, Augustins rıhtımı kitapçısını, indirimli satan kitapçıyı, hurda edebiyat tüccarını, Normandiyalı eski kabzımalı göreceksiniz. Gelin bakalım bezirganbaşı, diye haykırdı Lousteau.

– Geldim, dedi bir ses kırık çan gibi çatlak bir sesle.

– Para getirdiniz mi?

– Para mı? Kitabevinde hiç para yok, dedi genç bir adam Lucien'e merakla bakarak.

– Önce, bana elli frank borcunuz var, dedi Lousteau. Ayrıca müthiş olduğu söylenen *Mısır Yolculuğu*'ndan iki nüsha, içinde çok gravür var, iyi satılır: Yazacağım iki makale için Finot'ya verdiler. Yine, Marais'de ünlü bir yazar olan Victor Ducange'ın son iki romanı. Yine, aynı türde yazan Paul de Kock adlı yeni başlayan birinin ikinci eserinden iki nüsha. Yine, güzel bir taşra eseri olan *Dôle'lü Yseul*'den iki nüsha. Hepsi yüz frank eder, en iyi fiyattan. Demek ki bana yüz frank borcunuz var Barbet'ciğim.

Barbet kitapların kalıbına, kapaklarına bakıp inceledi.

– Ha, çok temiz durumdalar, dedi Lousteau. *Mısır Yolculuğu* henüz kesilmedi, Paul de Kock da, Ducange da, şurada şömine üstünde duran *Simgesellik Üzerine Düşünceler* de öyle; onu size bırakıyorum, kaşıntı verici bir mit bu, açsam içinden binlerce bit çıkacak sanki.

– Peki ama yazıları nasıl yazacaksınız? dedi Lucien.

Barbet, Lucien'in yüzüne derin bir şaşkınlıkla baktı ve mırıldanarak gözlerini Étienne'e çevirdi:

– Anlaşılan mösyö edebiyatçı olma felaketine uğramamış.

– Hayır Barbet, hayır, mösyö şairdir. Canalis'i, Béranger'yi ve Delavigne'i geride bırakacak büyük bir şair. Yolu açık, yeter ki kendini nehre atmasın, gerçi gitse gitse ancak Saint-Cloud'ya kadar gider.

– Mösyöye bir öğütte bulunacak olsam, dedi Barbet, şiiri bir yana bırakıp düzyazı yazmasını öneririm. Sahaflarda artık şiir istemiyorlar.

Barbet'nin üstünde tek düğmesi iliklenmiş adi bir redingot vardı, yakası yağlıydı, şapkası başında duruyordu, kundurası

vardı, yarı açık yeleğinin aralığından kalın kumaştan kaba bir gömlek görünüyordu. Aç bakan iki gözün parıldadığı ablak suratında saflık yok değildi ama bakışlarında parası olan ve herkesin para istediği adamların o belirsiz endişesi anlaşılıyordu. Kurnazlığı tıknazlığı altında öyle gizlenmişti ki yuvarlakça ve saf biri izlenimi veriyordu. Eskiden tezgâhtarlık yapmış, iki yıldır da rıhtımda sefil, küçük bir dükkân tutmuştu; buradan gazetecilere, yazarlara, yayıncılara koşar, onlara verilen kitapları düşük fiyattan alır ve böylece günde on ya da yirmi frank kazanırdı. Çok para biriktirdiği için herkesin ihtiyaç içine düştüğü zamanı kollar, kârlı işin kokusunu alır, sıkıntıya düşen yazarlardan yayıncıların senetlerini yüzde on beş, yirmi iskontoyla alır, ertesi gün peşin parayla sözleştikleri bazı iyi satılan kitapları alırdı; karşılığında da para yerine kendi senetlerini verirdi. Okumuştu ve öğrenimi ona şiirden ve modern romandan özenle kaçınmasını öğretmişti. Küçük işleri severdi, bütün hakları bin frank tutan ve *Çocuklar İçin Fransa Tarihi*, *Yirmi Derste Muhasebe*, *Genç Kızlar İçin Bahçecilik* türünde, istediği gibi satabileceği yararlı kitaplardan hoşlanırdı. Yazarları evine yirmi kez getirterek, elyazmalarını satın almaya karar veremeyerek iki üç iyi kitabı elinden kaçırdığı olmuştu. Bu korkaklığından söz edenlere müsveddesini yok pahasına gazetelerden aldığı ve kendisine iki ya da üç bin frank gelir getirmiş ünlü dava hikâyesini gösterirdi. Barbet peynir ekmekle karnını doyuran, çok az çek imzalayan, faturalardan hep kesinti yapan, kitaplarını bizzat ve bilinmedik yerlere götüren ama bunları satan ve parasını da almasını bilen ihtiyatlı bir kitapçıydı. Nasıl davranacaklarını bilemeyen matbaacılar ondan çok korkardı: Hep iskontolu ödeme yapar ve acil ihtiyaçlarını düşünerek faturalardan kırpardı; sonra da kendisine tuzak kurarlar diye tırtıkladıkları kişilerin yanına yaklaşmazdı.

– E, hadi, işimize bakalım, dedi Lousteau.

– Eh yavrucuğum, dedi Barbet samimi bir havayla, dükkânda altı bin cilt var satılacak. Ama eski bir kitapçının dediği gibi, *kitap* demek *para* demek değildir. Kitapçılıkta iş yok.

– Sevgili Lucien, dedi Étienne, dükkânına gitseniz, kim bilir hangi iflas etmiş şarap tüccarından düşürülmüş meşe tezgâhın üstünde fitili kesilmemiş bir mumun yandığını görürsünüz, böylece mum daha uzun dayanır. Bu belirsiz ışıkla azıcık aydınlanan rafların boş olduğunu görürsünüz. Bu yokluğu olduğu gibi korumak üzere mavi ceketli bir çocuk parmaklarını üfler, ayaklarıyla yere vurur ve arabacı gibi oturduğu sandalyenin üstünde sallanır durur. Bakın! İşte şuradakilerden fazla değildir kitapları. Orada ne işler çevirdiğini kimse bilmez.

Barbet cebinden pullu bir kâğıt çıkardı ve gülümsemekten kendini alamayarak,

– İşte üç ay vadeli yüz franklık bir bono, dedi, kitaplarınızı da alayım. Gördüğünüz gibi artık nakit veremiyorum, satışlar çok zorlaştı. Bana ihtiyacınız olduğunu düşündüm, meteliğim yoktu, sırf işinize yarasın diye senet hazırladım, imza vermeyi çok sevmem.

– Bir de takdir ve teşekkür bekliyorsunuz herhalde, dedi Lousteau.

– Senetler duygularla ödenmez ama yine de takdirinizi kabul edeceğim, diye karşılık verdi Barbet.

– İyi ama, dedi Lousteau, benim eldivene ihtiyacım var ve parfümcüler de sizin senedinizi almaktan korkar. Bakın, şurada komodinin ilk çekmecesinde müthiş bir gravür var, seksen frank eder, mektuptan önce makaleden sonra gelir, çünkü hakkında alaycı bir makale yazdım. *Artaxerxes'in Hediyelerini Reddeden Hipokrat* hakkında yapılacak iğnelemeler vardı. Ya! Bu güzel resim Paris ileri gelenlerinin abartılı hediyelerini reddeden hekimlere uygun gelir. Gravürün altında otuz kadar şarkı bulacaksınız. Hadi hepsini alın, bana kırk frank verin.

– Kırk frank mı? dedi Barbet korkmuş bir tavuk gibi çığlık atarak. Yirmi franktan beş metelik fazla olmaz. Hem bu parayı da kaybedebilirim, diye ekledi.

– Nerede yirmi frank? dedi Lousteau.

– Hay Allah, üstümde var mı onu da bilmem, dedi Barbet üstünü yoklayarak. Hah, işte. Soydunuz beni, güzel hatırınız için...

– Hadi gidelim, dedi Lousteau, Lucien'den elyazmasını aldı ve ipin üstüne mürekkeple çizgi çekti.

– Başka bir şeyiniz var mı? diye sordu Barbet.

– Yok Shylock'çuğum. Senin için mükemmel bir iş bulacağım, dedi ve Lucien'in kulağına eğilerek, Sana bin ekü kaybettirecek bir iş getireyim de beni soymak ne demekmiş anla, diye ekledi.

Palais-Royal'e doğru arabayla giderlerken Lucien,

– Peki makaleleriniz? diye sordu.

– Aman canım, siz bilmezsiniz, nasıl çalakalem yazılır bunlar. *Mısır Yolculuğu*'nu açıp baktım, oradan buradan yaprakların açmadan okudum, on bir Fransızca yanlışı buldum. Yazarı dikilitaş denilen Mısır taşları üzerindeki kuş dilini öğrenmiş olsa bile kendi dilini bilmiyor, diye yazacağım ve bunları göstereceğim. Bize doğa tarihi ve antikçağdan söz edeceğine sadece Mısır'ın geleceğiyle, uygarlığın ilerlemesiyle, Mısır'ı Fransa'ya bağlama yollarıyla ilgilense daha iyi olurdu, diye yazacağım, kaldı ki Fransa Mısır'ı önce fethedip sonra kaybetmiş olsa bile manevi ağırlığıyla yeniden kendine bağlayabilir. Konu buraya gelince Marsilya, Doğu, ticaretimiz gibi konularda ahkâm kesip vatan-millet edebiyatına daldım mı tamamdır.

– Peki yazar bunları yapmış olsaydı, ne yazardınız?

– O zaman da siyasetle canımızı sıkacak yerde sanatla ilgilenmeli, ülkeyi görsel ve coğrafi yönleriyle betimlemeliydi, derdim. Eleştirmen şikâyet ederdi o zaman. Siyasetten bıktık,

canımızı sıkıyor, her yerde karşımıza çıkıyor. Gemi yolculuğunun zorluklarından, boğazların çekiciliğinden, istiva hattını geçmenin zevkinden, yani asla yolculuk yapmayacak olanların bilmeleri gereken şeylerden söz eden yolculuk anlatıları olsa ne iyi olurdu. Onaylar gibi görünüp geçen bir kuşu, uçan bir balığı, bir balık avını, belirlenmiş coğrafi noktaları, tanıdık derinlikleri büyük şeylermiş gibi anlatmaktan zevk alan gezginlerle alay edersiniz. Derin, gizemli, anlaşılmaz şeyler gibi göz kamaştıran, tastamam akla sığmaz bilimsel şeyleri beklersiniz. Abone güler, aradığı budur. Romanlara gelince, Florine dünyanın en büyük roman okurudur ve makalemi onun fikirlerine göre dizerim. *Yazar cümleleri* dediği şeylerden sıkıldığında kitabı ciddiye alırım ve kitabı gönderen kitapçıdan bir nüsha daha isterim, o ise lehte bir yazı yazacağım diye seve seve gönderir.

Kafası topluluktaki öğretilerle dolmuş olan Lucien,

– Aman Tanrım, peki ya eleştiri, o kutsal eleştiri nerede? diye haykırdı.

– Azizim, dedi Lousteau, eleştiri hafif kumaşlara sürülemeyecek bir fırçadır, parçalar atar yoksa. Dinleyin beni, bir yana bırakın mesleği. Şuraya koyduğum işareti görüyor musunuz? dedi *Papatyalar*'ın elyazmasını göstererek. Biraz mürekkeple bir iplik yapıştırdım. Dauriat elyazmasını okursa, iliği aynı yerine getirmesi olanaksız. Böylece elyazmanız mühürlenmiş oluyor. Yapacağınız deney için faydasız değil bu. Ayrıca siz, tıpkı kendisine oturacak bir sandalye gösteren bir kitapçıya rastlamadan önce on tanesini dolaşmış hevesli gençler gibi, o dükkâna yalnız ve koruyucunuz olmadan da girmiyorsunuz...

Lucien böyle bir ayrıntının önemini daha önce de kavramıştı. Lousteau üç frank verip araba parasını ödedi, Lucien böyle büyük bir sefaletin ardından gelen bu cömertliğe şaşırıp kaldı. Sonra iki arkadaş Nouveautés adlı kitapçının rağbet gördüğü Galeries-de-Bois'ya girdi. O çağda Galeries-de-Bois

Paris'in ilgi çeken en ünlü yerlerinden biriydi. Bu iğrenç çarşıyı betimlemek yararsız sayılmaz; zira otuz altı yıl boyunca Paris hayatında öyle büyük bir role sahip oldu ki gençler için inanılmaz görünecek bu tablodan hâlâ hoşlanmayacak kırklı yaşlarda az sayıda kişi vardır. Çiçeksiz bir serayı çağrıştıran o soğuk, yüksek ve geniş Galerie d'Orléans'ın yerinde barakalar ya da daha doğrusu üstleri iyi kapatılmamış, küçük kulübeler vardı; bunlar avlu ve bahçe tarafında pencere denen ama kent dışındaki salaş meyhanelerin en pis aydınlıklarını andıran aralıklardan gelen ışığı alırdı. Üç sıra kurulmuş dükkânlar yaklaşık on iki ayak yüksekliğinde iki galeri oluşturuyordu. Ortadaki dükkânların her iki galeriye de kapısı vardı ve buradaki atmosfer hastalıklı bir hava yaratır, kirli camlardan içeri hep çok az ışık girerdi. Bu hücrelerin fiyatları kalabalığın akın etmesi nedeniyle o kadar artmıştı ki sadece altı ayak genişliğe sekiz ila on ayak uzunluğa sahip olan en küçüklerinin kirası beş bin franktı. Bahçe ya da avlu tarafından aydınlık alan dükkânların arka tarafını oluşturan kötü sıvanmış duvarlar belki de kalabalığın temasıyla bozulmasın diye kısa sarmaşıklarla örtülmüştü. Orada bilimin tanımadığı bir botaniğin en tuhaf ürünleri, en az onlar kadar ilgi çekici olan çeşitli zanaat ürünlerinin bir arada serpildiği, iki üç ayak genişliğinde bir yer vardı. Bir ambalaj kâğıdı bir gülün tepesine takılmıştı, bu bakımsız ama hastalıklı sularla sulanan bahçede gelişimini tamamlayamamış bu çiçeklerin kokuları, burada kullanılan dilin çiçeklerine siniyordu. Yapraklardan rengârenk kurdeleler ya da el ilanları sarkıyordu. Modanın kalıntıları bitkilerin üstüne abanmıştı: Bir yeşilliğin üstünde bir demet kurdele bulurdunuz ve çok hoşunuza giden bir çiçeğin yıldızçiçeği biçimi verilmiş bir saten demeti olduğunu görüp düş kırıklığı yaşardınız. Avlu tarafında olduğu gibi bahçe tarafında da bu acayip sarayın manzarası bütün Paris pisliğinin oluşturduğu en büyük tuhaflığı sergilerdi: yıkanmış

kireç badanalar, tamirden geçmiş alçı sıvalar, eski resimler, acayip tabelalar. Nihayet Paris halkı yeşil avlu ve bahçe tarafındaki sarmaşıkları fazlasıyla kirletiyordu. Bu yüzden her iki taraftaki iğrenç ve mide bulandırıcı toprak çıkıntı kibar insanları Galeries'ye yaklaşmaktan alıkoyuyor gibiydi; ama peri masallarında prensler ejderhaların ve kötü kalpli cadının kendileri ile prensesleri arasına koyduğu engellerin önünde nasıl geri çekilemiyorsa, bu korkunç şeylerin önünde de kibar insanlar gerilemiyordu. Bu galerilerin ortasında bugün olduğu gibi bir geçit vardı ve yine bugün olduğu gibi buraya, Devrim'den önce başlanmış ve para olmadığı için yarım kalmış iki avlu taraçasından geçilerek girilirdi. Théâtre-Français'ye çıkan güzel taş galeri ölçüsüz bir yükseklikte ve pek iyi kapatılmadığından sık sık yağmur alan dar bir geçit oluşturuyordu. Buraya Galeries-de-Bois'dan ayırt etmek için Galerie-Vitrée[10] denirdi. Bu yıkık dükkânların çatıları da o denli kötü durumdaydı ki, bir gece dükkânda mallarının çoğunun yağmurdan mahvolduğunu gören ünlü bir kaşmir ve kumaş tüccarı Orléans hanedanına dava açmıştı. Tüccar davayı kazandı. Kimi yerlerde iki kat katranlı bez çatı görevi görüyordu. Chevet'nin servet edinmeye başladığı Galerie-Vitrée'nin ve Galeries-de-Bois'nın zemini halis Paris toprağındandı ama gelen geçenlerin bot ve ayakkabılarıyla getirdikleri farklı toprak da vardı. Ayaklar her zaman kurumuş çamur dağlarına ve vadilerine çarpardı; dükkâncılar sürekli süpürürdü ama yeni gelenlerin yürüyebilmesi için bir süre alışmaları gerekirdi.

Bu korkunç çamur yığınları, yağmur ve tozla kararmış camlar, dışarıdan paçavralarla kaplanmış yassı kulübeler, yarım kalmış duvarların kirliliği; bir çingene alayını, cambazhane barakalarını, Paris'te bir türlü bitirilemeyen anıtların etrafını

[10] (Fr.) Galeries-de-Bois: Ahşap galeriler. Galerie-Vitrée: Camlı galeri.

saran o geçici yapıları andıran bütün bu görüntü, bu asık surat, bu yüzsüz, utanmaz, arsız cıvıltıların ve çılgınca bir neşenin doldurduğu, 1789 Devrimi'nden 1830 Devrimi'ne kadar içinde çok ticaret yapılmış bu yere son derece uygun düşüyordu. Yirmi yıl boyunca borsa karşıda, sarayın zemin katındaydı. Bu nedenle kamuoyu ve ün, tıpkı siyasi ve mali işler gibi burada yapılır, burada bozulurdu. Borsadan önce ve sonra bu galerilerde buluşma ayarlanırdı. Bankacıların ve tüccarların Paris'i çoğunlukla Palais-Royal avlusunu doldurur ve yağmurlu havalarda bu barınaklara kayardı. Bu noktada kim bilir nasıl ortaya çıkmış bu binanın doğası gereği içerideki sesler tuhaf bir yankı kazanırdı. Kahkahalar çınlayarak uzardı. Bir ucunda bir kavga çıksa diğer ucunda ne konuda olduğu işitilirdi. Orada sadece kitapçılar, şiir, siyaset ve nesir, moda mallar, nihayet ancak akşamları gelen fahişeler olurdu. Haberler ve kitaplar, eski ve yeni şöhretler, meclis tertipleri ve kitapçılık yalanları burada yeşerip büyürdü. Yeni şeyler hep orada satılır, kitle ise bunları oradan satın almakta ısrar ederdi. Paul Louis Courier'nin şu ya da bu yergisi ya da Orléans Hanedanı'nın XVIII. Louis anayasasına karşı ilk ateşi, *Bir Kral Kızının Maceraları* orada, bir gecede on binlerce satılmıştır. Lucien'in buraya ilk kez geldiği dönemde, bir iki dükkânın epey zarif vitrini vardı ama bu dükkânlar bahçeye ya da avluya bakan sıraya aitti. Mimar Fontaine'in çekici altında bu tuhaf yığının yerle bir olduğu güne kadar iki galeri arasındaki dükkânlar taşradaki panayır dükkânları gibi sütunlar üzerinde her yanı açık bir haldeydi ve mallar ya da camlı kapılardan iki galeri aynı anda görülebilirdi. Burada ateş yakma olanağı olmadığından, dükkâncıların küçük mangalları vardı ve ateşle bizzat ilgilenirlerdi, çünkü bir dikkatsizlik, güneşten kurumuş ve fuhuştan ısınmış, tüllerle, muslinle, kimi kez rüzgârın uçuşturduğu kâğıtlarla dolu bu tezgâhları on beş dakika içinde kül edebilirdi. Modacıların

dükkânları akla hayale gelmeyen şapkalarla doluydu ve ucu mantar biçimli çengellere asılı duran, galerileri bin bir rengiyle şenlendiren yüzlerce şapka satılmak için değil de sergilenmek için oraya konmuştu sanki. Gezinenler bu şapkaların ömürlerini hangi pudralı saçlarda tamamlayacaklarını yirmi yıl boyunca merak edip durmuştur. Genellikle çirkin ama çekici işçi kızlar, geleneğe uyarak ve pazarcıların diliyle gelip geçen kadınlara yaltaklanarak yapışırlardı. Gözlerinden şimşek çıkan, çenesi düşük bir işçi kız bir taburenin üstünde oturup gelen gidene sataşır, "Güzel bir şapka almaz mısınız madam?" ya da "İzin verirseniz size bir şeyler satayım mösyö," derdi. Doğurgan ve renkli sözcük dağarları seslerindeki eda, bakışları ve gelip geçenlere dair eleştirilerle daha da zenginleşirdi. Kitapçılarla moda giysi satıcıları iyi geçinirlerdi. Galerie-Vitrée gibi gösterişli bir adı olan pasajda en tuhaf dükkânlar vardı. Vantriloklar, her tür şarlatanlar, hiçbir şeyin görülemediği ve bütün dünyanın görülebildiği gösteriler orada bulunurdu. Fuarları dolaşarak yedi sekiz bin frank kazanmış bir adam ilk orada işe başlamıştı. Tabelasında siyah zemin üstünde sönen bir güneş vardı ve bunun da çevresinde kırmızıyla şunlar yazılıydı: *Burada insan Tanrı'nın göremeyeceğini görür*. Fiyat: iki metelik. Kapıda çığırtkanlık yapan adam sizi tek başınıza ya da iki kişiden fazla asla içeri almazdı. İçeri girdiğinizde burnunuz büyük bir aynaya değerdi. Birden Berlinli Hoffmann'ı korkutacak bir ses, düğmesine basılmış bir makine gibi yükselirdi: "Burada beyler, Tanrı'nın hiçbir zaman göremeyeceği şeyi, yani benzerinizi görüyorsunuz. Tanrı'nın benzeri yoktur!" Aptallığınızı itiraf edemeden utanıp çıkar giderdiniz. Bütün o kapılardan buna benzer sesler duyulur, Cosmorama'ları, İstanbul manzaralarını, kukla gösterilerini, satranç oynayan otomatları, topluluktaki en güzel kadını ayırt eden köpekleri överdi. Vantrilok Fitz-James Politeknik öğrencileri arasına karışarak Montmartre'da

ölmeden önce burada, Café Borel'de isim yapmıştı. Yemişçiler ve çiçekçiler, askeri giysi sırmaları akşamları güneş gibi parlayan ünlü bir terzi vardı. Sabahları, öğleden sonra ikiye kadar, Galeries-de-Bois sessiz, karanlık ve ıssız olurdu. Dükkâncılar orada kendi evlerindeymiş gibi sohbet ederdi. Paris halkının burada buluşma zamanı saat üçte, borsa saatinde başlardı. Kalabalık akmaya başlar başlamaz edebiyata susamış ve parasız pulsuz gençler kitapçı tezgâhları önünde bedava kitap okurlardı. Sergilenen kitapları gözetmekle sorumlu tezgâhtarlar fakirlerin sayfaları çevirmesine kibarca izin verirlerdi. *Smarra*, *Pierre Schlémilh*, *Jean Sbogar*, *Jocko* gibi iki yüz sayfalık küçük boy kitaplar olduğunda iki seferde okunur bitirilirdi. O zamanlar okuma salonları henüz yoktu, okumak için kitabı satın almak gerekiyordu; bu nedenle de romanlar bugün inanılmaz gelecek sayılarda basılırdı. Genç, açgözlü ve yoksul zekâlara verilen bu sadakada sanki Fransız ruhuna özgü bir şey vardı. Bu korkunç çarşının şiiri akşam olurken başlardı. Bitişik bütün sokaklardan çok sayıda kız ücret ödemeden gider gelir, gezinirdi. Paris'in her yanından hayat kadınları buraya *Palais turu yapmaya* gelirdi. Galeries-de-Pierre prenses gibi giyinmiş kadınları şu kemerle bu kemer arasında ve bunların karşısındaki bahçede sergileme hakkını satın almış özel kuruluşlara aitti; oysa Galeries-de-Bois fuhuş açısından kamuya aitti, tastamam bir palastı, o zamanlar bu palas sözü de fuhuşun tapınağı anlamını taşırdı. Bir kadın buraya gelir, avıyla birlikte çıkar, onu canı istediği yere götürebilirdi. Bu kadınlar Galeries-de-Bois'da akşamları o kadar çok kalabalığı çekerdi ki dinsel yürüyüşlerde ya da maskeli balolardaki gibi insan ağır ağır yürürdü. Kimseyi rahatsız etmeyen bu yavaşlık izleyip gözlemlemeye yarıyordu. Bu kadınların artık giyilmeyen giysileri vardı; sırtlarının ortasına kadar ve önlerinden de dekolte giyinme tarzları, kimi Caux'lu kimi İspanyol türünde, kimi kaniş gibi bukleli, kimi

düz inen, dikkati çekmeye yarayan saç modelleri vardı; beyaz çorapların sıkıca sardığı bacaklarını ne yapıp edip tam uygun zamanda göstermenin bir yolunu bulurlardı, işte bütün bu edepsiz şiir kaybolup gitti. Sorularla yanıtlardaki pervasızlık, yerine uyan o genelleşmiş yüzsüzlük bugün artık ne maskeli baloda ne de günümüzde verilen ünlü balolarda bulunur. Korkunç ve neşeli bir görüntüydü. Omuzların ve göğüslerin parıltılı beyazlığı neredeyse her zaman koyu renkli erkek giysileri arasından ışıldıyor ve en muhteşem zıtlıkları oluşturuyordu. Konuşmalarla ayak seslerinin gürültüsü bahçenin ortasından duyulan bir uğultu yaratırdı, tıpkı kızların çınlayan kahkahaları ya da bir iki yerdeki ağız dalaşından gelen çığlığıyla süslenmiş sürekli bas gibi. Düzgün insanlar, en seçkin insanlar orada belalı tiplerle yan yana yürürdü. Bu acayip karışımda bilinmez bir çekicilik var gibiydi, en duyarsız kişiler bile duygulanırdı. Bu nedenle bütün Paris son dakikaya kadar oraya gelmiş, mimarın aşağıdaki mahzenleri inşa ederken döşediği tahta zeminde gezinmiştir. Bu tahta yığınların yıkılışı bitmek bilmez ve herkesçe paylaşılan yakınmalara neden olmuştur.

Kitapçı Ladvocat birkaç gündür bu galerileri ortadan ikiye bölen pasajın köşesine yerleşmişti; dükkânı, o zamandan beri rakibinin parladığı yolu açan, şimdi artık adı unutulmuş ama cüretkâr bir genç olan Dauriat'nın önünde bulunuyordu. Dauriat'nın dükkânı bahçeye bakan sıralardan birinde, Ladvocat'nınkiyse avluya bakan taraftaydı. Dauriat'nın ikiye ayrılmış dükkânının bir bölümü geniş bir kitapçı mağazası, diğeriyse yazıhane olarak kullanılırdı. Oraya ilk kez gelen Lucien taşralıların ve gençlerin dayanamadıkları o görüntüyle şaşkına döndü. Kısa süre sonra arkadaşını kaybetti.

Bir kadın yaşlı bir adama Lucien'i göstererek,

– Şu çocuk gibi yakışıklı olsaydın üstüne para verirdim, dedi.

Lucien bir körün köpeği gibi utandı, tanımlaması zor bir şaşkınlık ve heyecan içinde kalabalığın seline kapıldı. Kadınların bakışlarıyla hırpalanarak, beyaz yuvarlaklıklara, gözlerini kamaştıran cüretkâr göğüslere gönlü kayarak çalmasınlar diye elyazmasına sımsıkı sarılıyordu ve öyle masumdu ki!

Bir elin kendisini tuttuğunu hissedip şiirinin bir yazarın hoşuna gittiğini sanarak,

– Ne istiyorsunuz mösyö? diye bağırdı.

Bunu yapanın Lousteau olduğunu anladı, o ise,

– Buradan önünde sonunda geçeceğinizi biliyordum, dedi.

Şair dükkânın kapısına gelmişti, Lousteau onu içeri soktu, dükkân kitapçıların kralıyla görüşme sırası bekleyen kişilerle doluydu. Matbaacılar, kâğıtçılar ve ressamlar tezgâhtarların çevresini sarmış, yapılan ve yapılması düşünülen işlerle ilgili sorular soruyorlardı.

– İşte gazetemizin müdürü Finot; yetenekli bir gençle, Félicien Vernou ile konuşuyor, gizli bir hastalık gibi tehlikeli ve ürkütücüdür.

– O! Demek bu akşam ilk temsilin var dostum, dedi Finot, Vernou'yla birlikte Lousteau'ya yaklaşarak. Locayı ben hallettim.

– Braulard'a mı sattın?

– Ne olmuş satmışsam, kendine yer bulursun sen. Dauriat' yla ne işin var? Ha, Paul de Kock'u sürmeye karar verdik, Dauriat iki yüz nüshasını aldı ve Victor Ducange da bir romanı vermiyor. Dauriat aynı türden ikinci bir yazar daha yaratmak istiyor, dedi. Paul de Kock'un Ducange'dan üstün olduğunu söylersin.

– Ama Gaieté'de Ducange'la birlikte bir oyunumuz var, dedi Lousteau.

– O zaman yazının benim olduğunu söylersin, ben çok ağır şeyler yazmış olayım, sen de hafifletmiş olursun, üstüne teşekkür bile eder.

– Şu yüz franklık bonoyu Dauriat'nın veznedarına kırdırabilir misin? dedi Étienne, Finot'ya. Biliyorsun, Florine'in yeni dairesini kutlamak için bu gece birlikte yemek yiyeceğiz.

– Ha, evet, bize ziyafet veriyorsun, dedi Finot hafızasını zorlarmış gibi yaparak.

– Bakar mısınız Gabusson! dedi Finot, Barbet'nin bonosunu alıp veznedara uzatarak. Şu adama benim için doksan frank verin. Bonoyu ciro edin dostum.

Veznedar para sayarken Lousteau onun kalemini aldı ve imzaladı. Gözlerini açmış, kulak kesilmiş Lucien konuşmanın tek hecesini bile kaçırmamıştı.

– Hepsi bu değil sevgili dostum, dedi Étienne, teşekkür etmedim henüz, bir ölüm kalım meselesi var. Mösyöyü Dauriat'yla tanıştıracağım ve sen de bizi dinlemesini sağlayacaksın.

– Konu ne? dedi Finot.

– Bir şiir kitabı, dedi Lucien.

– Ya, dedi Finot irkilerek.

– Mösyö, dedi Vernou, Lucien'e bakarak, kütüphaneye pek gelip gitmiyor artık, herhalde elyazmalarını evinin en el değmemiş yerlerine sokuşturmuş olmalı.

O sırada *Journal des Débats*'da çok önemli yazılarla yazarlık hayatına başlayan yakışıklı genç Émile Blondet içeri girdi; Finot'ya, Lousteau'ya elini uzattı ve Vernou'yu hafifçe selamladı.

– Gece saat on ikide Florine'in evinde yemek yiyeceğiz, sen de gel, dedi Lousteau ona.

– Peki, dedi genç adam. Ama kimler var?

– Ha, Florine ile eczacı Matifat var, dedi Lousteau. Florine'e ilk rolünü veren yazar Du Bruel; yaşlı bir adamcağız, Cardot Baba ve damadı Camusot; ayrıca Finot...

– Senin ilaç tüccarı düzgün bir adam mıdır?

– Bize ilaç vermeyecek, dedi Lucien.

Blondet, Lucien'e bakarak,

– Mösyö çok şakacı, dedi ciddiyetle. O da yemeğe gelecek mi?

– Evet.

– O zaman iyi güleceğiz.

Lucien kulaklarına kadar kızardı.

– İşin daha çok mu Dauriat? diye sordu Blondet, Dauriat'nın bürosu üstündeki açılan pencerenin camını tıklatarak.

– Dostum, emrindeyim.

– Güzel, dedi Lousteau, Lucien'e. Neredeyse sizin kadar genç olan bu delikanlı *Débats*'da yazar. Eleştirinin prenslerinden biridir; herkes ondan çekinir, Dauriat yaltaklanmaya gelecektir ve biz de o zaman yayıncıların ve kitapların paşasına işi anlatırız. Yoksa sıra bize saat on birde bile gelmez. Bekleyenler giderek de artacak.

Böylece Lucien ile Lousteau Blondet, Finot ve Vernou'ya yaklaştılar ve gidip dükkânın bir ucunda bir küme oluşturdular.

– Ne yapıyor? dedi Blondet kalkıp kendini selamlamaya gelen tezgâhtarbaşı Gabusson'a.

– Haftalık bir dergiyi satın alıyor, bunu Eymery hesabına çalışan *Minerve*'in etkisine ve körü körüne romantik kalan *Conservateur*'e karşı kalkındırmayı düşünüyor.

– İyi para verecek mi?

– Her zamanki gibi... fazlasıyla, dedi veznedar.

O sırada genç biri içeri girdi, mükemmel bir roman yazıp yayımlatmıştı, çabucak satılan bu roman büyük başarı kazanmıştı, ikinci baskısı Dauriat Yayınevi'nde yapılıyordu. Sanatçı kişiliklere işaret eden o olağanüstü ve tuhaf havası Lucien'i çok etkiledi.

– İşte Nathan, dedi Lousteau taşralı şairin kulağına.

O zamanlar gencecik olan Nathan yüzündeki vahşi kibre karşın gazetecilerin yanına şapkasını eline alarak geldi ve sade-

ce uzaktan tanıdığı Blondet'nin önünde enikonu alçakgönüllüydü. Blondet ve Finot şapkalarını çıkarmadılar.

– Mösyö, karşıma çıkan bu fırsattan memnunum...

– O kadar şaşırdı ki boş laf ediyor, dedi Félicien, Lousteau'ya.

– ... *Journal des Débats*'da hakkımda yazdığınız güzel makale için minnettarlığımı bildirme fırsatı. Kitabımın başarısı yarı yarıya size ait.

– Hayır azizim, dedi Blondet alçakgönüllülüğün altına gizlenmiş bir koruyucu edasıyla. Yeteneğiniz var, inanın sizinle tanıştığıma çok memnunum.

– Makaleniz yayımlandığına göre iktidara yaltaklandığımı söyleyemezler; şimdi birbirimize daha teklifsiz davranabiliriz. Yarın akşam benimle yemek yeme onurunu ve zevkini lütfeder misiniz? Finot da olacak. Lousteau, dostum, bana hayır demezsin değil mi? dedi Nathan, Étienne'in elini sıktı. Ah Mösyö, iyi bir yoldasınız, dedi Blondet'ye, Dussault'ları, Fiévée'leri, Geofroi'ları devam ettiriyorsunuz. Hoffmann dostlarımdan biri olan öğrencisi Claude Vignon'a sizden söz etmiş ve ona gözünün arkada kalmayacağını, *Journal des Débats*'nın ebediyen yaşayacağını söylemiş. Herhalde size çok para veriyorlardır.

– Sütun başına yüz frank, dedi Blondet. İnsan kitap okumak, sizinki gibi ilgilenmeye değer birini bulmak için yüzlerce kitap okumak zorunda kalınca bu fiyat az bile. Eseriniz inanın keyif verdi bana.

– Ona yüz elli frank da kazandırdı, dedi Lousteau, Lucien'e.

– Ama siz politikayla uğraşıyorsunuz, dedi Nathan.

– Evet, arada sırada, diye karşılık verdi Blondet.

Orada henüz bir çırak gibi duran Lucien, Nathan'ın kitabına bayılmıştı, yazarını Tanrı'yla bir tutuyordu; adını ve önemini bilmediği bu eleştirmenin önünde bu derece korkak davranması onu şaşırttı. "Ben de bir gün böyle mi davranacağım, insan onurunu feda mı etmeli?" diye geçirdi içinden. "Tak ba-

şına şapkanı Nathan, sen güzel bir kitap yazdın ve eleştirmen de sadece bir makale." Bu düşünceler damarlarındaki kanı kaynatıyordu. Zaman zaman çekingen delikanlılar, Dauriat'yla konuşmak isteyen işgüzar yazarlar fark ediyordu; dükkânı dolu görünce görüşmekten umudu kesip çıkarken,"Yine gelirim," diyorlardı. Siyasi ünlülerden oluşan bir grubun ortasında iki üç siyasetçi meclis toplantısı ve devlet işleri konusunda sohbet ediyordu. Dauriat'nın pazarladığı haftalık gazete siyasetten söz edebiliyordu. O zamanlarda gazetelere verilen bandrol pulu azalmıştı. Bir gazete tiyatro kadar peşinden koşulan bir ayrıcalık demekti. *Constitutionnel*'in en etkili hissedarlarından biri siyasal grubun ortasında bulunuyordu. Lousteau çaçaronluk görevini çok iyi yerine getiriyordu. Bu nedenle her cümlede Dauriat, bu dükkânda edebiyat ve siyasetin çakıştığını gören Lucien'in gözünde büyüyordu. Tıpkı bu iğrenç galerilerde kendini satarak küçülen kadın gibi, esin perisini sanatı aşağılayarak bir gazeteciye peşkeş çeken üstün bir şairin görüntüsünden taşralı değerli şair dersler çıkarıyordu. Para her bilmecenin çözümüydü! Lucien kendini yalnız, garip hissediyor, başarıya ve servete kuşkulu bir dostluğun ipiyle bağlı olduğunu düşünüyordu. Topluluktaki gerçek dostlarının dünyayı sahte renklerle resmetmesinden, kalemini eline alıp bu kalabalığa atılmasını engellemelerinden yakınıyordu. "Şimdiye kadar çoktan Blondet olmuştum," diye haykırıyordu içinden. Yaralı bir kartal gibi Luxembourg sırtlarında haykırmış, ona çok büyük görünmüş olan Lousteau artık gözünde epey küçülmüştü. Rağbet gören eserlerin kitapçısı, bütün o kişileri var eden kişi ona önemli biri olarak göründü. Şair elinde müsveddesiyle korkuya benzeyen bir titreme hissetti. Bu dükkânın ortasında, mermer deseniyle boyanmış ahşap kaideler üstünde büstler gördü; Byron'un, Goethe'nin ve M. de Canalis'in büstleriydi bunlar; Dauriat, bu dükkâna geldiği gün kitapçının ona ne denli değer verdiğini

ölçüp biçmiş olan Canalis'ten bir kitap bekliyordu. Lucien elinde olmadan kendi değerini küçümsüyordu, cesareti kırılıyor, yazgısı konusunda Dauriat'nın ne denli etkisi olduğunu fark ediyor ve bunun gerçekleşmesini sabırsızlıkla bekliyordu.

Yüzü bir Roma prokonsülünü oldukça andıran ama yüzeysel insanların takındığı babacan havayla yumuşamış, kısa boylu şişman bir adamcağız,

– Hey, çocuklar, dedi, satın alınabilecek tek gazetenin sahibi oldum, iki bin abonesi var.

– Uçtunuz! dedi Blondet. Maliye kayıtlarına göre yedi yüz abone var, bu da hiç fena değil.

– Yemin ederim tam bin iki yüz abonesi var. İki bin dedim, dedi alçak sesle, kâğıtçı ve yayıncılar buradaydı çünkü. Seni bu kadar patavatsız bilmezdim çocuğum, dedi sesini yeniden yükselterek.

– Ortak alıyor musunuz? diye sordu Finot.

– Belli olmaz, dedi Dauriat. Kırk bin franga üçte bir hisse iste misin?

– Olur ama burada hazır bulunanları yazar olarak kabul edersen, Émile Blondet'yi, Claude Vignon'u, Scribe'i, Théodore Leclercq'i, Félicien Vernou'yu, Jayi'i, Jouy'u, Lousteau'yu...

– Neden Lucien de Rubempré de olmasın? diye sordu taşralı şair çekinmeden Finot'nun sözünü keserek.

– Ve Nathan'ı, diye tamamladı Finot.

– Neden burada dolaşan insanlar olmasın? diye sordu kitapçı kaşlarını çatıp *Papatyalar*'ın şairine dönerek. Kiminle müşerref oluyorum? dedi Lucien'e sert sert bakarak.

– Bir dakika Dauriat, dedi Lousteau. Mösyöyü size ben getirdim. Finot sizin teklifinizi düşünürken, siz de beni dinleyin.

Finot "siz" diye hitap etmesine karşın korktuğu Blondet'ye "çocuğum" diyen, Nathan'a teklifsizce işaret ederken ihtişamla elini uzatmış kitapçıların bu güçlü padişahının soğuk ve mem-

nuniyetsiz tavrını görünce sırtındaki gömleğinin sırılsıklam olduğunu hissetti.

– Yeni bir iş mi çocuğum, diye haykırdı Dauriat. Ama biliyorsun, elimde bin yüz elyazması var. Evet beyler, diye haykırdı, bana bin yüz elyazması verdiler, Gabusson'a sorun. Yakında elyazmalarının kaydı için bir daireye, bunları okumak için de bir odaya ihtiyacım olacak; değerlendirmek için oy kullanılacak toplantılar yapmaya ve raporları bana sunmak için bir de daimi sekretere gerek duyacağım. Fransız Edebiyat Akademisi'nin şubesi gibi olacak ve üyeleri Galeries-de-Bois'da enstitüden daha iyi para alacaklar.

– Bu da bir fikir, dedi Blondet.

– Kötü bir fikir, diye söze girdi Dauriat. Sizin gibi ne sermayedar, ne ayakkabıcı, ne asker, ne hizmetçi, ne memur ne de mübaşir olunca edebiyatçılığa soyunanların yazılarını ayıklamak değil benim işim! Buraya ancak ün kazanmış olanlar girer! Ünlü olun, burada altına boğulursunuz. İşte iki yıldır üç büyük isim yarattım ama karşımda üç nankör duruyor! Üç bin franklık makale parasına patlayan ve bin frank getirisi olmamış kitabının ikinci basımı için Nathan altı bin franktan söz ediyor. Blondet'nin iki makalesine bin frank, bir de beş yüz franklık bir yemek verdim...

Débats'daki makalelerin Dauriat'ya kaça mal olduğunu öğrenince gözünde Blondet'nin değeri çok düşen Lucien,

– Ama mösyö, bütün kitapçılar sizin söylediklerinizi söylese bir yazar ilk kitabını nasıl yayımlar? diye sordu.

– Bu beni ilgilendirmez, dedi Dauriat kendisine hoş biçimde bakan yakışıklı Lucien'e katil gibi bakarak. Kitap yayımlayıp iki bin frank kazanacağım diye iki bin frankla kumar oynamak benim işim değil, ben edebiyat üzerinden büyük işlere bakarım: Panckoucke ve Beaudoin'ler gibi on bin baskı adedi olan kırk cilt basıyorum. Gücüm ve yazılmasını sağladığım maka-

lelerin yüz bin ekülük bir iş hacmi var, yoksa iki bin franklık bir cilt değil. Yeni bir ismi, bir yazarı ve eserini tutundurmak için ne kadar emek gerekiyorsa bir servet demek olan *Yabancı Tiyatrolar*, *Zaferler ve Fetihler* ya da *Devrim Anıları* gibi eserleri piyasaya sürmek için aynı emek gerekiyor. Ben buraya geleceğin ünlüleri için basamak olmaya değil, para kazanmaya ve ünlülere para kazandırmaya geldim. Yüz bin franga aldığım elyazması ünsüz yazarın altı yüz frank istediği elyazmasından daha ucuzdur! Tam bir sanat hamisi sayılmasam da edebiyat çevresinin minnetini hak etmişimdir: Elyazmalarının değerini iki katından fazla artırdım. Lousteau'nun dostu olduğunuz için size bunları söylüyorum çocuğum, dedi Dauriat kışkırtıcı bir samimiyetle şairin omzuna vurarak. Yayıncıları olmamı isteyen bütün yazarlarla böyle sohbet etsem dükkânı kapatmam gerekirdi, çünkü çok hoş ama çok pahalı sohbetlerle harcamış olurdum zamanımı. Henüz her kendini beğenmişin monoloğunu dinleyecek kadar zengin değilim. Bu sadece tiyatroda, klasik tragedyalarda olur.

Müthiş Dauriat'nın dış görünüşündeki lüks taşralı şairin gözünde bu acımasızca mantıklı konuşmayı destekliyordu.

– Bu nedir? diye sordu Lousteau'ya.

– Muhteşem bir şiir kitabı.

Dauriat bu sözü duyunca, Gabusson'a doğru, ünlü oyuncu Talma'ya yaraşır bir hareketle döndü:

– Gabusson, dostum, bu günden itibaren bana elyazması getirenlere...

Tırnaklarına ve güzel ellerine bakan patronlarının öfkeli sesini duyunca kitap yığınları arkasından ortaya çıkan üç tezgâhtara seslendi:

– Siz de öyle, duyuyor musunuz beni, bana her kim elyazması getirirse, şiir mi düzyazı mı diye sorun önce. Şiirse, hemen kapıyı gösterin. Şiir yiyip bitirecek dükkânı.

– Bravo, iyi söyledin Dauriat, diye haykırdı gazeteciler.

– Doğru, dedi kitapçı elinde Lucien'in elyazmasıyla dükkânda gezinerek, Lord Byron'ın, Lamartine'in, Victor Hugo'nun, Casimir Delavigne'in, Canalis'in ve Béranger'nin başarılı olmakla ne kadar kötülük yaptıklarını bilmezsiniz beyler. Onların kazandığı ün yüzünden barbar istilasına uğradık. Eminim şu anda kitapçılarda *Corsaire* ve *Lara* taklidi, başı sonu belli olmayan, yarım yamalak öykülerle başlayan bin şiir kitabı müsveddesi vardır. Gençler özgün olacağız diye anlaşılmaz dizeler yazıyor, genç edebiyat ekolünün Delille'i icat ederek yeni olduğunu sandığı betimleyici şiirlere kapılıyorlar. İki yıldır şairler sinek gibi çoğalıp duruyor. Geçen yıl yirmi bin frank kaybettim. Gabusson'a sorun! Yeryüzünde ölümsüz şairler olabilir, ben henüz sakalı çıkmamış, taptaze delikanlılar tanırım, dedi Lucien'e, ama yayıncılık dünyasında sadece dört şair vardır: Béranger, Casimir Delavigne, Lamartine ve Victor Hugo. Canalis ise hakkında yazdırılan yazılar sayesinde şair diye bilinir!

Lucien iştahla gülen bu etkili insanların karşısında başını doğrultup gururunu sergileme cesareti bulamadı. Gülünç duruma düşüp her şeyi kaybedeceğini anladı, ama kitapçının yakasına sarılıp onun o küstahça bağlanmış kravatını dağıtmak, göğsünde parıldayan altın zinciri koparmak, saatini yere fırlatmak ve adamı parçalama isteğiyle kıvranıyordu. Kırılan onuru intikamın yolunu açıyordu, yüzüne güldüğü bu kitapçıya ölümüne bir kin yemini etti.

– Şiir sonsuz ormanları büyüten ve aynı zamanda da tatarcıkları, sinekleri, sivrisinekleri doğuran güneş gibidir, dedi Blondet. Her erdemin bir kusuru vardır. Edebiyat da kitapçıları doğurur.

– Gazetecileri de, dedi Lousteau.

Dauriat bir kahkaha attı.

– Nedir bu? dedi elyazmasını göstererek.

– Petrarca'yı utandıracak bir sone derlemesi, dedi Lousteau.

– Bunu hangi anlamda söyledin? diye sordu Dauriat.

– Herkesin kullandığı anlamda, dedi Lousteau bütün dudaklarda alaycı bir gülümseme fark ederek.

Lucien öfkelenemiyor ama müthiş terliyordu.

– Pekâlâ, okurum, dedi Dauriat böyle bir lütfun ihtişamını gösteren bir hareketle. Şiirlerin on dokuzuncu yüzyıla layıksa seni büyük bir şair yaparım çocuğum.

– Zekâsı yakışıklılığına denkse pek zarar etmezsiniz, dedi *Constitutionnel*'in yazarı ve *Minerve*'in müdürü.

– General, dedi Dauriat, ün demek iki bin franklık makale ve bin ekülük yemek ziyafeti demektir, gidin *Yalnız Adam*'ın yazarına sorun! Mösyö Benjamin Constant bu genç şair hakkında bir makale yazmaya razı olursa pazarlığı fazla uzatmam.

Generalin sözünü ve ünlü Benjamin Constant'ın adını duyunca dükkân taşralı büyük adamın gözüne Olympos gibi göründü.

– Lousteau, seninle konuşacaklarım var, dedi Finot, ama tiyatroda görüşürüz. Dauriat, işi kabul ediyorum ama bazı koşullarla. Odanıza geçelim.

– Gel çocuğum, dedi Dauriat, Finot'yu önüne alıp, aynı anda görüşme bekleyen on kişiyle uğraşır gibi bir hareket yaptı; Lucien sabırsızlanıp onu durdurmasa içeri girip kaybolacaktı.

– Elyazmaları sizde kalıyor, ne zaman cevap vereceksiniz?

– Bak şairciğim, üç dört gün sonra uğra, bakalım.

Lousteau'nun sürükleyip götürdüğü Lucien ne Vernou'yu, ne Blondet'yi, ne Raoul Nathan'ı, ne General Foy'yı ne de Yüz Gün[11] üzerine eseri yeni yayımlanan Benjamin Constant'ı se-

[11] Napoléon'un Elba Adası'ndan döndüğü 20 Mart 1815'ten XVIII. Louis'nin Paris'e girdiği 8 Temmuz 1815'e değin geçen döneme verilen ad.

lamlamaya fırsat bulabildi. Lucien o kumral ve zarif başı, o uzunca yüzü, zekâ fışkıran gözleri, o hoş ağzı, kısaca tam yirmi yıl boyunca Madam de Staël'in Potemkin'i olan ve Napoléon'la savaştıktan sonra şimdi de Bourbon'larla savaşan ama zafer kazandığında yürek çarpıntısından ölecek adamı zorlukla görebildi.

– Ne dükkân ama, dedi Lucien kiralanmış bir arabada Lousteau'nun yanına oturunca.

– Panorama-Dramatique'e, ama hızlı git, fazladan otuz metelik alırsın, dedi Étienne arabacıya. Dauriat yılda bir iki milyon franklık kitap satan garip biridir, edebiyatın bakanı gibidir, dedi Lucien'in karşısında gururu okşanmış halde ve üstat tavırları takınan Lousteau. Barbet kadar haristir ama o geniş halk kesimlerini hedef alır. Dauriat yol yordam bilir, cömerttir ama kendini beğenmiştir; zekâsı ise sadece çevresinden duyduklarından ibarettir; dükkânı sık uğranmaya değer bir yerdir. Orada zamanın büyük adamlarıyla sohbet etmek mümkündür. Orada dostum, bir delikanlı bir saatte on sene kitaplar üstünde çalışıp didindiğinden daha fazlasını öğrenir. Makaleler hakkında tartışılır, çeşitli konular konuşulur, faydası dokunabilecek ünlü ya da etkili insanlarla ilişki kurulur. Günümüzde başarılı olmak için tanıdıklar gerekir. Her şey tesadüflere bağlıdır gördüğünüz gibi. En tehlikeli şey yetenekli birinin bir köşede tek başına kalmasıdır.

– Ne küstah biri, dedi Lucien.

– Eh işte, hepimiz Dauriat'yla alay ederiz, diye karşılık verdi Étienne. Ona ihtiyacınız oldu mu kıvrandırır; *Journal des Débats*'ya ihtiyacı var onun, Émile Blondet onu parmağının ucunda oynatıyor. Ah! Edebiyat hayatına atılırsanız daha neler göreceksiniz neler! Ya! Ne demiştim size?

– Evet, haklısınız, dedi Lucien. O dükkânda sizin hesabınıza göre beklediğimden çok daha fazla acı duydum.

– Acı çekmeye ne gerek var? Hayatımıza mal olan şey, çalışmakla geçen geceler boyunca beynimizi yiyip bitiren eser; düşünce tarlalarındaki bütün bu koşular, kanımızla yoğurduğumuz anıtımız yayıncılar için kârlı ya da zararlı bir iş sadece. Kitapçılar elyazmanızı satar mı satmaz mı? İşte onlara göre bütün sorun bu. Onlar için bir kitap tehlikeye atılan bir sermaye demektir. Kitap ne kadar güzelse satılma şansı o kadar azdır. Her üstün insan kitlenin üstünde yükselir, demek ki eserin başarılı olması için takdir edilmesine yetecek bir zamanın geçmesi gerekir. Hiçbir kitapçı beklemek istemez. Bugün basılan kitap yarın satılmalıdır. Bu sistem içinde kitapçılar yüksek beğeniye ancak yavaş yavaş ulaşabilecek önemli eserleri geri çevirirler.

– D'Arthez haklı, diye haykırdı Lucien.

– D'Arthez'i tanıyor musunuz? diye sordu Lousteau. O çocuk gibi herkesi kendilerine çekeceğini düşünen yalnız düşünürlerden daha tehlikeli kimse bilmem. Sonradan meşhur olan bu kişiler genç zihinlerin önce kendi içimizde hissettiğimiz sonsuz gücü pohpohlayan bir inanışa saplanıp kalmasına yol açıyor ve hareketin mümkün ve faydalı olduğu bir yaşta kımıldamalarına engel oluyorlar. Ben, dağa yanına gelmesini emrettikten sonra, "Sen gelmezsen ben sana gelirim," diye bağıran Muhammed'in sistemine uyuyorum!

Zekânın yırtıcı bir biçime büründüğü bu alaycı söz Lucien'i, topluluğun dilinden düşürmediği benimsenmesi gereken yoksulluk düzeni ile Lousteau'nun ona açıkladığı eyleme dönük öğreti arasında kararsızlığa sürükleyecek nitelikteydi. Bu nedenle Angoulême'li şair Temple Bulvarı'na kadar sessizliğini korudu.

Bugün yerinde bir evin bulunduğu Panorama-Dramatique, Temple Bulvarı'nda, Charlot Sokağı'nın karşısında sevimli bir tiyatro salonuydu; Potier'den sonraki yönetimi paylaşan

oyunculardan biri olan Vignol, tıpkı beş yıl sonra çok ünlü olacak Florine gibi orada başlamış olsa da iki idare gelip geçti ama hiçbiri başarı kazanamadı. Tıpkı insanlar gibi tiyatroların yazgıları vardır. Panorama-Dramatique, Ambigu, Gaîté, Porte-Saint-Martin ve Vaudeville tiyatrolarıyla rekabet etmek zorundaydı; bunların ayak oyunlarına, ayrıcalık kısıtlamalarına ve iyi oyunların eksikliğine dayanamadı. Yazarlar, ömrü giderek kısalır görünen bir tiyatro için var olan tiyatrolarla aralarını bozmak istemedi. Bununla birlikte idare yeni bir oyuna güveniyordu: Bazı ünlü kişilerle birlikte çalışmış, oyunu tek başına yazdığını söyleyen Du Bruel adında genç bir yazarın komik melodramıydı bu. Oyun o zamana kadar Gaîté Tiyatrosu'nda figüranlık yapan ve bir yıldan beri çıktığı küçük rollerle dikkatleri çekmiş Florine'in ilk başrolü için yazılmıştı; Florine açıkta kalmış, Panorama da onu komşusundan kapmıştı. Başka bir oyuncu olan Coralie de ilk rolüne çıkacaktı. İki arkadaş oraya geldikleri zaman, Lucien basının etkili gücünden şaşkına dönmüştü.

– Mösyö benimle birlikte, dedi Étienne yerlere kadar eğilen kontrol memuruna.

– Yer bulmanız zor olacak, dedi kontrol şefi. Bir tek müdürün locası boş.

Étienne ve Lucien bir süre koridorlarda gezinip teşrifatçı kızlarla sohbet etti.

– Salona geçelim, müdürle konuşuruz, bizi locasına alır. Ayrıca sizi gecenin kahramanıyla, Florine'le tanıştırırım.

Lousteau'nun bir işaretiyle orkestra kapıcısı küçük bir anahtar aldı ve büyük duvar üstünde belli olmayan bir kapıyı açtı. Lucien arkadaşının peşinden gitti ve aydınlık koridordan neredeyse bütün tiyatrolarda salon ile kulis arasındaki geçişi sağlayan karanlık deliğin içine girdi. Sonra taşralı şair birkaç rutubetli basamak çıkarak kulise ulaştı, burada alabildiği-

ne tuhaf bir görüntüyle karşılaştı. Direklerin darlığı, tavanın yüksekliği, çengelli merdivenler, yakından o denli korkunç görünen dekorlar, yüzleri boyalı oyuncular, kaba kumaştan yapılmış acayip kostümler, yağlı ceketli çocuklar, sarkan ipler, kafasında şapkayla dolaşan yönetmen, oturmuş figüranlar, havada asılı duran arka dekor resimleri, tulumbacılar, bütün bu gülünç, üzüntü verici, pis, korkunç, parıltılı şeyler Lucien'in tiyatro koltuğundayken gördüklerine o kadar az benziyordu ki şaşkınlığının sınırı yoktu. O sırada Nodier'nin, Lord Byron'ın ve Walter Scott'un çok beğendikleri Maturin'in bir tragedyasından öykünülmüş ama Paris'te hiç başarı kazanamamış *Bertram* adını taşıyan kaba melodram bitmek üzereydi.

– Kolumu bırakmayın, dedi Étienne, Lucien'e, eğer bir mahzen kapağından yuvarlanmak, başınıza bir orman devirmek, bir sarayı ya da bir kulübeyi yıkmak istemiyorsanız. Florine locasında mı pırlantam? dedi oyuncuları dinleyerek sahneye girmeye hazırlanan bir oyuncu kıza.

– Evet aşkım. Hakkımda yazdıkların için teşekkür ederim. Florine buraya girdiği için daha da iyi oldun.

– Hadi yavrum, dedi Lousteau, rolünün havasından çıkma. İleri atıl ve mükemmel bir "Dur, zavallı!" de, çünkü iki bin frank hasılat var.

Lucien oyuncu kızın kendine gelip, "Dur, zavallı!" dediğini şaşkınlıkla gördü. "İşte tiyatro buymuş," dedi içinden.

– Galeries-de-Bois'daki dükkân ve bir edebiyat gazetesi gibi, tam bir fabrika, dedi yeni arkadaşına.

Nathan göründü.

– Buraya kimin adına geliyorsunuz? diye sordu Lousteau.

– Daha iyisi çıkıncaya kadar *Gazette*'te küçük tiyatrolardan söz ediyorum, dedi Nathan.

– O zaman bu akşam bizimle yemeğe gelin ve Florine'den iyi söz edin, karşılıksız kalmaz, dedi Lousteau.

– Seve seve, dedi Nathan.

– Biliyorsunuz, şimdi Bondy Sokağı'nda oturuyor.

– Yanındaki yakışıklı delikanlı da kim Lousteau'cuğum, dedi oyuncu sahneden kulise girerken.

– Ah şekerim, büyük bir şair, ünlü olacak biri. Birlikte yemek yiyeceğiniz için Mösyö Nathan, size Lucien de Rubempré'yi takdim ederim.

– Güzel bir adınız var, dedi Raoul, Lucien'e.

– Lucien, dedi Étienne yeni dostuna, Raoul Nathan.

– İnanın iki gün önce kitabınızı okuyordum mösyö, o kitabı ve şiir derlemesini yazan birinin bir gazeteci karşısında bu kadar alçakgönüllü olacağı hiç aklıma gelemezdi.

– İlk kitabınızı çıkarın da görüşelim, diye karşılık verdi Nathan ince bir gülümseyişle.

– Vay vay, dedi Vernou bu üçlüyü görünce, demek ultralarla liberaller el sıkışırmış.

– Sabahları gazetemin fikirlerini izlerim, dedi Nathan, ama akşam istediğim gibi düşünürüm, *gece olunca bütün gazete yazarları aynı görüştedir*.

– Étienne, dedi Félicien, Lousteau'ya, Finot benimle geldi, seni arıyor. Hah... işte geldi.

– Nasıl iş bu, tek bir yer bile yok mu? diye sordu Finot.

– Yeriniz hep kalbimizdedir, dedi oyuncu ona en hoş biçimde gülümseyerek.

– Vay, Florville'ciğim, aşk hastalığın iyileşti demek. Bir Rus prensi seni kaçırmış diye duydum.

– Bugün artık kadınları kaçıran kaldı mı? diye sordu "Dur, zavallı!" repliğinin oyuncusu Florville. Saint-Mandé'de on gün kaldık, prensim idareye tazminat ödeyerek kurtuldu. Müdür artık çok Rus prens gelsin diye dua ediyor, ödeyecekleri tazminat masrafsız kâr demek, dedi Florville gülerek.

– Peki ya sen küçüğüm, dedi Finot onları dinleyen genç

bir köylü kızına, kulağına taktığın pırlanta küpeleri nereden çaldın? Yoksa Hintli bir prens mi kafesledin?

– Hayır, ayakkabı boyası tüccarı bir İngiliz, çoktan gitti! Florine ve Coralie gibi, evlerinde canları sıkılan milyoner tüccarlar bulamaz herkes. Peki onlar mutlu mu bakalım?

– Sahneni kaçıracaksın Florville, diye haykırdı Lousteau, arkadaşının ayakkabı boyaları başına vurdu.

– Başarı kazanmak istiyorsan, deli gibi "*Kurtuldu!*" diye bağıracağına dosdoğru gir, rampaya kadar ilerle ve göğüsten gelen bir sesle, "*Kurtuldu!*" de, tıpkı *Tancredi*'de Pasta'nın "O! Patria" demesi gibi. Hadi git, dedi Nathan kadını iterek.

– Geç kaldı, dedi Vernou, rolüne giremedi.

– Ne yaptı ki? Sahne alkıştan inliyor, diye sordu Lousteau.

– Diz çökerken seyircilere göğsünü gösterdi, dedi ayakkabı boyacısından dul kalan oyuncu kadın, büyük sermayesi budur.

– Müdür bize locasını veriyor, dedi Finot, Étienne'e. Orada buluşuruz.

O zaman Lousteau, Lucien'i kulislerden, koridorlardan ve merdivenlerden oluşan bu labirentte üçüncü kattaki küçük bir odaya kadar götürdü, arkalarından Nathan ve Félicien Vernou da onları izlemişti.

– İyi günler ya da iyi akşamlar beyler, dedi Florine. Bir köşede duran kısa boylu şişman bir adama dönerek, Mösyö, dedi, bu beyler yazgım hakkında karar verecek, geleceğim onların elinde; ama umarım yarın sabah kendilerinden geçmiş bir halde olurlar, eğer Mösyö Lousteau bir şey unutmadıysa...

– Ne diyorsunuz, dedi Étienne, *Débats*'dan Blondet de gelecek, gerçek Blondet, Blondet'nin ta kendisi, yani Blondet işte...

– Ah Lousteau'cuğum, dedi kız boynuna sarılarak, gel seni bir öpeyim.

Bu görüntü karşısında şişman adam Matifat ciddi bir havaya büründü. On altı yaşındayken Florine incecikti. Çok şey-

ler vaat eden bir gül goncasını andıran güzelliği ancak resim taslaklarını tablolara tercih eden sanatçıların hoşuna gidebilirdi. Bu sevimli oyuncunun çizgilerinde kendisine özgü bir incelik vardı ve o sıralar Goethe'nin Mignon'una benziyordu. Lombards Sokağı'nın zengin toptancısı ve ilaç tüccarı Matifat, bulvar tiyatrolarından önemsiz bir oyuncunun fazla masraflı olmayacağını düşünmüştü ama Florine on bir ayda ona altmış bin franga mal olmuştu. Lucien'in gözünde, duvarları güzel kâğıtla kaplı, bir boy aynası, bir sedir, iki iskemle, bir halı, bir şömineyle süslenmiş ve her yerde dolap bulunan bu on ayak karelik odacığın bir köşesinde taştan heykel gibi oturmuş bu adamdan daha acayip hiçbir şey olamazdı. Bir hizmetçi kız Florine'i İspanyol kadını kılığına sokmakla meşguldü. Florine'in kontes rolünü oynadığı bu oyun karmakarışık bir şeydi.

– Bu kadın beş sene sonra Paris'in en güzel tiyatro oyuncusu olur, dedi Nathan, Félicien'e.

– Ah, sevgili beyler, ne olur yarın beni iyi yazın. Öncelikle, arabaları ayırttım, çünkü bu gece sizi zilzurna sarhoş ettikten sonra yollayacağım. Matifat öyle şaraplar aldı ki, ah, ah! XVIII. Louis'ye layık şaraplar, ayrıca Prusya elçisinin aşçısını da tuttu.

– Mösyöyü gördükten sonra muhteşem şeyler bekliyoruz, dedi Nathan.

– Paris'in en tehlikeli insanlarının karşısında olduğunu biliyor, dedi Florine.

Matifat, Lucien'e endişeli bir havayla baktı, çünkü bu delikanlının yakışıklılığı kıskandırıyordu onu.

– A, bakın, tanımadığım biri, dedi Florine, Lucien'e bakarak. Floransa'dan Belvedere Apollonu'nu kim getirdi böyle? Girodet'nin resmi gibi sevimli mösyö.

– Matmazel, dedi Lousteau, mösyö taşralı bir şairdir, tanıştırmayı unuttum. Bu akşam o kadar güzelsiniz ki insanın aklına en küçük nezaket kuralı...

– Zengin mi ki şiirle uğraşıyor? diye sordu Florine.

– Yakup peygamber kadar yoksul, dedi Lucien.

– Bizler için oldukça ilgi çekici, dedi oyuncu.

Oyunun yazarı Du Bruel içeri girdi birden; redingotlu, ufak tefek, ince bir delikanlıydı; memur, mülk sahibi ve borsa simsarını andırıyordu aynı anda.

– Florine'ciğim, rolünüzü iyi biliyorsunuz, değil mi? Unutmak yok. İkinci perdedeki sahneye özen gösterin, etkileyici olsun, incelikli olsun! "Sizi sevmiyorum"u kararlaştırdığımız gibi söyleyin.

– İçinde böyle cümleler olan rolleri neden kabul edersiniz ki, dedi Matifat, Florine'e.

Toptancının bu gözlemi herkesi güldürdü.

– Size ne bundan, dedi Florine, o sözü size söylemiyorum ya, koca aptal. Ah, bu budalaca sözleri öyle hoşuma gidiyor ki, dedi gazete yazarlarına dönerek. Namusum, iffetim adına bu saçmalıklarına para verirdim ama iflas etmekten korkarım.

– Tamam ama bunu söylerken tıpkı provada yaptığınız gibi yüzüme bakıyorsunuz ve bu da beni korkutuyor, dedi toptancı.

– Pekâlâ, ben de Lousteau'cuğuma bakarım o zaman, diye karşılık verdi.

Koridorlarda bir çan sesi yankılandı.

– Hadi artık hepiniz gidin, dedi Florine, izin verin de rolümü bir kere daha okuyup anlamaya çalışayım.

Lucien ile Lousteau en son çıktılar. Lousteau, Florine'in omuzlarını öptü ve Lucien oyuncunun şöyle dediğini duydu:

– Bu akşam imkânsız. Bu yaşlı aptal karısına köye gittiğini söylemiş.

– Nasıl, hoş bir kız değil mi? diye sordu Étienne, Lucien'e.

– İyi ama dostum, ya Matifat... diye çıkıştı.

– Ah, çocuğum, Paris hayatı hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz, diye karşılık verdi Lousteau. Katlanmak gereken bazı

zorunluluklar vardır! Varsayın ki evli bir kadını seviyorsunuz, hepsi bu. İnsan tesellisini kendi bulur.

Étienne ile Lucien zemin katta sahne önündeki bir locaya girdiler, orada tiyatro müdürü ile Finot'yu buldular. Matifat tam karşıdaki locada, Coralie'yi koruması altına alan Camusot adlı bir ipek tüccarıyla birlikteydi ve yanlarında da onun kayınpederi olan ufak tefek bir ihtiyar da vardı. Bu üç burjuva telaşlarından rahatsız oldukları parterdeki seyircilere bakarak el dürbünlerinin camlarını temizliyordu. Localarda ilk temsillere özgü tuhaf topluluklar göze çarpıyordu: gazeteciler ve metresleri, kapatmalarla âşıkları, ilk temsillere meraklı birkaç eski tiyatro müdavimi, bu tür heyecanları seven kibarlar. Ön localardan birinde Du Bruel'i bir finans idaresine yerleştirmiş ve vodvil yazarına arpalıktan maaş sağlayan genel müdürle ailesi vardı. Lucien akşam yemeğinden beri şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyordu. İki aydan beri gözüne o denli yoksul, o denli boş görünen, Lousteau'nun odasında o denli korkunç görünen, Galeries-de-Bois'da o denli mütevazı ve aynı zamanda o denli küstah olan edebiyat hayatı şimdi de tuhaf gösterişini ve görülmemiş yönlerini sergiliyordu. Yüksek ile alçağın karışımı, hileyle vicdanın, baskınlıkla korkaklığın, ihanetle zevklerin, büyüklük ile köleliğin böyle bir karışımı, inanılmaz bir gösteri izleyen biri gibi onu şaşkına çevirmişti.

– Du Bruel'in oyunundan para kazanacağınızı düşünüyor musunuz? diye sordu Finot müdüre.

– Oyun Du Bruel'in Beaumarchais tarzında yazdığı bir hikâye. Bulvar seyircileri sevmez, onlar heyecana boğulmak ister. Nükte pek kabul görmez. Bu akşam her şey Florine ile Coralie'ye bağlı ki her ikisi de zarif ve güzel. İki kızın da etekleri çok kısa, bir İspanyol dansı yapıyorlar, seyircileri coşturabilirler. Bu temsil bir kumar. Gazeteler birkaç övgü yazısı yazarsa oyun tutar, ben de yüz bin ekü kazanabilirim.

– Tamam, anlıyorum, bu yalnızca bir başarı umudu, dedi Finot.

– Üç komşu tiyatronun tezgâhladığı bir dalavere var, oyun nasıl olursa olsun ıslıklayacaklar, ama ben bu kötü niyetlilerin üstesinden gelecek önlemler aldım. Bana karşı gönderilen şakşakçılara daha fazla para verdim, ıslıklarını isteksizce çalacaklar. Karşıdaki üç tüccar da Coralie ile Florine'in başarılı olmasını sağlamak için yüzer bilet alıp o şakşakçıları dışarı atabilecek tanıdıklarına verdiler. İki yerden para alan adamlar da defolup gidecek, bu da seyirci üstünde iyi bir etki bırakacaktır.

– İki yüz bilet! Ne değerli adamlar bunlar, diye haykırdı Finot.

– Evet, Florine ve Coralie gibi zengin âşıkları olan iki güzel oyuncum daha olsa bu işten sıyrılırdım.

İki saatten beridir Lucien'in gözleri önünde her şey parayla halloluyordu. Kitapçılarda, gazetede olduğu gibi tiyatroda da sanattan ve şöhretten söz eden yoktu. Para adı verilen bu metronomun vuruşları kafasını ve kalbini dövüyordu. Orkestra uvertürü çalarken parterden gelen alkış ve isyan halindekilerin ıslık seslerine karşılık, David'in matbaasında ikisi birlikte sanatın harikalarını, dehanın soylu kanatlarını ve beyaz kanatlı şöhreti gördüklerinde tadına vardıkları dingin ve saf şiir sahnelerini geçiriyordu aklından. Topluluğun akşam toplantılarını anımsayınca şairin gözünde bir damla yaş ışıldadı.

– Neyiniz var? dedi Étienne Lousteau.

– Şiiri bir bataklığa düşmüş görüyorum, dedi.

– Eh, dostum, hâlâ boş hayaller içindesiniz.

– İyi ama oyuncuların gazetecilere, bizim de kitapçılara katlandığımız gibi burada da o şişko Matifat ve Camusot'lara boyun eğip katlanmak mı gerek?

– Çocuğum, dedi Étienne kulağına eğilip Finot'yu işaret ederek, şu hantal oğlana bakın, kıt zekâlı, yeteneksiz ama aç-

gözlü, her ne pahasına olursa olsun servet isteyen, iş konusunda becerikli, Dauriat'nın dükkânında bana iyilik yaparmış gibi paramın yüzde kırkını alan işte bu adam öyle mektuplar alır ki yetişmekte olan dehalar yüz frank karşılığında önünde diz çöker.

Lucien yazıişlerindeki masanın yeşil örtüsü üstüne bırakılmış *"Finot, hani benim yüz frangım?"* yazısını anımsayınca duyduğu mide bulantısı kalbini sıkıştırdı.

– Ölmek yeğdir, dedi.

– Yaşamak yeğdir, dedi Étienne.

Perde kalktığında müdür çıktı ve birkaç emir vermek üzere kulise gitti.

– Azizim, dedi o zaman Finot, Étienne'e, Dauriat söz verdi, haftalık gazetenin üçte bir hissesini aldım. Müdür ve yazıişleri müdürü olmak koşuluyla otuz bin frank nakit vermek için sözleştim. Harika bir iş oldu bu. Blondet basına karşı kısıtlayıcı yasaların hazırlandığını söyledi, sadece mevcut gazeteler çıkacakmış. Altı ay sonra yeni bir gazete kurmak için bir milyon gerekecek. Bu yüzden on bin franktan fazla param olmamasına karşın işi kabul ettim. Dinle beni. Hissemin yarısını, altıda bir hisseyi otuz bin franga Matifat'ya satarsan küçük gazetemin yazıişlerini ayda iki yüz elli frank maaşla sana veririm. Benim adıma çalışırsın. Yazıişlerini ben idare etmek, gelirlerimi korumak ama burayla ilgim yokmuş gibi de görünmek istiyorum. Bütün makalelerin sütunu yüz metelikten ödenecek; böylece sütuna sadece üç frank vererek ve bedava yazılardan faydalanarak günde on beş franklık bir yan gelir elde edersin. Bu da ayda dört yüz elli frank eder. Ama kişilere ve işlere saldırma ya da onları savunma konusunda yetkili olmak da istiyorum, bu sırada benim işlerime zarar vermeyecek şekilde kinlerini ya da dostluklarını tatmin etmekte serbestsin. Belki hükümet yandaşı olurum, belki de ultra, henüz bilmiyorum ama el altından

liberal ilişkilerimi korumak isterim. Sen iyi bir çocuksun, sana her şeyi söylüyorum. Belki de gazetede meclise dair köşemi sana veririm, bunu elimde tutmam olanaklı değil kuşkusuz. Bu yüzden bu küçük işi Florine'e ver, toptancının yakasına yapışsın: Parayı veremezsem vazgeçmek için sadece kırk sekiz saatim var. Dauriat diğer üçte birlik hisseyi matbaacısına ve kâğıtçısına otuz bin franga sattı. Kendi hissesi ona bedavaya geliyor ve on bin frank da kazanmış oluyor, çünkü gazetenin tamamı ona sadece elli bine mal oldu. Ama bir yıl içinde saraya iki yüz bin franga satılabilir, eğer iddia edildiği gibi gazetelerin azaltılması sağduyusunu gösterirse.

– Şanslı adamsın, diye haykırdı Lousteau.

– Benim gördüğüm sefalet günlerini yaşasaydın bunu söylemezdin. Ama şimdiki zamanda çözümsüz bir derdim var: Coq Sokağı'nda hâlâ şapka satan bir şapkacının oğluyum. Yükselmem için sadece devrim gerekir; toplumsal çalkantı olmazsa milyonlarım olmalı. Bu ikisinden daha kolay olanı devrim mi bilmiyorum. Arkadaşının adı bende olsa işim kolay olurdu. Sessiz olalım, işte müdür geliyor. Hoşça kalın, dedi Finot ayağa kalkarak. Operaya gidiyorum, yarın belki de düello yapmam gerekecek: Âşıkları general olan iki dansçı hakkında aleyhte bir makale yazdım. Operaya alabildiğine yükleniyorum.

– Ya, öyle mi, dedi müdür.

– Evet, herkes bana karşı cimrilik ediyor, diye karşılık verdi Finot. Kimi localarımı vermez, kimi elli abonelik almayı reddeder. Operaya ültimatom verdim: Ayda yüz abonelik ve dört loca istiyorum. Kabul ederlerse gazetemin dağıtılan sekiz yüz ve ödenen bin abonesi olur. İki yüz abone daha bulmanın yolunu da biliyorum: Ocakta bin iki yüzü buluruz...

– Bizi iflas ettireceksiniz, dedi müdür.

– Siz on aboneyle başa çıkamadınız. *Constitutionnel*'de iki güzel makale yazdırdım sizin için.

– Ah, hayır, sizden şikâyetçi değilim, diye haykırdı müdür.

– Yarın akşam görüşürüz Lousteau, dedi Finot. Bana Théâtre-Français'de cevabını verirsin, orada bir ilk temsil var; yazıyı yazamayacağım için gazetede yerimi alırsın. Önceliği sana veriyorum; benim için zahmet çektin, sana minnettarım. Félicien Vernou bir yıl boyunca aylık almamayı ve gazetenin üçte bir hissesine karşılık yirmi bin frank teklif ediyor ama ben gazetenin sahibi olarak kalmak istiyorum. Hoşça kal.

– Ona boşuna Finot[12] dememişler, dedi Lucien, Lousteau'ya.

– Oo! İşini bilen bir dalaverecidir o, dedi Étienne locanın kapısını kapatmakta olan kurnaz adamın duyup duymamasından kaygılanmaksızın.

– O mu, dedi müdür, milyoner olacak, herkesin hayranlığını kazanacak ve belki de dostları olacak...

– Aman Tanrım, ne biçim bir batakhane! dedi Lucien kendilerine göz kırpan Florine'i göstererek. Bu kadar güzel bir kızı böyle bir pazarlığa mı sokacaksınız?

– Ve başaracak da. Bu sevgili yaratıkların sadakatini ve inceliğini bilmiyorsunuz, dedi Lousteau.

– Sevdikleri zaman bütün kusurlarını aşklarının enginliği ve sonsuzluğuyla telafi ederler, diye sözlerini sürdürdü müdür. Bir oyuncunun tutkusu çevresindekilerle şiddetli bir zıtlık oluşturduğu için çok daha güzel görünür.

– Çamurun içinde en mağrur tacı süsleyebilecek bir mücevher bulmak gibidir bu, dedi Lousteau.

– Ama, diye sürdürdü müdür, Coralie'nin aklı karışmış. Arkadaşımız farkında olmadan onu kendine âşık etti, bu yüzden o da kendini oyuna veremiyor: Repliklerine nüfuz edemiyor, iki seferdir suflörü duymuyor. Mösyö, rica ederim şu köşeye geçin, Coralie size âşık olduysa ona gittiğinizi söyleyeceğim.

[12] Finot ile eşsesli olan "finaud" sözcüğü Fransızca "kurnaz" anlamına gelir.

– Yok, hayır, dedi Lousteau, mösyönün yemeğe kalacağını, ona ne isterse yapabileceğini söyleyin, görün bakın nasıl ünlü oyuncu Matmazel Mars gibi oynar.

Müdür gitti.

– Dostum, dedi Lucien, Étienne'e, nasıl olur! Finot'nun aynı fiyata aldığı bir şey için Matmazel Florine'e bir toptancıdan otuz bin frank istetirken hiç sıkıntı duymayacak mısınız?

Lousteau, Lucien'in düşüncelerini tamamlamasına fırsat bırakmadı.

– Yavrucuğum, siz hangi ülkede yaşıyorsunuz? Bu toptancı bir insan değil, aşkın sunduğu bir para kasası.

– Peki ya vicdanınız?

– Azizim, vicdan, herkesin komşusunu dövmek için aldığı ama asla kendisine karşı kullanmadığı bir sopadır. Ah, nasıl birisiniz siz? Şansınız yardım ediyor, benim iki yıl beklediğim mucizelere bir günde kavuşuyorsunuz ve bunun hangi yollarla gerçekleştiğini sorguluyorsunuz. Olacak şey değil! Oysa zeki birine benziyorsunuz, şu yaşadığımız dünyada düşünce maceracılarının sahip olması gereken fikir özgürlüğüne ulaşacaksınız, ama yumurtasını oburca yediği için kendini suçlayan rahibelerin kuruntularına mı kapılıyorsunuz? Florine başarırsa başyazar olurum, aylık iki yüz elli frank kazanırım, büyük tiyatroları alır vodvil tiyatrolarını Vernou'ya bırakırım, bütün bulvar tiyatrolarında benim bıraktığım yeri alarak işe başlarsınız. O zaman sütun başına üç frank alırsınız ve günde bir yazı yazarsınız, ayda otuz yazı eder, bu da size doksan frank getirir; Barbet'ye satacak altmış franklık kitabınız olur; sonra tiyatrolardan ayda dört bilet istersiniz, bu da toplamda kırk bilet yapar, bunları sizinle tanıştıracağım ve tiyatroların Barbet'si olan adama kırk franga satarsınız. Böylece ayda elinize iki yüz frank geçer diye düşünüyorum. Finot'nun işine yarayacak şeyler yaparsanız yeni haftalık gazetesinde yüz franklık

bir makaleyi kabul ettirebilirsiniz, yüksek bir yetenek sergilerseniz elbette; çünkü orada yazıların altında yazarın imzası olur, küçük gazetede olduğu gibi çalakalem yazmaya gelmez. O zaman ayda yüz ekünüz olur. Bak dostum, öyle yetenekli insanlar vardır ki, her akşam yemeğini Flicoteaux'da yiyen şu zavallı D'Arthez gibi yüz ekü kazanmak için on yıl harcarlar. Siz kaleminiz sayesinde yılda dört bin frank kazanacaksınız, yayıncıdan elde edeceğiniz gelir hariç, elbette onlar için yazarsanız. Oysa bir kaymakamın senelik maaşı bin eküden ibarettir ve kasabasında o kadar zevkli bir işi de yoktur. Size hiç para vermeden tiyatrolara gitme zevkinden söz etmiyorum, zira bu zevk bir süre sonra yorgunluğa dönüşür; ama dört tiyatronun kulisine girebileceksiniz. Bir iki ay boyunca sert ve nükteli olun, dört yandan davetler gelir, oyuncuların partilerine çağrılırsınız; âşıkları çevrenizde dolanır; yemeğinizi sadece cebinizde otuz metelikten fazlası kalmadığında ve yemek daveti de olmadığında Flicoteaux'da yersiniz. Saat beşte Luxembourg Bahçesi'nde nereye başvuracağınızı bilemiyordunuz, oysa şimdi Fransa'da kamuoyunu yönlendiren yüz ayrıcalıklı kişiden biri olmak üzeresiniz. Başarırsak üç gün içinde günde üç cümleyle yerine uyan otuz nükte sayesinde birine dünyayı zehir edebilirsiniz; mükemmel bir tiyatro oyununun başarısına engel olabilir ve bütün Paris'i kötü bir oyuna koşturabilirsiniz. Dauriat *Papatyalar*'ı size hiç para vermeyip basmak istemezse, kuzu kuzu evinize gelip aynı kitabı sizden iki bin franga almak zorunda kalabilir. Yeteneğiniz olsun, üç farklı gazetede Dauriat'nın yatırımlarından bazılarını ya da güvendiği bir kitabı yok edebilecek üç yazı yazın, tavan arasındaki odanıza tırmandığını ve orada bahçe köpeği gibi beklediğini göreceksiniz. Romanınıza gelince, şu sıralarda sizi az çok nezaketle kapı dışarı edecek yayıncılar evinizin önünde kuyruk olacak ve Doguereau Baba'nın dört yüz frank fiyat biçtiği elyazması dört bin

franga kadar çıkacak! İşte gazetecilik mesleğinin yararları. Bu nedenle gazetelerin yeni gelenlere yaklaşmasına engel oluruz; sadece sonsuz bir yetenek değil, epey şans da gerekir oraya girmek için. Bir de kalkmış talihinizden yakınıyorsunuz! Bakın, eğer bugün Flicoteaux'da karşılaşmamış olsaydık daha üç yıl sıra bekler ya da D'Arthez gibi tavan arasında açlıktan ölürdünüz. D'Arthez, Bayle kadar bilgili ve Rousseau kadar büyük yazar olduğunda biz çoktan servet edinmiş olacağız, onun serveti ve şöhreti de bize bağlı olacak. Finot vekil ve büyük bir gazete sahibi olacak ve biz olmak istediğimiz şey olacağız: ya akiller meclisi üyesi ya da Saint-Pélagie'de borçlar yüzünden mahpus.

– Finot büyük gazetesini kendisine en çok para veren bakanlara satacak, diye haykırdı Lucien tanık olduğu sahneyi anımsayarak, tıpkı bir yandan Matmazel Virginie'yi aşağılayarak, bir yandan da onun şapkalarının gazetenin daha önce övdüğü şapkalardan daha iyi olduklarını söyleyerek Madam Bastienne'e övgülerini satması gibi!

– Siz budalasınız dostum, dedi Lousteau sert biçimde. Üç yıl önce Finot botlarının koncuna basarak yürür, on sekiz meteliğe Tabar'da yemek yer, on franga çalakalem yazı yazar ve giysileri üstünde Meryem Ana'nın gebeliği kadar gizemli biçimde dururdu. Bugün Finot yüz bin frank değer biçilen bir gazeteye tek başına sahip; parası ödenen ve gazete gönderilmeyen aboneler, gerçek aboneler ve amcası tarafından tahsil edilen dolaylı gelirler sayesinde yılda yirmi bin frank kazanır; her gün en muhteşem ziyafetlere katılır, bir aydan beridir de özel arabası var; işte yarından sonra da bedavadan altıda bir hissesini aldığı bir gazetenin başına geçecek, ayda beş yüz frank alacak, buna bir de bedava elde edeceği ve ortaklarına ödeteceği yazılardan gelen bin frangı ekleyecek. Eğer Finot sayfasına elli frank ödemeyi kabul ederse bedavadan üç makale vermeyi ilk siz seve seve kabul edersiniz. Benzer bir konumda

olsaydınız Finot'yu yargılayabilirdiniz; insan ancak aynı düzeyde biri hakkında yargı sahibi olabilir. Duruma göre kin kusarsanız, Finot size, "Saldır!" dediğinde körü körüne itaat eder, "Övgü yağdır!" dediğinde övgüler düzerseniz önünüzde engin bir gelecek açılmış olmaz mı sanıyorsunuz. Birinden öç almak isterseniz gelip bana, "Lousteau, yok edelim şu adamı," diyerek gazetede her sabah yazacağınız bir cümleyle dostunuzu ya da düşmanınızı yerlerde süründürürsünüz. Haftalık gazetede kurbanınızı bir kez de uzun bir yazıyla öldürürsünüz. Nihayet mesele sizin için çok önemliyse, sizden vazgeçemeyecek Finot on ya da on iki bin aboneli büyük bir gazetede öldürücü bir darbe indirmenize izin verecektir.

– Peki, Florine'in toptancıyı bu işe razı edebileceğini düşünüyor musunuz? dedi Lucien gözleri kamaşmış halde.

– Öyle sanıyorum. İşte perde arası, gidip ona bir iki çift laf söyleyeyim, bu iş bu gece bitmeli. Bir kere dersini aldı mı benim aklımı da kendininkini de kullanacaktır.

– Ağzı açık Florine'e hayran olan şu tüccar, kendisinden otuz bin frank tırtıklanacağından haberi bile yok...

– İşte bir saçma düşünce daha, diye haykırdı Lousteau. Sanki adamı soyuyoruz. Ama dostum, bakanlık gazeteyi satın alırsa altı ay içinde toptancı otuz bin karşılığında belki de elli bin alacak. Hem Matifat gazeteyi değil Florine'in çıkarlarını gözetir. Matifat ile Camusot'nun (ikisi işi paylaşacaktır) yayın sahibi oldukları ortaya çıkınca bütün gazetelerde Florine ve Coralie hakkında olumlu yazılar yayımlanacaktır. Florine ünlü olacak, belki de başka bir tiyatroda on iki bin franga sözleşme imzalayacak. Nihayet Matifat her ay hediyelerden ve gazetecilere verilen yemek masraflarından binlerce frank tasarruf edecektir. Siz ne insanları tanıyorsunuz ne de ticaretten anlıyorsunuz.

– Zavallı adam, dedi Lucien, hoş bir gece geçireceğini sanıyor.

– Ayrıca, diye sürdürdü Lousteau, Finot'dan altıda bir his-

seyi aldığına dair sözleşmeyi göstermeden Florine ona bin bir bahaneyle rahat vermeyecektir. Ben de ertesi gün yazıişleri müdürü olacağım ve ayda bin frank kazanacağım. İşte sonunda sefaletten kurtuluyorum, diye bağırdı Florine'in sevgilisi.

Lousteau çıktı, Lucien şaşkınlık içindeydi, düşünceler ortasında kaybolmuş, bildik dünyanın üstünde kanatlanmıştı. Galeries-de-Bois'da kitapçının iplerini ve şöhretin mutfağını gördükten, tiyatronun kulislerinde dolaştıktan sonra şair vicdanların içyüzünü, Paris hayatının dalaverelerini, her şeyin işleyişini fark ediyordu. Florine'i sahnede izlerken Lousteau'nun mutluluğuna imrenmişti. Daha şimdiden, bir anda Matifat'yı unutmuştu. Orada belirsiz bir süre, belki beş dakika öylece kaldı. Sonsuzluk gibiydi bu. Ruhunu ateşli düşünceler yakıyor, yeşil lastikli kırmızı çoraplarıyla bütün seyirciyi heyecana getirecek biçimde bacaklarını gösteren, allıklarıyla belirginleşmiş baygın gözleriyle, bembeyaz göğüsleriyle, açık saçık pilili göz alıcı kısa etekler giymiş bu oyuncuları seyrettikçe aynı anda içindeki arzular da uyanıyordu. Bir sel sırasında birleşmeye çalışan iki su akıntısı gibi iki fesat düşünce yan yana ilerliyordu; locanın köşesinde, dirseğini kırmızı kadife kaplı kenara dayayıp oturmuş, eli aşağı sarkmış, gözlerini perdeye dikmiş, çalışmakla geçen karanlık, tekdüze hayatının derin karanlığından sonra bir havai fişek gösterisindeki gibi kıvılcımlar ve bulutlarla kaplı bu hayat onu daha da çok büyülüyordu. Birden bir gözün aşk dolu ışığı, tiyatro perdesini delerek Lucien'in dikkatsiz gözleri üzerinde parladı. Uyuşukluğundan sıyrılan şair, Coralie'nin gözünü tanıdı ve içi tutuştu; başını eğdi ve o anda karşı locaya giren Camusot'yu gördü. Bu tiyatro meraklısı Bourdonnais Sokağı'nda dükkânı olan şişman ipek tüccarı, ticaret mahkemesinde yargıç, dört çocuk babası, ikinci kez evlenmiş, seksen bin frank geliri olan ama elli altı yaşında, başındaki beyaz saçları şapka gibi taşıyan, kalan günlerin tadı-

nı çıkarmaya çalışan ve ticaretin bin bir zorluğunu yaşadıktan sonra hayattan sefa sürmeden ayrılmak istemeyen babacan bir adamcağızdı. Taze tereyağı rengindeki alnında, rahiplerinkini andıran kırmızı yanaklarında fazladan bir sefanın yarattığı güleçlik vardı: Camusot'nun yanında karısı yoktu ve Coralie'yi deli gibi alkışlamaya niyetliydi. Coralie bu zengin burjuvanın tek gurur kaynağıydı, ona karşı eski zamanların beyleri gibi davranıyordu, oyuncunun başarısının yarısının kendisine ait olduğuna inanıyor ve bu konuda çok para harcadığını düşünüyordu. Camusot'nun bu davranışı pudralı saçlı, cin gibi bakan ve efendiden ufak tefek bir yaşlı olan kayınpederinin orada oluşuyla kısıtlanmıştı. Lucien'in içinde yeni bir tiksinti uyandı, Madam de Bargeton için bir yıl boyunca duyduğu saf, yüce aşkı anımsadı. Şairane aşk kanatlarını açıverdi birden: Angoulême'li büyük adamı mavi ufuklarıyla bin bir anı sarıverdi, Lucien rüyalara daldı. Perde açıldı. Coralie ve Florine sahnedeydiler.

– Şekerim, seninkinin gözü senden başkasını görmüyor, dedi Florine alçak sesle, Coralie repliğine başladığında.

Lucien gülmekten kendini alamadı. Paris'in en hoş ve en nefis oyuncularından biri, kendisi gibi kaderinin de benzeyeceği Madam Perrin'in ve Matmazel Fleuriet'nin rakibi bu kadın istediği her erkeği büyüleyebilecek kızlardandı. Coralie Yahudilere özgü yüzü, nar gibi kırmızı ağzı, bir kadeh kenarı gibi ince çenesiyle, sarı fildişi renkli o uzun yüzlerin mükemmel bir örneğiydi. Kara kehribar gözbebeklerinin tutuşturduğu sıcacık gözkapaklarının, kıvrık kirpiklerinin altında çöl ateşinin parıldadığı baygın bakışlar tahmin ediliyordu. Bu gözler zeytin rengi bir halkayla çevrelenmişti ve üstünde yay gibi gür kaşlar görülüyordu. Işıkları cilalı bir zemin gibi yansıtan iki abanoz bandananın taçlandırdığı esmer bir alnın üstünde deha olduğunu düşündürtecek muhteşem bir zekâ vardı. Ama tıpkı bir-

çok oyuncu gibi alaycılığına karşın Coralie ince zekâdan yoksundu, ayrıca deneyimi olsa da eğitimsizdi; duyuları tarafından yönlendiriliyordu ve âşık kadınların iyiliğine sahipti sadece. O yuvarlak ve pürüzsüz kollarıyla, iğ gibi biçimli parmaklarıyla, yaldızlı omuzlarıyla, *Neşideler Neşidesi*'nde anlatılana benzeyen gerdanıyla, hareketli ve eğik boynu, hayranlık verici zarafetteki kırmızı ipek çoraplı bacaklarıyla insan başka bir düşünceye kapılabilir miydi? Tam da Doğu'ya özgü bu şiirin güzellikleri tiyatrolarımızda moda haline gelen İspanyol kıyafetiyle iyice belirginleşiyordu. Coralie salondaki herkesi hayran bırakmıştı; bütün gözler etekliğini sımsıkı saran korseye takılmış, eteklere şehvetli kıvrımlar kazandıran Endülüs kadınlarınınkini andıran kalçaları okşamaktaydı. Bir an Lucien bu kadının sadece kendisi için oynadığını, Camusot'ya ise bir saman çöpü kadar değer vermediğini görünce bedensel aşkı saf aşka, hazzı arzuya yeğledi ve baştan çıkarıcı şeytan aklına korkunç fikirler getirdi. "Şölenler, şaraplar, maddi zevkler içinde yüzen aşka dair hiçbir şey bilmiyorum," diye geçirdi içinden. "Eylemden çok düşünce içinde yaşadım. Her şeyi resmetmek isteyen kişi her şeyi tanımalıdır. İşte ilk muhteşem ziyafetim, yabancı bir dünyayla ilk kez içli dışlı oluyorum, geçen yüzyılın beylerinin adi kadınlarla yuvarlandıkları bu hazları bir kerecik olsun tadamaz mıyım? Gerçek aşkın güzel ülkesine aktarmak için bile olsa hafifmeşreplerin ve oyuncuların aşka dair zevklerini, mükemmelliklerini, coşkularını, olanaklarını ve inceliklerini öğrenmek gerekmez mi? Aslında bunlar duyuların şiiri değil midir? İki ay önce bu kadınlar yanına yaklaşılmaz ejderhaların koruduğu tanrıçalar gibi görünürdü. İşte onlardan biri, güzelliğini Lousteau'da görüp imrendiğim Florine'inkini kat ve kat aşıyor; en büyük beyler bu kadınların bir geceliği için servet harcarken onun bu hevesinden yararlanmamak olur mu? Bu uçurumlara ayaklarını atan elçiler ne öncesini ne sonrasını dü-

şünür. Prenslerden daha nazik davranmaya kalkmam ahmaklık olur, özellikle de henüz kimseye âşık değilken!"

Lucien artık Camusot'yu düşünmüyordu. En iğrenç paylaşım nedeniyle Lousteau'ya en derin tiksintisini gösterdikten sonra bu çukura düşüyor, tutkuların seline kapılıp arzu denizinde yüzüyordu.

– Coralie size deli oluyor, dedi Lousteau içeri girince. En güzel Yunan heykellerine denk olan yakışıklılığınız kulislerde görülmemiş bir fırtına estiriyor. Ne mutlu size dostum. On sekiz yaşında Coralie birkaç güne kalmaz güzelliği sayesinde yılda otuz bin frank gelir sahibi olacak. Henüz çok akıllı usludur. Üç yıl önce annesinin altmış bin franga sattığı kız şimdiye dek sadece üzüntü ve dert gördü ve mutluluğu arıyor. Umutsuzluktan girdi tiyatroya, ilk alıcısı Marsay'den nefret ediyordu; mahkûmiyetinden kurtulunca, çünkü o züppeler kralı onu kısa süre sonra serbest bıraktı, hiç de sevmediği şu hoş Camusot'yu buldu; ama onun için bir baba gibi, Coralie de ona katlanıyor ve sevgisine izin veriyor. Kaç kez en kârlı teklifleri geri çevirmiştir, ona kötü davranmayan Camusot'suna bağlı kaldı. Yani siz onun ilk aşkısınız. Ah, sizi görür görmez kalbinden vurulmuşa döndü ve sizin soğuk davranışınıza ağladığı için Florine onu yatıştırmaya gitti. Oyun tutmayacak, Coralie artık rolünü unuttu ve Camusot'nun ayarladığı Gymnase Tiyatrosu sözleşmesi de suya düşüyor!

– Ya... zavallı kız, dedi Lucien bu sözler karşısında koltukları kabarıp içi gururla dolarak. Azizim, bir gecede ömrümün on sekiz yılında yaşadığımdan daha fazla şey geliyor başıma.

Lucien Madam de Bargeton'la olan aşklarını ve Baron Châtelet'ye olan nefretinden söz etti.

– Öyle mi? Gazetede çatacak kimse de kalmamıştı, ona çengel atarız. Bu baron İmparatorluk döneminin bir züppesi, hükümet yanlısıdır, bize uyar, onu operada sık gördüm. Kibar

hanımınızı buradan görebiliyorum, sıklıkla Espard Markizi'nin locasında oturuyor. Baron eski sevgilinize, o sıska kadına kur yapıyor. Durun biraz! Finot biraz önce bana bir haber yolladı, gazete yazısı kalmış, yazarlarımızdan biri, Hector Merlin adında biri oyun etmiş ona, sütunlardaki boş yerlere ödeme yapılmadı diye yazı yazmamış. Çaresiz kalan Finot opera oyuncularının aleyhinde bir yazı çiziktiriyormuş. Eh işte azizim, bu oyunla ilgili yazı yazın, oyunu dinleyin, üstüne düşünün. Ben müdürün odasına gidip sizin şu zor durumda kalacak adamla ve nazlı güzelinizle ilgili üç sütunluk yazı döşeneyim...

– Peki, gazete nasıl ve nerede yapılıyor, dedi Lucien.

– Hep böyledir, dedi Lousteau. On aydır buradayım, akşam saat sekiz olur, gazete hâlâ yazısızdır.

Dizgici argosunda yazıya kopya denir, dizilecek elyazması demektir bu, şüphesiz yazarların yazılarının yalnızca müsveddelerini göndermelerinden kaynaklanır. Belki de Latincede "bolluk" anlamına gelen *copia* sözcüğünü ironik tarzda kullandıklarından, çünkü kopya hep eksik kalır!

– Hiç gerçekleşmeyen büyük tasarı birkaç sayıyı önceden hazır tutmaktır, diye sürdürdü Lousteau. İşte saat on oldu, tek satır bile yok. Vernou ile Nathan'dan sayıyı parlak biçimde tamamlamak için vekiller, Şansölye Cruzoé, bakanlar ve gerekirse bizim dostlarla ilgili yirmi kadar yergi şiiri isteyeceğim. Böyle bir duruma düşen insan babasını bile öldürür, ölmemek için ele geçirdiği altınlarla toplarını dolduran korsana benzer. Yazınızı nükteli yazın, böylece Finot'nun gözüne girmek için büyük bir adım atmış olursunuz. Çıkarını bildiği için iyiliği unutmaz. Emniyet sandığından sonra en iyi, en sağlam minnettarlık da budur!

– Şu gazeteciler ne adamlarmış yahu, diye haykırdı Lucien. Bir masanın başına oturup aynı anda nükteli yazılar nasıl olur da düşünülür...

– Tıpkı bir lambayı yakar gibi... yağ bitinceye kadar.

Lousteau locanın kapısını açarken müdürle Du Bruel içeri girdi.

– Mösyö, dedi oyunun yazarı, izin verirseniz Coralie'ye yemekten sonra onunla birlikte gideceğinizi söyleyeyim, yoksa oyun mahvolacak. Zavallı kızcağız ne dediğini, ne yaptığını bilemez oldu; gülecekken ağlıyor, ağlayacakken gülüyor. Islıkladılar bile. Oyunu hâlâ kurtarabilirsiniz. Sizi bekleyen zevk çok da kötü olmasa gerek.

– Mösyö, dedi Lucien, rakiplerimin olmasına alışkın değilim.

– Bunu ona söylemeyin, dedi müdür yazara bakarak, Coralie, Camusot'yu pencereden fırlatır atar, kapının önüne koyar ve böylece de kendini mahveder. Altın Koza'nın sahibi olan bu adamcağız Coralie'ye ayda iki bin frank veriyor, bütün kostümlerini ve şakşakçıların parasını da ödüyor.

– Sözünüz beni bağlamadığına göre oyununuzu kendiniz kurtarın, dedi ihtişamlı bir tavırla Lucien.

– Ama bu güzel kıza surat asmayın, diye yalvardı Du Bruel.

– Pekâlâ, oyununuz hakkında makale yazmam ve başrol oyuncunuza da gülümsemem gerekiyor demek, diye atıldı.

Yazar Coralie'ye bir işaret yaptıktan sonra kayboldu, o andan sonra da Coralie harika oynadı. Yaşlı birini oynamakta ilk kez başarılı olan, yaşlı bir kadı rolündeki Bouffé alkış tufanı arasında gelip,

– Beyler, temsil etme onuruna eriştiğimiz oyun Mösyö Raoul ve Mösyö Du Bruel'in eseridir, dedi.

– Bak işte, Nathan da oyunda varmış, dedi Lousteau. Oyunla ilgilenmesine ve buralarda dolaşmasına şaşırmadım.

– Coralie! Coralie! diye bağırıyordu ayağa kalkan parter seyircisi.

İki tüccarın bulunduğu locadan Florine diye bağırdı biri gök gürültüsünü andırırcasına.

– Florine ve Coralie, diye yineledi birkaç ses.

Perde yeniden açıldı, Bouffé iki oyuncuyla birlikte ortaya çıktı, Matifat ile Camusot onlara birer demet çiçek attı, Coralie kendi demetini aldı ve Lucien'e verdi. Lucien için tiyatroda geçirdiği bu iki saat bir rüya gibiydi. Korkunç durumlarına karşın kulis büyüleyici etkisini göstermeye başlamıştı. Henüz masum olan şair kargaşanın rüzgârını ve şehvetin havasını içine çekmişti. Makinelerle dolu ve yağlı lambaların yandığı pis koridorlarda ruhu kemiren bir veba hüküm sürer. Orada hayat ne kutsaldır ne de gerçek. Orada bütün ciddi şeylere gülerler ve olanaksız şeyler gerçek gibi görünür. Lucien için bu bir uyuşturucu gibiydi ve Coralie bu uyuşukluğu neşeli bir sarhoşluk haline getirdi. Büyük avize söndü. Salonda sadece küçük sıraları kaldırıp locaları kapatırken tuhaf gürültüler çıkaran teşrifatçı kızlar kaldı. Bir tek mum gibi baştan başa üflenip söndürülen rampa mumlarından pis bir koku yayıldı. Perde açıldı. Sahne üstünden bir fener indirildi. Tulumbacılar nöbetçi hademelerle gezmeye başladı. Sahnedeki büyülü dünyanın, güzel kadınlarla dolu locaların görüntüsünün, ışıkların yarattığı şaşkınlığın, göz kamaştırıcı dekorların ve yeni kostümlerin büyüsünün yerini soğuk, korku, karanlık, boşluk almıştı. Çirkin bir durumdu bu.

– Hadi, geliyor musun? diye sordu Lousteau sahneden.

Lucien anlatılmaz bir şaşkınlık içindeydi.

– Locadan atla buraya, diye bağırdı gazeteci.

Bir sıçrayışta Lucien kendini sahnede buldu. Mantolarına ve sıradan hırkalarına sarınmış, siyah tüylü şapkaları başlarında, larva hallerine geri dönmüş kelebekleri andıran Florine ile Coralie'yi zorlukla tanıdı.

– Kolunuza girme onurunu verir misiniz? diye sordu Coralie titreyerek.

– Seve seve, dedi Lucien, oyuncunun kalbinin, avucunun içine aldığı bir kuşun kalbi gibi çarptığını hissetti.

Şaire sokulan oyuncu, sahibinin bacaklarına sürtünen bir kedinin hazzını duydu.

– Demek yemekte birlikte olacağız, dedi.

Dördü birlikte çıktı ve Fossés-du-Temple Sokağı'na açılan, oyuncuların kullandığı kapı önünde iki fayton buldular. Coralie, Lucien'i Camusot ile kayınpederinin, Cardot'nun bulunduğu faytona bindirdi. Dördüncü yeri de Du Bruel'e verdi. Müdür Florine, Matifat ve Lousteau ile gitti.

– Bu arabalar ne berbat, dedi Coralie.

– Neden özel araba almıyorsunuz? dedi Du Bruel.

– Neden mi? diye haykırdı alaycı bir tavırla. Bunu damadını yetiştiren Mösyö Cardot'nun önünde söyleyecek değilim. Mösyö Cardot'nun boyuna ve yaşına bakmadan Florentine'e ayda sadece beş yüz frank, yani kirasını, yemeğini, giysilerini ödeyebilecek kadar verdiğini söylesem inanır mısınız? Altı yüz bin frank geliri olan yaşlı Rochegude Markizi iki aydır bana kupa arabası öneriyor. Ama ben bir sanatçıyım, hayat kadını değilim.

– Yarından sonra bir arabanız olacak matmazel, dedi Camusot ciddi bir edayla. Ama benden bunu hiç istemediniz.

– Bu istenecek şey mi? İnsan bir kadını severken çamurda gezmesine ve yaya giderken ayağını kırmasına nasıl göz yumabilir? Bir elbisenin eteğindeki çamuru bir tek ayaktakımı sever.

Coralie bu sözleri Camusot'nun kalbini kıran bir acılıkla söylerken Lucien'in bacağını buldu ve bacakları arasına sıkıştırdı, elini tutup sıktı. Sonra sustu ve ruhlarında bu şiddetli zıtlıkların neyse ki olmadığı diğer kadınların bilemeyeceği, anlaşılmaz bir şiirin yazıldığı o zavallı yaratıklar için geçmiş dert ve sıkıntılarına teselli olan sonsuz hazlara dalmış göründü.

– Matmazel Mars kadar güzel oynadınız son bölümde, dedi Du Bruel, Coralie'ye.

– Evet, dedi Camusot, matmazelin ilk başta bir sıkıntısı

vardı ama ikinci perdenin ortasından itibaren çok güzeldi. Başarınız yarı yarıya onun eseridir.

– Onun başarısının yarısı da benim sayemde, dedi Du Bruel.

– Papazın cüppesini mi paylaşamıyorsunuz? dedi Coralie heyecanla.

Oyuncu bir anlık bir karanlıktan yararlanarak Lucien'in elini alıp dudaklarına götürdü ve gözyaşlarıyla ıslatarak öptü. Lucien iliklerine kadar heyecanlandı. Seven aşüftenin alçakgönüllülüğü öyle içten ihtişamlar barındırır ki melekler katına çıkarır.

– Mösyö yazıyı yazacak, dedi Du Bruel, Lucien'e dönerek, sevgili Coralie'miz için de güzel bir paragraf yazar herhalde.

– Ah, bu küçük iyiliği yapın bize, dedi Camusot, Lucien'in önünde diz çökmüş birinin edasıyla, her zaman sizin hizmetkârınız olurum.

– Mösyöyü rahat bırakın canım, diye bağırdı öfkelenen Coralie, ne isterse onu yazar. Camusot Baba, bana araba alın, övgü değil.

– Bunları pek ucuza bulacaksınız, dedi Lucien nazikçe. Gazetelerde hiçbir şey yazmadım, âdetlerini tam olarak bilmem, kalemimin bekâreti sizin olacak...

– Tuhaf olacak bu, dedi Du Bruel.

– İşte, Bondy Sokağı'na geldik, dedi Cardot Baba, Coralie'nin çıkışıyla yerin dibine geçmişti.

– Eğer kalemini ilk benim için kullanacaksan kalbimin ilk sahibi sen olacaksın, dedi Coralie arabada Lucien'le tek başına kaldığı kısacık sürede.

Coralie önceden gönderdiği kıyafeti giymek için Florine'in yatak odasına geçti. Lucien hayatın tadını çıkarmak isteyen tüccarların oyuncuların ya da metreslerinin evini nasıl lükse boğduklarını bilmiyordu. Arkadaşı Camusot kadar önemli bir servete sahip olmasa da, Matifat her şeyi epey eli sıkılıkla yap-

mış olsa da, Lucien sanatçı ruhla süslenmiş, altın yaldızlı çivilerle tutturulmuş yeşil çuha kaplı, güzel lambalarla aydınlatılmış, çiçeklerle dolu saksıların bulunduğu yemek odasını ve duvarlarında yer yer kahverengi süsleri olan sarı ipekli kumaş gerilmiş, o zamanlar moda olan eşyalar, bir Thomire avizesi, Acem desenli bir halıyla süslenmiş salonu görünce şaşırıp kaldı. Duvar saati, kollu şamdanlar, şömine, her şey zevk ürünüydü. Matifat her şeyi kendisi için bir ev inşa etmekte olan genç bir mimara, Grindot'ya bırakmıştı, o ise bu dairenin ne amaçla kullanılacağını bilerek işine özel bir önem vermişti. Bu nedenle Matifat tüccarlığı unutmadan en küçük eşyaya dokunurken bile dikkat ediyor, sanki gözünün önünden her şeyin fiyatı geçiyormuş gibi davranıyor ve bütün bu ihtişama kutusundan dikkatsizce çıkarılmış mücevherlere bakar gibi bakıyordu.

"İşte Florentine için er geç ben de bunları yapmak zorunda kalacağım," düşüncesi okunuyordu Cardot Baba'nın gözlerinde.

Lucien birden Lousteau'nun kaldığı odanın durumunun sevilen gazeteciyi hiç de endişelendirmediğini anladı. Bu âlemlerin gizli kralı olan Étienne bütün bu güzel şeylerin keyfini çıkarıyordu. Bu nedenle de şöminenin önünde Du Bruel'i kutlayan müdürle sohbet ederken evin sahibiymiş gibi davranıyordu.

– Yazı! Yazı! diye bağırdı Finot içeri girerek. Gazetenin yedeğinde başka yazı yok, dizgiciler benim yazımı diziyor ve birazdan bitirecekler.

– Daha yeni geldik, dedi Étienne. Florine'in odasında bir masa ve ocak buluruz. Mösyö Matifat bize kâğıt ve mürekkep verebilirse Florine ve Coralie giyinirken biz de gazeteye yazı yetiştiririz.

Cardot, Camusot ve Matifat kalem, çakı ve iki yazara gerekecek şeyleri bulmak için aceleyle çıktılar. O sırada o zamanların en güzel dansçılarından biri olan Tullia koşarak salona girdi.

– Yavrucuğum, dedi Finot'ya, istediğin yüz aboneye razı oldular, idareye hiçbir külfetleri olmayacak; ses sanatçılarına, orkestraya ve bale mensuplarına satılmış. Gazeten o kadar muzip ki kimse şikâyet etmez. Localarını da verecekler. İşte ilk üç aylığın bedeli, dedi iki banknot uzatarak. Artık bana kıyma!

– Mahvoldum, dedi Finot. Yarınki sayım için makale kalmıyor, çünkü o adice eleştiri yazısını kaldırmam gerekiyor artık...

Nathan, Vernou ve onun getirdiği Claude Vignon'la dansçının peşinden gelen Blondet,

– Ne güzel hareket, benim tanrısal Laïs'im, dedi. Bizimle yemeğe kalacaksın güzelim, yoksa senin gibi bir kelebeği ezdiririm. Dansçı sıfatıyla hiçbir yetenek rekabetini kışkırtamazsın. Güzelliğe gelince, hepiniz herkesin önünde kıskançlık göstermeyecek kadar akıllısınız.

– Aman tanrım, diye bağırdı Finot, dostlarım, Du Bruel, Nathan, Blondet, kurtarın beni. Beş sütunluk yazıya ihtiyacım var.

– Oyun hakkında iki sütun yazarım, dedi Lucien.

– Benim konu da bir sütunu doldurur, dedi Lousteau.

– Pekâlâ, Nathan, Vernou, Du Bruel, son sütunun şakalarını da siz yazın. Şu yiğit Blondet ilk sayfanın iki küçük sütununu doldurabilir. Ben matbaaya koşuyorum. Tullia, iyi ki senin arabanla geldik.

– Evet ama dük bir Alman elçisiyle arabada, dedi Tullia.

– Dük ile elçiyi buraya davet edelim, dedi Nathan.

– Bir Alman çok içer, çok dinler, ona cüretli şeyler söyleriz, o da gidip sarayına rapor yazar, diye haykırdı Blondet.

– İçimizde inip onunla konuşacak kadar ciddi kim var? diye sordu Finot. Hadi Du Bruel, sen bir bürokratsın, Dük de Rhétoré'yi, elçiyi getir ve Tullia'nın koluna gir. Aman Tanrım! Tullia da öyle güzel ki bu akşam!

– Ama on üç kişi olacağız, dedi Matifat rengi atmış halde.

– Hayır, on dört, diye haykırdı Florentine içeri girerek, Milord Cardot'yu gözümün önünde tutmak istiyorum!

– Zaten, dedi Lousteau, Blondet'nin yanında Claude Vignon var.

– Onu içirmeye getirdim, dedi Blondet bir mürekkep hokkası alarak. Ah, siz içeceğimiz elli altı şişenin hatırı için güzelce bir yazı döktürün, dedi Nathan ve Vernou'ya. Özellikle Du Bruel'i kışkırtın, bir vodvilci o, şakada fazla ileri gidebilir, onu sonuna kadar zorlayın.

Lucien bu kadar seçkin insanların önünde yeteneğini göstermek için Florine'in yatak odasındaki yuvarlak masada, Matifat'nın yaktığı pembe mumların ışığı altında ilk makalesini yazdı.

PANORAMA-DRAMATIQUE

Üç perdelik Kadı'nın Sıkıntısı *adlı oyunun ilk temsili – Matmazel Florine'in ilk oyunu – Matmazel Coralie – Bouffé.*

Giriyorlar, çıkıyorlar, konuşuyorlar, geziniyorlar, bir şeyler arıyorlar ve hiçbir şey bulamıyorlar, gürültü ve patırtı. Kadı kızını kaybetmiş, takkesini bulmuştur ama takke başına olmaz, belki de bir hırsızın takkesidir bu. Hırsız nerede? Giriyorlar, çıkıyorlar, konuşuyorlar, geziniyorlar, habire arıyorlar. Kadı sonunda bir adam buluyor ama yanında kızı yok, kızını buluyor ama yanında adam yok, bu da kadıyı tatmin ediyor ama seyircilerin hoşuna gitmiyor. Her şey yatışıyor, kadı adamı sorgulamak istiyor. Bu yaşlı kadı büyük bir kadı koltuğuna kuruluyor ve kadı cüppesinin yenlerini sıvıyor. İspanya, geniş yenli kadıların bulunduğu tek ülkedir, kadıların boyunlarında Paris tiyatrolarında oynadıkları rolün yarısını oluşturan çift katlı dik yakalar bir tek oradadır. Nefes darlığı çeken bir yaşlının küçük adımlarıyla koşuşturan bu kadıyı Bouffé oynuyor, Potier'nin yerine geçmiş

olan genç oyuncu Bouffé o kadar iyi yaşlı taklidi yapıyor ki yaşlıları bile güldürüyor. Bir Gerontes bedenindeki o saçsız alnında, o titreyen sesinde, o ince ve titrek parmaklarda yüz ihtiyarın hayatı gizli. Bu genç oyuncu öyle yaşlı görünüyor ki insanı korkutuyor, yaşlılığın bulaşıcı bir hastalık gibi yayılmasından korkuyor insan. Ve öyle güzel kadı taklidi yapıyor ki! O ne aptalca ama sevimli gülümseyiş, o ne gösterişli budalalık! O ne alıkça vakar, o ne yargıçlara özgü çekimser bakış! Bu adam her şeyin bir anda doğru, hemen ardından yanlış olabileceğini nasıl da biliyor! Meşruti bir kralın bakanı olmaya o kadar layık ki! Kadının her sorusuna karşılık yabancı bir şey soruyor; Bouffé karşılık veriyor, sorguya çeker gibi verdiği cevaplarla, soruya benzeyen cevaplarıyla her şeyi aydınlatıyor. Molière havasına sahip bu alabildiğine komik sahne salonu keyiflendiriyor. Sahnedekilerin hepsi anlamış göründü, ama ben size neyin anlaşılır neyin karanlık kaldığını söyleyecek durumda değilim. Kadının kızı oradaydı: İspanyol gözlü, İspanyol tenli, İspanyol boylu, İspanyol edalı, tepeden tırnağa bir İspanyol, jartiyerli çorabında hançeri, kalbinde aşkı, kurdeleyle bağlı haçı gerdanında bir İspanyol, tam bir Endülüslüydü. Perdenin sonunda birisi bana oyunu nasıl bulduğumu sordu, ona şöyle dedim: "Yeşil kenarlı kırmızı çorapları, cilalı ayakkabıları içinde böyle soylu ayakları ve bütün Endülüs'ün en güzel bacakları onda!" Ah, o kadı kızı! İnsanın ağzının suyu akıyor, korkunç zevkleri getiriyor akla, insanın sahneye atlayıp ona sefil evini ve kalbini ya da otuz bin frank aylıkla birlikte kalemini sunası geliyor. Bu Endülüslü Paris'in en güzel oyuncusu. Adıyla söyleyelim, Coralie, kontesi de kaldırım yosmasını da oynamayı biliyor. Hangi rolü daha güzel oynar, söylemek zor. İstediği kılığa girebilir, her tür rolü oynamak için doğmuş; bir bulvar oyuncusu için bundan daha iyisi söylenebilir mi?

İkinci perdede sahneye sedef yüzlü ve katil bakışlı bir İspanyol kadın girdi. Bu kez de ben sordum onun nereden geldiğini, bana kulisten çıktığını ve adının Matmazel Florine olduğunu söylediler; ama doğrusu inanmadım buna, öylesine ateşli hareketleri ve azgın bir aşkı vardı. Kadı kızına rakip çıkan bu kız, bulvardaki yüz büyük beyefendiye denk gelecek onura sahip Almaviva tarzında bir soylunun karısıydı. Florine'in yeşil kenarlı kırmızı çorapları ya da cilalı ayakkabıları olmasa da kibar hanım olarak hayranlık verici biçimde kullandığı bir şalı ve tülü vardı. Dişi kaplanın bir anda kedi olabileceğini göstermişti. Bu iki İspanyol kadının birbirlerine söyledikleri sözlerden, aralarında bir meseleden dolayı kıskançlık olduğunu anladım. Sonra her şey tam yoluna girecekken kadının aptallığı ortalığı karıştırdı. Bütün bu mumlar, şamdanlar, hizmetçiler, Figaro'lar, soylular, kadılar, kızlar ve kadınlar gidip gelmeye, dönüp durmaya başladılar. O zaman oyunun konusu sonuca bağlandı ama ben bununla hiç ilgilenmiyordum, çünkü aklım yeniden bu iki kadının, kıskanç Florine ve mutlu Coralie'nin eteklerinin kıvrımlarıyla şalları arasına sıkışıp kalmış, gözlerim küçücük ayaklarına sabitlenmişti.

Başıma bir iş açmadan, karakolluk olmadan, salondakileri de velveleye vermeden üçüncü perdeye ulaşmıştım, ayrıca Fransa'da ahlakın kalmadığı teranesini yineleyip duran meclisteki vekillerin onca uğraştığı kamusal ve dinsel ahlakın gücüne artık inanır olmuştum. İki kadını karşılıksız aşkla seven sevmediği kadınlar tarafından sevilen, kadıları sevmeyen ve kadıların da sevmediği bir adamdan söz edildiğini anlayabilmiştim; ama bu adam hiç kuşkusuz birilerini, kendini ya da kimseyi bulamazsa Tanrı'yı seven biri, çünkü sonunda rahip oluyor. Daha fazlasını öğrenmek istiyorsanız Panorama-Dramatique'e koşun. Yeşil kenarlı kır-

mızı çorapları, zevk vaatleriyle dolu o küçücük ayakları, bir güneş ışığının süzüldüğü gözleri, Endülüslü kılığına girmiş Parisli kadının ve Parisli kılığına girmiş Endülüslü kadının inceliklerini hayranlıkla izlemek için bir kez; oyunun keyfini çıkarmak, yaşlı kılığında gülmekten öldüren, âşık soylu kılığında ağlatan oyunu izlemek için de ikinci kez gitmek gerektiğini yeterince anlattım size. Oyun iki yönüyle de başarılı oldu. Büyük şairlerden birinin yardımını aldığı söylenen yazar her durumda âşık bir kızla başarıyı hedeflemiş, bu nedenle parterdekileri zevke ve heyecana boğmuştu. Bu iki kızın bacakları oyun yazarından daha zeki görünüyordu. Ancak bu iki rakip kadın sahnede olmadığında diyalogların güzelliği fark ediliyor, bu da oyunun mükemmelliğini alabildiğine gösteriyordu. Oyun yazarını sahneye çağırmak için öyle bir alkış koptu ki salonun mimarı telaşa kapıldı, ama avize altında kaynayan şarap yanardağının hareketlerine alışkın olan yazar kıpırdamıyordu bile: Mösyö de Cursy'ydi bu. İki dansçıya gelince, eskiden piskoposlar meclisinin ses çıkarmadığı ve hareketlerdeki tehlikeli şehvete rağmen sansürcülerin izin verdikleri ünlü Sevilla bolerosunu oynadılar. Bu bolero, ellerinde kalmış azıcık aşk parçasıyla ne yapacağını bilemeyen bütün yaşlıları çekmeye yeter. Ayrıca size bir iyilik yapayım, dürbünlerin camlarını iyi temizleyin.

Lucien yeni ve özgün bir tarzı sergileyeceği için gazetecilikte devrim yaratacak bu sayfayı yazarken, Lousteau da sosyete sayfası için "eski yakışıklı" başlıklı bir yazı kaleme almaktaydı; yazı şöyle başlıyordu:

İmparatorluk döneminin yakışıklısı hâlâ ince ve uzun, gençliğini korumuş, korse takan ve Légion d'honneur nişanı taşıyan bir adam. Adı Potelet gibi bir şey; bugün saraya ya-

ranmak için imparatorluk baronu adının önüne bir *du* koymuş: Adı Du Potelet ama devrim olursa Potelet'ye çevrilebilir. Adı gibi kendisi de ikiyüzlü olan bu adam, adını anmaya terbiyemin izin vermediği o kişinin kız kardeşinin parlak, kullanışlı ve yardakçı bir içoğlanı olduktan sonra şimdi de Saint-Germain soylularının dalkavukluğunu yapıyor. Du Potelet imparatorluk prensesine hizmetlerini inkâr etse bile, gizli velinimetinin şarkılarını söylüyor hâlâ, ayrıca...

Yazı o zamanlar hep yapıldığı gibi epeyce budala kişilerle doluydu, çünkü bu yazı türü o zamandan beri özellikle de *Le Figaro* tarafından son derece geliştirilmişti. Baron Châtelet'nin ayartmaya çalıştığı Madam de Bargeton çiroza benzetiliyor, bu benzetmeler her iki kişiyi de tanımaya gerek kalmaksızın hoşa gidiyordu. Châtelet ise balıkçıl kuşuna benzetiliyordu. Çirozu yutmayı başaramayan, onu bırakmak zorunda kalınca da kendini paralayan bu kuşun aşkları ister istemez güldürüyordu. Birkaç yazıda sürdürülen bu alay, bilindiği gibi Saint-Germain semtinde epey yankı uyandırdı ve basın yasasına bin bir sert hükmün konmasına neden oldu. Bir saat sonra Blondet, Lousteau ve Lucien davetlilerin, dükün, elçi ile dört kadının, üç tüccarın, tiyatro müdürünün, Finot ile üç yazarın sohbet ettikleri salona döndüler. Başında kâğıt takkesiyle bir çırak gazete için yazıyı almaya gelmişti bile.

– Bir şey götürmezsem dizgiciler çıkacak, dedi.

– Al şu on frangı, beklesinler, dedi Finot.

– Onlara bunu verirsem harfleri değil kadehleri birbiri ardına dizerler, sonra da elveda gazete.

– Bu çocuğun sağduyusu beni korkutuyor, dedi Finot.

Elçi çocuğun geleceğinin parlak olacağını söylediği sırada üç yazar içeri girdi. Blondet romantiklere karşı epey güzel bir yazı okudu. Lousteau'nun yazısı güldürdü. Rhétoré Dükü

Saint-Germain semtini çok rahatsız etmemek için araya Madam d'Espard'la ilgili dolaylı bir övgü sıkıştırdı.

– Peki ya siz, siz de okuyun bakalım yazdığınızı, dedi Finot, Lucien'e.

Korkudan titreyen Lucien yazısını bitirdiğinde salon alkışlarla çınladı, oyuncu kadınlar yeni yazarı öptü, üç tüccar onu sıkı sıkı kucakladı, Du Bruel elini tuttu, gözünde bir damla yaş vardı, nihayet müdür onu yemeğe davet etti.

– Artık çocuk kalmadı ortada, dedi Blondet. "Yüce çocuk" deyimini Mösyö de Chateaubriand, Victor Hugo için kullandığından ben size sadece zekâ, kalp ve üslup sahibi bir adamsınız diyeceğim.

Finot, Étienne'e teşekkür edip adam kullananlara özgü kurnaz bakışla bakarak,

– Mösyö gazetede çalışacak, dedi.

– Siz neler yazdınız? dedi Lousteau, Blondet ile Du Bruel'e.

– İşte Du Bruel'inkiler, dedi Nathan.

"Mösyö A... vikontunun halkı ne denli meşgul ettiğini gören Mösyö Démosthène Vikontu dün şöyle söyledi: Belki artık beni rahat bırakırlar."

"Decazes sistemini devam ettiren Mösyö Pasquier'nin söylevini kötüleyen bir hanım bir ultraya şöyle dedi: Evet ama pek kralcı baldırları var."

– Başlangıcı böyleyse gerisini sormayacağım; işler yolunda, dedi Finot. Koş git, onlara bunu ver, dedi çırağa. Gazete biraz parçalı oldu ama en iyi sayımız bu, dedi Lucien'e sinsi bir tavırla bakmakta olan yazarlara dönerek.

– Kafası çalışıyor, dedi Blondet.

– Yazısı iyi, dedi Claude Vignon.

– Masaya buyurun! diye haykırdı Matifat.

Dük kolunu Florine'e verdi; Coralie, Lucien'in koluna girdi; dansçı da bir yanına Blondet'yi diğer yanına Alman elçisini aldı.

– Madam de Bargeton'a ve söylentiye göre Charente valiliğiyle raportörlüğe atanmış olan Baron Châtelet'ye neden saldırdığınızı anlayamadım.

– Madam de Bargeton, Lucien'i kovmuş, dedi Lousteau.

– Bu kadar yakışıklı bir genci hem de! diye çıkıştı elçi.

Kabartma çiçekli masa örtüleri üstünde yeni gümüş takımlarda, Sèvres porselenleriyle servis edilen yemeğin oturaklı bir ihtişamı vardı. Yemeği Chevet hazırlamış, şaraplar Camusot'nun, Matifat'nın ve Cardot'nun arkadaşı, Saint-Bernard rıhtımındaki en ünlü tüccar tarafından seçilmişti. Paris'in lüksünü ilk kez gören Lucien şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüyor ve Blondet'nin deyişiyle zekâ, kalp ve üslup sahibi biri olarak şaşkınlığını gizliyordu.

Salondan geçerken Coralie, Florine'in kulağına,

– Camusot'yu iyice sarhoş et de sende sızıp kalsın, dedi.

– Demek gazeteciyi *kafesledin*, diye karşılık verdi Florine, kızlara özgü dile ait bir sözcüğü kullanarak.

– Hayır tatlım, onu seviyorum! dedi Coralie küçük ama çok sevimli bir omuz hareketi yaparak.

Beşinci büyük günahın taşıdığı bu sözler Lucien'in kulaklarında çınlamıştı. Coralie çok güzel giyinmişti ve tuvaleti ona özgü güzellikleri ustalıkla vurguluyordu, çünkü her kadının kendine özgü güzellikleri vardır. Elbisesi Florine'inki gibi *ipek muslin* denen o nefis yeni tür kumaştan dikilmişti; bu kumaş Altın Koza'nın yöneticisi olması sıfatıyla, Lyon fabrikalarının Paris temsilcisi olarak bir süreliğine sadece Camusot'da bulunuyordu. Böylece aşk ve tuvalet, bu far ve bu koku mutlu Coralie'nin çekiciliğini artırıyordu. Beklenen ve gözümüzden kaçmayacak bir zevkin gençler üstünde büyük etkisi vardır. Belki de kötü yerlerin onlara çekici gelen yönü bu kesinlik duygusudur, belki de uzun süre sadık kalışlarının sırrı da budur. O zavallı yaratıkları sarmalayan o korkunç hayallerden

biriyle birleşen saf, samimi aşk, yani ilk aşk ve bir de Lucien'in eşsiz yakışıklılığının uyandırdığı hayranlık Coralie'ye kalbinin özünü vermişti.

Masaya otururken,

– Sen çirkin ve hasta bile olsan yine severdim seni, dedi Lucien'in kulağına.

Bir şairi ne kadar de etkiler böyle bir söz! Camusot ortadan kayboldu; Lucien, Coralie'yi görmeden yaşayamaz oldu. Keyfine ve zevkine bu denli düşkün biri, taşranın tekdüzeliğinden sıkılmış, Paris'in uçurumlarının çekiciliğine kapılmış, sefillikten bıkmış, zoraki perhizinden hırpalanmış, Cluny Sokağı'nda keşişlere özgü hayatından, sonuçsuz çalışmalarından yorulmuş biri böyle parlak bir ziyafeti bırakır gider miydi? Lucien'in bir ayağı Coralie'nin yatağında, diğer ayağı da o kadar süredir peşinde koştuğu ama ulaşamadığı gazetenin öksesindeydi. Sentier Sokağı'nda o kadar nöbet tutmuşken, işte şimdi gazeteyi bir masada, taptaze yiyip içerek, neşe içinde ve sevimli bir yüzle bulmuştu. Beslediği öfke ve azabı tattırmak için boşuna uğraştığı iki kalbi ertesi gün paramparça edecek bir yazı bütün acılarının öcünü almıştı. Lousteau'ya bakarak içinden, "İşte bir dost," diyordu, Lousteau'nun şimdiden tehlikeli bir rakip gibi kendisinden korktuğunu aklına bile getirmiyordu. Lucien bütün zekâsını göstermekle hata yapmıştı; sıradan bir yazı çok işine yarayabilirdi. Blondet, Finot'ya bir yeteneğin gücü bu seviyedeyse ona teslim olmak gerektiğini söyleyerek Lousteau'nun içini kemiren kıskançlığı frenledi. Bu söz Lousteau'ya nasıl davranması gerektiğini gösterdi ve o da Lucien'in dostu kalmaya, tehlikeli bir acemiyi sürekli muhtaç tutup ondan yararlanmak üzere Finot'yla anlaşmaya karar verdi. Bu karar iki adamın birbirlerinin kulaklarına fısıldadıkları iki cümleyle çabucak ve bütün derinliğiyle alınıp anlaşıldı.

– Yeteneği var.

– Çok ister.

– O!

– Bakarız!

Alman diplomat, Montcornet Kontesi'nin evinde karşılaşmış olduğu Blondet'ye bakarak sakin ve vakur bir babacanlıkla,

– Fransız gazetecilerle masaya oturduğumda hep korku duymuşumdur, dedi. Blucher'nin fikrini gerçekleştirme görevini üstlenmiş gibisiniz.

– Ne fikri? diye sordu Nathan.

– 1814'te Blucher Saacken ile Montmarte tepelerine geldiğinde, sizin için pek üzücü olan o günü hatırlattığım için affedin beni, gaddar biri olan Saacken, "Paris'i yakacağız demek!" demişti. Blucher, ayakları altında, Seine vadisine doğru uzanan ateşli ve dumanlı yarayı göstererek, "Sakın ha," dedi, "Fransa'yı bir tek bu öldürebilir!" Ülkemde gazete olmadığı için Tanrı'ya şükrediyorum, diye sürdürdü elçi kısa bir sessizlikten sonra. Daha on yaşında yaşlı bir diplomat kurnazlığına sahip o kâğıt külahlı çocuğun bende yarattığı korkuyu üstümden atabilmiş değilim. Sanırım bu gece bana pençelerini yumuşatma onurunu verecek aslanlar ve panterler arasında yemek yiyorum.

– Şurası açık ki, dedi Blondet, zatıâlinizin bu akşam bir yılan kustuğunuzu, bu yılanın bizim en güzel dansçımız Matmazel Tullia'yı soktuğunu bütün Avrupa'ya ilan edip ardından da Havva, *Kutsal Kitap*, ilk ve son günah gibi konularda yorumlar yapabilirdik. Ama endişelenmeyin, bizim konuğumuzsunuz.

– Gülünç bir şey olurdu, dedi Finot.

– İnsanın kalbindeki ve vücudundaki bütün yılanlar hakkında bilimsel yazılar yazıp oradan da diplomat milletine geçerdik, dedi Lousteau.

– Şu kiraz likörü şişesinde bile bir yılan bulup gösterebiliriz, dedi Vernou.

– Sonunda siz bile inanırsınız, dedi Vignon diplomata.

– Beyler, dedi Rhétoré Dükü, uyuyan pençelerinizi uyandırmayın.

– Gazetenin etkisi ve gücü henüz yeni başlıyor, dedi Finot. Gazetecilik henüz bir çocuk, büyüyecek. On yıla kalmaz her şey yayıncılığa bağımlı olacak. Düşünce her şeyi aydınlatacak, düşünce...

Blondet, Finot'nun sözünü keserek,

– Her şeyi mahvedecek, dedi.

– İşte bu bir özlü söz, dedi Claude Vignon.

– Kralları yaratacak, dedi Lousteau.

– Ve monarşileri savunup duracak, dedi diplomat.

– Bu yüzden, dedi Blondet, basın olmasaydı onu icat etmek gerekecekti, ama var işte ve biz de onun sayesinde yaşıyoruz.

– Ölümünüz de ondan olacak, dedi diplomat. Aydınlattığınızı düşündüğünüz geniş kitlelerin üstünlüğünün bireyin büyüklüğünü daha da zorlaştıracağını görmüyor musunuz? Aşağı tabakanın içine mantık yürütme yetisini koyduğunuzda, karşılığında isyan alacaksınız, ilk kurbanlar da sizler olacaksınız. Bir isyan çıktığında halk neyi kırıp döküyor?

– Sokak lambalarını, dedi Nathan, ama biz sade insanlarız, endişelenmeye gerek yok, yanımızdan geçip giderler.

– Siz herhangi bir hükümetin gelişip serpilmesine izin vermeyecek kadar akıllı bir halksınız. Öyle olmasaydı kılıcınızla tamamlayamadığınız Avrupa'nın fethine kaleminizle yeniden girişirdiniz.

– Gazete kötülüktür, dedi Claude Vignon. Bu kötülük kullanılabilir ama hükümet onunla savaşmak istiyor. Bu nedenle arada savaş olacak. Hangisi yıkılacak? Mesele bu.

– Hükümet, dedi Blondet, söylemekten dilimde tüy bitti. Fransa'da düşünce her şeyden güçlüdür ve gazeteler bütün düşünce sahibi insanları toplar, ayrıca Tartuffe kadar da ikiyüzlüdürler.

– Blondet! Blondet, dedi Finot, ileri gidiyorsun, burada aboneler var.

– Sen bu zehir depolarından birinin sahibisin, korksan iyi olur; her ne kadar onlardan geçiniyor olsam da, sizin dükkânlarınız benim umurumda değil!

– Blondet haklı, dedi Claude Vignon. Gazete kutsal bir yer olacağına partiler için araç haline geldi, ticaret aracı oldu ve tıpkı diğer ticaret türleri gibi dini imanı yoktur. Blondet'nin dediği gibi her gazete okura onların istediği türden sözler satan bir dükkân oldu. Kamburlar gazetesi olsa kamburların güzelliğini, iyiliğini ve gerekliliğini yazar dururdu sabah akşam. Artık gazete aydınlatmak için değil kanaatleri pohpohlamak için çıkıyor. Bu yüzden bir süre sonra bütün gazeteler korkak, ikiyüzlü, kalleş, yalancı ve cani olacak; düşünceleri, sistemleri, insanları öldürecek, bu sayede de giderek gelişecekler. Bütün akıllı insanların kârı onlara gidecek; kötülük yapılacak ama kimse bundan sorumlu olmayacak. Ben Vignon olacağım, sen Lousteau, sen Blondet, sen Finot; biz Aristides'ler, Platon'lar, Cato'lar, Plutarkhos'un anlattığı adamlar olacağız; hepimiz masum olacağız, bütün suçlarımızdan aklanacağız. Napoléon Konvansiyon üzerinde yaptığı inceleme sonucu ulaştığı olgunun nedenini söylemişti, siz bunu ister ahlaki ister ahlak dışı bulun: *Ortak işlenen suçlardan kimse sorumlu tutulamaz.* Gazete en korkunç şeyleri yapabilir, ama kişisel olarak hiç kimse kendini bu yüzden lekelenmiş saymaz.

– Peki ama hükümet baskıcı yasalar çıkaracak, dedi Du Bruel, hazırlıyor bile.

– Boş versenize! dedi Nathan, silahların en keskini olan Fransız düşüncesine yasa ne yapabilir ki!

– Düşünceler ancak düşüncelerle yenilebilir, dedi Vignon. Dili kinayelere, söz oyunlarına oldukça elverişli olan Fransız dehası ancak terör ve despotizmle bastırılabilir. Yasa ne kadar

baskıcı olursa düşünce de o kadar güçlü patlar, tıpkı supaplı bir makinedeki buhar gibi. Örneğin, kral iyi bir iş mi yaptı, gazete ona karşıysa bütün işi yapan bakandır, gazete bakana kızdıysa o zaman da her iyi işi kral yapmıştır. Gazete aşağılık bir iftira atmışsa birilerinden duymuştur. Şikâyet eden kişiden büyük özgürlüğe sığınıp af diler ve işin içinden sıyrılır. Mahkemeye verilse tekzip yazısı talep edilmediğinden yakınır, ama bu yazıyı istediğinizde de gülüp geçer, suçunu şakaymış gibi gösterir. Kurbanı mahkemeyi kazanırsa onunla alay eder. Ceza alırsa, büyük bir para cezasına çarptırılırsa davacıyı özgürlüklerin, memleketin ve aydınlığın düşmanı gibi gösterir. Filanca kişinin krallığın en dürüst insanı olduğunu anlatırken onun bir hırsız olduğunu ima eder. Böyle işte, kendi suçları önemsizdir, ona saldıranlarsa canavardır! Ve günü gelir her gün kendisini okuyanları her istediğine inandırır. Sonra hoşuna gitmeyen şeyleri ülkeye zararlı sayar, o ise hep haklıdır. Dine karşı dini, anayasayı krala karşı kullanır; yargıçlar ona dokunduklarında yargıçları yerin dibine batırır, halkın duygularına hizmet ettiklerindeyse över. Abone elde etmek için en heyecanlı hikâyeler uydurur, ünlü oyuncu Bobèche gibi gösteriler düzenler. Gazete okurlarının ilgisini çekmek, onları eğlendirmek pahasına babasını bile feda eder. Gerçekten ağlamak için vazoya kendi oğlunun küllerini koyan oyuncu gibi, âşığı için her şeyi feda eden sevgili gibi davranır.

Blondet, Vignon'un sözünü keserek,

– Kısaca basılı kâğıt haline gelmiş halktır gazete, dedi.

– Cömertlikten yoksun, ikiyüzlü halk, diye sürdürdü Vignon. Athena'nın Aristides'i kovması gibi o da yetenekli kişiyi dışarı atar. Eskiden onurlu kişilerin yönettiği gazetelerin sonradan, gerçek dehalarda bulunmayan lastik sabra ve korkaklığa sahip vasat kişilerin ya da kalem alacak parası olan bakkal takımının eline düştüğünü göreceğiz. Böyle şeyleri şimdiden görü-

yoruz! Ama on yıl sonra liseden çıkan her çocuk kendini büyük adam sayacak, bir gazete sütununa çıkıp kendinden öncekilere tokat atacak, yerlerine geçmek için ayaklarını kaydıracak. Basının ağzını tıkayan Napoléon iyi etmişti. Kendilerinin iktidara getirdiği bir hükümet olur da onların herhangi bir isteklerini yerine getirmezse şimdi kralın yönetimine karşı yönelttikleri aynı suçlamalar ve aynı yazılarla muhalefet edeceklerine bahse girerim. Gazetelere taviz verdikçe daha fazlasını isteyecekler. Doymuş gazetecilerin yerine aç ve yoksul gazeteciler geçecek. Yara hiç kapanmayacak, giderek daha da artacak, giderek daha da küstahlaşacak; kötülük büyüdükçe ona gösterilen hoşgörü de büyüyecek, ta ki Babil'de olduğu gibi, sayıca çoğalmaları yüzünden aralarında kargaşa çıkıncaya kadar. Hepimiz biliyoruz, gazeteler nankörlükte krallardan, hesapçılıkta ve dalavere çevirmede en pis tefeciden de ileri gidecek, her sabah üç kuruşluk fikirleriyle beynimizi kemirecekler; hepimiz gazetede yazacağız, tıpkı ölümlerinin orada olduğunu bile bile cıva madeninde çalışanlar gibi. İşte bakın, şurada, Coralie'nin yanında bir delikanlı... Adı ne? Lucien! Yakışıklı, şair ve daha da iyisi zeki biri; işte o da gazete denen düşüncenin batakhanelerinden birine girecek, en iyi düşüncelerini orada harcayacak, beynini kurutacak, ruhunu yozlaştıracak, fikir savaşlarında, *condottieri* yani paralı askerlerin savaşlarındaki hilelerin, yağmaların, yangınların, taraf değiştirmelerin yerine geçecek faili belirsiz kalacak alçaklıkları yerine getirecek. Hissedarların yararına dehasını harcadıktan sonra, bu zehir tüccarları diğer binlercesi gibi onu da, susuzsa açlıktan, açsa susuzluktan ölmeye terk edecek.

– Teşekkür ederim, dedi Finot.

– Yahu ben zaten biliyordum bunu, dedi Claude Vignon, bir kürek mahkûmuyum ben, yeni bir mahkûmun aramıza katılması hoşuma gidiyor. Blondet ve ben, yeteneklerimizi pazara süren falanca filanca beylerden daha güçlüyüz, buna karşın

onlar bizi hep sömürecek. Zekiyiz ama bir kalbimiz var, bizde sömürenlere özgü yırtıcı nitelikler yok. Tembeliz, hayalciyiz, bakarız, düşünürüz, sorgularız: Bizim beynimizi yerler, sonra da yanlış yapan bizmişiz gibi bizi suçlarlar!

– Daha eğlenceli şeyler söyleyeceksiniz sanmıştım, dedi Florine.

– Florine haklı, dedi Blondet, kamu hastalıklarını iyileştirme işini devlet adamı olacak şarlatanlara bırakalım. Charlet'nin dediği gibi: "Bağbozumuna tükürmek mi? Asla!"

– Vignon bana neyi hatırlatıyor biliyor musunuz? dedi Lousteau, Lucien'i göstererek. Pélican Sokağı'ndaki şişman kadınlardan birinin lise öğrencisine, "Ufaklık, buralar için henüz çok küçüksün..." deyişini.

Bu espri herkesi güldürdü, Coralie'nin de hoşuna gitti. Tüccarlar bir yandan dinliyor bir yandan da yiyip içiyorlardı.

– Bu kadar iyiliğin ve kötülüğün bir arada olduğu, nasıl bir ulus bu! dedi elçi Rhétoré Dükü'ne. Beyler, sizler iflas edemeyen savurganlarsınız.

Böylelikle Lucien, güzel bir rastlantıyla içine düşeceği uçuruma dair her tür bilgiyi edinmişti. D'Arthez, engelleri aşmayı sağlayacak duyguyu uyandırarak şairi soylu bir çalışmanın yoluna sokmuştu. Lousteau da ona gazeteciliğin ve edebiyatın gerçek yüzünü anlatarak, bencilce bir duyguyla onu uzaklaştırmayı denemişti. Lucien bu kadar gizli ahlaksızlığa inanmak istemiyordu ama dertlerini haykıran gazetecileri nihayet dinlemişti, geleceği görmek için bakıcısının karnını deşenler gibi onları işbaşında görmüştü. Bu akşam boyunca her şeyin içyüzünü görmüştü. Blucher'nin o kadar güzel anlattığı Paris ahlaksızlıklarından korkuya kapılıp dehşetle haykıracak yerde bu hoşsohbet insanlardan başı dönmüştü. Ahlaksızlıklarının süslü zırhı içinde, soğuk açıklamalarının parlak miğferi altında bu olağanüstü insanları, topluluğun ciddi ve ağırbaşlı adamla-

rından daha üstün buluyordu. Ayrıca zenginliğin ilk tatlarını alıyor, lüksün büyüsüne, donatılmış sofranın çekiciliğine kapılıyordu; hevesle dolu duyguları uyanıyordu, ilk kez kaliteli şarap içiyor, lüks mutfağın leziz yemeklerini ilk kez tadıyordu; bir elçiyi, bir dükü ve dansçısını gazeteciler arasında görüyor, onların korkunç gücüne hayran kalıyordu; bu krallar topluluğuna hükmetmek için içi içini yiyor, onları yenecek gücü kendinde buluyordu. Nihayet birkaç sözle mutlu ediverdiği Coralie'yi şölen mumlarının ışığı altında, yemeklerin buharı ve sarhoşluğun buğusu arasında inceleyebilmişti, muhteşem görünüyordu ona, aşk onu o denli güzelleştiriyordu ki! Bu kız zaten Paris'in en güzel, en sevimli oyuncusuydu. Topluluk, o denli soylu düşünce yuvası bile bu kadar mükemmel bir çekicilik karşısında dayanamayıp dağılıverirdi. Yazarlara özgü övülme isteğini Lucien'de ustalar uyandırmış, ilerideki rakipleri Lucien'i övmüştü. Yazısının başarısı ve Coralie'nin gönlünü çelmiş olması kendisinden daha genç birinin başını döndürecek iki zaferdi. Bu konuşmalar sırasında herkes çok iyi yemek yemiş, bol bol içmişti. Camusot'nun yanında oturan Lousteau kimseye göstermeden onun şarap kadehine iki üç kez kiraz brendisi koydu ve içirmek için onun gururunu okşadı. Bu dalavere öyle güzel işledi ki tüccar hiç kuşkulanmadı, gazeteciler kadar kurnaz olduğunu düşünüyordu. Çeşitli tatlıların ve şarabın getirilip götürüldüğü sırada sert şakalar başladı. Akıllı bir adam olan diplomat, bu tür insanların ziyafet sonraları kaba saba sahnelerin anlatılmasına yol açan aptallıkları belirmeye başlayınca dük ile dansçıya bir işaret yaptı ve üçü birden ortadan kayboldu. Camusot kendini kaybedince, bütün yemek boyunca on beş yaşındaki âşıklar gibi davranan Coralie ve Lucien merdivenlerden sıvışıp kendilerini bir arabaya attılar. Camusot masanın altında yattığı için Matifat oyuncuyla birlikte ortadan kaybolduğunu düşündü; tüttüren, şarap içen, kahkaha atan,

tartışan konukları bırakıp yatmaya giden Florine'in peşine takıldı. Gün doğarken hâlâ oradaydılar, sadece tam bir ayyaş olan Blondet konuşabiliyor ve uyuyanları gül parmaklı şafağın şerefine kadeh kaldırmaya davet ediyordu.

Lucien Paris'in sefahat âlemlerine alışkın değildi; merdivenleri inerken hâlâ aklı başındaydı ama açık havaya çıktığında sarhoşluğun çirkinliği de belirdi. Coralie ve hizmetçisi şairin kollarına girip onu Vendôme Sokağı'nda, oyuncunun oturduğu güzel apartmanın ilk katına çıkarmak zorunda kaldılar. Merdivenlerde Lucien bayılacak gibi oldu ve fena halde hastalandı.

– Çabuk Bérénice, çay, çay yap! diye bağırdı Coralie.

– Bir şeyim yok, hava çarptı, diyordu Lucien, ayrıca bu kadar çok hiç içmemiştim.

Coralie ne kadar güzelse o da o kadar çirkin Normandiyalı şişman Bérénice,

– Zavallı çocuk! Kuzu gibi masum, dedi.

Sonunda kendinden geçen Lucien'i Coralie'nin yatağına yatırabildiler. Coralie, Bérénice'in yardımıyla bir annenin küçük çocuğuna gösterdiği özen ve sevgiyle şairini soydu, bu sırada Lucien hâlâ,

– Bir şeyim yok, havadan! Teşekkür ederim anne, diyordu.

– Ne güzel anne diyor, diye haykırdı Coralie onu saçlarından öperek.

– Böyle bir meleği sevmek ne hoştur matmazel, nereden buldunuz onu? Siz ne kadar güzelseniz o da o kadar yakışıklı, böyle bir erkeğin olabileceğini hiç düşünmemiştim, dedi Bérénice.

Lucien uyumak istiyordu, nerede olduğunu bilmiyordu, hiçbir şey görmüyordu, Coralie ona birkaç fincan çay içirdi, sonra da uyuması için bıraktı.

– Bizi ne kapıcı ne de başka kimse gördü, dedi Coralie.

– Hayır, sizi bekliyordum.

– Victoire hiçbir şey bilmiyor.

– Her zamanki gibi, dedi Bérénice.

On saat sonra, öğleye doğru Lucien, Coralie'nin bakışları altında uyandı, uyurken onu seyretmişti Coralie! Şair bunu anladı. Oyuncunun üstünde her yanı lekelerle dolu ve kutsal hatıra olarak saklayacağı güzel giysisi vardı. Lucien ödülünü bekleyen gerçek aşkın fedakârlığını ve inceliklerini gördü: Coralie'ye baktı. Coralie bir anda soyundu ve yılan gibi Lucien'in yanına sokuldu. Şair akşam saat beşte ilahi hazlarla sarmalanmış halde uyuyordu, oyuncunun odasını gözucuyla görmüştü; göz kamaştırıcı bir lüks yuvası, baştan başa beyaz ve pembe, harikalar diyarı, ince zevk arayışları âlemiydi burası, Lucien'in Florine'de daha önce hayran kaldıklarını da aşıyordu. Coralie kalkmıştı. Endülüslü rolünü oynamak için yedide tiyatroda olmalıydı. Zevk içinde uyuyan şairini yine seyretmiş, duyguları kalple, kalbi duygularla birleştirip hepsini coşturan bu soylu aşka doyamamış, sarhoş olmuştu. Duyguları yaşamak için şu yeryüzünde iki can ama gökyüzünde tek aşk olmasını sağlayan bu tanrısallık bütün günahlarının kefaretiydi. Ayrıca Lucien'in insanüstü güzelliği kimin için bir mazeret sayılmazdı ki? O yatağın önünde diz çökmüş, içi aşkla dolmuş oyuncu kendini kutsanmış hissediyordu. Bu zevkli anları Bérénice bozdu.

– Camusot geliyor, burada olduğunuzu biliyor, diye haykırdı.

Lucien içten gelen bir gönül yüceliğiyle, Coralie'ye zarar vermemek için kalktı. Bérénice bir perdeyi çekti. Lucien çok hoş bir tuvalet odasına geçti, Bérénice ile sevgilisi görülmemiş bir hızla Lucien'in elbiselerini getirdiler. Tüccar içeri girdiğinde Coralie'nin gözüne şairin botları çarptı; Bérénice gizlice cilaladıktan sonra kurusun diye ateşin önüne koymuştu. Hizmetçi ve sevgili bu suç kanıtı botları unutmuşlardı. Bérénice hanımıyla endişeyle bakıştıktan sonra dışarı çıktı. Coralie

kanepesine oturdu ve Camusot'ya karşısındaki koltuğa oturmasını söyledi. Coralie'ye tapan adamcağız botlara bakıyor ve bakışlarını sevgilisine çevirmeye cesaret edemiyordu.

"Bu botlardan işkillenip Coralie'den ayrılmalı mıyım? Küçük bir şey için gereksiz bir kızgınlık olur bu. Her yerde bot bulunur. Bunlar da bir ayakkabıcının rafında ya da bir adamın ayağında bulvarlarda olsa daha iyi olurdu gerçi. Ama burada, ayaksız olarak durmaları sadakate pek uymuyor. Gerçi ben de elli yaşındayım; aşk gibi kör olmam gerek."

Bu korkakça monoloğun affedilecek yanı yoktu. Bu botlar günümüzde kullanılan yarım botlardan değildi ve bir dereceye kadar dalgın birinin gözünden kaçabilirdi; bunlar o zamanlar modanın gerektirdiği gibi bir çift uzun bottu, çok şık, püsküllü, hep açık renk pantolonların altında pırıl pırıl yanan, eşyaları tıpkı bir ayna gibi yansıtan botlardı. O yüzden bu botlar dürüst ipek tüccarının gözlerini oyuyor, hatta deyiş yerindeyse kalbini parçalıyordu.

– Neyiniz var? diye sordu Coralie.

– Hiç, dedi adam.

– Zili çalın, dedi Camusot'nun korkaklığına gülümseyerek. Bérénice, dedi hizmetçi içeri girer girmez, şu lanet botları giyebilmem için kanca bul bana. Bu akşam locama getirmeyi de unutma.

– Nasıl? Botlar sizin mi? dedi Camusot rahat bir nefes alarak.

– Ya ne sanmıştınız? diye sordu büyüklenerek. Koca budala, yoksa siz bunların... İnanırdı, inanırdı! dedi Bérénice'e. Şey'in oyununda erkek rolü oynuyorum, hiç erkek kılığına girmemiştim. Ayak ölçümü alan tiyatronun ayakkabıcısı yenileri gelinceye kadar yürümeye alışayım diye bu botları getirdi, giydirdi, o kadar acıttı ki çıkardım ama yine giymem gerekecek.

– Rahatsız ediyorsa giymeyin, dedi Camusot.

– Matmazel, biraz önceki gibi kendine acı çektirmese iyi

eder, dedi Bérénice; acıdan ağlıyordu mösyö! Ben erkek olsam sevdiğim kadının ağlamasına asla izin vermem! İnce maroken botlar daha iyi olur. Ama tiyatro idaresi o kadar cimri ki! Mösyö, onun için siz ısmarlasanız...

– Peki, dedi tüccar. Kalkıyor musunuz? diye sordu Coralie'ye.

– Sizi her yerde aradıktan sonra, biraz önce, saat altıda dönebildim. Tam yedi saat arabayı göndermediniz. Gösterdiğiniz özen ancak bu kadar işte! İçki şişesi için beni unutuyorsunuz. Başımın çaresine bakmak zorunda kaldım, oysa ben her akşam sahneye çıkmak zorundayım, *Kadı* iyi para getirecek çünkü. O delikanlının yazdıklarını haksız çıkarmaya niyetim yok.

– Yakışıklı çocuk, dedi Camusot.

– Öyle mi sizce? O tür insanları sevmem, daha çok kadına benzerler; hem onlar siz yaşlı tüccarlar gibi sevmesini bilmez. Bu kadar mı canınız sıkılıyor!

– Mösyö madamla mı yemek yiyecek? diye sordu Bérénice.

– Hayır, ağzımın tadı yok.

– Dün tam anlamıyla zom olmuştunuz. Ah! Camusot Baba, öncelikle, ben çok içen adamları sevmem...

– O delikanlıya bir hediye vermelisin, dedi tüccar.

– Ha, evet! dedi. Florine'in yaptıklarını yapmaktansa borcumu böyle ödemeyi yeğlerim. Hadi soysuz sevgilim, gidin artık ya da zaman kaybetmemem için bana araba bulun.

– Yarın müdürünüzle Rocher de Cancale'de akşam yemeğine gitmek için arabanız olacak. Pazar günü yeni oyun oynanmayacak.

– Gelin, yemek yiyeceğim, dedi Coralie, Camusot'yu geçirirken.

Coralie'nin çocukluk arkadaşı, iriyarı olduğu kadar zeki, incelikli ve kurnaz bir kadın olan Bérénice bir saat sonra Lucien'i saklandığı odadan çıkardı.

– Burada kalın, Coralie yalnız dönecek, hatta canınızı sıkar-

sa Camusot'ya bile yol vermek istiyor, dedi Bérénice, Lucien'e. Ama sevgilisinin kuzusu, siz onu iflasa sürükleyemeyecek kadar meleksiniz. Bana açıkça söyledi, her şeyi bırakmaya, bu cennetten ayrılıp sizinle tavan arasında yaşamaya hazır. Ah, o kıskanç, o haset insanlar sizin paranızın pulunuzun olmadığını ve Quartier Latin'de oturduğunuzu anlatmışlar ona. Ben de gelirim sizinle, ev işlerinizi yaparım. Ama zavallı yavrucağı teselli ettim. Öyle değil mi mösyö, böyle aptallıklar yapmayacak kadar akıllısınız siz, değil mi? Ah, zaten siz de göreceksiniz, öteki şişko tam bir bostan korkuluğu, ama siz sevgilisiniz, insanın ruhunu teslim edebileceği ilahi aşksınız. Bilseniz rollerini tekrarlattığım zaman Coralie ne kadar da cicidir! Ana kuzusudur, cici aşktır o! Tanrı'nın meleklerinden birini göndermesini hak etmişti, öylesine usanmıştı hayattan. Annesi ona hiç rahat vermemişti, onu döverdi, sonunda sattı! Evet mösyö, bir anne öz çocuğunu sattı! Benim kızım olsaydı şimdi Coralie'ye hizmet ettiğim gibi ona da hizmet ederdim, Coralie'yi kendi çocuğum bilirim. İlk kez onun mutluluğuna tanık oluyorum, ilk kez bu kadar alkışlandı. Sizin yazınızdan sonra ikinci temsil için çok sayıda alkışçı tutuldu. Siz uyurken Braulard gelip onunla çalıştı.

– Kim, Braulard mı? diye sordu Lucien bu adı daha önce duyduğunu sanarak.

– Alkışçıların başı, Coralie'yle görüşüp oyunun nerelerinde alkışlanacağını kararlaştırdı. Dost görünüyor ama Florine ona bir oyun edip bütün alkışları alabilirdi. Yazınız sayesinde bütün bulvar çalkalanıyor. Prenslere layık bir yatak, dedi yatağa dantelli bir ayak örtüsü yerleştirerek.

Mumları yaktı. Ortalık aydınlanınca Lucien kendini *Perilerin Yuvası*'nda sandı. Camusot duvarlara gerilmek ve pencerelere çekilmek için Altın Koza mağazasının en pahalı kumaşlarını seçmişti. Şair saraylara layık bir halının üstünde yürüyordu. Değerli ağaçtan mobilyaların üzerinde dans eden ışık huzme-

leri oymaların kıvrımları arasında kayboluyordu. Beyaz mermerden şömine en pahalı biblolarla parıldıyordu. Yatak örtüsü zerdeva postuyla çerçeveli kuğu desenliydi. Kırmızı ipekten astarlı siyah kadifeden terlikler *Papatyalar*'ın şairini bekleyen zevkleri haber veriyordu. İpek kaplı tavandan enfes bir lamba sarkıyordu. Her yanda saksılar içinde seçme çiçekler, güzel beyaz sümbüller, kokusuz kamelyalar görülüyordu. Her yerde masumiyet havası vardı. Burada bir oyuncunun ve oyunculara özgü hayat tarzının yaşadığını kim söyleyebilirdi. Bérénice, Lucien'in şaşkınlığını fark etti.

– Güzel değil mi? dedi okşayıcı bir sesle. Aşk için tavan arasından daha iyi bir yer değil mi? Bir delilik yapmasına engel olun, diye ekledi, aşçı kadın evde bir sevgilinin olduğundan kuşkulanmasın diye hanımının yemeğinden ayırdığı yemeklerle dolu mükemmel bir yuvarlak masayı önüne koyarak.

Lucien tanesi bir Louis altını edecek resimli tabaklarda, işlemeli gümüş takımlarda Bérénice'in sunduğu yemeklerle bir güzel karnını doyurdu. Bir liselinin üzerinde çıplak teni ve beyaz çoraplarıyla bir sokak yosması ne etki yaparsa bu lüks de onun üzerinde o etkiyi yaratmıştı.

– Camusot ne mutlu biri, dedi.

– Mutlu mu? dedi. Ah! Sizin yerinizde olmak, ağarmış saçlarıyla sizin genç kumral saçlarınızı değiştirmek için bütün servetini verirdi.

Bordeaux'nun en zengin İngilizler için özenle hazırladığı en nefis şaraptan sunduğu Lucien'e Coralie gelinceye kadar yatmasını, azıcık uyumasını söyledi, zaten Lucien de hayran kaldığı bu yatakta yatmak istiyordu. Şairin yüzünde bu isteği okuyan Bérénice hanımı adına mutluydu. On buçukta Lucien aşkla dolu bakışların altında uyandı. Coralie en çekici gece kıyafetleri içinde oradaydı. Lucien uyumuştu. Lucien artık sadece aşktan sarhoştu. Bérénice çekilirken,

– Yarın saat kaçta? diye sordu.

– On birde, kahvaltımızı yatağa getirirsin. Saat ikiden önce kim gelirse gelsin evde yokum.

Ertesi gün saat ikide, oyuncu ve âşığı giyinmişlerdi, sanki şair koruyucu meleğini ziyarete gelmiş gibi karşısındaydı. Coralie, Lucien'i yıkamış, saçlarını taramış, giydirmişti; ona Colliau'dan sedir ağacından bir kutu içinde bir düzine kadar eldiven, on iki kravat, on iki mendil aldırmıştı. Kapısında bir arabanın gürültüsünü işittiğinde Lucien'le birlikte pencereye seğirtti. Her ikisi de gösterişli bir arabadan Camusot'nun indiğini gördüler.

– Bir erkekten ve lüksten insanın bu kadar nefret edebileceği aklıma gelmezdi, dedi Coralie.

– Beş parasız kalmanıza razı olamayacak kadar yoksulum ben, dedi Lucien gururunu hiçe sayarak.

– Küçük bebeğim, beni çok seviyorsun demek? dedi Lucien'i bağrına basarak.

Lucien'i Camusot'ya göstererek,

– Arabayı denemek için Champs-Elysée'de gezintiye çıkacağımızı düşünerek mösyönün bu sabah beni görmesini istedim.

– Yalnız gidin, dedi Camusot üzüntüyle, yemeği sizinle yiyemeyeceğim, bu akşam karımın doğum günü, unutmuşum.

– Zavallı Musot, dedi tüccarın boynuna sarılarak, kim bilir ne kadar sıkılacaksın!

Bu güzel kupa arabasının keyfini Lucien'le çıkaracağını, onunla birlikte Boulogne ormanına gideceğini düşünerek mutluluktan sarhoş olmuştu; bu sevinç içinde Camusot'yu seviyormuş gibi davranıyor, ona bin bir cilve yapıyordu.

– Size her gün bir araba vermek isterdim, dedi zavallı adam.

– Hadi mösyö, saat iki oldu, dedi oyuncu utandığını fark ettiği ve güzel bir hareketle teselli ettiği Lucien'e.

Coralie, Lucien'i peşinden sürükleyerek merdivenlerden

hızla indi, Lucien tüccarın arkalarından bir fok balığı gibi sürüklendiğini ama yetişemediğini duyuyordu. Şair en güçlü zevklerin sarhoşluğu içindeydi; mutlulukla ışıldayan Coralie ona hayranlıkla bakanlara zevk ve zarafet dolu bir kıyafet sunuyordu. Champs-Elysée'deki Parisliler bu iki âşığa hayran kaldı. Boulogne ormanının bir gezinti yolunda arabaları Madam d'Espard ile Madam de Bargeton'un arabalarıyla karşılaştı, iki kadın Lucien'e şaşkınlıkla baktılar, o ise zaferini hisseden ve gücünü kullanmak isteyen bir şairin küçümseyici bakışıyla süzdü onları. Kalbine düşürdükleri, içini kemiren intikam düşüncesini bir bakışla bu iki kadına aktardığı o an hayatının en tatlı anlarındandı ve belki de bütün yazgısını belirleyecekti. Çılgınca gururu Lucien'i ele geçirmişti: Yeniden salonlarda boy göstermek, yeni bir parlak zafer kazanmak istiyordu; bir zamanlar çalışkan şairin, topluluğun dostunun ruhunu ayaklarıyla çiğnediği bütün sosyete küçüklükleri doldurdu. O zaman Lousteau'nun kendisi için kalkıştığı saldırının ne anlama geldiğini anladı: Lousteau onun tutkularına hizmet etmişti; oysa topluluk, o herkesin akıl hocası, bu tutkuları can sıkıcı erdemlerle ve Lucien'in yararsız bulmaya başladığı çalışmalar yoluyla yok eder gibiydi. Çalışmak mı! Zevklere susamış insanlar için ölüm demek değil midir bu? Böylece yazarlar oyuncuların ve hafifmeşrep kadınların lüks hayatlarına, ziyafetlerine, boşgezerliklerine ve hazlarına nasıl da kolayca kapılıverirler! Lucien bu iki çılgın gün boyunca yaşadıklarının devam etmesi için karşı konulmaz bir istek duydu içinde. Rocher de Cancale'deki yemek enfesti. Lucien orada Florine'in evindeki davetlileri gördü, sadece elçi, dük ve dansçı, bir de Camusot yoktu, onların yerine iki ünlü oyuncu ve yanında metresiyle birlikte Hector Merlin vardı: Kendisine Madam du Val-Noble dedirten bu kadın o sıralarda Paris'in gözde çevrelerini oluşturan ve bugün yerinde bir adla, *Lorettes* kadınları olarak adlandırılan o kadın-

ların en güzeli ve en zarifiydi. Kırk sekiz saattir bir cennette yaşayan Lucien yazısının kazandığı başarıyı öğrendi. Kutlamaları, imrenerek bakanları görünce kendine güveni geldi; zekâsı ışıldadı, aylar boyunca edebiyatta ve sanat dünyasında parıldayan Lucien de Rubempré oldu. Devlerin insan eti kokusunu alması gibi yeteneği tahmin etmede ustalığı su götürmez olan Finot, emri altındaki gazeteciler arasına onu da katmaya çalışarak Lucien'e iltifatlar yağdırdı. Lucien bu pohpohlamalara kaptırdı kendini. Coralie düşünce istismarcısı olan bu adamın dolaplarını anladı ve Lucien'i ona karşı uyardı.

– Hiçbir söz verme yavrucuğum, seni sömürmek istiyorlar, akşam bunları konuşuruz, dedi şairine.

– Olsun, dedi şair, onlar kadar kötü ve kurnaz olabilecek yeteneğim var.

Kuşkusuz Hector Merlin'le sadece yazıdaki boşluklar nedeniyle bozuşmuş olmayan Finot, Merlin'i Lucien'e, Lucien'i de Merlin'e tanıttı. Coralie ve Madam du Val-Noble dost oldular, birbirlerini okşayıcı sözlere ve iltifatlara boğdular. Madam du Val-Noble, Lucien ile Coralie'yi akşam yemeğine davet etti. Yemekte bulunan gazeteciler arasında en tehlikelisi olan Hector Merlin, ölçüsüz bir hırsa, sınırsız bir kıskançlığa sahip, çevresindeki bütün kötülüklerden mutluluk duyan, yarattığı ayrılıklardan parsa toplayan, aklı iyi çalışan, iradesi kıt ama iradenin yerine sonradan görmeleri altının ve iktidarın aydınlattığı yere götüren içgüdüyü koyan kısa boylu, ince kısılmış dudaklı, kupkuru bir adamdı. Lucien ve o birbirlerinden hoşlanmadılar. Nedenini açıklamak zor değil. Lucien içinden kısık sesle düşünürken Merlin, Lucien'e düşüncelerini yüksek sesle söyleme kusurunu işlemişti. Tatlı servis edildiğinde en içten dostluklar hepsi de kendini diğerlerinden üstün gören bu insanları birleştirmiş gibiydi. Aralarına yeni katılan Lucien onların iltifatlarına konu oldu. Açık yüreklilikle konuşuluyor-

du. Bir tek Hector Merlin gülmüyordu. Lucien ona bunun nedenini sordu.

– Çünkü edebiyat ve gazetecilik dünyasına girip hayallere kapıldığınızı görüyorum. Dost bulacağınızı sanıyorsunuz. Biz hepimiz duruma göre hem dost hem de düşmanız. Ancak başkasını vurmamıza yarayacak silahlarla ilk önce kendimizi vururuz. Kısa süre sonra iyi duygularla hiçbir şey elde edemeyeceğinizi fark edeceksiniz. İyi kalpliyseniz kötü olun. Hesabınız için kavgacı olun. Bu yüce yasayı kimse size söylemediyse ben söyleyeyim ve bu da sıradan bir öğüt değil. Sevilmek istiyorsanız sevgilinizi biraz olsun ağlatmaksızın yanından ayrılmayın; edebiyatta servet elde edebilmek için herkesi, hatta dostlarınızı bile yaralayın, onurlarını kırın onların: Herkes size iltifat edecektir.

Hector Merlin, Lucien'in ifadesinden sözlerinin kalbe değen bir hançer gibi acemi gencin içine işlediğini görerek mutlu oldu. Oyun oynadılar. Lucien bütün parasını kaybetti. Coralie onu evine götürdü ve aşkın hazları, sonraları onda kurbanlarından birini bulacak olan kumarın korkunç heyecanlarını unutturdu. Ertesi gün Coralie'nin evinden çıkıp Quartier Latin'deki evine gelirken kaybettiği parayı kesesinde buldu. Bu özen onu önce üzdü, oyuncunun evine geri dönüp onu aşağılayan bu hediyeyi iade etmek istedi; ama çoktan Harpe Sokağı'na gelmişti, Cluny Oteli'ne doğru yoluna devam etti. Yürürken bir yandan da Coralie'nin yaptığı bu iyiliği düşündü, bunda o tür kadınların aşklarına karıştırdıkları anne sevgisinin bir işaretini gördü. O kadınlarda aşk bütün duyguları içerir. Lucien, düşünceleri daldan dala atlarken, nihayet bu parayı kabul etmek için bir neden buldu ve kendi kendine, "Onu seviyorum," dedi, "karıkoca gibi yaşayacağız nasılsa ve ondan hiç ayrılmayacağım!" Lucien'in otelin çamurlu ve pis kokulu merdivenlerinden çıkarken, kapısının kilidini gıcırtıyla açarken, kirli döşemeyi ve korkunç bir sefalet ve çıplaklık içindeki odasındaki acınası

şömineyi görünce neler hissettiğini herkes anlayabilir, Diogenes ruhuna sahip değilse elbette. Masasının üstünde romanının müsveddesini ve Daniel d'Arthez'in şu notunu buldu:

> Sevgili şair, dostlarımız eserinizden neredeyse memnun kaldı. Bunu dosta düşmana çok daha güvenle sunabileceğinizi söylüyorlar. Panorama-Dramatique konusundaki güzel yazınızı okuduk ve bizde ne kadar üzüntü uyandırıyorsanız edebiyatta da bir o kadar kişi imreniyordur size.
>
> DANIEL

– Üzülüyorsak mı! Ne demek bu, diye haykırdı Lucien bu nottaki nazik üsluba şaşırarak.

Topluluk için bir yabancı mıydı o? Tiyatro kulislerinin kendisine sunduğu meyveleri yalayıp yuttuktan sonra, Quatre-Vents Sokağı'ndaki dostlarının takdirine ve dostluğuna daha çok değer veriyordu. Bir süre derin düşüncelere daldı, bu odadaki şimdiki zamanı ile Coralie'nin odasındaki gelecek zamanı düşündü. Kimi kez onurlu kimi kez de onur kırıcı ikilemlerin pençesine düşmüş bir halde oturdu ve dostlarının eserini kendisine ne durumda geri verdiklerini incelemeye koyuldu. Nasıl bir şaşkınlık içindeydi! Bir bölümden diğerine, henüz tanınmamış bu büyük insanların usta ve sadık kalemleri onun sefil yazılarını zenginliğe dönüştürmüştü. Dolu dolu, tok, özlü, canlı bir diyalog, zamanın havasının solunduğu söylevlerle karşılaştırdığında olsa olsa gevezelik olabileceğini anladığı kendi sohbetlerinin yerini almıştı. Biraz gevşek desenli portreleri güçlü biçimde belirtilmiş ve renklendirilmişti; hepsi insan hayatına ilişkin ilginç olgulara bağlıydı ve bu, kuşkusuz Bianchon'un elinden çıkma, incelikle ifade edilmiş ve onları canlıymış gibi gösteren fizyolojik gözlemler sayesindeydi. Laf kalabalığı betimlemeleri özlü ve canlı hale gelmişti. Biçimsiz, kötü giyimli

bir çocuk vermiş, onun yerini kemerli, beyaz elbiseli, pembe eşarplı çok sevimli, nefis bir kız almıştı. Böyle bir büyüklük karşısında yerin dibine geçmiş halde, böyle bir dersin paha biçilmez olduğunu hissederek, kendisine edebiyat ve sanat hakkında dört yıllık okumalarından, karşılaştırmalarından ve incelemelerinden daha çok şey öğreten bu düzeltmelere hayran kalarak gözyaşlarına boğulurken gece bastırmıştı. Beceriksizce bir hatanın düzeltilmesi, tam yerine konulan ustaca bir dokunuş her zaman kuramlardan ve gözlemlerden daha öğreticidir.

– Ne dost insanlar! Ne iyi kalpli insanlar! Nasıl da mutluyum, diye bağırdı müsveddeleri bağrına basarak.

Şairane ve gelgit huylu kişilerin kapıldığı coşkuya kapılarak Daniel'in evine koştu. Ama merdivenlerden çıkarken hiçbir şeyin onurlu yoldan ayıramayacağı bu yürekli insanlara o kadar da layık olmadığını düşündü. İçinden bir ses eğer Daniel, Coralie'yi sevmiş olsa, onu Camusot'yla birlikte kabul etmeyeceğini söylüyordu. Ayrıca topluluğun gazetecilerden ne kadar çok tiksindiğini biliyor ve kendisini biraz da olsa gazeteci sayıyordu. Biraz önce dışarı çıkmış olan Meyraux dışında dostlarını yüzlerinden okunan bir üzüntü içinde buldu.

– Neyiniz var dostlar? dedi Lucien.

– Korkunç bir haber aldık, çağımızın en büyük adamı, en sevdiğimiz dostumuz, iki yıl boyunca bizim ışığımız olan...

– Louis Lambert, dedi Lucien.

– Çaresi olmayan bir felç geçirdi, dedi Bianchon.

– Duygusuz bir bedenle ve başı göklerde olarak ölecek, dedi Chrestien ciddi bir edayla.

– Yaşadığı gibi ölecek, dedi D'Arthez.

– Aklının geniş imparatorluğuna atılmış bir ateş, aşk yaktı onu, dedi Léon Giraud.

– Ya da, dedi Joseph Bridau, onu öyle bir yere çıkardı ki artık göremiyoruz.

– Ağlaması gereken bizleriz, dedi Fulgence Ridal.

– Belki iyileşir, diye haykırdı Lucien.

– Meyraux'nun bize söylediğine göre tedavisi yokmuş. Kafasında, tıbbın âciz kaldığı sahneler sergileniyor.

– Buna karşın bazı çareler var, dedi D'Arthez.

– Evet, dedi Bianchon, o sadece felçli, biz olsa olsa bir budala haline getirebiliriz onu.

– Kötülük tanrısına onun yerine başka birini kurban sunamamak ne kötü! diye haykırdı Michel Chrestien. Ben kendi başımı vermeye hazırım!

– Peki Avrupa federasyonunun hali ne olacak? dedi D'Arthez.

– Ya, doğru, dedi Michel de Chrestien, insan olmadan önce insanlığa aitiz biz.

– Buraya hepinize teşekkür etmek için gelmiştim, dedi Lucien. Bakır paramı altına çevirmişsiniz.

– Teşekkür mü? dedi Bianchon. Sen bizi ne sandın?

– Bundan zevk duyan biz olduk, dedi Fulgence.

– E, artık gazeteci oldunuz mu? diye sordu Léon Giraud. İşe başladığının dedikodusu Quartier Latin'e kadar geldi.

– Henüz değil, dedi Lucien

– Çok şükür, dedi Michel Chrestien.

– Size söylemiştim, diye sürdürdü D'Arthez. Lucien saf vicdanın değerini bilenlerdendir. Gece yastığa başını koyarken, "Başkalarının eserlerini yargılamadım, kimseye sıkıntı vermedim; zekâm hiçbir masumun ruhuna hançer gibi saplanmadı; şakalarım hiçbir mutluluğu boğmadı, aptalca bir mutluluğa bile zarar vermedi, haksız yere dehayı yormadı; alayın kolay zaferine burun kıvırdım; nihayet kanılarıma aykırı bir görüşü asla savunmadım," diyebilmek insanın canına can katmaz mı?

– Ama, dedi Lucien, insan bir gazetede çalışırken de böyle olabilir sanırım. Eğer geçinmek için sadece bu imkânım varsa katlanmak gerekir.

– Vay, vay, vay, dedi Fulgence her hecede sesini yükselterek. Teslim oluyoruz.

– Gazeteci olacak, dedi Léon Giraud ağır bir edayla. Ah, Lucien! Hakikatin ve adaletin asla ayaklar altına alınmayacağı bir gazete yayımlayacak olan bizlerle birlikte olsaydın, insanlığa yararlı düşünceleri yayacaktık orada...

– Bir tek aboneniz bile olmazdı, dedi Lucien Makyavelvari bir şekilde Léon'un sözünü keserek.

– Beş yüz olurdu sayısı ama beş bine bedel olurdu, diye karşılık verdi Michel Chrestien.

– Sermaye bulmanız gerekir, dedi Lucien.

– Hayır, dedi D'Arthez, sadece fedakârlık.

– Bir parfüm dükkânı sanki, dedi Michel Chrestien komik bir hareketle Lucien'in başını koklayarak. Seni süslü püslü atlar koşulmuş, kalantorlara yaraşır bir arabada, prensin metresi Coralie'yle görmüşler.

– Ne var bunda, dedi Lucien, ne kötülük var?

– Sanki kötülük varmış gibi söyledin, dedi Bianchon.

– Lucien'in hayatta ona destek olacak soylu bir hanımla, bir Beatrice'le birlikte olmasını isterdim, dedi D'Arthez.

– Peki ama Daniel, dedi Lucien, aşk her yerde kendiyle aynı değil midir?

– A, bak bu konuda ben aristokratım, dedi cumhuriyetçi. Bir oyuncunun seyirciler önünde yanağından öptüğü bir kadını, kulislerde sen diye hitap edilen, parter önünde alçalan ve ona gülümseyen, eteklerini havalandırarak dans eden ve benim tek başıma görmek isteyeceğim şeyleri herkese göstermek için erkek kılığına giren bir kadını sevemezdim ben. Ya da böyle bir kadını sevseydim onu tiyatrodan alır, aşkımla günahlarından arındırırdım.

– Peki tiyatrodan ayrılmazsa?

– Üzüntüden, kıskançlıktan, bin bir dertten ölür giderdim.

İnsan aşkını ağzından diş çeker gibi kalbinden çekip çıkaramaz.

Lucien üzgün ve düşünceli bir havaya büründü. "Camusot'ya katlandığımı öğrenince beni küçümseyecekler," diye geçirdi içinden.

– Dinle bak, dedi cumhuriyetçi korkutucu ve babacan bir tavırla, büyük bir yazar olabilirsin ama hep küçük bir dalavereci olarak kalacaksın.

Şapkasını aldı ve çıktı.

– Michel Chrestien çok sert, dedi şair.

– Sert ama tıpkı dişçi kerpeteni gibi kurtarıcı, dedi Bianchon. Michel senin geleceğini görüyor. Belki de şu anda sokakta senin için ağlıyordur.

D'Arthez yumuşak ve teselli edici sözler söyledi, Lucien'i kendine getirmeye çalıştı. Bir saat sonra şair topluluktan ayrıldı, vicdanı onu rahat bırakmıyordu, çünkü ona, "Gazeteci olacaksın!" diye bağırıyordu, tıpkı Macbeth'e, "Kral olacaksın!" diye bağıran cadı gibi. Sokakta sabırlı D'Arthez'in zayıf bir ışıkla aydınlanan pencerelerine baktı ve içinde üzüntü, ruhunda endişeyle evine geldi. İçindeki bir his ona gerçek dostlarını son kez bağrına basmış olduğunu söylüyordu. Sorbonne Meydanı tarafından Cluny Sokağı'na girince Coralie'nin arabasını tanıdı. Şairini bir an olsun görmek, ona sadece iyi akşamlar demek için oyuncu Temple Bulvarı'nı aşıp Sorbonne'a kadar gelmişti. Lucien izbe odası karşısında sevgilisini gözyaşları içinde buldu, o da sevgilisi gibi sefil olmak istiyordu; gömlekleri, eldivenleri, kravatları ve mendilleri korkunç otel komodinine yerleştirirken ağlıyordu. Üzüntüsü o kadar gerçek, o kadar büyüktü, o kadar büyük bir aşkı ifade ediyordu ki, bir oyuncuya âşık olduğu için ayıplanan Lucien, Coralie'yi sefalet sınavından geçmeye hazır bir azize gibi görüyordu. Bu tapılası kadın buraya gelmek için bir bahane bulmuş, Matifat, Florine ve Lousteau grubunun verdiği ziyafete karşılık Camusot, Coralie ve Lucien grubunun da

bir ziyafet vereceğini bildirmek ve Lucien'in davet edilmesi faydalı olacak birilerini bilip bilmediğini sormak istemişti; Lucien konuyu Lousteau'yla görüşeceğini söyledi. Oyuncu birkaç dakika sonra, Camusot'nun kendisini aşağıda beklediğini gizleyerek koşar adım ayrıldı. Ertesi sabah saat sekizde Lucien, Étienne'in evine gitti, orada onu bulamadı, sonra Florine'e koştu. Gazeteci ve oyuncu, dostlarını karıkoca gibi yerleştikleri yatak odasında kabul ettiler ve orada üçü birlikte mükemmel bir kahvaltı yaptılar. Lucien, Coralie'nin vereceği yemekten bahsedince,

– Küçüğüm, dedi Lousteau masaya oturduklarında, birlikte gidip Félicien Vernou'yu davet edelim, sana önerim bu, böyle bir herifle ne kadar olunabilirse o kadar dost ol. Belki Félicien tefrikalar yağdırdığı siyasi gazetede sana bir yer verir, belki de orada, gazetenin üst taraflarında büyük yazılarla kendini gösterebilirsin. Bizimki gibi o gazete de liberal partidendir, sen de liberal olursun, halkın tuttuğu parti bu; zaten hükümetin tarafına geçmek istersen, o kadar büyük ayrıcalıklarla geçersin ki herkes senden çekinir. Evlerine bazı ileri gelenlerin, süslü beylerin ve milyonerlerin gittiği Hector Merlin ve onun o Madam du Val-Noble'u seni ve Coralie'yi akşam yemeğine davet etmedi mi?

– Etti, dedi Lucien, Florine ve sen de davetlisiniz.

Lucien ve Lousteau cuma akşamki sarhoşluklarından ve pazar yemeğinden beri artık birbirlerine "sen" diye hitap ediyorlardı.

– Pekâlâ, gazetede Merlin'i buluruz, Finot'yu yakından izleyecek biridir o; ona iyi davranır, metresiyle birlikte yemeğe davet edersen iyi olur. Kısa süre içinde belki sana yararlı olur, çünkü kin tutan insanların herkese ihtiyacı vardır, gerektiğinde kaleminden yararlanmak için sana iyilikte bulunacaklardır.

– İlk yazınız hiçbir engelle karşılaşmamanıza yetecek kadar başarı kazandı, dedi Florine, Lucien'e, bundan yararlanmak için acele edin, yoksa kısa sürede unutulursunuz.

– İş, büyük iş oldu bitti, dedi Lousteau. Hiçbir yeteneği olmayan bu Finot, altıda bir hisseyi hiçbir şey ödemeden ele geçiren Dauriat'nın haftalık gazetesinin müdürü ve yazıişleri müdürüdür ve ayda altı yüz frank maaşı var. Bu sabahtan itibaren bizim küçük gazetenin yazıişleri müdürüyüm dostum. Her şey geçen akşam öngördüğüm gibi geçti: Florine mükemmeldi, Talleyrand'ın prensine taş çıkarttı.

– Biz insanları zevkleriyle avlıyoruz, dedi Florine, diplomatlarsa sadece gururlarıyla; diplomatlar onların yapmacıklarını görürler, bizlerse olmadık budalalıklarını seyrederiz, demek ki biz onlardan daha güçlüyüz.

– Sonuç olarak, dedi Lousteau, Matifat ecza ticaretiyle geçen ömrünün en doğru sözünü söyledi: İş ticari faaliyet alanımın dışına çıkmıyor, dedi!

– Sakın bunu onun kulağına Florine fısıldamış olmasın, dedi Lucien.

– Böylece sevgili dostum, dedi Lousteau, şansın dönüyor.

– Talihiniz varmış, dedi Florine. Paris'te yıllarca *kapı kapı dolaşan* ve bir gazeteye bir tek yazısını bile veremeyen o kadar çok genç görüyoruz ki! Siz de Émile Blondet gibi olacaksınız. Altı aya kalmaz sizin kafanızın da *kıyak* olduğunu görürüm, dedi argo sözlerinden birini kullanıp ona alaycı bir gülümsemeyle bakarak.

– Üç yıldan beri ben de Paris'teyim, dedi Lousteau. Finot haftalık gazetesinde yazıişleri müdürlüğü için bana üç yüz frank, sütun başına yüz ve sayfa başına yüz frank vermeyi daha bu sabah kabul etti.

– Ne oldu? dedi Florine, Lucien'e bakarak. Bir şey söylemiyorsunuz.

– Bakalım, dedi Lucien.

– Dostum, dedi Lousteau alınmış görünerek, seni kardeşim gibi görüp elimden geleni yaptım senin için ama Finot konu-

sunda sana güvence veremem. Bugün yarın elli altmış uyanık, daha az fiyat teklifiyle Finot'nun çevresini saracaktır. Senin için ona söz verdim, istersen hayır dersin.

Gazeteci bir an duraksadıktan sonra devam etti:

– Ne kadar şanslı olduğunu bir düşün. Arkadaşları düşmanlarına birçok gazetede saldıracak ve karşılıklı birbirlerine hizmet edecek bir topluluğun üyesi olacaksın.

– Önce gidip Félicien Vernou'yu görelim, dedi Lucien bu korkutucu avcı kuşlarla ilişki kurmak için acele ederek.

Lousteau bir araba getirtti ve iki arkadaş Mandar Sokağı'na gittiler; Vernou burada, dar bir geçitten geçilen bir apartmanın ikinci katında oturuyordu. Lucien, acımasız, kibirli ve sahtelik dolu bu eleştirmeni, eşit aralıklarla yosun yumaklarıyla kaplı, tuğla desenli, kalitesiz duvar kâğıdıyla kaplı, yaldızlı çerçeveli oymabaskıdan gravürlerle süslenmiş son derece bayağı bir yemek odasında, yasal eşi olamayacak kadar çirkin bir kadınla, küçüklerin düşmelerini engellemek için yüksek ayaklı korkuluklu sandalyeler üstüne tünemiş, küçük yaşta iki çocukla birlikte bir masaya oturmuş görünce çok şaşırdı. Karısının elbise kumaşından artanlarla yapılmış robdöşambrı içinde yakalanan Félicien epey hoşnutsuz bir tavır takındı.

– Kahvaltı ettin mi? diye sordu Lousteau'ya, Lucien'e bir sandalye uzatarak.

– Florine'den geliyoruz, dedi Étienne, orada yedik.

Lucien bir hizmetçiye, epey beyaz ve alabildiğince bayağı, tombul bir aşçı kadına benzeyen Madam Vernou'yu süzmekten kendini alamıyordu. Madam Vernou yanaklarını sıkıştıran, çeneden bağları olan bir gece takkesinin üstüne bir atkı atmıştı. Boynuna yakın bir düğmeyle iliklenmiş kemersiz robdöşambrı geniş kıvrımlarla aşağı iniyor ve bedeni o kadar az sarıyordu ki bir sınır taşına benzetmemek elde değildi. Müthiş sağlıklı olduğundan yanakları neredeyse mordu ve parmakları sucuğu an-

dırıyordu. Bu kadının karşısında Lucien, Vernou'nun topluluklarda neden o denli çekingen davrandığını kavradı. Evliliğinde mutsuz, karısını ve çocuklarını terk etme gücü olmayan ama bu durumdan hep acı çekecek kadar da şair olan bu yazar kimsenin başarısını affetmezdi, her şeyden hoşnutsuz olmalıydı, kendinden hiç hoşnut değildi çünkü. Lucien bu kıskanç suratı buz gibi soğutan huysuz tavrın, bu gazetecinin konuşmalarına serpiştirdiği cevapların sertliğinin, her zaman sivri ve bilenmiş bir hançeri andıran cümlelerdeki kekreliğin nedenini anladı.

– Çalışma odama geçelim, dedi Félicien ayağa kalkarak, herhalde edebi konular konuşacağız.

– Hem evet hem hayır, dedi Lousteau. Dostum, bir ziyafet daveti var da.

– Coralie adına geldim size, dedi Lucien.

Bu adı işitince Madam Vernou başını kaldırdı.

– Bugün saat sekizde sizi akşam yemeğine davet edeceğim, diye sürdürdü Lucien. Florine'in evinde görmüş olduğunuz kişiler olacak, ayrıca Madam du Val-Noble, Merlin ve başka birkaç kişi daha. Oyun oynayacağız.

– Ama hayatım, Madam Mahoudeau'ya gitmek zorundayız, dedi kadın.

– E, ne olmuş yani? diye sordu Vernou.

– Gitmezsek alınır, ayrıca kitapçı çeklerini zahmetsizce kırdırmak için ona gidiyorsun.

– Dostum, buyurun işte bir hanım, gece yarısı başlayacak bir yemeğin saat on birde bitecek bir akşam davetine gitmeye engel olmadığını anlayamıyor. Onun yanında çalışıyorum.

– Hayal gücünüz o kadar geniş ki! diye karşılık verdi Lucien ve bir tek bu cümleyle Vernou'yu kendine can düşmanı yaptı.

– Pekâlâ, diye sürdürdü Lousteau, geliyorsun o zaman, ama hepsi bu değil. Mösyö de Rubempré bize katıldı, o yüzden

gazetende ona destek ol; ayda en az iki yazı yayımlayabilmesi için onu yüksek edebiyat yapabilecek biri olarak tanıt.

– Evet, dedi Vernou, bize katılmak istiyorsa, biz nasıl onun düşmanlarına saldıracaksak o da bizim düşmanlarımıza saldırıp dostlarımızı savunmak istiyorsa, bu akşam operada söz ederim ondan.

– Peki o zaman dostum, dedi Lousteau en samimi ahbaplık belirtileriyle Vernou'nun elini sıkarak, yarın görüşürüz. Kitabın ne zaman çıkıyor?

– Bu Dauriat'nın keyfine kalmış, dedi aile babası.

– Memnun musun?

– Hem evet hem hayır...

– Başarısını kutlayacağız, dedi Lousteau ayağa kalkıp meslektaşının karısını selamlarken.

Aniden kalkmalarının nedeni birbirleriyle kavga eden, çorba dolu kaşıkları birbirlerinin yüzüne fırlatan iki çocuğun çığlıklarıydı.

– Çocuğum, dedi Étienne, Lucien'e, farkına varmadan edebiyata epey zararı dokunacak bir kadını gördün işte. Bu zavallı Vernou'nun bize kızmasının nedeni karısı. Kamu faydası için onu karısından kurtarmalıyız belki de. Bütün başarıları ve bütün zaferleri hedef alacak bir yığın korkunç yazıdan, bir yığın alaydan korunmuş olurduk. Bu iki korkunç ufaklığın yanında bir de bu kadınla insan nasıl uğraşır ki? Picard'ın oyunu *Piyangodan Ev*'i biliyorsunuz ya... Hah işte, oradaki Rigaudin gibi kendisi savaşmaz, başkalarını dövüştürür; en iyi dostunun iki gözünü çıkarmak için bir gözünü verebilir; cesetlerin üstüne ayaklarını koyup poz verirken, bütün felaketlere sevinirken, prenslere, düklere, markilere, soylulara saldırırken görürsünüz onu çünkü soyluluktan yoksundur kendisi; karısı yüzünden ünlü bekârlara saldırır, hep ahlaktan bahseder, aile görevlerini ve yurttaşlık görevlerini savunup durur. Sonuçta bunca

ahlak sahibi bu eleştirmen kimseye karşı yumuşak değildir, çocuklara bile. Mandar Sokağı'nda *Kibarlık Budalası*'ndaki Mamamuşi olabilecek bir kadın ile kurbağa kadar çirkin iki küçük Vernou arasında yaşar; adımını atmayacağı Saint-Germain Mahallesi'yle alay etmek ister ve düşesleri karısının ağzıyla konuşturur. İşte Cizvitlere karşı uluyacak, saraya hakaret edecek, onu feodal hukuku, kıdem önceliğini yeniden yürürlüğe sokmaya çalışmakla suçlayacak, kendisini kimseyle eşit saymadığı halde eşitlik adına savaşa çıkacak bir kişi. Bekâr olsaydı, kibarlar arasına karışsaydı, Légion d'honneur nişanı sahibi, aylıklı kralcı şairler gibi olsaydı iyimser olurdu. Gazeteciliğe buna benzer başlangıç yapan çoktur. Küçük kinlerin harekete geçirdiği büyük bir mancınıktır o. Peki şimdi evlenmeye niyetin var mı? Vernou'da kalp diye bir şey kalmamış, zehir bütün vücuda yayılmış. Bu yüzden tam bir gazetecidir o, kalemi kuduz hastalığına yakalanmış gibi her şeyi parçalayan iki elli bir kaplan.

– Jinefobiktir o, dedi Lucien.Yeteneği var mı?

– Zekidir, *Yazı Ustası*'dır. Vernou'nun kafası yazılarla dolu, hep yazılar yazacak, sadece yazılar. Ne kadar çalışırsa çalışsın bir kitap ortaya koyamayacak. Félicien bir yapıt tasarlamaktan, başı, ortası belli, kaçınılmaz sona doğru ilerleyen bir plan çerçevesinde, kahramanlarıyla birlikte uyum içinde, bir bütün içinde düzenlemekten âcizdir; fikirleri var ama olguları bilmiyor; kahramanları felsefi ya da liberal ütopyalar içine hapsolup kalacak hep; nihayet üslubu da yapmacıklı bir özgünlüğe sahip, şişirilmiş cümleler eleştiri iğnesi değdirildiğinde patlayıverecek gibi. Bu yüzden suyun üstünde durabilmek için kabaklara ve balonlara ihtiyaç duyanlar gibi gazetelerden ödü kopuyor.

– Bunlar nasıl da güzel bir makale olurdu, diye haykırdı Lucien.

– Çocuğum, bunları söylemeli ama asla yazmamalı.

– Yazıişleri müdürü oluyorsun, dedi Lucien.

– Seni nereye bırakayım? diye sordu Lousteau.

– Coralie'ye.

– O! Âşığız demek, dedi Lousteau. Ne büyük hata! Ben nasıl Florine'i kullanıyorsam sen de Coralie'yi kullan, bir ev kadını gibi, ama asla özgürlüğü elden kaçırmadan!

– Sen azizleri cehenneme yollarsın, dedi Lucien gülerek.

– Şeytanlar cehenneme gönderilmez ki, diye karşılık verdi Lousteau.

Yeni dostunun konuşmasındaki akıcılık ve parlaklık, hayatı kavrayış tarzı, Parislilere özgü Makyavelizmin tam doğrularıyla karışan çelişkili fikirleri Lucien üzerinde hiç fark ettirmeden etkili oluyordu. Şair kuramsal açıdan bu fikirlerin tehlikeli olduğunu biliyordu ama uygulamada yararlı buluyordu. İki dost Temple Bulvarı'na ulaşınca, kuşkusuz Hector Merlin'in de gelmiş olacağı saat dört ile beş arasında gazete bürosunda buluşmak için sözleştiler. Lucien, bütün arzulara inanılmaz bir esneklikle karşılık verip, güçlerini aldıkları rahat alışkanlıkları okşayarak kancalarını ruhun en ince noktalarına takan kibar aşüftelerin gerçek aşklarındaki şehvetin kucağına düşmüştü. Zaten Paris zevklerine susamıştı, oyuncu kadının evinde ona sunduğu bolluk içindeki o rahat ve muhteşem hayatı seviyordu. Coralie ile Camusot'yu sevinçten çılgına dönmüş bir durumda buldu. Gymnase Tiyatrosu gelecek Paskalya'dan sonrası için bir iş önermişti ve bu işin açıkça belirtilen koşulları da Coralie'nin umduğunun çok ötesindeydi.

– Bu zaferi size borçluyuz, dedi Camusot.

– Ah! Evet, dedi Coralie, o olmasa *Kadı* düşüşe geçerdi, hiç yazı yoktu hakkında ve ben de daha altı sene bulvarda çakılır kalırdım.

Coralie, Camusot'nun yanında Lucien'in boynuna atladı. Oyuncunun bu heyecanında hoyratça bir yumuşaklık, hare-

ketlerinde bir tatlılık vardı: Seviyordu! Büyük acı içine düşen bütün erkekler gibi Camusot da gözlerini indirdi ve Lucien'in ayağındaki botların dikişinde ünlü ayakkabıcıların kullandıkları ve parlak siyah üzerine koyu sarı bir çizgi biçiminde renkli ipliği tanıdı. Coralie'nin şöminesi önünde gördüğü bir çift botun orada ne işi olduğuna dair içinden mırıldanırken bu ipliğin kendine özgü rengi dikkatini çekmişti. Beyaz ve yumuşak deri üstüne siyah harflerle basılmış o zamanın ünlü bir ayakkabıcısının adresini okumuştu: Gay, Michodière Sokağı.

– Mösyö, dedi Lucien'e, botlarınız çok güzelmiş.

– Onun her şeyi güzeldir, dedi Coralie.

– Ben de sizin ayakkabıcınızdan alışveriş yapmak isterim.

– A! dedi Coralie. Mağaza adresi sormak için Bourdonnais Sokağı ne de güzeldir! Genç işi botlar mı giyeceksiniz yoksa? Hoş bir delikanlı olursunuz ya. Düzenini kurmuş, karısı, çocukları ve metresi olan bir erkeğe yakışan kıvrık botlarınızdan vazgeçmeyin siz.

– Mösyö çizmelerinden birini çıkarırsa, bana büyük iyilikte bulunmuş olur, dedi Camusot inatla.

– Kancalarını tekrar takamam, dedi Lucien kızararak.

– Bérénice gidip getirir, nasılsa burada lazım oluyor, dedi tüccar korkunç bir alaycılıkla.

– Camusot Baba, dedi Coralie ona müthiş bir kibirle bakarak, korkaklığı bırakıp cesur olun! Hadi, ne düşünüyorsanız söyleyin. Mösyönün botlarının bendekilere benzediğini mi düşünüyorsunuz? Botları çıkarmanıza izin vermiyorum, dedi Lucien'e dönerek. Evet Mösyö Camusot, evet, bu botlar geçen gün şöminemin önünde bekleşip duran botların aynısı ve mösyö de benim makyaj odamda gizlenmiş bu botları bekliyordu, geceyi burada geçirmişti. Bunları düşünüyorsunuz, değil mi? Düşünün, ben böyle istiyorum. Gerçek de bu. Sizi aldatıyorum. Ne olmuş? Keyfim istiyor!

Coralie, birbirlerine bakmaya cesaret edemeyen Camusot ile Lucien'e bakarak hiç öfkelenmeden, alabildiğine kayıtsızca oturdu.

– Siz neye inanmamı isterseniz ben ona inanacağım, dedi Camusot. Alay etmeyin, hata bende.

– Ben ya bir anda mösyöye âşık oluveren aşağılık bir edepsizim ya da bütün kadınların peşinden koştuğu gerçek aşkı ilk kez hissetmiş zavallı bir yaratığım. Her iki durumda da beni ya terk edersiniz ya da olduğum gibi kabul edersiniz, dedi gururlu bir hareketle tüccarı yerle bir ederek.

Lucien'in tavrından Coralie'nin şaka yapmadığını anlayan ve yanılmış olmayı dileyen Camusot,

– Doğru mu bu? diye sordu.

– Matmazeli seviyorum, dedi Lucien.

Heyecanlı bir sesle söylenen bu sözü duyan Coralie şairin boynuna atıldı, onu kucakladı ve Lucien'le ne hayranlık verici birer âşık olduklarını göstererek başını ipek tüccarına çevirdi.

– Zavallı Musot, bana verdiklerinin hepsini geri al, senin bir şeyini istemiyorum; bu çocuğu akıllı olduğu için değil güzel olduğu için delicesine seviyorum. Onunla yaşayacağım sefaleti senin milyonlarına tercih ederim.

Camusot bir koltuğa yığılıp kaldı, başını ellerinin arasına aldı ve ağzını açmadı.

– İsterseniz buradan hemen gidelim, dedi Coralie inanılmaz bir acımasızlıkla.

Bir kadının, bir oyuncunun ve bir evin yükünü sırtında hisseden Lucien'i birden ter bastı.

– Burada kal, her şey dursun Coralie, dedi tüccar ruhundan gelen zayıf ve acı bir sesle, hiçbir şeyi geri alacak değilim. Gerçi burada altmış bin franklık eşya var ama Coralie'mi sefalet içinde bırakmaya gönlüm el vermez. Yine de kısa sürede sefalet içine düşeceksin. Mösyönün yetenekleri ne denli büyük olursa

olsun sana rahat bir hayat sunamaz. İşte biz yaşlıları bekleyen şey de bu! Arada bir gelip seni görmeme izin ver Coralie, sana faydam dokunabilir. Ayrıca itiraf edeyim, sensiz yaşayamam.

– Gel zavallı Musot'cuğum, istediğin kadar gel, aldatmadığımı bildiğimde seni daha da çok severim.

Camusot kuşkusuz acı çektiği ama Paris hayatının cilvelerine ve Lucien'in çevresini saracak kadınlara güvenerek sonradan bütün hukukuyla yeniden döneceği bu dünya cennetinden kovulmamış olmaktan mutlu görünüyordu. Kurnaz tüccar yakışıklı delikanlının er geç sadakatsizlik yapacağını düşünüyor ve onu yakından izlemek, Coralie'nin gözünden düşürmek için dostları olarak kalmak istiyordu. Gerçek tutkunun bu alçaklığı Lucien'i korkuttu. Camusot Palais-Royal'deki Véry'de akşam yemeğine davet etti, kabul ettiler.

– Ne büyük mutluluk, diye haykırdı Coralie, Camusot gittikten sonra. Quartier Latin'deki tavan arası olmayacak artık, burada kalacaksın, birbirimizden ayrılmayacağız, görüntüyü kurtarmak için Charlot Sokağı'nda küçük bir daire tutarsın, sonrası gel keyfim gel!

Oyundaki İspanyol dansına başladı, delice aşkı anlatan bir coşkuyla dans ediyordu.

– Çok çalışarak ayda beş yüz frank kazanabilirim, dedi Lucien.

– Temsil tazminatı hariç tiyatrodan ben de o kadar alıyorum. Giyeceklerimi Camusot alır, beni seviyor! Ayda bin beş yüz frankla gül gibi geçinir gideriz.

– Ya atlar, arabası, uşak, diye araya girdi Bérénice.

– Borçlanırım, dedi Coralie.

Lucien'le birlikte bir barok dansına başladı.

– O zaman Finot'nun önerisini kabul etmek gerek, dedi Lucien.

– Hadi, dedi Coralie, şimdi giyinip seni gazetene bırakırım,

bulvarda arabada seni beklerim.

Lucien bir sedire oturdu, oyuncunun makyaj yapışını izledi ve kendini daha ciddi düşüncelere kaptırdı. Böyle bir birlikteliğin zorunlulukları içine düşmektense Coralie'yi serbest bırakmayı yeğlerdi; ama onu o kadar güzel, o kadar alımlı, o kadar çekici buluyordu ki bu bohem hayatın renkli yönlerine kaptırdı kendini ve kadere meydan okumaya karar verdi. Bérénice, Lucien'in taşınıp yerleşmesi işiyle ilgilenme emrini aldı. Sonra zafer kazanmış, güzel, mutlu Coralie sevgili âşığını, şairini alıp Saint-Fiacre Sokağı'na götürmek üzere bütün Paris'i baştan aşağı geçti. Lucien merdivenleri hızla tırmandı ve gazete bürosuna başyazar edasıyla girdi. Hâlâ pullu kâğıdı başında olan Acıhıyar ve yaşlı Giroudeau ona ikiyüzlü bir edayla henüz kimsenin gelmemiş olduğunu söylediler.

– Ama gazete konusunda anlaşmak için yazarların bir yerde buluşmaları gerekiyor, dedi.

– Olabilir, dedi imparatorluk muhafız kıtası yüzbaşısı, yazıişlerine ben bakmıyorum.

Ardından her zamanki "bum, bum"larını sürdürüp kâğıtları kontrol etme işine koyuldu.

O sırada, artık iyi mi kötü mü olduğu pek bilinmeyen bir tesadüf sonucu Finot geldi, Giroudeau'ya işten el çektiğini söyledi ve hesabına kitabına iyi bakmasını öğütledi.

Finot, Lucien'in elini sıkarken amcasına,

– Mösyöye yakın davranın, dedi. Kendisi gazetedendir.

– Ya! Mösyö gazeteye mi girdi? dedi Giroudeau yeğeninin hareketine şaşırarak. Mösyö, gördüğüm kadarıyla girmek için çok çaba harcamamışsınız.

Finot, Lucien'e kurnaz bir edayla bakarak,

– Étienne sizi *atlatmasın* diye yerinizi iyi yapıyorum, dedi. Mösyö tiyatro eleştirileri de dahil, her yazısı için sütun başına üç frank alacak.

– Bu koşulları kimseye sunmamıştın, dedi Giroudeau, Lucien'e şaşkınlıkla bakarak.

– Bulvardaki dört tiyatroyla o ilgilenecek, localarını elinden kimsenin *kapmaması* ve temsil biletlerinin teslim edilmesini sağlayacaksın. Ama size kendi adresinizi vermenizi öneririm, dedi Lucien'e dönerek. Mösyö eleştiri yazılarından başka bir yıl boyunca ayda elli franga yaklaşık iki sütunluk on varyete yazısı yazmayı kabul ediyor. Sizin için uygun mu?

İçinde bulunduğu durumda nazlanacak hali olmayan Lucien,

– Evet, dedi.

– Amca, sözleşmeyi hazırla, dedi Finot, inerken imzalarız.

– Mösyö kim? diye sordu Giroudeau ayağa kalkıp siyah bonesini çıkararak.

– Mösyö Lucien de Rubempré, *Kadı* oyunu konusundaki yazının sahibi.

– Delikanlı, dedi yaşlı asker Lucien'in alnına dokunarak, burada altın madeniniz var. Ben edebiyatçı değilim ama yazınızı okudum, hoşuma gitti. Ne diyorsunuz! Çok hoş. Onun için, "Bu yazı yeni abonelikler kazandıracak," dedim ve abonelikler geldi. Elli nüsha sattık.

– Étienne Lousteau ile sözleşme iki kopya yazıldı mı? İmzaya hazır mı? diye sordu Finot amcasına.

– Evet, dedi Giroudeau.

– Mösyö ile imzalayacağım sözleşmeye dünkü tarihi koy da Lousteau anlaşma hükümlerine uymak zorunda kalsın.

Finot, Lucien'in hoşuna giden yapmacık bir arkadaşlık gösterisiyle yeni yazarının koluna girdi, onu merdivenlere doğru götürerek,

– İşte bir mevki sahibi oldunuz, dedi. Sonra bu akşam Lousteau sizi tiyatroda tanıtacak. Ben sizi *yazarlarıma* bizzat tanıtacağım. Lousteau'nun yöneteceği küçük gazetemizden

ayda yüz elli frank kazanabilirsiniz, onunla iyi geçinmeye çalışın. Size karşı onu savunmasız bıraktığım için bana küsecek zaten ama siz yeteneklisiniz, sizin başyazarın keyfi davranışları yüzünden sorun yaşamanızı istemiyorum Aramızda kalsın, haftalık dergim için ayda iki sayfa verebilirsiniz, size iki yüz frank öderim. Bu anlaşmadan kimseye söz etmeyin, yoksa işe yeni başlamış birindeki talih yüzünden gururları incinenlerin öfkesini çekerim. İki sayfanız için dört yazı yazın, ilk ikisine kendi imzanızı, diğer ikisine sahte imzanızı atın, böylece başkasının ekmeğine engel olmuş gibi görünmezsiniz. Mevkinizi sizde gelecek gören Blondet ile Vignon'a borçlusunuz. Dolayısıyla hiç patırtı çıkarmayın. Özellikle de dostlarınızdan sakının. İkimize gelince, daha da iyi anlaşacağız. Siz beni kollayın, ben de sizi. Satılacak loca ve biletlerden kırk frank, *parlatacağınız* kitaplardan da altmış frank alırsınız. Bunlar ve yazılarınız ayda dört yüz elli frank getirir. Aklınızı kullanırsanız yazılarınıza ve tanıtımlarınıza karşılık olarak kitabevlerinden de ayrıca en az iki yüz frank kazanırsınız. Ama bana bağlı kalacaksınız, değil mi? Size güvenebilirim.

Lucien görülmemiş, coşkulu bir sevinçle Finot'nun elini sıktı.

Finot binanın beşinci katında ve uzun koridorun sonunda bulunan bir tavan arasının kapısını iterken Lucien'in kulağına,

– Anlaşmış gibi görünmeyelim, dedi.

O zaman Lucien, Félicien Vernou, Hector Merlin ve tanımadığı diğer iki yazarı fark etti, hepsi de yeşil bir örtü serilmiş bir masada, harlı bir ateşin karşısında iskemle ya da koltuklara oturmuş sigara içiyor ya da gülüşüyorlardı. Masanın üstü kâğıtlarla doluydu, içi mürekkep dolu hakiki bir hokka, epey kötü ama yazarların kullandığı kalemler bulunuyordu. Yeni gazeteci büyük işin orada yapıldığını anladı.

– Beyler, dedi Finot, toplanmamızın nedeni ayrılmak zo-

runda kaldığım gazetenin yazıişleri müdürlüğüne benim yerime sevgili Lousteau'muzun getirilecek olmasıdır. Ancak yazgısını bildiğiniz derginin yazıişleri müdürlüğüne geçebilmem için zorunlu bir değişikliğe uğrayacak olsalar da fikirlerim aynıdır ve sizlerle hep dost kalacağız. Hep sizinle olacağım, sizler de aynı şekilde benimle olacaksınız. Durumlar değişebilir. İlkeler sabittir. İlkeler politika barometresinin ibrelerine yerleşen mil gibidir.

Bütün yazarlar kahkahayı bastı.

– Bu cümleleri kimden öğrendin? diye sordu Lousteau.

– Blondet'den, karşılığını verdi Finot.

– Rüzgâr, yağmurlar, fırtına, istikrarlı güzel hava, dedi Merlin, hepsini bir anda yaşıyoruz.

– Neyse, dedi Finot, mecazlar arasında kaybolmayalım. Bana verecek yazısı olanlar Finot'yu nerde bulacaklarını bilirler. Mösyö, dedi Lucien'i tanıtarak, size katılıyor. Onunla anlaşma imzaladım Lousteau.

Her biri Finot'yu yükselmesi ve yeni işi nedeniyle kutladı.

– İşte hepimizin, herkesin önüne geçtin, Janus oluyorsun, dedi Lucien'in tanımadığı yazarlardan biri.

– Janot olmasın da, dedi Vernou.

– Şamar oğlanlarımıza saldırmamıza izin veriyor musun?

– Nasıl isterseniz, dedi Finot.

– Ah! dedi Lousteau. Gazete geri adım atmaz. Mösyö Châtelet kızmış, bir hafta onun yakasını bırakmayacağız.

– Ne oldu? diye sordu Lucien.

– Hesap sormaya geldi, dedi Vernou. İmparatorluğun eski yakışıklısı Giroudeau Baba'yı buldu, Giroudeau ise yazıyı yazan kişi olarak büyük bir soğukkanlılıkla Philippe Bridau'yu gösterdi, Philippe ise barona saati ve silahları sordu. İş orada kaldı. Yarınki sayıda barondan özür dileme işiyle uğraşıyoruz. Her cümle bir bıçak darbesidir.

– İyi vurun adama, gelsin beni görsün, dedi Finot. Sizi yatıştırarak ona bir iyilik yapmış gibi görünürüm, bakanlıkta ilişkileri var, oradan bir şeyler koparırız, profesör vekilliği ya da tütün bayiliği. Oyuna gelmiş olmasından mutluyuz. İçinizden hanginiz yeni gazetemde Nathan hakkında esaslı bir yazı yazmayı ister?

– Bu işi Lucien'e verin, dedi Lousteau, Hector ve Vernou kendi gazetelerinde yazsın...

– Hoşça kalın beyler, Barbin'de birer birer görüşeceğiz, dedi Finot gülerek.

Tehlikeli gazeteciler topluluğuna kabulü dolayısıyla Lucien'e birkaç iltifatta bulundular, Lousteau onu güvenilecek biri olarak tanıttı.

– Lucien hepinizi sevgilisinin, güzel Coralie'nin evinde yemeğe davet ediyor.

– Coralie Gymnase Tiyatrosu'na geçiyor, dedi Lucien, Étienne'e.

– Beyler, Coralie'yi koruyacağız, anlaşıldı mı? Bütün gazetelerinizde işiyle ilgili birkaç satır yazın ve yeteneğinden söz edin. Gymnase Tiyatroşu yönetiminin basiretli ve ustalıklı olduğunu söylersiniz, zeki olduğunu da söyleyebilir miyiz?

– Zeki olduğunu da söyleriz, dedi Merlin, Frédéric'in Scribe'le bir oyunu var.

– Öyle mi? O zaman Gymnase'ın müdürü işadamlarının en öngörülüsü ve en anlayışlısıdır, dedi Vernou.

– Ha! Bakın, dedi Lousteau, Nathan'ın kitabı konusunda aramızda görüşme yapmadan yazı yazmayın, nedenini anlayacaksınız. Yeni arkadaşımıza yardım etmeliyiz. Lucien'in iki kitabı var yayımlatacak, bir sone derlemesi ile bir roman. Birkaç satır sıkıştırırsak üç aya kalmaz büyük bir şair olur çıkar. Gazelleri, baladları, düşünceleri, yani bütün romantik şiiri gözden düşürmek için onun *Papatyalar*'ından yararlanacağız.

– Soneler işe yaramazsa çok tuhaf olur bu, dedi Vernou. Sonelerinize dair ne diyeceksiniz Lucien?

– Evet, nasıl buluyorsunuz onları? diye sordu adını bilmediği yazarlardan biri.

– Beyler, inanın soneler iyi, dedi Lousteau.

– Pekâlâ! İyi o zaman, dedi Vernou. Beni uğraştıran kilise şairlerinin suratlarına çarparım onları.

– Dauriat bu akşam *Papatyalar*'ı kabul etmezse Nathan'a karşı yazı üstüne yazı yayımlarız.

– Peki Nathan ne der bu işe? diye haykırdı Lucien.

Beş yazar kahkaha attı.

– Memnun olur, dedi Vernou. Göreceksiniz, işleri nasıl yoluna koyacağız.

– Demek mösyö de bizim tarafta, dedi adını bilmediği yazarlardan biri.

– Evet, evet Frédéric, şakanın gereği yok. Görüyorsun Lucien, dedi Étienne acemi gence, sana nasıl davranıyoruz, yeri geldiğinde sen de elinden geleni yapacaksın. Hepimiz Nathan'ı severiz ama yine de ona saldıracağız. Şimdi İskender'in imparatorluğunu paylaşalım. Frédéric, sen Théâtre-Français'yi ve Odéon'u ister misin?

– Beyler evet derse, dedi Frédéric.

Hepsi başını salladı ama Lucien kıskanç bakışların parladığını gördü.

– Opéra'yı, Italiens Tiyatrosu'nu, Opéra-Comique'i alıyorum, dedi Vernou.

– Pekâlâ! Hector, Vaudeville Tiyatrosu'nu alsın, dedi Lousteau.

– Peki bana tiyatro yok mu? diye haykırdı Lucien'in tanımadığı diğer yazar.

– Pekâlâ! Hector sana Variétés'yi, Lucien de Porte-Saint-Martin'i versin, dedi Étienne. Porte-Saint-Martin'i ona bırak,

Fanny Beaupré için deli oluyor, dedi Lucien'e, sen karşılığında Cirque-Olympique'i alırsın. Bana da Bobino, Funambules ve Madam Saqui kalıyor. Yarınki gazete için nelerimiz var?

– Hiçbir şey.

– Hiçbir şey.

– Hiçbir şey!

– Beyler, gazetemin ilk sayısı için parlak şeyler yazın. Baron Châtelet ve çirozu sekiz gün sürmez. *Yalnız Adam*'ın yazarı epey yıprandı.

– Sosthenes-Demosthenes esprisinin gülünç tarafı kalmadı, dedi Vernou, herkes bunu bizden öğrendi.

– A! Bize yeni ölüler gerek, dedi Frédéric.

– Beyler, erdemli sağcılardan bazılarını gülünçleştirsek nasıl olur? diye sordu Lousteau. Mösyö de Bonald'ın ayakları kokuyor desek?

– İktidar sözcülerine ilişkin bir dizi portre yapalım, dedi Hector Merlin.

– Sen öyle yap evladım, dedi Lousteau, onları tanıyorsun, senin partinden, içinde kin tutanların hoşuna gider bu. Beugnot'nun, Syrieys de Mayrinhac'ın ve diğerlerinin yakalarına yapış. Yazılar önceden hazır olmalı, gazete için sıkıntı çekmeyelim.

– Peki, bir cenazenin gömülmesine engel olunduğuna dair haber uydurup bunu abartıp dursak, dedi Hector.

– *Balonlarla* dolu *papaz karikatürleri* yayımlayan meşrutiyetçi büyük gazetecilerin rüzgârına kapılmış olmayalım, diye karşılık verdi Vernou.

– Balonlar mı? diye sordu Lucien.

– Doğru gibi görünen ama Paris haberlerinde boşluk olduğunda araya koymak için uydurulan olaylara balon diyoruz, dedi Hector. Balon paratoneri, balonu ve cumhuriyeti icat eden Franklin'in buluşu. Bu gazeteci Amerika'dan havalandırdığı balonlarla ansiklopedicileri öyle kandırdı ki Raynal *Histoire*

Philosophique des Indes'de bunlardan ikisini gerçek olaylarmış gibi yazdı.

– Ben bunu bilmiyordum, dedi Vernou. Bu iki balon neymiş?

– Sözümona bir İngiliz, hayatını kurtarmış bir zenci kadını daha fazla para getirsin diye hamile bıraktıktan sonra satmış. Sonra da genç kız müthiş bir savunmayla davayı kazanmış. Franklin Paris'e geldiğinde Necker'in evinde bu balonları itiraf edip Fransız filozofları şaşkına çevirdi. İşte böylece Yeni Dünya eskisini iki kez aldatmış oldu.

– Gazete, olası olan her şeyi doğru sayar, dedi Lousteau. Biz bu ilkeden hareket ederiz.

– Ceza mahkemeleri de farklı bir şey yapmıyor, dedi Vernou.

– Pekâlâ, bu akşam saat dokuzda, dedi Merlin.

Hepsi de kalktı, el sıkıştılar ve en samimi sözlerle toplantıya son verdiler.

– Seninle böyle bir sözleşme yapması için Finot'ya ne yaptın? diye sordu Étienne Lucien'e merdivenleri inerken. Senden başka kimseyle sözleşme imzalamadı şimdiye dek.

– Ben bir şey yapmadım, dedi Lucien, kendisi önerdi.

– Neyse, anlaşırsın onunla, memnun olurum, ikimiz de daha güçlü oluruz.

Zemin katta Étienne ile Lucien, Finot'yu buldular, o ise Lousteau'yu görüşmek üzere gösterişli yazı odasına aldı.

Giroudeau, Lucien'e üstünde pul bulunan iki kâğıt uzatarak,

– Sözleşmenizi imzalayın, dedi, yeni müdür dün imzalanmış sansın.

Lucien sözleşmeyi okurken, Étienne ile Finot'nun gazetenin maddi geliri konusunda tartıştıklarını duydu. Étienne, Giroudeau'nun elde ettiği vergilerden payına düşeni istiyordu. Kuşkusuz Finot ile Lousteau aralarında anlaşmışlardı, çünkü iki dost uzlaşmış halde odadan çıktı.

– Saat sekizde Galeries-de-Bois'da, Dauriat'nın dükkânında, dedi Étienne, Lucien'e.

Bir delikanlı Lucien'deki o eski sıkılgan ve endişeli tavırla yazar olmak için başvuruyordu. Lucien, Giroudeau'nun, bu yaşlı askerin, daha önce kendisini oyalamak için kullandığı şakaları bu yeni gelene yaptığını görünce gizli bir haz aldı; yeni başlayanlar ile ayrıcalıklı yazarların odaları arasına neredeyse aşılmaz engeller koyan bu dalaverenin zorunlu olduğunu kendi çıkarı gereği tastamam anlayıverdi.

– Zaten yazarlara o kadar çok para verilmez, dedi Giroudeau'ya.

– Daha kalabalık olsanız daha az para düşerdi, diye karşılık verdi yüzbaşı. E, o halde!

Eski subay kurşunlu bastonunu havada çevirip, "Bum bum," diyerek çıktı ve Lucien'in bulvarda bekleyen gösterişli arabaya bindiğini görünce şaşırdı.

– Şimdi siz askersiniz, bizlerse sivil, dedi.

– Gerçekten, dedi Lucien, Coralie'ye, bunlar dünyanın en iyi çocukları gibi göründü bana. İşte gazeteciyim, eşek gibi çalışmak koşuluyla ayda altı yüz frank kazanacağım kesin; ama iki kitabımı yayımlatacağım, başka kitaplar da yazacağım, çünkü dostlarım elbirliğiyle başarımı hazırlayacak! Ben de senin gibi diyeceğim Coralie: Gel keyfim gel!

– Başaracaksın yavrucuğum ama güzelliğin ölçüsünde iyi olma, kaybedersin. İnsanlara kötü davran, böylesi kabul görür.

Coralie ve Lucien, Boulogne ormanına gezmeye gitti ve yine Markiz d'Espard ve Madam de Bargeton'la karşılaştılar. Madam de Bargeton, Lucien'e selam vermek ister gibi baştan çıkarıcı bir edayla baktı. Camusot olabilecek en iyi yemek davetini hazırlatmıştı. Coralie kendini ondan kurtulmuş hissederek zavallı ipek tüccarına o denli iyi davrandı ki, adam on dört aylık ilişkileri boyunca onu bu denli zarif ve çekici gördüğünü anımsamadı.

– Neyse, dedi, *her neyse*! Yine de ayrılmayalım ondan!

Camusot, Coralie'ye gizli bir öneride bulundu: Grand-Livre'den gelen ve karısının bilmediği altı bin franklık geliri ona verecek, Lucien'le aşklarına göz yummaya razı olacak ve Coralie de onun metresi olarak kalacaktı.

– Böyle bir meleği aldatmak mı? dedi Coralie, Camusot'nun içirerek sarhoş ettiği şairi göstererek. Bir ona bak bir kendine, koca maymun!

Camusot bir zamanlar sefalet yüzünden eline düşmüş bu kadının yine sefalete düşüp kendisine dönmesini beklemeye karar verdi.

– Demek sadece dostun olarak kalacağım, dedi başını eğerek.

Lucien, Coralie ile Camusot'yu bırakıp Galeries-de-Bois'ya gitti. Gazetenin sırlarını öğrenmeye başlamasıyla zihninde nasıl bir değişiklik olmuştu! Galeries'de dalgalanan kalabalığa korkusuzca daldı, bir âşığı olduğu için küstahça bir tavır takındı, Dauriat'nın dükkânına pervasızca daldı çünkü o bir gazeteciydi. Orada ünlü kişileri buldu; Blondet'yle, Nathan'la, Finot'yla, bir haftadır dostluk kurduğu edebiyatçılarla el sıkıştı; kendini önemli biri gibi hissetti ve arkadaşlarını geride bırakmış olmakla gururlandı; şarabın yarattığı çakırkeyiflik ona mükemmel yardım ediyordu, hoş konuştu ve kurtların dilinden anladığını gösterdi. Ancak Lucien beklediği gibi gizli, sessiz ya da açıkça söylenen herhangi bir onay almadı; yeni bir üstün yeteneğin hangi seviyeye geleceği ve basın gelirlerinde toplamda ne kadar bir paya sahip olacağı konusunda endişeden ziyade sanki merak duyan bu insanlarda kıskançlığın ilk izlerini fark etti. Sadece Lucien'de kazılacak bir maden bulan Finot ile şairin üzerinde hakları olduğunu düşünen Lousteau onun yüzüne güldü. Yazıişleri müdürü tavırları takınan Lousteau, Dauriat'nın odasının penceresini güçlüce tıklattı.

– Bir dakika dostum, dedi yeşil perdelerin üstünden başını kaldırınca onu tanıyan kitapçı.

Bir dakika bir saat sürdü, sonra Lucien ve arkadaşı kutsal odaya girdiler.

– Pekâlâ, dostumuzun işini düşündünüz mü?

– Elbette, dedi Dauriat koltuğunda sultan edasıyla eğilerek. Derlemeye göz attım, beğeni sahibi, yargısına güvenilir birine okuttum, çünkü bu işten anladığımı iddia etmiyorum. Ben dostum, hani İngilizin hazır aşk satın alması gibi, hazır ünlü alırım. Oğlum, siz, dedi Dauriat, güzel çocuk olduğunuz kadar iyi şairsiniz de. Kitapçı olarak değil dürüst bir insan olarak konuşuyorum, iyi dinleyin, soneleriniz mükemmel, üzerinde çalışılmış olduğu hissedilmiyor, insanda esin ve yetenek varsa bu ender rastlanır bir şeydir. Ayrıca uyak kullanmayı biliyorsunuz, yeni akımın niteliklerinden biri bu. *Papatyalar* güzel bir kitap ama iş yapmaz ve ben sadece büyük işlerle uğraşırım. Sonelerinizi yayımlayamam, vicdanım el vermez, tanıtımı için gereken şeyleri yapamam, başarılı olması için yapılacak harcamaları karşılamaz. Zaten siz de şiire devam etmezsiniz, kitabınız tek kalır. Gençsiniz delikanlı! Liseyi bitiren her edebiyatçının bir araya getirdiği, ilk önceleri çok önem verip sonradan alay ettikleri şu ilk şiirleri getirmişsiniz bana. Dostunuz Lousteau'nun da böyle kıyıda köşede sakladığı şiirleri vardır. Senin bir zamanlar çok değerli sandığın şiirlerin yok mu? diye sordu Étienne'e kurnazca bir bakış atarak.

– Öyle olmasa düzyazı nasıl yazabilirim ki, dedi Lousteau.

– E, işte gördünüz mü, bana hiç söz etmedi, ama dostumuz kitapçılığı ve iş hayatını bilir, diye sürdürdü Dauriat. Benim için konu, dedi Lucien'e sevecenlikle, sizin büyük bir şair olup olmadığınız değil; çok ama çok yeteneğiniz var; yayıncılığa yeni başlamış olsam kitabınızı yayımlama hatasına düşerdim. Ama öyle olsa bugün ortaklar ve sermayedarlar derhal para

akışını keserdi; yıl içinde yirmi bin frank zarar etmem demek onların artık bir daha şiir lafı duymak istememelerine neden olurdu ve ayrıca ben onlara bağlıyım. Ama esas sorun o da değil. Diyelim ki büyük bir şairsiniz, üretmeye devam edecek misiniz? Düzenli olarak sone yumurtlayacak mısınız? On cilt yazacak mısınız? Kitaplarınız iş yapacak mı? Elbette hayır! Harika bir düzyazı yazarı olacaksınız; zekânızı ıvır zıvır dizelerle harcayamayacak kadar zekisiniz, gazetelerden yılda otuz bin frank kazanırsınız; dörtlükleriniz, kıtalarınız ve diğer zımbırtılarınızın zar zor kazandıracağı üç bin franga değişmezsiniz bu parayı!

– Biliyor musunuz Dauriat, dedi Lousteau, mösyö de gazeteye girdi.

– Evet, dedi Dauriat, yazısını okudum; elbette kendi iyiliği için *Papatyalar*'ı reddediyorum! Evet mösyö, altı ay içinde size yazacağınız yazılar için, o satılmaz şiirlerinize verebileceğimden çok daha fazlasını vereceğim!

– Peki ya ün? diye haykırdı Lucien.

Dauriat ile Lousteau gülmeye başladılar.

– Hay Allah! Hâlâ hayallere kapılıyor, dedi Lousteau.

– Ün dediğin, dedi Dauriat, on yıllık bir sabır ve kitapçı için de yüz bin frank kazanç ya da kayıp demektir. Şiirlerinizi basacak deliler bulursanız bir yıla kalmaz durumlarını görüp bana hak verirsiniz.

– Elyazmaları yanınızda mı? diye sordu Lucien soğuk bir tavırla.

– Buyurun dostum, dedi Dauriat, Lucien'e tavrını tuhaf biçimde yumuşatarak.

Dauriat *Papatyalar*'ı okuduğunu öyle iyi gösteriyordu ki Lucien ipin ne durumda olduğuna bakmaksızın kâğıt tomarını aldı. Şaşkın ya da üzülmüş gibi görünmeksizin Lousteau'yla dışarı çıktı. Dauriat iki dostuna kendi gazetesi ve Lousteau'nun-

kinden söz ederek eşlik etti. Lucien *Papatyalar*'ın elyazmasıyla oynuyordu.

– Dauriat'nın okuduğunu ya da okuttuğunu düşünüyor musun? diye sordu Étienne, Lucien'in kulağına eğilerek.

– Evet, dedi Lucien.

– Koyduğumuz işarete bak.

Lucien ip ile mürekkebin birbirinden ayrılmamış olduğunu fark etti.

– En çok hangi soneyi beğendiniz? diye sordu Lucien öfke ve hırsla benzi atarak.

– Hepsi güzel dostum, dedi Dauriat, ama papatya üstüne olan çok nefis, ince ve zarif bir düşünceyle bitiyor. Orada, düzyazınızın kazanacağı başarıyı anladım. O yüzden sizi hemen Finot'ya önerdim. Bize yazı yazın, iyi para veririz. Görüyorsunuz ya, ünlü olmayı düşünmek güzel ama işi sağlama almak gerek, ayrıca ayağınıza gelen fırsatları da kaçırmayın. Zengin olduğunuzda şiirle uğraşırsınız.

Şair öfkeden kudurmamak için kendini Galeries'den dışarı attı, çok sinirliydi. Ardından gelen Lousteau,

– Hadi ama, çocukluk yapma, sakin ol, insanları oldukları gibi kabul et, birer araç olarak gör. Öç almak ister misin? dedi.

– Ne pahasına olursa olsun, dedi şair.

– İşte Dauriat'nın bana verdiği Nathan'ın kitabı, ikinci baskısı yarın yayımlanacak, şunu bir oku ve mahvedecek bir yazı düşün. Félicien Vernou, başarılı olursa kendi eserinin başarısına zarar vereceğini düşündüğü Nathan'a dayanamıyor. Bu kıt zekâlıların takıntılarından biri de gün ışığı altında iki başarının bir arada olamayacağı düşüncesidir. Bu nedenle çalıştığı büyük gazetede senin yazını yayımlar.

– Ama bu kitaba karşı ne yazılabilir ki? Güzel bir kitap, diye haykırdı Lucien.

– Bak dostum, mesleğini öğrenmelisin, dedi Lousteau gü-

lerek. Bir başyapıt olsa bile kitap senin yazında budalaca bir saçmalık, tehlikeli ve zararlı bir eser olarak görünmeli.

– Ama nasıl?

– Güzellikleri kusur diye gösterirsin.

– Böyle bir şeyi yapamam ben.

– Dostum, gazeteci bir cambazdır, mesleğinin pürüzlerine alışman gerekiyor. Bak sana bir iyilik yapayım! Böyle bir durumda nasıl davranmalısın, biliyor musun? İlk başta eseri güzel bulursun, daha sonra da gerçek düşüncelerini keyifle yazabilirsin. Okuyanlar da, "Bu eleştirmende kıskançlık yok, kuşkusuz tarafsız yazıyor," diyecektir. Ondan sonra da okurlar eleştirini vicdanlı bulur. Okurun takdirini kazandıktan sonra bu tür kitapların Fransız edebiyatını içine soktukları durumdan yakınmak zorunda kaldığına hayıflanırsın. "Yoksa Fransa bütün dünyanın zekâsını elinde bulundurmuyor muydu?" diye sorarsın. Bugüne kadar yüzyıllar boyunca Fransız yazarlar Avrupa'yı üslup gücüyle ve fikirlere verdikleri özgün biçimlerle çözümlemenin, felsefi incelemenin yolunda tutuyorlardı. Burada burjuvalar için Voltaire'e, Rousseau'ya, Diderot'ya, Montesquieu'ye, Buffon'a övgü düzersin. Fransa'da dilin ne denli acımasız olduğunu söylersin, dilin düşünce üzerine sürülmüş bir cila olduğunu kanıtlarsın. Çeşitli vecizeler katarsın araya: Fransa'da büyük bir yazar daima büyük biridir, dil onu sürekli düşünmeye yönlendirir, diğer ülkelerde böyle değildir vb. Fikrini bir Alman hiciv yazarı olan ahlakçı Rabener ile La Bruyère'i karşılaştırarak kanıtlarsın. Bir eleştirmene bilinmeyen bir yabancı yazardan söz etmek kadar itibar kazandıracak başka şey yoktur. Cousin'in temel taşı Kant'tır. Bir kez bu alana girdikten sonra, geçen yüzyılda yaşamış dâhi düşünürlerimizin sistemine *fikir edebiyatı* adını verir, bu sayede onu saf okurlara özetleyip açıklamış olursun. Bu ifadeyi silah gibi kullanıp ölmüş bütün ünlüleri yaşayanların kafasına fırlatırsın. O zaman günümüzde

diyalogların ve düşünme zahmetinden kurtaran betimlemelerin aşırı kullanıldığı (edebiyat biçimlerinin en kolayıdır bu) yeni bir edebiyatın ortaya çıktığını söylersin. Her şeyin imgelerle anlatıldığı, Walter Scott'un fazlasıyla *dramatikleştirdiği* modern romanın karşısına Voltaire'in, Diderot'nun, Stern'ün, Lesage'ın o denli dolu, o denli keskin görüşlü romanlarını koyarsın. Böyle bir türde sadece yeni şeyler bulanlara yer vardır. Walter Scott tarzı roman bir türdür, bir sistem değil. Fikirlerin sulandırıldığı, ezilip geçildiği, bütün herkesin kolayca anlayabildiği, herkesin bedavadan yazıvereceği ve nihayet adına *imge edebiyatı* diyeceğin bu türden bir edebiyatı yerin dibine batırırsın. Bir taklitçi olduğunu ve yeteneğinin görüntüden ibaret olduğunu kanıtlayarak bu düşüncelerini Nathan'a yöneltirsin. On sekizinci yüzyılın sıkı üslubu onun kitaplarında yok, yazarın duyguların yerine olayları geçirdiğini gösterirsin. Hareket hayat değildir, tablo fikir değildir! Bu tür sözler et, okurlar bunları tekrarlayacaktır. O zaman bu yapıtın değerli olsa da uğursuz, öldürücü ve tehlikeli olduğunu, Şan Tapınağı'nın kapılarını kalabalıklara açtığını, uzaklarda bunca kolay olan böyle bir türe öykünen bir sürü yazar özentisi gördüğünü yazarsın. Burada artık zevkin düşüşe geçtiğine dair tantanalı yakınmalarda bulunursun ve Vernou'nun gazetesini koruyan Napoléon'cu liberal partinin gözdelerini, Étienne'i, Jouy'u, Tissot'yu, Gosse'u, Duval'i, Jay'i, Benjamin Constant'ı, Aignan'ı, Baour-Lormian'ı, Villemain'i biraz öne çıkarırsın. Solun on yedi hatibi aşırı sağcılara karşı ulus adına nasıl savaşıyorsa, sen de bu şanlı birliğin imge ve gevezeliğe karşı Voltaire'in izinde ve İngiliz ve Alman fikri ve üslubu savunarak romantiklerin istilasına karşı savaştığını söylersin. Her zaman sol muhalefetin yanında yer alacak Fransızların büyük çoğunluğunun saygı duyduğu bu isimlerin koruması altında, eserinin üstün güzellikler içermesine karşın Fransa'da içinde fikir barındırmayan bir edebiyata yer veren

Nathan'ı ezer geçersin. Artık o andan sonra söz konusu olan ne Nathan'dır ne de kitabı, sadece Fransa'nın onurudur, anladın mı? Onurlu ve cesur kalemlerin görevi dışarıdan gelen bu ürünlere canla başla karşı koymaktır. Öyle dersen abonelerin gönlünü okşarsın. Sana göre Fransa anasının gözüdür, onu aldatmak kolay değildir. Açıklamasına girmek istemediğin nedenlerden dolayı kitapçı bir başarı elde etmiş olabilir, ama gerçek okur onun ilerleyişini sağlayan beş yüz budalanın hatalarının hakkından gelecektir. Bu kitabın ilk baskısını satmış olmanın mutluluğunu yaşadıktan sonra kitapçının ikinci baskıyı yapmaya kalkmasının küstahlık olduğunu söyler, böyle usta bir yayıncının ülkenin iç dinamiklerini bu kadar az tanıyor olmasından şikâyet edersin. Bu değerlendirmeleri espri bulamacına bula, biraz sirke katarak lezzetlendir ve işte Dauriat yazıların tavasında kızarır gider. Ama bu yoldan ayrılırsa, günümüz edebiyatına güzel eserler verebilecek Nathan'ın bu hatasından yakınarak bitirmeyi de unutma.

Lucien, Lousteau'nun sözlerini dinlerken şaşkına dönmüştü: Gazeteciyi dinlerken ne kadar yanıldığını anlıyor, edebiyat hakkında o zamana kadar hiç aklına gelmemiş gerçekleri keşfediyordu.

– Ama bana söylediklerin çok doğru ve haklı şeyler, diye haykırdı.

– Böyle olmasa Nathan'ın kitabını yerin dibine batırabilir misin? dedi Lousteau. İşte çocuğum, bir eseri batırmak için kullanılabilecek yazı biçimlerinden biri. Eleştirmenin mızrağı budur. Ama başka formüller de var! Zamanla öğreneceksin. Sevmediğin bir insandan mutlaka söz etmek zorunda kalırsan, ki gazete sahipleri, gazete başyazarları buna alışkındır, bizim temel yazı biçimi dediğimiz kötüleme biçimini kullanırsın. Yazının başına ele alınmak istenen kitabın adı yazılır. Yunanlardan ve Romalılardan söz edilebilecek genel düşüncelerle başlanır.

Bu değerlendirmeler ikinci bir yazıya konu olacak filanca kişinin kitabına götürür. Ve ikinci yazı da asla yayımlanmaz. Böylece kitap iki vaat arasında boğulur kalır. Sen şimdi Nathan'a karşı değil Dauriat'ya karşı yazı yazıyorsun; bir mızrak darbesi gerek. İyi bir kitaba mızrak işlemez, kötü kitabın kalbine kadar girer: Birincisinde sadece kitapçı yaralanır, ikincisindeyse kamuya hizmet etmiş olursun. Bu tür edebiyat eleştirisi siyasi eleştiride de kullanılır.

Étienne'in acımasız dersi Lucien'in imgeleminde yeni ufuklar açtı ve Lucien mesleği mükemmelce anladı.

– Gazeteye gidelim, dedi Lousteau, dostlarımız oradadır, Nathan'a karşı tam hızla saldırıya geçmeyi kararlaştırırız. Nasıl gülecekler, göreceksin.

Saint-Fiacre Sokağı'na geldiklerinde birlikte gazetenin yönetildiği tavan arasına çıktılar ve Lucien arkadaşlarının Nathan'ın kitabını mahvetmek için gösterdikleri neşeye hem şaşırdı hem de sevindi. Hector Merlin bir kâğıt parçası aldı ve gazetesine götüreceği şu satırları yazdı:

> Mösyö Nathan'ın kitabının ikinci baskısı yapılacakmış. Bu kitapla ilgili sessiz kalmayı istemiştik, ama görünüşteki bu başarı kitaptan çok, yeni nesil edebiyatın eğilimi konusunda bir yazı yazmak zorunda bıraktı bizi.

Ertesi günkü sayı konusundaki şakaların başına Étienne şu cümleyi koydu:

> Dauriat kitabevi Mösyö Nathan'ın kitabını mı yayımlayacakmış? Adalet sarayının ünlü sözünü bilmiyor demek: *NON BIS IN IDEM.*[13] Boşu boşuna harcanmış cesarete selam olsun!

[13] Bir insanın aynı suç yüzünden iki kez dava edilemeyeceğine ilişkin ilke.

İçine vicdanın ve esin kaynağının yerine Dauriat'dan öç alma isteği yerleşmiş Lucien için Étienne'in sözleri birer meşale gibiydi. Üç gün boyunca Coralie'nin odasından dışarı çıkmadı; ateşin yanında çalışıyor, kendisine Bérénice hizmet ediyordu; bıkkınlık anlarında Coralie dikkat ve özenle gönlünü okşuyordu; Lucien şaşılacak bir seviyeye ulaştığı yaklaşık üç sütunluk bir eleştiri yazısını temize çekti. Gazeteye koştu, akşamın dokuzuydu, redaktörler oradaydı, çalışmasını onlara okudu. Ciddiyetle dinlediler. Félicien tek söz söylemedi, yazıyı aldı ve merdivenlerden koşarak indi.

– Ne oldu ona? diye sordu Lucien.

– Yazıyı matbaaya götürüyor, dedi Hector Merlin. Ne çıkarılacak ne de eklenecek bir sözcük var, bir başyapıt olmuş.

– Sana sadece yolu göstermek kalıyor, dedi Lousteau.

Yüzünde tatlı bir memnuniyet parıldayan başka bir yazar,

– Yarın bunu okurken Nathan'ın yüzünün ifadesini görmek isterdim, dedi.

– Sizin dostunuz olmak gerek, dedi Hector Merlin.

– Demek güzel, diye sordu Lucien haykırarak.

– Blondet ve Vignon çok bozulacaklar, dedi Lousteau.

– İşte, dedi Lucien, sizin için karaladığım kısa bir yazı, beğenilirse bu tarzda bir dizi olabilir.

– Şunu bize okuyun, dedi Lousteau.

Bunun üzerine Lucien onlara bu küçük gazetenin beğenilmesini sağlayan nefis yazılarından birini okudu; iki sütunda Paris hayatının küçük ayrıntılarını, bir simayı, bir tipi, olağan bir olayı ya da birkaç tuhaflığı tasvir ediyordu. *Paris sokaklarında* adını taşıyan bu yazı örneği düşüncenin sözcük çarpışmalarından doğduğu, zamirlerin ve sıfatların çıkardığı kıvılcımların dikkatleri bilediği o yeni ve özgün tarzda yazılmıştı. *İran Mektupları Kanunların Ruhu*'ndan ne kadar farklıysa işte bu yazı da Nathan hakkındaki ciddi ve derin yazıdan o kadar farklıydı.

– Sen gazeteci doğmuşsun, dedi Lousteau. Bu yazı yarın çıkar, bu tarzda istediğin kadar yaz.

– Ha, dedi Merlin, Dauriat dükkânına attığımız iki toptan öfkeye dönmüş. Şimdi oradan geliyorum; küfürler savuruyor, Finot'ya bağırıyor, o da gazetesini sana sattığını söylüyordu. Onu kenara çektim ve kulağına fısıldadım: *Papatyalar* size pahalıya mal olacak! Yetenekli bir adam karşınıza çıkıyor, biz ona kucak açarken siz kapı dışarı ediyorsunuz.

– Dinlediğimiz bu yazıyla Dauriat yıldırım çarpmışa dönecek, diyor Lousteau, Lucien'e. Gazetenin ne olduğunu görüyorsun işte çocuğum. Ama öcün alınacak! Baron Châtelet bu sabah gelip senin adresini istedi, bu sabah ona karşı can alıcı bir yazı yayımlanmış, yakışıklı ihtiyarın kafası pek çalışmaz, ne yapacağını bilemez olmuş. Gazeteyi okumadın mı? Yazı gülünç olmuş. Bak! *Balıkçıl kuşu gidiyor, Çiroz ardından ağlıyor.* Salonlarda Madam de Bargeton artık *Çiroz* diye biliniyormuş ve Châtelet'ye de artık *Baron Balıkçıl* diyorlarmış.

Lucien gazeteyi aldı ve Vernou'nun yazdığı bu alay başyapıtını okurken kendini gülmekten alamadı.

– Teslim olacaklar, dedi Hector Merlin.

Lucien sohbet edip sigara içerek, günün maceralarından, arkadaşlarının gülünçlüklerinden ya da kişiliklerine dair bazı yeni ayrıntılardan söz ederek gazete tamamlanırken yapılan esprilere ve alayların bazılarına neşeyle katıldı. Bu son derece alaycı, esprili, acımasız konuşmalar sayesinde Lucien edebiyat dünyasındaki kişilerin alışkanlıkları hakkında bilgi sahibi oldu.

– Gazete dizilirken biz seninle biraz dolaşalım, serbestçe gireceğin bütün tiyatroların idarecileriyle tanıştırayım seni; sonra da Panorama-Dramatique'te Coralie ve Florine'le buluşuruz, localarında onlarla biraz *kafa buluruz.*

Kol kola girip bir tiyatrodan diğerine girdiler, Lucien'i bu-

ralarda yazar olarak tanıttı, müdürler onu kutladılar, bir tek yazısıyla Coralie ile Florine'e nasıl bir ün sağladığını, bu sayede birinin Gymnase'da yıllık on iki bin franklık, diğerinin de Panorama'da sekiz bin franklık iş aldığını öğrenmiş olan kadın oyuncular dürbünlerini kaldırıp onu süzdüler. Bütün bu övgüler Lucien'i kendi gözünde büyüttü ve gücünün ölçüsünü gösterdi. Saat on birde iki arkadaş Panorama-Dramatique'e geldi, orada Lucien kendinden emin bir tavır sergiledi, bu da çok etkili oldu. Nathan oradaydı, elini Lucien'e uzattı, Lucien de elini uzatıp onunla tokalaştı.

– Ne o üstatlar, dedi Lucien'e ve Lousteau'ya bakarak, beni gömmeye mi niyetlendiniz?

– Yarını bekle dostum, Lucien'in seni nasıl kıstırdığını göreceksin! İnan, mutlu olacaksın. Eleştiri böyle ciddi olunca kitap kârlı çıkar.

Lucien utançtan kıpkırmızıydı.

– Sert bir yazı mı? diye sordu Nathan.

– Ciddi bir yazı, dedi Lousteau.

– Yani herhangi bir kötülük yok o zaman, dedi Nathan. Hector Merlin, Vaudeville fuayesinde canıma okuduklarını söylüyordu.

– Bırakın istediğini söylesin, durun biraz, dedi Lucien ve Coralie çekici kostümü içinde sahneden ayrılırken locasına doğru oyuncunun peşinden kaçarcasına gitti.

Ertesi gün Lucien, Coralie'yle yemek yediği sırada bir araba sesi duyuldu, pek ıssız sokakta açıkça duyulan sesinden şık bir araba olduğu, atının da düzenli yürüyüşü ve duruş tarzından safkan olduğu belli oluyordu. Gerçekten de Lucien pencereden baktığında Dauriat'nın muhteşem İngiliz atını fark etti, Dauriat inmeden önce dizginleri seyise uzatıyordu.

– Kitapçı bu, diye haykırdı âşığına.

– Beklesin, dedi Coralie, Bérénice'e hemen.

Lucien kendi çıkarlarını bu kadar iyi benimseyen bu genç kızın dikkati karşısında gülümsedi ve gelip onu gerçek bir coşkuyla öptü: Zekice davranmıştı. Küstah yayıncının böyle hemen koşup gelmesi, bu şaklabanlar kralının bu denli alçalması neredeyse tamamen unutulmuş bazı koşullardan ileri geliyordu, zira kitapçılık işi son on beş yıldır inanılmaz ölçüde değişmiş durumdaydı. Önceleri gazete okumak için kurulmuş olan edebiyat kahvehanelerinin belli bir ücret karşılığında yeni kitapları kiralama işine giriştiği ve süreli yayınlar üzerinde verginin ağırlaşmasıyla reklamcılığın ortaya çıktığı 1816'dan 1827'ye kadar kitapçıların, ya dizi yazıların arasına ya da gazetenin bir yerine sıkıştırılmış tanıtımlar dışında başka reklam araçları yoktu. 1822 yılına kadar Fransız gazeteleri o kadar küçük sayfalara basılırdı ki büyük gazeteler günümüzün küçük gazetelerinin boyutuna ancak ulaşabilirdi. Gazetecilerin zorbalığına karşı koymak için afişleri ilk Dauriat ile Ladvocat icat etti, bunlarda hayal ürünü kişiler, tuhaf renkler, vinyetler ve daha sonraları da afişi gözler için bir şiir, heveslilerin kesesi için de düş kırıklığı haline getiren taşbaskılar kullanarak bütün Paris'in dikkatini çektiler. Afişler o kadar özgün hale geldi ki *koleksiyoncu* denen kaçıklardan biri Paris afişlerinin tamamından bir koleksiyon oluşturdu. Önceleri dükkân camları ve bulvar panolarıyla sınırlı kalan ama sonradan bütün Fransa'ya yayılan bu afiş tarzı yerini ilana bıraktı. Bununla birlikte göze çarpan ilan ve kitap çoktan unutulsa bile özellikle duvara resmetme yöntemi bulunduktan sonra hep kalıcı olacaktır. Para karşılığında herkesin verebileceği ve gazetelerin dördüncü sayfasını devlet maliyesi kadar spekülatörler için de verimli bir tarla haline getiren ilan sistemi pul, posta ve teminat akçesi gibi yasal zorunluluklar nedeniyle doğdu. Mösyö de Villèle'in zamanında gazeteleri bayağılaştırıp neredeyse bitirebilecek bu zorunluluklar tam aksine bir gazetenin kuruluşunu neredeyse

imkânsız hale getirerek ayrıcalık alanları yaratıyordu. Böylece 1821'de gazeteler düşünce eserleri ve yayıncılık işleri konusunda hayati haklara sahipti. Faits-Paris'de birkaç satırlık ilan korkunç ölçüde pahalıydı. Yazıişleri odalarında, akşamları yayınevlerinin savaş alanında, mizanpaj yapanların şu ya da bu yazının kabulü ya da reddine karar verdikleri saatte o kadar çok oyun dönerdi ki, büyük yayıncıların az sözcükle çok şeyin anlatılması gerektiği bu kısa yazıları yazmak için parayla tuttukları edebiyatçıları olurdu. Ancak yazı çıktıktan sonra para alan bu bilinmeyen gazeteciler kim bilir nasıl edinilmiş uzun yazıları ya da artık *reklam* adı verilen bu birkaç satırın basımını görmek için geceleri çoğunlukla gazetede kalırlardı. Günümüzde edebiyat ve yayıncılık âdetleri o kadar değişti ki, bu reklamları elde etme zorunluluğu yüzünden kitapçıların, yazarların, ün şehitlerinin, ömür boyu kürek mahkûmlarının içine düştükleri muazzam çabalar, yardakçılıklar ve alçaklıklar çoğu insana masal gibi gelecektir. Ziyafetler, iltifatlar, hediyeler... gazetecilere yaranmak için her yola başvurulurdu. Aşağıdaki olay eleştiri ile kitapçı arasındaki sıkı ilişkiyi her tür açıklamadan daha iyi gösterecektir.

Güçlü bir tarzı olan ve devlet adamı olmayı hedefleyen bir adam o zamanlar bir gazetede yazardı, gençti, zarifti; derken bir yayınevinin gözdesi oldu. Bir gün, zengin yayıncının gazetesindeki yazarlara kırda ziyafet verdiği bir pazar günü, o zamanlar genç ve güzel olan ev sahibesi ünlü yazarı bahçesine götürmüş. Ciddi ve sistemli, soğuk bir Alman olan, işten başka bir şey düşünmeyen tezgâhtarbaşı koluna dizi yazısı yazan bir yazarı takmış, bir konu hakkında onun görüşlerini alarak geziniyormuş; sohbetleri sırasında bahçeden ayrılıp ormana girmişler. Bir çalının ardında Alman, patronun karısına benzeyen birini görmüş, dürbününü almış, yazara susmasını ve gitmesini işaret etmiş, sonra kendisi de ayaklarının ucuna basa

basa geri çekilmiş. Yazar, "Ne gördünüz?" diye sormuş. Diğeri, "Önemli bir şey değil," diye karşılık vermiş. "Büyük yazımızı kabul edecekler. Yarın *Débats*'da en az üç sütun bizim."

Bir başka olay yazıların gücünü anlatacaktır. Mösyö de Chateaubriand'ın, Stuart'ların sonuncusu hakkındaki son kitabı depoda turşuluk olmuştu. *Journal de Débats* gazetesinde genç bir adamın bir tek yazısı bu kitabı bir haftada tüketti. Bir kitabı okumak için kiralamak değil satın alınmasının gerekli olduğu o dönemde bütün muhalif gazetelerin övdüğü bazı liberal eserler on bin satılıyordu, ama Belçika'da yapılan korsan baskılar daha ortaya çıkmış da değildi. Lucien'in dostlarının ön saldırıları ve onun yazısı Nathan'ın kitabının satışını durdurabilecek nitelikteydi. Nathan'ın sadece onuru kırılırdı, kaybedecek hiçbir şeyi yoktu, parası ödenmişti ama Dauriat otuz bin frank kaybedebilirdi. Gerçekten de *yeni kitaplar* adı verilen yayıncılık işi şu şekilde özetlenebilirdi: Beyaz kâğıdın topu on beş franktır, basıldığında başarıya göre yüz kuruş ya da yüz frank eder. O zamanlar lehte ya da aleyhte bir yazı fiyat durumunu belirlerdi. Beş yüz top satılacak basılı kâğıdı olan Dauriat, Lucien'le pazarlığa girmek için koşa koşa gelmişti. Yayıncı sultanlıktan köleliğe inmişti. Mırıldanarak bir süre bekledikten sonra olabildiğince gürültü çıkararak ve Bérénice'le pazarlık ederek Lucien'le görüşmeyi başardı. O dikbaşlı yayıncı saraya giren yardakçıların yılışık ama biraz kibirli ve babacan tavrını takındı.

– Rahatsız olmayın sevgili dostlarım, dedi. Aman ne sevimli kumrular bunlar! İki güvercin gibisiniz sanki! Matmazel, kim derdi ki şu kız gibi güzel delikanlı çelik pençeli bir kaplan olsun ve ünlü birini parçalasın, hani belki siz geceliğinizi çıkarmayı geciktirdiğinizde öyle parçalıyordur onu.

Sonra şakayı bitirmeden gülmeye başladı.

– Küçüğüm, dedi Lucien'in yanına oturarak. Matmazel, dedi sözünü yarıda bırakarak, ben Dauriat'yım.

Kitapçı, Coralie tarafından iyi karşılanmadığını düşünerek ismini bir bomba gibi ortaya atmayı gerekli görmüştü.

– Mösyö, yemek yediniz mi? dedi oyuncu. Bize katılır mısınız?

– Elbette, masada daha iyi sohbet ederiz, dedi Dauriat. Ayrıca öğle yemeğini sizinle yemeyi kabul etmekle sizi dostum Lucien'le akşam yemeğine davet etmeye hak kazanmış olurum, çünkü artık bizim etle tırnak gibi dost olmamız gerekiyor.

– Bérénice, diye seslendi Coralie, istiridye, limon, taze tereyağı, şampanya.

– Buraya ne için geldiğimi size söylememe gerek bırakmayacak kadar akıllı birisiniz, dedi Dauriat, Lucien'e bakarak.

– Sone kitabımı satın almaya mı geldiniz?

– Elbette, dedi Dauriat. Her şeyden önce her iki taraf da silahları bıraksın.

Cebinden şık bir cüzdan çıkardı, bin franklık üç banknot aldı, bir tabağın üstüne bıraktı ve yaltaklanarak Lucien'e sundu.

– Mösyö memnun oldular mı? diye sordu.

Umulmadık miktardaki bu parayı görünce içi hiç tatmadığı bir mutlulukla dolan şair,

– Evet, dedi.

Lucien kendini tuttu ama şarkı söylemek, zıplamak istiyordu; sihirli lambaya, büyücülere ve nihayet kendi dehasına inanmaya başladı.

– Böylece *Papatyalar* benim oldu, değil mi? dedi yayıncı. Ama siz de artık hiçbir yayınıma saldırmayacaksınız.

– *Papatyalar* sizindir ama kalemim için kimseye söz veremem, nasıl ki onların kalemi bana aitse benimki de arkadaşlarıma aittir.

– İyi ama siz bende çalışan bir yazarsınız. Bütün yazarlarım dostumdur. Bu yüzden işlerime zarar vermeyeceksiniz, önlem alabilmem için saldırılardan haberim olmalı.

– Peki.

– Şerefinize, dedi Dauriat kadeh kaldırarak.

– Gördüğüm kadarıyla *Papatyalar*'ı okumuşsunuz, dedi Lucien.

Dauriat istifini bozmadı.

– Evladım, *Papatyalar*'ı okumadan satın almak bir yayıncının yapabileceği en büyük iltifattır. Altı ay sonra büyük bir şair olacaksınız; hakkınızda yazılar çıkacak, sizden korkuyorlar, kitabınızı satmak için hiçbir şey yapmam gerekmiyor. Bugün karşınızda dört gün önceki aynı tüccar var. Değişen ben değilim, sizsiniz. Geçen hafta soneleriniz benim için lahana yaprağıydı ama bugünkü konumunuz kitabınızı *Messéniennes* haline getirdi.

Güzel bir metrese sahip olmaktan ve başarısına olan güveninden ileri gelen keyif dolu bir alaycılıkla,

– Olsun, dedi, kitabımı okumadınız ama yazımı okudunuz.

– Evet dostum, okumamış olsam bu kadar çabuk gelir miydim? O korkunç makale ne yazık ki çok güzel. Ah, çok büyük bir yeteneğiniz var çocuğum. İnanın bana, bu yeni modadan yararlanmaya bakın, dedi kullandığı sözcüğün derin küstahlığını kapatan bir saflıkla. Peki gazeteyi aldınız mı, okudunuz mu?

– Daha görmedim, dedi Lucien, oysa ilk kez uzun bir yazım yayımlanıyor; Hector, Charlot Sokağı'ndaki evime göndermiş olmalı.

– Al oku, dedi Dauriat, *Manlius*'taki Talma'nın rolüne öykünerek.

Lucien gazeteyi alınca Coralie elinden kaptı.

– Kaleminizden çıkan ilk ürün benimdir, biliyorsunuz, dedi gülerek.

Dauriat alabildiğine dalkavukluk yapıp nazik davrandı, Lucien'den korkuyordu, bu nedenle hafta sonuna doğru

gazeteciler için vereceği ziyafete Coralie'yle birlikte onu davet etti. *Şairine* hazırlayacağı sözleşmeyi imzalamak üzere Galeries-de-Bois'ya istediği zaman uğrayabileceğini söyleyerek *Papatyalar*'ın elyazmasını aldı. Yüzeysel insanları etkilemek için kullandığı yapmacık tavırlarını hiç ihmal etmeden, bir kitapçıdan çok bir sanat hamisi gibi görünmek isteyen Dauriat, bıraktığı üç bin frangın karşılığında makbuz almadı, Lucien'in imzalı yazı verme önerisini de umursamaz bir hareketle geri çevirdi ve Coralie'nin elini öpüp çıktı.

– Bak işte sevgilim, dedi Coralie ona bütün hayatını anlatmış olan Lucien'e, eğer Cluny Sokağı'ndaki deliğine tıkılıp Sainte-Geneviève Kütüphanesi'nden aldığın kitapların üstünde eşelenmeyi sürdürseydin şu binlikleri görebilir miydin? Ayrıca senin o Quatre-Vents Sokağı'ndaki dostların bana çok ahmak tipler gibi geliyor!

Topluluktaki kardeşleri ahmak tipler mi! Lucien bu sözü gülerek karşıladı. Basılmış yazısını okumuştu; yazarların o dile gelmez keyfini, insan ruhuna yalnızca bir kez dolan o ilk gurur okşanma duygusunu tatmıştı. Yazısını tekrar tekrar okuyunca gücünü ve kapsamını daha iyi hissediyordu. Tiyatro kadınlar için neyse, basılı yazı da müsvedde karşısında oydu, güzellikleri ve kusurları ortaya çıkarıyordu; yaşatabilir ama öldürebilir de; güzel düşünceler gibi bir kusur da capcanlı göze çarpar. Mest olan Lucien, Nathan'ı unutmuştu, Nathan ona basamak olmuştu, sevinç içinde yüzüyor, kendini zengin hissediyordu. Eskiden Angoulême'de Beaulieu yokuşundan boynu bükük inen, bütün ailenin yılda iki bin frankla geçindiği Houmeau'ya dönen bir çocuk için Dauriat'nın verdiği para tam bir servet demekti. Paris hayatının zevklerinin söndüreceği ama şimdilik hâlâ canlı kalan bir hatıra onu Mûrier Meydanı'na götürdü. O güzel, soylu kız kardeşi Ève'i, David'ini ve zavallı annesini anımsadı; hemen Bérénice'i para bozdurmaya gönderdi ve

bu sırada da ailesine kısa bir mektup yazdı; sonra, gecikirse annesine yolladığı beş yüz franga kıyamayacağı korkusuyla Bérénice'i postaneye yolladı. Bu geri ödeme ona ve Coralie'ye iyi bir davranış olarak göründü. Oyuncu Lucien'i kucakladı, onun örnek bir oğul, örnek bir kardeş olduğunu düşündü, sevip okşadı, çünkü böyle hareketler cömert iyi kızların çok hoşuna gider.

– Artık bir hafta boyunca her akşam bir yemeğe davetliyiz, dedi Coralie, biraz eğleneceğiz, yeter çalıştığın.

Diğer kadınların kıskanacağı bir erkeğin güzelliğinin tadına varmak isteyen bir kadın olarak Coralie onu yeniden Staub'a götürdü, giysilerini yeterince güzel bulmuyordu. İki âşık oradan çıkıp Boulogne ormanına gitti, oradan da Madam du Val-Noble'un evine yemeğe geçtiler; Lucien orada Rastignac'ı, Bixiou'yu, des Lupeaulx'yu, Finot'yu, Blondet'yi, Vignon'u, Baron de Nucingen'i, Beaudenord'u, Philippe Brideau'yu, büyük müzisyen Conti'yi, bütün sanat camiasını, borsacıları, yani yoğun çalışmalarını yoğun zevklerle karşılayan bütün o insanları gördü, hepsi de Lucien'i çok iyi karşıladı. Kendinden emin Lucien sanki hiç zorlanmıyormuş gibi yaparak zekâsını sergiledi ve bu yarım dostlar arasında moda olan bir övgüyle, güçlü adam olarak gösterildi.

Théodore Gaillard sarayın koruduğu ve sonradan *Réveil* olarak adlandırılacak bir gazete çıkarmayı düşünen şairlerden birine,

– O! Durun bakalım, dedi, önce içinde ne var ne yok onu görelim!

Yemekten sonra iki gazeteci, âşıklarını Merlin'in bir locasının olduğu ve bütün oradakilerin de geldiği operaya götürdü. Böylece Lucien birkaç ay önce ağır bir düşüş yaşadığı yere bu kez zafer kazanmış edasıyla giriyordu. Merlin ile Blondet'nin koluna girip salona çıktı, daha önce kendisiyle alay eden süs-

lü züppelere korkusuzca bakıyordu. Artık Châtelet ayaklarının altındaydı! De Marsay, Vandenesse, Manerville, o dönemin yakışıklıları onunla küstahça bakıştılar. Kuşkusuz Rastignac'ın uzun bir ziyarette bulunduğu Madam d'Espard'ın locasında güzel, zarif Lucien'den söz etmiş olmalıydılar, markiz ile Madam de Bargeton dürbünlerini kaldırıp Coralie'ye bakmışlardı. Lucien Madam de Bargeton'un içinde bir pişmanlık yaratmış mıydı? Şair bu düşünceye takıldı: Angoulême'in Corinne'ini görünce tıpkı Champs-Elysées'de bu kadının ve kuzeninin hakaretine uğradığı gün gibi içine bir öç alma isteği doldu.

Birkaç gün sonra Blondet saat on bire doğru, henüz kalkmamış olan Lucien'in evine girerken,

– Kasabanızdan gelirken yanınıza şirinlik muskası mı aldınız? diye sordu.

Coralie'ye Lucien'i göstererek,

– Güzelliği en alttan en üst tabakaya kadar herkesi kasıp kavuruyor. Azizim, size el koymaya geldim, dedi şairin elini sıkarak. Dün Italiens Tiyatrosu'nda Montcornet Kontesi sizi kendisiyle evinde tanıştırmamı istedi. Evinde en seçkin kibarları bulacağınız sevimli, genç bir kadının bu isteğini geri çevirmezsiniz değil mi?

– Lucien iyi biriyse, dedi Coralie, sizin kontesin evine gitmez. Kibarlar dünyasında kravat dolaştıracak da ne olacak? Canı sıkılır ancak.

– Onu hep elinizin altında mı tutmak istiyorsunuz? diye sordu Blondet. Kibar kadınları kıskanıyor musunuz?

– Evet! diye haykırdı Coralie. Bizden beterdirler.

– Nereden biliyorsun minik kuşum? dedi Blondet.

– Kocalarından, diye karşılık verdi Coralie. Marsay ile altı ay birlikte olduğumu unutuyorsunuz.

– İnanın ki çocuğum, dedi Blondet, sizinki gibi güzel bir erkeği Madam de Montcornet'nin evine götürmeye can attığı-

mı mı sanıyorsunuz? İstemiyorsanız ben hiç söylememiş olayım. Ama söz konusu bir kadın meselesinden çok, gazetesinin alay konusu haline gelen rezil birine karşı Lucien'in merhametini ve affını dilemek. Baron de Châtelet yazıları ciddiye almak gibi bir aptallık etmiş. Markiz d'Espard, Madam de Bargeton ve Moncornet'nin çevresi Balıkçıl'la ilgileniyor; ben de Laura ile Petrarca'yı, yani Madam de Bargeton ile Lucien'i barıştırmaya söz verdim.

Damarlarında yenilenmiş bir kanı ve alınmış bir öcün baş döndürücü sarhoşluğunu hisseden Lucien,

– Ya! dedi. Demek avucuma düştüler! Sayenizde kalemime, dostlarıma, basının öldürücü gücüne tapmaya başlıyorum. Henüz Çiroz'la Balıkçıl'a dair bir yazı yazmadım. Gideceğim yavrum, dedi Blondet'yi belinden kavrayarak, evet, gideceğim, ama o çifte hafif sandıkları kalemin ağırlığını hissettirdikten sonra!

Nathan'la ilgili yazıyı yazdığı kalemi eline alıp yukarı kaldırdı.

– Yarın suratlarına iki sütun yazı fırlatacağım. Sonra göreceğiz. Hiç endişelenme Coralie, aşk değil intikam söz konusu ve öcümü tam almak istiyorum.

– İşte tam bir erkek! dedi Blondet. Paris'in kayıtsız çevrelerinde böyle bir coşkunun ne denli az bulunduğunu bir bilsen kendini kutlardın Lucien! Yaman bir adam olacaksın, güce doğru giden yola girdin bile, dedi daha atak bir deyiş kullanarak.

– Başaracak, dedi Coralie.

– Ama altı hafta içinde çok yol aldı zaten.

– Bir taca ulaşmak için bir cesedin üstüne basacaksa Coralie'nin bedenini basamak gibi kullanabilir.

– Birbirinizi altın çağdaki gibi seviyorsunuz, dedi Blondet. Uzun yazın için seni kutluyorum, dedi Lucien'e bakarak, içinde yepyeni şeyler var. Artık üstat sayılırsın.

Lousteau, Hector Merlin ve Vernou'yla birlikte Lucien'i görmeye geldi, onların bu ilgisi Lucien'in gururunu okşadı. Félicien, Lucien'e yazı bedeli olarak yüz frank getirmişti. Gazete, yazarı kendine bağlamak için bu denli iyi yapılmış bir işe para verme gereği duymuştu. Coralie bu gazeteci topluluğunu görünce en yakındaki restoran olan Cadran-Bleu'ye birini gönderip öğle yemeği ısmarlamıştı; Bérénice gelip her şeyin hazır olduğunu söylediğinde herkesi o güzel yemek odasına geçmeye davet etti. Yemeğin ortasında şampanya bütün başları döndürdüğü zaman arkadaşlarının Lucien'i ziyaret etme nedeni ortaya çıktı.

– Nathan'ı kendine düşman etmek istemezsin, değil mi? diye sordu Lousteau. Nathan gazeteci, dostları var, ilk yayınında sana kötü bir oyun oynayabilir. Elinde satılacak *IX. Charles'ın Okçusu* yok mu? Bu sabah Nathan'ı gördük, çok üzgün; ama sen onunla ilgili bir yazı yazacak ve içini ferahlatacaksın.

– Nasıl? dedi Lucien. Kitabının aleyhine yazdığım yazıdan sonra, şimdi de...

Émile Blondet, Hector Merlin, Étienne Lousteau, Félicien Vernou, hepsi birden kahkaha atarak Lucien'in sözünü kestiler.

– Onu yarın buraya yemeğe davet etmedin mi? diye sordu Blondet.

– Yazının altında imza olmayacak. Senin gibi burada yeni olmayan Félicien yazının altına bir C koyduracak, tamamen sol taraftarı bu gazetede çıkacak yazılarına bundan sonra da bu imzayı atarsın. Hepimiz muhalif taraftayız. Félicien senin gelecekteki kişisel görüşlerini şimdiden bağlamamak gibi bir incelik göstermiş. Gazetesi sağcılara yakın Hector'un dükkânında L harfiyle imza atabilirsin. Saldırı için imza konmaz ama övgü için imza konur.

– İmzalar beni endişelendirmiyor, dedi Lucien, ama kitaba dair söyleyecek iyi bir şey bulamıyorum.

– Demek yazdığın şeyler gerçekten düşündüğün şeylerdi, dedi Hector, Lucien'e.

– Evet.

– Ah küçüğüm, ben seni daha güçlü sanmıştım! dedi Blondet. Şöyle bir yüzüne bakmış ve seni de o güçlü adamlar gibi sanmıştım, o adamlar her şeyin iki yönünü de hesaba katacak kadar güç kudret sahibidir. Küçüğüm, edebiyatta her şeyin bir yüzü bir tersi vardır; kimse ters tarafın hangisi olduğunu bildiğini söyleyemez. Düşünce alanında her şeyin iki yönü vardır. Fikirler iki yönlüdür. Janus eleştirinin miti ve dehanın simgesidir. Yalnızca Tanrı üç yönlüdür! Molière ile Corneille'i sıradışı yapan şey, Alceste'e *evet* dedirtirken Philinte, Octave ve Cinna'ya *hayır* dedirtebilme yetenekleri değil midir? Rousseau *Yeni Héloïse*'de bir mektubu düellonun lehinde, bir diğerini aleyhinde yazmıştı, onun gerçek görüşünün ne olduğunu söylemeye cesaretin var mı? İçimizden hangimiz Clarisse ile Lovelace, Hektor ile Akhilleus arasında seçim yapabilir? Homeros'un kahramanı hangisidir? Richardson'un niyeti neydi? Eleştiri, eserleri her yönüyle gözlemlemelidir. Nihayetinde bizler büyük sözcüleriz.

– Demek yazdıklarınızı sahipleniyorsunuz, dedi Vernou alaycı bir tavırla. Ama bizler cümle tüccarlarıyız ve geçimimizi bu ticaretten sağlıyoruz. Büyük ve güzel bir eser, yani bir kitap yazmak istediğinizde içine düşüncelerinizi, ruhunuzu koyabilir, onlara bağlanabilir, savunabilirsiniz; ama bugün okunup yarın unutulan gazete yazıları benim gözümde sadece verdikleri para kadar değerlidir. Bu tür aptallıklara önem vermeye başlarsanız sadece iki satır tanıtım yazmak için haç çıkarıp Tanrı'dan yardım dilenmek zorunda kalırsınız bir gün!

Lucien'in bu konuda kararsız görünmesine hepsi şaşırdı ve ona gazetecilerin giydiği erkeksi giysiyi giydirmek için eski giysisini parçaladılar.

– Yazını okuduktan sonra, dedi Lousteau, Nathan nasıl teselli etti kendini biliyor musun?

– Nereden bileyim?

– Nathan, "Küçük yazılar geçer, büyük eserler kalır," diye haykırdı! Bu adam iki gün sonra buraya yemeğe gelecek, senin ayaklarına kapanacak, eteğini öpecek, senin büyük adam olduğunu söyleyecek.

– Çok tuhaf olur, dedi Lucien.

– Tuhaf mı? dedi Blondet. Öyle yapması gerekiyor.

– Dostlarım, pekâlâ, dedi Lucien biraz çakırkeyif bir halde, ama nasıl olacak?

– İyi işte, dedi Lousteau, Merlin'in gazetesinde üç güzel sütun yaz, önceki yazını tekzip et. Biraz önce Nathan'ın öfkesini seyrettik ve ona sekiz günde kitabının baskısının tükenmesini sağlayacak sıkı bir tartışma için yakında bize teşekkür edeceğini söyledik. Şu sırada onun gözünde sen bir casus, bir pislik, bir aşağılıksın; yarından sonra büyük bir adam, bir dâhi, bir Plutarkhos kahramanı olacaksın! Nathan seni en iyi dostu olarak kucaklayacak. Dauriat geldi, üç bin frangın var: Oyunun sonu. Şimdi sana Nathan'ın takdiri ve dostluğu gerekiyor. Biz ancak düşmanlarımızın peşine düşüp onları alt etmeliyiz. Ününü biz olmadan elde etmiş, uygunsuz ve yok edilmesi gereken bir yetenek söz konusu olsaydı böyle şeyler söylemezdik; ama Nathan dostlarımızdan biri, Blondet *Débats*'da karşılık verme zevkini yaşamak için ona *Mercure*'de saldırı yazısı yazdırmıştı. Bu sayede kitabın ilk baskısı ânında tükendi!

– Dostlarım, inanın bana, bu kitaba dair iki övgü sözü bulamıyorum...

– Yine yüz frank alacaksın, dedi Merlin, Nathan böylece sana on Louis kazandırmış olacak, Finot'nun dergisinde yazacağın ve Dauriat'nın yüz frank, derginin de yüz frank vereceği bir yazı da cabası. Toplam yirmi Louis!

– Ama ne söyleyeyim ki? diye sordu Lucien.

– Bak bu işten şöyle sıyrılabilirsin, dedi Blondet ciddileşerek. Güzel meyveleri kurtların kemirmesi gibi bütün güzel eserlerin başına bela olan kıskançlık bu kitabı da ısırmaya kalktı, dersin. Orada kusur bulmak için eleştiri kitaba dair kuramlar icat edip iki farklı edebiyat türü olduğunu söyledi: fikirlerle ilgilenen edebiyat, imgelerle ilgilenen edebiyat. Burada yavrucuğum, şöyle de: Edebiyat sanatının son aşaması imge içine fikrin mührünü basmaktır. İmgenin bütün bir şiir olduğunu kanıtlamayı deneyerek dilimizin içerdiği şiirselliğin azlığından yakınırsın, yabancıların bizim üslubumuzda bulunan pozitivizmden yakındıklarından söz eder ve dilini yavanlıktan kurtararak Fransa'ya yaptıkları hizmetlerden dolayı Mösyö de Canalis ile Nathan'ı översin. On sekizinci yüzyıla göre ilerlemiş olduğumuzu söyle ve daha önceki görüşlerini boşa çıkar. *İlerleme*yi icat et (burjuvaların bayılacağı nefis bir aldatmaca)! Genç edebiyatımız üretimlerini tablolar halinde sunar ve bu tablolarda bütün türler bir araya gelir: komedi, dram, betimlemeler, kişilikler, ilginç bir olay örgüsünün parlak düğümleriyle birbirine bağlanmış diyaloglar. Duygu, üslup ve imgeye gereksinim duyan roman en müthiş modern yaratım biçimidir; modern âdetlerde kendi eski yasalarıyla artık mümkün olmayan komedyanın yerini almıştır. Roman La Bruyère'in zekâsını ve alaycı dünya kavrayışını, Molière'in anladığı biçimde betimlenen kişilikleri, Shakespeare'in büyük entrikalarını ve bizden öncekilerin bize bıraktıkları tek hazine olan, tutkunun en nazik ayrıntılarını gösteren resimleri gerektiren icatları ortaya koyan olay ile fikri bir araya getirir. Bu nedenle roman on sekizinci yüzyılın soğuk ve teknik tartışmalarından, kuru çözümlemelerinden üstündür. Roman, dersin, eğlendirici bir destandır. *Corinne*'i örnek ver, Madam de Staël'den destek al. On sekizinci yüzyıl her şeyi sorguladı, on dokuzuncu yüzyıl

yargıya varmakla görevlidir. Böylece gerçek hayatla sonuca var, ama yaşayan ve işe yarayan gerçeklerle; nihayet Voltaire'in bilmediği öğe olan tutkuyu işin içine sok. Voltaire'e karşı bir söylev. Rousseau'ya gelince, yaptığı iş sadece fikirlere ve sistemlere insan kılığı vermekti. Julie ile Claire kemale eren birer örnektir, ne etleri ne kemikleri vardır. Bununla ilgili olarak barışa ve Bourbon'lara genç ve özgün bir edebiyat borçlu olduğumuzu söylersin, çünkü merkez sağ bir gazetede yazıyorsun. Sistem kurucularla alay et. Nihayet güzel bir hareketle haykır: Kardeşimiz bir yığın hata yapmış, bir yığın yalan söylemiştir! Peki ne için? Güzel bir eseri gözden düşürmek, okuru yanıltmak ve şu sonuca varmak için: Satan bir kitap satılamaz. E, *el insaf*, dersin, *el insaf*! Bu onurlu serzeniş okuru hareketlendirir. Nihayet eleştirinin düşüşe geçtiğini bildir! Sonuç: Bir tek edebiyat vardır, o da eğlendirici kitapların edebiyatı. Nathan yeni bir yola girmiş durumda, çağını anlamış ve ihtiyaçlarına karşılık vermektedir. Çağın ihtiyacı dramdır. Dram siyasetin sürekli bir mim tiyatrosu haline geldiği bir yüzyılın dileğidir. "Yirmi yıl içinde Devrim, Direktuvar[14], İmparatorluk ve Restorasyon'dan oluşan dört ayrı dram yaşamadık mı?" diye sorarsın. Buradan övgü söylevine geçersin, ikinci baskı da ânında tükenir. Bak şöyle yap: Gelecek cumartesi bizim dergide bir yazı yaz ve "de Rubempré" olarak tam imzanı at. Bu son yazında şunları yaz: Güzel eserlerin özelliği geniş tartışmalara yol açmasıdır. Bu hafta şu gazete Nathan'ın kitabı konusunda şunu dedi, bu gazete de ona sert biçimde karşılık verdi. Her ikisini de, hem *C.*'nin hem de *L.*'nin eleştirilerini eleştirirsin, *Débats*'da yazdığım ilk yazı için bana bir övgü gönderir ve sonunda Nathan'ın kitabının çağın en güzel kitabı olduğunu söylersin. Böylelikle hiçbir şey söylememiş gibi olursun, çünkü bütün kitaplar hakkında

[14] Direktuvar Dönemi: Fransız Devrimi'nden sonra kurulan yönetimin adı.

böyle söylenir. Bir haftada dört yüz frank kazanırsın, ayrıca bir yerlerde gerçek düşünceni yazmış olmanın keyfi de cabası. Aklı başında insanlar ya *C.*'ye, ya *L.*'ye ya da de Rubempré'ye hak verirler, ya da üçüne birden! Kuşkusuz insanlığın en büyük icatlarından biri olan mitoloji, hakikati bir kuyunun dibine koymuştur, onu çıkarmak için kova gerekir, sen de okur için üç kova sunmuş olursun böylelikle. İşte çocuğum, hemen işe başla!

Lucien şaşırıp kalmıştı, Blondet onu iki yanağından öptü ve,

– Ben dükkâna gidiyorum, dedi.

Her biri kendi dükkânına gitti. Bu güçlü insanlar için gazete sadece birer dükkândı. Hepsi akşam Galeries-de-Bois'da buluşacaklardı, Lucien orada Dauriat'yla sözleşme imzalayacaktı. Florine ve Lousteau, Lucien ile Coralie, Blondet ile Finot akşam yemeğini Palais-Royal'de yiyeceklerdi; Du Bruel Panorama-Dramatique'in müdürüne ziyafet veriyordu.

– Haklılar! diye haykırdı Lucien, Coralie ile yalnız kalınca. İnsanlar güçlü insanların ellerinde birer araç olmalı. Üç yazı için dört yüz frank! Doguereau bana bu parayı üzerinde iki yıl çalıştığım kitap için zar zor veriyordu.

– Eleştiri yazısı yaz, dedi Coralie, eğlen! Ben de bu akşam Endülüslü, yarın da çingene, başka bir gün erkek kılığına girecek değil miyim? Benim gibi ol, onların paraları karşılığında rol yap ve mutlu yaşayalım.

Çelişkilere kapılan Lucien zekâsını Pegasus'un oğlu ve Balaam'ın dişi eşeğinin yavrusu olan o huysuz katıra bindirdi. Boulogne ormanındaki gezintileri sırasında fikirleri at koşturdu ve Blondet'nin tezinde özgün güzellikler keşfetti. Akşam yemeğini mutlu insanlar gibi yedi, Dauriat'da *Papatyalar*'ın bütün haklarını ona devrettiğini içeren bir sözleşmeyi hiçbir sakınca görmeksizin imzaladı; sonra gazeteye gidip iki sütun çırpıştırdı ve Vendôme Sokağı'na döndü. Ertesi sabah önce-

ki günün düşüncelerinin, tıpkı yetenekleri henüz yeterince işletilmemiş, can suyuyla dolu bütün zihinlerde olduğu gibi kafasında filizlendiğini fark etti. Lucien bu yeni yazıyı düşünmekle mutlu oldu, coşkuyla işe koyuldu. Kaleminden zıtlıkların yarattığı güzellikler döküldü. Esprili ve alaycıydı, hatta edebiyatta duygu, fikir ve imge konusunda yeni fikirler ileri sürdü. Zeki ve kurnaz olduğundan, Nathan'ı övmek için ticaret mahkemesinin okuma salonunda kitabı ilk okuduğundaki izlenimlerini ele aldı. Acımasız ve zalim eleştirmenlikten, güldürmesini bilen alaycı yazarlıktan çıkıp tıpkı ihtişam içinde, kokulu dumanlar saçarak kutsal mekânda salınan bir buhurdan gibi, son birkaç cümleyle şair oluverdi.

– Yüz frank Coralie! dedi, o giyinmekle meşgulken yazdığı sekiz sayfa yazıyı göstererek.

Hazır eli alışmışken Blondet'ye söz verdiği, Châtelet ile Madam de Bargeton'a karşı korkunç yazıyı da birkaç kalem darbesiyle bitiriverdi. O sabah gazetecilerin en canlı gizli zevklerinden birini, kurbanın kalbine girecek yerginin hançerini bileyip parlatma, okur içinse güzel bir kabza işleme zevkini tattı. Okur bu kabzadaki zekice işlemelerin, intikamcı, hileli, güzel bir sözcüğün çeliğinin bin bir darbe almış, ustaca kurcalanmış bir gururun içinde kana bulandığını anlamaz, bunda bir kötülük görmez. Bu, tanığı olmaksızın tadına varılan, karanlık ve tek kişilik korkunç zevk, olmayan bir kişiyle yapılan düello gibidir; bu olmayan kişi de, sanki gazeteci Arap masallarındaki tılsımları olan kişilerin arzularındaki o fantastik güce sahipmiş gibi uzaktan, bir kalemin namlusuyla öldürülür. Alaycı yazı kinin ruhudur, tıpkı aşkın bütün iyi nitelikleri bir araya getirmesi gibi insandaki bütün kötü tutkuları miras almış bir kindir bu. Bu nedenle öcünü alırken zekice davranmayan yoktur, aşktan zevk almayan da yoktur. Fransa'da bu alaycılık, kolaylığına, bayağılığına karşın hep olumlu karşılanır. Lucien'in yazısı ga-

zetenin kötülük ve iğrençliğine dair ününü doruğa çıkaracaktı; hançeri iki kalbe dibine kadar sapladı, bir zamanlar Laure'um dediği Madam de Bargeton ile rakibi Châtelet'yi ağır yaraladı.

– Pekâlâ, dedi Coralie ona, gezinti için ormana gidelim, atlar koşuldu, sabırsızlanıyorlar; o kadar da yorma kendini.

– Nathan'la ilgili yazıyı Hector'a götürelim, dedi Lucien birkaç deyişi düzeltirken. Ne fena, gazete açtığı yaraları iyileştiren Akhilleus'un kargısına benziyor.

İki sevgili yola koyuldu ve bir zamanlar Lucien'i hor gören ama artık onunla ilgilenmeye başlayan şu Paris'e bütün ihtişamlarıyla kendilerini gösterdiler. Bu kentin uçsuz bucaksızlığını ve orada bir şeyler olabilmenin zorluğunu anladıktan sonra Paris'in kendisiyle ilgileniyor olması Lucien'in başını döndürdü.

– Küçüğüm, dedi oyuncu, terzine uğrayalım, giysilerini çabuk diksin ya da hazırsa deneyelim. Kibar hanımların evine gidersen o De Marsay canavarını, küçük Rastignac'ı, Ajuda-Pinto'ları, Maxime de Trailles'ları, Vandenesse'leri, kısaca bütün o şık erkekleri gölgede bırakmanı istiyorum. Düşün bir kere, senin âşığın Coralie! Ama sakın beni aldatma, tamam mı?

İki gün sonra, Lucien ile Coralie'nin arkadaşlarına verecekleri akşam yemeğinden bir gün önce, Ambigu yeni bir oyun sunuyordu, eleştirisini de Lucien yazacaktı. Yemekten sonra Lucien ile Coralie, Panorama-Dramatique'e Temple Bulvarı tarafından, Vendôme Sokağı'ndan, o zamanlar gözde bir gezinti yeri olan Türk kahvesi tarafından yürüyerek gittiler. Lucien kendi mutluluğu ile âşığının güzelliğine yapılan övgüleri duydu. Kimileri Coralie'nin Paris'in en güzel kadını olduğunu söylüyor, kimileri de Lucien'i ona layık buluyorlardı. Şair kendini kendi mahallesinde hissetti. Bu hayat onundu. Topluluktakiler neredeyse tamamen aklından çıkmıştı. İki ay öncesinde hayranlık duyduğu o büyük insanların düşünceleri ve titizlikleri bakımından biraz bön olup olmadıklarını sorup duruyordu

içinden. Coralie'nin kaygısızca söylediği "ahmaklar" sözü Lucien'in aklına gelmişti ve şimdiden meyvelerini veriyordu. Coralie'yi locasına oturttu, bir sultan gibi boy gösterdiği tiyatro kulislerine girip çıktı, bütün oyuncu kadınlar yakıcı bakışlarla ve pohpohlayıcı sözlerle onu okşuyorlardı.

– Ambigu'ye gidip işimi yapmalıyım, dedi.

Ambigu'de salon doluydu. Lucien'e yer kalmamıştı. Lucien kulislere gitti ve yer ayrılmamış olmasından acı acı yakındı. Onu henüz tanımayan yönetmen gazetesine iki loca gönderildiğini söyledi ve onu başından savdı.

– Ben de oyun hakkında başkalarından duyduklarımı yazarım, dedi Lucien öfkeyle.

– Aptal mısınız? dedi başrol oyuncusu yönetmene. Bu Coralie'nin âşığı.

Yönetmen hemen Lucien'e döndü,

– Mösyö, dedi, müdürle görüşeceğim.

Böylece en küçük olaylar bile Lucien'e gazetenin ne denli güçlü olduğunu kanıtlıyor ve gururunu okşuyordu. Müdür geldi ve sahne önünde bulunan bir locadaki Rhétoré Dükü'yle Tullia'yı Lucien'i yanlarına almaya ikna etti. Dük, Lucien'i tanıyınca razı oldu.

– İki kişiyi mahvettiniz, dedi genç adam, Baron Châtelet ile Madam de Bargeton'u kastederek.

– Peki yarın ne olacak? dedi Lucien. Şimdiye kadar arkadaşlarım onlara taciz atışlarıyla saldırdı ama ben bu akşam onlara yaylım ateşi açtım. Potelet ile neden alay ettiğimizi yarın göreceksiniz. Yazının başlığı: *1811 Potelet'sinden 1821 Potelet'sine*. Châtelet, Bourbon'larla birleşerek kendi velinimetini yadsıyan insanların bir örneği olacak. Elimden nelerin geleceğini hissettirdikten sonra Madam de Montcornet'ye gideceğim.

Lucien genç dükle parlak zekâsını sergileyen bir sohbete girişti; bu büyük soyluya Madam d'Espard ile Madam de Bar-

geton'un kendisini küçümsemekle ne denli büyük bir hata yaptıklarını kanıtlamaya can atıyordu; ama Rhétoré Dükü ona muziplik olsun diye Chardon diye hitap edince, Rubempré adını taşımaya hakkı olduğunu anlatmaya çalışarak kendini ele verdi.

– Kralcı olmalıydınız, dedi dük. Zeki olduğunuzu gösterdiniz, şimdi de sağduyulu davranın. Kraldan annenizin atalarının unvan ve adını almanızı sağlayacak ferman koparmanın tek yolu saraya yapacağınız hizmetler karşılığında ödül istemektir. Liberaller sizi asla kont yapmaz! Bakın, Restorasyon hükümeti korkulacak tek güç olan basının hakkından gelecektir. Çok geç kalındı zaten, basının tasmasını takmak gerek. Çekinilecek bir güce sahip olmak için son özgür zamanlarından yararlanın. Birkaç yıl sonra Fransa'da bir ad ve bir unvan, yetenekten çok daha güvenilir zenginlik kaynağı olacaktır. Böylece her şeye sahip olabilirsiniz: zekâ, soyluluk ve güzellik, her şeyi başarırsınız. Şimdilik liberal görünün ama sadece krala değeri karşılığında satmak için.

Dük Lucien'den Florine'in evinde birlikte yemek yediği elçinin göndereceği yemek davetini kabul etmesini rica etti. Genç adamın düşünceleri bir an Lucien'in aklını çeldi ve önünde birkaç ay önce temelli kovulmuş olduğunu düşündüğü salonların kapılarının açıldığını görünce sevindi. Düşüncenin gücüne hayran kaldı. Demek ki basın, zekâ, şimdiki toplumun anahtarıydı. Lucien belki de Lousteau'nun Temple kapılarını ona açtığı için pişmanlık duyduğunu anladı, taşradan Paris'e akın edenlerin hırslarının aşamayacağı engeller koymanın ne denli gerekli olduğunu kendi kendine hissetmeye başlamıştı. Bir şair tıpkı bir zamanlar onun Étienne'in kollarına atıldığı gibi gelip kendisini bulacak olsa, onu nasıl karşılayacağını düşünmeye cesareti yoktu. Genç dük derin düşüncenin izlerini gözlemledi ve nedenini tahmin ederken yanılmadı: İstekleri çok, hırslı ama kararsız olan bu gence siyasetin bütün ufkunu göstermişti, tıp-

kı gazetecilerin Temple'ın tepesinde, İblis'in İsa'ya yaptığı gibi, edebiyat dünyasını ve zenginliklerini göstermeleri gibi. Lucien gazetenin yaraladığı kişilerin şu an ona karşı, Rhétoré'nin de parmağının olduğu küçük bir tertip hazırladıklarından habersizdi. Genç dük Madam d'Espard'ın çevresindekileri Lucien'in zekâsından söz ederek ürkütmüştü. Madam de Bargeton tarafından gazetecinin ağzını aramakla görevlendirilmiş olan dük, onunla Ambigu-Comique'te karşılaşmayı ummuştu. Ne kibarlar çevresi ne de gazetecilerde derinlik vardır, cüretkâr ihanetler beklemeyin. Bu iki topluluktan hiçbiri plan yapmaz, günü gününe ilerlerler; hep tetikte kalmak, her şeye hazırlıklı olmak, kötülükten de iyilikten de yararlanmasını bilmek, tutkunun bir insanı ellerine teslim edeceği ânı beklemektir bütün taktik. Florine'in akşam yemeği sırasında genç dük Lucien'in kişiliğini anlamıştı, onu gururundan yakalamıştı ve bunun üzerinde diplomatça çalışmayı deniyordu. Oyun bittikten sonra Lucien Saint-Fiacre Sokağı'na, yazısını yazmaya koştu. Eleştirisi özellikle acı ve iğneleyiciydi; gücünü sınamak hoşuna gitmişti. Melodram Panorama-Dramatique'teki dramdan daha iyiydi; ama ona söyledikleri gibi, iyi bir oyunu öldürüp kötü bir oyunu başarıya ulaştırabilmek mümkün müdür diye soruyordu. Ertesi gün Coralie ile öğle yemeği yerken, Ambigu-Comique'i yerden yere vurduğunu söyledikten sonra gazeteyi katladı. Lucien'in Madam de Bargeton ve Châtelet hakkındaki yazısından sonra Ambigu hakkındaki kısa eleştirisi o gece öyle yumuşatılmıştı ki zekice çözümlemeleri kalmakla birlikte, oyunun lehinde bir sonuca ulaşılıyordu. Oyun tiyatronun kasasını dolduracaktı. Anlatılmaz bir öfkeye kapıldı; Lousteau'ya bir çift lafı vardı söyleyecek. Kendini vazgeçilmez sanıyordu ve kimsenin onun üzerinde baskı kurmasına, onu bir ahmak gibi sömürmesine izin vermemeye kararlıydı. Gücünü kesin olarak göstermek amacıyla, Dauriat ile Finot'nun dergileri için

Nathan'ın kitabı hakkında yazılan düşünceleri özetleyip karşılaştırdığı bir yazı yazdı. Sonra, hazır başlamışken, küçük gazeteye söz verdiği gündelik konular hakkındaki yazılardan birini çırpıştırdı. İlk coşkulu yazıları sırasında genç gazeteciler yazılarını aşkla yumurtlar ve böylelikle dikkatsizlik gösterip bütün çiçeklerini sunmuş olurlar. Panorama-Dramatique'in müdürü Florine ile Coralie'yi akşam serbest bırakmak üzere vodvilin ilk temsilini veriyordu. Akşam yemeğinden önce oyun oynanmalıydı. Lousteau ertesi günkü gazetenin dizilmesine dair hiçbir endişesi kalmasın diye Lucien'in genel provasını izlediği bu küçük oyun hakkında önceden hazırladığı yazıyı almaya geldi. Lucien gazetenin serveti olan Parislilerin ayrıcalıklarına dair güzel yazılardan birini okuduğunda Étienne onu gözlerinden öptü ve ona gazetelerin mucizesi dedi.

Bu parlak yazıyı, yakınmalarını güçlendirmek için özellikle yazan Lucien,

– Yazılarımı değiştirmeye neden bu kadar heveslisin? diye sordu.

– Ben mi! diye haykırdı Lousteau.

– Sen değilsen kim değiştirdi yazımı?

– Dostum, dedi Étienne gülerek, işlerin nasıl yürüdüğünden haberin yok. Ambigu'nün bizden yirmi adet aboneliği var, bunların sadece dokuzu müdüre, orkestra şefine, yönetmene, onların metreslerine ve tiyatronun üç ortağına gider. Böylece bulvar tiyatrolarının her biri gazeteye sekiz yüz frank öder. Finot'ya verilen localar da bir o kadar tutar, üstelik bir de oyuncuların ve yazarların abonelikleri vardır. Adam bulvar tiyatrolarından sekiz bin frank kazanıyor. Bu küçük tiyatroların gelirine bak, artık büyük tiyatrolarınkini hesaplamak sana kalmış! Anladın mı? Çok hoşgörülü davranmak zorundayız.

– Düşündüğümü yazmakta özgür olmadığımı anlıyorum...

– E, sen bu işten parsa topladıktan sonra onu ne yapacak-

sın ki! dedi Lousteau. İyi de dostum, tiyatroya hıncın neden? Dünkü oyunu yerlere vurmak için bir neden gerekir. Nedensiz yere karalarsan gazetenin durumunu zora sokarız. Gazete haklı nedenlerle birine saldıracağı zaman hiç etkili olmaz. Müdür sana iyi davranmadı mı?

– Bana yer ayırmamıştı.

– Pekâlâ, dedi Lousteau, ona yazını yumuşattığımı söyleyeceğim, olduğu gibi yayımlanmasından daha iyi senin için. Yarın ondan bilet iste, her ay kırk açık bilet verir, bunları satabileceğin birine götürürüm seni; hepsini yüzde elli indirimle alır. Kitap üstünde ne oyun dönüyorsa tiyatro biletleri için de aynı. Barbet'nin başka bir yüzünü göreceksin, tam bir şakşakçılar kralı, buraya yakın oturuyor, zamanımız var, gelir misin?

– İyi ama dostum, Finot düşünce ürünleri üzerinden dolaylı gelir elde ederek rezil bir iş yapıyor. Er geç...

– Bak şu işe! dedi Lousteau. Sen hangi dünyada yaşıyorsun? Finot kim sanıyorsun? O sahte babacanlığı, Turcaret havaları, cahilliği ve ahmaklığı ardında, yetiştiği şapkacı esnafının bütün kurnazlıkları gizlidir. Gazete bürosundaki odasında Finot'nun amcası olan İmparatorluk döneminin eski subayını görmedin mi? Bu amca sadece dürüst bir insan olmakla kalmıyor, ahmak olarak görünmenin mutluluğunu da yaşıyor. Bütün para işlerinde onun parmağı vardır. Paris'te haris bir adam onunla işbirliği yapacak bir ortak buldu mu zengin oldu demektir. Gazetecilikte olduğu gibi siyasette de şeflerin kendilerini öne sürmemeleri gereken çok durum olur. Finot siyasete atılsa amcası sekreteri olur ve bürolarda büyük işlerden alınan komisyonları kendi hesabına geçirir. En başta ahmak gibi görünen Giroudeau sır vermez biri olarak tam bir iş ortağıdır. Yaygaralarla, acemilerle, şikâyetlerle mahvolmamamız için biçilmiş kaftandır, başka bir gazetede bir benzerinin olduğunu sanmıyorum.

– Rolünü iyi oynuyor, dedi Lucien, çalışırken gördüm onu.

Étienne ve Lucien, Faubourg-du-Temple Sokağı'na gittiler, orada yazıişleri müdürü güzel görünen bir evin önünde durdu.

– Mösyö Braulard evde mi? diye sordu kapıcıya.

– Ne mösyösü, dedi Lucien, şakşakçılar kralı şimdi *mösyö* mü oldu?

– Dostum, Braulard'ın yirmi bin frank geliri var, bulvar tiyatrosu yazarları onun avucunun içinde, hepsinin onda tıpkı bankada olduğu gibi bir hesabı vardır. Yazarların biletleri ve bedava biletler satılır. Braulard bu malı piyasaya sürer. Aşırıya kaçmadıkça epey yararlı bir bilim olan istatistikle uğraş biraz. Her temsilin her gecesine elli bedava biletten günde iki yüz elli biletin olur; her birini kırk kuruştan hesaplarsan Braulard günde yazarlara yüz elli frank verir ve aynı miktarda kazanma fırsatı elde eder. Böylelikle sadece yazarlara verilen biletler ona ayda yaklaşık dört bin frank gelir sağlar, yılda toplam kırk sekiz bin frank eder. Yirmi bin frangını yok say, çünkü biletlerini her zaman satamayabilir.

– Neden?

– Ha, büroya gidip biletlerini almış olanlar, yerleri ayrılmamış olan bedava biletlere göre ayrıcalıklıdır. Yani tiyatro yer satma hakkını elinde tutar. Havanın iyi, gösterinin kötü olduğu günler olur. Bu işten Braulard belki de yılda otuz bin frank kazanır. Ayrıca şakşakçıları da vardır, bu da ayrı bir sanayidir. Florine ve Coralie ona haraç verirler; para vermezlerse sahneye her girişlerinde ve çıkışlarında alkışlanmazlar.

Lousteau bu açıklamayı merdivenleri çıkarken kısık sesle yapıyordu.

Her köşe başında çıkarın gizlendiğini gören Lucien,

– Paris tuhaf bir ülke, dedi.

Tertemiz bir hizmetçi kız iki gazeteciyi Braulard'ın yanına götürdü. Kapaklı büyük bir çalışma masası önünde bir büro koltuğuna oturmuş olan bilet tüccarı Lousteau'yu görünce aya-

ğa kalktı. Gri, yumuşak kumaştan bir redingota sarınmış olan Braulard uzun pantolon ve tıpkı hekimler ve yeminli müşavirler gibi kırmızı terlikler giymişti. Lucien onun sonradan zengin olmuş halk adamı olduğunu gördü: sıradan bir yüz, kurnazlıkla dolu gri gözler, şakşakçı elleri, üstünden âlem gecelerinin tıpkı çatıdan akıp giden yağmur gibi hiç iz bırakmadan geçtiği bir ten, kırlaşmış saçlar ve boğuk bir ses.

– Herhalde siz Matmazel Florine, mösyö de Matmazel Coralie için geldiniz, sizi iyi tanıyorum. Merak etmeyin mösyö, dedi Lucien'e, Gymnase'ın müşterilerini satın alıyorum, metresinize özen göstereceğim ve onun ardından çevrilen dolapları size bildireceğim.

– Reddedecek değiliz, dedi Lousteau, ama biz bütün bulvar tiyatrolarından gazeteye verilecek biletler için gelmiştik. Ben yazıişleri müdürü, mösyö de her tiyatronun yazarı olarak.

– A, evet, Finot gazetesini sattı. Konudan haberim var. Finot nasıl, iyidir umarım. Hafta sonu ona bir yemek veriyorum. Katılma onurunu ve mutluluğunu verirseniz, eşlerinizi de getirebilirsiniz, ziyafet ve eğlence olacak. Adèle Dupuis, Ducange, Frédéric Du Petit-Méré, metresim Matmazel Millot olacak, çok eğleneceğiz, daha çok içeceğiz!

– Ducange sıkıntıda olmalı, davasını kaybetti.

– Ona on bin frank borç verdim, *Calas*'nın başarısı paramı çıkaracaktır; bu yüzden eseri destekledim! Ducange akıllı biridir, yeteneklidir...

Lucien bu adamın yazarların yeteneklerini takdir ettiğini duyunca kulaklarına inanamadı.

– Coralie kazandı, dedi Braulard yetkili bir uzman edasıyla. Akıllı olursa Gymnase'da ilk temsili sırasında dönecek dolaplara karşı onu desteklerim. Dinleyin! Onun için galerilere iyi giyimli adamlar koyacağım, bunlar alkışların kopması için gülüp fısıldaşacaklar. İşte bir kadını parlatacak oyun bu. Coralie

hoşuma gidiyor, siz de ondan memnun olmalısınız, duygulu-dur. Ah, ben kimi istersem yerle bir ederim...

– Ama şu bilet konusunu halletsek, dedi Lousteau.

– Pekâlâ, her ayın ilk günlerinde gelip mösyöden alırım. Beş tiyatronuz var, size otuz bilet veriyorlar; bu ayda yetmiş beş frank gibi bir şey tutar. Avans ister misiniz?

Bilet tüccarı masasına gidip içi para dolu çekmecesini çekti.

– Hayır, hayır, dedi Lousteau, bu kaynağı kötü günlere saklayalım...

– Mösyö, dedi Braulard, Lucien'e bakarak, bu günlerde Coralie ile çalışacağız, iyi anlaşacağız.

Braulard'ın çalışma odasında bir kütüphane, gravürler, güzel eşyalar gören Lucien şaşkınlıktan kendini alamıyordu. Salona geçerken bayağılıktan da, aşırı lüksten de uzak mobilyalar gördü. Yemek odası en iyi döşenmiş oda gibi göründü gözüne, buna dair bir şaka yaptı.

– Braulard ağzının tadını bilir, dedi Lousteau. Tiyatroya aktardığı ziyafetleri kasasıyla uyum içindedir.

– Güzel şaraplarım var, dedi Braulard mütevazı bir tavırla. İşte bizim şakşakçılar, dedi merdivenlerde tuhaf ayak sesleri ve çatlak sesler duyunca.

Dışarı çıkarken Lucien şakşakçılarla bilet satıcılarının iğrenç kalabalığını gördü, hepsi de kasketli, eski pantolonlu, yıpranmış redingotlu, mavimsi, yeşilimsi, çamurlu, kemikli eşkıya suratlı, uzun sakallı, hem zalim hem de merhamet dileyen bakışlı, Paris bulvarlarında yaşayan ve kaynaşıp duran, sabahları yirmi beş kuruşa saat zincirleri, altın takılar satan, akşamları da tiyatro salonlarında şakşakçılık yapan, kısaca Paris'in her tür tiksindirici işlerine boyun eğen güruh.

– İşte Romalılar, dedi Lousteau gülerek. Oyuncularla oyun yazarlarının şan ve şöhreti. Yakından baktığında bu iş de bizimkinden daha güzel değil.

– Paris'te bir şeyler hakkında hayale kapılmaya imkân yok, dedi Lucien evine dönerken. Her şeyin komisyonu var, her şey satılıyor, her şey üretiliyor, başarı bile.

Lucien'in davetlileri, Dauriat, Panorama'nın müdürü, Matifat ve Florine, Camusot, Lousteau, Finot, Nathan, Hector Merlin ve Madam du Val-Noble, Félicien Vernou, Blondet, Vignon, Philippe Bridau, Mariette, Giroudeau, Cardot ve Florentine, Bixiou'ydu. Topluluktaki arkadaşlarını da davet etmişti. Du Bruel'e çok zalim davranmadığı söylenen dansçı Tullia da davetteydi ama yanında dük yoktu, ayrıca Nathan'ın, Merlin'in, Vignon'un ve Vernou'nun çalıştıkları gazete sahipleri de vardı. Davetliler otuz kişilik bir grup oluşturuyordu, Coralie'nin yemek odası daha fazlasını almazdı. Saat sekize doğru, yakılan lambaların ışığında bu evdeki mobilyalar, duvar kâğıtları, çiçekler Paris lüksüne bir rüya havası veren şölen görüntüsüne bürünmüştü. Lucien kendisini buranın efendisi olarak düşününce, okşanan gururu ve geleceğe olan umuduyla anlatılmaz bir mutluluk duydu, bu sihirli değneği kimin ve nasıl indirdiğini artık açıklayamıyordu. Oyuncuların o abartılı sanat ve ihtişam arayışıyla giyinen Florine ve Coralie ona düşler sarayının kapılarını açmakla görevli iki melek gibi gülümsüyorlardı taşralı şaire. Lucien sanki rüyadaydı. Birkaç ay içinde hayatı o denli hızla değişmiş, aşırı yoksulluktan o kadar hızla aşırı bolluğa geçmişti ki zaman zaman tıpkı düş görürken uykuda olduklarını bilen insanlar gibi endişeye kapılıyordu. Ancak bu güzel gerçek karşısında bakışlarında, ona imrenen insanların caka adını verebileceği bir kendine güven okunuyordu. Kendisi de değişmişti. Her günü mutlulukla geçirdiği için rengi solmuş, bakışlarına nemli bir rehavet yerleşmişti; kısaca Madam d'Espard'ın dediği gibi, *sevilen bir adam* görüntüsü vardı. Böylelikle güzelliği daha da artıyordu. İktidarının ve gücünün farkında oluşu aşkla ve deneyimle aydınlanan yüzünden oku-

nuyordu. Nihayet edebiyat dünyası ve toplumla, aralarında bir efendi gibi dolaşabileceğini düşünerek yüz yüze geliyordu. İçinde bulunduğu anda yalnızca acıların ağırlığıyla düşünebilecek bu şair için şimdi hiçbir endişeye gerek yoktu. Başarı, gemisinin yelkenlerini şişiriyordu, tasarıları için gerekli araçlar elinin altındaydı: Dayalı döşeli bir evi, bütün Paris'in imrendiği bir metresi, bir arabası vardı ve nihayet kaleminde hesaba gelmez servetler saklıydı. Ruhu, kalbi ve zihni de dönüşüm geçirmişti: Bu kadar güzel sonuçlar aldıktan sonra bunları nasıl elde ettiğini sorgulamıyordu artık. Bu gidişat Paris hayatını bilen iktisatçılara haklı olarak kuşkulu görünecektir, o nedenle oyuncu ve şairinin maddi mutluluğunun üzerine kurulu olduğu son derece çürük temeli göstermek yararsız olmayacaktır. Camusot kendisi kefil olmaksızın Coralie'nin alışveriş yaptığı dükkânları en az üç ay boyunca ona veresiye vermeye razı etmişti. O nedenle zevk peşine düşmüş ve her şeyin tadını bol bol çıkaran bu iki çocuk için atlar, uşaklar, her şey sanki sihirle olmuş gibi yolunda gidecekti. Coralie, Lucien'in elinden tuttu ve muhteşem takımları, kırk mumlu şamdanları, krallara layık incelikli tatlıları ve Chevet'nin eseri olan mönüsüyle yemek odası sürprizini kimse görmeden ilk ona gösterdi. Lucien, Coralie'yi bağrına bastı ve alnından öptü.

– Başaracağım yavrucuğum, dedi ona, ve bana verdiğin onca aşkın ve bağlılığın karşılığını vereceğim sana.

– Neyse! dedi Coralie. Sen memnun musun?

– Nasıl olmayayım.

– İşte bu gülümseyiş her şeye bedel, dedi Coralie yılan gibi kıvrılıp dudaklarını Lucien'in dudaklarına götürerek.

Florine, Lousteau, Matifat ve Camusot'yu oyun masasını kurarken buldular. Lucien'in dostları geliyordu, çünkü bütün bu insanlar artık Lucien'in dostu olduğunu söylüyorlardı. Saat dokuzdan on ikiye kadar oynadılar. Ne mutlu ki Lucien

hiçbir oyun bilmiyordu ama Lousteau bin frank kaybetti ve bu parayı Lucien'den ödünç aldı, o ise vermemezlik edemedi çünkü isteyen dostuydu. Yaklaşık saat ona doğru, Michel, Fulgence ve Joseph geldiler. Bir köşede onlarla sohbet eden Lucien yüzlerindeki ifadeyi huzursuz gibi değilse de soğuk ve ciddi buldu. D'Arthez gelememişti, kitabını tamamlıyordu. Léon Giraud dergisinin ilk sayısıyla meşguldü. Topluluk, bir sefahat âleminin ortasında kendilerini daha az yabancı hissedecek bu üç sanatçıyı göndermişti.

– Pekâlâ çocuklar, dedi Lucien hafif bir üstünlük edasıyla, *küçük yaramazın büyük bir politikacı* olacağını göreceksiniz.

– Yanılmış olmayı çok isterdim, dedi Michel.

– Daha iyisini beklerken mi Coralie'yle yaşıyorsun? diye sordu Fulgence.

– Evet, dedi Lucien saf görünmek ister bir tavırla. Coralie'nin ona tapan yaşlı bir tüccarı vardı, kapı dışarı etti onu. Mariette'i nasıl idare edeceğini bilemeyen kardeşin Philippe'ten daha mutluyum, dedi Joseph Bridau'ya bakarak.

– Neyse, dedi Fulgence, sen de herkes gibi biri oldun, kendi yolunu çizeceksin.

– Hangi durumda olursa olsun sizin için hep aynı kalacak biri, dedi Lucien.

Michel ve Fulgence alaycı bir gülümsemeyle birbirlerine baktı, Lucien bunu fark etti ve cümlesinin gülünçlüğünü anladı.

– Coralie gerçekten çok güzel, diye haykırdı Joseph Bridau. Portresi ne müthiş olur!

– İyi kalplidir, dedi Lucien, inanın melek gibidir; sen portresini yaparsın; yaşlı bir kadının senatör için getirdiği Fenikeli kız için model olarak onu kullan istersen.

– Seven her kadın melek gibidir, dedi Michel Chrestien.

O sırada Raoul Nathan, Lucien'in üstüne atıldı, coşkulu bir dostlukla ellerini tutup sıktı.

– Aziz dostum, dedi, büyük adam olmakla kalmayıp yürekli insansınız da, bugün artık bu, dehadan daha az görülen bir şey. Dostlarınıza sadıksınız. Yani size ölünceye kadar bağlı kalacağım ve bu hafta benim için yaptığınızı hiç unutmayacağım.

Ünlü olmaya başlamış biri tarafından pohpohlandığını görüp zevkin doruğuna çıkan Lucien bir tür üstünlükle topluluktan üç arkadaşına baktı. Nathan'ın bu heyecanı ertesi gün gazetede yayımlanacak Nathan'ın kitabı lehindeki yazının müsveddesini Merlin'in ona göstermiş olmasından kaynaklanıyordu.

– O saldırı yazısını yazmayı, ancak cevabını kendim yazmak koşuluyla kabul etmiştim, dedi Nathan'ın kulağına. Ben sizin yanınızdayım.

Fulgence'ın güldüğü bir cümleyi doğrulayan bu olaydan çok memnun olarak topluluktaki arkadaşlarının yanına döndü.

– D'Arthez'in kitabı çıksın, ona yararım dokunacak konumdayım. Yalnızca böyle bir şans bile gazetelerde çalışmamı sürdürmeme yeterli bir neden.

– Orada özgür müsün? diye sordu Michel.

– Varlığına ihtiyaç duyulan bir insan için olabildiği ölçüde, dedi Lucien sahte bir alçakgönüllülükle.

On ikiye doğru konuklar sofraya oturdu ve sefa gecesi başladı. Lucien'in evinde Matifat'nın evindekinden daha rahat konuşuluyordu, çünkü kimsenin topluluğun üç temsilcisi ile gazete temsilcileri arasındaki görüş farklılığından haberi yoktu. Lehte ya da aleyhte olma alışkanlığıyla yoldan çıkmış bu genç zihinler gazeteciliğin ürettiği en korkunç sözlerle birbirlerine küfretti. Eleştirinin yüce niteliğini korumasını isteyen Claude Vignon, küçük gazetelerin insanların kişilikleriyle uğraşma eğiliminde olmasına karşı çıktı, yazarların zamanla bizzat kendi aralarında gözden düşeceğini söyledi. Lousteau, Merlin ve Finot gazetecilik argosunda *dalga* adı verilen bu sistemi, yeteneği belirlemeye yarayan bir damga olduğunu söyleyerek savundu.

– Bu sınavı başarıyla geçenlerin hepsi gerçekten güçlü insan olur, dedi Lousteau.

– Zaten, dedi Merlin, büyük insanlar övülüp dururken, tıpkı eski Roma'da zafer kazanmış komutanların çevresinde olduğu gibi, küfreden bir yığın kişi bulunmalı.

– E, dedi Lucien, o zaman alay edilen herkes zafer kazandığını sanır!

– Seni niye ilgilendirdi bu konu? diye haykırdı Finot.

– Peki ya sonelerimiz, dedi Michel Chrestien, Petrarca'nın zaferini vermeyecek mi bize?

– Altının[15] bunda payı yok değil, dedi Dauriat ve bu imalı sözü herkes alkışladı.

– *Faciamus experimentum in anima vili,*[16] diye karşılık verdi Lucien gülümseyerek.

– Ah, dedi Vernou, gazetenin eleştirmediği ve daha en başında taçlar taktığı kişilerin vay haline! Böyleleri azizler gibi yuvalarına terk edilir, sonra da hiç kimse onlara dönüp bakmaz.

– Onlara, dedi Blondet, tıpkı Champcenetz'in karısına aşkla bakan Genlis Markizi'ne dediği gibi, "Hadi hadi babalık, siz alacağınızı aldınız," derler.

– Fransa'da başarı insanı mahveder, dedi Finot. Birbirimizi çok kıskanırız, o yüzden başkalarının başarılarını göz ardı eder ve unuttururuz.

– Aslında, dedi Claude Vignon, edebiyata can veren şey çekişmedir.

– Tıpkı doğada olduğu gibi, diye atıldı Fulgence, hayat çarpışan iki ilkenin ürünüdür. Birinin diğerini yok etmesi ölüm demektir.

[15] Fransızca okunuşları aynı iki sözcük: Altın anlamına gelen "l'or" ile Lucien'nin sevgilisi ve Petrarca'nın sevgilisinin takma adı olan "Laure".

[16] (Lat.) Düşük bir insan ruhunda deneyelim.

– Tıpkı siyasetteki gibi, dedi Michel Chrestien.

– Bunu daha yeni kanıtladık, dedi Lousteau. Dauriat bu hafta Nathan'ın kitabından iki bin adet satacak. Neden? Çünkü saldırıya uğrayan kitabın savunması iyi yapıldı.

Merlin ertesi sabah çıkacak gazetesinin düzeltme nüshasını eline alarak,

– Böyle bir yazı nasıl olur da bir kitabın bütün baskısını sattırmaz? dedi.

– Yazıyı okur musunuz? dedi Dauriat. Ben her yerde kitapçıyım, sofrada bile.

Merlin, Lucien'in başarılı yazısını okudu, herkes alkışladı.

– İlk yazı olmasaydı bu ikinci yazı çıkar mıydı? diye sordu Lousteau.

Dauriat cebinden üçüncü makaleyi çıkardı ve okudu. Finot dergisinin ikinci sayısı için yazılmış bu yazıyı dikkatle dinledi ve başyazar olarak coşkulu bir sevinç gösterisinde bulundu.

– Beyler, Bossuet çağımızda yaşasaydı başka türlü yazmazdı, dedi.

– Kesinlikle katılıyorum, dedi Merlin. Bugün olsa Bossuet gazeteci olurdu.

– İkinci Bossuet'ye, dedi Claude Vignon kadehini kaldırıp Lucien'i alaylı alaylı selamlayarak.

– Kristof Kolomb'uma, diye karşılık verdi Lucien kadehini Dauriat'nınkiyle tokuşturarak.

– Bravo, dedi Nathan.

– Bu bir takma ad mı? diye sordu Merlin, Finot ile Lucien'e aynı anda muzipçe bakarak.

– Böyle devam ederseniz, dedi Dauriat, dediklerinizi anlayamayacağız.

Matifat ile Camusot'yu göstererek,

– Bu beyler de sizi anlamayacak. Bonaparte ne demiş: Espri pamuk gibidir, çok ince eğirirsen kopar.

– Beyler, dedi Lousteau, biz ciddi, akla gelmeyen, görülmemiş, gerçekten şaşırtıcı bir olayla karşı karşıyayız. Dostumuzun taşralı bir insandan büyük bir hızla bir gazeteciye dönüşmesine hayran kalmayan var mı?

– Gazeteci doğmuş, dedi Dauriat.

– Çocuklarım, dedi Finot elinde bir şampanya şişesiyle ayağa kalkarak. Genç yeteneğimizi hepimiz kolladık ve mesleğe girerken onu yüreklendirdik, o ise beklediğimizden de başarılı oldu. İki ay içerisinde bildiğimiz güzel yazılarıyla kendini kanıtladı. Ona gerçek gazeteci adını vermeyi öneriyorum.

– Çifte zaferinin göstermek için güllerden bir taç, diye bağırdı Bixiou, Coralie'ye bakarak.

Coralie, Bérénice'e bir işaret verdi, o da oyuncunun kutularında eskiden kalma yapay çiçekler aramaya gitti. Şişman hizmetçi çiçekleri getirir getirmez en sarhoş olanlar gülünç biçimde bunları önce kendilerine taktı, sonra hepsiyle gülden bir taç yaptılar. Başrahip Finot, Lucien'in sarı saçlarına birkaç damla şampanya serpti, bir yandan da hoş bir ciddiyetle şu kutsama duasını okudu:

– Damga vergisi, kefalet akçesi ve para cezası adına seni gazeteci ilan ediyorum. Yazıların uğurlu gelsin!

– Ve boş sayfalar hesaba katılmadan ödensin, dedi Merlin.

O anda Lucien Michel Chrestien, Joseph Bridau ve Fulgence Ridal'in üzüntülü yüz ifadelerini gördü, hepsi de şapkalarını aldılar ve bir yığın küfür arasında çıktılar.

– İşte tuhaf Hıristiyanlar, dedi Merlin.

– Fulgence iyi çocuktu, diye atıldı Lousteau, ama onu ahlak dersleriyle baştan çıkardılar.

– Kimler? diye sordu Claude Vignon.

– Quatre-Vents Sokağı'ndaki felsefi ve dinsel bir *musico*'da[17]

[17] (İt.) Şarkılı kahvehane.

toplanarak insanlığın anlamına dair fikirler tartışan bazı ağırbaşlı gençler... diye karşılık verdi Blondet.

– Vay, vay, vay!

– ... insanlık hep aynı yerde mi pinekliyor yoksa ilerleme içinde mi diye tartışıp duruyorlar, diye sürdürdü Blondet. Düz çizgi ile eğri çizgi arasında çok kararsız kalmışlardı, *İncil*'in üçgenini çok mantıksız buluyorlardı, böylece helezon taraftarı bilmem hangi peygamberi keşfettiler.

– Bir araya toplanan insanlar çok daha tehlikeli saçmalıklar icat edebilir, diye haykırdı Lucien topluluğu savunmak isteyerek.

– Bu kuramları başıboş sözler sanıyorsun, dedi Félicien Vernou, ama gün gelir kurşun ve giyotin oluverirler.

– Onlar henüz şampanyanın ilahi düşüncesini, pantolonların insani anlamını ve dünyayı yürüten hayvancığı araştırmakla meşgul, dedi Bixiou. Vico, Saint-Simon, Fourier gibi düşmüş büyük insanları ayağa kaldırıyorlar. Zavallı Joseph Bridau'mun aklını çelmelerinden korkuyorum.

– Hemşerim ve okul arkadaşım Bianchon onların yüzünden bana soğuk davranıyor, dedi Lousteau.

– Orada cimnastik ve zihin ortopedisi de öğretiyorlar mı? diye sordu Merlin.

– Olabilir, dedi Finot, çünkü Bianchon da onların hayallerini canlandırıyor.

– Yok canım, dedi Lousteau, ne de olsa büyük hekim olacak o.

– Görünürdeki liderleri D'Arthez değil mi, dedi Nathan, hepimizi yutacak ufak tefek adam.

– O bir dâhidir, diye haykırdı Lucien.

– Bir kadeh Xérès şarabını tercih ederim, dedi Claude Vignon gülümseyerek.

O sırada herkes yanındakine kendi huylarından söz ediyordu. Fikir adamları kendilerinden söz etmeye, kalplerinin

anahtarlarını açıklamaya başladığında sarhoşluk başlarına vurmuş demektir. Bir saat sonra bütün davetliler dünyanın en iyi dostları olmuştu, büyük adamlar, güçlü insanlar, geleceği ellerinde tutan kişiler diyerek birbirlerini övüyorlardı. Ev sahibi sıfatıyla Lucien biraz ayık kalmıştı: Kulağına çarpan safsatalar yılgınlığını tamamladı.

– Çocuklar, dedi Finot, liberal parti tartışmayı yeniden alevlendirmeli, çünkü şu sıralar hükümete karşı söyleyecek sözü yok, ve işte, muhalefetin nasıl da zor durumda olduğunu düşünün. Sarayın gizli niyetlerini haykırmak için kıdemlilik hakkı yasasının uygulanması konusunda yazı yazacak biri var mı içinizde? Yazıya iyi para verilecek.

– Ben, dedi Hector Merlin, fikirlerime uyuyor.

– Partin ona zarar verdiğini söyleyebilir, dedi Finot. Félicien bu yazıyla sen ilgilen, Dauriat basar, sırrı bizde kalır.

– Ne kadar veriyorlar? diye sordu Vernou.

– Altı yüz frank! İmzanı Kont C diye atarsın.

– Oldu, dedi Vernou.

– Demek palavrayı siyasete de sokacaksınız, dedi Lousteau.

– Bu Chabot meselesinin düşünce alanına yansımasıdır, diye sürdürdü Finot. Hükümete bazı niyetler atfedilir ve kamuoyu ona karşı kışkırtılır.

– Bir hükümetin düşüncelerin idaresini bizim gibi tuhaf insanlara bırakmasına hep şaşmışımdır, dedi Claude Vignon.

– Bakan arenaya inme aptallığını gösterirse tefe koyarız onu, dedi Finot. Kızarsa işi daha da alevlendiririz, halkı ondan soğuturuz. Gazetenin kaybedecek bir şeyi yoktur, oysa iktidarın her zaman kaybedecek bir şeyi vardır.

– Fransa gazetelerin yasadışı ilan edileceği güne kadar iptaldir, diye sürdürdü Claude Vignon. Siz her gün biraz daha ilerleme kaydediyorsunuz, dedi Finot'ya. İnancı, sabit düşüncesi, disiplini ve birliği olmayan, yarınların Cizvitleri olacaksınız.

Hepsi oyun masasına döndü. Şafağın ışıkları biraz sonra mumları soldurdu.

– Quatre-Vents Sokağı'ndan arkadaşların idam mahkûmları gibi üzgündü, dedi Coralie âşığına.

– Yargıçlık yaptılar, diye karşılık verdi şair.

– Yargıçlar bile onlardan daha güler yüzlüdür, dedi Coralie.

Lucien bir ay boyunca bütün vaktini akşam davetleri, ziyafetler, öğle yemekleri, gece eğlenceleriyle geçirdi ve sefa âlemlerinin, kolay işlerin kasırgasına yakalandı. Artık hesap yapmıyordu. Hayatın çetrefilli işleri ortasında hesabını bilmek demir iradeli kişilerin yapacağı şeydir, şairler ve zayıf insanlar ya da sadece düşünce sahibi kişiler bunun üstesinden asla gelemez. Tıpkı gazetecilerin büyük çoğunluğu gibi Lucien günü gününe yaşadı, parasını kazandıkça harcadı, Paris'in bu aylak insanlara belli dönemlerde ne denli ezici yükler yükleyeceğini hiç aklına getirmedi. Kılık kıyafeti en ünlü kibarlık budalalarınınkilerle yarışıyordu. Coralie bir şeye aşırı tutkunluk gösteren bütün insanlar gibi taptığı adamı süslemekten hoşlanıyordu; sevgili şairine Tuilerie'deki ilk gezintisi sırasında çok arzuladığı o zarif insanların zarif kıyafetlerini almak için bütün servetini verdi. Böylece Lucien'in muhteşem bastonları, sevimli bir el dürbünü, mücevherden düğmeleri, sabah kravatları için halkaları, şövalye yüzükleri ve kıyafetine uydurmak için yeterli sayıda muhteşem yeleği oldu. Kısa süre içinde kibarlık budalası olup çıktı. Alman diplomatın davetine gittiği gün, görünüşündeki değişiklik orada bulunan ve moda kraliyetinde yüksek mevkilere gelmiş De Marsay, Vandenesse, Ajuda-Pinto, Maxime de Trailles, Rastignac, Maufrigneuse Dükü, Beaudenord, Manerville vb. gençler üzerinde gizli bir kıskançlık uyandırdı. Kibarlar dünyasının erkekleri tıpkı kadınlar gibi birbirlerini kıskanır. Onurlarına yemek verilen Montcornet Kontesi ile d'Espard Markizi Lucien'i aralarına alıp iltifatlara boğdular.

– Neden sosyeteden çekildiniz? diye sordu markiz. Size kollarını açmaya, sizi şölenle karşılamaya hazırdı oysa. Size kızdım ben! Beni ziyarete gelecektiniz, hâlâ bekliyorum. Geçen gün sizi operada gördüm, gelip beni görmeye, bir selam vermeye tenezzül etmediniz.

– Madam, dedi Lucien, kuzeniniz beni istemediğinizi açıkça göstermişti ki...

– Siz kadınları tanımıyorsunuz, diye karşılık verdi Madam d'Espard. Tanıdığım en meleksi kalbi, en soylu ruhu yaraladınız. Louise'in sizin için yapmak istediklerini bilmiyorsunuz, ayrıca planlarında ne denli ince hesaplar olduğunu da.

Lucien'in küçük bir itirazına karşı,

– Ah, az kalsın başarıyordu da, dedi. Günün birinde hazımsızlıktan ölecek olan, ki öyle de oldu, ona er geç özgürlüğünü vermeyecek miydi? Madam Chardon olmayı istediğini mi sanıyorsunuz? Rubempré Kontesi unvanı elde edilmesi zahmete değecek bir unvandı. Görüyorsunuz ya, aşk özellikle de evlilik sırasında diğer bütün gurur meseleleriyle uyuşması gereken büyük bir gurur işidir. Sizi delicesine, yani sizinle evlenecek kadar sevmiş olsam Madam Chardon adını taşımak benim için çok zor olurdu. Kabul edersiniz. Artık Paris'teki hayatın zorluklarını gördünüz, amaca ulaşmak için ne denli dolambaçlı yollardan geçmek gerektiğini biliyorsunuz. Pekâlâ, serveti olmayan, tanınmamış biri için Louise neredeyse imkânsız bir lütuf elde etmeyi arzuluyordu, yani hiçbir şeyi ihmal etmemeliydi. Çok zekisiniz ama biz sevdiğimiz zaman en zeki erkekten daha zeki oluruz. Kuzenim o gülünç Châtelet'yi kullanmak istiyordu... Bana ayrıca zevkler yaşattınız, aleyhinde yazdığınız yazılar beni çok güldürdü! dedi konuyu değiştirerek.

Lucien ne düşüneceğini bilemiyordu. Gazeteciliğin ihanetlerini ve alçaklıklarını öğrenmeye başlamış olsa da, kibarlar dünyasındakileri bilmiyordu; bu yüzden, ileri görüşlü olması-

na karşın acı dersler onu bekliyordu.

– Nasıl olur madam, dedi meraktan gözleri açılarak, Balıkçıl'ı siz korumuyor musunuz?

– Sosyete dünyasında en acımasız düşmanlarına bile nezaket göstermek, en sıkıcılarla eğleniyormuş gibi görünmek gerekir ve çoğunlukla da dostlara hizmet etmek için görünüşte onlar feda edilir. Siz hâlâ acemilik döneminde misiniz? Siz ki yazı yazmak peşindesiniz, nasıl olur da kibarlar dünyasında olağan sayılan aldatmacaları bilmezsiniz? Kuzenim sizi Balıkçıl'a feda ettiyse, onun nüfuzunu sizin lehinize kullanmak için bunu yapması gerekiyordu, çünkü adamımız bugünkü hükümetin gözüne girmiştir; bu yüzden bir gün ikinizi bir araya getirmek için, saldırılarınızın bir noktaya kadar işine yaradığını ona kanıtladık. Sizin saldırılarınızın kefaretini Châtelet'ye ödedik. Lupeaulx'nun bakanlara dediği gibi: Gazeteler Châtelet'yle alay ederlerken hükümeti rahat bırakıyorlar.

Markiz Lucien'i düşünmesi için bir başına bıraktığında Montcornet Kontesi geldi:

– Mösyö Blondet sizi evimde görme zevkini tadacağıma dair umut verdi bana. Evimde bazı sanatçıları, yazarları ve sizinle tanışmaya can atan bir kadını bulacaksınız; kadınlar arasında ender görülen bir yetenek Matmazel des Touches, kuşkusuz gün gelir siz de onun evine gidersiniz. Matmazel des Touches, isterseniz Camille Maupin de diyebiliriz, Paris'in en dikkate değer salonlarından birinin sahibidir, inanılmaz derecede zengindir; ona sizin zeki olduğunuz kadar yakışıklı olduğunuzu da söylemişler, sizi görmek için deli oluyor.

Lucien nasıl teşekkür edeceğini bilemedi, Blondet'ye imrenerek baktı. Coralie ile bir sokak yosması arasında ne kadar fark varsa cins ve nitelik olarak Montcornet Kontesi gibi olan kadınlar ile Coralie arasında da o kadar fark vardı. Bu genç, güzel ve zeki kontesin özel bir güzelliği de Kuzeylilere özgü

beyaz teniydi; annesi Prenses Scherbellof olarak doğmuştu, o nedenle elçi yemekten önce ona büyük bir ilgi göstermiş, en saygı dolu iltifatları yağdırmıştı. O sırada markiz aldırmaz bir edayla bir tavuk kanadını kemirmekle meşguldü.

– Zavallı Louise'im, sizi o kadar seviyordu ki, dedi Lucien'e, sizin için düşündüğü güzel geleceğe ilişkin sırrını bana vermişti. Birçok şeye katlanabilirdi ama mektuplarını iade etmekle onu o kadar küçük düşürdünüz ki! Bize yapılan gaddarlıkları affederiz, bizi yaralamanız, bize değer verdiğinizi gösterir, ama ya kayıtsızlık! Kayıtsızlık kutuplardaki buz gibidir, her şeyi boğar. Artık kabul edin, kendi hatanız yüzünden bir servet kaybettiniz. İlişkinizi kesmeye ne gerek vardı? Küçük düşürülmüş olsaydınız bile, servetinizi kazanmak, isminizi elde etmek size bağlı değil miydi? Louise bütün bunları düşünüyordu.

– Neden bana bir şey söylemedi o zaman? diye sordu Lucien.

– E, inanın, size açılmamasını öneren benim. Aramızda kalsın ama sosyete dünyasında çok acemi gördüğüm için size güvenemedim; deneyimsizliğiniz, ölçüsüz heyecanlarınızla onun hesaplarını, bizim planlarımızı bozar, zarar verirsiniz diye korkuyordum. Siz şimdi o zamanki durumunuzu hatırlar mısınız? İtiraf edin. O zamanki halinizi şimdi siz görmüş olsanız benim fikrimi paylaşırdınız. Artık eski Lucien'e benzemiyorsunuz. Bizim tek suçumuz bu. Ama bu kadar zekâ ile bu düzeyde bir uyum sağlama yeteneğini birleştirebilen kişi binde bir çıkar. Sizin bu kadar şaşırtıcı bir istisna oluşturacağınızı düşünemedim. O denli çabuk değiştiniz, Paris âdetlerini o denli kolayca özümsediniz ki bir ay önce sizi Boulogne ormanında gördüğüm zaman tanıyamadım.

Lucien bu kibar kadını anlatılmaz bir zevkle dinliyordu: Pohpohlayıcı sözlerine öyle güven verici, öyle sitemkâr, öyle saf bir hava katıyordu ki, onunla o kadar candan ilgileniyor gibi görünüyordu ki, Lucien Panorama-Dramatique'teki ilk

gecesine benzer bir mucizeyle karşı karşıya olduğunu düşünüyordu. O mutlu geceden beri herkes ona gülümsüyordu, gençliğine tılsımlı bir güç atfediyordu. Kendini ele vermemeye çalışarak markizin ağzından laf almak istedi.

– Peki, bugün bir hayal olan bu planlar nelermiş madam?

– Louise, Rubempré adını ve unvanını taşıyabilmenizi sağlayacak bir belge elde etmek istiyordu. Chardon adını yok etmek istiyordu. O zaman elde edilmesi çok kolay ama artık görüşlerinizin imkânsız hale getirdiği bu ilk başarı sizin için servet değerindeydi. Bu düşüncelere hayal ve saçmalık diyeceksiniz, ama hayatı biraz tanıyoruz, zarif ve baştan çıkarıcı bir gencin taşıdığı kont unvanının ne denli sağlam bir dayanak olduğunu biliyoruz. Burada birkaç milyoner İngiliz kadın ya da onların mirasçıları önünde, Mösyö Chardon ya da Mösyö Rubempré Kontu diye yüksek sesle adınızı söyleyin, iki farklı tepkiyle karşılaşırsınız. Borçlu da olsa kont yine de saygı görür, göz önüne çıkan güzelliği pahalı bir çerçeve içindeki mücevher gibidir. Oysa Mösyö Chardon'a kimse dönüp de bakmaz. Bu düşünceleri biz yaratmadık ama çevremize baktığımızda her yerde, hatta burjuvalar arasında bile bunları görüyoruz. Şu anda servete sırtınızı çevirmiş oluyorsunuz. Şu yakışıklı gence, Vikont Félix de Vandenesse'e bakın, kralın özel sekreterlerinden biri. Kral yetenekli gençleri sever ve o da taşradan buraya geldiğinde taşıdığı valiz sizinkinden ağır değildi, siz ondan bin kat daha zekisiniz ama büyük bir aileden misiniz? Bir adınız var mı? Lupeaulx'ları bilirsiniz, adları sizinkine benzer, Chardin'dir; ama Lupeaulx çiftliğini bir milyona satmaz, günün birinde o Lupeaulx Kontu, belki torunu da büyük bir asilzade olacak. Yürüdüğünüz yanlış yolda gitmeye devam ederseniz mahvolursunuz. Bakın Mösyö Émile Blondet nasıl da akıllı davranıyor. İktidarı tutan bir gazetede çalışıyor, günümüzün iktidar sahiplerince iyi gözle görülüyor, tehlikesiz liberallerle

içli dışlı oluyor, iyi düşünüyor; bu nedenle de er geç başarıya ulaşacak, çünkü fikirlerini de koruyucularını da iyi seçmeyi bildi. Yanınızda oturan şu güzel kadın, ailesinde Fransa akiller meclisinden iki üye ve iki vekil bulunan Troisville'lerin kızıdır, adı sayesinde zengin biriyle evlendi; çok davet verir, nüfuz sahibi olacak ve şu küçük Mösyö Blondet için siyaset dünyasını sallayacak. Coralie size nasıl bir gelecek sunabilir ki? Birkaç yıla kalmaz borç batağında boğulacağınız, zevklerden bıkmış halde kalacağınız bir gelecek. Aşkınızı yanlış kullanıyor, hayatınızı iyi düzenleyemiyorsunuz. Yaralamaktan zevk aldığınız kadın geçen gün operada bana bunu söylüyordu. Yeteneğinizi ve güzel gençliğinizi harcadığınıza üzülürken kendini değil sizi düşünüyor.

– Ah, keşke bu sözleriniz doğru olsa madam, dedi Lucien.

– Yalan söylemek için neden mi var? diye sordu markiz Lucien'e yukarıdan ve soğuk bir bakışla bakarak, Lucien dondu kaldı.

Dili tutulan Lucien konuşmaya devam etmedi, gücenen markiz de artık konuşmadı. Lucien buna kızdı ama beceriksizlik ettiğini kabul etti ve bunu düzeltmeye kendi kendine söz verdi. Madam de Montcornet'ye döndü ve ona Blondet'den söz etti, bu genç yazarın yeteneğini övdü. Kontes ona iyi davrandı, Madam d'Espard'ın bir işaretiyle onu sonraki akşam yemeğine davet etti, yas tutmasına karşın yemeğe katılacak olan Madam de Bargeton'u görmek isteyip istemediğini sordu; büyük bir davet değildi, sıradan bir toplantıydı, arkadaşlar arasında olacaklardı.

– Madam markiz, dedi Lucien, bütün kusurun bende olduğunu söylüyor ama bana iyi davranmak kuzenine düşmez mi?

– Alay ettiği bir adamla dillere düşüren o gülünç yazılarınıza son verin, kısa süre sonra barışırsınız. Bana dediklerine bakılırsa onun size oyun ettiğini düşünmüşsünüz, oysa siz terk

ettiğiniz için onu çok üzgün gördüm. Taşradan sizin için ve sizinle birlikte ayrıldığı doğru mu?

Lucien gülümseyerek kontese baktı, cevap vermeye cesaret edemedi.

– Sizin için böyle fedakârlıklar yapan bir kadına nasıl yüz çevirirsiniz! Üstelik onun kadar güzel ve zeki bir kadın *her şeye karşın* yine de sevilmeliydi. Madam de Bargeton sizi fiziğinizden çok yeteneğiniz için seviyordu. İnanın bana, kadınlar güzellikten önce zekâyı sever, dedi Émile Blondet'ye kaçamak bir bakışla bakarak.

Lucien elçinin malikânesinde kibarlar dünyası ile bir süredir içinde yaşadığı özel topluluk arasındaki farkı gördü. Bu iki ihtişamlı dünyanın hiçbir benzer yönü, hiçbir temas noktası yoktu. Saint-Germain Mahallesi'nin en zenginlerinden olan bu dairedeki odaların düzeni ve tavanın yüksekliği, salonların antika yaldızları, süslerin bolluğu, ayrıntılardaki ağırbaşlı zenginlik, her şey ona yabancıydı, yeniydi, ama lüks şeylere çabucak alışması Lucien'in şaşırmış görünmesini engelliyordu. Tutumu kibir ve kendini beğenmişlikten ne kadar uzaksa, yaltaklanma ve dalkavukluktan da o kadar uzaktı. Şairin tavırları düzgündü ve büyük sosyeteye ani girişi, başarıları ve güzelliğiyle kıskandırdığı delikanlılar gibi ona düşmanlık duymak için hiçbir nedeni olmayanların hoşuna gitti. Masadan kalkarken Madam d'Espard'a kolunu uzattı, o da kabul etti. Lucien'in Madam d'Espard'dan ilgi gördüğünü fark eden Rastignac yanına gelip hemşeri olduklarından söz etti, Madam du Val-Noble'un evindeki ilk görüşmelerini hatırlattı. Genç soylu hemşeri olduğu büyük adamla dost olmak istedi, zamanın gözde gençleriyle tanıştıracağını söyleyerek onu bir gün evinde yemeğe davet etti, Lucien de kabul etti.

– Sevgili Blondet'yi de çağırırız, dedi Rastignac.

Ronquerolles Markizi, Rhétoré Dükü, De Marsay, General

Montriveau, Rastignac ve Lucien'den oluşan topluluğa elçi de gelip katıldı.

– Çok güzel, dedi Lucien'e o tehlikeli kurnazlığının altına gizlenmiş Alman babacanlığıyla, Madam d'Espard'la barışmışsınız, sizden çok memnun ve onun hoşuna gitmenin ne kadar zor olduğunu hepimiz biliyoruz, dedi çevresindeki erkekleri gözleriyle işaret ederek.

– Evet ama, dedi Rastignac, Madam d'Espard zekâya bayılır ve ünlü hemşerimde satışa çıkaracak kadar, fazlasıyla var.

– Lucien yaptığı bu satışın ne kötü bir iş olduğunu çok geçmeden anlayacak, dedi Blondet atılarak, bize dönecek, yakında bizden biri olacak.

Lucien'in çevresinde bu konuyla ilgili hep bir ağızdan konuşuldu. Ciddi adamlar despotça bir havayla birkaç derin cümle sarf etti, gençler de liberal partiyle dalga geçtiler.

– Eminim sol ile sağ arasında yazı tura atmıştır, dedi Blondet, artık bir tarafı seçecek.

Lucien Luxembourg Bahçesi'nde Lousteau ile aralarında geçen sahneyi hatırlayarak gülmeye başladı.

– Yol gösterici olarak Étienne Lousteau gibi birini, diye devam etti Blondet, bir küçük gazete kavgacısını seçti; kendisine bir sütunun yüz paradan başka bir şey etmediği, bütün siyaseti Napoléon'un döneceğini sanmaktan (ki bu bana alabildiğine alçakça görünüyor) ve beylerin sol taraftaki vatanseverliğine, minnettarlığına olan inançtan ibaret olan biri işte. Rubempré olarak Lucien'in eğilimleri aristokrat olmalıdır; gazeteci olarak iktidarın tarafını tutmalıdır, yoksa ne Rubempré ne de genel sekreter olabilir.

Diplomatın vist oynamak için bir deste almasını söylediği Lucien oyunu bilmediğini itiraf edince büyük bir şaşkınlıkla karşılandı.

– Dostum, dedi Rastignac kulağına eğilerek, naçizane ye-

mek davetimize geleceğiniz gün biraz erken çıkın, size vist öğreteyim. Muhteşem Angoulême kentimizi gözden düşürüyorsunuz, size Mösyö de Talleyrand'ın bir sözünü söyleyeceğim: Eğer bu oyunu bilmiyorsanız son derece mutsuz bir yaşlılığa hazırlanıyorsunuz demektir.

Des Lupeaulx'nun geldiğini bildirdiler; sarayda gözde bir üst düzey idari ve adli görevli olan, kabineye gizli hizmetlerde bulunan bu kurnaz ve ihtiraslı adam her yere girer çıkardı. Madam du Val-Noble'un evinde daha önce de karşılaştığı Lucien'e selam verdi, bu selamda Lucien'i aldatacak yapmacık bir dostluk vardı. Kimse tarafından gafil avlanmamak için siyasette herkesin dostu olan bu adam Lucien'i orada görünce onun sosyetede edebiyattaki kadar başarı kazanacağını anlamıştı. Bu şairde hırslı birini gördü ve onu teminatlar, dostluk gösterileri, ilgi ve özenle sarmaladı, böylece dostluklarını ilerletmeye, vaatleri ve sözlerinin değeri konusunda Lucien'i aldatmaya çabaladı. Des Lupeaulx'nun kendine rakip olabileceğini düşündüğü kişileri alt etmek gibi bir ilkesi vardı. Böylece Lucien kibarlar çevresinde kabul gördü. Rhétoré Dükü'ne, elçiye, Madam d'Espard'a ve Madam de Montcornet'ye neler borçlu olduğunu anladı. Ayrılmadan önce bu kadınların her biriyle sohbet etti ve onlara zekâsının bütün inceliklerini gösterdi.

– Bu ne kibir! dedi Des Lupeaulx markize, Lucien gidince.

– Olgunluğa erişmeden çürüyüp gidecek, dedi De Marsay markize gülümseyerek. Onun böyle başını döndürmeniz için gizli nedenleriniz olmalı.

Lucien, Coralie'yi avludaki arabasının içinde buldu, onu beklemeye gelmişti; bu özenden etkilendi ve ona akşam davetini anlattı. Şaşırarak gördü ki oyuncu Lucien'in aklında uçuşan yeni fikirleri onaylıyordu ve hükümetin tarafına geçmesi için onu cesaretlendirdi.

– Liberallerin tarafında kalmak sana zarardan başka bir şey

getirmez, komplo kuruyorlar, Berry Dükü'nü öldürdüler. Hükümeti devirebilirler mi? Asla! Onlarla bir yere varamazsın; oysa öbür yanda, Kont de Rubempré olabilirsin. Hizmette bulunup akiller meclisi üyesi olabilir, zengin bir kadınla evlenebilirsin. Ultra ol. Zaten moda bu, diye ekledi ki bu sözcük ona göre en büyük nedendi. Evlerine yemeğe gittiğim Val-Noble, Théodore Gaillard'ın *le Réveil* adlı kralcı gazetesini kurduğunu söyledi, amacı sizinkiyle *Miroir*'daki alaylara karşılık vermekmiş. Söylediklerine göre Mösyö de Villèle ve partisi bir yıldan önce hükümette olacaklarmış. Şu anda henüz bir şey değillerken onlara yakın dur ve bu değişimden yararlanmaya bak, ama Étienne'e ve sana oyun edebilecek arkadaşlarına hiçbir şey söyleme.

Sekiz gün sonra Madam de Montcornet'nin evine gitti, orada bir zamanlar çok sevdiği, alaylarıyla kalbini yaraladığı kadını görüp büyük bir heyecana kapıldı. Louise de değişmişti! Taşrada kalmasaydı nasıl olacaksa öyle olmuş, kibar bir hanım haline gelmişti. Yaslı haline mutlu bir dul görüntüsü veren bir zarafet ve özen vardı. Lucien bu özende kendisinin de payı olduğunu hissetti, yanılmıyordu da; ama tıpkı bir masal devi gibi taze etin tadını almıştı, bütün akşam boyunca aşk ve şehvet dolu güzel Coralie ile kuru, kibirli, acımasız Louise arasında karar veremedi. Bir tarafı seçemedi, oyuncuyu kibar kadına feda edemedi. Lucien'e olan aşkını yeniden hisseden Madam de Bargeton onu böyle zeki ve yakışıklı görünce gece boyunca bu fedakârlığı bekledi ama çabaları, imalı sözleri, cilveli tavırları işe yaramadı, ve salondan dindirilemez bir intikam hırsıyla çıktı.

– Pekâlâ sevgili Lucien, dedi Paris zarafeti ve soyluluğuyla dolu bir hoşlukla, benim gurur kaynağım olacaktınız, oysa beni ilk kurbanınız yaptınız. Böyle bir intikamda bir parça sevgi de olması gerektiğini düşünerek sizi affediyorum yavrum.

Madam de Bargeton saraylı edasıyla söylediği bu cümleyle tavrını takınmış oluyordu. Bin kez haklı olduğunu düşünen

Lucien birdenbire suçlu hale geliyordu. Ne ilişkisini bitirdiği o korkunç veda mektubundan ne de ilişkinin kopma nedenlerinden söz edildi. Kibarlar dünyası kadınlarının, kusurlarını şakalarla hafifletmek gibi mükemmel bir yetenekleri vardır. Bir gülümsemeyle, şaşırmış gibi göründükleri bir soruyla her şeyi örtbas etmeyi bilir ve becerirler. Hiçbir şeyi hatırlamaz, her şeyi açıklarlar, şaşırır, sorar ve yorum yaparlar, abartırlar, ağız dalaşına girerler ve sonunda hafifçe köpürterek bir leke çıkarır gibi kusurlarını siliverirler; siz siyah bilirsiniz, onlarsa bir anda beyaz ve masum olurlar. Size gelince, siz de affedilmez bir suçla suçlanmazsanız ne mutlu. Bir anda Lucien ve Louise kendileriyle ilgili hayallere kapıldılar ve dostluğun diliyle konuştular; ama gururunun okşanmasından ve hayatı onun için kolaylaştıran Coralie'den sarhoşa dönen Lucien, Louise'in tereddütle yüklü iç çekişle sorduğu, "Mutlu musunuz?" sorusuna açık biçimde cevap veremedi. Hüzünlü bir hayır demesi çok işine yarardı. Coralie'yi anlatarak zekâsının inceliklerini göstermek istedi; sırf kendisi için sevdiğini söyledi, yani tutkulu bir adamın işleyebileceği bütün hataları işledi. Madam de Bargeton dudaklarını ısırdı. Artık her şey söylenmişti. Madam d'Espard Madam de Montcornet ile birlikte kuzeninin yanına geldi. Lucien neredeyse akşam davetinin kahramanı gibi görüyordu: Büyük bir sanatla kendisini kıskıvrak saran bu üç kadın onu okşadı, pohpohladı, iltifatlara boğdu. Bu güzel ve parlak dünyadaki başarısı gazetecilikte kazandıklarından daha aşağı değildi. Camille Maupin adıyla o denli meşhur olan ve Madam d'Espard ve Madam de Bargeton'un Lucien'le tanıştırdığı Matmazel des Touches onu bir çarşamba akşamı yemeğine davet etti ve haklı olarak ün kazanmış olan bu güzellikten etkilendi. Lucien güzel olduğundan çok zeki olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Matmazel des Touches hayranlığını öyle neşeli bir saflık ve o yüzeysel dostluktan ileri gelen bir coşkuyla ifade etti ki,

zevklere olan alışkanlığın ve sürekli zevk isteğinin yeniliğe karşı açlık yarattığı Paris hayatını derinlemesine bilmeyen kişiler gönüllerini kolayca kaptırırdı.

– Hoşuma gittiği kadar benden hoşlandıysa, dedi Lucien, Rastignac'la De Marsay'e, romanı kısaltırız...

– Siz ikiniz roman yazmayı iyi bildiğiniz için romanı yaşamaya gerek duymazsınız, diye karşılık verdi Rastignac. Yazarlar birbirlerini sevebilir mi? Nasılsa yeri geldiğinde birbirlerine acı sözler ederler.

– Kötü rüya görmüş de olmazsınız, dedi De Marsay gülerek. Bu genç kız otuz yaşında, doğru, ama seksen bin franga yakın geliri var. Çok hoş cilveleri var ve güzelliği de uzun süre kalacak gibi. Coralie ise dostum, size hoş görünmekten başka bir işe yaramayan küçük bir ahmaktır, çünkü genç bir delikanlı metressiz kalmamalıdır; ama kibarlar dünyasında iyi bir av yakalayamazsanız, daha sonra oyuncunun size zararı dokunacaktır. Hadi dostum, Camille Maupin ile birlikte şarkı söyleyecek olan Conti'nin yerini alın. Her zaman şiir müziğe üstün gelmiştir.

Lucien'in Matmazel des Touches ile Conti'yi dinledikten sonra umutları uçup gitti.

– Conti çok iyi söylüyor, dedi Des Lupeaulx'ya.

Lucien Madam de Bargeton'un yanına döndü, o da onu Espard Markizi'nin olduğu salona götürdü.

– Kendisiyle ilgilenmek istemez misiniz? diye sordu Madam de Bargeton kuzenine.

– Ama, dedi markiz hem küstah hem de hoş bir edayla, Mösyö Chardon önce koruyucularına gereği gibi davranmayı öğrensin. Babasının sefil adından kurtulup annesinin adını alabilmesi için gereken kraliyet emrini elde etmek istiyorsa, hiç olmazsa bizim tarafımızı tutması gerekmez mi?

– İki aydan önce her şeyi ayarlamış olurum, dedi Lucien.

– Pekâlâ, dedi markiz, o zaman kralın hizmetinde bulunan babam ve amcamla görüşürüm, sizin konunuzu bakana iletirler.

Diplomat ve bu iki kadın Lucien'in hassas noktasını bulmuşlardı. Aristokrasinin ışıltılarına hayran olan bu şair salonlara unvanlarla dolu, kulağa hoş gelen isimlerle donatılmış insanlar girerken kendisine Chardon denmesinden anlatılmaz acılar duyuyordu. Bu acı nereye gitse birkaç gün boyunca içinde tekrarlanıp durdu. Zaten önceki gün Coralie'nin arabası ve hizmetçileriyle kibar salonlara gittikten sonra mesleğinin gerektirdiği işlere geri dönmekten de aynı ölçüde hoşnutsuzdu. Madam d'Espard, Matmazel des Touches ve Montcornet Kontesi'nin arabalarına eşlik edebilmek için ata binmeyi öğrendi; Paris'e geldiğinde bu ayrıcalığa sahip olanlara çok imrenmişti. Finot başyazarına operaya giriş izni elde etmekten zevk duydu ve Lucien de birçok gecesini orada harcadı ama artık dönemin kibarlarına özgü o dünyaya aitti. Şair, Rastignac ile sosyeteden dostlarına muhteşem bir öğle ziyafeti vermiş olsa da ziyafeti Coralie'nin evinde düzenleme kusurunu işledi, çünkü bazı yol yordam ayrıntılarını bilemeyecek kadar genç, şair ve fazlasıyla saftı. Mükemmel bir kız ama eğitim görmemiş bir oyuncu ona hayatı öğretebilir miydi? Taşralı genç kendisi hakkında birçok kötü yargısı olan bu gençlere Coralie ile arasında bir çıkar ilişkisi olduğunu apaçık belli etmişti; böyle bir durumu her genç içten içe kendisi için ister ama aynı zamanda ayıplar. Aynı akşam en acımasızca alaylar Rastignac'tan geldi; her ne kadar o da sosyetede benzer yöntemlerle tutunmuş olsa da görüntüyü kurtarmayı bildiği için dedikodulara iftira diyebilirdi. Lucien visti çabucak öğrenmişti. Oyun onda bir tutku halini aldı. Coralie rakiplerden kurtulmak için Lucien'e karşı çıkmak şöyle dursun, sadece yaşadığı ânı görmesine ve her şeyi, geleceğini bile o ânın zevkleri için feda etmesine neden olan o duygulara özgü körlüğün yarattığı dağınıklığı teşvik bile

ediyordu. Gerçek aşk çocuklukla hep benzer taraflara sahiptir: Onun gibi düşüncesiz, dikkatsiz, dağınık, gülmesi ve ağlaması boldur.

O dönemde zengin ya da yoksul olsun, sefihler adı verilen ve hepsi de aylaklardan oluşan gençler topluluğu ortaya çıkmıştı; gerçekten de inanılmaz bir kayıtsızlıkla yaşıyorlar, düşüncesizce yiyorlar, daha da pervasızca içiyorlardı. Hepsi de paranın celladı olan, delice olmasa da bu kudurmuş hayat tarzına en kaba alayları karıştıran bu insanlar hiçbir imkânsızlık önünde geri adım atmıyor, kusurlarıyla övünüyor ama bunları yaparken de bazı sınırları aşmıyorlardı: En bilinmedik akıl işleriyle çılgınlıklarını örterlerdi, öyle ki onları affetmemek insanın elinden gelmezdi. Restorasyon Dönemi'nin, gençliği mahkûm ettiği bu esareti hiçbir olay bu kadar ele veremez. Güçlerini neye harcayacaklarını bilemeyen gençler, bunu sadece gazeteciliğe, tertiplere, edebiyat ve sanata aktarmakla kalmıyor, en tuhaf aşırılıklarla harcayıp duruyorlardı, işte genç Fransa'da bu denli bol bir özsuyu ve ışıltılı güçler vardı. Bu çalışkan, güzel gençlik iktidarı ve zevki istiyordu; sanatçı hazinelerin peşinde koşar, aylak olduğundaysa tutkularını canlandırmak isterdi; her durumda bir yer istiyor ve siyaset ona bu yeri ayırmıyordu. Bu sefihlerin neredeyse hepsi değerli niteliklere sahip kişilerdi; kimileri bu sinir bozucu hayatta bunları yitirdi, kimileriyse direndi. Bu sefihlerden en ünlüsü, en zekisi olan Rastignac, De Marsay'in elinden tutmasıyla ciddi bir mesleğe girdi ve bu meslekte kendini gösterdi. Bu gençlerin yaptığı şakalar o denli ünlü oldu ki birçok vodvile konu oluşturdu. Blondet'nin bu savurganlar topluluğuna soktuğu Lucien, o dönemin en mendebur ve en yorulmaz alaycısı olan Bixiou'nun yanında parladı. Kış boyunca Lucien'in bütün hayatı kolay gazetecilik çalışmalarınca kesilen uzunca bir sarhoşluk dönemi oldu; kısa yazı dizilerine devam etti ve zaman zaman da

uzun uzun düşünülmüş bazı eleştiri sayfaları yazabilmek için müthiş çabalar harcadı. Ama araştırma çalışmaları çok nadirdi, şair bunu ancak zorunda kaldığında yapardı: Öğle ve akşam yemekleri, zevk partileri, kibarlar dünyasının akşam davetleri, oyunlar bütün zamanını alıyordu ve kalanını da Coralie yiyip bitiriyordu. Lucien yarını düşünemiyordu. Zaten sözde dostları da tıpkı onun gibi yaşıyordu, bol para veren kitapçı prospektüsleriyle cesurca spekülasyonlar için gereken yazılara verilen primleri ânında harcıyorlar ve yarına aldırış etmiyorlardı. Gazeteciliğe ve edebiyatçılığa aynı anda kabul edildiği için Lucien yükselmek istediğinde büyük güçlükler karşısında olduğunu gördü: Herkes ona kendi eşitiymiş gibi davranıyor ama kimse kendisinden üstün görmek istemiyordu. Bu yüzden siyasette başarının daha kolay elde edilebileceğini sanarak zamanla edebi ünden vazgeçti.

Barışmış olduğu Châtelet bir gün ona şöyle dedi:

– Entrika, yetenek kadar zıt duyguları uyandırmaz, onun sinsi hareketleri kimsenin dikkatini çekmez. Ayrıca entrika yetenekten üstündür, hiçten bir şeyler yaratır; oysa yeteneğin uçsuz bucaksız kaynakları çoğunlukla sadece insanı felakete götürür.

Sefahat içinde bir günün diğerini izlediği böyle bir hayatta Lucien, gönlündeki işe kavuşamadığı için esas niyetine sadık kaldı, kibarların arasından çıkmaz oldu. Madam de Bargeton'a, Espard Markizi'ne, Montcornet Kontesi'ne iltifatlar ediyor ve Matmazel des Touches'un hiçbir akşam davetini kaçırmıyordu; bu çevreye hep bir eğlence davetinden önce, yazarlar ya da kitapçıların verdiği bir ziyafetten sonra gidiyordu; salonlardan ayrılınca da bir bahiste kazanılmış bir gece yemeğine gidiyordu; bu aşırılıklardan artakalan az sayıdaki fikir ve gücünü de Paris'e özgü içi boş sohbetlerde ve kumarda harcıyordu. Şairde çevresini gözlemlemek, sonradan görmelerin her an el-

lerinin altında olması gereken o kurnazca dikkati göstermek için gerekli olan açık fikirlilikten ve mesafeli bakıştan artık eser kalmamıştı; Madam de Bargeton'un ona geri döndüğü, kırılıp uzaklaştığı, onu affettiği, sonra yeniden mahkûm ettiği anları kavrayamadı. Châtelet rakibinin elinde kalan kozların farkına vardı ve onu enerjisini harcadığı bu dağınık hayatta tutmak amacıyla dostu oldu. Hemşerisini kıskanan ve baronda Lucien'den daha yararlı ve güvenilir bir müttefik gören Rastignac da Châtelet'nin görüşlerini benimsedi. Bu nedenle Angoulême'in Petrarca'sıyla Laura'nın görüşmelerinden birkaç gün sonra Rastignac, şair ile imparatorluğun eski yakışıklısını Rocher de Cancale'de verilen muhteşem bir akşam yemeği sırasında barıştırmıştı. Hep sabah dönen ve gün ortasında kalkan Lucien evinde, her zaman emrine hazır aşka direnmesini bilmiyordu. Böylece onu gün ışığında kendi durumunu görebildiği sıralarda aldığı doğru kararlara kayıtsız kılan bir tembellik yüzünden sürekli gevşeyen iradesi büsbütün silindi ve sefaletin en güçlü uyarılarına bile aldırış etmez oldu. Lucien'in eğlendiğini görüp mutlu olan, bu sefahat hayatının aralarındaki bağın ve yarattığı zorunlulukların ilişkilerinin süresini uzatacağını görüp onu teşvik eden uysal, şefkatli Coralie âşığına çalışmayı da unutmamasını söyleme cesareti gösterdi ve o ay içinde çok az para kazandığını söylemek zorunda kaldı. Âşığı ve metresi korkunç bir hızla borçlandılar. *Papatyalar*'ın parasından kalan bin beş yüz frank ile Lucien'in kazandığı ilk beş yüz frank çabucak harcanmıştı. Üç ay içinde yazıları şaire bin franktan daha fazlasını getirmemişti, oysa o fazlasıyla çalıştığına inanıyordu. Ama Lucien borçla sefahat hayatı sürenlerin o hoş görüşlerini benimsemişti. Borç yirmi beş yaşındaki gençlere çok yakışır; sonrasında kimse onların bu günahını affetmez. Şurası da bir gerçek ki duygularını imgelerle aktarabilmek için duygularla uğraşan ama iradesi zayıf, tastamam şairane bazı

ruhlar her tür gözleme eşlik etmesi gereken ahlak duygusundan yoksun kalırlar. Şairler başkalarının içine girip duyguların işleyişini incelemek yerine kendi içlerindeki izlenimlerini benimsemeyi severler. Bu yüzden Lucien sefihlere aralarından eksilenlere dair hesap sormadı hiç; kimileri mirasa konmuş, kimileri ileride kesin gelir sahibi olacak, kimileri herkesçe bilinen yetenekleri olan, kimileri de yazgılarına ve yasaları atlatma konusunda önceden yaptıkları tasarılara kesin bir güven duyan bu sözde dostları bekleyen geleceği görmedi. Lucien, Blondet'nin şu derin sözlerine güvenerek geleceğine inandı: "Her şey sonunda düzelir. Hiçbir şeye sahip olmayan insanlara bir şey de olmaz. Bizim peşinden koştuğumuz servetten başka kaybedecek bir şeyimiz yok! Akıntıya kendini bırakırsan mutlaka bir yere varırsın. Kibarlar dünyasına adım atmış biri ne zaman istese servet sahibi olur!"

Zevk ve sefayla geçen o kış boyunca Théodore Gaillard ve Hector Merlin *Le Réveil*'in kurulması için gerekli olan sermayeyi toparlamakla uğraştılar ve ilk sayı 1822 yılının Mart ayında çıkabildi. Bu iş Madam du Val-Noble'un evinde yapılıyordu. Muhteşem dairesini göstererek, "İşte bin bir gece masalları," diyen bu kibar ve zeki dilberin, sadece orada konuşulabilecek işleri halletmek üzere salonunda toplanan bankerler, soylular ve kralcı partinin yazarları üzerinde büyük bir etkisi vardı. *Le Réveil*'in yazıişleri müdürlüğü Hector Merlin'e vaat edilmişti, Lucien de onun yakın dostu olarak sağ kolu olacaktı, ayrıca Lucien'e hükümet gazetelerinden birinin bir sütununda yazarlık sözü verilmişti. Lucien'in bu cephe değişimi hayatın zevkleri arasında sessizce hazırlanıyordu. Bu çocuk bu beklenmedik değişikliği gizlemekle kendini büyük bir siyasetçi sanıyordu ve hesaplarını ayarlamak, Coralie'nin gizli sıkıntılarını gidermek için hükümetin cömertliğine güveniyordu. Hep güler yüzlü olan oyuncu üzüntüsünü gizliyordu ama daha cesur olan

Bérénice, Lucien'e durumları anlatıyordu. Bütün şairler gibi, serpilmekte olan bu büyük adam durumun kötülüğüne bir an üzülüyor, çalışacağına söz veriyor, sonra sözünü unutuyor ve bu geçici endişesi sefahat içinde siliniyordu. Coralie âşığının yüzünde bir üzüntü izi gördüğünde Bérénice'i azarlıyor ve şaire her şeyin düzeleceğini söylüyordu. Madam d'Espard ve Madam de Bargeton, söylediklerine bakılırsa, isim değiştirmek amacıyla o çok istenen kraliyet emrini Châtelet yoluyla bakandan elde edebilmek için Lucien'in yönünü değiştirmesini bekliyorlardı. Lucien *Papatyalar*'ı Espard Markizi'ne ithaf etmeye söz vermişti, yazarların güç kazandıktan sonra çok nadiren bahşettikleri böyle bir ayrıcalıktan markizin gururu okşanmış gibiydi. Lucien akşam Dauriat'nın evine gittiğinde ve kitabının ne durumda olduğunu sorduğunda kitapçı basımın gecikmesini yerinde nedenlerle açıklıyordu. Dauriat yürütmekte olduğu şu ya da bu işle uğraşıyor, bunlar bütün zamanını alıyordu, Canalis'in yeni bir kitabı çıkacaktı, başka bir şeyi karıştırmamak gerekirdi, Mösyö de Lamartine'in *Düşünceler*'inin ikincisi basılmaktaydı, iki önemli şiir kitabının çakışması doğru olmazdı, ayrıca yazar yayıncısının becerisine güvenmeliydi. Buna karşın Lucien'in ihtiyaçları öyle acil hale geldi ki Finot'ya başvurup yazacağı yazılar üzerinden biraz avans aldı. Gece yemekte gazeteci-şair durumunu sefih dostlara açtığı zaman bu endişeleri şakalarla soğuttukları şampanya kadehlerinde boğuyorlardı. Borçlar mı! Borçsuz büyük adam olunur muymuş! Borç demek ihtiyaçların tatmini demek, bitmek bilmez istekler demek. Bir adam ancak zorunluluğun demir pençesine düşerse başarıya ulaşabilir.

– Emanet sandığı, Mont-de-Piété, büyük adamlara minnettardır, diye bağırıyordu Blondet.

– Çok şey istemek, diyordu Bixiou, çok şeye sahip olmaktır.

– Hayır, diye karşılık veriyordu Des Lupeaulx, her borç, çok şeye sahip olunduğunu gösterir.

Sefihler çocuğa her defasında borçlarının, başarı arabasına koşulmuş atları mahmuzlayacak altın mahmuzlar olduğunu kanıtlıyorlardı. Sonra yine Caesar'ın kırk milyonluk borcu, II. Friedrich'in babasından ayda bir duka alışı, cesaret ve fikirlerindeki büyük güçlerini değil kusurlarını gösterdikleri bütün o ünlü ve baştan çıkarıcı örnekler geliyordu! Sonunda Coralie'nin arabası, atları ve eşyası toplam dört bin franga varan borç nedeniyle birçok alacaklı tarafından haczedildi. Lucien, Lousteau'ya koşup ona ödünç verdiği bin frangı istediğinde Lousteau ona, Florine'in evinin de Coralie'ninkiyle aynı durumda olduğunu gösteren pullu belgeler gösterdi; ama ona minnet duyan Lousteau *IX. Charles'ın Okçusu*'nu satmak için gerekli girişimlerde bulunmayı önerdi.

– Florine nasıl bu hale geldi? diye sordu Lucien.

– Matifat korkuya kapıldı, diye karşılık verdi Lousteau, onu kaybettik; ama Florine isterse, ihanetini ağır ödeyecek! Sana bu konuyu anlatırım.

Lucien'in Lousteau'ya boşu boşuna gittiği günden üç gün sonra iki sevgili güzel yatak odalarında, ateş başında üzüntü içinde yemeklerini yiyorlardı; Bérénice onlara şöminede sahanda yumurta yapmıştı, çünkü aşçı, arabacı, hizmetçiler gitmişti. Haczedilen eşyayı almak mümkün değildi. Evde altın ya da gümüş, değerli sayılabilecek hiçbir şey kalmamıştı ama her şey emanet sandığının çok öğretici küçük bir cilt oluşturan rehin makbuzlarında kayıtlıydı. Bérénice iki kişi için tabak kaşık ayırmıştı. Küçük gazete, müesseselerini tefe koyabilecek bir gazeteciyi kızdırmaktan korkan terzi, şapkacı ve modacının harekete geçmesini engelleyerek Lucien ile Coralie'ye paha biçilmez bir iyilikte bulunmuştu. Yemek sırasında Lousteau geldi.

– Yaşasın! Yaşasın *IX. Charles'ın Okçusu*! diye bağırıyordu. Yüz franklık kitap okuttum çocuklar, hadi paylaşalım!

Elli frank Coralie'ye verdi ve Bérénice'i doğru dürüst bir öğle yemeği için çarşıya yolladı.

– Dün Hector Merlin'le akşam yemeğinde kitapçılarla birlikteydik, usta manevralarla romanının satışını hazırladık. Dauriat ile pazarlık yapmakta olduğunu, Dauriat'nın ayak sürüdüğünü, iki bin baskı için dört bin franktan fazla vermek istemediğini ve senin de altı bin frank istediğini söyledik. Seni Walter Scott'tan daha büyük gösterdik. Ah, senin içinde daha ne eşsiz romanlar var! Önerdiğin sadece bir kitap değil, bütün bir iş; şöyle böyle usta işi bir romanın yazarı değil, tam bir koleksiyon olacaksın! Bu koleksiyon sözü etkili oldu. Rolünü unutma, listende şu kitaplar var: *Büyük Matmazel* ya da *XIV. Louis Döneminde Fransa – I. Cotillon* ya da *XV. Louis'nin İlk Günleri – Kraliçe ile Kardinal* ya da *Fronde Döneminde Paris Tablosu – Concini'nin Oğlu* ya da *Richelieu'nün Bir Entrikası*... Bu romanlar kapakta ilan edilecek. Bu taktiğe biz başarıyı cebe atmak deriz. Bu kitaplar adları ünleninceye kadar kapakta ilan edilir, o zaman adam yazdıklarından çok yazmadıklarıyla ünlü olur. *Çıkacak* deyişi edebi bir ipotektir! Haydi biraz eğlenelim. İşte şampanya. Anlıyorsun ya Lucien, adamların gözleri senin şu tabak gibi açıldı... Sahi, hâlâ tabak kaldı mı evinizde?

– Aldılar, dedi Coralie.

– Anlıyorum ve devam ediyorum, diye atıldı Lousteau. Yayıncılar birini görürlerse diğerlerinin olduğuna da inanacak. Yayıncıda müsveddeyi görmek isterler, sanki okuyacaklarmış gibi. Varsın kitapçılar şişinsinler; asla kitapları okumazlar, yoksa bu kadar basmazlardı! Hector ve ben beş bin franga üç bin adetten iki baskıya razı olacağını hissettirdik. Ver bana *Okçu*'yu, sonraki gün yayıncılara davetliyiz, kurarız oyunumuzu!

– Kim bunlar? dedi Lucien.

– Fendant ve Cavalier adlarında iki ortak, iyi çocuklardır, iş konusunda güvenilirdirler. Biri Vidal ve Porchon'ların eski

baştezgâhtarıdır, diğeri Quai des Augustins'in en becerikli seyyar tüccarıdır; her ikisi de bir yıl önce kendi işlerini kurdu. İngilizceden çevrilmiş romanlar yayımlayıp birazcık sermaye yitirdikten sonra benim bu adamlar artık yerli romanlar basmak istiyor. Bu iki kirli kâğıt tüccarının sadece başkalarının sermayesini riske attıkları söyleniyor, ama sanırım sana verecekleri paranın kimden geleceği seni pek ilgilendirmez.

Sonraki gün iki gazeteci Lucien'in eski mahallesinde, Serpente Sokağı'nda öğle yemeğine davetliydi, Lousteau La Harpe Sokağı'ndaki odasını bırakmamıştı; dostunu oradan almaya gelen Lucien odayı edebiyat dünyasına girdiği akşam nasılsa aynı halde buldu ama buna şaşırmadı; gazetecilik hayatının istikrarsızlıkları ona hayatın cilvelerini öğretmişti, her şeyi olağan karşılayabiliyordu. Taşralı büyük adam çok sayıda yazının parasını almış, oynamış, kaybetmiş, aynı hamleyle bunları yazma isteğini de yitirmişti; La Harpe Sokağı'ndan Palais-Royal'e inerlerken Lousteau'nun anlattığı ustalıklı yöntemler sayesinde çok sayıda sütun yazmıştı. Barbet ile Braulard'ın eline düşmüş, kitap ve tiyatro bileti satmaya başlamıştı; nihayet övgülere de saldırılara da kayıtsızdı; hatta o anda, yakından incelediği için daha da iyi saldırabileceğini düşündüğü liberallere sırtını dönmeden önce Lousteau'dan alabileceği ne varsa almaktan sanki sevinç duyuyordu. Öte yandan Lousteau, Lucien'in sırtından, bir Fransız Scott arayan iki kitapçıya geleceğin Walter Scott'unu sağladığı için komisyon adı altında Fendant ve Cavalier'den beş yüz frank nakit tutar kazanacaktı.

Fendant ile Cavalier'nin sahip olduğu kuruluş herhangi bir sermayesi olmayan bir yayıneviydi, o dönemlerde böyleleri çoktu; kâğıtçılar ve matbaalar kitap basımı denen o kumarda yedi ya da sekiz kitabı oynayıncaya kadar kitapçılara kredi açmaya devam ettikleri sürece hep de olacaktır. O zamanlar da şimdiki gibi eserler yazarlardan altı, dokuz ve on iki ay vade-

li senetlerle alınırdı, bu ödeme şekli kitapçılar arasında daha uzun vadeli senetlere dayanırdı. Bu kitapçılar kâğıtçılara ve matbaacılara da aynı şekilde ödeme yapardı, böylece bir sene boyunca on ile yirmi eserden oluşan bir kütüphaneyi bedavadan ellerinde bulundururlardı. Bunlardan iki üç tanesi başarı kazandığında, satılanlar satılmayanları karşılar, böylelikle kitap üstüne kitap ekleyerek sürdürürlerdi. Yaptıkları işlerin hiçbiri tutmazsa ya da aksilik olur da gerçek kitap okurları tarafından tadına varıldıktan sonra satabilecek iyi kitaplara rastlarlarsa, senetlerin iskonto oranları yüksek olursa, bizzat kendileri iflas ederlerse, önceden bu sonuçlara hazırlıklı olduklarından bilançolarını götürür, işi bırakırlardı. Böylece bütün olasılıklar onların lehineydi, yeşil spekülasyon masasına kendi paralarını değil, başkalarının parasını koyarlardı. Fendant ile Cavalier bu durumdaydı. Cavalier bu işe becerisini katmış, Fendant da ona mesleki bilgisini eklemişti. Sermaye bu adı fazlasıyla hak ediyordu, çünkü metresleri tarafından zorlukla biriktirilmiş birkaç bin franktan ibaretti, bunun üzerinden her ikisi kendileri için epey dolgun aylıklar ayırmışlar ve bu paraları gazetecilere ve yazarlara verilen yemeklerde, kendi deyişleriyle işlerin görüldüğü tiyatroda çok titizlikle harcamışlardı. Bu iki madrabazın ikisi de açıkgöz sayılırdı ama Fendant, Cavalier'den daha kurnazdı. Adına uygun olarak Cavalier gezer, Fendant Paris'te işleri idare ederdi. Bu ortaklık iki kitapçı arasında hep sürecek bir düelloydu.

Ortaklar Serpente Sokağı'ndaki eski binalardan birinin zeminindeydi, kitapçı bürosu da mağazaya çevrilmiş geniş salonların ucunda bulunuyordu. Birçok roman yayımlamışlardı, bunlar arasında Fransa'da başarılı olamamış İngiliz yazar Galt'ın romanları olan *Kuzey Kulesi*, *Benares'li Tüccar*, *Mezar Çeşmesi*, *Tekeli* bulunuyordu. Walter Scott'un başarısı kitapçıların dikkatini İngiliz eserlerine o kadar çok çekmişti ki yayıncılar sanki

gerçek Normandiyalılarmış gibi İngiltere'nin fethine uğraşıyorlardı; çakıllı tarlalarda asfalt, bataklıklarda zift aranacak ve proje halindeki demir yollarından kâr elde edilecekse onlar da orada Walter Scott arıyorlardı. Paris ticaretinin en ahmakça hareketlerinden biri başarıyı benzerlerinde aramaktır, oysa başarı tam tersindedir. Özellikle Paris'te başarı başarıyı öldürür. Bu nedenle işte, Fendant ve Cavalier, *Strelitz'ler*'in ya da *Yüz Yıl Önce Rusya*'nın altına büyük harflerle "Walter Scott tarzında" açıklamasını koyuyorlardı. Fendant ve Cavalier başarıya susamıştı: İyi bir kitap kâğıt stoklarını eritmeye yarayabilirdi, gazetelerde kendi haklarında yazılar çıkması fikrine bayılmışlardı, o zamanlar kitabın satması için en büyük koşul buydu, çünkü bir kitap sırf kendi değeri için nadiren satın alınırdı; kitaplar hemen her zaman gerçek değerleri dışında kalan nedenlerle yayımlanırdı. Fendant ve Cavalier, Lucien'i gazeteci, kitabını da ilk baskısı ay sonunda sıkıntılarını azaltacak bir ürün olarak görüyorlardı. Gazeteciler iki ortağı bürolarında buldu, sözleşme hazırdı, senetler de imzalanmıştı. Lucien bu hıza bayılmıştı. Fendant zayıf, kısa boylu biriydi, korkunç bir yüzü vardı: Kalmuklara benziyordu, alnı dar, basık burun, ince ağız, canlı ve siyah gözler, yüz hatları karışık, sarımsı bir ten rengi, çatlak çan sesine benzeyen ses, kısaca tastamam bir düzenbaz görünüşü; ama bu kötü görünüşü sözlerinin tatlılığıyla telafi ediyor, sohbeti sayesinde amaçlarına ulaşıyordu. Bir kitapçıdan çok bir araba sürücüsünü andıran, yusyuvarlak bir genç olan Cavalier'nin sarıya yakın saçları, kanlı canlı bir yüzü, seyyar simsarlara özgü kalın bir boynu vardı ve sözleri bitmek bilmezdi.

– Tartışma olmayacak, dedi Fendant, Lucien ile Lousteau'ya dönerek. Eseri gördüm, çok edebi ve bize uygun görünüyor, hatta elyazmasını matbaaya bile verdim. Sözleşme anlaştığımız konulara göre yazıldı; zaten belirlediğimiz koşulların dışına asla çıkmayız. Senetleri altı, dokuz ve on iki aylık hazırladık,

bunları kolayca kırdırabilirsiniz, biz de size iskonto farkını öderiz. Eserin adını değiştirme hakkını saklı tutuyoruz, *IX. Charles'ın Okçusu* adını sevmedik, okurun merakını yeterince uyandırmıyor, Charles adında çok sayıda kral var ve ortaçağda da o kadar çok okçu vardı ki! Ah, örneğin *Napoléon'un Askeri* gibi bir ad koyabilseydiniz, ama *IX. Charles'ın Okçusu*... Cavalier'nin taşrada kitabı elden çıkarmak için Fransa tarihi dersi vermesi gerekecek.

– Ne tür insanlarla karşılaştığımızı bir bilseniz, dedi Cavalier.

– *Saint-Barthélemy* desek daha iyi olur, dedi Fendant.

– *Catherine de Médicis* ya da *IX. Charles Yönetiminde Fransa* Walter Scott'un romanlarının adına daha çok benzer, dedi Cavalier.

– Adını eser basılınca belirleyeceğiz, dedi Fendant.

– Nasıl isterseniz, dedi Lucien, yeter ki beğeneceğim bir ad olsun.

Sözleşme okunup imzalandıktan, kopyaları alınıp verildikten sonra Lucien senetleri büyük bir memnuniyetle cebine koydu. Sonra dördü birden Fendant'ın evine çıkıp orada alabildiğine bayağı bir öğle yemeği yediler: istiridye, biftek, şampanyalı böbrek ve Brie peyniri; ama bu yemeklerin yanında bir şarap tüccarını tanıyan Cavalier'nin getirdiği nefis şaraplar vardı. Tam masaya oturacakken romanın basımıyla görevlendirilen matbaacı geldi ve kitabının ilk iki sayfasının basılı halini verip Lucien'i şaşkınlık içinde bıraktı.

– Hızlı yürümek istiyoruz, dedi Fendant, Lucien'e, kitabınıza güveniyoruz ve başarı kazanmaya da çok ihtiyacımız var.

Öğleye doğru başlayan yemek ancak saat beşte bitti.

– Nereden para bulacağız? dedi Lucien, Lousteau'ya.

– Gidip Barbet'yi görelim, dedi Étienne.

İki arkadaş şaraptan biraz kızarmış, çakırkeyif olmuş halde Augustins rıhtımına doğru indiler.

– Coralie, Florine'in kaybettiklerine çok şaşırdı, dedi Lucien, Lousteau'ya, Florine bunu ancak dün söylemiş ve bu felaket için seni suçluyormuş, öyle canı sıkılmış ki seni terk etmeyi bile düşünüyormuş.

Lousteau saklayıp gizlemeden Lucien'e açılarak,

– Doğru, dedi. Dostum diyorum sana, çünkü benim dostumsun, bana bin frank borç verdin ve sadece bir kez geri istedin. Kumardan sakın. Ben kumar oynamasam mutlu olurdum. Uçan kuşa borcum var artık. Şu anda ticaret mahkemesi polisi peşimde. Yani adalet sarayına gittiğimde tehlikeli kapıların önünden geçiyorum.

Sefihlerin dilinde Paris'te tehlikeli kapı önünden geçmek demek, bir alacaklının önünden geçmek ya da onun bulanabileceği bir yere uğramamak için başka yollara sapmak demektir. Her sokaktan öyle kayıtsızca geçmeyen Lucien bunun adını bilmiyordu ama durumdan haberi vardı.

– Çok mu borcun var?

– Azıcık bir şey! Bin ekü beni kurtarabilir. Hayatımı düzene koymak, artık kumar oynamamak istedim ve nakit bulabilmek için biraz *şantaj* yaptım.

– Şantaj ne demek? diye sordu sözcüğü bilmeyen Lucien.

– Şantaj İngiliz basınının bir icadı, Fransa'ya yeni geldi. Şantajcılar gazeteyi ellerinde bulunduracak konumdaki kişilerdir. Bir gazete müdürü ya da başyazar bu şantaj işine karıştığını belli etmez. Bizde Giroudeau'lar, Philippe Bridau'lar var. Bu kabadayılar, herhangi bir nedenden dolayı dikkat çekmek istemeyen birine giderler. Çok kişi böyle irili ufaklı günaha sahiptir. Paris'te çok sayıda kuşkulu servet vardır, yasal olup olmadığı pek bilinmez, çoğunlukla da suçtan elde edilmiştir ve bunların çok ilginç hikâyeleri vardır; örneğin Fouché'nin jandarmaları sahte İngiliz parası bastıklarını bilmediklerinden, bizzat bakanın korumasındaki gizli matbaacıları yakalamaya kalkan polis mü-

dürünün adamlarını kuşatmışlardı; ayrıca Prens Galathione'un elmasları vakası, Maubreuil olayı, Pombreton'un mirası vb. Şantajcı bazı ipuçları, önemli bir belge ele geçirir, sonradan zengin olmuş adamdan randevu ister. Suç işlemiş adam belli bir tutarı vermezse, şantajcı ona gazetecilerin konuya atlayarak sırrını ele vereceklerini belirtir. Zengin adam korkar, parayı öder. Oyun oynanmıştır. Tehlikeli bir işe giriştiğinizde, birkaç yazı işi halledebilir: Size bir şantajcı gönderir ve yazıları satın almayı teklif ederler. Hatta bakanlara bile şantajcı gönderirler, onlar da gazetenin kişiliklerini değil siyasi eylemlerini eleştirmeleri ya da kendileriyle uğraşıp metreslerine dokunmamaları konusunda anlaşırlar. Tanıdığın yakışıklı üst düzey görevli des Lupeaulx gazetelerle her zaman bu tür anlaşmalar yapar. Yaman adam, ilişkileri sayesinde iktidarın merkezinde hep mevki edinmiştir: Hem basının temsilcisi, hem bakanların temsilcisidir, kişilerin özsaygılarıyla oynar, hatta bu işi siyasi işlere bile bulaştırır, şu ya da bu borç karşılığında ilansız, rakipsiz, el altından kotarılıp liberal bankanın yiyicilerine de pay ayrılmış şu ya da bu imtiyaz ya da ödenek hakkında gazetelerin sessiz kalmasını sağlar. Sen de Dauriat'ya biraz şantaj yaptın, Nathan'a karşı yazmaman için sana bir ekü vermişti. Gazeteciliğin henüz emeklemekte olduğu on sekizinci yüzyılda şantaj birtakım yergilerle yapılırdı, ileri gelenler ve gözdeler bunların ortadan kaldırılması için para verirdi. Şantajı icat eden kişi ünlü İtalyan Arétin'dir, bugün şu ya da bu gazetenin oyuncuları avuçlarının içine alması gibi, o da zamanında kralları haraca bağlamıştı.

– Bin ekü koparmak için Matifat'ya ne yaptın?

– Altı gazetenin aynı anda Florine'e saldırmasını sağladım, Florine de Matifat'ya yakındı. Matifat, Braulard'a bu saldırıların nedenini araştırmasını söylemiş. Braulard, Finot tarafından oyuna getirildi. Hesabına şantaj yaptığım Finot ilaç tüccarına senin Coralie'nin yararına Florine'i gözden düşürmeye çalıştı-

ğını söyledi. Giroudeau, Matifat'ya on bin frank karşılığında Finot'nun dergisindeki altıda bir hissesini satmayı kabul ederse işlerin düzeleceğini fısıldadı. Finot iş olursa bana bin frank verecekti. Pek umudu kalmadığı otuz bin frangından on binini kurtaracağına sevinen Matifat işi bitirecekti, çünkü birkaç günden beri Florine, Finot'nun dergisinin tutmadığını söylüyordu. Kâr payı dağıtmak şöyle dursun, bir kez daha sermaye artırımı bile isteyebilirdi. Ancak Panorama-Dramatique'in müdürü iflas etmeden önce bazı karşılıksız senetleri kırdırması gerekti ve bunları Matifat yoluyla yaptırmak için de Finot'nun oynadığı oyunu ona açıkladı. Kurnaz bir işadamı olan Matifat, Florine'i terk etti, altıda bir hissesini elinde tuttu ve bizi ters köşeye yatırdı. Finot ve ben şimdi umutsuzluk içinde çırpınıyoruz. Metresine bağlı olmayan, kalpsiz, ruhsuz, sefil bir adama çatmışız. Ne yazık ki Matifat'nın yaptığı ticari işlerde gazetelere verecek bir şey yok, elde ettiği kârlar dile dolanacak gibi değil. Şapkaları, modayla ilgili şeyleri, tiyatroyu ya da sanat işlerini eleştirdiğimiz gibi bir ilaç tüccarını eleştiremeyiz. Kakao, karabiber, boyalar, boya çıkaran malzemeler, afyon, bunlar değeri düşürülecek şeyler değil. Florine telaşa düşmüş durumda, yarın Panorama kapanıyor, o da ne yapacağını bilemiyor.

– Tiyatro kapandıktan sonra Coralie birkaç güne kadar Gymnase'da işe başlıyor, dedi Lucien, Florine'e yardım edebilir.

– Asla! dedi Lousteau. Coralie zeki değildir ama kendine bir rakip yaratacak kadar da aptal değildir! İşler fena halde sarpa sardı! Ama Finot şu altıda bir hisseyi ele geçirmek için o kadar acele etti ki...

– Neden?

– Müthiş kârlı bir iş de ondan dostum! Gazeteyi üç yüz bin franga bile satabilir. Bu durumda Finot paranın üçte birini alır, ayrıca ortaklarından alacağı ve des Lupeaulx'yla paylaşacağı bir komisyon da var. Bu nedenle ona bir şantaj önereceğim.

– İyi ama şantaj demek ya malını ya canını demek, değil mi?

– Daha da beteri, dedi Lousteau. Ya malını ya namusunu. Geçen gün istediği borç parayı alamayan bir gazete sahibi, başkentin ileri gelenlerinden birine ait elmas kakmalı bir saatin tuhaf biçimde kraliyet alayı askerlerinden birinin elinde bulunduğunu belirtip *Binbir Gece Masalları*'na yaraşır bu hikâyenin yakında yayımlanacağını söylüyordu. Adı geçen ünlü apar topar yazıişleri müdürünü yemeğe davet etti. Müdür bir şeyler kazandı ama çağdaş tarih saat hikâyesinden yoksun kaldı. Ne zaman gazetelerin güçlü insanlar hakkında sürekli yayın yaptıklarını görürsen bil ki arkasında reddedilmiş bir çıkar, yararlandırılmak istenmeyen hizmetler vardır. Özel hayata ilişkin bu şantaj, zengin İngilizlerin en çok korktuğu şeydir, bizimkinden çok daha fazla bozulmuş durumda olan İngiliz basını bunlardan büyük ölçüde gizli çıkar elde eder. Biz daha çocuğuz! İngiltere'de yolsuzluğu belgeleyecek bir mektubu beş ya da altı bin franga alıp tekrar satarlar.

– Matifat'yı oyuna getirmek için nasıl bir çare buldun? dedi Lucien.

– Dostum, diye sürdürdü Lousteau, bu rezil aktar Florine'e çok acayip mektuplar yazmış; yazım, üslup, düşünce, her şeyiyle gülünç mektuplar. Matifat karısından çok korkuyor; hiç adını vermeden, şikâyetine neden olmadan, kendini güvende saydığı evinde vuracağız onu. Düşün, *Bir İlaç Satıcısının Aşkları* başlığındaki bir romanın ilk bölümünü görünce nasıl da kudurur, elbette daha öncesinde insanlık edip şu ya da bu gazetenin yazarlarının eline tesadüfen bazı mektupların geçtiğini, bu mektuplarda kendisinin küçük Cupidon'dan söz ettiğini, *asla* yazacak yerde *abla* yazdığını, Florine'e hayat denen çölü geçmesinde yardım ettiğini söyleyerek iltifat ettiğini sanıp aslında kızı deve yerine koyduğunu söyleyeceğiz. Kısaca bu gülünç, acayip mektuplar gazete abonelerini on beş gün bo-

yunca gülmekten çatlatmaya yeter. Ona imzasız bir mektupla bu gülünçlüklerin karısına da bildirileceğini söyleyip gözünü korkutacağız. Florine, Matifat'nın peşinden gidiyor gibi görünmeyi üzerine alacak mı? Onun henüz ilkeleri, yani umutları var. Belki de mektupları kendine saklayacak ve kendisi için bir şeyler koparmaya çalışacak. Kurnazdır o, ben yetiştirdim onu. Ama ticaret mahkemesinin şakaya gelmediğini öğrenince, Finot ona uygun bir hediye gönderdiğinde ya da bir iş vaadinde bulunduğunda mektupları bana verecek, ben de onları para karşılığında Finot'ya devredeceğim. Finot mektupları amcasına verecek ve Giroudeau da ilaç satıcısını yola getirecek.

Bu itiraflar Lucien'in gözünü açtı. Önce çok tehlikeli dostları olduğunu, sonra onlarla arayı bozmamak gerektiğini düşündü, çünkü Madam d'Espard, Madam de Bargeton ve Châtelet sözlerinde durmazlarsa onların o müthiş etkilerine gereksinimi olabilirdi. Étienne ile Lucien o sırada rıhtımda Barbet'nin sefil dükkânının önüne gelmişlerdi.

– Barbet, dedi Étienne kitapçıya, elimizde Fendant ve Cavalier'nin altı, dokuz ve on iki ay vadeli beş bin franklık senedi var; senetleri kırmak ister misiniz?

– Bin eküye alırım, dedi Barbet katı bir sakinlikle.

– Bin ekü mü! diye bağırdı Lucien

– Kimse size bu parayı vermez, dedi kitapçı. O beyler üç aya kalmaz iflas bayrağını çeker; ama satışı *yavaş* giden iki kitaplarının olduğunu biliyorum, bekleyemezler, peşin paraya alır senetleri kendilerine veririm. Bu yolla malı iki bin frank indirimle almış olurum.

– İki bin frank kaybetmeye razı mısın? diye sordu Étienne, Lucien'e.

– Hayır, diye haykırdı Lucien bu ilk işinden dehşete düşerek.

– Onların senetlerini hiçbir yere veremezsiniz, dedi Barbet. Mösyönün kitabı Fendant ve Cavalier'nin son kozu, kitabı

ancak nüshaları matbaaya bırakmak koşuluyla bastırabilirler, başarı kazanırsa ancak altı ay için kurtulmuş olurlar çünkü er geç iflas edecekler! Bu adamlar sattıkları kitaplardan daha fazla içki içerler! Onların senetleri ancak benim için bir şey ifade eder, bu nedenle de her imzanın değerini ölçüp biçecek senet kırıcılarının vereceği paradan fazlasını elde edeceksiniz. Senet simsarının işi, iflas durumunda imzacılardan her birinin yüzde otuz verip veremeyeceğine bakmaktır. Bir kere, sizin senetlerde iki imza var ve her biri de yüzde on değer taşımıyor.

Senet kırma işinin özünü birkaç sözcükle anlatıveren bu sonradan görmenin ağzından çıkan sözlerden şaşkına dönen iki arkadaş birbirine baktı.

– Boş laflara gerek yok Barbet, dedi Lousteau. Hangi tefeciye gidebiliriz başka?

– Saint-Michel rıhtımındaki Chaboisseau Baba, bilirsiniz, Fendant'ın ay sonu borcunu karşılamıştı. Teklifimi kabul etmezseniz ona gidin; ama bana geleceksiniz yine, o zaman da size iki bin beş yüzden fazla vermeyeceğim.

Étienne ile Lucien, Saint-Michel rıhtımında, kitapçıların tefecisi bu Chaboisseau'nun oturduğu, önünde ağaçlı geçidi olan küçük eve gittiler ve adamı alabildiğine garip biçimde döşenmiş bir binanın ikinci katında buldular. İkinci derecede de olsa milyoner olan bu banker Yunan üslubunu seviyordu. Odadaki korniş bir Yunan kornişiydi. Mor renkli bir kumaşla örtülü ve duvar boyunca Yunan tarzında yerleştirilmiş çok temiz biçimli yatak, tıpkı David'in bir tablosunun fonu gibi, her şeyin aynı zevke göre üretildiği İmparatorluk döneminden kalmaydı. Koltuklar, masalar, lambalar, şamdanlar, en önemsizlerine kadar kuşkusuz mobilya tüccarlarından özenle seçilmiş küçük aksesuarlar antikçağın ince ve kırılgan ama şık zarafetini belli ediyordu. Bu mitolojik ve hafif sistem tefecinin işleriyle zıtlık oluşturuyordu. En acayip insanlarla para alışverişiyle uğraşan-

lar arasında rastlandığı dikkate değer bir gerçek. Bu insanlar bir bakıma düşüncenin hovardaları sayılır. Her şeye sahip olabildiklerinden ve bu yüzden de bezgin olduklarından, kayıtsızlıktan kurtulmak için büyük çaba harcarlar. Onları incelemeyi bilen kişi hassas oldukları bir noktayı, kalplerinde girilebilecek bir köşeyi bulabilir. Chaboisseau ele geçirilmez bir ordugâh gibi antikçağa çöreklenmiş görünüyordu.

– İşi gibi antika bir adam herhalde, dedi Étienne, Lucien'e gülümseyerek.

Saçları pudralı, yeşilimsi redingotlu, kahverengi yelekli, siyah pantolonlu, ayaklarında alacalı çoraplar ve gıcırtı çıkaran ayakkabılar bulunan kısa boylu biri olan Chaboisseau senetleri aldı, inceledi, sonra ciddi bir edayla Lucien'e geri verdi.

– Fendant ve Mösyö Cavalier sevimli çocuklar, zeki gençler ama param yok, dedi.

– Arkadaşım iskonto konusunda anlayışlı davranacak, dedi Étienne.

– Bu senetleri kârı ne olursa olsun almam, dedi kısa boylu adam ve bu sözler Lousteau'nun önerisi üzerine bir insanın başına inen giyotin bıçağı gibi indi.

İki arkadaş çekildi; Chaboisseau'nun ihtiyatlı davranıp kendilerine eşlik ettiği koridoru geçerken Lucien eski kitapçı olan tefecinin satın aldığı bir yığın kitabı gördü ve bunlar arasında romancının gözüne, mimar Ducerceau'nun kraliyet saraylarına ve kitapta planları büyük bir kesinlikle çizilmiş olan ünlü şatolara dair eseri çarptı.

– Bu kitabı bana satar mısınız? diye sordu.

– Evet, dedi tefeciyken birden kitapçı oluveren Chaboisseau.

– Kaça?

– Elli frank.

– Pahalı ama kitaba ihtiyacım var; size bedelini ödemek için elimde sadece sizin kabul etmediğiniz senetler var.

– Altı ay vadeli beş yüz franklık bir senediniz var, onu alırım, dedi Chaboisseau, herhalde Fendant ile Cavalier'nin ona o kadar borcu vardı.

İki arkadaş Yunan tarzı odaya döndü, Chaboisseau yüzde altı faiz ve yüzde altı komisyonla küçük bir makbuz hazırladı, böylece otuz frangı düşmüş oluyordu; Ducerceau kitabının bedeli olan elli frangı da düştükten sonra, pırıl pırıl ekülerin olduğu kasasından dört yüz elli frank çıkardı.

– Ah Mösyö Chaboisseau, senetlerin ya hepsi iyidir ya da kötü, peki neden diğerlerini de kırmıyorsunuz?

– Ben senet kırmıyorum, dedi adam, sattığım malın bedelini alıyorum.

Étienne ile Lucien, Chaboisseau'nun anlayamadıkları işine gülerek Dauriat'nın dükkânına geldiler; orada Lucien, Gabusson'dan bir tefeci adı söylemesini istedi. İki arkadaş hemen bir araba tutup Poissonnière Sokağı'na gitti, Gabusson onlara bir tavsiye mektubu vermiş, kendi deyişiyle en garip, en tuhaf adamla karşılaşacaklarını bildirmişti.

– Samanon senetlerinizi almazsa, demişti Gabusson, hiç kimseye kabul ettiremezsiniz.

Zemin katta kitapçılık, ilk katta giysi ticareti, ikinci katta yasak resimler satan Samanon rehinle tefecilik de yapardı. Hoffmann'ın romanlarında yer alan kişilerden hiçbiri, Walter Scott'un en mendebur pintilerinden hiçbiri toplumun ve özellikle Paris'in doğasının ortaya çıkardığı bu adamla, ki Samanon'a adam denirse elbette, boy ölçüşemezdi. Kemikleri meşin gibi olmuş derisini delecek gibi duran, tıpkı yakından bakıldığında Tiziano'nun ya da Paul Veronese'nin tablosunda olduğu gibi çok sayıda yeşil ya da sarı benekle dolu bu kupkuru, ufak tefek ihtiyarı gördüğünde Lucien irkilmeden edemedi. Samanon'un bir gözü hareketsiz ve donmuş gibiydi, diğeri canlı ve ışıltılıydı. Tefecilik yaparken herhalde bu ölü gözünü,

açık saçık gravürleri satarken de diğerini kullanan cimri adam, siyah rengi kızıla çalan küçük, yassı bir peruk takıyor, altından beyaz saçları dimdik kalkıyordu; sarı alnında tehdit edici bir görüntü vardı, yanaklarında çenesinin çıkıntısı nedeniyle köşeli çöküntüler görülüyordu, dişleri tıpkı esneyen bir atın dişleri gibi dudaklarının üstüne çıkıyordu. İki gözün zıtlığıyla bu çarpık ağız da dahil, her şeyiyle epey korkutucu bir görünümü vardı. Sert ve sivri sakalının kılları iğne gibi batıyor olmalıydı. Tüyü dökülmüş, meşin gibi olmuş dar bir redingot, sakalının aşındırdığı, rengi solmuş siyah bir kravat ve altında görünen hindi boynu gibi kırışık boynu, korkunç bir suratı kılık kıyafetle telafi etme isteğinin oralara uğramamış olduğunu gösteriyordu. İki gazeteci bu adamı korkunç derecede pis bir tezgâhın önüne oturmuş, bir satıştan elde edilmiş eski kitapların arkasına fiyat etiketi yapıştırırken buldu. Böyle bir kişinin varlığının neden olduğu bin bir soru içeren bakışlarla birbirlerine baktıktan sonra Lucien ve Lousteau adamı selamlayıp sonra da ona Gabusson'un mektubuyla Fendant ve Cavalier'nin senetlerini uzattılar. Samanon okurken bu karanlık dükkâna çok zeki biri girdi, üstünde küçük bir redingot vardı ve bin bir türlü yabancı maddeyle öyle sağlamlaştırılmıştı ki çinko kaplamayla dikilmiş gibi görünüyordu.

– Giysilerime, siyah pantolonuma ve saten yeleğime ihtiyacım var, dedi.

Samanon bir zilin bakır sapını çeker çekmez, dolgun görüntüsünün tazeliğinden Normandiyalı olduğu anlaşılan bir kadın indi.

– Mösyöye giysileri ver, dedi. Sizinle çalışmak bana zevk veriyor ama arkadaşlarınızdan biri bana bir delikanlı getirdi, bana kazık attı o!

– Buna kazık atmışlar, dedi sanatçı iki gazeteciye, çok komik bir işaretle Samanon'u göstererek.

Bu uzun boylu adam, tıpkı Napolili evsizlerin bir gün rehin verdikleri elbiselerini almak için yaptıkları gibi otuz kuruş verdi, tefecinin sarı ve çatlak eli parayı alıp tezgâhın kasasına attı.

Lousteau, afyon çekip sihirli saraylarda güzel eserleri seyretmekle geçirdiği için hiçbir şey yaratmak istemeyen ya da yaratamayan bu büyük sanatçıya,

– Ne tuhaf işlerin var, dedi.

– Bu adam rehin verilebilecek eşyalara emanet sandığının verdiğinden fazlasını veriyor, dedi, üstelik giyinmeye ihtiyacınız olduğunda bunları geri almanıza izin veren korkunç bir iyiliği de var. Bu akşam metresimle Keller'de yemek yiyeceğim. Otuz kuruş bulmak iki yüz frank bulmaktan daha kolay, gelip giysilerimi geri alıyorum, bu da bu iyiliksever adama altı aydır yüz frank kazandırdı. Samanon kütüphanemdeki kitaplarımı da birer birer iç etti.

– Ayrıca kuruşlarını da, dedi Lousteau gülerek.

– Size bin beş yüz frank veririm, dedi Samanon, Lucien'e.

Lucien sanki tefeci kalbine kızgın bir şiş sokmuş gibi olduğu yerde sıçradı. Samanon tarihleri inceleyerek senetlere dikkatle bakıyordu.

– Ayrıca, dedi tüccar, bana kitap vermesi gereken Fendant'la da görüşmem gerekiyor. Sizin bir kıymetiniz yok, dedi Lucien'e dönerek, Coralie ile yaşıyorsunuz, eşyalarınız da hacizde.

Lousteau, Lucien'e baktı, o ise senetleri kaptığı gibi kendini bulvara attı, bir yandan da, "Şeytanın ta kendisi bu adam!" diye söyleniyordu. Şair bu küçük dükkânı bir an seyretti; önünden gelip geçenler kendilerini gülümsemekten alamıyordu, o denli acınası bir manzarası vardı; etiketli kitap sandıkları öyle iğrenç ve pisti ki gelip geçenler içlerinden, "Burada nasıl bir ticaret dönüyor böyle," diye geçirirdi.

On yıl geçtikten sonra Saint-Simon'cuların devasa ama temelsiz girişimine yardım edecek o büyük yabancı, biraz sonra

mükemmel giyinmiş bir durumda dışarı çıktı, iki gazeteciye gülümsedi ve ayakkabılarını boyatıp kılığını tamamlamak üzere onlarla birlikte Panorama Pasajı'na doğru ilerledi.

– Samanon'un bir kitapçıya, bir kâğıt tüccarına ya da bir matbaacıya doğru ilerlediğini gördüğünüzde, dedi sanatçı iki gazeteciye, o kişiler yandı demektir. Samanon tabut ölçüsü almaya gelen bir cenazeci gibidir.

– Artık senetleri kırdıramazsın, dedi Étienne, Lucien'e.

– Samanon'un reddettiği bir şeyi kimse kabul etmez, dedi sanatçı, çünkü o *ultima ratio*'dur, son kozdur. Paris meydanında yüzen ve servetini yapmaya ya da yıkmaya çalışan herkesin er geç karşılaşacağı Gigonnet, Palma, Werbrust, Gobseck ve diğerleri gibi timsahlardan biridir.

– Senetleri yüzde elliyle kırdıramazsan bunları bozdurman gerekecek, dedi Étienne.

– Nasıl?

– Coralie'ye ver, Camusot'ya götürsün. İsyan ediyorsun, dedi Lousteau yerinde sıçrayarak sözünü kesen Lucien'e. Ne çocukça! Geleceğini böyle bir saçmalıkla nasıl ölçebilirsin?

– Bu parayı Coralie'ye götüreceğim yine de, dedi Lucien.

– Başka bir saçmalık daha, dedi Lousteau. Dört bin franga ihtiyacı olan biri için dört yüz frangın ne anlamı var ki. Kaybedersek kafa çekecek kadar parayı ayırıp kumar oyna!

– Öğüt güzel, dedi uzun boylu yabancı.

Frascati'nin dört adım önünde bu sözlerin etkisi büyük oldu. İki arkadaş arabayı gönderdi, kumar salonuna çıktılar. Önce üç bin frank kazandılar, sonra beş yüze düştüler, ardından üç bin yedi yüz frank kazandılar; derken yüz kuruşla kaldılar, ardından yine iki bin frankları oldu, çift sayıya koyarak bir hamlede parayı iki katına çıkardılar; beş turdur çift sayı çıkmamıştı, bütün parayı ona koydular. Gene tek sayı çıktı. Lucien ile Lousteau iki saat boyunca iç parçalayıcı heyecan-

lar yaşadıktan sonra bu ünlü pavyonun merdivenlerini indiler. Yüz frank ayırmışlardı. Çok sayıda kişinin gerek umutla gerekse umutsuzca seyrettiği, sacdan güzel bir saçağı taşıyan çift sütunlu küçük sahanlığın merdivenleri üstünde Lousteau, Lucien'in ateş saçan gözlerine bakıp,

– Yalnızca elli frangını harcayalım, dedi.

İki gazeteci yeniden yukarı çıktı. Bir saat içinde bin ekü kazandılar, bu bin eküyü geçen sefer kaybetmelerine neden olan talihlerine güvenerek, beş kez çıkmış kırmızıya koydular. Siyah çıktı. Saat altıydı.

– Sadece yirmi beş frangını yiyelim, dedi Lucien.

Bu yeni deneme kısa sürdü, yirmi beş frank on oyunda kaybedildi. Lucien son kalan yirmi beş frangı kudurmuş gibi yaşının rakamı üzerine koydu ve kazandı. Kasanın birer birer attığı ekületi topladığı zaman elinin titreyişini anlatabilecek hiçbir söz yoktur. Lousteau'ya on altın verdi ve,

– Véry'ye koş! dedi.

Lousteau, Lucien'in söylemek istediğini anladı ve yemek ısmarlamaya gitti. Yalnız kalan Lucien otuz altınını kırmızıya koydu ve kazandı. Kumarbazların kimi kez işittikleri o gizemli sesle cesarete gelip bütün parasını kırmızıya koydu ve kazandı; bunun üzerine içinde bir ateş yanmaya başladı! Sesi dinlemeden yüz yirmi altını siyaha koydu ve kaybetti. O zaman içini, kumarbazlarda kaybedecek paraları kalmayınca uçucu rüyalarının yakıcı saraylarından ayrılırken hissettikleri korkunç heyecanların yerini alan nefis duygu kapladı. Véry'de Lousteau'yla buluştu ve orada La Fontaine'in deyişiyle yemeklere saldırıp kaygılarını şarapla boğdu. Saat dokuzda öyle sarhoş olmuştu ki, Vendôme Sokağı'ndaki kapıcının onu neden Lune Sokağı'na gönderdiğini anlayamadı.

– Matmazel Coralie dairesinden çıktı, adresi şu kâğıtta yazılı eve taşındı.

Herhangi bir şey karşısında şaşkınlık gösteremeyecek kadar sarhoş olan Lucien geldiği arabaya yeniden bindi, Lune Sokağı'na gitti ve sokağın adıyla ilgili içinden sözcük oyunları kurdu. O sabah Panorama-Dramatique'in iflası patlak vermişti. Gözü korkan oyuncu bütün eşyasını alacaklılarının oluruyla birlikte Cardot Baba'ya satmış, o da dairenin durumunu değiştirmemek için oraya Florentine'i yerleştirmişti. Coralie bütün borçlarını ödemiş, her şeyi elinden çıkarmış ve ev sahibini memnun etmişti. Onun temizlik olarak nitelediği bu işlemler görülürken Bérénice satın aldığı gerekli eşyalarla Lune Sokağı'nda, Gymnase'a iki adım mesafede, bir evin dördüncü katında, üç odalı küçük bir daireyi donatmıştı. Bu kasırgadan lekesiz çıkan aşkıyla birlikte bin iki yüz frank kurtaran Coralie orada Lucien'i bekliyordu. Lucien sarhoş bir halde, başına gelenleri Coralie ile Bérénice'e anlattı.

– Çok iyi yapmışsın meleğim, dedi oyuncu onu kucaklayarak. Bérénice senetlerini Braulard'a satmayı başaracaktır.

Ertesi sabah Lucien, Coralie'nin tattırdığı büyüleyici hazlarla uyandı. Oyuncu, yeni evindeki yoksulluğu zengin gönül hazlarıyla gidermek istercesine aşk ve şefkatini bir kat daha artırmıştı. Beyaz ve körpeydi, baştan çıkarıcı güzellikteydi, saçları bükülmüş bir fulârın altından çıkmış, gözlerinin içi gülüyordu, sözleri bu zarif sefaleti yaldızla örtmek üzere pencereden giren güneş ışıkları kadar tatlıydı. Daha mütevazı oda kırmızı kenar çizgili su yeşili bir duvar kâğıdıyla kaplıydı, biri şöminenin üstünde diğeri komodinin üstünde iki aynayla süslenmişti. Coralie'nin emirlerini dinlemeyen Bérénice'in kendi parasıyla satın aldığı elden düşme bir halı zemindeki soğuk ve çıplak karoları kapıyordu. İki âşığın giysileri aynalı bir gardıropla komodine yerleştirilmişti. Akaju mobilyalar mavi pamuklu kumaşla kaplanmıştı. Bérénice felaketten bir duvar saati ve iki porselen vazoyla dört gümüş tabak ve altı küçük kaşık kurtarabilmiş-

ti. Yatak odasından önce gelen yemek odası bin iki yüz frank maaşı olan bir memurun evindeki yemek odasına benziyordu. Mutfak merdiven boşluğunun karşısındaydı. Bérénice yukarıda, tavan arasında yatıyordu. Evin kirası yüz eküyü geçmiyordu. Bu korkunç evin hiç kullanılmayan bir araba kapısı vardı. Kapıcı köreltilmiş pencereli bir yerde oturuyor, duvardaki bir mazgaldan on yedi kiracıyı gözetliyordu. Bu arı kovanına noterler rant evi derdi. Lucien bir yazı masası, bir koltuk, mürekkep, kalemler ve kâğıt gördü. Coralie'nin Gymnase'da işe başlamasına güvenen Bérénice'in neşesi, mavi kurdeleyle bağlanmış bir defterden rolünü okuyan oyuncunun sevinci, sarhoşluğu geçmekte olan şairin endişelerini ve üzüntüsünü dağıttı.

– Bu tepetaklak düşüş sosyetede duyulmazsa işin içinden çıkarız, dedi Lucien. Her şeye rağmen önümüzde dört bin frank var! Kral yanlısı gazetedeki yeni işimi kullanacağım. Yarın *Réveil* gazetesinin açılış törenini yapacağız, artık gazeteciliği anladım, bu işi başaracağım!

Bu sözlerde şairin aşkından başka bir şey göremeyen Coralie onların döküldüğü dudakları öptü. O sırada Bérénice ocağın yanına sofrayı kurmuş, çırpılmış yumurta, iki pirzola ve kremalı kahveden oluşan mütevazı bir yemek hazırlamıştı. Kapı çalındı. Üç samimi arkadaş, D'Arthez, Léon Giraud ve Michel Chrestien göründü, şaşakalan Lucien bu ziyaretten duygulandı ve onları sofraya buyur etti.

– Hayır, dedi D'Arthez. Basit bir teselli için değil daha ciddi bir iş için geldik, her şeyi biliyoruz, Vendôme Sokağı'ndan geliyoruz. Fikirlerimi biliyorsunuz Lucien. Başka herhangi bir durumda siyasi fikirlerimi benimsediğinizi görmekten sevinç duyardım, ama liberal gazetelere yazı vermekle kendinizi öyle bir duruma soktunuz ki artık ultraların safına geçerseniz kişiliğiniz lekelenir ve adınız kirlenir. Dostluğumuz adına size yalvarıyoruz, ne kadar zayıf durumda olursanız olun kendi-

nizi böyle lekelemeyin. Romantiklere, sağcılara ve hükümete saldırdınız; artık şimdi hükümeti, sağcıları ve romantikleri savunmaya geçemezsiniz.

– Beni böyle davranmaya iten nedenler bazı yüksek düşüncelerin ürünüdür, dedi Lucien, sonuç her şeyi haklı çıkaracaktır.

– İçinde bulunduğumuz durumu anlamıyorsunuz belki, dedi Léon Giraud. Hükümet, saray, Bourbon'lar, mutlakiyetçi parti ya da genel bir deyişle hepsini tek sözcükle söylerseniz, anayasal sisteme karşı olan ve Devrim'i boğmak için alınacak önlemler konusunda birbirinden farklı hiziplere bölünen bu sistem en azından basını bertaraf etme konusunda ağız birliği içindedir. *Réveil*, *Foudre*, *Drapeau blanc* gazetelerinin hepsi liberal basının iftiralarına, hakaretlerine, alaylarına karşılık vermek için kurulan gazetelerdi; bense bunu hoş karşılamıyorum, çünkü kutsal mesleğimizin bu yolla inkâr edilişi bizi ağırbaşlı ve onurlu bir gazete çıkarmaya iten şeydir ve bu gazete kısa süre içinde saygın ve hissedilir, güçlü ve onurlu bir etkiye sahip olacaktır, diye sürdürdü Giraud bir parantez açarak. İşte böyle, sarayın ve hükümetin bu topçu birlikleri liberallere göze göz dişe diş karşılık vermek üzere kurulmuş misilleme denemeleridir. Ne olacağını sanıyorsunuz Lucien? Aboneler çoğunlukla sol kesimden. Savaşta olduğu gibi basında da zafer en kalabalık taburlar kimdeyse onun olacaktır! Sizler alçak, yalancı, halk düşmanı olarak kalacaksınız; diğerleriyse sizden daha ikiyüzlü, daha hain olsalar bile vatanın savunucuları, onurlu insanlar, şehitler olarak. Bu araç basının en çirkin girişimlerini yasallaştırıp kutsayarak zararlı etkisini artıracaktır. Hakaret ve kişisellik, abonelerin çıkarları için kabul edilmiş ve karşılıklı kullanıldığı için doğal sayılan bir hak haline gelecektir. Kötülük bütün gücüyle kendini gösterdiğinde kısıtlayıcı ve yasaklayıcı yasalar, Berry Dükü'nün öldürülüşü üzerine konulan ve meclisin açılışından beri kaldırılmış olan sansür yeniden

konulacaktır. Bu tartışmadan Fransız halkı ne sonuç çıkaracak, biliyor musunuz? Liberal gazetenin bütün imalarına inanacak, Bourbon'ların devrimin maddi ve milletçe benimsenmiş sonuçlarını yok etmek istediğini sanacak, günün birinde ayaklanıp Bourbon'ları kovacak. Sadece hayatınızı kirletmekle kalmıyorsunuz, bir gün yenilmiş tarafta da kalacaksınız. Daha gençsiniz, basında yenisiniz; basının gizli taraflarını, oyunlarını çok az biliyorsunuz; basın çevresinde çok fazla kıskançlığa neden olduğunuz için liberal gazetelerde size karşı kopacak kıyamete karşı koyamayacaksınız. Hâlâ en ateşli aşamalarında bulunan partilerin öfkesiyle sürüklenip gideceksiniz; yalnız onların ateşi 1815 ve 1816'daki şiddet hareketlerinden çekilip fikirler, meclisteki sözlü kavgalar ve basındaki tartışmalar kılığına bürünmüştür artık.

– Dostlarım, dedi Lucien, sizin görmek istediğiniz gibi bir şaşkın, bir şair değilim. Başıma ne gelirse gelsin liberal partinin bana asla veremeyeceği bir üstünlük kazanacağım. Siz zafer kazandığınızda ben istediğimi elde etmiş olacağım.

– Keseceğiz... saçlarını, dedi Michel Chrestien gülerek.

– O zaman çocuklarım olur, dedi Lucien, kafamı kesmekle bir şey kesmiş olmazsınız.

Üç arkadaş, kibarlar çevresiyle içli dışlı oluşu yüzünden soyluluk onuru ve aristokratlara özgü gururu en üst seviyesine çıkan Lucien'i anlamadı. Şair elbette haklı olarak, Rubempré Kontu unvanıyla birleştiğinde güzelliğinin, zekâsının kendisine muazzam bir geleceğin kapılarını açacağını düşünüyordu. Madam d'Espard, Madam de Bargeton ve Madam de Montcornet bir çocuğun bir kuklayı oynatması gibi, iplerini ellerinde tutuyorlardı. Lucien artık sadece belli bir çevrede uçabiliyordu. Matmazel des Touches'un salonlarında üç gün önce söylenen, "O bizdendir, doğru düşünür!" sözleri, ayrıca Lenoncourt, Navarreins ve Grandlieu düklerinin, Rastignac'ın, Blondet'nin,

güzel Düşes Maufrigneuse'ün, Esgrignon Kontu'nun, des Lupeaulx'nun, kralcı partinin en etkili ve en gözde kişilerinin kutlamaları onu sarhoşa çevirmişti.

– Pekâlâ! dedi D'Arthez. Artık söyleyeceğimizi söyledik. Temiz kalmak ve kendine olan saygını yitirmemek için herkesten fazla zorlanacaksın. Kendini adadığın insanlar tarafından küçümsendiğini gördüğün zaman çok acı çekeceksin, seni tanıyorum.

Üç arkadaş dostça bir el uzatmadan Lucien'e veda etti. Lucien bir süre düşünceli ve üzgün kaldı.

Coralie, Lucien'in dizlerine oturup güzel ve körpe kollarını onun boynuna dolayarak,

– Aman! Bırak bu aptalları, dedi. Bunlar hayatı ciddiye alıyor, oysa hayat sadece bir şaka. Ayrıca sen Kont Lucien de Rubempré olacaksın. Gerekirse adalet bakanının başının etini yerim. O des Lupeaulx çapkınını yola getiririm, unvan emrini imzalatır. Ben sana dememiş miydim, hedefine ulaşmak için bir basamağın kalsa, Coralie'nin cesedi sana basamak olur!

Ertesi gün Lucien *Réveil* gazetesi yazarları arasına kendi isminin eklenmesine izin verdi. Bu ad, hükümet tarafından yüz bin adet dağıtılmış olan broşürde büyük bir transfer olarak gösterilmişti. Lucien, Frascati'ye iki adım uzaklıkta, Robert'de verilen, kraliyet basınının Martainville, Auger, Destains gibi ileri gelenleri ve hâlâ hayatta olan, o zamanlar dillerdeki deyişle *monarşiden ve dinden geçinen* bir yığın yazarın katıldığı yemeğe geldi ve yemek dokuz saat sürdü.

– Liberallere günlerini göstereceğiz, dedi Hector Merlin.

Tiyatroyu kullanma konusunda aklına koyduğunu gerçekleştirirken otoritenin düşmanlığındansa dostluğunu kazanmanın daha iyi olacağını düşünerek bu bayrağın altına sığınan Nathan,

– Beyler, dedi, onlarla savaşacaksak ciddi savaşalım, kurusı-

kı sallamayalım! Cinsiyet ve yaşa bakmaksızın, klasik ve liberal yazarlara saldırıp hepsiyle dalga geçelim ve soluk aldırmayalım.

– Dürüst olalım, kitapçıların verecekleri nüshalara, hediyelere, paralara kendimizi kaptırmayalım. Gazeteciliğe yitirilmiş onurunu yeniden kazandıralım.

– Pekâlâ, dedi Martainville, *justum et tenacem propositi virum*![18] İnsafsız ve acımasız olalım. Ben Lafayette'i madara edeceğim!

– Ben de, dedi Lucien, *Constituionnel*'in kahramanları, çavuş Mercier, Mösyö Jouy'un bütün eserleri, sol kesimin ünlü konuşmacılarıyla ilgileneceğim!

Aralarındaki bütün ayrılıkları ve fikir uzlaşmazlıklarını ateşli bir punç içinde boğan yazarlar, gecenin saat birinde ölümüne bir savaşa girişmeye oybirliğiyle karar verdiler.

Romantik edebiyatın en ünlü yazarlarından biri kapının eşiğinden,

– *Kendimize dillere destan bir kralcı ve dinci don biçtik*, dedi.

Yemeğe katılan bir kitapçının aktardığı bu söz ertesi gün *Miroir* gazetesinde yayımlandı, ama aktaran kişinin Lucien olduğu düşünüldü. Lucien'in ihaneti liberal gazetelerde korkunç bir gürültü kopardı, Lucien'i dillerine dolayıp acımasızca yerden yere vurdular: Sonelerinin başına gelenleri yazdılar, Dauriat'nın bunları basmaktansa bin ekü yitirmeyi yeğlediğini ilan ettiler, ona sonesiz şair lakabını taktılar!

Bir sabah çok parlak biçimde yazarlığa başladığı gazetede sırf kendisi için yazılmış şu satırları okudu, zira halkın bu şakadan bir anlam çıkarması imkânsızdı:

> Kitapçı Dauriat geleceğin Fransız Petrarca'sının sonelerini basmamakta kararlı olsa da biz cömert düşmanlar

[18] (Lat.) Adil ve inatçı dava adamı.

gibi davranıp sütunlarımızı bu şiirlere açacağız, yazarın bir arkadaşının bize ilettiği şu şiire bakılacak olursa bu şiirler epey dokunaklı olmalı.

Ve bu müthiş başlık altında, şair şu soneyi okuyup gözyaşlarına boğuldu.

Cılız ve garip bir bitki bir gün
Beliriverdi çiçek tarhında;
Dediğine bakılırsa yine de muhteşem renkler
Bir gün soylu tohumunun tanığı olacak.

Göz yumdular ona! Ama öteki minnettar kalacağına,
En parlak kardeşlerine hakaretler yağdırdı,
Onlar da o kırıcı tavırlarına kızıp
Kanıtlamasını istediler soyluluğunu.

O zaman bitki açtı çiçeğini. Ama bütün bahçe tarafından
Hiçbir çiçek yuhalanmamıştır bu bayağı çiçek kadar
Alaya alınmamış, ıslıklanmamıştır.

Sonra bahçe sahibi geçerken kırıverdi onu;
Ve akşam olunca mezarına bir tek bir eşek gelip anırdı,
Çünkü bu bitki sadece iğrenç bir devedikeniydi![19]

Vernou, Lucien'in kumar merakından söz etti ve *Okçu*'nun, yazarın Kalvinci kurbanlara karşı Katolik cellatların tarafını tuttuğu ulus karşıtı bir yapıt olduğunu önceden haber verdi.

[19] Lucien'in soyadı olan *Chardon* "devedikeni" anlamına gelir.

Bu kavga sekiz günde alevlendi. Lucien kendisine bin frank borçlu olan ve aralarında gizli anlaşmalar bulunan dostu Lousteau'ya güveniyordu ama Lousteau, Lucien'in can düşmanı haline geldi. Nedeni şuydu: Üç aydır Nathan, Florine'i seviyor ve onu Lousteau'dan nasıl koparacağını bilemiyordu, çünkü Florine, Lousteau'nun tüm ihtiyaçlarını karşılıyordu. Oyuncu işsiz kaldığı için üzüntü ve umutsuzluk içine düşünce Lucien'in iş arkadaşı Nathan gelip Coralie'yi ziyaret etti ve tiyatrosuz kalan oyuncuya sözleşmeli bir iş sağlayabileceğini söyleyerek, kendisinin yazdığı bir oyunda Florine'e bir rol vermesini rica etti. İçindeki hırsla başı dönen Florine duraksamadı. Lousteau'yu yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Nathan edebiyatta ve siyasette emelleri olan, ihtiyaçları ölçüsünde enerji sahibi, hırslı biriydi, oysa Lousteau'nun kusurları iradesini öldürüyordu. Yeni bir görkemle aydınlanıp parlamak isteyen oyuncu ecza tüccarının mektuplarını Nathan'a verdi ve Nathan da bunları Finot'nun peşinden koştuğu gazete hissesi karşılığında Matifat'ya satmayı başardı. O zaman Florine Hauteville Sokağı'nda muhteşem bir daire tuttu ve bütün basın ve tiyatro çevresine karşı açık biçimde Nathan'ı koruyucu benimsedi. Bu olay Lousteau'yu o denli etkiledi ki dostlarının onu avutmak için verdikleri bir yemeğin sonuna doğru gözyaşlarına engel olamadı. Bu eğlence âleminde konuklar Nathan'ın dalavere çevirdiğini söylediler. Finot ve Vernou gibi kimi yazarlar tiyatro yazarının Florine'e olan aşkını biliyorlardı, ama hepsinin dediğine göre, Lucien bu işe aracılık ederek dostluğun en kutsal kuralını çiğnemişti. Taraflı oluşu, yeni dostlarına hizmette bulunma isteği yeni kralcıyı affedilmez hale getiriyordu.

– Nathan aşkın mantığına kapıldı, oysa taşralı büyük adam hesaplı hareket ediyor! diye haykırdı Bixou.

Bu nedenle Lucien'in, bu davetsiz konuğun, bütün dünyayı yutmak isteyen bu kurnazın hakkından gelmek için oybirliğine

vardılar ve uzun uzun düşündüler. Lucien'den nefret eden Vernou onun yakasını bırakmamayı üstlendi. Finot, Lousteau'ya bin ekü ödemekten kurtulmak için Lucien'i Matifat'ya karşı çevrilen dolabı Nathan'a haber vererek elli bin frank kazanmasına engel olmakla suçladı. Florine'in öğüdü üzerine Nathan altıda bir hissesini on beş bin franga satarak Finot'nun desteğini elde etmişti. Bin ekü kaybı olan Lousteau çıkarlarına verilen bu büyük zarar yüzünden Lucien'i affetmedi. Gurur yaraları, bir de işin içine para girdiğinde asla iyileşmez. Yazarların onurları kırıldığında nasıl çileden çıktıklarını, alayların zehirli oklarıyla vurulduklarında gösterdikleri enerjiyi anlatacak bir söz, resmedecek bir tablo yoktur. Saldırıya uğrayınca enerjileri ve direnme güçleri harekete geçen kişiler hemen yıkılır. Hakaret dolu bir yazının sonradan tamamen unutulacağını bilen sakin kişiler, işte onlar gerçek edebi cesareti gösterenlerdir. Böylece zayıflar ilk bakışta güçlü gibi görünür ama direnişleri kısa sürer. İlk on beş gün boyunca kudurmuş durumdaki Lucien, Hector Merlin'le birlikte eleştiri yükünü taşıdığı kralcı gazetelerde düşmanlarına yazılar yağdırdı. Her gün *Réveil* gazetesinin siperlerinden bütün zekâsı ve alaycılığıyla ateş açtı, Martainville bu konuda ona yardım etti, zaten özel bir amaç gütmeden Lucien'e iyilikte bulunan tek o vardı ve dostluğun içten içe birleştirdiği her iki taraftan gazetecilerin içki âlemindeki şakalar arasında ya da Galeries-de-Bois'da Dauriat'nın dükkânında, tiyatro kulislerinde imzaladıkları anlaşmaların sırrını da bilmezdi. Lucien artık Vaudeville Tiyatrosu'nun fuayesine gittiğinde dost gibi karşılanmıyordu, sadece kendi partisinden adamlar elini sıkıyordu, oysa Nathan, Hector Merlin ve Théodore Gaillard hiç de utanıp sıkılmadan Finot'yla, Lousteau'yla, Vernou'yla ve *iyi çocuklar* olarak lakap takılmış diğer bazı gazetecilerle arkadaşlığını sürdürüyordu. O dönemde Vaudeville Tiyatrosu fuayesi edebi dedikoduların merkezi, her partiden

insanın, siyasilerin ve yüksek devlet adamlarının uğradıkları bir tür özel oturma odasıydı. Bilmem ne kurulu başkanı diğer bir üyeyi cüppesiyle kulisleri süpürdüğünü söyleyerek azarladıktan sonra o azarladığı kişiyle Vaudeville fuayesinde cüppe cüppeye gelmişti. Lousteau orada nihayet Nathan'a elini uzattı. Finot neredeyse her akşam oradaydı. Lucien zamanı olduğunda orada düşmanlarının durumunu inceliyor ve zavallı çocuk onlardan kayıtsız bir soğukluk görüyordu.

O zamanlar parti zihniyeti bugünkünden çok daha ciddi kinleri doğururdu. O günden bugüne zemberekler gerile gerile sertliğini yitirdi. Bugün eleştiri, bir yazarın kitabını yerin dibine batırdıktan sonra yazara el uzatır. Kurban celladı kucaklamak zorundadır, yoksa fena halde alaya alınır. Yazar bunu geri çevirirse geçimsiz, mendebur, gurur budalası, yanına yanaşılmaz, kinci, garezci diye adı çıkar. Bugün bir yazar ihanet hançerini sırtına yedikten, alçakça bir ikiyüzlülükle kendisine kurulan tuzaklardan kurtulup en kötü davranışlara maruz kaldıktan sonra katillerinin kendisine selam verdiklerini, takdirlerine hatta dostluğuna talip olduklarını görür. Erdemin kusur haline geldiği, bazı kusurların da erdem sayıldığı bir çağda her şey affedilebilir ve haklı görülür. Arkadaşlık özgürlüklerin en kutsalı haline geldi. En zıt görüşlerin liderleri birbirlerine en yumuşak sözlerle, zarif şakalarla konuşur. O zamanlar, hafızamız bizi yanıltmıyorsa, kralcı yazarlarla liberal yazarların aynı tiyatroda buluşması cesaret işiydi. En kin dolu atışmalar duyulurdu. Bakışlar tabancalar gibi doluydu, en küçük kıvılcım bir kavganın patlak vermesine neden olurdu. İki partinin karşılıklı saldırılarına hedef olan bazı kişiler görününce yanındakinin nefretle homurdanmaya başladığını duymayan var mıdır? O zamanlar sadece iki parti vardı, kralcılar ve liberaller, romantikler ve klasikler, iki kılık altında aynı kin, Konvansiyon Meclisi devrindeki idam sehpalarının nedenini açıklayan bir kin.

Gazeteciliğe başladığında azgın bir liberal ve Voltaire'ciyken şimdi aniden kralcı ve romantik olan Lucien o sıralarda liberallerin en çok nefret ettikleri ve kendisini sevip savunan tek kişi olan Martainville'e yönelen düşmanlığın yükü altında kaldı. Bu dayanışma Lucien'e zarar verdi. Partiler gözdelerine nankör davranır, kayıp çocuklarını yüzüstü bırakırlar. Özellikle siyasette başarı kazanmak isteyen kişi ordunun büyük bölümüyle yürümelidir. Küçük gazetelerin en büyük kötülüğü Lucien ile Martainville'i bir çift olarak göstermeleri oldu. Liberalizm bunları birbirinin kucağına attı. İster gerçek olsun isterse sahte bu dostluk, Lucien'in kibarlar çevresinde elde ettiği başarıya bozulan ve tıpkı diğer bütün eski arkadaşları gibi şairin yakında unvan alacağını düşünen Félicien'in her ikisi hakkında zehir gibi bir yazı yazmasına neden oldu. Şairin bu sözde ihanetini o zaman en ağırlaştırıcı ayrıntılarla allayıp pulladılar. Lucien'e Küçük Yahuda, Martainville'e de Büyük Yahuda adını taktılar, çünkü Martainville haklı ya da haksız yere Pecq köprüsünü düşman ordularına teslim etmekle suçlanıyordu. Lucien des Lupeaulx'ya, kendisinin aslında köprüyü eşeklere teslim etmiş olduğunu söylüyordu gülerek. Boş ve sadece umutlar üzerine kurulmuş olmasına karşın Lucien'in lüksünü hazmedemiyorlar, hâlâ sahip olduğunu sandıklarından arabasını ve Vendôme Sokağı'ndaki ihtişamını bir türlü affedemiyorlardı. Hepsi içten içe genç ve yakışıklı, zeki ve kendileri tarafından baştan çıkarılmış bir gencin büyük başarılar kazanacağını hissediyordu; bu yüzden onu devirmek için her yolu kullandılar.

Coralie'nin Gymnase'da oynamasından birkaç gün önce Lucien Vaudeville Tiyatrosu'nun salonuna Hector Merlin'le kol kola geldi. Merlin, Florine konusunda Nathan'a yardım ettiği için dostuna söyleniyordu:

– Lousteau ile Nathan'ı kendinize azılı düşman haline getirdiniz. Size iyi öğütler vermiştim ama bunlardan hiç yarar-

lanmadınız. Herkesi övdünüz ve herkese iyilik dağıttınız, bu iyi işlerin cezasını fena halde çekeceksiniz. Florine ile Coralie aynı sahnede oynadıklarında artık asla iyi geçinemeyecekler; ikisi de diğerine üstün gelmeye çalışacak. Coralie'yi savunmak için elinizde sadece bizim gazeteler var. Oyun yazarlığının sağladığı üstünlükten başka Nathan tiyatrolar konusunda liberal gazetelerden yararlanabilir, ayrıca gazetecilikte sizden biraz daha eskidir.

Bu cümle, ne Nathan'da ne de Gaillard'da hakkı olduğunu sandığı açıklıktan eser bulabilen Lucien'in içindeki gizli endişeleri alevlendirdi, ama şikâyet edemezdi, saf değiştireli o kadar az süre olmuştu ki! Gaillard, yeni girenlerin parti onlara güvenmeden önce uzun süre sadakatlerini kanıtlamaları gerektiğini söyleyerek Lucien'i bunaltıyordu. Şair, kralcı ve hükümet yanlısı gazetelerde hiç düşünmediği bir kıskançlıkla, paylaşılacak bir pasta karşısında bütün insanlarda ortaya çıkan türden ve onları bir avı paylaşamayan köpeklere benzeten bir kıskançlıkla karşılaşıyordu: O zaman tıpkı köpekler gibi aynı biçimde homurdanırlar, aynı tavırları, aynı huysuzluğu gösterirlerdi. Bu yazarlar birbirlerini iktidarın gözünden düşürmek için gizli oyunlara girişiyor, birbirlerini gevşek olmakla suçluyorlardı; bir rakipten kurtulmak için en alçakça dalavereleri icat ediyorlardı. Liberaller iktidardan ve onun nimetlerinden uzakta kaldıkları için aralarında hiçbir iç çekişme yoktu. Lucien tutkuların birbiri içine girmesiyle oluşan bu çözülmez düğümü görünce bunu kesip atmak üzere kılıcını çekmeye cesaret gösteremediği gibi çözmek için sabır da göstermedi; döneminin Arétin'i, Beaumarchais'si ya da Fréron'u olmadığı için tek arzusunun peşine takıldı: unvanı için izni çıkarmak. Bu sayede zengin bir evlilik yapabileceğini anlıyordu. O zaman geleceği güzelliğinin de yardım edeceği bir tesadüfe bağlı kalacaktı sadece. O kadar güvendiği Lousteau'da bir sırrı vardı, bilgili

gazeteci Angoulême'li şairi can alıcı yerinden nasıl vuracağını biliyordu; böylece Merlin'in Lucien'i Vaudeville Tiyatrosu'na getirdiği gün, Étienne ona korkunç bir tuzak kurmuştu; çocuk bu tuzağa düşecek ve mahvolacaktı.

Finot, Lucien'in önünde des Lupeaulx ile konuşurken birden geri dönüp aldatıcı dostluk gösterisiyle onun elini tutarak,

– İşte bizim yakışıklı Lucien'inimiz, dedi bir Lucien'e bir des Lupeaulx'ya bakarak. Bunun kadar hızla yükselen birini daha tanımadım. Paris'te iki tür servet vardır: maddi servet, herkesin elde edebileceği para, bir de ahlaki servet, ilişkiler, nüfuz, bazı kişilerin maddi serveti ne olursa olsun yaklaşamayacağı çevrelere girmek, ve işte dostumsa...

– Dostumuz, dedi des Lupeaulx, Lucien'e okşayıcı bir bakışla bakarak.

– Dostumuz, diye sürdürdü Finot elleri arasında tuttuğu Lucien'in elini okşayarak, bu açıdan parlak bir servet sahibi oldu. Gerçekte Lucien kendisini kıskananların hepsinden daha fazla beceriye, yeteneğe, zekâya, ayrıca baştan çıkarıcı bir yakışıklılığa da sahip; eski dostları onun bu başarılarını çekemiyor, talihi yaver gitti diyorlar.

– Bu tür mutluluklar, dedi des Lupeaulx, ahmaklara ve yeteneksizlere asla nasip olmaz. Hah! Bonaparte'ın yazgısına talih diyebilir misiniz? Ondan önce İtalya'daki ordulara çok sayıda general kumanda etmişti, tıpkı Matmazel des Touches'un evine girmeye can atan yüzlerce genç olduğu gibi, oysa sosyetede ona şimdiden müstakbel eşiniz olarak bakıyorlar dostum! dedi Lucien'in omzuna vurarak. Ah, büyük bir lütfa sahip oldunuz. Madam d'Espard, Madam de Bargeton ve Madam de Montcornet size deli oluyorlar. Bu akşam Madam Firmiani'nin ve yarın da Grandlieu Düşesi'nin eğlencesinde bulunmayacak mısınız?

– Evet, dedi Lucien.

– İzin verirseniz size genç bir bankeri tanıtayım, Mösyö du

Tillet, sizin ayarınızda bir genç, iyi bir servet yaptı, üstelik kısa sürede.

Lucien ile du Tillet selamlaşıp sohbete başladılar ve bankacı Lucien'i yemeğe davet etti. Aynı derinlikte iki adam olan ve hep dost kalacak kadar birbirlerini tanıyan Finot ile des Lupeaulx yarım kalmış bir sohbete devam eder gibi göründüler, birlikte konuşmakta olan Lucien, Merlin, du Tillet ve Nathan'ı bırakarak Vaudeville fuayesini süsleyen divanlardan birine doğru yürüdüler.

– Ha sevgili dostum, bana doğrusunu söyleyin, dedi Finot. Lucien gerçekten birinin koruması altında mı? Çünkü bütün yazarlarımın şamar oğlanına döndü; onların tertiplerine destek vermeden önce size sorayım dedim, bu oyunu bozup ona yardım etmek daha iyi olmaz mı?

O anda üst düzey görevli ile Finot büyük bir dikkatle birbirlerine baktılar.

– Sevgili dostum, dedi des Lupeaulx, Espard Markizi'nin, Châtelet'nin ve Angoulême'e zaferle dönmek için Charente valisini kont yapan Madam de Bargeton'un Lucien'in saldırılarını unutacaklarını nasıl düşünürsünüz? Onu kralcı partiye sırf yok etmek için attılar. Bugün herkes bu çocuğa söz verilenleri reddetmek için bahane arıyor; siz de bir bahane bulun! Bu iki kadına en büyük yardımda bulunmuş olursunuz; er geç bunu hatırlayacaklardır. Ben onların sırrını biliyorum, bu çocukcağızdan o denli nefret ediyorlar ki şaşırdım kaldım. Lucien en acımasız düşmanı olan Madam de Bargeton'dan kurtulabilirdi, saldırılarına bütün kadınların seve seve yerine getireceği koşullarda son vermiş olsaydı, anlıyor musunuz? Yakışıklı ve genç; kinini aşkın burgaçları arasında boğabilirdi, o zaman Rubempré Kontu olurdu, Çiroz ona kralın sarayında bir makam, bir arpalık bulabilirdi! Lucien XVIII. Louis için iyi bir okuma memuru olabilir, bilmem nerenin kütüphanecisi ya da üst düzey bir görevli, sarayın eğlence

harcamaları idaresinde herhangi bir şeyin yöneticisi atanabilirdi. Ahmak çocuk fırsatı kaçırdı. Belki de bu yüzden hiç affetmediler onu. Şartları dayatmak yerine onları kabullendi. Lucien'in unvan vaadine kendisini kaptırdığı gün, Baron Châtelet büyük bir adım attı. Coralie o çocuğun kaybına neden oldu. Oyuncu onun metresi olmasaydı Çiroz'a geri dönecek ve onu elde edecekti.

– Yani onu alaşağı edebiliriz, dedi Finot.

Espard Markizi'ne bu hizmeti kendisi yapmış gibi görünmek isteyen des Lupeaulx, laf olsun diye sorar gibi,

– Nasıl? dedi.

– Kendisini Lousteau'nun küçük gazetesinde çalışmak zorunda bırakan bir sözleşmesi var, parasız olduğu için onu yazı yazmaya kolayca ikna edebiliriz. Adalet bakanı alaycı bir yazıyla okşandığını görürse ve bu yazının Lucien'e ait olduğunu kanıtlarsak, onu kralın lütfuna layık olmayan biri olarak mimleyecektir. Bu taşralı büyük adamın aklını başından almak için Coralie'nin düşüşünü hazırladık: Metresinin ıslıklandığını, rolsüz kaldığını görecek. Unvan yazısı bir kere askıya alınınca kurbanımızın soyluluk iddialarıyla alay edeceğiz; ebe annesinden, eczacı babasından söz edeceğiz. Lucien'in cesareti üstünkörüdür, yıkılıverecektir, onu geldiği yere göndereceğiz. Nathan, Matifat'nın elinde bulunan altıda bir dergi hissesini Florine'le bana sattırdı, kâğıtçının hissesini aldım, şimdi sahip olarak Dauriat ile ben kaldık; bu gazeteyi sarayın yararına sattırmak için anlaşabiliriz sizinle. Florine ile Nathan'ı benim altıda bir hissemin geri verilmesi koşuluyla korudum, bana hisseyi sattılar, onlara hizmet etmek durumundayım, ama daha önce Lucien'in başarılı olma şansını bilmek istiyorum...

– Adınıza layık bir adamsınız, dedi des Lupeaulx gülerek. Ah, ben sizin gibilere bayılırım...

– Pekâlâ! Söyleyin bakalım, dedi Finot üst düzey görevliye, Florine'le sürekli bir sözleşme sağlayabilir misiniz?

– Evet, ama Lucien'i başımızdan atalım, Rastignac ile de Marsay onun adını bile duymak istemiyor.

– Rahat olun, dedi Finot. Nathan ile Merlin, Gaillard'ın basmaya söz vereceği yazılar yazabilecekler, Lucien ise tek satır yazamayacak, böylece geçim kaynağını keseceğiz. Kendini ve Coralie'yi savunmak için elinde bir tek Martainville'in gazetesi kalacak. Bütün gazetelere karşı tek gazeteyle direnmenin imkânı yoktur.

Lucien'e söz verilen unvan yazısının bir şaka olduğunu Finot'ya söylemeyen des Lupeaulx,

– Bakanın hassas noktalarını size söyleyeceğim, dedi, ama Lucien'e yazdıracağınız yazının müsveddesini bana verin.

Des Lupeaulx fuayeden ayrıldı. Finot, Lucien'in yanına geldi; çok kimseleri tuzağa düşürmüş babacan tarzıyla, kendisine borçlu olduğu yazıdan neden vazgeçemeyeceğini açıkladı. Finot dostunun kralcı partideki umutlarını yerle bir edecek bir davranış fikrinden geri duruyordu. Finot cesurca fikir değiştirebilecek kadar güçlü insanları severdi. Lucien ile kendisi hayatta hep karşılaşmayacaklar mıydı, birbirlerine sunacakları sayısız küçük iyilik olmayacak mıydı? Lucien'in kendisine hizmette bulunmayacak hükümetçilere ve ultralara saldırabilmek için liberal parti içinden güvenilir birine ihtiyacı vardı.

– Size oyun oynarlarsa ne yapacaksınız? diye sordu sonunda Finot. Sizi en can alıcı noktanızdan kendine bağladığını düşünen şu ya da bu bakan, sizden artık korkmayıp size yol vermeye kalkarsa, baldırlarını ısırması için birkaç köpek yollamak gerekmeyecek mi ona? Bakın işte, Lousteau'yu kendinize can düşmanı haline getirdiniz! Félicien'le artık konuşmuyorsunuz. Dostunuz olarak bir ben kaldım! Mesleğimin yasalarından biri güçlü insanlarla iyi anlaşma gerekliliğidir. Size basında sunacağım hizmetin aynısını siz de bana gideceğiniz dünyada yaparsınız. Ama iş her şeyden önce gelir! Bana sadece edebi

yazılar gönderin, sizi ele verecek şeyler değil, ayrıca sözleşme koşullarını da yerine getirmiş olursunuz.

Des Lupeaulx'nun ve Finot'nun pohpohlamalarıyla keyfi yerine gelen Lucien, Finot'nun önerisinde ustaca hesaplarla karışık bir dostluktan başka bir şey göremedi: Finot'ya teşekkür etti!

Hırslı insanların ve sadece insanlar ve olayların yardımıyla, az çok iyi ayarlanmış, ısrarla ve özenle takip edilmiş bir plan yoluyla başarıya ulaşan kişilerin hayatında öyle acımasız bir an gelir ki bilinmedik bir güç onları sanki sınava çeker: Birden her şey eksilmeye başlar, her yandan ipler kopar, birbirine karışır, felaket her noktadan ortaya çıkar. Bir insan bu moral çöküntüsü içinde kendini şaşkınlığa bıraktı mı mahvoldu demektir. Olayların bu ilk isyanına karşı durmasını bilenler, bunalım geçinceye kadar sıkı duranlar, korkunç bir çabayla bir üst seviyeye geçmesini bilen insanlar gerçekten güçlü insanlardır. Her insan için, eğer doğuştan zengin değilse, felaket haftası denen günler er geç gelecektir. Napoléon için bu hafta Moskova'dan çekilme haftası oldu. İşte o acı an Lucien için de gelip çatmıştı. Kibarlar çevresinde ve edebiyatta onun için her şey mutluluk verici biçimde başlamış ve gelişmişti; çok mutlu olmuştu, insanların ve olayların kendine karşı döneceğini görecekti. İlk acı en canlısı ve en acımasızı oldu, onu tehlikeden en uzak sandığı yerden, kalbinden ve aşkından vurdu. Coralie zeki olmayabilirdi ama iyi kalpliydi, büyük oyunculara özgü o ani çıkışlar yoluyla bu iyiliğini açığa vurabilirdi. Bu tuhaf durum uzun süre tekrarlandığı için bir alışkanlık halini almadığı sürece kişiliğin keyfine kalmıştır ve çoğunlukla henüz genç oyunculara baskın çıkan hayranlık verici bir iffet duygusuna bağlı kalır. İçten içe saf ve çekingen ama bir oyuncunun olması gerektiği gibi dışarıya karşı cesur ve çetin olan Coralie, sevgisi sürdükçe oyuncu maskesi altında seven bir kadının kalbindeki tesiri hissediyor-

du. Duyguları ifade etme sanatı, bu yüce sahtelik, ondaki doğallığı yenip zaferini ilan etmemişti henüz. Sadece aşkına ait olan yönünü halka sergilemekten utanç duyardı. Ayrıca gerçek kadınlara özgü bir zayıflığı vardı. Sahnede bir kraliçe gibi hükmedeceğini bilse bile başarıya ihtiyacı vardı. Hoşlanmadığı bir seyirciyi karşılamaya gücü yetmediğinden sahneye çıkarken hep titrerdi; işte o zaman seyircilerin soğukluğu onun donup kalmasına neden olurdu. Bu müthiş heyecan nedeniyle her yeni rolünde sanki tiyatroya yeni başlamış gibi olurdu. Gururu için zorunlu olmayan ama cesareti için kaçınılmaz olan alkışlar onda sarhoşluk yaratırdı sanki; hoşnutsuz birinin fısıltısı ya da dikkatsiz bir kalabalığın sessizliği elini ayağını bağlardı; dolu, dikkatli bir salon, hayran hayran ve iyilikle bakan seyirciler ona enerji verirdi; o zaman bütün bu insanların soylu özellikleriyle iletişime geçer ve onları yüceltme, heyecanlandırma gücünü kendinde bulurdu. Bu ikili etki hem sinirli doğasına hem de yüksek bir yeteneğe işaret ettiği kadar bu zavallı çocuğun inceliklerini ve şefkatini de ele verirdi. Lucien sonunda bu kalpteki hazineleri takdir edebilmiş, metresinin ne denli gencecik bir kız kaldığını görebilmişti. Oyuncuların sahte davranışlarını bilmeyen Coralie, Florine'in giriştiği kulis rekabetleri ve manevralarına karşı kendini korumaktan da âcizdi; ne denli sade ve cömertse Florine o ölçüde tehlikeli ve yoldan çıkmıştı. Coralie rollerin kendine gelmesini beklerdi; yazarlara gidip yalvaramayacak ve onur kırıcı koşullara maruz kalamayacak kadar, aşkı ve kalemiyle onu tehdit edecek ilk gazeteciye teslim olamayacak kadar gururluydu. Olağanüstü oyunculuk sanatında zaten çok ender görülen yetenek yalnızca bir başarı koşuluydu, hatta yetenek, Coralie'de asla bulunmayan bir entrika çevirme dehasıyla birleşmediği sürece uzun vadede zararlıydı. Âşığının Gymnase'da oynamaya başlaması yüzünden çekeceği acıları bilen Lucien her ne pahasına olursa olsun onun zafer

kazanmasını hazırlamak istedi. Satılan mobilyadan kalan para, Lucien'in kazancı, hepsi elbiselere, loca kirasına, ilk roldeki çeşitli masraflara harcanmıştı. Birkaç gün önce Lucien sadece aşkı için katlandığı yüz kızartıcı bir girişimde bulunmuştu: Fendant ve Cavalier'nin senetlerini aldı, Bourdonnais Sokağı'ndaki Altın Koza'ya gitti ve Camusot'dan senetleri kırmasını istedi. Şair böyle bir işe pervasızca girişecek kadar yoldan çıkmış değildi henüz. Yolda az acı çekmedi, birbiri ardına, her adımında "Evet!" ve "Hayır!" diyerek en dehşet verici düşüncelere daldı. Ama yine de bir iç avludan ışık alan o soğuk, küçük yazıhaneye geldi, orada çok iyi tanıdığı Coralie'nin âşığı, o babacan, tembel, sefih, inançsız Camusot'yu değil, bir ticaret mahkemesi yargıcının dikkatiyle maskelenmiş, kurnazlık ve erdemlerle pudralanmış yüzüyle, etrafında tezgâhtarların, kasiyerlerin, yeşil kartonların, faturaların ve fatura örneklerinin bulunduğu, yanında karısı ve sade giysili kızı bulunan ciddi aile babası vardı. Lucien yanına yaklaştığında tepeden tırnağa ürperdi, çünkü ağırbaşlı tüccarın bakışında Lucien'in daha önce tefecilerin bakışlarında gördüğü o küstah ve kayıtsız ifade vardı.

– Size senetler getirdim, dedi Lucien oturan tüccarın yanında ayakta durarak, bunları alma lütfunda bulunursanız size çok minnettar kalırım.

– Siz benden bir şey almıştınız mösyö, dedi Camusot, hatırlıyorum.

Bunun üzerine Lucien ipek tüccarının kulağına eğilip alçak sesle Coralie'nin durumunu açıkladı, tüccar küçük düşen şairin kalp atışlarını duyuyordu. Camusot'nun amacı Coralie'nin başarısızlığa uğraması değildi. Bir yandan Lucien'i dinlerken bir yandan da imzalara bakıp gülümsedi; ticaret mahkemesinde yargıçlık yapmıştı, kitapçıların durumunu biliyordu. Lucien'e senetlerin arkasına "*Bedeli ipek kumaş olarak alınmıştır*" kaydını yazması koşuluyla dört bin beş yüz frank verdi. Lucien hemen

gidip Braulard'ı buldu ve Coralie'ye iyi bir başarı sağlamak için onunla anlaştı. Braulard geleceğine söz verdi ve Romalılarının avuçlarını patlatacakları ve başarıyı sağlayacakları yerleri belirlemek üzere genel provaya da geldi. Lucien, Camusot'ya gittiğini söylemeksizin kalan parasını Coralie'ye verdi; artık evi nasıl idare edeceklerini bilemeyen oyuncunun ve Bérénice'in endişelerini yatıştırdı. Tiyatroyu en iyi bilen o zamanın adamlarından biri olan Martainville, Coralie'nin rolünü çalıştırmak için birçok kez provaya gelmişti. Lucien kralcı yazarların çoğundan lehte yazı yazmaları için söz almıştı, kısaca başarısızlığı düşünmüyordu bile. Coralie'nin ilk sahne akşamından önceki gün Lucien'in başına kötü bir şey geldi. D'Arthez'in kitabı yayımlanmıştı. Hector Merlin'in gazetesinin yazılışleri müdürü işin ustasıdır diye kitabı Lucien'e verdi: Bu konudaki uğursuz ünü Nathan'la ilgili yazdığı yazılardan ileri geliyordu. Yazıhane kalabalıktı, bütün yazarlar oradaydı. Martainville, kralcı gazetelerin liberal gazetelere karşı başlattığı genel tartışmanın bir yönüyle ilgili anlaşmaya varmak için gelmişti. Nathan, Merlin ve *Réveil*'in bütün yazarları orada Léon Giraud'nun haftada iki kez çıkan gazetesinin etkisiyle ilgili konuşuyorlardı; ihtiyatlı, aklı başında ve ılımlı bir söylem benimsediği için gazetenin etkisi tehlikeli boyuta ulaşıyordu. Quatre-Vents Sokağı'ndaki topluluktan söz ediyorlardı, ona Konvansiyon Meclisi lakabını takmışlardı. Kralcı gazetecilerin bu tehlikeli düşmanlara acımasız ve ölümüne bir savaş açmaları kararlaştırılmıştı; gerçekten de en iğrenç intikam yüzünden en parlak kralcı yazar onlarla işbirliğine girdiği gün Bourbon'ları deviren o uğursuz tarikatı, Doctrine'i hazırlamışlardı. Mutlakiyetçi düşüncelerini kimsenin bilmediği ve topluluk hakkındaki verilen ölüm kararına dahil olan D'Arthez ilk kurban olacaktı. Kitabı, eski deyişle, *yerlerde* sürüklenmeliydi. Lucien yazıyı yazmayı reddetti. Bu ret oraya görüşmeye gelen kralcı partinin ileri gelenleri arasın-

da çok şiddetli bir infial yarattı. Lucien'e yakın tarihte saf değiştirmiş birinin kendi başına karar veremeyeceğini açıkça söylediler; kralcılığa ve dine bağlanmayı uygun bulmuyorsa geldiği yere dönebilirdi. Merlin ve Martainville onu kenara çektiler ve ona böyle giderse Coralie'yi liberal gazetelerin öfkesine kurban edeceğini ve artık onu savunacak kralcı ya da hükümetçi gazete kalmayacağını dostça hatırlattılar. Oyuncu kuşkusuz şiddetli bir tartışmaya neden olacak, bu ise ona bütün tiyatro oyuncusu kadınların özledikleri o büyük ünü sağlayacaktı.

– Siz bu işi bilmiyorsunuz, dedi Martainville, Coralie üç ay boyunca karşılıklı yazılarımızın yaylım ateşi altında oynayacak ve üç aylık tatilinde otuz bin franklık taşra turnesi yapacak. Sizin siyasetçi olmanıza engel olarak ve aslında ayaklar altında çiğnenmesi gereken bir kaygı yüzünden Coralie'yi ve kendi geleceğinizi yok ediyorsunuz, ekmeğinizle oynuyorsunuz.

Lucien, Coralie ile D'Arthez arasında seçim yapmak zorunda kaldığını anladı: Büyük gazetede ve *Réveil*'de D'Arthez'i boğazlamazsa metresi mahvolacaktı. Zavallı şair içindeki büyük acıyla eve döndü; odasında, ocak başında kitabı okudu, modern edebiyatın en güzel kitaplarından biriydi. Sayfalarına gözyaşları damladı, uzun süre kararsız kaldı ama nihayet çok iyi becerdiği alaycı yazılarından birini yazdı, tıpkı çocukların güzel bir kuşu avlayıp tüylerini yolmaları ve ona işkence etmeleri gibi didikledi. Korkunç alayları kitaba zarar verebilecek nitelikteydi. Bu güzel yapıtı okuyunca Lucien'in bütün iyi duyguları yeniden uyandı: Gece yarısı Paris'i bir baştan bir başa geçti, D'Arthez'in evine geldi, camların ardında bu büyük adamın değişmez asaletinin hak ettiği hayranlık duygularıyla kaç kez gelip izlediği temiz ve çekingen ışığın titreştiğini gördü; yukarı çıkmaya cesaret edemedi, bir süre kaldırımın üstünde öylece kaldı. Nihayet iyilik tarafı ağır bastı, kapıyı çaldı, D'Arthez'i ateşi olmayan ocak başında okurken buldu.

Lucien'i gören ve sadece korkunç bir felaket yüzünden oraya gelmiş olabileceğini tahmin eden genç yazar,

– Ne oldu size? dedi.

– Kitabın müthiş, dedi Lucien gözleri yaş içinde, ama hakkında kötü yazmamı söylediler.

– Zavallı çocuk, yutulacak lokma değil bu, dedi D'Arthez.

– Sizden bir tek dileğim var, buraya geldiğimi kimseye söylemeyin ve beni kendi cehennemimde, o lanet olası işlerle baş başa bırakın. Kim bilir, insan kalbinin en hassas noktalarından vurulmadığı sürece hiçbir şey elde edemiyor belki de.

– Hep aynısın, dedi D'Arthez.

– Hain bir insan olduğumu mu sanıyorsunuz? Hayır D'Arthez, hayır, ben aşkla başı dönmüş bir çocuğum sadece.

Ona durumu anlattı.

– Şu makaleyi göreyim, dedi Lucien'in Coralie konusunda anlattıklarından duygulanan D'Arthez.

Lucien ona elyazmasını uzattı, D'Arthez okudu ve gülümsemekten kendini alamadı.

– Zekâ nasıl da kötülük için kullanılıyor! diye haykırdı, ama Lucien'in bir koltukta gerçek bir acı içinde yığılıp kalmış olduğunu görünce sustu.

– Düzeltmemi ister misiniz? Yarın size gönderirim, dedi. Alaylar bir yapıtın onuruna zarar verir, soğukkanlı ve ciddi bir eleştiriyse kimi kez övgü yerine geçer, yazınızı hem sizin hem de benim için daha onurlu bir duruma getireceğim. Zaten kendi hatalarımı bir tek ben bilirim!

– İnsan çorak bir yamacı çıkarken korkunç susuzluğun acılarını yatıştıracak bir meyve bulur bazen; işte o meyve, dedi Lucien.

D'Arthez'in kollarına atıldı, onun göğsünde ağladı ve çocuğun alnını öperken,

– Bana öyle geliyor ki size vicdanımı teslim ediyorum, bir

gün bana iade edersiniz! dedi.

– Ben sürekli tekrarlanan pişmanlığı büyük bir ikiyüzlülük sayarım, dedi ciddi bir tavırla, o zaman pişmanlık kötü eylemlere verilmiş bir ödül gibidir. Oysa pişmanlık ruhumuzun Tanrı'ya adadığı bir bekârettir; o yüzden iki kere pişman olan kişi korkunç bir sahtekârdır. Korkarım ki bütün pişmanlıklarının günahlarını affettireceğini sanıyorsun.

Bu sözlerle yıldırım çarpmışa dönen Lucien ağır adımlarla Lune Sokağı'na döndü. Ertesi gün şair gazeteye D'Arthez'in değiştirip düzelttiği yazısını götürdü, ama o günden sonra, her zaman gizleyemediği bir mahzunluk çöktü üstüne. Akşam Gymnase'ın dolu olduğunu görünce tiyatroda ilk kez sahneye çıkacak kişinin heyecanını duydu ve bu heyecanla aşkının bütün gücü arttıkça arttı. Bütün gururunu, bütün tutkularını bu işe yatırmıştı, bir sanığın hâkimlere ve jüri üyelerine çevrilen bakışları gibi bakışlarını herkesin yüzünde gezdiriyordu: Bir fısıltı onu titretiyor, sahnedeki küçük bir aksaklık, Coralie'nin giriş çıkışları, ses tonlarındaki en küçük değişiklik onu ölçüsüz bir endişeye düşürüyordu. Coralie'nin ilk rolünü oynadığı oyun inişe geçen ama yeniden sıçrayan oyunlardandı ve oyun düşüşe geçti. Coralie sahneye girdiğinde alkışlanmadı ve parter seyircilerinin soğukluğuna şaşırdı. Localarda Camusot'dan başka alkışlayan olmadı. Balkona ve paradide yerleşen seyirciler tüccarı susturdu. Alkış için tutulmuş seyirciler besbelli abartılı biçimde alkışladıkları zaman paradidekiler onları sessiz olmaya zorladılar. Martainville cesaretle alkışlıyordu ve ikiyüzlü Florine, Nathan, Merlin onu taklit ediyordu. Oyun düşüşe geçince Coralie'nin locası kalabalıklaştı, bu kalabalığın verdiği teselliler durumu daha da kötüleştirdi. Oyuncu kendinden çok Lucien için umutsuzluğa düştü.

– Braulard bize ihanet etti, dedi Lucien.

Coralie'nin içine müthiş bir ateş düştü, kalbinden vurul-

muştu. Ertesi gün oyun oynaması mümkün olmadı: Coralie'nin oyunculuğunun bittiğini gördü, Lucien ondan gazeteleri sakladı, sonra gidip yemek odasında okudu. Bütün eleştirmenler oyunun başarısızlığını Coralie'ye bağlıyordu: Kendine gereğinden çok güvenmişti; bulvar tiyatrolarında çok sevilen bu oyuncu Gymnase Tiyatrosu'na uymuyordu; övgüye değer bir tutkuyla bu tiyatroya gelmişti ama bunu yaparken elinden nelerin geleceğini hesaplamamış, rolüne yakışmamıştı. Lucien kendisinin Nathan hakkında yazdığı ikiyüzlü tarzda yazılmış makaleler okudu. Krotonlu Milon'un ellerini soktuğu meşe yarığı içinde sıkışıp kaldığında duyduğuna benzer bir öfkeyle sapsarı kesildi; dostları Coralie'ye iyilikle, sevecenlik ve ilgiyle dolu bir laf kalabalığı içinde en hainçe öğütleri veriyordu. Acımasız yazıların bu hain yazarları, yeteneğiyle hiç uyuşmadığını bildikleri rolleri oynamasını öneriyordu. Kuşkusuz Nathan'dan ders alan kralcı gazeteler bunları yazıyordu. Liberal ve küçük gazetelere gelince, onlar da Lucien'in daha önce başkalarına yönelttiği alaylar ve hainliklere yer veriyordu. Coralie bir iki hıçkırık duydu, yatağından atlayıp Lucien'e koştu, gazeteleri gördü, okumak istedi ve okudu. Okumayı bitirdikten sonra gidip yine yatağına girdi ve sessiz kaldı. Hazırlanan tertibe Florine de katılmıştı, bu işin nereye varacağını tahmin etmişti, Coralie'nin rolünü biliyordu, Nathan ona rolü ezberletmişti. Oyunu kaldırmak istemeyen tiyatro yönetimi Coralie'nin rolünü Florine'e vermek istedi. Müdür zavallı oyuncunun evine geldi, Coralie gözyaşları içinde, bitkin bir haldeydi, ama Lucien'in önünde Florine'in rolü bildiğini ve bu akşam oyunun mutlaka oynanması gerektiğini söylediğinde Coralie doğruldu, yatağından fırladı.

– Ben oynayacağım, diye haykırdı.

Düşüp bayıldı. Böylece Florine onun rolünü oynadı ve ün kazandı, çünkü oyunu yeniden diriltmişti: Bütün gazeteler

kendisine övgüler yağdırdı, o günden sonra da hepimizin tanıdığı büyük bir oyuncu oldu. Florine'in başarısı Lucien'i müthiş ölçüde çileden çıkardı.

– Eline ekmeğini teslim ettiğin bir zavallı! diye haykırdı. Gymnase istiyorsa tazminat ödeyip sözleşmeni iptal edebilir. Ben Rubempré Kontu olacağım, servet yapacak ve seninle evleneceğim.

– Ne aptallık, dedi Coralie ona donuk donuk bakarak.

– Aptallık mı! diye bağırdı Lucien. Şunu bil ki birkaç güne kadar güzel bir evde oturacaksın, araban olacak ve sana bir rol bulacağım!

İki bin frank aldı ve Frascati'ye koştu. Zavallı şair orada yedi saat kaldı, yüzü görünüşte sakin ve soğuk görünse de içi içini yiyordu. O gün ve gecenin bir kısmında şansı bir gitti bir geldi: Otuz bin franga kadar çıktı, ardından meteliksiz bitirdi. Geri döndüğünde *yazılarını* almak için gelen Finot'yu buldu. Lucien yine şikâyet etme kusurunu işledi.

– Ya, demek işler yolunda gitmiyor, diye karşılık verdi Finot, sola o kadar çabuk sırtınızı döndünüz ki liberal gazetelerin desteğini yitireceğiniz kesindi, oysa onlar hükümetçi ve kralcı gazetelerden daha güçlüdür. İnsan bir partiden diğerine, uğrayacağı kayıpları telafi edebilecek iyi bir konum hazırlamadan geçmemeli; ama her durumda akıllı insan gider dostlarını görür, bahanelerini anlatır ve bu döneklik konusunda onların öğüdünü alır ve işte o zaman onlar da sizin suç ortağınız haline gelir, size acırlar ve o zaman, Nathan ile Merlin'in arkadaşlarının yaptıkları gibi, karşılıklı yardımlarda bulunma konusunda anlaşılır. Kurt kurdu boğazlamaz. Oysa siz bu işte kuzu kadar saf davrandınız. Yeni partinizden bir but ya da kanat koparabilmek için dişlerinizi göstermeniz gerekiyor. İşte böyle, sizi zorunlu olarak Nathan'a feda ettiler. D'Arthez'in aleyhine yazdığınız yazının yarattığı gürültüyü, skandalı ve yaygarayı siz-

den saklayacak değilim. Sizinle karşılaştırdıklarında Marat'yı aziz gibi görüyorlar. Size karşı saldırı hazırlığındalar, kitabınız bunların kurbanı olacak. Romanınız ne durumda?

– İşte son sayfalar, dedi Lucien bir elyazması tomarını göstererek.

– Hükümetçi ve ultra kralcı gazetelerdeki imzasız yazıları size mal ediyorlar. Şimdi, artık her gün *Réveil* Quatre-Vents Sokağı'ndaki kişileri iğneleyip duruyor, ayrıca alayları komik oldukları kadar da can yakıcı. Léon Giraud'nun gazetesinin arkasında ağırbaşlı ve ciddi bir siyasi kesim var ve bu kesim er geç iktidarı ele geçirecek.

– Sekiz gündür *Réveil*'e ayağımı basmadım.

– Her neyse! Benim kısa yazıları unutmayın. Hemen elli tane yazın, parasını toptan öderim; ama gazetenin havasına uygun yazın.

Finot tesadüfen aklına gelmiş gibi yapıp adalet bakanıyla ilgili eğlendirici bir yazıya konu olabilecek ve dediğine göre salonlarda dilden dile dolaşan uydurma bir hikâyeyi anlattı.

Lucien bütün yorgunluğuna karşın kumardaki kaybını telafi etmek için eski canlılığına ve zihin açıklığına kavuştu ve her biri iki sütundan otuz yazı yazdı. Yazılar bitince Dauriat'nın dükkânına gitti, Finot'yu orada bulacağından kuşkusu yoktu, yazıları gizlice ona verecekti; ayrıca kitapçıya *Papatyalar*'ın basılmama nedenini de sormak istiyordu. Dükkânı düşmanlarıyla dolu buldu. O içeri girdiğinde tam bir sessizlik oldu, sohbetler kesildi. Lucien gazetecilikten sınır dışı edildiğini görünce cesaretinin iki katına çıktığını hissetti ve içinden tıpkı Luxembourg Bahçesi'nde söylediği gibi, "Başaracağım sonunda!" diye geçirdi. Dauriat ona ne koruyucu gibi davrandı ne de güler yüz gösterdi, alaycı ifadelerle kendi hakkını savundu: *Papatyalar*'ı ne zaman isterse o zaman basacaktı, Lucien'in konumu eserin başarısını güvence altına alıncaya kadar bekleyecekti, nasılsa

tüm hakları kendisine aitti. Lucien karşı çıkıp sözleşmenin doğası ve imza sahiplerinin niteliği gereği kitabı basmakla yükümlü olduğunu söylediğinde, kitapçı tam aksini savundu ve hukuken zarar edeceği bir işlemi yapmak zorunda bırakılamayacağını, uygun zamanı belirlemenin sadece kendine ait olduğunu söyledi. Zaten bütün mahkemelerin kabul edeceği bir çözüm bulmuştu: Lucien bin eküyü iade edip kitabı kralcı bir kitapçıya bastırmakta serbestti.

Lucien, Dauriat'nın ilk görüşmelerinde takındığı gösterişli ve azametli tavırdan çok şimdiki ılımlı konuşma tarzından rahatsız olmuş bir halde oradan çıktı. Böylelikle, *Papatyalar* herhalde ancak Lucien'in güçlü dostluk bağlarına kavuştuğunda yararlanacağı yardımcı kuvvetler sayesinde ya da bizzat kendi başına önemli bir konuma geldiğinde yayımlanabilecekti. Şair, düşüncesi eyleme geçecek olsa, kendisini intihara sürükleyecek bir umutsuzluk içinde ağır adımlarla evine döndü. Coralie'yi yatakta solgun ve hasta halde buldu.

Bérénice,

– Bir rol bulun ona, yoksa ölecek, dedi.

Bu sırada Lucien, Mont-Blanc Sokağı'nda Matmazel des Touches'un akşam davetine gitmek üzere giyiniyordu; orada des Loupeaulx'yu, Vignon'u, Blondet'yi, Madam d'Espard'ı ve Madam de Bargeton'u görecekti.

Akşam daveti, sahne dışında en ünlü seslerden biri olan büyük besteci Conti ile Cinti, Pasta, Garcia, Levasseur ve kibarlar çevresinin birkaç ünlü sesi onuruna veriliyordu. Lucien markiz, kuzeni ve Madam de Montcornet'nin oturdukları yere kadar sokuldu. Zavallı delikanlı kayıtsız, memnun, mutlu bir tavır takındı; şakalar yaptı, eski parlak günlerindeki gibi davrandı, o çevreye ihtiyacı olduğunu göstermek istemiyordu. Kralcı partiye sunduğu hizmetleri vurguladı, liberallerin kin dolu çığlıklarını buna kanıt olarak gösterdi.

– Bunların karşılığını bol bol alacaksınız, dedi Madam de Bargeton zarif bir gülümsemeyle. Yarından sonraki gün Châtelet ve des Lupeaulx'yla birlikte adalet bakanlığına gidin, orada kral tarafından imzalanmış soyluluk emrinizi bulacaksınız. Adalet bakanı bu emri yarın saraya götürecek; ancak bakanlar kurulu var, geç döner. Sonucu daha önce öğrenirsem size haber gönderirim. Nerede oturuyorsunuz?

– Ben geleyim, dedi Lucien Lune Sokağı'nda oturduğunu söylemeye utanarak.

– Lenoncourt ve Navarreins dükleri krala sizden söz ettiler, diye sürdürdü markiz. Liberal partinin saldırılarının öcünü almanız için bir ödülü hak edecek kadar mutlak ve tam sadakatinizi övmüşler. Zaten anneniz sayesinde hak ettiğiniz Rubempré adını ve unvanını ünlendireceğinizi de eklemişler. Kral o akşam bakan hazretlerinden Lucien Chardon'un anne tarafından son kontun torunu olması nedeniyle Rubempré kontlarının adını ve unvanlarını taşımasına izin veren bir emir yazısı getirmesini istemiş. Kuzenimin tam da zamanında hatırlayıp düke vermiş olduğu zambaklar hakkındaki şiirinizi okuduktan sonra, "Şiirin saka kuşlarını[20] koruyalım," demiş. Mösyö de Navarreins de, "Özellikle de kral hazretleri onları kartala dönüştürme mucizesini gerçekleştirebileceği için," diye karşılık vermiş.

Lucien o denli içten bir coşkunluğa kapıldı ki Louise d'Espard de Nègrepelisse kadar derinden kırılmış herhangi bir kadın duygulanırdı. Kadının duyduğu kin, Lucien'in güzelliği ölçüsünde artıyordu. Des Lupeaulx'nun hakkı vardı, Lucien öngörü yetisine sahip değildi; ona sözünü ettikleri emir yazısının Madam d'Espard'ın yapmayı iyi becerdiği şakalardan

[20] (Fr.) *Chardonneret*: Saka kuşu. Lucien'in soyadı olan "Chardon" sözcüğüne gönderme.

biri olduğunu tahmin edemedi. Bu başarıdan ve Matmazel des Touches'un pohpohlayıcı iltifatlarından cesaret bulan Lucien onunla baş başa konuşabilmek için sabahın ikisine kadar orada kaldı. Lucien kralcı gazetelerin bürolarında zamanın mükemmel oyuncularından küçük Fay'nin oynayacağı oyunda Matmazel des Touches'un da gizli bir payı olduğunu öğrenmişti. Salonlar boşalınca Matmazel des Touches'u küçük odada bir divana oturttu ve Coralie ile kendisinin başına gelenleri öyle etkileyici bir edayla anlattı ki bu ünlü erselik, başrole Coralie'yi çıkarmaya söz verdi.

Ertesi gün Coralie Matmazel des Touches'un sözüne sevinerek kendine gelip Lucien'le yemek yediği sırada o da Lousteau'nun gazetesini okuyordu; gazetede adalet bakanı ve karısıyla ilgili uydurulan alaycı bir hikâye vardı. Yazıda en alaycı şakaların arkasına en karanlık kötülükler gizlenmişti. Kral XVIII. Louis hayranlık verici biçimde betimlenmiş ve savcının işe karışmasına meydan vermeyecek şekilde gülünçleştirilmişti. Liberal partinin gerçeklik görüntüsü vermeye çalıştığı ama aslında esprili iftiraların sayısını artırmaya yarayan olay şöyleydi.

Bu yazıda XVIII. Louis'nin madrigallerle, kıvılcımlarla, aşkla dolu yapmacıklı yazışmalara olan tutkusu dillere destan olacak aşkının son ifadesi olarak yorumlanmıştı: Söylendiğine göre böylece eylemden fikre sıçrıyordu. Béranger'nin Octavie adını takarak acımasızca alay ettiği ünlü sevgili en ciddi endişelerin içine düşmüş. Yazışmalar tatsızlaşmış. Octavie ne denli fikirlerini sergilerse, âşığı o denli soğuk ve donuk kalıyordu. Octavie en sonunda böyle gözden düşmesinin nedenini keşfetmiş, gücünü tehdit eden şey, kalem erbabı kralın adalet bakanının karısıyla yeni başlayan yazışmalarındaki bu yeni çeşni, bu yeni tatmış. Oysa bu dört dörtlük kadıncağızın iki satır not yazacak aklı yokmuş, sadece ve basitçe cesur bir yükselme he-

veslisinin yazdıklarını aktarıyormuş. Bu kadının eteği ardında saklanan kimmiş peki? Biraz gözlem yaptıktan sonra Octavie kralın aslında kendi bakanıyla yazışmakta olduğunu keşfetmiş. Bir plan hazırlamış. Sadık bir arkadaşının yardımıyla bir gün fırtınalı bir tartışma yüzünden bakanı mecliste tutmuş ve kralla baş başa kalıp bu aldatmacayı açığa çıkarmış. XVIII. Louis, Bourbon'lara ve krallara özgü bir öfkeye kapılıp Octavie'yi paylamış, kuşkuları varmış; Octavie durumu hemen kanıtlayacağını söyleyip ondan mutlaka karşılığının yazılmasını isteyeceği bir not göndermesini istemiş. Böylece apansız yakalanan kadın meclisten kocasını çağırtmış, ama her şey önceden ayarlanmış, o sırada kocası kürsüde konuşma yapıyormuş. Kadın ıkınıp sıkılmış, zihnini zorlamış ve bulabildiği azıcık akılla karşılık yazmış. Octavie kralın şaşkınlığına gülerek, "Bakanınız gerisini tamamlar," demiş.

Yalan olmasına karşın yazı adalet bakanı, karısı ve kralı fena halde alaya alıyordu. Söylendiğine göre bu hikâyeyi des Lupeaulx uydurmuş, Finot da bu sırrı saklamış. Bu alaycı ve iğneleyici yazı liberalleri ve Orleancıları epey sevindirdi; bunda hoş bir *şakanın* dışında başka bir şey görmeyen Lucien yazıdan hoşlanmıştı. Ertesi gün des Lupeaulx ile Baron du Châtelet'yi almaya gitti. Baron bakana teşekküre geliyordu. Olağanüstü hizmet kaleminden müsteşar atanan Mösyö Châtelet kontluk seviyesine yükseltilmiş ve şimdiki valinin emekli olacak yaşa gelmesi için gereken birkaç ayın sonunda da Charente valiliği kendisine söz verilmişti. Terfi emrine eklenen "*du*" takısını elde etmiş Châtelet Kontu Lucien'i arabasına aldı ve ona eşitmiş gibi davrandı. Lucien'in makaleleri olmasa kuşkusuz bu kadar hızla yükselmezdi; liberallerin saldırıları onun için bir sıçrama tahtası olmuştu. Des Lupeaulx bakanlıkta, genel sekreterin odasındaydı. Bu memur Lucien'i görünce şaşkınlıkla yerinden fırladı ve des Lupeaulx'ya baktı.

– Ne! Buraya gelmeye nasıl cesaret edersiniz mösyö! dedi genel sekreter şaşkına dönen Lucien'e. Sayın bakan hazırlanmış olan terfi emrinizi yırttı, işte buyurun!

Dörde bölünmüş sıradan bir kâğıdı gösterdi.

– Bakan dünkü o korkunç yazıyı yazanı öğrenmek istedi, işte gazetenin o sayısı, dedi genel sekreter Lucien'e yazısının olduğu sayfaları uzatarak. Siz kendinize kralcı diyorsunuz mösyö ama bakanların saçlarını ağartan, hükümetçileri üzen ve bizi uçuruma sürükleyen o hain gazeteye katkıda bulunuyorsunuz. *Corsaire*, *Miroir*, *Constitutionnel*, *Courrier* gazetelerinden öğlen yemeğinizi yiyor, akşam *Quotidienne*, *Réveil*'den geçiniyor, sonra da bakanlığın en korkunç düşmanı Martainville ile gece yemeğine kalıyorsunuz, bu adam kralı mutlakiyete yöneltiyor, bu ise onu aşırı sola meyletmiş kadar çabuk devrime götürür. Siz zeki bir gazetecisiniz ama asla bir siyasetçi olamayacaksınız. Bakan yazıyı yazanın siz olduğunuzu krala söyledi, o da öfkelenip hizmetindeki gözdesi Navarreins Dükü'nü azarladı. Sizi en çok tutanları can düşmanınız haline getirdiniz! Bir düşman yaptığında doğal görülecek bir şeyi dost yaparsa korkunçtur bu.

– Çocuk musunuz azizim, dedi des Lupeaulx, beni zor durumda bıraktınız. Durumumu zora soktunuz. Size kefil olan Madam d'Espard, Madam de Bargeton, Madam de Montcornet küplere binmiş olmalı. Dük herhalde markize kızmış, markiz de kuzenini paylamış olmalı. Oraya gitmeyin! Bekleyin!

– Bakan hazretleri geliyor, çıkın, dedi genel sekreter.

Lucien kendini kafasına sopa indirilmiş biri gibi şaşkın bir halde Vendôme Meydanı'nda buldu. İşlediği kusurları anlamaya çalışarak bulvarlardan geçip yaya olarak döndü. Kıskanç, açgözlü ve hain insanların oyuncağı haline geldiğini anlamıştı. Tutkuların yönettiği bu dünyada kimdi o? Boş bir gururun yarattığı zevklerin ve hazların peşinde koşan, her şeyi onlar için

feda eden bir çocuk; derin düşünemeyen bir şair, bir kelebek gibi bir ışıktan bir diğerine uçan, hiçbir planı olmayan, koşulların tutsağı, iyi düşünen ama kötü iş gören bir şair. Vicdanı acımasız bir cellada dönüşmüştü. Artık hiç parası yoktu, çalışmaktan ve kederden kendini tükenmiş hissediyordu. Yazıları ancak Merlin ile Nathan'ınkilerden sonra yayımlanıyordu. Düşüncelere dalıp gidiyor, nereye gittiğini bile bilmiyordu; yürürken okurlara gazeteyle birlikte kitap da vermeye başlayan okuma odalarından birinde bir afiş gözüne takıldı, afişte garip bir başlığın altında adı parıldıyordu: *Yazan: Mösyö Lucien Chardon de Rubempré.* Kitabı yayımlanıyor ve onun bundan haberi olmuyordu, gazeteler sessiz kalıyordu. Kolları sarkmış halde, hareketsiz kalakaldı ve aralarında Rastignac'ın, de Marsay'in ve tanıdığı birkaç kişinin daha bulunduğu şık bir delikanlı grubunu görmedi. Ona doğru yaklaşan Michel Chrestien ve Léon Giraud'yu fark etmedi.

– Mösyö Chardon siz misiniz? dedi Michel, Lucien'in yüreğini oynatan bir tonla.

– Beni tanıyamadınız mı? diye cevap verdi beti benzi atarak.

Michel onun yüzüne tükürdü.

– İşte D'Arthez'e karşı yazdığınız yazıların ücreti. Herkes davasında ya da arkadaşlarının davasında benim gibi davranmış olsaydı, basın olması gerektiği gibi saygıdeğer ve saygın bir kutsal değer olarak kalırdı!

Lucien sendelemişti; Rastignac'a yaslanarak ona ve de Marsay'e,

– Beyler, tanığım olmayı kabul etmek zorundasınız. Ama daha önce durumu eşitlemek ve kesinleştirmek isterim, dedi.

Lucien, Michel'e şiddetli bir tokat attı, o ise bunu hiç beklemiyordu. Kibarlar ve Michel'in dostları, kavga bir sokak dalaşmasına benzememesi için cumhuriyetçi ile kralcı arasına girdiler. Rastignac, Lucien'i yakaladı ve onu Gand Bulva-

rı üzerinde, akşam yemeği saatinde, bu sahnenin olup bittiği yere iki adım mesafede, Taitbout Sokağı'ndaki evine götürdü. Bu sayede böyle durumlarda toplanan kalabalıktan kurtulmuş oldular. De Marsay, Lucien'i almaya geldi, iki kibar genç onu Café Anglais'de neşe içinde yemek yemeye zorladılar, hepsi sarhoş oldu.

– Kılıçta güçlü müsünüz? diye sordu de Marsay ona.

– Hiç kullanmadım.

– Tabanca? diye sordu Rastignac.

– Ömrümde bir kez tabancayla ateş etmedim.

– O zaman işiniz kadere kalıyor, korkunç bir düşmansınız, rakibinizi öldürebilirsiniz, dedi de Marsay.

Neyse ki Lucien, Coralie'yi yatakta uyur halde buldu. Oyuncu küçük bir oyunda hazırlıksız olarak oynamış, parayla tutulmuşların değil gerçek seyircilerin alkışlarını alarak acısını çıkarmıştı. Düşmanların hiç beklemedikleri o akşam, müdürü, Camille Maupin'in oyununda başrolün ona verilmesini sağlamıştı, çünkü Coralie'nin görünüşteki başarısızlığının nedenini sonunda anlamıştı. Önem verdiği bir oyuncuyu alt etmek için Florine ile Nathan'ın çevirdiği dolaplara öfkelenen müdür Coralie'ye tiyatro idaresinin korumasını vaat etmişti.

Saat sabah beşte Rastignac, Lucien'i almaya geldi.

– Azizim, siz tam da sizin sokağa yakışan bir evde oturuyorsunuz, dedi tek iltifat olarak. Clignancourt yolundaki buluşmaya ilk biz gidelim, daha uygun olur bu, iyi örnek olmalıyız.

– İşte program, dedi de Marsay araba Saint-Denis Mahallesi'nden geçerken. Tabancayla yirmi beş adımdan vuruşacaksınız, isterseniz on beş adıma kadar birbirinize doğru yaklaşabilirsiniz. Her biriniz en fazla beş adım atabilir ve üç el ateş edebilir, daha fazla değil. Sonuç ne olursa olsun işi bu kadarla bırakmayı kabul etmelisiniz. Biz düşmanınızın tabancalarını dolduracağız, onun tanıkları da sizinkileri dolduracak. Silahlar

bir silahçıda buluşan dört tanık tarafından seçildi. Rastlantıya yardım ettiğimizden emin olabilirsiniz; süvari tabancalarınız olacak.

Lucien için hayat bir kâbusa dönüşmüştü; yaşamak ya da ölmek, ikisi de birdi artık onun için. İntihar edenlere özgü bir cesaret sayesinde düelloya tanık olacakların gözüne gözü pek biri gibi göründü. Hiç yürümeden olduğu yerde durdu. Bu kayıtsızlığı düşünülmüş bir hareket olarak gördüler. Bu şairi çok güçlü buldular. Michel Chrestien kendisi için çizilen sınıra kadar geldi. İki hasım aynı anda ateş etti çünkü hakaretlerin ikisi de birbirine denkti. İlk atışta Chrestien'in kurşunu Lucien'in çenesini sıyırdı, Lucien'in kurşunu ise hasmının başının on ayak üstünden geçti. İkinci atışta Michel'in kurşunu Lucien'in redingotunun yakasına saplandı, neyse ki bu yaka tela kaplı kapitonedendi. Üçüncü atışta Lucien kurşunu göğsüne yedi ve düştü.

– Öldü mü? dedi Michel.

– Hayır, dedi cerrah, kurtulur.

– Ne kötü, diye karşılık verdi Michel.

– Ah, evet, kötü oldu, diye tekrarladı Lucien gözyaşları içinde.

Öğleyin, zavallı çocuk odasında, yatağındaydı; oraya taşımaları beş saati ve büyük zahmetleri gerektirmişti. Durumu tehlikesiz olsa da özen göstermek gerekiyordu: Ateş kötü sonuçlara neden olabilirdi. Coralie umutsuzluğunu ve üzüntülerini içine attı. Âşığı tehlikede olduğu süre boyunca Bérénice'le birlikte yanında kaldı ve rollerini ezberledi. Lucien'in tehlikeli durumu iki ay sürdü. Zavallı kadın kimi kez neşeliymiş gibi yapıyordu, oysa aynı anda içinden, "Belki de şu an Lucien ölüyordur," diye geçiriyordu.

Bu süre boyunca Lucien'e Bianchon baktı. Şair hayatını, çok kötü yaraladığı bu dostunun sadakatine borçluydu. D'Arthez,

Lucien'in o davranışının nedenini ona açıklamış, şairi mazur göstermişti. Lucien ağır bir sinir buhranı geçirdiği için, kendine geldiği bir anda D'Arthez'in iyilikseverlik göstermiş olabileceğinden kuşkulanan Bianchon hastasını sorguya çekti; Lucien ona D'Arthez'in kitabı konusunda Hector Merlin'in gazetesinde çıkan ciddi ve ağırbaşlı yazıdan başka bir şey yazmadığını söyledi.

Birinci ayın sonunda Fendant ve Cavalier iflas etti. Bianchon oyuncudan bu korkunç durumu Lucien'den gizlemesini istedi. Tuhaf bir başlık altında yayımlanan o bildik roman, *IX. Charles'ın Okçusu* en küçük bir başarı kazanamamıştı. İflas kararı almadan önce Fendant, Cavalier'nin haberi olmadan bu kitabı toptan bakkallara satmıştı, onlar da işportacılar yoluyla ucuza satmışlardı. O sıralarda Lucien'in kitabı Paris'in köprülerini ve rıhtımlarını süslüyordu. Bu romandan belli sayıda almış olan Augustins rıhtımı kitapçısı, fiyatının düşmesi nedeniyle önemli bir para kaybetmişti: Dört buçuk franga aldığı dört ciltlik kitap yarım frank ediyordu. Tüccarlar acı çığlıklar atıyor, gazeteler ise sessizliklerini korumayı ısrarla sürdürüyorlardı. Barbet kitabın işporta tezgâhına düşeceğini tahmin etmemişti, Lucien'in yeteneğine inanıyordu; hiç alışkanlığı olmadığı halde iki yüz kitap kapmıştı; zarar etme ihtimali onu deli ediyor, Lucien hakkında korkunç şeyler söylüyordu. Barbet cesaret gösterdi ve elindeki kitapları cimrilere özgü bir inatla dükkânının bir köşesine koydu ve diğer kitapçıların ellerindekileri düşük fiyatlara satıp bitirmelerini bekledi. Daha sonra, 1824'te, D'Arthez'in güzel önsözü, kitabın meziyeti ve Léon Giraud'nun yazdığı iki makale bu esere değer kattığında, Barbet elindekileri onar franga birer birer sattı. Bérénice'in ve Coralie'nin gösterdikleri bütün özene karşın Hector Merlin'in ölmekte olan dostunu ziyaret etmesine engel olunamadı; Merlin ona, Fendant ve Cavalier'nin acemi bir romancının kitabını yayımlayarak

giriştikleri o uğursuz hareketi ifade etmek üzere o zamanlar kitapçıların deyişiyle bu acı zehri damla damla içirdi. Lucien'e sadık kalan tek kişi olan Martainville eser hakkında mükemmel bir yazı yazdı, ama *Aristarque*'ın, *Oriflamme*'ın ve *Drapeau blanc*'ın başyazarına karşı hem liberaller hem de hükümetçiler öyle kinliydi ki, liberallerin bir hakaretine on hakaretle karşılık veren bu cesur yiğidin çabaları Lucien'e zarar verdi. Kralcı yağcıların saldırıları ne denli şiddetli olursa olsun hiçbir gazete tartışmaya girişmek istemedi. Coralie, Bérénice ve Bianchon, Lucien'in yaygara koparan bütün sözümona arkadaşlarına kapıları kapadı ama haciz memurlarına kapayamadılar. Fendant ve Cavalier'nin iflasıyla ticaret yasasının bir maddesi gereğince senetler vadelerinden önce tahsil edilebilecekti, bu ise nihai kârdan yosun kalacak olan üçüncü kişilerin hakları için en kötüsüydü. Camusot, Lucien'i yakın takibe aldı. Bu ismi görünce oyuncu fedakâr şairinin kendisi için yaptığı korkunç ve aşağılayıcı girişimi anladı; o nedenle şairi on kat daha çok sevdi ve Camusot'ya yalvarmak istemedi. Ticaret mahkemesinin gönderdiği polisler Lucien'i hapse atmak için almaya geldiklerinde onu yatakta buldular ve götürmekten çekindiler; Camusot'ya, sonra da borçluyu hangi hastaneye kaldıracaklarını öğrenmek üzere mahkeme başkanına gittiler. Camusot hemen Lune Sokağı'na koştu. Coralie aşağı indi ve Lucien'i tüccar sıfatıyla tanımlayan mahkeme belgeleriyle yukarı çıktı. Camusot'dan bu belgeleri nasıl elde etmişti? Nasıl bir söz vermişti? Buna dair tek söz söylemedi ama yukarı çıktığında neredeyse ölü haldeydi. Coralie, Camille Maupin'in oyununda oynadı ve o ünlü edebi erseliğin başarısına çok katkıda bulundu. Bu rolün ortaya çıkması o güzel lambadan çıkan son ışıktı. Yirminci temsilde Lucien iyileşip yürümeye, yemeye ve işlerin başına tekrar geçmekten söz etmeye başladığında Coralie hastalandı, gizli bir acı onu yiyip bitiriyordu. Bérénice onun Lucien'i

kurtarmak için Camusot'ya dönme sözü verdiğini düşündü. Rolünün Florine'e verildiğini görmek oyuncuyu derinden yaralamıştı. Nathan, Florine Coralie'nin yerini almadığı sürece Gymnase'a karşı savaş açacağını bildirmişti. Rolünü rakibine kaptırmamak için son âna kadar oynayan Coralie gücünü sonuna kadar kullanmıştı; Gymnase, Lucien'in hastalığı sırasında ona biraz avans vermişti, artık tiyatro kasasından başka bir şey isteyemezdi; iyi niyetine karşın Lucien henüz çalışabilecek duruma gelmemişti, zaten Bérénice'in yükünü hafifletmek için Coralie'ye kendisi bakıyordu; sonunda bu düşkün aile tam bir yoksulluk içine düştü, ama neyse ki yetenekli ve fedâkar bir doktor olan Bianchon onlara veresiye verecek bir eczane buldu. Coralie ile Lucien'in durumlarını kısa süre sonra dükkân sahipleriyle ev sahibi öğrendi. Mobilyalara el kondu. Gazeteciden artık korkuları kalmayan kadın ve erkek terzileri bu iki mülksüz aleyhine olabilecek bütün davaları açtılar. Nihayet bu iki zavallı çocuğa eczacı ve kasaptan başka veresiye veren kalmadı. Lucien, Bérénice ve hasta oyuncu bir hafta boyunca kasapların ustalıkla ve çok çeşitli biçimlerde hazırladıkları domuz etinden başka bir şey yemedi. Epey ağır olan domuz eti oyuncunun hastalığını artırdı. Lucien sefalet yüzünden ona olan bin franklık borcunu istemek üzere eski dostu Lousteau'nun, o hainin evine gitmek zorunda kaldı. Bütün o acılar içinde en gücüne giden hareket bu olmuştu. Lousteau artık La Harpe Sokağı'ndaki evine gidemiyor, arkadaşlarında kalıyor, bir tavşan gibi kovalayanlardan kaçıyordu. Lucien kendini edebiyat dünyasına sokan o uğursuz adamı ancak Flicoteaux'da bulabildi. Lousteau, Lucien'in D'Arthez'den uzaklaştığı gün, onu ilk gördüğü o aynı uğursuz masada yemek yiyordu. Lousteau onu yemeğe davet etti, Lucien kabul etti! Flicoteaux'dan çıkarken o gün orada yemeğe gelen Claude Vignon, Lousteau, Lucien ve giysilerini Samanon'a rehin bırakan uzun boylu yabancı

Voltaire kafesine gidip kahve içmek istediler ama ceplerinde şıngırdayan bozuklukları birleştirdiklerinde otuz kuruşu bile toparlayamadılar. Bir kitapçıya rastlama umuduyla Luxembourg Bahçesi'nde gezindiler ve sonunda o zamanın en ünlü yayıncılarından biriyle karşılaştılar; Lousteau ondan kırk frank istedi, o da verdi. Lousteau parayı dörde böldü ve yazarlardan her biri on frank aldı. Sefalet Lucien'de ne gurur ne de duygu bırakmıştı, bu üç sanatçı önünde durumunu anlatarak ağladı, ama üç arkadaşından her birinin aynı ölçüde korkunç hikâyeleri vardı anlatacak. Herkes hikâyesini anlatınca, Lucien kendini hepsinden daha iyi durumda gördü. Bu yüzden hepsinin hem kendi acılarını hem de bu acıları ikiye katlayan fikirlerini unutmaya ihtiyaçları vardı. Lousteau on frangından kalan dokuz frankla kumar oynamak için Palais-Royal'e koştu. Uzun boylu yabancı ilah gibi bir sevgilisi olmasına karşın tehlikeli zevklerin batağına dalmak için şaibeli bir eve gitti. Vignon birkaç şişe Bordeaux şarabı içip aklını ve hafızasını teslim etmek üzere Petit Rocher de Cancale'a gitti. Lucien bu akşam yemeğini reddederek Claude Vignon'dan restoranın kapısında ayrıldı. Taşralı büyük adam kendisine düşman olmayan tek gazeteciye elini uzatırken içi fena halde burkuldu.

– Ne yapmalı? diye sordu.

– Başa gelen çekilir, dedi büyük eleştirmen. Kitabınız güzel ama çevrenizde kıskanç insanlar yarattı, savaşınız uzun ve zor olacak. Deha korkunç bir hastalıktır. Her yazar içinde bir canavar taşır, bağırsaktaki kurtlar gibi, duyguları doğar doğmaz yer yutar. Kim kazanacak? Hastalık mı insanı, insan mı hastalığı yenecek? Kuşkusuz yetenek ile kişilik arasındaki dengeyi kurabilmek için büyük bir insan olmak gerekir. Yetenek geliştikçe insanın kalbi kurur. İnsan bir dev değilse, Herakles'in gücüne sahip değilse ya kalpsiz, ya yeteneksiz kalır. Siz ince ve zayıfsınız, ezileceksiniz, diye ekledi restorana girerken.

Lucien derin gerçekliğiyle edebiyat hayatını aydınlatan bu korkunç yargı hakkında düşünerek eve döndü.

Bir ses ona,

– Para! diye bağırıyordu.

Kendi adına her biri bir, iki ve üç ay vadeli biner franklık üç senet hazırladı, David Séchard'ın imzasını kusursuz biçimde taklit etti, bunları ciro etti, ertesi gün Serpente Sokağı'ndaki kâğıt tüccarı Métivier'ye götürdü, o da bu senetleri hiçbir sorun çıkarmadan kırdı. Lucien enîştesine, kasasına yaptığı bu saldırıdan haberdar etmek için birkaç satır yazdı; hep yapıldığı gibi, bu paraları vadesi geldiğinde ödeyeceğine dair söz verdi. Coralie ile Lucien'in borçları ödendikten sonra üç yüz frank kaldı, şair bunu Bérénice'e teslim etti, para isterse ona asla vermemesini söyledi; kumar oynama isteğine kapılmaktan korkuyordu. Kara, soğuk, sessiz bir öfkeye kapılan Lucien, Coralie'nin başucunda, bir lambanın ışığı altında en güzel yazılarını yazdı. Aklında fikirlerin oluşmasını beklerken, kar gibi beyaz, ölmekte olan kadınların güzelliğini taşıyan taptığı bu kadına bakıyor, hastalık kadar acı yüzünden eriyen bütün kadınlardaki o parıltılı bakışla, iki solgun dudağıyla ona gülümsediğini görüyordu. Lucien yazılarını gazetelere gönderiyordu ama yazıişleri müdürlerini sıkıştırmak için gazete bürolarına gidemediğinden yazıları yayımlanmıyordu. Sonunda kalkıp gazeteye gittiğinde, eskiden kendisine avans veren ve o edebi mücevherlerden yararlanan Théodore Gaillard onu soğuk karşılıyordu.

– Kendinize dikkat edin azizim, artık yeteneğiniz kalmadı, kendinizi kapıp koyvermeyin, canlanın! diyordu ona.

Dauriat'da ya da Vaudeville'de ondan söz edildiğinde Félicien Vernou, Merlin ve ondan nefret eden herkes,

– Demek şu küçük Lucien'in bir sıkımlık roman ve ilk yazılardan başka canı yokmuş, diyordu. Artık bize berbat yazılar gönderiyor.

Bir sıkımlık canı olmak, gazetecilik argosunda bir kez söylendikten sonra geri dönüşü olmayan, kesin yargı değeri taşıyan bir deyişti. Her yerde yinelenen bu söz Lucien'i öldürüyordu, ama onun bundan haberi olmuyordu çünkü o sıralar gücünün yetmeyeceği *zorluklarla* uğraşıyordu. Ezici çalışmaları arasında David Séchard'ın senetleri nedeniyle dava edildi ve Camusot'nun deneyimine başvurdu. Coralie'nin eski dostu Camusot, Lucien'i koruma iyiliğini gösterdi. Bu korkunç durum iki ay sürdü, bu süre boyunca çok sayıda pullu kâğıt imzaladı; Camusot'nun önerisiyle bunları Bixiou'nun, Blondet'nin ve des Lupeaulx'nun bir arkadaşı olan Desroches'a gönderiyordu.

Ağustos ayı başında Bianchon şaire Coralie'den artık ümit olmadığını söyledi, ancak birkaç gün daha yaşayabilirdi. Bérénice ile Lucien o uğursuz günleri ağlayarak geçirdi, Lucien yüzünden ölecek olan bu zavallı kızdan gözyaşlarını gizleyemediler. Tuhaf bir dönüşle Coralie, Lucien'den kendisi için bir papaz getirmesini istedi. Oyuncu kiliseyle barışmak ve huzur içinde ölmek istiyordu. Ömrünün sonunu Hıristiyanca geçirdi, pişmanlığı samimiydi. Bu can çekişme ve ölüm Lucien'deki son gücü ve cesareti kırdı. Şair, Coralie'nin yatağının ayakucunda bir koltuğa oturmuş halde, oyuncunun gözlerinin ölümün dokunuşuyla kapanışını gördüğü âna kadar, gözlerini ondan hiç ayırmadan tam bir bitkinlik içinde kaldı. Saat sabahın beşiydi. Bir kuş dışarıdaki çiçek saksılarının üstüne kondu ve bir süre cıvıldadı. Bérénice diz çökmüş gözyaşlarıyla ıslanıp soğuyan Coralie'nin elini öpüyordu. O sırada şöminenin üstünde on bir metelik vardı. Lucien umutsuzluk içinde dışarı çıktı, içinden metresinin cenazesini kaldırmak için gidip dilenmek ya da Espard Markizi'nin, Châtelet Kontu'nun, Madam de Bargeton'un, Matmazel des Touches'un ya da o korkunç züppe Marsay'in ayaklarına kapanmak geçiyordu; artık ne gururu ne de gücü kalmıştı. Biraz para için askere bile yazılabilirdi! Zavallılara

özgü o çökmüş ve tükenmiş haliyle Camille Maupin'in konağına kadar yürüdü, perişan kılık kıyafetine aldırmadan içeri gidi ve kabul edilmesini rica etti.

– Matmazel sabah üçte yattı. O zili çalmadan hiç kimse içeri girmeye cesaret edemez, diye karşılık verdi oda hizmetçisi.

– Ne zaman çağırır sizi?

– Saat ondan önce asla çağırmaz.

Bunun üzerine Lucien artık kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış kibar serserilerin yazdıkları o korkunç mektuplardan birini yazdı. Bir akşam Lousteau genç yeteneklerin Finot'ya yalvarışlarından söz ettiğinde böylesi bir aşağılanmanın mümkün olamayacağını düşünmüştü, oysa şimdi kalemi onu kendinden öncekilerin talihsizliklerinden de beter bir duruma düşürmüştü. Umutsuzluğun kendisine ne derece korkunç bir şaheser yazdırdığını bilmeden, sersemlemiş ve ateşler içinde bulvarlardan geçerek eve dönerken Barbet'yle karşılaştı.

– Barbet, beş yüz frangın var mı? dedi elini açarak.

– Hayır, iki yüz var, dedi kitapçı.

– Ya! Demek insafınız varmış.

– Evet ama işlerim de var.

Fendant ve Cavalier'nin iflasını anlattıktan sonra,

– Bana çok para kaybettirdiniz, şimdi de biraz kazandırın bakalım, dedi.

Lucien titredi.

– Siz şairsiniz, dedi kitapçı sözlerini sürdürerek, her tür şiir yazabiliyorsunuzdur. Şu sıralar hafif sözlü şarkılara ihtiyacım var, bunları çeşitli şairlerden alınmış şarkı sözleriyle karıştırıp sokaklarda on meteliğe satılabilecek güzel bir derleme haline getireceğim, böylelikle korsan kitapçı takibine uğramaktan kurtulacağım. Yarın bana şöyle çakırkeyif ya da çıtır çıtır, yani bilirsiniz işte, on güzel şarkı gönderirseniz size iki yüz frank veririm.

Lucien evine döndü. Coralie'yi serilmiş yatak üstünde, Bérénice'in ağlayarak diktiği kötü bir yatak çarşafına sarılmış olarak, dümdüz ve kaskatı yatar halde buldu. Şişman Normandiyalı kadın yatağın dört ucuna dört mum yakmıştı. Coralie'nin yüzünde yaşayanlara mutlak bir dinginliği ifade ederek konuşan güzellik çiçeğinin o kıvılcımı parıldıyordu, solgunluk hastalığına yakalanmış genç kızlara benziyordu. Kimi kez insan iki mor dudağının açılacağı ve Lucien'in adını söyleyeceği duygusuna kapılıyordu, son nefesinde Tanrı'nın adıyla birlikte onun adını söylemişti. Lucien, Bérénice'ten o küçük Bonne-Nouvelle Kilisesi'ndeki ayin de dahil iki yüz frangı geçmeyecek bir tören düzenlemesini cenaze levazımatçısına söylemesini istedi. Bérénice çıkar çıkmaz şair masaya oturdu, zavallı sevgilisinin cenazesi yanında neşeli sözleri, gözde havaları içeren on şarkıyı yazdı. Çalışmaya başlamadan önce çektiği acının sınırı yoktu, ama sonunda zorunlu durumlarda parlayıveren zekâsına kavuştu, sanki hiçbir acısı yokmuş gibiydi. Claude Vignon'un kalp ile beynin birbirinden ayrılması hakkındaki o korkunç düşüncesini gerçekleştiriyordu. Zavallı çocuğun mum ışığında, Coralie için dua eden papazın yanında gece âlemlerine sunulacak şiirleri aramakla geçirdiği ne inanılmaz bir geceydi o! Ertesi sabah son şarkıyı da tamamlayan Lucien, şarkıyı o zamanlar moda olan bir ezgiye uydurmaya çalışıyordu; Bérénice ve papaz onun şarkı söylediğini duyunca aklını kaçırmış olmasından korktular.

Dostlar, şarkıda ahlak dersi
Yorar beni, usandırır;
Çılgınlığa hizmet ederken
Akıldan bahsetmek niye?
Hem kadehler tokuşturulurken
Bakılmaz nakaratlara:
Epikuros doğrular bunu.

Bacchus sakilik ederken bize
Apollon'u aramanın âlemi yok.
Gülelim! İçelim!
Gerisinin önemi yok.

Hippokrates yüz yıl yaşar demişti
Her gerçek ayyaşa.
Olur da bir gün güçsüz kalmış adımların
Bir tazenin peşinden gitmezse ne çıkar,
Yeter ki şişeyi boşaltmak için elin güçlü olsun!
Gerçek ayyaşlar gibi
Altmışına kadar kadeh tokuşturalım,
Gülelim! İçelim!
Gerisinin önemi yok.

Nerden geldiğimizi mi bilmek istiyorsunuz,
Kolaydır öğrenmesi;
Ama nereye gideceğimizi bilmek
Ustalık gerektirir.
Hiç endişe duymadan,
Sonuna kadar faydalanalım
Göksel iyiliğin nimetlerinden!
Öleceğimize kuşku yok
Ama yaşadığımız da kesin;
Gülelim! İçelim!
Gerisinin önemi yok.

Şair bu korkunç kıtayı söylediği sırada Bianchon ile D'Arthez girdiler ve onu bitkinliğin son kertesinde buldular; iki gözü iki çeşme ağlıyor, şarkılarını temize çekecek gücü bulamıyordu. Hıçkırıklar içinde durumu anlattığında onu dinleyenlerin gözlerinde de yaşlar gördü.

– Bu durum birçok hatanızı temizliyor, dedi D'Arthez.

– Cehennemi bu dünyada bulmuş olanlara ne mutlu, dedi papaz ciddiyetle.

Ebediyete gülümseyen bu güzel ölünün görünümü, şarkı sözleri çiziktirerek cenazesini kaldırmaya çalışan âşığının durumu, Barbet'nin tabut parası vermesi, zamanında pırıltılı etekliği ve kırmızılı yeşilli çoraplarıyla bütün salonun yüreğini hoplatan oyuncunun çevresinde yanan dört mum, onu Tanrı'yla barıştırdıktan sonra yaşarken çok sevmiş kadın için ayin yapmak üzere kilisesine dönen papaz! Bu yücelikler ve bu bayağılıklar, zorunluluğun yüküyle ezilen acılar tek bir söz söyleyemeden oturup kalan büyük yazarı ve büyük hekimi taşa çevirmişti. Bir uşak ortaya çıktı ve Matmazel des Touches'un geldiğini haber verdi. Bu güzel ve yüce kız her şeyi anladı, hızla Lucien'e doğru koştu, elini sıktı ve avucuna bin franklık iki banknot sıkıştırdı.

– Artık çok geç, dedi Lucien can çekişmekte olan bir insanın gözleriyle bakarak.

D'Arthez, Bianchon ve Matmazel des Touches en tatlı sözlerle Lucien'in acısını sarıp sarmaladıktan sonra ayrıldılar ama onun içindeki bütün dayanak noktaları yıkılmıştı. Öğleyin Lucien'in kusuru olmadığının söylenmesine karşın Michel Chrestien hariç bütün topluluk, ayrıca Bérénice ve Matmazel des Touches, Gymnase'dan iki tiyatro figüranı, Coralie'yi giydiren kadın ve zavallı Camusot küçük Bonne-Nouvelle Kilisesi'nde hazır bulundu. Bütün erkekler Père-Lachaise Mezarlığı'na kadar oyuncunun ardından yürüdü; iki gözü iki çeşme ağlayan Camusot mezarın daimi mülkiyetini alarak bir sütun diktireceğine dair Lucien'e büyük yeminler etti, üzerine de CORALIE, *On dokuz yaşında öldü (Ağustos 1822)* yazdıracaktı.

Lucien bütün Paris'i görebildiği tepenin üzerinde, güneş batıncaya kadar tek başına kaldı. "Beni kim sevecek?" diye sor-

du içinden. "Gerçek dostlarım beni küçümsüyor. Ne yaparsam yapayım benim her yaptığım şuracıkta yatana yüce ve iyi görünürdü! Artık sadece kız kardeşim, David ve annem var! Orada hakkımda ne düşünecekler?"

Zavallı taşralı büyük adam Lune Sokağı'na döndü ama boş daireyi görünce hiç dayanamadı, aynı sokaktaki kötü bir otelde yatmaya gitti. Matmazel des Touches'un verdiği iki bin frank, eşya satışından gelen parayı da ekleyince bütün borçları kapadı. Bérénice ile Lucien'e sadece yüz frank kaldı, bu da iki ay boyunca ikisini idare etti ama Lucien hastalıklı bir ruh hali içindeydi: Ne yazabiliyor, ne düşünebiliyordu, kendini acılara kaptırmıştı, Bérénice ona acıyordu.

Bérénice, kız kardeşini, annesini ve David Séchard'ı düşünen Lucien'in bir sözüne karşılık,

– Memleketinize dönerseniz nasıl gideceksiniz? diye sordu.

– Yaya olarak, dedi.

– Onun için de yolda yiyip içmek, yatıp uyumak gerekir. Günde on iki fersah gitseniz en az yirmi frank gerekir.

– Bulurum, dedi.

Giysilerini ve güzel çamaşırlarını topladı, sadece zaruri ihtiyaçlarını aldı ve Samanon'a gitti, o da bütün bu pılı pırtı için elli frank teklif etti. Arabaya binmesine yetecek kadar para vermesi için tefeciye yalvardı ama onu razı edemedi. Öfkeye kapılıp Frascati'ye gitti, şansını denedi ve beş parasız eve döndü. Lune Sokağı'ndaki sefil odasına girince Bérénice'ten Coralie'nin şalını istedi. Lucien'in parasını kumarda kaybettiğini itiraf edişinden sonra iyi kalpli kız onun bakışlarından umutsuzluk içindeki zavallı şairin niyetinin ne olduğunu anladı: Kendini asmak istiyordu.

– Delirdiniz mi mösyö! dedi. Gidip biraz gezinin, gece yarısı geri gelin, gerekli parayı kazanacağım. Rıhtımlara doğru gitmeyin, bulvarlarda kalın.

Lucien acıdan sersemlemiş bir halde gelip geçen arabalara, yolculara bakarak bulvarlarda dolaştı; bin bir türlü Paris hevesinin peşinde koşan bu kalabalık içinde kendini yapayalnız, bitip tükenmiş hissediyordu. Charente'ının kıyıları gözlerinde canlanınca aile saadetini özledi, o anda içinde bütün o kadınsı yaradılışa sahip erkekleri aldatan bir gücün şimşeği çaktı, yüreğindekileri David Séchard'ın yüreğine aktarmadan ve elinde kalan üç meleğin fikirlerini almadan oyunu terk etmek istemedi. Dolaşıp dururken çamur içindeki Bonne-Nouvelle Bulvarı'nda, Lune Sokağı'nın köşesinde duran Bérénice'in takıp takıştırmış bir halde bir adamla konuştuğunu gördü.

Normandiyalı kadının haline bakıp içine düşen kuşkudan dehşete kapılan Lucien,

– Ne yapıyorsun sen? dedi.

– İşte yirmi frank, dedi kız şairin avucuna yüz meteliklik dört banknot sıkıştırarak, bu para bana pahalıya mal olabilir ama siz gideceksiniz.

Bérénice, Lucien onun ne tarafa doğru gittiğini bile anlamadan kaçtı, çünkü Lucien'in hakkını vermek gerek, bu para onun elini yakıyordu ve geri vermek istiyordu ama Paris hayatının son lekesi olarak parayı almak zorunda kaldı.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

MUCİDİN ACILARI

Ertesi gün Lucien çıkış belgesini onaylattı, çobanpüskülü dalından bir baston satın aldı, Enfer Sokağı önünden on metelik verip iki tekerlekli bir arabaya bindi ve Longjumeau'ya vardı. Yolculuğunun ilk gününde Arpajon'a iki fersah mesafedeki bir çiftliğin ahırında uyudu. Orléans'a ulaştığında kendini daha ilk günden epey bıkkın ve yorgun hissediyordu ama üç frank karşılığında bir kayıkçı onu Tours'a kadar indirdi ve yol boyunca yiyeceğe sadece iki frank harcadı. Tours'dan Poitiers'ye kadar beş gün boyunca yürüdü. Poitiers'yi epey geçtikten sonra elinde sadece yüz metelik kalmıştı ama yoluna devam etmek için son gücünü kullanmaya hazırlandı. Bir gün bir düzlükte gece bastırınca orada yatmaya karar vermişti ki yolun aşağısından yamaca doğru tırmanan bir yolcu arabası fark etti. Arabacıya, yolculara ve arabacının yanına oturmuş uşağa görünmeden arkaya, iki paket arasına yerleşmeyi başardı ve sarsıntılara dayanabilecek biçimde yerleşerek uyuyakaldı. Sabah gözüne vuran güneşle ve bir sesle uyanınca Mansle'a geldiklerini anladı, on sekiz ay önce kalbi aşk, umut ve sevinçle dolu olarak Madam de Bargeton'u beklemeye geldiği küçük kasabaydı bu. Kendini toza bulanmış durumda, meraklıların ve arabacıların ortasında bulunca bir suçlamayla karşılaşacağını anladı; sıçrayıp ayağa kalktı ve tam konuşmaya başlayacaktı ki gözü arabadan inen iki yolcuya takıldı ve ağzını bile açamadı: Yeni Charente valisi Kont Sixte du Châtelet ile karısını, Louise de Nègrepelisse'i görmüştü.

– Tesadüfün bize hangi yol arkadaşını verdiğini bilseydik keşke! dedi kontes. Bizimle birlikte arabaya bininiz mösyö.

Lucien bu çifti hem alçakgönüllü hem de tehdit dolu bir bakışla, soğukça selamladı; ekmek ve sütle kahvaltı edebileceği, dinlenip geleceğe ilişkin planlar yapabileceği bir çiftliğe ulaşmak amacıyla Mansle'ın girişindeki bir kavşakta gözden kayboldu. Üç frangı vardı daha. *Papatyalar*'ın yazarı ateşinin de kamçılamasıyla uzun süre koştu; ırmak boyunca, giderek daha da güzelleşen çevresini seyrederek indi. Gün ortasına doğru, söğütlerle çevrili bir su yatağının bir çeşit göl oluşturduğu yere geldi. Kırlara özgü güzelliğiyle ruhunu harekete geçiren bu serin ve sık ağaçlıklı manzarayı izlemek için durdu. Irmağın kollarından biri üzerine yapılmış değirmene bitişik bir ev, ağaçlar arasında damkoruğuyla süslü saman damını sergiliyordu. Bu çocuksu evin cephesinde süs olarak birkaç yasemin, hanımeli ve şerbetçiotu vardı sadece; bütün çevresi çiçeklerle ve en gür bitkilerle parlıyordu. Suların en kabarmış olduğu zamanlarda bile nehrin toprak yola taşmasını engelleyen kaba kütükten bendin tuttuğu taşların üstünde güneşe serilmiş balık ağları gördü. Değirmenin ötesinde, bentlerden çağıldayarak akan suların arasındaki berrak suda ördekler yüzüyordu. Değirmenin rahatsız edici gürültüsü duyuluyordu. Şair kaba saba bir sedir üzerinde yün ören ve tavukları ürkütüp duran bir çocuğa göz kulak olan şişman bir ev kadını gördü.

– Hanımcağızım, dedi Lucien ona doğru ilerleyerek, çok yoruldum, ateşim var ve cebimde de sadece üç frangım var; esmer ekmekle süt verip bir hafta boyunca saman üstünde yatırır mısınız acaba? Bu arada aileme yazarım, ya bana para gönderirler ya da gelip beni buradan alırlar.

– Seve seve, dedi kadın, ama kocam isterse tabii. Hey küçük adam?

Değirmenci çıktı, Lucien'e baktı, piposunu ağzından çekip,

– Bir hafta için üç frank mı? Hiç almayalım daha iyi, dedi.

Şair bu nefis manzarayı izlerken içinden, "Belki de sonunda

ben de değirmenci olurum," diye geçirdi, sonra da değirmencinin karısının yaptığı yatağa yattı. Ev sahiplerini korkutacak kadar uyudu.

Ertesi sabah öğleye doğru değirmencinin karısı,

– Courtois, git bak şu delikanlı öldü mü yaşıyor mu? dedi. On dört saattir yatıyor, ben girmeye cesaret edemiyorum.

Değirmenci ağlarını ve balık tutma gereçlerini serme işini bitirdikten sonra,

– Sanıyorum bu güzel çocuk parasız pulsuz, sıska bir oyuncu olsa gerek, dedi.

– Bunu nasıl anladın küçük adam? dedi değirmencinin karısı.

– Yahu bu ne prens, ne bakan, ne vekil, ne piskopos; o zaman elleri nasıl oluyor da hiçbir iş yapmayanlarınki kadar beyaz olabiliyor?

Kaderin önceki gün gönderdiği misafir için yemek hazırlamış olan değirmencinin karısı,

– Öyleyse açlıktan uyanmaması şaşırtıcı, dedi. Bir oyuncu mu? diye sürdürdü. Nereye gidiyor acaba? Angoulême'de daha panayır da başlamadı.

Ne değirmenci ne de karısı oyuncu, prens ve piskopos dışında başka bir tür insan, hem prens hem de piskopos olan, muhteşem bir dinsel görünüme bürünmüş, hiçbir şey yapmıyor gibi görünen ama İnsanlık'ı bir kez iyi resmettiğinde onun üzerinde hâkimiyet kuran başka tür bir insan, Şair olabileceğini düşünebildi.

– Kim olabilir acaba? dedi Courtois karısına.

– Ona yer vermek tehlikeli olabilir mi ki? diye sordu değirmencinin karısı.

– Yok canım! Hırsızlar bundan daha çevik olur, öyle olsa çoktan soymuştu bizi, dedi değirmenci.

– Ne prensim, ne hırsızım, ne piskoposum ne de oyuncu-

yum, dedi Lucien acınacak bir halde birden ortaya çıkarak, kuşkusuz karıkocanın konuşmalarını pencereden duymuştu. Paris'ten buraya yayan gelmiş zavallı, yorgun bir gencim. Adım Lucien de Rubempré, Postel'in selefi Mösyö Chardon'un oğluyum. Kız kardeşim Angoulême'deki Mûrier Meydanı'nda matbaacı David Séchard'la evlidir.

– Bir dakika, dedi değirmenci. O matbaacı Marsac'ta kendi çiftliğini işleten yaşlı kurnazın oğlu mu?

– Ta kendisi, diye karşılık verdi Lucien.

– O nasıl bir baba öyle! Söylediklerine göre oğluna ait her şeyi satıyormuş, üstelik iki yüz bin franktan fazla parası var, *para küpü* de cabası.

Ruh ve beden uzun ve acılı bir mücadelede altüst olmuşken gücün tükendiği saatten sonra ya ölüm gelir ya da ölüme benzer bir tükeniş, ama karşı koymaya yetenekli kişiler işte o saatte güçlerini geri kazanır. Buna benzer bir bunalım geçirmek üzere olan Lucien, enişteşi David Séchard'ın başına gelen felaket haberini aldığı o anda bayılacak gibi oldu.

– Ah! Kardeşim! Ne yaptım ben! Alçağın biriyim!

Sonra ölmekte olan birinin solgunluğu ve bitkinliği içinde tahta bir sıranın üstüne çöktü; değirmencinin karısı koşup ona bir çanak süt getirdi ve içmesi için zorladı; ama Lucien değirmenciden yatağa gidebilmek için yardım etmesini rica etti, ölümünden dolayı onlara yaşatacağı sıkıntı nedeniyle özür diledi, çünkü son saatinin geldiğini sanıyordu. Ölümün hayaletini fark eden bu zarif şairin içine dinsel fikirler düştü: Papazı görmek, günah çıkarmak ve takdis edilmek istedi. Güzel bir yüze ve biçimli bir endama sahip bir çocuğun zayıf bir nefesle söylediği bu tür yakarışlar Madam Courtois'ya çok dokundu.

– Bana bak küçük adam, git hadi, atla atına Marsac hekimi Mösyö Marron'u al gel; gencin nesi varmış baksın, durumu hiç iyi gelmiyor bana, ayrıca papazı da getir; Mûrier Meydanı'nda-

ki şu matbaacı hakkında belki senden fazlasını biliyorlardır, Postel Mösyö Marron'un damadı çünkü.

Courtois gittikten sonra karısı tıpkı bütün köylüler gibi her tür hastalığın yiyecekle geçeceği fikrine saplanmış olduğundan Lucien'e bir şeyler yedirdi, o da itiraz etmedi, şiddetli vicdan azaplarına teslim etti kendini, böylelikle ruhsal bir ilaca benzeyen bu azaplar ters etki yaratıp onu çöküntüden kurtardı.

Courtois'nın değirmeni Marsac'a bir fersah uzaklıkta, Mansle ile Angoulême arasında kalıyordu, bu nedenle iyi kalpli değirmenci hekim ile Marsac papazını çabucak getirdi. Bu ikisi Lucien ile Madam de Bargeton arasındaki ilişkiyi biliyordu ve bütün Charente bölgesi bu hanımın evliliğinden ve yeni vali Kont Sixte du Châtelet ile birlikte Angoulême'e dönüşlerinden söz ediyordu; hekim de papaz da Mösyö de Bargeton'un dul karısının birlikte kaçtığı genç şairle evlenmemesinin nedenlerini bilmek için içlerinde büyük bir istek duyuyor, ayrıca eniştesi David Séchard'a yardım etmek için gelip gelmediğini de merak ediyorlardı. Böylece ölmekte olan şairin yardımına en kısa sürede koşmaları için merak, insaniyet, her şey bir araya gelmişti. Bu nedenle Courtois'nın gidişinden iki saat sonra Lucien değirmenin taşlı yolunda köy hekiminin iki tekerlekli berbat arabasının demir aksamının seslerini duydu. İki Marron (çünkü hekim papazın yeğeniydi) hemen yukarı çıktı. Böylelikle Lucien, o anda küçük bir bağ kasabasında komşuların birbirini tanıması gibi David Séchard'ın babasını yakından tanıyan kişileri karşısında gördü. Hekim ölmekte olan hastayı muayene edip nabzını dinledikten, diline baktıktan sonra değirmenci kadına gülümsedi ve bütün endişeleri giderdi.

– Madam Courtois, dedi, eğer mahzeninizde iyi bir şarabınız ve kilerinizde güzel bir yılanbalığınız varsa, ki olduğundan kuşkum yok, hastanıza verin, yalnızca halsizliği var, o kadar. Bunları yiyip içince hemen ayağa kalkacaktır.

– Ah mösyö, dedi Lucien, benim hastalığım bedenimde değil, ruhumda ve bu iyi kalpli insanlar kız kardeşim Madam Séchard'ın uğradığı felaketi söylediklerinde bu haber beni öldürdü! Tanrı aşkına, siz Madam Courtois'nın söylediği gibi kızınızı Postel'e vermişsiniz, David Séchard'ın işleri hakkında bir şeyler biliyorsunuzdur!

– Ama o hapiste olmalı, diye karşılık verdi hekim, babası yardım etmeyi reddetti...

– Hapiste mi dediniz. Neden?

– Paris'ten gelmiş ve herhalde ödemeyi unuttuğu senetler yüzünden, çünkü söylediklerine göre artık ne yaptığını bilemez olmuş, diye cevap verdi Mösyö Marron.

– Rica ederim beni papazla yalnız bırakın, dedi yüz ifadesi ciddi biçimde değişen şair.

Hekim, değirmenci ve karısı çıktılar. Lucien yaşlı papazla yalnız kaldığını görünce haykırdı:

– Yaklaştığını hissettiğim ölümü hak ettim ben ve artık kendini dinin kollarına atmaktan başka çaresi olmayan koca sefilin biriyim. İki kardeşimin, çünkü David Séchard benim için bir kardeştir, ikisinin de celladı ben oldum mösyö! David'in ödeyemediği senetleri ben düzenlemiştim... Onu mahvettim. İçine düştüğüm korkunç sefalette bu suçu unutmuşum. Bu senetler için açılan dava bir milyoner sayesinde durdurulmuştu, ödedi sanmıştım, demek öyle olmamış!

Ve Lucien başına gelen felaketleri anlattı. Bu şiiri gerçekten de şairlere yaraşır bir anlatımla tamamladıktan sonra, hâlâ bir çare bulup bulamayacağını anlayabilmek için papazdan Angoulême'e gitmesini, kız kardeşini ve Madam Chardon'u görüp durumun tam olarak ne olduğunu öğrenmesini rica etti.

– Siz dönünceye kadar hayatta kalabilirim mösyö, dedi gözyaşları içinde ağlayarak. Eğer annem, kız kardeşim, David beni reddetmezlerse, işte ancak o zaman kurtulurum ölümden!

Parislinin güzel konuşması, bu korkunç itiraf yüzünden akan yaşlar, dertleri yüzünden neredeyse can çekişen bu solgun ve yakışıklı delikanlı, insanın dayanabileceğinin de ötesindeki talihsizliklerin hikâyesi, her şey papazın merhametini ve ilgisini uyandırdı.

– Paris'te olduğu gibi taşrada da söylenenlerin sadece yarısına inanılmalıdır mösyö, dedi. Angoulême'den üç fersah ötede kesinlikle yanlış olması gereken bir dedikodudan dehşete kapılmayın. Komşumuz Yaşlı Séchard Marsac'tan birkaç gün önce ayrıldı, işte belki de oğlunun işlerini yoluna koymaya çalışıyordur. Ben Angoulême'e gidip aileniz nezdinde itiraflarınızla, pişmanlığınızla sizi savunacağım ve buraya gelip size onların yanına dönüp dönemeyeceğinizi söyleyeceğim.

Papaz, on sekiz aydır Lucien'in çok kez pişmanlık duyduğunu ve bu pişmanlığının çok iyi oynanmış bir oyundan, ama iyi niyetle oynanmış bir oyundan ibaret olduğunu bilemezdi! Papazdan sonra hekim geldi. Hastada tehlikesi geçmeye başlayan bir sinir bunalımı teşhis eden yeğen, amcası kadar teselli ediciydi ve sonunda hastayı kendini toparlaması için ikna etti.

Yöreyi ve alışkanlıklarını bilen papaz Mansle'a gitti, orada Ruffec'ten Angoulême'e giden araba kısa sürede geldi ve bu arabaya bindi. Yaşlı papaz, eskiden güzel Ève'in talibi olarak matbaacıya rakip çıkmış olan, Houmeau eczacısı küçük yeğeni Postel'den David Séchard hakkında bilgi almayı düşünüyordu. En alık kişi bile, yaşlı adamın o zamanlar Ruffec ile Angoulême arasında işleyen o korkunç ve iğrenç arabadan inmesine yardım eden ufak tefek eczacının gösterdiği özene bakıp Mösyö ve Madam Postel'in refahlarının onun mirasına bağlı olduğunu hemen anlardı.

– Yemek yediniz mi, bir şey ister misiniz? Sizi hiç beklemiyorduk, bizim için çok hoş bir sürpriz oldu...

Bin bir soru soruldu. Madam Postel Houmeau'lu eczacının

karısı olmak için yaratılmıştı. Ufak tefek Postel'in boyundaydı ve köyde büyümüş bir kızın kırmızı yanaklarına sahipti; sıradan biriydi ve bütün güzelliği tazeliğindeydi. Alnının epey üstünden başlayan kızıl saçları, yuvarlak bir suratın sadeliğiyle uyum içindeki tavırları ve konuşması, neredeyse sarı gözleri, her şeyi, onunla gelecekteki serveti için evlenildiğini gösteriyordu. Bu nedenle bir yıllık evlilikten sonra ipleri eline geçirmişti ve bu vârisi bulmaktan büyük mutluluk duyan Postel'i avucunun içine almıştı. Madam Léonie Postel, kızlık soyadıyla Marron, yaşlı papazın, hekimin ve Postel'in aşkı olan, babasına ve annesine benzeyen çirkin bir oğlan çocuğunu emziriyordu.

– Ee amca, dedi Léonie, hiçbir şey yemek istemiyorsunuz ve daha girmeden gideceğinizi söylüyorsunuz. Peki ama Angoulême'e neden geldiniz?

Saygıdeğer din adamı Ève ile David Séchard'ın adlarını söyler söylemez Postel kızardı ve Léonie ufak tefek adama, kocasını tamamen avucunun içinde tutan bir kadının geleceğini düşünsün, geçmişini unutmasın diye kıskançlıkla dolu o zorlayıcı bakışıyla baktı.

– Bu insanlar size ne yaptı ki işlerine karışıyorsunuz? dedi açıkça görünen bir sertlikle.

– Zor durumdalarmış kızım, diye cevap veren papaz Postel'e Lucien'in Courtois'larda ne durumda olduğunu ayrıntısıyla anlattı.

– Ya! diye haykırdı Postel. Demek Paris'ten bu halde dönmüş ha! Zavallı çocuk! Oysa akıllıydı, çok hırslıydı! Demek buğday almaya gidip saman bile bulamamış! İyi ama buraya ne diye gelmiş? Kız kardeşi sefaletin pençesine düştü, çünkü David ve Lucien de dahil bütün o dâhiler ticaretten hiç anlamaz. Mahkemede onun davası görüldü ve yargıç olarak kararını imzalamak zorunda kaldım! Çok zor geldi bana! Lucien'in şimdiki haliyle kız kardeşine gidip gidemeyeceğini bilemem, ama

her ne olursa olsun burada eskiden kaldığı küçük oda boş, ben ona o odayı seve seve veririm.

Papaz üç köşeli şapkasını takıp Léonie'nin kucağında uyuyan çocuğu öptükten sonra dükkândan çıkarken,

– Peki Postel, dedi.

– Akşam yemeğini herhalde bizimle yersiniz, dedi Madam Postel, çünkü bu insanların işlerini çözmek isteseniz de hemen bitiremeyeceksiniz. Kocam sizi küçük atlı arabasıyla kasabaya bırakır.

Karıkoca değerli büyük amcalarının Angoulême'e doğru gidişini izledi.

– Yaşına göre iyi görünüyor, dedi eczacı.

Saygıdeğer din adamı Angoulême'in yokuşlarını tırmanırken el atacağı o çıkarlar yumağını açıklamak yararsız olmayacaktır.

Lucien'in gidişinden sonra David Séchard, ressamların *İncil* yazarının yanında resmettikleri öküz kadar cesur ve zeki Ève'in ona elini ve kalbini verdiği günlerde bir akşam Charente Irmağı'nda, baraj kıyısında otururlarken kendinden çok Ève ve Lucien için istediği o büyük servete hemen ulaşmak istedi. Karısını layık olduğu zarif ve zengin bir hayata kavuşturmak, güçlü kollarıyla kardeşinin tutkularına destek olmak... İşte gözlerinin önünde ateşten harflerle yazılmış plan buydu. Gazeteler, siyaset, kitapçılığın ve edebiyatın, bilimlerin muazzam gelişimi, ülke çıkarlarının açık açık tartışılmaya başlaması, Restorasyon Dönemi yerleşmiş gibi göründüğünde ortaya çıkan bütün bu toplumsal hareketler, Devrim'in başında ünlü Ouvrard'ın benzer nedenlerle karaborsacılığını yaptığı kâğıt miktarının on katının üretilmesini gerektiriyordu. Ancak 1821 yılında kâğıtçılar Fransa'da çok sayıdaydı, bunları tek elde tutmayı kimse aklından geçirmiyordu, ama Ouvrard bu kâğıtçıların ürettiklerini ele geçirdikten sonra belli başlı fab-

rikalara sahip oldu. David bu türlü işlere girişebilmek için ne cesarete ne sermayeye sahipti. O tarihlerde İngiltere'de uzunlamasına kâğıt üretim makineleri işlemeye başlamıştı. Böylece kâğıtçılığı Fransız uygarlığının ihtiyaçlarına uygun hale getirmek en acil işti, ama kâğıt ticareti her şeyi tartışmaya açıyor, sürekli olarak her kafadan bir ses çıkmasına neden oluyordu ki bu tam bir felakettir, çünkü bir konuyu durmaksızın tartışan halklar çabuk harekete geçemez. İşte, ne tuhaf bir tesadüftür ki Lucien onurunu ve zekâsını darmadağın etme pahasına gazeteciliğin o devasa çarkları arasına girerken David Séchard da kendini matbaasının köşesinde, gündelik yayıncılığın hareketlerinin içinde buluyor, bunun maddi sonuçlarıyla karşılaşıyordu. Araçları o yüzyılın anlayışının yöneldiği ürünlerle uyumlu hale getirmek istiyordu. Ayrıca ucuz kâğıt üretimiyle servet arayarak doğrusunu yapıyordu, çünkü olaylar onun öngörüsünü doğrulamıştı. Şu son on beş yıl boyunca patent vermekle görevli resmi daire, kâğıt üretiminde kullanılacak sözde keşiflerle ilgili yüzden fazla başvuru aldı. Bu gösterişsiz ama muazzam bir kâr sağlayacak keşfe olan inancı giderek daha da artan David, kayınbiraderinin Paris'e gidişinden sonra bu sorunu çözmek isteyen herkesin düştüğü saplantılı arayışın içinde buldu kendini. Elinde avucunda ne varsa evliliğe ve Lucien'in Paris yolculuğuna harcadığı için evliliğinin başında en büyük sefalete düştü. Matbaasının ihtiyaçları için bin frank ayırmıştı ve aynı miktarda da eczacı Postel'e borcu vardı. Böylece bu derin düşünürün iki sorunu vardı: Önce ucuza çıkacak bir kâğıt icat etmek gerekiyordu, hem de çabuk; aslında icadın gelirini hane halkının ve ticaretin ihtiyaçlarına ayırmalıydı. Oysa hem saklanması gereken yoksulluğun, hem yiyecek ekmeği olmayan bir aile tablosunun, hem de matbaacılık gibi her gün titizlik isteyen bir mesleğin gereklerinin yarattığı acımasız kaygıları silkip atacak ve aynı zamanda da her geçen gün en ince araş-

tırmaları boşa çıkaran bir sırrın peşine düşmüş bilginin hırsı ve sarhoşluğuyla bilinmezin topraklarını arşınlayabilecek bir beyin nasıl bir beyin olabilir? Ne yazık! Görüleceği gibi, mucitlerin katlanması gereken başka kötülükler de vardır; işsiz güçsüz, beceriksiz nankör kitlenin bir dâhinin karşısına geçip şunları söylemesi de cabası:

– O mucit olmak için doğmuştu, başka bir iş gelmezdi elinden. Nasıl ki prens, prens doğdu diye övülemezse, onun icat ettiği şeyi de övmeye gerek yoktur! Doğal yeteneğini kullanıyor sadece! Zaten karşılığını da çalışması sırasında almış oluyor.

Evlilik bir genç kızda derin ruhsal ve fiziksel çalkantılara neden olur, ama orta sınıfın burjuva koşulları içinde evlenince yepyeni konuları ve işleri öğrenmesi gerekir; bu nedenle harekete geçmeden önce gözlem yapmakla geçireceği bir dönem olacaktır mutlaka. David'in karısına duyduğu aşk ne yazık ki onun bu öğrenme dönemini geciktirdi, ne düğünün ertesinde ne de sonraki günlerde işlerin durumunu ona anlatmaya cesaret edebildi. Babasının cimriliği yüzünden içine düştüğü sıkıntıya karşın balayının tadını, mesleğinin zorluklarından söz edip bir tüccar karısına gerekecek bilgileri vererek kaçırmaya içi el vermedi. Bu nedenle elindeki tek varlığı olan bin frank atölyeden çok ailesi tarafından har vurulup harman savruldu. David'in umursamazlığı ve karısının bilgisizliği dört ay sürdü! Uyanış korkunç oldu. David'in Postel'e verdiği senedin vadesi bitince, aile kendini beş parasız buluverdi ve Ève bu borcun nedenini iyi biliyordu, hem de ödemek için düğün takılarını ve gümüş sofra takımlarını feda edecek kadar. Borcun ödendiği günün akşamı Ève, David'le işleri konusunda konuşmak istedi, çünkü bir zamanlar sözünü ettiği konu yüzünden matbaasıyla ilgilenmediğini fark etmişti. Evliliklerinin ikinci ayından itibaren David zamanının büyük bölümünü avlunun ucundaki çatı altında, ruloları eritmekte kullandığı küçük odada geçirmeye

başlamıştı. Angoulême'e gelişinden üç ay sonra harfleri basmaya yarayan yuvarlak mürekkep topları yerine mürekkebin güçlü zamk ve macunla yapılmış rulolar yardımıyla biçimlenip dağıldığı masa ve silindir mürekkebi kullanmıştı. Matbaacılıktaki bu ilk yenilik o denli kesindi ki sonuçlarını görür görmez Cointet Kardeşler bu yöntemi benimsediler. David mutfaktan bozma bu odanın ortak duvarına bakır hazneli bir fırın yaslamıştı; paslı kalıpları duvar boyunca dizilmiş olan ve iki kez eritmediği ruloları eritirken daha az kömür yakmayı amaçlıyordu. Bu odaya iç kısmı sac levhayla sağlamlaştırılmış meşeden sağlam bir kapı takmakla kalmamış, ayrıca içeride yaptığı işlerin dışarıdan görülmemesi için, ışığın geldiği pis çerçevelerin yerine buzlu cam taktırmıştı. Ève'in David'e gelecekleri konusunda söylediği ilk cümleden sonra David ona kaygıyla baktı, sözünü keserek şöyle dedi:

– Yavrucuğum, bomboş bir atölyenin ve içinde bulunduğum ticari tükenişin senin aklına neler getirebileceğini biliyorum, ama, dedi onu odalarının penceresine götürüp gizemli odayı göstererek, servetimiz orada işte... Birkaç ay daha sıkıntı çekeceğiz ama sabırla katlanacağız. Senin de bildiğin, bütün yoksulluğumuza son verecek şu endüstri meselesini çözeyim.

David o kadar iyiydi ki, bir tek sözüyle dile getirdiği bağlılığı o denli gerçekti ki bütün kadınlar gibi günlük giderlerin sıkıntısı içindeki zavallı kadın kocasını aile işlerinden kurtarmayı görev saydı; bu nedenle annesiyle kadın kadına sohbet ederek elişleri yapmakla yetindiği mavi beyaz odadan çıkıp atölyenin dibine, matbaacılığın ticari işleyişini inceleyebileceği iki ahşap kafesten birine indi. Hamile bir kadın için kahramanlık değil miydi bu? Bu ilk aylarda David'in işlemeyen matbaasından o zamana kadar işler için gerekli olan işçiler ayrılmış, birer birer işi bırakmışlardı. İşlerle boğuşup duran Cointet Kardeşler sadece dolgun gündelik almayı uman böl-

ge işçilerini değil, aynı zamanda Bordeaux'dan gelen ve kendilerini çıraklık koşullarından muaf sayılacak kadar becerikli gören birkaç işçiyi de çalıştırıyordu. Ève Séchard matbaasının sunabileceği işgücü kaynaklarını gözden geçirince sadece üç kişi bulabildi. Önce Cérizet, David'in Paris'ten yanında getirdiği çırak; sonra eve bir bekçi köpeği kadar bağlı Marion; son olarak da Kolb, bir zamanlar Didot'ların yanında ayak işlerine bakmış olan bir Alsace'lı. Askerliğe çağrıldıktan sonra Kolb tesadüfler sonucu kendini Angoulême'de bulmuş, tam askerliği bitecekken David onu bir resmigeçit sırasında tanımıştı. Kolb, David'i görmeye gitti ve şişko Marion'a tutuldu, onda kendi sınıfından bir adamın bir kadında aradığı bütün nitelikleri bulmuştu: yanakları al al kadının güçlü sağlığı, Marion'un bir *harf kalıbını* kaldırmasını sağlayan erkeksi gücü, Alsace'lıların çok önem verdikleri o dinsel dürüstlüğü, iyi bir kişiliği açığa çıkaran efendilere bağlılığı, nihayet bin franklık küçük servetini ve taşraya özgü bir temizlikteki çamaşırlarını ve elbiselerini borçlu olduğu tutumluluğu. Otuz altı yaşındaki şişman ve sağlıklı Marion'un, beş ayak yedi parmak boyundaki sapasağlam, kale gibi bu zırhlı süvari erinin gösterdiği ilgiden epeyce gönlü okşandı ve ona doğal olarak matbaacı olma düşüncesini aşıladı. Alsace'lının terhis zamanı gelene kadar Marion ve David onu epeyce yetenekli ama yine de okuma yazma bilmeyen bir *Ayı* haline getirdiler. Bu üç aylık süre boyunca *kent işi* denen işler Cérizet'nin yetiştirebileceğinden fazlaydı. Hem yazar, hem sayfa düzenleyici hem de dizgici olarak Cérizet, Kant'ın muazzam bir üçlü olarak adlandırdığı işi başarıyordu: Dizgi yapıyor, yanlışları düzeltiyor, siparişleri kaydediyor ve faturaları hazırlıyordu; ancak işi olmadığında, atölyenin ucundaki kafesinde, bir afiş ya da *davetiye* siparişi beklerken çoğunlukla roman okurdu. Séchard Baba'nın yetiştirdiği Marion kâğıdı hazırlar, ıslatır, Kolb'a basımda yardım eder, yayar, kenarlarını keser ve aynı

zamanda sabahın köründe çarşıya çıkarak mutfak işlerinden de geri kalmazdı.

Ève, Cérizet'ye ilk altı aylık hesabı verdiği zaman gelirin sekiz yüz frank olduğunu gördü. Gündelikleri birinin iki diğerinin üç frank olan Cérizet ile Kolb'un günlük üç frank olan masrafları altı yüz frank ediyordu. Oysa üretilen ve teslim edilen işlerin gerektirdiği malzeme yüz küsur frangı bulduğundan Ève, evliliğinin ilk altı ayında David'in kiralarını, aletleri ve ruhsatının oluşturduğu faizi, Marion'un aylıklarını, mürekkebi ve bir matbaacının elde etmesi gereken kârları kaybetmiş olduğunu açıkça gördü; David baskı vidasını yumuşatmak için baskı platiniyle kâğıt arasına yerleştirilen kare kumaşlara, örtülere gönderme olarak matbaacılık dilinde *kumaş* denen bütün o şeyleri yitirmişti. Ève matbaanın yapabilecekleri ile elde edilen sonucu anladıktan sonra hem kâğıt üreticisi, hem gazeteci hem de matbaacı olan, piskoposluktan ruhsat almış ve belediye ile valiliğin işlerini yapan Cointet Kardeşler'in o yıkıcı faaliyeti yüzünden eriyen bu atölyenin ne kadar az kaynağının olduğunu anladı. İki yıl önce baba oğul Séchard'ın yirmi iki bin franga sattıkları gazete o zaman yılda on sekiz bin frank gelir getiriyordu. Ève, Séchard matbaasına ayakta kalmasını sağlayacak ama rekabet etmesine yetmeyecek miktarda iş veren Cointet Kardeşler'in göstermelik cömertliklerinin ardındaki hesapları anladı. İşlerin yönetimini devralırken bütün değerlerin tam bir listesini çıkardı. Atölyeyi derleyip toplama, temizleme ve düzenleme işini Kolb, Marion ve Cérizet'ye verdi. Sonra David'in, arkasında çarşaflara sarılmış kocaman bir paket taşıyan yaşlı bir kadınla kırlara yaptığı geziden döndüğü bir günün akşamı Ève, ona Séchard Baba'nın kendilerine bıraktığı eski püskü eşyalardan yararlanma konusunu sordu. Madam Séchard kocasının öğüdüne uyarak bulduğu ve türlerine göre ayırdığı bütün atık kâğıtları, köylülerin kulübelerinin duvarlarına ya-

pıştırdıkları Gezgin Yahudi, Şeytan Robert, Güzel Maguelonne gibi renkli halk masallarını ve birkaç dinsel mucize öyküsünü iki sütün ve tek sayfa üstüne basmakta kullandı. Ève, Kolb'u seyyar satıcı haline getirdi. Cérizet bir an bile durmadan, sabahtan akşama kadar, bu çocukça yazılmış sayfaları ve kaba süslerini dizdi. Marion baskı işine yetiyordu. Madam Chardon bütün ev işlerini üstlendi, çünkü Ève gravürleri boyuyordu. İki ay içinde Kolb'un çabaları ve dürüstlüğü sayesinde Madam Séchard Angoulême'in on iki fersah çevresinde, üretimi otuz franga mal olan ve her biri iki kuruştan üç yüz frank gelir sağlayan üç bin sayfa sattı. Ama bütün kulübeler ve meyhaneler bu gravürlerle kaplanınca başka bir kazanç yolu bulmak gerekti, çünkü Alsace'lı kent dışında dolaşmazdı. Matbaada her yeri araştıran Ève her şeyin işaretlerle, resimlerle, kırmızı, siyah ya da mavi gravürlerle gösterildiği *Çoban Yıllığı* denen yıllığın basımı için gerekli şekiller koleksiyonunu buldu. Okuma yazma bilmeyen Yaşlı Séchard okuma bilmeyenlere yönelik olan bu kitabı basarak çok para kazanmıştı. Bir kuruşa satılan bu yıllık altmış dört kez katlanmış bir yapraktan oluşur ve bu da yüz yirmi sekiz sayfalık bir kitap eder. Özellikle küçük taşra matbaalarının uğraştığı bir üretim biçimi olan tek yapraklı duvar resimlerinin gördüğü ilgiden çok mutlu olan Madam Séchard *Çoban Yıllığı*'nı fazla sayıda basmaya girişti, kazandıklarını bu işe verdi. Fransa'da her yıl birkaç bin adet satılan *Çoban Yıllığı*'nın kâğıdı *Liège Yıllığı*'nın kâğıdından daha kabadır ve bir topu yaklaşık dört franktır. Böylece beş yüz sayfadan oluşan bir top kâğıt basıldığında, sayfası bir kuruştan yirmi beş franga satılmış olur. Madam Séchard ilk baskı için yüz top kullanmaya karar verdi, bu da satılacak elli bin yıllık ve elde edilecek iki bin franklık gelir demekti. Bu denli derin biçimde işe dalmış biri gibi dalgın olmasına karşın David atölyesine göz attığında bir baskı makinesinin homurdandığını ve Cérizet'nin Madam

Séchard'ın denetimi altında, hep ayakta dizgi yaptığını görünce şaşırıp kaldı. Ève'in girişti̇ği işlere bakmak üzere atölyeye girdiği gün ise yıllık basma işini mükemmel bulan kocasının onayını alan Ève için bu güzel bir zafer oldu. Bu nedenle David her şeyin göze hitap ettiği yıllığın görünümü için gerekli olan çeşitli renklerdeki mürekkeplerin kullanılışı konusunda bilgiler vereceğini söyledi. Nihayet bu kendi çapında büyük iş konusunda elinden geldiğince karısına yardım etmek için o gizemli atölyesinde ruloları bizzat kendisi kalıba dökmek istedi.

Bu hummalı çalışmanın başlangıcında Lucien'in annesine, kız kardeşine ve eniştesine, Paris'teki başarısızlığını ve sıkıntılarını yazdığı üzücü mektuplar geldi. Böylelikle bu şımarık çocuğa üç yüz frank göndererek Ève, Madam Chardon ve David'in, her birinin kendi payına şaire kanını sunduğu anlaşılabilir. Bu haberlerle mahvolan ve canla başla çalışmasına karşın azıcık kazanmaktan umutsuzluğa düşen Ève, genç evlilerin sevincini zirveye ulaştıran olayı korku duymaksızın karşılayamadı. Anne olmak üzere olduğunu anlayınca içinden, "Ya sevgili David'ciğimin çalışmaları ben doğum yapıncaya kadar sonuç vermezse? Zavallı matbaamızın yeni canlanan işlerini kim yürütür?" diye geçiriyordu.

Çoban Yıllığı bir ocaktan önce bitmeliydi, ama dizgi işinin tamamını üstlenmiş olan Cérizet bu işi o denli yavaş yapıyordu ki matbaacılık konusunda yeterli bilgisi olmayan Madam Séchard çaresizlik içinde Parisliyi seyretmekle yetiniyordu. Büyük Paris Yetimhanesi'nden gelme bir öksüz olan Cérizet, Didot'ların matbaasına çırak verilmişti. On dört yaşından on yedisine kadar onu en becerikli işçilerinden birinin yanına veren, ona çıraklık ve baskı yardımcılığı yaptıran Séchard'ın Seyyid'i oldu, çünkü David zeki bulduğu Cérizet'yle içtenlikle ilgileniyordu ve yoksulluk yüzünden yiyemediği şekerlerden alıp onu sevindirerek sevgisini kazanmıştı. Epey sevimli,

sinsice suratı, kızıl saçları ve bulanık mavi gözleriyle Cérizet, Angoumois bölgesinin başkentine Parisli alışkanlıklarını getirmişti. Keskin ve alaycı zekâsı, kurnazlığı yüzünden herkesin ürktüğü biriydi. Gerek büyüdükçe koruyucusuna daha fazla güven verdiğinden gerekse matbaacının taşranın etkisini göz önüne aldığından, Angoulême'de David tarafından daha az denetim altında tutulan Cérizet velinimetinden habersiz üç dört küçük işçi kızın kasketli Don Juan'ı haline gelmiş ve bütünüyle yoldan çıkmıştı. Paris kabarelerinden edindiği ahlak anlayışına göre kişisel çıkarı tek kural olarak benimsemişti. Zaten halk arasında dendiği gibi gelecek yıl *kura çekecek* olan Cérizet kendini meslek sahibi olarak görmüyordu; bu nedenle altı ay sonra asker olacağını ve o zaman da hiçbir alacaklının peşine düşmeyeceğini düşünerek borçlandı. David bu çocuğa, ustası olarak ya da onunla ilgilendiği için değil, bu eski Paris serserisi ondaki yüksek zekâyı takdir ettiği için bir ölçüye kadar sözünü geçirebiliyordu. Kısa süre sonra Cérizet, Cointet'nin işçileriyle dostluk kurdu, onların kılık kıyafetlerine, belki de alt sınıflarda üst sınıflarda olduğundan daha etkili olan aynı mahalle zihniyetine kapılıyordu. Onlarla içli dışlı olunca David'in ona aşıladığı az sayıdaki iyi ilkeyi de kaybetti; bununla birlikte, Séchard'ın eski matbaasındaki Ayıların küçümsemek için kullandıkları adıyla atölyedeki *takunyalar* konusunda ona takıldıklarında ve var olan tek ahşap baskı makinesinin müsveddeleri basmaya yaradığı Cointet'lerin devasa atölyesindeki muhteşem makineleri gösterdiklerinde David'in tarafını tutuyor ve gururlu bir edayla *palavracıların* suratlarına şöyle haykırıyordu: "Benim saf adam, takunyalarıyla sizin dua kitabından başka iş çıkarmayan demir yığınlarının gittiği yoldan daha fazlasını gidecek! Bir sır peşinde o, Fransa ve Navarre matbaaları bu sırrı alabilmek için kapısında sıra olacak!" Onlar da, "Vay kırk meteliklik sefil dizgici, o zamana kadar bir ütücü kadın sana burjuvalık eder," diye kar-

şılık veriyordu. "Eh," diyordu Cérizet, "hiç olmazsa güzel, ayrıca sizin burjuvaların öküz suratlarına bakmaktan daha iyidir." "Karısının güzelliği karnını doyuruyor mu?" Bu dostça tartışmaların yapıldığı meyhane çevresinde ya da matbaa kapısında, Cointet Kardeşler'in kulağına Séchard matbaasının durumuyla ilgili bazı söylentiler çalındı; Ève'in giriştiği işi öğrendiler ve bu zavallı kadını refaha ulaştırabilecek bir girişimin gidişini durdurmayı gerekli gördüler. İki kardeş, "Şuna haddini bildirelim de ticaretten tiksinsin," dediler. Matbaayı yöneten iki Cointet Cérizet'yi buldu ve ona sayfa başı şu kadar fiyatla, bastıkları eserleri okumaya yetişemeyen kendi dizgicilerinin işini hafifletmek üzere müsvedde okuma işini teklif etti. Cérizet geceleri birkaç saat çalışarak David Séchard'a bütün gün çalıştığında aldığı paradan daha fazlasını Cointet Kardeşler'den aldı. Bunun ardından, kendisinde büyük yetenekler bulan ve çıkarlarına bu kadar ters bir yerde çalıştığı için ona acıdıklarını söyleyen Cointet'ler ile Cérizet arasında başka ilişkiler kuruldu. Cointet'lerden biri bir gün ona, "Günde altı frank kazanabileceğiniz bir matbaaya mürettip başı olabilir ve zekânız sayesinde ticarete girecek duruma bile gelebilirdiniz," dedi. "İyi bir başmürettip olmanın bana ne yararı olur?" diye sordu Cérizet. "Yetimim ben. Gelecek yıl askere gidiyorum ve eğer kurada çıkarsam askerlik bedelini kim öder ki..." "Eğer yararlı olursanız," dedi zengin matbaacı, "özgürlüğünüz için ödenecek bedeli avans olarak neden ödemesinler?" "Bunu herhalde benim Saf yapacak değil," dedi Cérizet. "Eh, kim bilir, belki de aradığı sırrı bulur..." Bu cümle dinleyende en kötü niyetleri uyandıracak biçimde söylenmişti; bu yüzden Cérizet kâğıt üreticisine en ağır soru anlamına gelecek bir bakış fırlattı. Burjuvanın sustuğunu görünce, "Ne işle uğraştığını bilmiyorum," karşılığını verdi dikkatlice, "ama herhalde kasasını sermayeyle dolduracak biri değil o!" "Alın şunları dostum," dedi matbaacı, piskoposluk

gazetesinden altı sayfa alıp Cérizet'ye uzatarak, "bunları yarına kadar düzeltirseniz on sekiz frank alırsınız. Biz kötü insanlar değiliz, rakibimizin dizgicisine para kazandırıyoruz! Aslında Madam Séchard'ın *Çoban Yıllığı* işine girmesine izin verip onun mahvına neden olabilirdik; eh, bizim de bir *Çoban Yıllığı* basımına başladığımızı ve piyasaya bizden önce kitap süremeyeceğini söylemenize izin veriyoruz..." İşte şimdi Cérizet'nin yıllık dizme işini neden ağırdan aldığı anlaşılacaktır.

Cointet'lerin zavallı küçük işini bulandırdıklarını öğrenen Ève korkuya kapıldı ve Cérizet'nin, kendisini bekleyen rekabeti epeyce ikiyüzlü bir tarzda haber vermesini bağlılığın bir kanıtı olarak görmek istedi, ama kısa süre sonra elindeki tek dizgicide yaşına bağlamak istediği bir merakın izlerini fark etti.

– Cérizet, dedi bir sabah, kapı eşiğinde durup Séchard'ın geçmesini bekliyor, elinde ne var diye görmeye çalışıyorsunuz, ruloları eritmek üzere atölyeden çıktığında ise yıllığımızın dizgisini bitirmek yerine avluya bakıyorsunuz. Bütün bunlar iyi değil, özellikle de karısı olduğum halde onun sırlarına saygı duyduğumu ve çalışmalarına kendini rahatça versin diye onca sıkıntı çektiğimi gördüğünüz halde. Bu kadar zaman yitirmeseydiniz yıllık bitmiş olacak ve Kolb satmaya başlayacaktı, o zaman Cointet'ler yüzünden zarara uğramayacaktık.

– Eh madam, dedi Cérizet, burada günde kazandığım kırk meteliğe karşılık size yüz metelik tutarında dizgi yapmam yetmiyor mu! Ama akşamları Cointet Kardeşler'in işinde okuduğum müsveddeler de olmasa karnımı makinenin sesleriyle doyururdum herhalde.

Cérizet'nin yakınmalarından çok konuşmasındaki kabalığa, tehditkâr tavrına ve bakışlarındaki saldırganlığa sinirlenen Ève,

– Bu yaşta nankörlüğe başlamışsınız, dedi, hayatta kendi yolunuzu bulursunuz siz.

– Herhalde kadın bir burjuvanın emrinde olmam, öyle olsa her ay otuz gün çekmez.

Kadınlık gururunun yaralandığını hisseden Ève, Cérizet'ye yıldırım gibi bir bakış fırlattı ve odasına çıktı.

– Dostum, dedi David'e yemeğe geldiğinde, şu Cérizet hergelesinden emin misin?

– Cérizet, diye cevap verdi David, benim adamımdır, ben yetiştirdim onu, kopya tutturdum, dizginin başına oturttum, kısaca şimdi ne olabildiyse her şeyini bana borçlu! Bir babaya çocuğundan emin olup olmadığı sorulur muymuş...

Ève kocasına Cérizet'nin Cointet'ler hesabına müsvedde okuduğunu söyledi.

– Zavallı çocuk, dedi David hata yaptığını kabullenen bir ustanın alçakgönüllülüğüyle, elbette onun da geçimini sağlaması gerek.

– Evet dostum, ama işte Kolb ile Cérizet arasındaki fark bu; Kolb her gün yirmi fersah yol yürüyor, on beş yirmi metelik harcıyor, yedi sekiz frank, kimi kez dokuz franklık kâğıt satıyor ve harcamalarını çıktıktan sonra benden sadece yirmi metelik istiyor. Kolb, Cointet'lerde bir baskı makinesi çubuğu çekmektense elini keser ve bin ekü bile verseler senin avluya attığın şeylere gidip de bakmaz; Cérizet ise bunları yerden alıp inceliyor.

Güzel ruhlu insanlar kötülüğe, nankörlüğe zor inanır, insan ahlaksızlığının ne denli büyük olabileceğini anlamadan önce ağır dersler almaları gerekir; bu konuda eğitimleri tamamlandığında da küçümsemenin son noktası olan hoşgörüye yükselirler.

– Yok canım! diye haykırdı David. Parisli çocuğun merakı işte!

– Eh, peki dostum, bana bir iyilik yap da atölyeye in, senin çocuğun bir aydır dizdiklerine bak ve bana bu ay içinde bizim yıllığı tamamlamış olması gerekmez miydi, söyle...

Yemekten sonra David yıllığın sekiz günde dizilmiş olması gerektiğini kabul etti; sonra Cointet'lerin benzer bir yıllık hazırladığını öğrenince karısının yardımına koştu: Kolb'un duvar resimleri satışını durdurdu ve atölyenin bütün işlerini ele aldı; kendi eliyle bir kalıp hazırladı, bunu Marion ile Kolb basarlarken kendisi de Cérizet'yle öbürünü bastı, bir yandan da çeşitli renklerdeki mürekkeple yapılan baskıların başında durdu. Her renk ayrı bir baskı gerektiriyordu. Yani dört farklı renk dört ayrı baskı demekti. Bir kez yerine dört kez basılan *Çoban Yıllığı* öyle pahalıya patlar ki bu yüzden hep işçilik ve matbaaya yatırılan sermaye faizlerinin sıfır olduğu taşra matbaalarında basılır. Ne denli kaba saba olsa da bu ürün güzel eserleri basan matbaalarda bulunmaz. Yaşlı Séchard'ın emekliye ayrılmasından sonra ilk kez bu eski atölyede iki baskı makinesinin birden çalıştığı görülüyordu. Yıllık kendi çapında bir başyapıt olmasına karşın Ève bunu yine de iki meteliğe vermek zorunda kalmıştı, çünkü Cointet'ler kendi yıllıklarını işportacıya üç santime veriyordu; Ève satıcı masrafından kâr etti, çünkü satışı doğrudan Kolb'a yaptırıyordu ama iş düşündüğü gibi gitmedi. Güzel patronunun güvensizliğiyle karşılaşan Cérizet içinden ona düşman kesildi ve kendi kendine, "Benden kuşkulanıyorsun, öcümü alacağım!" dedi. Paris veledi böyledir işte. Böylelikle Cérizet, her akşam gidip bürolarından alıp getirdiği ve sabahları da geri verdiği müsveddeleri okuma işi karşılığında Cointet Kardeşler'den epey yüksek ücretler alıyordu. Her gün onlarla biraz daha fazla sohbet ediyor, giderek samimi oluyordu, sonunda kendisine yem olarak atılan askerlik görevinden kurtulma fırsatını sezmeye başladı; Cointet'ler daha onu yoldan çıkarmaya girişmemişken ispiyonculuğa ve David'in aradığı sırla ilgili bilgi edinmeye dair sözleri ilk o söyledi.

Cérizet'ye ne kadar az güvenebileceğini görünce endişelenen ve başka Kolb bulamayacağını bilen Ève, kalbi aşkla dolu

kadının sezgisiyle bir casus olarak gördüğü tek dizgiciye yol vermeye razı oldu; ancak bu matbaasının ölümü anlamına geldiğinden başka bir cesurca karar aldı: David Séchard'ın, Cointet'lerin ve neredeyse bölgenin bütün kâğıt üreticilerinin ilişkilerini sağlayan Métivier'ye bir mektup yazıp Paris'teki *Journal de la Librairie*'ye şu ilanı vermesini istedi: "Angoulême'de devren satılık çalışır halde matbaa. Malzeme ve ruhsatıyla birlikte devredilecektir. Koşulları öğrenmek için Serpente Sokağı'nda Mösyö Métivier'ye başvurunuz." İlanın bulunduğu gazeteyi okuyan Cointet'ler birbirlerine,

– Bu genç kadıncağız akılsız değilmiş, dediler, ona geçimini sağlayacak bir para verip matbaasını ele geçirmenin zamanı geldi; yoksa David'in yerini alacak kişi bize rakip olabilir, ayrıca bir gözümüzün bu atölyede olması çıkarımıza.

Bu düşüncelerle hareket eden Cointet Kardeşler David Séchard ile konuşmaya geldi. İki kardeşin görüşmeye geldiğini gören Ève yaptığı kurnazlığın çabucak işe yaramasına çok sevindi, çünkü iki kardeş Mösyö Séchard'a kendisi hesaplarına basım yapmayı önermeye geldiklerini gizlemedi: İşleri başlarından aşkındı, baskı makineleri işlere yetişemiyordu, Bordeaux'dan işçi çağırmışlardı ve ellerinde David'in üç makinesini çalıştıracak kadar iş vardı. Cérizet, David'e Cointet Kardeşler'in geldiğini haber vermeye gittiğinde,

– Beyler, dedi Ève, kocam Didot'larda dürüst, çalışkan, mükemmel işçiler tanımıştır, kuşkusuz en iyilerinden birine yerini bırakacaktır... Bize yaptırdığınız işte yılda bin frank kaybetmektense yirmi bin franga matbaasını satıp yılda bin frank gelir elde etmek daha iyi değil mi? Zaten bizim matbaaya ait olan o küçük yıllık işini kıskanmak niye?

– Peki ama madam, neden bize haber vermediniz? O zaman sizinle rekabete girmezdik, dedi nezaketle Büyük Cointet deneni.

– Hadi ama beyler, siz yıllığınıza, Cérizet'den benim yıllık yaptığımı öğrendikten sonra başladınız.

Ève bu sözleri heyecanla söylerken Büyük Cointet denen kardeşe dik dik baktı ve onu gözlerini indirmeye zorladı. Böylece Cérizet'nin ihanetinin kanıtını elde etmiş oldu.

Kâğıt fabrikasının ve işin yöneticisi olan bu Cointet, matbayı büyük bir zekâyla yöneten ama yeteneği bir albayın yeteneğine benzetilebilecek kardeşi Jean'dan daha usta bir tüccardı; Boniface, Jean'ın başkomutanlığını kabul ettiği bir generaldi. Kuru ve zayıf, mum gibi sarı ve kırmızı lekelerle kaplı, ince dudaklı, gözleri kedilerinkine benzeyen Boniface hiç öfkelenmezdi; en kaba küfürleri bile keşiş sakinliğiyle dinler ve tatlı bir sesle karşılık verirdi. Ayine gider, günah çıkarır, kutsal ekmek ve şarap törenine katılırdı. Dalkavukça davranışların, yumuşak bir görüntünün ardında bir rahibin sabrını ve hırsını, zenginlik ve onura susamışlığıyla yerinde duramayan bir tüccarın açgözlülüğünü gizlerdi. 1820'den itibaren Büyük Cointet burjuva sınıfının 1830'da elde ettiği her şeyi ister olmuştu. Aristokrasiye karşı kinle dolu, dine ilgisizdi; Bonaparte ne kadar Montanyar[21] ise o da o kadar sofuydu. Omurgası, karşısında küçük, alçakgönüllü ve saygılı oluverdiği soylular ve idareciler önünde mükemmel bir esneklikle eğiliyordu. Son olarak bu adamı değeri iş hayatına alışkın kişilerce iyi anlaşılan bir özellikle betimlemek gerekirse, toprağın, yapıların beyaz olduğu ve güneş ışığının zemin yüksekliği yüzünden daha da yoğunlaştığı bir kentte gözlerinin kamaşmasını engellemek bahanesiyle, aslında bakışlarını gizlemek için mavi camlı gözlükler taktığını söyleyelim. Boyu ortanın biraz üstünde olmasına karşın, iş yoğunluğundan ezilmiş bir doğayı ve sürekli kaynaşıp duran düşüncelerini belli eden zayıflığı yüzünden uzun gö-

[21] Fransız Devrimi sırasında oluşan siyasi bir grup.

rünüyordu. Cizvitlere benzeyen yüz ifadesi, din adamlarınınki gibi kesilmiş düz, gri, uzun saçları yedi yıldır hep aynı siyah pantolon, siyah çorap, siyah bir yelek ve kahverengi bezden yapılmış bir *levit*'ten (o bölgede redingota verilen ad) oluşan giysilerle tamamlanıyordu. Şişman Cointet dedikleri diğer kardeşinden ayırmak için ona Büyük Cointet diyorlar, böylelikle ikisi de çekinilecek insanlar olan iki kardeş arasındaki hem boy hem de yetenek farkını anlatmış oluyorlardı. Gerçekten de Jean Cointet, Angoulême güneşiyle esmerleşmiş, Flaman yüzlü sevimli şişman, ufak tefek, kısa boylu, Sancho gibi göbekli bu çocuk, dudaklarında hiç bitmeyen tebessüm ve kalın omuzlarıyla ağabeyinin tam zıddıydı. Jean sadece yüz ifadesi ve zekâ bakımından kardeşinden ayrılmakla kalmıyor, neredeyse liberal düşünceler besliyordu; Merkez Sol'u tutuyor, kiliseye yalnızca pazar günleri gidiyor ve liberal tüccarlarla iyi anlaşıyordu. Houmeau'lu bazı tüccarlar bu görüş ayrılığının iki kardeş tarafından oynanan bir oyun olduğunu ileri sürerdi. Büyük Cointet kardeşinin görünüşteki saflığından ustalıkla yararlanıyor, Jean'ı bir topuz gibi kullanıyordu. Jean sert sözler söylemeyi, ağabeyinin iyi huyluluğuna uymayan işleri yapmayı üstlenmişti. Jean öfke bölümünü idare ediyor, öfkeleniyor, kabul edilmez tekliflerde bulunuyor, bu da kardeşinin tekliflerini daha makul gösteriyordu ve işte böylece er geç hedeflerine ulaşıyorlardı.

Ève kadınlara özgü beceriyle iki kardeşin kişiliğini kısa sürede tahmin etmişti; bu nedenle böyle tehlikeli hasımlar karşısında tetikte duruyordu. Karısının haberdar ettiği David düşmanlarının önerilerini dalgın dalgın dinledi.

– Karımla anlaşın siz, dedi küçük laboratuvarına gitmek üzere camlı bölmeden çıkarken, o matbaa işlerini benden daha iyi biliyor. Ben bu işletmeden daha kârlı olacak bir işle uğraşıyorum, bu sayede sizin yüzünüzden uğradığım kayıpları karşılayabileceğim...

– Nasıl peki? diye sordu Şişman Cointet gülerek.

Ève dikkatli olmasını öğütler gibi kocasına baktı.

– Hepiniz, siz ve kâğıt kullanan herkes bana muhtaç kalacaksınız, diye karşılık verdi.

– Peki neymiş bu aradığınız? diye sordu Benoît-Boniface Cointet.

Boniface bu soruyu tatlı ve imalı bir tavırla sorunca Ève cevap vermemesini ya da hiçbir anlamı olmayan bir cevap vermesini söylercesine kocasına baktı yeniden.

– Bugünkü maliyetinin yarısına kâğıt üretmenin yollarını arıyorum...

Ve iki kardeşin birbirlerine bakıp bakışlarıyla Boniface'ın, "Bu adam bir mucit olmalı; bu çapta olup da boş duran biri olmaz! Ondan yararlanalım!" dediğini, Jean'ınsa yine bakışlarıyla, "Peki ama nasıl?" diye sorduğunu göremeden çıkıp gitti.

– David bana nasıl davranıyorsa size de öyle davrandı, dedi Madam Séchard. Ben de merak ettiğimde herhalde adımdan çekiniyor ve bir tasarıdan başka bir şey olmayan bu cümleyi suratıma çarpıyor.

– Kocanız bu tasarıyı gerçekleştirebilirse elbette matbaadan kazanacağından daha fazla serveti kısa sürede kazanır. Ayrıca onun bu işletmeyi ihmal etmesine şaşırmıyorum artık, diye söze girdi Boniface, bir kerestenin üstüne oturmuş ekmeğini sarımsakla ovan Kolb'un bulunduğu boş atölyeye dönerek. Ama bu matbaanın çalışkan, hareketli, hırslı bir rakibin eline geçmesi pek işimize gelmez, hem belki de anlaşabiliriz. Örneğin, Paris'te yaptıkları gibi malzemelerinizi belirli bir ücret karşılığında bizim için ama sizin adınız altında çalışacak işçilerimizden birine kiraya vermeye razı olursanız, biz de bu işçiye size iyi bir kira vermesini ve küçük kârlar elde etmesini sağlayacak kadar iş veririz...

– Bu, paranın miktarına bağlı, dedi Ève Séchard. Ne ve-

receksiniz? diye ekledi Boniface'a planını gayet iyi anladığını gösterecek biçimde bakarak.

– Peki siz ne istiyorsunuz? dedi heyecanla Jean Cointet.

– Altı ay için üç bin frank, dedi Ève.

– Ama sevgili küçükhanım, siz matbaanızı yirmi bin franga satmaktan söz ediyordunuz, diye karşılık verdi Boniface tatlılıkla. Yirmi bin frangın faiz getirisi yüzde altıdan sadece bin iki yüz frank eder.

Ève bir süre dondu kaldı ve ticaret hayatında ağzı sıkı olmanın değerini o anda anladı.

– Baskı makinelerini, harflerimizi kullanacaksınız, ben bunlarla hâlâ küçük işler çıkarabiliyorum, diye girdi söze Ève, ayrıca bizi hiç de hediyelere boğan biri olmayan Mösyö Séchard'a kira ödüyoruz.

İki saatlik bir mücadeleden sonra Ève altı ay için iki bin frank koparabildi, bin frangı peşin ödenecekti. Her şey karara bağlanınca iki kardeş ona matbaalarını Cérizet'ye kiralamayı düşündüklerini söyledi. Ève bir an şaşkınlığını gizleyemedi.

– Atölyeyi tanıyan birini almak daha iyi, değil mi? dedi Şişman Cointet.

Ève iki kardeşi cevap vermeden selamladı ve Cérizet'yi bizzat gözetleyeceğine dair kendine söz verdi.

– Eh işte, düşmanlarımız yerimizi elimizden aldı, dedi David ona imzalanacak sözleşmeleri akşam yemeğinde gösteren karısına.

– Yok canım, dedi karısı, Kolb ile Marion'un bağlılıklarına kefilim; ikisi her şeye göz kulak olur. Zaten bize pahalıya mal olan sanayi makinelerinden dört bin frank gelir elde edeceğiz, umutlarını gerçekleştirmek için önünde bir yıl oluyor böylece!

– Bana barajda söylediğin gibi, sen icat peşinde koşan birinin karısı olmalıymışsın, dedi Séchard karısının elini şefkatle tutarak.

David'in ailesi kışı geçirmeye yetecek paraya sahip oluyordu, ama Cérizet'nin gözetimine ve farkında olmadan Büyük Cointet'nin emrine girmiş oluyordu.

– Artık elimizdeler, dedi kâğıt fabrikası idarecisi matbaacı kardeşine. Bu zavallı insanlar matbaadan kira almaya alışacak, buna güvenip borca girecekler. Altı ay sonra kira sözleşmesini yenilemeyiz, o zaman biz de o dâhinin aklında ne olduğunu öğreniriz, çünkü ona kendisini borçtan kurtarmak için icadını ortak işletmeyi öneririz.

Eğer kurnaz tüccarın biri bu *ortak işletme* sözünü söylerken Büyük Cointet'yi görseydi, birleşme tehlikesinin nikâh dairesinde ticaret mahkemesindekinden daha az olduğunu anlardı. Bu acımasız avcıların avlarının peşine çoktan düşmüş olmaları yeterli değil miydi? Kolb ile Marion'un yardım ettiği David ve karısı bir Boniface Cointet'nin kurnazlıklarıyla baş edebilir miydi?

Madam Séchard'ın doğum zamanı geldiğinde, Lucien'in gönderdiği beş yüz frank Cérizet'nin ikinci ödemesiyle birleştirilince bütün giderleri karşılamaya yetti. Lucien tarafından unutulduklarını sanan Ève, annesi ve David o zaman, gazetecilik işine girmesi Angoulême'de Paris'tekinden daha büyük bir gürültü koparan şairin ilk başarılarından duydukları sevince denk bir sevince boğuldular.

Aldatıcı bir güvenlik içinde uyuyakalan David, kayınbiraderinden şu mektubu aldığında ayakları üstünde sendeledi.

> Sevgili David, Métivier'den adıma senin tarafından imzalanmış ve bana ciro edilmiş üç senedi, bir, iki, üç ay vadeli üç senet karşılığında aldım. Bu alışveriş ile intihar arasında, hiç kuşkusuz seni çok sıkıntıya düşürecek bu korkunç çareyi seçtim. Sana nasıl bir ihtiyaç içinde olduğumu açıklayacağım ve zaten vadesi geldiğinde paraları sana göndermeye gayret edeceğim.

Mektubumu yak, kız kardeşime, anneme hiçbir şey söyleme, çünkü çok iyi bildiğim kahramanlığına güvendiğimi itiraf ediyorum.

Umutsuzluk içindeki kardeşin,

LUCIEN DE RUBEMPRE

– Zavallı kardeşin çok sıkıntı içinde, dedi David o sırada yeni doğum yapmış karısına. Ona bir, iki, üç ay vadeli üç senet yolladım; bir yere not al.

Sonra karısının isteyebileceği açıklamalardan kurtulmak için kırlarda gezmeye çıktı. Ama bu acı dolu cümleyi annesiyle yorumlarken zaten ağabeyinden altı aydan beri ses çıkmamasından çok endişeli olan Ève öylesine kötü hislere kapıldı ki bunları gidermek için umutsuzluğun telkin ettiği o girişimlerden birinde bulundu. Mösyö de Rastignac'ın oğlu ailesinin yanında birkaç gün geçirmeye gelmiş ve Lucien hakkında oldukça kötü konuşmuştu; bu sözler onları aktaranlar tarafından da yorumlanarak gazetecinin kardeşi ve annesinin kulağına kadar gelmişti. Ève Mösyö de Rastignac'ın evine gitti, oğullarıyla görüşme sağlamaları ricasında bulundu, ona bütün endişelerini anlattı, Paris'te Lucien'in durumu hakkındaki gerçekleri sordu. Bir an içinde Ève kardeşinin Coralie'yle ilişkisini, D'Arthez'e ihaneti yüzünden Michel Chrestien'le düellosunu, nihayet Lucien'in zeki bir züppe tarafından zehirlenmiş hayatının bütün ayrıntılarını öğrendi; bu züppe kini ve kıskançlığına merhamet görünümü vermeyi, taşıdığı bu kin ve kıskançlığı büyük bir adamın geleceği hakkında endişeye kapılmış bir vatanseverin dostluğu kılığına büründürmeyi ve o denli acımasızca başı derde sokulmuş Angoulême'li bir çocuğun yeteneğine duyulan içten hayranlık görüntüsü altına sokmayı başarmıştı. Lucien'in yaptığı ve kendisine en yüksek mevkilerden kişilerin koruyuculuğuna, Rubempré armasını ve adını sağlayacak bir kraliyet

emrinin yırtılmasına mal olan hatalardan söz etti.

– Madam, eğer kardeşinize doğru yolu gösteren olsaydı bugün onur payelerinin yolunda ve Madam de Bargeton'un kocası olurdu, ama ne yapalım işte... Madam de Bargeton'u terk etti, ona hakaretlerde bulundu! O da pek istemese de Kontes Sixte de Châtelet oldu çünkü Lucien'i seviyordu.

– Olacak şey mi bu? diye haykırdı Madam Séchard.

– Kardeşiniz lüks ve başarının ilk ışıklarıyla gözleri kör olmuş bir kartal yavrusudur. Bir kartal düşmeye başlayınca hangi uçurumun dibine yuvarlanacağını kim bilebilir ki? Büyük bir adamın düşüşü ulaştığı yükseklik yüzündendir her zaman.

Ève yüreğini bir ok gibi delip geçen bu son sözle dehşete kapılmış halde eve döndü. Ruhunun en hassas yerlerinden yaralanmıştı, derin mi derin bir sessizliğe gömülüp köşesine çekildi ama emzirdiği çocuğun alnına yaşlar dökülüyordu. Aile düşüncesinin ortaya çıkardığı ve hayatla birlikte doğan hayallerden vazgeçmek o kadar zordu ki Ève, Eugène de Rastignac'a güvenmedi, gerçek bir dost sesi duymak istedi. Bu yüzden Lucien'in topluluğa tutkuyla bağlı olduğu zamanlarda adresini verdiği D'Arthez'e dokunaklı bir mektup yazdı ve şu cevabı aldı:

Madam,

Bana ağabeyiniz mösyönün Paris'te sürdüğü hayata dair gerçeği soruyorsunuz, geleceği konusunda aydınlanmak istiyorsunuz ve size açık açık anlatmamı sağlamak için Mösyö de Rastignac'ın size anlattıklarını tekrarlıyor, bunların doğru olup olmadığını soruyorsunuz. Benimle ilgili meselede madam, Rastignac'ın söylediklerini Lucien'in lehine düzeltmek gerekiyor. Ağabeyiniz vicdan azabı çekti, kitabımın eleştirisini gösterdi, partisinin emirlerine karşı gelip çok sevdiği birinin içine düşeceği tehlikeyi düşünerek bunu yayımlamaya bir türlü karar veremediğini söyledi. Ne yazık

madam, bir yazarın görevi tutkuları tahmin etmektir, çünkü onları ifade edince zafere ulaşır; böylece bir metres ile bir dost arasında kalındığında dostun feda edileceğini anladım. Ağabeyinizin suçunu kolaylaştırdım, *hakaret dolu* yazıyı kendim düzelttim ve onayladım. Bana Lucien'in saygımı ve dostluğumu koruyup korumadığını soruyorsunuz. Burada buna cevap vermek zor. Ağabeyiniz sonunda kaybolup gideceği bir yola girdi. Şu an bile ona acıyorum; bir süre sonra onu isteyerek unutacağım, şimdiye kadar yapmış oldukları değil de yapacakları yüzünden. Sizin Lucien'iniz bir şiir adamı ama şair değil, düş kuruyor ama düşünmüyor, kımıldıyor ama yaratmıyor. Nihayet izin verirseniz şunu söyleyeyim, Lucien Fransızlardaki o en kötü kusura sahip, kendini göstermeyi seven kadınsı bir erkek. Bu yüzden de Lucien arkadaşlarından hep en iyilerini zekâsını göstermek için feda edecek. Yarın şeytanla bir anlaşma imzalamaktan çekinmeyecek, eğer bu anlaşma birkaç yıllığına parlak ve lüks dolu bir hayat sağlıyorsa. Zaten kendi geleceğini bir oyuncu kadınla ortalık yerde yaşadığı geçici zevklere değişmedi mi? Şu sıralarda bu kadının gençliği, güzelliği, kendisine bağlılığı, zira taparcasına seviyor onu, işte bunlar, ne zaferin, ne başarının, ne servetin sosyeteye kabul ettireceği tehlikeleri gizliyor ondan. İşte böyle, her yeni gönül eğlencesinde ağabeyiniz tıpkı bugün gibi o ânın zevklerinden başka bir şey düşünmeyecek. Merak etmeyin, Lucien suç işleyecek kadar ileri gitmez hiç, buna gücü olmaz; ama işlenmiş bir suçu üstlenir, tehlikelerini ayırıp zevkini paylaşır ve bu da herkes, en aşağılık kişiler için bile korkunçtur. Kendini küçümseyecek, pişman olacak ama gerek duyduğunda yeniden başlayacak, çünkü onda irade yok, şehvetin baştan çıkarmaları karşısında, en küçük hevesini yerine getirme konusunda güçsüz o. Bütün şiir adamları gibi tembel

olduğu için güçlükleri yenmek yerine üstünü örtmekle beceri gösterdiğini sanıyor. Bir zaman cesaret gösterir, başka zaman korkaklık ve korkaklığını yermek ne denli gereksizse, cesaretini övmek de o denli yersizdir. Lucien telleri hava durumuna göre gerilip gevşeyen bir arptır çünkü. Bir öfke ya da mutluluk ânında güzel bir kitap yazabilir ve o denli istediği başarıya duyarsız kalabilir. Paris'e geldiği ilk günlerden itibaren, ahlak sahibi olmayan ama edebi hayatın güçlükleri ortasında becerisi ve deneyimiyle gözleri kamaştıran bir delikanlının eline düştü. Bu hokkabaz Lucien'i tamamen baştan çıkardı, onursuz bir hayata sürükledi, ne yazık ki aşk bu hayatı güzelliğiyle örtmüştü. Çok kolay duyulan hayranlık duygusu bir zayıflık belirtisidir; bir ip cambazıyla bir şaire aynı para ödenmemelidir. Lucien'e başarıyı ele geçirmek yerine savaşı kabul etmeyi, orkestranın bir çalgısı olmak yerine arenaya atılmasını öğütleyenlerin cesareti ve onurunun bir yana bırakılıp edebi entrika ile düzenbazlığın yeğlenmiş olması hepimizi yaraladı. Madam, toplum kendine özgü bir gariplikle bu tür insanlara karşı hoşgörüyle doludur: Onları sever, onların görünürdeki yetilerinin peşine takılır, karşılığında bir şey istemez, bütün kusurlarını affeder, üstün yönlerini görmek isteyerek onlara eksiksiz yapıdakilerin yararlanacakları faydalar sunar, nihayet şımarık çocuklara benzetir onları. Aksine, eksiksiz yapıdaki kişiler için sınırsız bir acımasızlık sergiler. Toplum bu denli adaletsiz görünen bu davranışında aslında belki de yücelik gösterir. Zevkten başka bir şey beklemeksizin maskaralarla eğlenir, sonra da unutuverir; büyüklük önünde diz çökmek için ondan tanrısal mükemmellikler ister. Her şeyin kendi yasası vardır: Ebedi mücevher lekesiz olmalıdır, modanın bir anlık yaratımı hafif, tuhaf ve içeriksiz olmalıdır. Bu nedenle Lucien belki de kusurlarına karşın mükemmel bir başarı

kazanır, bunun için sevindirici bir rastlantıdan yararlanması ya da iyi kişilerle birlikte olması yetebilir, ama bir kötülük meleği karşısına çıkarsa cehennemin dibine gider. Çok hafif bir zemin üzerine işlenmiş, güzel niteliklerden oluşan bir nakıştır o; yaş çiçekleri alır götürür, bir gün geriye sadece kumaş kalır ve eğer kumaş kötüyse paçavra gibi görünür. Lucien genç olduğu sürece hoşa gidecektir ama peki otuz yaşına gelince durumu ne olur? İşte onu içtenlikle sevenlerin sormaları gereken soru budur. Lucien hakkında böyle düşünen bir tek ben olsaydım belki de bu içtenliğimle size bu denli acı yaşatmazdım, ama ısrarla sorduğunuz soruları belirsiz cevaplarla geçiştirmek demek, mektubu hüzünlü bir çığlık olan size ve fazla güven duyduğunuz bana yakışmaması bir yana, Lucien'i tanımış olan dostlarım bu yargıda fikir birliği içindedir. Bu yüzden sonu ne denli korkunç olursa olsun gerçeği söylemeyi bir görevi yerine getirmek olarak gördüm. Lucien'den her şey, hem kötülük hem iyilik beklenir. Bu mektubu tek cümleyle özetleyen düşüncemiz budur. Eğer hayatının şu sıralarda epey sefil, epey kadere bağlı rastlantıları bu şairi size geri getirirse, onu ailenizin içinde tutmak için bütün etkinizi kullanın, çünkü kişiliği sağlamlaşıncaya kadar Paris onun için tehlikeli olacak. Size ve kocanıza "koruyucu meleklerim" derdi ve belki de unuttu sizleri, ama fırtınayla yenilmiş halde, sığınacak bir tek ailesi kaldığı anda sizi hatırlayacaktır, bunun için kalbinizdeki yerini koruyun madam, ihtiyacı olacak.

Değerli niteliklerinizi bilen ve bir anne gibi hissettiğiniz endişelere fazlasıyla saygı duyan bu adamın size saygılarını iletmesine izin verin.

Sadık hizmetkârınız,

D'ARTHEZ

Ève bu cevabı okuduktan iki gün sonra bir sütanne tutmak zorunda kaldı, sütü kesiliyordu. Ağabeyini bir tanrı gibi gördükten sonra şimdi de en güzel yeteneklerini kullandığı için yoldan çıktığını görüyordu; nihayet ona göre ağabeyi batağın içindeydi. Bu soylu yaratık taşranın bir köşesinde henüz o denli saf, o denli ışıltılı kalan aile yuvasında geçerli olan bütün o evcil inançlarla, bütün inceliklerle ve dürüstlükle kendini yatıştırmayı bilemiyordu. David öngörülerinde haklıydı demek ki. Ève o bembeyaz alnına kurşuni gölgeler düşüren kederi, iki âşığın oluşturduğu yuvada her şeyin konuşulduğu o sade sohbetlerden birinde kocasına açtığı zaman David teselli edici sözler söyledi. Karısının güzel göğsünün acı yüzünden kuruyuşunu ve bu umutsuz annenin annelik görevini yapamadığını gördüğünde gözünde yaşlar belirmesine karşın yine de karısına umut vererek onu yatıştırdı.

– Bak yavrucuğum, ağabeyin hayal gücüyle günah işledi. Bir şairin morlu mavili onur giysisini istemesi o kadar doğal ki, eğlencelere o denli heyecanla, istekle koşar ki! Bu kuş ışıltıya, lükse o denli iyi niyetle kapılır ki Tanrı onu toplumun mahkûm ettiği yerde bağışlar!

– Ama bizi öldürüyor o! diye haykırdı zavallı kadın.

Umutsuzluk yüzünden karısının tahammül sınırına dayandığını ama kısa süre sonra Lucien'e duyduğu sevginin geri döneceğini anlama akıllılığını gösteren iyi kalpli David,

– Bugün bizi öldürüyor ama birkaç ay önce de başarısının ürünlerini göndererek bizi kurtarıyordu, dedi. Mercier yaklaşık elli yıl önceki *Paris Tablosu* adlı eserinde edebiyatın, şiirin, felsefe ve bilimlerin, beynin yarattığı ürünlerin bir adamın karnını hiçbir zaman doyuramayacağını söylemişti. Lucien de şair olarak beş yüzyıllık bir deneyime inanmadı. Mürekkeple sulanan ekinler ancak on, on iki yıl sonra ürün verir (o da verirse), Lucien ise otu ekin sandı. Hiç olmazsa hayatı öğrenir.

Bir kadın tarafından aldatıldıktan sonra hem o çevrelerin hem de sahte dostlukların oyuncağı olmuş. Elde ettiği deneyimi pahalıya ödedi, işte hepsi bu. Atalarımız şöyle der: "Bir ailenin oğlu kulakları yerinde ve onuru sağlam dönmüş olsun da, her şey yolunda demektir..."

– Onur mu! diye haykırdı Ève. Yazık! Lucien'de ne çok erdem eksik kaldı! Vicdanının aksini yazmış! En iyi arkadaşına saldırmış! Bir oyuncunun parasını kabul etmiş! Onunla birlikte dolaşmış! Bizi de sefalet içinde bıraktı!

– Ah! Bu bir şey değil! diye bağırdı David ve birden sustu.

Kayınbiraderinin düzenlediği sahte senet işini az kalsın ağzından kaçıyordu ve ne yazık ki Ève onun bu hareketini fark edince belirsiz endişelere kapıldı.

– Nasıl bir şey değil? diye karşılık verdi Ève. Peki üç bin frangı nasıl ödeyeceğiz?

– Önce, dedi David, matbaanın işletme kira sözleşmesini Cérizet'yle yenileriz. Altı aydır Cointet'ler için yaptığı işlerin karşılığından aldığı yüzde on beş gelir altı yüz frank etti, ayrıca ufak tefek baskı işlerinden de beş yüz frank kazanmasını bildi.

– Eğer Cointet'ler bunu biliyorsa belki de sözleşmeyi yenilemezler, ondan korkarlar, dedi Ève, çünkü Cérizet tehlikeli bir adam.

– Eh, ne yapalım! diye bağırdı Séchard. Birkaç gün içinde zengin olacağız! Lucien bir zengin olsun meleğim, artık sadece erdemleri kalacak...

– Ah, David! Dostum, dostum, bak nasıl bir söz kaçırdın ağzından! Lucien sefaletin pençesinde kötülüğe karşı güçsüz kalacak demek ki! Sen de onun hakkında Mösyö D'Arthez gibi düşünüyorsun! Güç olmadan üstünlük olmaz, Lucien ise zayıf... Baştan çıkarılmaması gereken bir melek, nedir işte...

– Eh! O ancak kendi çevresinde, kendi küresinde, kendi gökyüzünde güzel olan bir doğaya sahip. Lucien mücadele için

yaratılmamış. Ben onu mücadeleden uzak tutacağım. İşte bak, sonuca öyle yaklaştım ki sana bazı şeyleri gösterebilirim.

Cebinden sekize katlanmış kâğıt tabakası boyunda birkaç beyaz kâğıt çıkardı, gururla sallayıp karısının dizleri üstüne koydu.

– Bu kâğıdın *grand-raisin* formasından bir topu beş franktan fazlaya mal olmayacak, dedi kâğıtları çocuksu bir şaşkınlıkla izleyen Ève'in eline tutuşturarak.

– Peki ama bu denemeleri nasıl yaptın? dedi Ève.

– Marion'dan aldığım eski bir kıl kalburla, diye cevap verdi.

– Peki aradığını tam bulamadın mı daha? diye sordu Ève.

– Sorun üretim değil, kâğıt hamurunun maliyet fiyatı. Ne yazık ki yavrum, ben bu zor yola en geç giren kişiyim. Madam Masson daha 1794 yılında basılı kâğıtları beyaz kâğıtlara dönüştürme denemeleri yapıyordu, başardı ama ne pahasına! İngiltere'de Salisbury Markizi 1800'e doğru, yani 1801'de Fransa'da Séguin gibi kâğıt üretiminde saman kullanmaya çalışıyordu. Bizim şu bildiğin kamış, *arundo phragmitis*, diyerek elindeki sayfaları çıkardı. Ama ısırgan otlarını, devedikenlerini kullanacağım, çünkü hammaddenin ucuz olmasını sağlamak için bataklıklarla çorak topraklardan gelecek bitkilere başvurmak gerekir, bunlar yok pahasına alınır. Esas sır bu sapların nasıl hazırlanacağında yatıyor. Şimdilik benim işlem çok basit değil. Olsun! Bu güçlüğe karşın Fransız kâğıtçılığına edebiyatımızın da sahip olduğu ayrıcalığı sağlayacağıma ve onu tıpkı İngilizlerin demiri, yağı ya da adi çömlekçiliği tekel haline getirmesi gibi ülkemizin tekeline alacağıma eminim. Kâğıtçılığın Jacquart'ı olacağım.

Ève, David'in sadeliğiyle daha da artan bir heyecan ve hayranlık içinde yerinden kalktı, kollarını açtı ve kocasını kucakladı, başını omzuna dayayarak göğsüne bastırdı.

– Sanki çoktan bulmuşum gibi beni ödüllendiriyorsun, dedi David.

Ève cevap olarak gözyaşlarıyla ıslanmış güzel yüzünü gösterdi ve bir süre konuşamadan kalakaldı.

– Ben seni deha olduğun için değil, beni teselli ettiğin için kucaklıyorum! Düşmüş bir ünün karşısına yükselen bir ün çıkarıyorsun. Bir ağabeyin düşkünlüklerinin bende yarattığı üzüntülerin karşısına kocanın büyüklüğünü koyuyorsun... Evet, Graindorge'lar gibi, Rouvet'ler gibi, Van Robais'ler gibi, bize kızılkök boyasını kazandıran İranlı gibi, bana sözünü ettiğin bütün o insanlar gibi, bir endüstriyi mükemmelleştirirken adları bilinmemiş bütün o insanlar gibi büyük olacaksın.

– Ne yapıyorlar acaba şu saatte? diyordu Boniface.

Büyük Cointet, Cérizet ile birlikte, muslin perde üzerine düşen karıkocanın gölgelerini inceleyerek Mûrier Meydanı'nda geziniyordu, çünkü eski patronunun en küçük hareketini gözetlemekle görevli Cérizet'yle her gün gece yarısı buluşup konuşuyordu.

– Herhalde bu sabah ürettiği kâğıtları gösteriyor ona, diye cevap verdi Cérizet.

– Hangi hammaddeyi kullandı? diye sordu kâğıt üreticisi.

– Kestirmek imkânsız, dedi Cérizet, çatıda delik açtım, tırmandım ve benim saf adamı gece boyunca hamurunu bakır kazanda kaynatırken gördüm; bir köşeye yığılmış malzemeleri çok inceledim ama gördüğüm tek şey hammaddenin keten elyafı yığınlarına benzediğiydi...

– Daha ileri gitmeyin, dedi Boniface casusuna babacan bir tonla, dürüstlük olmaz bu! Madam Séchard sizden matbaa işletme sözleşmesini yenilemenizi isteyecek, ona ruhsat ve malzeme değerinin yarısını önerin, kabul ederlerse gelip beni bulun. Her durumda işleri sürüncemede bırakın... paraları yok çünkü.

– Tek metelikleri yok, dedi Cérizet.

– Tek metelikleri bile yok, diye tekrarladı Cointet ve içinden, "Elimdeler artık," dedi.

Métivier işletmesiyle Cointet Kardeşler işletmesi kâğıt komisyonculuğu ve kâğıtçılık-matbaacılık işleriyle birlikte bankerlik de yapıyorlardı; bu unvan için patent parası ödemekten de kaçınırlardı. Maliye gizli bankacılık işleri yapanları, örneğin Paris'te beş yüz franga mal olan bankacılık ruhsatı almaya zorlayacak kadar ticaret işlerini denetlemenin yolunu bulamamıştı henüz. Ama Cointet Kardeşler ve Métivier, borsada dedikleri gibi, *kaçak* çalışmalarına karşın aralarında Paris, Bordeaux, Angoulême piyasalarında dört ayda birkaç yüz bin frank çevirmekten geri durmuyorlardı. Oysa tam da o akşam, Cointet Kardeşler Paris'ten Lucien'in yazdığı üç bin franklık sahte senedi almışlardı. Büyük Cointet bu borç üzerine, ilerde görüleceği gibi, sabırlı ve yoksul mucidin aleyhine hemen korkunç bir tertibe girişmişti.

Ertesi gün sabahın yedisinde Boniface Cointet büyük kâğıt fabrikasını besleyen ve gürültüsü bütün konuşmaları bastıran su borusu boyunca geziniyordu. Orada yirmi dokuz yaşında ve altı haftadan beri Angoulême asliye mahkemesinde dava vekili olan Pierre Petit-Claud adında birini bekliyordu.

– Siz David Séchard ile aynı dönemde Angoulême Lisesi'nde miydiniz? diye sordu Büyük Cointet genç avukatı selamlayarak.

Zengin fabrikatörün çağrısına karşılık vermemeyi aklından geçirmemiş olan genç adam,

– Evet mösyö, dedi adımlarını Cointet'ninkilere uydurarak.

– Sonrasında görüştünüz mü hiç?

– Dönüşünden beri toplam iki kez karşılaştık. Başka türlüsü de olamazdı zaten. İşgünlerinde kalemde ya da adliyede işlere gömülmüş durumdaydım ve pazarları, tatil günleri de eğitimimi tamamlamaya çalışıyorum, çünkü sadece kendime bakıyorum...

Büyük Cointet onaylar gibi başını salladı.

– David'le karşılaştığımızda bana nelerle uğraştığımı sordu. Ona Poitiers'de hukuk öğrenimimi bitirdikten sonra avukat Olivet'nin birinci kâtibi olduğumu ve bir gün bu işe geçmeyi umduğumu söyledim... Şimdilerde kendine Rubempré diyen, Madam de Bargeton'un âşığı, bizim büyük şair, yani David Séchard'ın kayınbiraderi Lucien Chardon'u daha yakından tanırdım.

– O zaman David'e vekil atandığınızı ve onun işlerine bakabileceğinizi söyleyebilirsiniz, dedi büyük Cointet.

– Böyle olmaz bu, dedi genç avukat.

– Hiç davası olmadı, avukatı yoktur elbette. Biri avukatlığını yapmalı, diye cevap verdi Cointet gözlüklerinin altından genç avukatı süzerek.

Houmeau'da bir terzinin oğlu olan, okuldaki arkadaşlarınca küçümsenen Pierre Petit-Claud'nun kanında sanki biraz zehir birikmiş gibi görünüyordu. Yüzünde eski hastalıkları, sefalet yüzünden uykusuz geçmiş geceleri ve neredeyse hep kötü duyguları ele veren o kirli ve karışık dalgalı bir renk vardı. Konuşma tarzındaki teklifsizlik bu çocuğu iki sözcükle tanımlayabilecek bir ifade yaratıyordu: Aksi ve sivriydi. Çatlak sesi yüzündeki acılıkla, narin görünüşüyle ve saksağan gözündeki belirsizlikle uyum içindeydi. Napoléon'un gözlemine göre saksağan gözü bir sahtekârlık belirtisidir. Saint-Hélène Adası'ndayken Las-Cazes'e, zimmetine para geçirdiği nedeniyle kovmak zorunda kaldığı yakın adamlarından birinden söz ederken, "Bakın, filanca adam örneğin, nasıl oldu da onun hakkında bunca zaman yanıldım, saksağan gözü vardı oysa," demişti. Bu nedenle Büyük Cointet çiçekbozuğu suratlı, seyrek saçlı, alnı ve kafası birbirine karışmış, sıska avukatı iyice inceledikten sonra, onun yumruğunu kalçasına koyup pozlar takındığını gözünde canlandırınca içinden, "İşte aradığım adam," dedi. Gerçekten de sürekli hor görülmüş, içten içe ba-

şarma hırsıyla kıvranan Petit-Claud, serveti olmamasına karşın kurtulmak için bir evliliğe güvenerek patronundan otuz bin frank karşılığında görevi satın almıştı ve alışıldığı gibi, bir eş bulması için patronuna güveniyordu, çünkü selefin, alacağını alabilmek için halefini evlendirmek çıkarınadır. Petit-Claud kendine daha çok güveniyordu, onda bir çeşit üstünlük yok değildi, taşrada çok nadir görülen ama duyduğu kinden ileri gelen bir üstünlük. Büyük kin demek büyük çabalar demektir. Paris avukatlarıyla taşra avukatları arasında büyük fark vardır ve Büyük Cointet bu küçük avukatların boyun eğdikleri küçük hırsları kendi yararına çevirmekte büyük ustalığa sahipti. Paris'te ilgi çeken bir avukat, ki böylelerinden çok vardır, biraz diplomat özelliklerine sahiptir: İşlerin sayısı, kârların büyüklüğü, onun mahkeme işlemlerini bir servet aracı olarak görmesini engeller. Saldırı ya da savunma aracı olarak dava işlemleri eskiden olduğu gibi onun için bir kazanç kapısı değildir. Bunun aksine taşradaki avukatlar, Paris mahkeme kaleminde *ıvır zıvır* adı verilen hesabı borçla dolduran ve pullu kâğıt harcanmasına neden olan küçük sözleşmelerle çokça ilgilenir. Bu önemsiz işler taşra avukatını uğraştırır, Paris avukatı sadece alacağı ücretle ilgilenirken o yapacağı masrafları görür. İş ücreti, giderlerden ayrı olarak işinin iyi kötü idare edilmesi karşılığında müşterinin avukata borçlu olduğu miktardır. Giderlerin yarısı vergidir, buna karşılık işin ücreti tamamıyla avukatın olur. Şunu daha açık söyleyelim! İyi bir avukata verdiği hizmetler karşılığında ödenen ücretler talep edilen ücretlerle nadiren uyuşur. Paris'te avukatlar, hekimler ve dava vekilleri, yosmaların geçici sevgililerine davrandıkları gibi, müşterilerinin minnet duygularına çok dikkatli karşılık verirler. İşten önce ve sonra müşteri, Meissonier'nin insan tabiatına yaraşır iki mükemmel tablosu gibidir, tam da kuşkusuz ücretli avukatlar tarafından çok değerli sayılır. Paris avukatı ile taşra avukatı

arasında başka bir farklılık daha vardır. Paris avukatı nadiren dava savunur, kimi kez mahkemede danışmanlık yapar ama 1822'de belli başlı bölgelerde (o zamandan beri avukatlar çoğalmıştır) dava vekilleri avukattı ve kendi davalarını kendileri savunurdu. Bu çifte hayatın bir sonucu olarak taşra avukatına ikinci bir yük yüklenirdi, vekillikteki fikir kusurları kalırken bu arada ağır avukatlık sorumlulukları da yok olmazdı. Taşra avukatı gevezedir ve işlerin yürütülmesi için çok gereken akıl yürütme yetisini kaybeder. Böyle ikiye bölününce, üstün bir insan bile olsa iki vasat insan haline gelir. Paris'te avukat mahkemede konuşmaktan kaçındığı için, lehte ya da aleyhte sık savunma yapmadığından düzgün fikirlerini koruyabilir. Eğer hukukun balistiğine sahipse, mevzuat çelişkileri ortaya çıktığında cephanesinde uygun silahı bulabiliyorsa iş konusundaki kanısına sahip çıkar ve bir zafer hazırlamaya girişir. Kısacası düşünce sözden çok daha az sarhoş eder. İnsan konuşa konuşa kendi söylediğine inanır; oysa insan düşüncesini bozmaksızın düşüncesine karşı davranabilir ve davasını savunan avukat gibi, haksız bir davayı da haklı olduğunu ileri sürmeksizin kazanabilir. Bu nedenle Parisli yaşlı bir avukat çok daha iyi bir yargıç olabilir. Bu yüzden de bir taşra avukatının vasat biri olması için çok neden vardır: Küçük hırsların peşine düşer, küçük işlere bakar, giderler sayesinde geçinir, usul yasalarını kötüye kullanır ve davayı mahkemede savunur! Kısacası kusuru budur. Bu nedenle de taşra avukatları arasında kayda değer birine rastlandığı zaman işte o gerçekten üstün biridir!

– Beni kendi işleriniz için çağırdığınızı sanıyordum mösyö, dedi Petit-Claud ve bu sözüyle, Büyük Cointet'nin arkası görünmeyen gözlüklerine doğru yönelttiği bakışını bir eleştiri gibi kullandı.

– Sözü dolandırmanın gereği yok, diye karşılık verdi Boniface Cointet. Dinleyin beni...

Bunu söyledikten sonra, gizli şeyler anlatacakmış gibi gidip bir masaya oturdu ve Petit-Claud'yu da yanına çağırıp oturttu.

– Mösyö du Hautoy, Valence'a konsül olarak giderken 1804'te Angoulême'e uğradı, o zamanlar adı Matmazel Zéphirine olan Madam de Sénonches'la tanıştı ve ondan bir kızı oldu, dedi Cointet yanındakinin kulağına alçak sesle. Evet, dedi yine Petit-Claud'nun yerinde hafifçe doğrulduğunu görünce, Matmazel Zéphirine'in Mösyö de Sénonches'la evliliği bu gizli doğumun hemen ardından oldu. Köyde, annemin evinde yetişen bu kız, geleneğe göre vaftiz annesi olan Madam de Sénonches'un baktığı Matmazel Françoise de La Haye'dir. Matmazel Zéphirine'in büyükannesi olan yaşlı Cardenet'nin çiftliğinde çalışan annem Cardenet'ler ile Sénonches'ların büyük kolunun tek vârisinin sırrını bildiğinden, Francis du Hautoy'nın bir zamanlar kızına ayırdığı küçük serveti değerlendirme görevini bana verdiler. Servetim, bugün otuz bin franga yükselmiş olan bu on bin franktan ileri gelir. Madam de Sénonches vaftiz kızına çeyiz, gümüş takımlar ve mobilya verebilir; ben de sizin kızı almanızı sağlayabilirim evladım, dedi Cointet, Petit-Claud'nun dizine vurarak. Françoise de La Haye ile evlenince Angoulême aristokrasisinin büyük bölümü müşteriniz olur. Bu evlilik el altından önünüze muhteşem bir gelecek açar... bir avukat-dava vekili olmanız yeterli olacaktır; zaten daha iyisini aramazlar, biliyorum.

– Ne yapmak gerek? diye sordu Petit-Claud açgözlülükle. Çünkü sizin avukatınız üstat Cachan...

– Bu yüzden Cachan'ı birden bırakıp sizi tutacak değilim, daha sonra müşteriniz olurum, dedi Büyük Cointet kurnazca. Ne yapmak mı gerek dostum? Eh, tabii ki David Séchard'ın işlerini. Bu sefil şeytanın bize üç bin frank borcu var, ödeyemeyecek. Onu siz savunacaksınız, masrafları yüksek tutarak... Hiç endişe etmeyin, ilerleyin, meseleleri yığın önüne. Cachan'ın

yürüttüğü davayı açacak olan icra memurum Doublon'un eli ağırdır... Dinlemesini bilene tek söz yeter. Eh peki, ne diyorsunuz?

Anlamlı bir sessizlik boyunca iki adam birbirlerine baktı.

– Birbirimizi hiç görmedik, diye sözüne devam etti Cointet, size hiçbir şey söylemedim, Mösyö du Hautoy hakkında, Madam de Sénonches ve Matmazel de La Haye hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz. Ancak zamanı gelince, iki ay içinde bu genç kıza talip olacaksınız. Birbirimizi görmemiz gerektiğinde akşamları buraya gelin. Birbirimize hiç yazmayacağız.

– Demek Séchard'ı iflas ettirmek istiyorsunuz, öyle mi? diye sordu Petit-Claud.

– Tam değil, ama onu bir süre hapiste tutmak gerekiyor...

– Ne amaçla?

– Bunu size söyleyecek kadar budala mı sanıyorsunuz beni? Tahmin edecek kadar aklınız varsa, çenenizi tutacak kadar da var demektir.

– Baba Séchard zengin, dedi Petit-Claud, Boniface'ın fikirlerini çoktan anlayıp başarısızlık için bir neden ileri sürerek.

– Baba yaşadığı sürece oğluna tek kuruş vermez ve bu eski matbaacının henüz öbür tarafa gitmek gibi bir niyeti yok...

– Anlaştık! dedi Petit-Claud bir anda karar vererek. Sizden teminat istemiyorum, avukatım ben; eğer oyuna gelirsem bu hesabı beraber görürüz.

Cointet, Petit-Claud'yu selamlarken içinden, "Bu herif epey yükselecek," diye geçirdi.

Bu görüşmenin ertesi günü, 30 Nisan'da, Cointet Kardeşler Lucien tarafından hazırlanmış bu üç senetten ilkini gönderdi. Ne yazık ki senet zavallı Madam Séchard'a verilmişti, o da kocasının imzasını Lucien'in taklit ettiğini anlayıp David'i çağırdı, doğrudan sordu:

– Bu senedi sen imzalamadın, değil mi?

– Hayır, dedi David. Ağabeyinin acelesi vardı, benim yerime o imzaladı...

Ève senedi Cointet Kardeşler işletmesinin kasiyeri olan çocuğa uzattı.

– Hayır, ödeyecek durumumuz yok, dedi.

Sonra bayılacak gibi olunca odasına çıktı, peşinden David de geldi.

– Dostum, dedi Séchard'a bitkin bir sesle, hemen Cointet'lere koş, sana saygı duyarlar; onlardan beklemelerini rica et. Zaten Cérizet'nin kira yenilenmesi sırasında sana bin frank borçları olacak.

David hemen düşmanlarına koştu. Bir başdizgici her zaman matbaacı olabilir, ama usta bir matbaacı her zaman tüccar olmayabilir; bu nedenle işlerden pek anlamayan David boğazı kurumuş ve kalbi çarpıntı içinde kısaca özür dileyip isteğini dile getiren Cointet'den, "Bu bizi hiç ilgilendirmez, elimizde Métivier'nin senedi var, Métivier bize öder. Siz gidip Métivier'yi görün," cevabını alınca olduğu yerde kalakaldı.

– Oh! dedi Ève bu cevabı duyunca. Senet madem Métivier'ye geri gidiyor, o zaman içimiz rahat olabilir.

Ertesi gün Cointet'lerin icra memuru Victor-Ange-Herménégilde Doublon saat ikide, Mûrier Meydanı'nın en kalabalık olduğu saatte protestoyu çekti; giriş kapısında Marion ve Kolb'la görüşerek incelik göstermesine karşın o günün akşamı protesto bütün Angoulême ticaret çevresinde duyulmuştu. Ayrıca Büyük Cointet'nin çok saygılı davranmasını öğütlediği üstat Doublon'un bu ikiyüzlü davranışı Ève ile David'i ödemenin geciktirilmesinden doğan bu ticari utançtan kurtarabilir miydi? Varın siz söyleyin! Burada uzunluklar çok kısa görünür. Yüz okurdan doksanı aşağıdaki ayrıntılarla yeni şeylermiş gibi ilgilenecektir. Böylelikle şu sözün doğruluğu bir kez daha kanıtlanmış oluyor:

"Herkesin bilmekle yükümlü olduğu KANUNLAR'dan daha az bilinen hiçbir şey yoktur!"

Gerçi Fransızların çok büyük çoğunluğuna banka çarklarından birinin işleyişi iyice anlatıldığında, yabancı ülkeye yapılan yolculuk hikâyesi gibi ilginç gelecektir. Bir tüccar, işletmesinin bulunduğu kentten başka bir kentte olan kişiye, tıpkı David'in Lucien'e yardım amacıyla gönderdiği düşünülen senet için yaptığı gibi bir senet gönderirse, bu basit işlem senedi, ticari işler için aynı kentin tüccarları arasında alınıp verilen bir bakıma bir değişim aracı haline getirir. Böylece Lucien'in üç senedini alarak Métivier, tutarı tahsil edebilmek için bunları muhatapları olan Cointet Kardeşler'e göndermek zorunda kalmıştır. Bundan dolayı Lucien daha ilk hamlede kayba uğruyordu, *yer değiştirme komisyonu* adıyla ifade edilen bir kayıptı bu ve her senet üzerinde iskonto dışında belli bir yüzdelik indirim halinde ortaya çıkıyordu. Böylece Séchard'ın senetleri banka işlemleri sınıfına geçmiş oluyordu. En yüce alacaklı unvanına eklenen bankacı sıfatının borçlunun durumunu hangi noktaya kadar değiştirebileceğini tahmin bile edemezsiniz. Bu şekilde *bankada* (bu terimi iyi kavrayın!) Paris piyasasından Angoulême piyasasına devredilmiş bir senet ödenmezse bankacılar yasada *iade hesabı* diye belirtilmiş şeyi birbirlerine göndermek zorundadırlar. Söz oyunları bir yana, romancılar bu denli inanılmaz bir hikâye uydurmuş değildir şimdiye kadar, çünkü bunlar ticaret kanununun izin verdiği ve açıklaması şu *yasallık* sözcüğü altında ne korkunç şeylerin gizli olduğunu gösterecek, incelikle düşünülmüş oyun ve maskaralıklardır!

Doublon üstat protestoyu kaydettirir ettirmez Cointet Kardeşler'e kendisi getirdi. İcra memurunun Angoulême'in bu açgözlü kurtlarıyla hesabı vardı, onlara altı aylık kredi açar, Büyük Cointet hesabı kapatma biçimiyle bu süreyi bir yıla çıkarır ve her ay bu açgözlü kurt yardımcısına, "Doublon, size

para gerekiyor mu?" diye sorardı. Hepsi bu da değil! Doublon bu güçlü işletmeye indirim de yaptırıyordu, her sözleşmeden neredeyse bir hiç sayılabilecek önemsiz bir tutar, her protestodan bir frank elli santim indirimdi bu! Büyük Cointet sessizce masasının başına geçti, otuz beş santimlik pul yapıştırılmış küçük bir kâğıt parçası aldı, bir yandan da Doublon'la tüccarların gerçek durumu konusunda bilgi almak ister gibi sohbet ediyordu.

– Pekâlâ, küçük Gannerac'tan memnun musunuz?

– Fena değil. Pekâlâ gidiyor...

– Ha! Gerçekten de epey ilgi görüyormuş. Karısının ona çok masraf çıkardığını duydum...

– Ona mı? diye bağırdı Doublon alaycı bir tavırla.

Ve kâğıdı düzenleme işini bitiren açgözlü kurt o uğursuz başlığı yazdı ve altına hesabı çıkardı:

İADE VE GİDER HESABI

Angoulême'de on şubat bin sekiz yüz yirmi iki tarihinde OĞUL SÉCHARD tarafından De Rubempré adıyla bilinen LUCIEN CHARDON emrine ciro edilmiş, MÉTIVIER emrine ve otuz nisanda bizim emrimize geçmiş, bir mayıs bin sekiz yüz yirmi ikide icra memuru DOUBLON tarafından protesto işlemi yapılmış BİN FRANKLIK bir senede dairdir.

Anapara	1.000,00
Protesto masrafları	12,35
Bankanın komisyonu, yüzde bir buçuk	5,00
Simsar komisyonu, dörtte bir	2,50
Pul parası, protesto belgesi ve işbu hesap	1,35
Faizler ve mektup ücretleri	3,00
	1.024,20

Yüzde bir çeyrekten ve 1.024,20 üzerinden
yer değiştirme bedeli 13,25

1.037,45

Bin otuz yedi frank kırk beş santimlik bu tutarı Paris'teki Serpente Sokağı'nda Mösyö Métivier adına Houmeau'daki Mösyö Gannerac emrine havale ediyoruz.

Angoulême, iki mayıs bin sekiz yüz yirmi iki.

COINTET KARDEŞLER

Büyük Cointet bir yandan Doublon'la sohbet ederken bir yandan da bu işi sürekli yapan birinin alışkanlığıyla düzenlediği bu alacak hesabının altına şu ifadeyi yazdı:

Biz aşağıda imzaları bulunan Houmeau'da eczacı Postel ve nakliye komisyoncusu Gannerac, piyasamızda Paris komisyon ücretinin yüzde bir buçuk olduğunu onaylarız.

Angoulême, üç mayıs bin sekiz yüz yirmi iki.

– Alın şunu Doublon, lütfen Postel'e ve Gannerac'a gidip bu beyanı imzalatın ve yarın sabah bana geri getirin.

Doublon da bu işkence araçlarını alıp sanki dünyanın en basit işini yapıyormuş gibi gitti. Elbette protesto Paris'te olduğu gibi kapalı zarfla bile verilmiş olsa bütün Angoulême zavallı Séchard'ın işlerinin nasıl kötü durumda olduğunu yine öğrenirdi. Uyuşukluğundan dolayı suçlamayan mı kaldı? Kimileri karısına duyduğu aşırı sevgi yüzünden mahvolduğunu söylüyordu, kimileri de kayınbiraderine fazla şefkatli davrandığı için kınıyordu. Ve bu yargılardan herkes ne kadar da acımasız sonuçlara varıyordu! İnsan hiçbir zaman yakınlarının çıkarları için kendini feda etmemeliydi! Baba Séchard'ın oğluna gösterdiği sert tavrı onaylıyor, ona hayranlık duyuyorlardı!

Şimdi siz, herhangi bir nedenle söz verdiği *taahhüdü yerine getirmemiş, yapmayı unutmuş olanlar*, bankada bin franklık bir sermayeye on dakikada yirmi sekiz frank faiz ekleyiveren şu tamamıyla yasal işlemleri iyi inceleyin:

Bu *iade hesabının* ilk maddesi tartışılmaz tek maddedir.

İkinci madde maliyenin ve icra memurunun payını içerir. Borçlunun derdini kaydetmek ve pullu kâğıdı sağlamak karşılığında devletin aldığı altı frank sayesinde bu yolsuzluk uzun süre daha devam ettirilecektir! Zaten bu maddenin bankacıya, Doublon tarafından yapılan indirim nedeniyle bir frank elli santimlik kâr sağladığını biliyorsunuz.

Üçüncü maddeye konu olan yüzde bir buçukluk komisyon, parasını almamak banka için bir senedi iskonto etmek demek olduğundan, böyle dahice bulunmuş bir bahaneyle alınır. Oysa bunun tam aksi doğrudur, bin frank vermek ya da bunu tahsil edememek arasında hiçbir benzerlik yoktur. Her kim iskontoya senet verirse, kanunen borçlu olunan yüzde altıdan başka iskontoyu yapanın, komisyon gibi mütevazı bir ad altında belli bir yüzde de aldığını bilir ve bu yüzde, sermayesini değerlendirme konusundaki dehasının yasal faizin üstünde sağladığı faizlere karşılık gelir. Ne kadar çok para kazanırsa sizden o kadar çok ister. Bu nedenle senetleri budalalara iskonto ettirmelidir, daha ucuza mal olur. Peki ama bankada budala var mıdır?

Yasa bankacıyı kambiyo değerini bir borsacıya onaylatmayı zorunlu tutar. Borsası olamayacak kadar talihsiz piyasalarda borsacının yerini iki tüccar tutar. Borsacının komisyonu protesto edilen senette belirtilen miktarın yüzde çeyreğidir. Bu komisyonu borsacının işini yapan tüccarlara vermiş gibi yapmak gelenek olmuştur ama bankacı bunu doğrudan kasasına indirir. Bu sevimli hesabın üçüncü maddesi bununla ilgilidir.

Dördüncü madde *iade hesabının* yazıldığı pullu kâğıdın ve

dâhice bir adlandırmayla "harç" adı verilen pulun, yani bankacının parasını tahsil için meslektaşına verdiği poliçenin maliyetini içerir.

Beşinci madde mektup ücretlerini ve bankacının kasasında olmadığı süre boyunca toplam paranın getireceği yasal faiz tutarını kapsar.

Son olarak piyasa değişimi bankanın esas konusudur; bu da bir yerden başka bir yere ödenecek tutardır.

Şimdi, Lablache tarafından o denli güzel çalınan Napoliten şarkısındaki kukla Polichinelle'in hesabı gibi, on beş ile beşin yirmi iki ettiği bu hesabı iyice didikleyin! Elbette Mösyö Postel ile Mösyö Gannerac'ın imzası karşılıklı bir iyilik gereğiydi; yeri geldiğinde Cointet'ler Gannerac için, Gannerac da Cointet'ler için imza atardı. Bu iyi bilinen atasözünün uygulamaya geçmiş haliydi: *Verin raventi bana, size sinamekiyi vereyim.* Cointet Kardeşler'in Métivier ile cari hesapları olduğundan poliçe düzenlemelerine gerek yoktu. İade edilmiş bir senet aralarında alacak ya da borç kaydedilmiş bir satırdan başka bir şey ifade etmezdi.

Böylelikle bu hayali hesap borçlu olunan bin frank, on üç franklık protesto ücreti ve bir aylık gecikme nedeniyle de yüzde yarım faiz olmak üzere bin on sekiz frank ediyordu.

Büyük bir banka her gün ortalama bin franklık bir *iade hesabı* yapacak olsa Tanrı'nın inayeti ve bankanın, on ikinci yüzyılda Yahudiler tarafından kurulmuş ve tahtlara ve haklara sahip olan o muazzam krallığın anayasası uyarınca günde yirmi sekiz frank kazanır. Başka deyişle bin frank bu işletmeye günde yirmi sekiz ya da yılda on bin iki yüz yirmi frank getirir. *İade hesaplarının* ortalamasını üç katına çıkarın, elinizde bu hayali sermayelerden elde edilmiş otuz bin frank olacaktır. Bu nedenle *iade hesaplarından* daha büyük bir aşkla işletilen başka bir şey yoktur. David Séchard 3 Mayıs'ta ya da protestonun

hemen ertesinde senedi ödemeye gelseydi bile Cointet Kardeşler ona, "Senedinizi Mösyö Métivier'ye gönderdik," derdi, hatta senet o sırada çalışma masasının üstünde olsa bile. İade hesabı protesto edildiği günün akşamı yapılır. Buna taşra bankası dilinde altınları terletmek adı verilir. Yalnızca mektup ücretleri bütün dünyayla iş yapan Keller işletmesine yirmi bin frank gelir sağlar ve iade hesapları Italiens Tiyatrosu'nda loca ücretini, Madam Baronne de Nucingen'in arabasıyla tuvalet giderlerini karşılar. Mektup ücretleri de korkunç bir dolandırıcılıktır, çünkü bankacılar mektubun on satırında birbirine benzeyen on işle aynı anda ilgilenir. Tuhaf şey! Maliye de felaketten koparılan bu kârdan payını alır ve devlet hazinesi ticari talihsizlikler sayesinde şişer. Bankaya gelince, o da borçluya yüksek bankoların üstünden akılla yüklü şu sözü savurur: "Neden ödeyecek durumda değilsiniz?" Bu soruya ne yazık ki hiçbir cevap verilmez. Bu nedenle iade hesabı, bu öğretici sayfa hakkında düşünecek olan borçluların bundan böyle kurtarıcı bir korku duyacakları, korkunç uydurmalarla dolu bir masaldır.

4 Mayıs'ta Métivier, Cointet Kardeşler'den Rubempré adıyla bilinen Mösyö Lucien Chardon'u derhal kovuşturma emriyle birlikte iade hesabını aldı.

Birkaç gün sonra Ève Mösyö Métivier'ye yazdığı mektuba cevap olarak aşağıdaki kısa notu aldı, bu sayede içi tamamen rahat etti:

OĞUL MÖSYÖ SÉCHARD'A,
ANGOULÊME'DE MATBAACI

Ayın beşinde göndermiş olduğunuz değerli mektubu aldım. Geçen 30 Nisan'da ödenmemiş senetle ilgi açıklamalarınızdan, fazla para harcayan Mösyö de Rubempré'ye iyilik olsun diye kayınbiraderinin senet verdiğini, ödemeye zorlamakla size iyilikte bulunacağımı anladım. Uzun süre

kovuşturulacak bir durumu yok. Eğer saygıdeğer kayınbiraderiniz ödeyemezse, eski işletmenizin dürüstlüğüne güveneceğim, her zaman olduğu gibi.

Sadık hizmetkârınız,

MÉTIVIER

– İyi! dedi Ève, David'e. Ağabeyim bu kovuşturma sayesinde parayı ödeyemeyeceğimizi öğrenecektir.

Bu cümle Ève'deki hangi büyük değişiklikleri gösteriyordu? Giderek daha iyi tanıdığı David'in kişiliğinin ona ilham ettiği aşk büyüdükçe gönlünde kardeş sevgisinin yerini alıyordu. Ama aynı anda ne çok hayale elveda diyordu...

Şimdi de *iade hesabının* Paris piyasasında kat ettiği yola bir bakalım. Devredilmiş bir senet bulunduran kişiye verilen adla üçüncü şahıs, yasa gereği bu senedin borçlularından sadece alacağını en kısa sürede ödeyeceğini umduğunu kovuşturmakta serbesttir. Bu hak uyarınca Lucien, Métivier'nin icra memuru tarafından mahkemeye verildi. İşte, aslında tamamen faydasız olan bu işlemin aşamaları bunlar. Arkasında Cointet'lerin saklanmış olduğu Métivier, Lucien'in parayı ödeyemeyeceğini biliyordu ama yine yasanın ruhu gereği, *fiili olarak* ödeyememe durumu, ancak bu tespit edildikten sonra *hukuki* olarak söz konusudur. Böylece Lucien'in senedi ödeyemeyecek oluşu şöyle tespit edildi:

Métivier'nin icra memuru 5 Mayıs'ta Angoulême'den gelen *iade hesabını* ve protestoyu Lucien'e bildirdi ve onu bir yığın şey dinleyeceği ve tüccar gibi hapisle yargılanacağını öğreneceği ticaret mahkemesine davet etti. Avcıların ortasındaki bir geyik gibi yaşayan Lucien bu anlaşılmaz yazıyı okudu, aynı anda ticaret mahkemesinden aleyhine verilmiş bir hükmü bildiren tebligatı da alıyordu. Metresi Coralie ne olup bittiğini bilmediğinden Lucien'in kayınbiraderinin borcunu yüklendi-

ğini düşündü; ona bütün resmi kâğıtları vermişti ama artık çok geçti. Bir oyuncu kadın vodvillerde o kadar çok icra memuru kılığında oyuncu görür ki pullu kâğıtlara inanmaz. Lucien'in gözlerine yaşlar doldu, Séchard'a çok acıdı, yaptığı hileden utandı ve parayı ödemek istedi. Doğal olarak zaman kazanmak için ne yapması gerektiği konusunu dostlarına danıştı. Ama Lousteau, Blondet, Bixiou, Nathan, dükkân sahipleri için kurulmuş olan ticaret mahkemesine bir şairin aldırış etmemesini söylediklerinde hakkında haciz kararı verilmişti bile. Kapısının üstünde, rengiyle kapı kanatlarının rengini bozan, itibar konusunda en kısıtlayıcı şey olan, alışveriş yaptığı esnafların içine korku düşüren ve özellikle de ev eşyası dedikleri o tahta parçalarına, o ipek paçavralara, o renkli yün yığınlarına bağlanacak kadar içli şairlerin damarındaki kanı donduran o küçük sarı ilanı görüyordu. Coralie'nin mobilyalarını almak için geldiklerinde *Papatyalar*'ın yazarı Bixiou'nun bir arkadaşını görmeye gitti; avukat olan Desroches, Lucien'in bu kadarcık şeyden bu denli korktuğunu görünce gülmeye başladı.

– Hiç önemli değil dostum, zaman kazanmak mı istiyorsunuz?

– Olabildiğince uzun.

– Peki! Öyleyse hükmün yerine getirilmesine itiraz edin. Dostlarımdan ticaret avukatı Masson'u gidin görün, belgelerinizi ona götürün, itirazı yeniler, adınıza mahkemeye çıkar ve ticaret mahkemesinin yetkisini reddeder. Bu hiç zor olmaz, siz epey tanınmış bir gazetecisiniz. Eğer hukuk mahkemesine davet edilirseniz gelir beni bulursunuz, ben ilgilenirim. Güzel Coralie'yi üzmeye kalkanların burunlarını sürtme işini üstleniyorum.

28 Mayıs'ta hukuk mahkemesine çağrılan Lucien, Desroches'un düşündüğünden daha kısa sürede mahkûm edildi, çünkü Lucien'in davasını çok yakından takip ediyorlardı. Yeni

bir haciz kararı alınıp yine sarı kâğıt Coralie'nin kapısını süslediğinde, eşyalar yine götürülmek istendiğinde, arkadaşları tarafından *üçkâğıda* getirildiği (kendi sözüydü bu) için budalaca davranmış olan Desroches haklı olarak eşyaların Matmazel Coralie'ye ait olduğunu ileri sürüp karşı çıktı ve acil mahkeme talep etti. Mahkemede hâkim tarafları duruşmaya çağırdı ve burada eşyanın oyuncu kadına ait olduğu tespit ettirildi. Bu karara itiraz eden Métivier'nin itirazı 30 Temmuz'da mahkemede reddedildi.

7 Ağustos'ta üstat Cachan'a posta arabasıyla üstünde DAVACI: MÉTIVIER, DAVALI: SÉCHARD VE LUCIEN CHARDON başlığı bulunan kocaman bir dosya geldi.

Doğruluğu onaylanmış, aynen kopya edilmiş ilk belge, aşağıdaki güzel nottu.

Geçen 30 Nisan vadeli senettir, oğul Séchard tarafından Lucien de Rubempré emrine düzenlenmiştir (2 Mayıs). İade hesabı: 1.037 fr. 45 s.

5 Mayıs. İade hesabıyla protestonun tebliği ve 7 Mayıs'ta Paris ticaret mahkemesine davet 8,75
7 Mayıs. Hüküm, gıyaben karar, hapisle yargılama kararı 35,00
10 Mayıs. Kararın tebliği 8,50
12 Mayıs. İcra emri 5,50
14 Mayıs. Haciz tutanağı 16,00
18 Mayıs. İlan yapıştırma tutanağı 15,25
19 Mayıs. Gazete ilanı 4,00
24 Mayıs. Eşyaların alınması öncesinde Lucien de Rubempré'nin kararın uygulanmasına itirazını içeren haciz tutanağı 12,00
27 Mayıs. İtirazı yerinde gören ve yeniden hukuk mahkemesine sevk eden mahkeme kararı 35,00

28 Mayıs. Métivier tarafından kısa vadeyle hukuk mahkemesine çağrı tebliği ve avukat ücreti 6,50
2 Haziran. Lucien Chardon'u iade hesabını ödemeye mahkûm eden ticaret mahkeme masraflarını davacıya yükleyen vicahi karar 150,00
6 Haziran. Bu kararın tebliği 10,00
15 Haziran. İcra emri 5,50
19 Haziran. Haciz tutanağı ve eşyanın kendisine ait olduğunu ileri süren ve itirazı kabul edilmezse derhal mahkemeye başvuracağını bildiren Matmazel Coralie'nin bu karara itirazı 20,00
Özel soruşturma açılması için hâkimin emri 40,00
19 Haziran. Eşyaların mülkünün adı geçen Matmazel Coralie'nin olduğunu belirleyen karar 250,00
20 Haziran. Métivier'nin itirazı 17,00
30 Haziran. Hükmü onaylayan karar 250,00

TOPLAM 889,00

31 Mayıs tarihli senet 1.037,45
Lucien'e tebliğ 8,75

1.046,20

30 Haziran tarihli senet, iade hesabı 1.037,45
Lucien'e tebliğ 8,75

1.046,20

Bu belgelere bir de Métivier'nin bir mektubu eşlik ediyordu ve bu mektup Angoulême avukatı üstat Cachan'a David Séchard'ı bütün hukuki yollarla kovuşturma emrini veriyordu. Böylelikle üstat Victor-Ange-Herménégilde Doublon, David

Séchard'ı 3 Temmuz'da, üç senedin tutarını ve şimdiye kadar olan masrafların tutarı olan dört bin on sekiz frank seksen beş santimi ödemesi için Angoulême ticaret mahkemesine verdi. Ève, kendisi için muazzam olan bu tutarı ödeme emrini Doublon'un getireceği günün sabahı, Métivier tarafından yazılmış şu mektubu aldı:

OĞUL MÖSYÖ SÉCHARD'A,
ANGOULÊME'DE MATBAACI

Kayınbiraderiniz Mösyö Chardon son derece kötü niyetli bir insan, eşyalarını birlikte yaşadığı bir oyuncu kadının üzerine kaydettirmiş ve siz de mösyö, beni yararsız kovuşturmalara girişmek zorunda bırakmamak için bu durumu dürüstçe söylemeliydiniz. Geçen 10 Mayıs tarihli mektubuma da cevap yazmadınız. Bundan dolayı sizden üç senedin karşılığıyla birlikte bütün masrafları hemen ödemenizi rica etmemi herhalde mazur görürsünüz.

Selamlarımı kabul ediniz.

MÉTIVIER

Ticaret hukukunu pek bilmeyen Ève, artık bu konuda hiç haber gelmediğini, ağabeyinin düzenlediği sahte senetleri ödeyip suçunu kapattığını sanıyordu.

– Dostum, dedi kocasına, önce Petit-Claud'ya koş, durumumuzu anlat ve akıl danış.

– Dostum, dedi zavallı matbaacı hızla koşup geldiği arkadaşının bürosuna girerken, bana gelip atandığını söylediğin ve hizmet teklifinde bulunduğun zaman sana bu kadar çabuk ihtiyacım olabileceği aklıma gelmezdi.

Petit-Claud karşısında koltuğa oturmuş bu adamın güzel filozof yüzünü inceledi, çünkü işin ayrıntısını onları anlatan kişiden daha iyi bildiği için dinlemiyordu. Séchard'ın endişe

içinde kapıdan girdiğini görünce içinden, "Oyun tamam!" demişti. Bu sahne avukat bürolarının köşelerinde epey sıklıkla oynanır. Petit-Claud, "Cointet'ler neden ona eziyet ediyor?" diye sordu içinden. Avukatların kafasında düşmanlarının olduğu kadar müşterilerinin de ruhuna nüfuz etme fikri vardır; hukuksal dokunun yüzünü olduğu kadar tersini de bilmek zorundadırlar.

– Zaman kazanmak mı istiyorsun? diye sordu Petit-Claud, Séchard sözlerini bitirdiğinde. Ne kadar zaman gerekiyor, üç dört ay gibi bir süre mi?

– Ah! Dört ay olsa kurtulurum, diye haykırdı David, Petit-Claud'yu bir melek gibi görerek.

– E, peki! Eşyalarının hiçbirine dokunulmayacak ve seni üç dört aydan önce de tutuklayamayacaklar... ama bu sana epey pahalıya mal olur, dedi Petit-Claud.

– Eh! Benim için ne önemi var! diye haykırdı Séchard.

– Bir yerden para bekliyorsun o zaman, emin misin? diye sordu avukat, müşterisinin bu kadar kolayca tuzağın içine düşmesine şaşırmıştı.

– Üç ay içinde zengin olacağım, dedi bir mucidin güveniyle.

– Baban henüz dünya değiştirmedi, diye karşılık verdi Petit-Claud. Kendi bağında kalmaya da kararlı.

– Ben babamın ölümüne mi güveniyorum sanıyorsun? dedi David. Bir parça pamuğa gerek olmaksızın, Hollanda kâğıdı kadar sağlam ve bugünkü pamuk hamurunun yüzde elli altına mal olacak bir kâğıt yapmamı sağlayacak bir üretim sırrının peşindeyim...

– Ama bu bir servet demektir! diye haykırdı Petit-Claud Büyük Cointet'nin planını anlayarak.

– Büyük bir servet dostum, çünkü on yıl sonra bugün tüketildiğinden on kat daha fazla kâğıda ihtiyaç duyulacak. Gazetecilik çağımızın çılgınlığı olacak!

– Sırrını kimse biliyor mu?

– Hiç kimse, karım dışında.

– Tasarını, planını birilerine, örneğin Cointet'lere açtın mı?

– Onlara bundan söz ettim ama kapalı biçimde, sanırım!

Petit-Claud'nun kötülükle dolu ruhunda bir iyilikseverlik şimşeği çaktı ve her şeyi, Cointet'lerin, kendinin ve Séchard'ın çıkarlarını aynı anda gözetmeyi denedi.

– Dinle David, biz okul arkadaşıyız, seni savunacağım ama şunu bil ki yasalara karşı bu savunma sana beş altı bine mal olacak! Servetini tehlikeye atma. Sanırım icadının getirisini bizim üreticilerden biriyle paylaşmak zorunda kalacaksın. Öyle değil mi? Bir kâğıt fabrikası almadan ya da yaptırmadan iyice bir bakacaksın... Zaten icadın patentini de alman gerekecek. Bütün bunlar hem zamana hem de paraya mal olacak. İcra memurları, onlara karşı girişeceğimiz dolambaçlara karşın zamanından önce üstüne çullanacaklar belki de...

– Sırrımı saklıyorum, diye cevapladı David bilgin saflığıyla.

– Peki, sırrın can kurtarıcı olacak, diye devam etti Petit-Claud bir takasla davadan kaçınma konusundaki ilk ve dürüst fikrinden vazgeçerek, ama beni iyi dinle: Yerin dibine girip öyle çalış, kimse seni ve hangi araçlarla çalıştığını görmesin, yoksa can simidini elinden alıverirler... Bir mucidin derisi altında çoğu kez bir aptal gizlidir! Sırlarınızı o kadar çok düşünürsünüz ki her şeyi düşünmeye zamanınız kalmaz. Sonunda araştırdığın şeyle ilgili kuşkulanacaklar, dört yanın kâğıt üreticileriyle çevrili! Ne kadar kâğıtçı varsa o kadar düşman var demektir! Seni avcıların arasında kalmış kunduza benzetiyorum, postu sakın onlara kaptırma...

– Teşekkür ederim değerli dostum, dedi Séchard, bütün bunları ben de düşündüm, ama bana bu kadar dikkat gösterip yardım ettiğin için sana minnettarım! Bu işte söz konusu olan ben değilim. Bana bin iki yüz franklık bir gelir yeter, ayrıca

babamdan da gün gelecek bunun üç katı kalacak... Ben aşk ve düşüncelerim için yaşarım! Semavi bir hayattır bu... Söz konusu olan Lucien ve karım asıl, ben onlar için çalışıyorum...

– Hadi imzala şu vekâletnameyi ve artık icadından başka şey düşünme. Hapisle yargılanacağın gün seni saklamak gerektiğinde bir önceki gün sana haber veririm, çünkü her şeyi önceden düşünmeliyiz. Ayrıca izin verirsen, evine kendin kadar güvenmediğin hiç kimseyi almamanı da söyleyeceğim.

– Cérizet matbaanın işletme kirasını uzatmak istemedi, küçük para sıkıntılarım da bundan dolayı. Dolayısıyla evimde Marion'dan, bana köpek gibi sadık bir Alsace'lı olan Kolb'dan, karımdan ve kayınvalidemden başka kimse yok artık...

– Dinle, dedi Petit-Claud, özellikle o köpekten sakın...

– Onu tanımıyorsun, diye haykırdı David. Kolb'a kendim gibi güvenirim.

– Bundan emin olmak ister misin?

– Evet, dedi Séchard.

– O zaman güle güle, ama bana güzel Madam Séchard'ı da gönder, karının da vekâlet vermesi gerekiyor. Ayrıca dostum, işlerin epey çatallaşmış, iyi düşün, dedi Petit-Claud.

Böylelikle arkadaşını üstüne çullanacak bütün o sıkıntılı adli işlerden dolayı uyardı.

Arkadaşı David Séchard'ı büronun kapısına kadar geçirdikten sonra içinden, "Eh, işte böylece bir ayağım Bourgogne'da diğer ayağım da Champagne'da," dedi.

Parasızlığın yarattığı acıların, Lucien'in hainliği yüzünden mahvolan karısının durumunun yarattığı üzüntülerle kıvranan David hep sorununa bir çare arıyordu; evden çıkıp Petit-Claud'ya gelirken, bir yandan da hamurun hammaddesi olarak kullandığı sapların biraz yumuşaması için suya koyduğu ısırgan sapını çiğniyordu. Su içinde bekleterek dokuma ya da benzer yöntemle ip, kumaş ya da bez haline getirilen mal-

zemedeki aksaklıkları giderecek bir yöntem bulmak istiyordu. Dostu Petit-Claud'yla yaptığı görüşmeden epey hoşnut halde sokaklardan geçerken dişleri arasında bir hamur topağı buldu; eline aldı, yaydı ve o zamana kadar elde ettiği bileşimlerden üstün bir kâğıt hamuru gördü, çünkü bitkilerden elde edilen hamurların temel kusuru esnek olmayışlarıydı. Böylece saman, çabuk kırılan, neredeyse metal gibi ve ses çıkaran hamur verir... Bu tür rastlantılarla doğal nedenleri araştıran cüretli araştırmacılar karşılaşır! Kendi kendine, "Bir makineyle ya da kimyasal bir katkıyla benim farkında olmadan yaptığım işlemi tekrarlarım," diyordu. Ve karısının karşısına zafere ulaşacak olmanın inancıyla çıktı.

– Ah meleğim, hiç endişelenme artık, dedi David karısının ağlamış olduğunu görünce. Petit-Claud bize birkaç ay huzuru garanti ediyor. Çok masraf çıkaracaklar ama beni kapıya kadar geçirirken söylediği gibi: "Bütün Fransızlar alacaklılarını bekletme hakkına sahiptir, yeter ki sonunda anaparayı, faizi ve masrafları ödesinler!" Eh işte, biz de ödeyeceğiz...

– Ya nasıl geçineceğiz? diye sordu her şeyi düşünen zavallı Ève.

– Ha, evet, doğru, dedi David başı darda olan neredeyse herkese özgü ve nedeni açıklanamaz bir hareketle elini kulağına götürerek.

– Annem küçük Lucien'e bakar, ben de çalışmaya başlarım, dedi Ève.

– Eve, Ève, diye haykırdı David karısını kucaklayıp kalbine bastırırken. Ève! Buradan iki adım ötede Saintes'te, on altıncı yüzyılda, Fransa'nın en büyük adamlarından biri, sadece emayenin mucidi olmakla kalmamış, ayrıca Buffon'un, Cuvier'nin şöhretli öncülü olmuş, onlardan önce jeolojiyi bulmuş o saf insan! Bernard de Palissy sır arayıcılarının tutkusuyla kıvranırmış ama karısını, çocuklarını ve bütün kasabayı karşısında

bulurmuş. Karısı araç gereçlerini satarmış... Kimse tarafından anlaşılamadığı için kırlarda dolaşır dururmuş! Kovarlar, parmakla gösterirlermiş! Ama benim sevenim var...

– Hem de çok, cevabını verdi Ève kendinden emin bir âşığın güveniyle.

– O halde o zavallı Bernard de Palissy'nin, IX. Charles'ın Saint-Barthélemy katliamından kurtardığı, sonunda Avrupa'nın karşısında yaşlı, zengin, saygın bir halde, kendi deyişiyle halka açık *toprak bilimi* dersleri veren o Écouen fayanslarının yaratıcısının çektiği acıları niye çekmeyelim?

– Parmaklarım ütü tutacak güce sahip olduğu sürece hiçbir eksiğin olmayacak! diye haykırdı zavallı kadın en derin sadakat ifadesiyle. Madam Prieur'ün yanında başterzi olduğum zamanlarda akıllı uslu küçük bir kız, Postel'in kuzeni Basine Clerget arkadaşımdı; Basine çamaşırımı getirdiğinde bana Madam Prieur'ün yerini aldığını bildirmişti. Eh, ben de gidip onun yanında çalışırım!

– Ah! Orada uzun süre çalışmayacaksın, diye karşılık verdi Séchard. Buldum çünkü...

Mucitleri ayakta tutan ve onlara icatların balta girmemiş ormanlarında ileriye doğru atılmaları için cesaret veren o yüce başarı inancı ilk kez Ève tarafından neredeyse acıklı bir gülümsemeyle karşılandı ve David yas tutar gibi başını eğdi.

– Ah dostum, diye haykırdı güzel Ève kocasının önünde diz çökerek, alay etmiyorum, gülmüyorum, kuşkulanmıyorum. Ama deneylerin, umutların konusunda en derin sessizliğe bürünmekle ne denli haklı olduğunu anlıyorum. Evet dostum, mucitler zaferlerinin zahmetli doğumunu herkesten, hatta karılarından bile gizlemek zorundadır! Bir kadın daima kadındır. Senin Ève de bir ayda yedi keredir "Buldum!" dediğini duyunca gülümsemekten kendini alamadı işte.

David o kadar içtenlikle gülmeye başladı ki Ève onun elini

alıp bir azizin elini öper gibi öptü. Bu enfes bir andı, sefaletin çorak yol kıyılarında ve kimi kez de uçurum diplerinde açan aşkın ve şefkatin güllerinden biriydi.

Felaketlerin katlanarak çoğaldığını gören Ève cesaretini bir kat daha artırdı. Kocasının yüceliği, o mucit saflığı, kimi kez bu gönül ve şiir adamının gözlerinde gördüğü yaşlar, her şey onda görülmemiş bir direnme gücü yarattı. Bir kez daha, önceden de çok başarılı olmuş bir çareye başvurdu. Mösyö Métivier'ye mektup yazıp matbaanın satılmasını istedi ve satıştan gelecek parayla ödemeyi yapmayı önerdi, David'i gereksiz masraflarla mahvetmemesi için yalvardı. Bu coşkulu mektup karşısında Métivier sesini çıkarmadı ve başkâtibi, Mösyö Métivier olmadığı için kovuşturmayı durdurma sorumluluğunu üstlenemeyeceğini çünkü patronunun iş konusunda böyle bir alışkanlığı olmadığını anlatan bir cevap yazdı. Ève bütün masrafları ödedikten sonra senetleri yenilemeyi önerdi ve başkâtip de bunu kabul etti, ancak Baba Séchard'ın bir kefaletle teminat vermesi koşuluyla. O zaman Ève, annesi ve Kolb ile birlikte Marsac'a yürüyerek gitti. Yaşlı bağcıyla karşı karşıya gelme cesaretini gösterdi, hoş davrandı, o yaşlı suratı yumuşatmayı, gülümsetmeyi başardı, ama Ève içi titreyerek kefaletten bahsedince bu çakırkeyif görünen yüz aniden ve tamamen değişti.

– Eğer oğluma elini dudaklarıma, yani kasama dokundurma izni verirsem bağırsaklarıma kadar daldırır ve her şeyi alır götürür, diye haykırdı. Çocuklar hep baba kesesinden yer. Peki ben ne yaptım? Aileme tek metelik masraf ettirmedim. Sizin matbaa bomboş. Orada sadece farelerle sıçanlar baskı işi yapıyor. Siz güzelsiniz, sizi severim; çalışkan ve özenli bir kadınsınız, ama ya oğlum! David nasıldır biliyor musunuz? Tembel bir bilgin. Eğer beni *gütmüş* oldukları gibi ben de onu *gütseydim*, okula filan yollamasaydım, babası gibi bir Ayı olurdu, geliri olurdu. Of bu çocuk beni öldürecek, anladınız mı! Asıl felaket ise tek çocuk

olması, *yeni baskısı* yapılmayacak! Ayrıca sizi de mutsuz ediyor...

Ève bir hareketiyle bunu tamamen reddetti.

– Evet, dedi Baba Séchard bu harekete karşılık olarak, sütanne tutmak zorunda kaldınız, üzüntüden sütünüz kesildi. Her şeyi biliyorum, hadi canım! Mahkemeye verildiniz, bütün kentin diline düştünüz. Ben sadece bir ayıydım, bilgin değil, matbaacılığın piri olan Didot'ların yanında dizgicilik yapmadım, ama hiçbir zaman da pullu kâğıt almadım! Bağlarıma giderken, onlara bakarken, hasadı yaparken, kendi halimde işlerimle ilgilenirken ne derim kendi kendime? Şöyle derim: Zavallı ihtiyar, bir yığın zahmet çekiyorsun, altın üzerine altın koyuyorsun, çok malın olacak, bunların hepsi icra memurlarına, avukatlara... ya da hayallere... fikirlere gidecek... Bakın yavrum, siz şu küçük oğlanın annesisiniz, vaftiz çanağı üstünde Madam Chardon'la birlikte onu tuttuğum zaman burnunu dedesininkine benzetmiştim. İşte, Séchard'dan çok şu küçük yavruyu düşünün... bir tek size güveniyorum... Mallarımın çarçur edilmesini siz önleyebilirsiniz... Zavallı mallarım...

– Ama sevgili Séchard babacığım, oğlunuz size şan kazandıracak; kendi kendine zengin olduğunu ve yakasına Légion d'honneur madalyasını taktığını göreceksiniz...

– Bunun için ne yapacak peki? diye sordu bağcı.

– Göreceksiniz! Ama bu arada, bin ekü sizi iflas mı ettirir? Bin eküyle davayı durdurabilirsiniz... Peki, oğlunuza güvenmiyorsanız bana güvenin, size iade ederim; çeyizime, çalışmama ipotek koyabilirsiniz...

– Demek David Séchard hakkında dava açıldı, öyle mi? diye bağırdı bağcı iftira sandığı şeyin gerçek olduğunu öğrenince. İşte adını imzalamayı becermek diye buna denir! Peki benim kiralar! Ah kızım, Angoulême'e gitmem, işleri yoluna koymam ve avukatım Cachan'a danışmam gerekiyor. Gelmekle çok iyi ettiniz... Gözü açık biri iki kişiye bedeldir!

İki saatlik çabalamadan sonra Ève geri dönmek, şu üstesinden gelinmez "kadınlar iş dünyasından anlamaz" yargısına yenik düşerek oradan ayrılmak zorunda kaldı. Belli belirsiz bir başarı umuduyla gelmiş olan Ève, Marsac'tan Angoulême'e giden yoldan neredeyse bitkin, umutsuz halde geri dönüyordu. Ève, Séchard'ı Métivier'ye her şeyi ödemeye mahkûm eden karar metnini almak için tam zamanında yetişmişti. Taşrada ev kapısındaki icra memuru önemli bir olaydır, ama bir süredir bu eve çok sık geliyordu, komşular bundan bahsetmez oldular. Bu nedenle Ève dışarı çıkmaya cesaret edemez olmuştu, yoldan geçerken arkadan fısıldaşmalarından korkuyordu.

– Ah! Kardeşim, kardeşim! diye bağırdı Ève giriş kapısından geçip merdivenleri çıkarken. Seni bağışlayamam artık, sanki sen...

– Ne yazık! dedi Séchard onu karşılayarak. İntiharını önlemek gerekiyordu.

– Artık bundan hiç söz etmeyelim, dedi karısı yumuşak bir sesle. Onu Paris'in o dipsiz uçurumuna sürükleyen kadın, gerçek suçlu o! Ve senin baban David, çok acımasız! Acımızı sessiz çekelim.

Kapı yavaşça vurulunca David'in dudaklarındaki birkaç şefkat sözcüğü yarım kaldı ve Marion, iri ve şişman Kolb'u peşinden sürükleyerek ilk odaya girdi.

– Madam, dedi Marion, Kolb ve ben mösyö ile madamın sıkıntıya düştüklerini öğrendik ve ikimize ait bin iki yüz franklık bir birikimimiz olduğundan, düşündük ki bunu madamın ellerinden daha emin bir yere teslim edemeyiz...

– *Madamın* ellerinden, diye tekrarladı Kolb Alsace şivesiyle.

– Kolb, diye bağırdı David Séchard, birbirimizden hiç ayrılmayacağız. Avukat Cachan hesabına bin frank götür ama makbuz istemeyi unutma, geri kalanı elde tutarız. Kolb, senin ağzından hiç kimse ne yaptığım, ortadan kaybolduğumda

nerelere gittiğim, dönüşte elimde getirdiğim şeyler hakkında herhangi bir şey almasın ve seni ot toplamaya gönderdiğim zamanlarda hiçbir insan seni görmesin... Yiğit Kolb'um, seni kandırmaya çalışacaklar, belki de sana binlerce, on binlerce frank teklif edecekler...

– Bana milyonlar verseler de tek söz söylemem! Askerlikte emirleri bilmez miyim?

– Bak, emri aldın, hadi marş marş, git Mösyö Petit-Claud'dan da bu paranın Mösyö Cachan'a teslim edildiği sırada orada olmasını rica et.

– Evet, dedi Alsace'lı, umarım bir gün zengin olup bu hukuk adamını pataklarım! Suratını hiç sevmiyorum!

– İyi adam, dedi şişman Marion, bir Türk kadar güçlü, bir koyun kadar da uysaldır. İşte bir kadını mutlu edecek biri. Biriktirdiğimiz paraları böyle kullanma fikri de ondan çıktı! Zavallı adam! Konuşması kötü ama düşünmesi iyi, ben ne dediğini anlıyorum gene de. Bize masraf çıkarmamak için başkalarının yanında çalışmayı bile düşünüyor...

– İnsan sırf böyle iyi insanları ödüllendirmek için bile zengin olmak ister, dedi Séchard karısına bakarak.

Ève bütün bunları çok doğal buluyordu, kendininki gibi yüce ruhlarla karşılaştığına şaşırmıyordu. Davranışı en aptallara ve hatta en kayıtsızlara bile kişiliğinin bütün güzelliğini göstermekteydi.

– Zengin olacaksınız mösyö, diye bağırdı Marion. Babanız bir çiftlik satın aldı, size hazırlıyor, hadi hadi, geliriniz olacak...

Böyle bir durumda Marion'un bir anlamda davranışının değerini küçülten bu sözler büyük bir inceliğin göstergesi değil miydi?

İnsan elinden çıkma her şey gibi Fransız hukuk sisteminin de kusurları vardır; bununla birlikte, iki tarafı keskin bıçak gibi hem savunma hem de saldırı için kullanılabilir. Ayrıca hoş

tarafı şudur ki, eğer iki avukat anlaşırsa (bir çift laf söylemeden de anlaşırlar, işlemlerinin yürüyüş biçimiyle bile anlaşmaya varabilirler!) o zaman dava, tıpkı Rouen kuşatmasında oğlunun iki günde şehri almak için bir yol önerdiği I. Biron mareşalinin yaptığı savaşa benzer. "Ne acelen var, gidip lahana mı ekeceksin," demiş. İki general herhangi bir kesin sonuca ulaşmaksızın, ordularının rahatını düşünerek savaşı uzatabilir, tıpkı Avusturyalı generallerin yaptıkları gibi; saray kurulu da askerlerin çorba içmeleri için herhangi bir manevradan geri duran bu generallere kızmaz. Üstat Cachan, Petit-Claud ve Doublon bu Avusturyalı generallerden daha iyi davrandılar; antikçağdaki bir Avusturyalıyı, Fabius *Cunctator*'u örnek aldılar!

Bir katır gibi kurnaz olan Petit-Claud durumların bütün üstünlüklerini kavradı. Büyük Cointet tarafından masrafların ödenmesi teminat altına alınır alınmaz Cachan'a hile yapıp Métivier'nin hesabına yazılacak küçük işlemler yaratarak parlak dehasıyla kâğıt üreticisinin gözüne girmeye kendi kendine söz verdi. Ama bu genç Basoche'un Figaro'su için başarı konusundaki talihsizliği, tarihçinin onun çevirdiği işlerin üzerinden, sanki sıcak korların üstünde yürüyormuş gibi geçip gitmek zorunda oluşudur. Paris'te yaptıklarına benzeyen bir gider hesabı, bu çağdaş töreler tarihi için kuşkusuz yeterli olacaktır. Bunun için Büyük Ordu bültenlerinin üslubuna öykünelim, çünkü öykünün kolay anlaşılması için Petit-Claud'nun işleri ve sözleri ne kadar çabuk sıralanırsa, bu tastamam hukuksal sayfa da o kadar iyi olacaktır.

3 Temmuz'da Angoulême ticaret mahkemesine davet edilen David yükümlülüğü yerine getirmedi; karar ona 8 Temmuz'da bildirildi. Ayın 10'unda Doublon bir talimat çıkardı ve 12'sinde haciz girişiminde bulundu. Petit-Claud buna itiraz etti ve Métivier'ye on beş günlük yeni tebligat gönderdi. Métivier ise bu süreyi uzun buldu, ertesi gün daha kısa

süreli tebligat çıkarttırdı ve ayın 19'unda Séchard'ın itirazını reddeden yeni bir karar aldırdı. 21 Temmuz'da kesin olarak onaylanan bu karar 22 Temmuz tarihli tebligatın, 23 Temmuz tarihli hapisle yargılanma tebliğinin ve 24 Temmuz tarihli bir haciz bildirisinin düzenlenmesini sağladı. Bu haciz dalgası Petit-Claud tarafından kraliyet mahkemesine başvurulup itiraz edilerek durduruldu. 15 Temmuz'da yinelenen bu itiraz, Métivier'yi Poitiers'ye sürükledi. Petit-Claud içinden, "Hadi bakalım, biraz daha burada kalacağız," dedi. Fırtına Poitiers'ye, Petit-Claud'nun talimatını verdiği bir kraliyet mahkemesi avukatına yönlendirildikten sonra her iki tarafı da idare eden bu savunmacı, Madam Séchard tarafından David Séchard'a, kısa vadeli bir mal ayrımı tebligatı çıkarttı. Adliye deyimiyle ayrılık kararının 28 Temmuz'da alınabilmesi için hünerlerini sergiledi, bunu *Courrier de la Charente* gazetesinde yayımlattı, gereği gibi tebliğ etti ve 1 Ağustos'ta noter huzurunda, Madam Séchard'ın mal birliğinin tasfiyesine gitti; âşık David'in evlenme sözleşmesinde çeyiz olarak kabul ettiği on bin franklık küçük miktardan dolayı Madam Séchard kocasından alacaklı oldu ve David bu alacağını ödemek üzere matbaasının ve evinin eşyasını ona bıraktı. Petit-Claud böylece ailenin mal varlığını teminat altına aldı, aynı zamanda Poitiers'de davasını üzerine kurduğu iddiası da geçerlilik kazanmış oldu. Ona göre David Paris'te Lucien de Rubempré'nin yapmış olduğu giderlerden sorumlu tutulamazdı, çünkü Seine bölgesi hukuk mahkemesi bunları Métivier'ye yükleme kararı almıştı. Yüksek mahkemenin kabul ettiği bu sistem, Angoulême ticaret mahkemesinin oğul Séchard'a verdiği mahkûmiyetleri, Paris'te Métivier'ye yüklenmiş olan masraflardan altı yüz frank indirimle onaylıyor, Séchard'ın başvurusuna temel oluşturan olayları göz önünde bulundurarak taraflar arasında paylaştırıyordu. 17 Ağustos'ta oğul Séchard'a bildirilen bu karar, 18 Ağustos'ta anaparayı,

faizleri, çıkan masrafları ödeme emri ve 20 Temmuz'daki bir haciz kararıydı. O zaman Petit-Claud Madam Séchard adına müdahale edip eşyaların mal ayrımını usulünce yapan eşe ait olduğunu ileri sürdü. Üstelik Petit-Claud artık müşterisi olan Baba Séchard'ı da işin içine kattı. İşte nedeni.

Gelininin onu görmeye geldiği günün ertesinde bağcı Angoulême'deki avukatı üstat Cachan'ı görmeye gelmiş ve ona oğlunun içine düştüğü kavga sırasında tehlikeye düşen kiralarını nasıl kurtarabileceğini sormuştu.

– Oğluna dava açmışken babanın vekâletini alamam, dedi Cachan, ama siz gidip Petit-Claud'yu görün, çok beceriklidir, size benden daha iyi hizmette bulunur belki...

Adliyede Cachan, Petit-Claud'ya,

– Sana Baba Séchard'ı gönderdim, benim yerime vekâlet et, sonra ödeşiriz, dedi.

Paris'te olduğu gibi taşrada da avukatlar arasında bu tür karşılıklı iyilikler yapılır.

Baba Séchard'ın Petit-Claud'ya vekâletini verdiği günün ertesi, Büyük Cointet suç ortağını görmeye geldi, ona,

– Baba Séchard'a bir ders vermeye bakın! dedi. Oğlunun bin frank masraf çıkarmasını asla affetmeyecek biridir; başkası için yapacağı bu masraf, yüreğinde eğer kalmışsa her tür cömertlik duygusunu da kurutacaktır!

– Siz bağlarınıza dönün, dedi Petit-Claud yeni müşterisine, oğlunuz sıkıntı içinde, bir de siz onun yakasına yapışmayın. Zamanı geldiğinde size haber veririm.

Böylelikle Séchard adına Petit-Claud, baskı makineleri mühürlü olduğundan ve XIV. Louis döneminden beri binada matbaa bulunduğundan, gördükleri iş açısından bunların da taşınmaz mal sayılması gerektiğini ileri sürdü. Paris'te Lucien'in eşyalarının Coralie'ye ait olduğunu öğrendikten sonra Angoulême'de de David'in eşyalarının karısına ve babasına (bu

konuda mahkemede güzel sözler söylendi) ait olduğunu gören Métivier hesabına canı sıkılan Cachan bu iddiaları çürütmek için baba ile oğlunu mahkemeye davet etti.

– Kötü niyetin en korkunç surlarını karşımıza diken bu adamların hilelerini su yüzüne çıkarmak istiyoruz, diye haykırdı. Bunlar yasanın en masum ve açık maddelerini kendilerini savunmak için dikenli kalkanlar haline getiriyor! Peki neden? Kaçmak için, üç bin frangı ödememek için! Nereden alınmış bu para? Zavallı Métivier'nin kasasından. Bir de iskontocuları suçlamaya cesaret ediyorlar! Ne günlere kaldık! Nihayet sorarım size, komşusunun parasının üstüne yatanın devri mi bu? Ahlaksızlığı adaletin yüreğine yerleştirecek bir iddiaya gereken cezayı vermeyecek misiniz!

Cachan'ın güzel savunmasından duygulanan Angoulême mahkemesi bütün tarafların iddialarına ters bir karar verdi, sadece ev eşyasının mülkiyetini Madam Séchard'a tanıdı, Baba Séchard'ın iddialarını reddetti ve onu dört yüz otuz dört frank altmış santim net masraf ödemeye mahkûm etti.

– Baba Séchard'ın durumu iyi, dedi avukatlar birbirlerine bakıp gülüşerek. İşlere böyle burnunu soktu, ödesin bakalım!

28 Ağustos'ta matbaadaki baskı makineleriyle teçhizatın haczedileceğini bildiren bu karar 26 Ağustos'ta tebliğ edildi. İlanlar yapıştırıldı! Talep üzerine hemen yerinde satış için bir karar aldırıldı. Satış ilanı gazeteye verildi ve Doublon 2 Eylül'de haciz ve satışı yaptırabileceği için övünüyordu. Bu sırada David Séchard, Métivier'ye mahkeme kararı ve kanun gerektirdiği gibi yürütülen icra takibi sonucu faizler hariç toplam beş bin iki yüz yetmiş beş frank yirmi beş santim borçlu bulunuyordu. Petit-Claud'ya bin iki yüz frank ve sizi ulaşacağınız yere çabucak götüren arabacıların soylu güveni gereği, David'in cömertliğine bırakılmış olan avukat ücreti bulunuyordu. Madam Séchard, Petit-Claud'ya yaklaşık olarak üç yüz

elli frank ve avukatlık ücreti borçluydu. Baba Séchard'ın da dört yüz otuz frank altmış beş santim borcu vardı ve ayrıca Petit-Claud ondan yüz ekü ücret istiyordu. Böylece hepsi yaklaşık on bin franga kadar çıkıyordu. Bu belgeler, yabancı uluslara Fransa'daki hukuki topçu birliğinin oyununu sergilemesi bakımından yararlı olacağı gibi yasa koyucunun da işlemlerin kötüye kullanılmasının nerelere varabileceğini öğrenmesi için gerekliydi, elbette yasa koyucunun bu belgeleri okumaya vakti varsa. Kimi durumlarda avukatların davaya konu olan tutarı *gider* olarak aşmalarını önleyecek kısa yasalar çıkarmak gerekmez mi? Yüz metrekarelik bir gayrimenkule, bir milyonluk araziyle ilgili formalitelerin aynısını uygulamak gülünç olmuyor mu! Davanın geçirdiği aşamaların bu epey yavan anlatımından şu sözlerin değeri anlaşılacaktır: *usul*, *adalet*, *masraf*! Bu sözlerden Fransızların çoğunun kuşkusu yok. Adliye argosunda bir adamın işine ateş düşürmek diye işte buna denir. Matbaanın beş bin franklık harfleri, döküm fiyatıyla iki bin frangı geçmiyordu. Geriye kalan malzeme hurda demir ve odun fiyatına satılırdı. Ailenin eşyaları da en fazla bin frank ederdi. Oğul Séchard'ın kişisel mülkiyeti yaklaşık dört bin franktı; Cachan ve Petit-Claud, ileride de görüleceği gibi tomurcukları güzel meyveler vaat eden çiçeğin geleceğini hesaba katarak yedi bin franklık masraf talep ettiler. Gerçi Fransa'nın ve Navarre'ın, hatta Normandiya'nın hukuk icracıları Petit-Claud'ya hayranlık duyup onu takdir edeceklerdir, ama yürekli insanlar da Kolb ile Marion'a duygudaşlıktan ileri gelen bir damla gözyaşını bahşetmezler mi acaba?

Bu savaş sırasında Kolb, David kendisine ihtiyaç duymadığı sürece koridorun kapısında bir sandalyeye oturup bekçi köpeği görevi görüyordu. Petit-Claud'nun hep bir kâtibinin gözetiminde getirilen mahkeme belgelerini o teslim alıyordu. İlanlar matbaayı oluşturan araç gereçlerin satışını haber verir-

ken, Kolb memur bunları asar asmaz koparıyor ve, "Alçaklar! Böyle mükemmel birinin canını sıkmak ha! Bir de buna adalet diyorlar!" diye bağırıyor ve kentteki ilanları toplamaya koşuyordu. Marion sabahları bir kâğıt fabrikasında bir makineyi çevirerek on kuruş kazanıyor ve bunu gündelik harcamalarda kullanıyordu. Madam Chardon yeniden ve hiç yakınmadan eski hastabakıcılık işinin yorucu, uykusuz günlerine dönmüştü ve her hafta kızına haftalığını veriyordu. Şimdiye kadar iki kez "dokuz günlük" *neuvaine* duasını tamamlamıştı, dualarına Tanrı'nın kulaklarının tıkalı, gözlerinin de onun için yaktığı mumların aydınlığına kapalı olmasına şaşırıyordu.

2 Eylül'de Ève, Lucien'in kayınbiraderine üç senet düzenlediğini bildiren ve David'in karısından gizlediği mektuptan sonra yazdığı tek mektubu aldı.

– İşte! O gittiğinden beri aldığım üçüncü mektup, dedi uğursuz zarfı açmakta kararsız kalan zavallı kız kardeş.

O anda çocuğuna süt veriyor, onu biberonla besliyordu, çünkü tasarruf etmek için sütanneye yol vermek zorunda kalmıştı. Aşağıdaki mektubu okuyunca Ève'in uyandırdığı David'in de ne hale geldiği tahmin edilebilir. Mucit geceyi kâğıt yapmakla geçirdiğinden ancak gün doğarken yatmıştı.

Paris, 29 Ağustos

SEVGİLİ KARDEŞİM,

İki gün önce sabahın beşinde, Tanrı'nın en güzel yaratıklarından birinin, tıpkı senin beni sevdiğin gibi, David ile annemin beni sevdikleri gibi sevebilen, bütün bu duygulara bir annenin ve bir kız kardeşin veremeyecekleri tek şeyi, aşkın bütün mutluluklarını ekleyen tek kadının son nefesini verişini gördüm! Her şeyini bana feda ettikten sonra zavallı Coralie benim yüzümden öldü! Bugün onun cenazesini kaldıracak parası olmayan benim yüzümden... Şu ha-

yatta bir o beni teselli ediyordu; bir tek siz onun ölümünden sonra beni teselli edebilirsiniz meleklerim. Bu masum kızın günahları Tanrı tarafından bağışlanmıştır, buna inanıyorum, çünkü Hıristiyan olarak öldü. Ah! Paris... Ève'im, Paris Fransa'nın aynı zamanda hem bütün zaferi hem de bütün alçaklığıdır; orada pek çok hayalimi kaybettim ve bir meleğin vücudunu kutsal toprağa vermek için dilenerek çok daha fazlasını kaybedeceğim!

Bahtsız ağabeyin,

LUCIEN

NOT: Uçarı davranışlarımla seni çok üzmüş olmalıyım, bir gün her şeyi öğrenecek ve beni affedeceksin. Zaten rahat olabilirsin: Coralie ile benim bu kadar sıkıntıda olduğumuzu görünce başına epey iş açmış olduğum iyi kalpli tüccar Camusot bu meseleyi üstüne aldığını söyledi.

– Mektupta hâlâ gözyaşlarının ıslaklığı var, dedi Ève, David'e ve gözlerinde Lucien için eskiden duyduğu şefkatin parıltılarını görünce ona acıyarak baktı.

– Zavallı çocuk, diye haykırdı Ève'in mutlu kocası, anlattığı gibi sevildiyse çok acı çekmiş olmalı.

Ve kocası da karısı da en büyük acının çığlığı karşısında kendi dertlerini unuttular. O anda Marion,

– Madam, geldiler, işte geldiler! diyerek koşarak içeri girdi.

– Kimler?

– Doublon ve adamları, şeytan! Kolb onlarla boğuşuyor, satacaklarmış.

Petit-Claud,

– Hayır, hayır, satılmayacak, içiniz rahat olsun! diye bağırdı, sesi yatak odasının önündeki odada çınladı. Ben bir itirazda bulundum. Kötü niyetin bedelini bize ödetecek bir kara-

rın ağırlığı altında ezilmemeliyiz. Ben sizi burada savunmayı planlamıyordum. Size zaman kazandırmak için Cachan'ın gevezelik etmesine izin verdim, Poitiers'de bir kere daha başarı kazanacağıma eminim...

– Peki bu zafer kaça mal olacak? diye sordu Madam Séchard.

– Kazanırsanız avukatlık ücretine, kaybedersek bin franga.

– Aman Tanrım! diye haykırdı zavallı Ève. Ama ilaç hastalıktan da beter olmuyor mu?

Petit-Claud adalet ışığıyla aydınlanmış bu masumiyet çığlığını duyunca olduğu yerde kaldı, Ève gözüne öylesine güzel görünmüştü. Petit-Claud tarafından davet edilen Séchard Baba bu olaylar üzerine çıkageldi. Yaşlı adamın, torununun beşikte felakete gülümsediği çocuklarının yatak odasındaki varlığı sahneyi tamamladı böylece.

– Séchard Baba, dedi genç avukat, davaya dahil olmanızdan dolayı bana yedi yüz frank borçlusunuz, ama artık bu meblağı, size ödenecek kira bedellerine ekleyerek oğlunuzdan istersiniz.

Yaşlı bağcı Petit-Claud'nun bu cümleyi söyleyiş biçimindeki ve sesine verdiği iğneleyici alayı sezdi.

Beşiğin yanından ayrılıp yaşlı adamı öpmeye gelen Ève,

– Oğlunuza kefil olsanız daha ucuza mal olurdu! dedi.

Kolb'un Doublon'un adamlarıyla giriştiği kavgayı duyanların geldiği evinin önündeki kalabalığı görünce içi parçalanan David merhaba demeksizin babasına elini uzattı.

– Peki nasıl oluyor da size yedi yüz frank borçlu oluyorum? diye sordu yaşlı adam Petit-Claud'ya.

– Çünkü, bir kere, size *vekâlet* ettim. Söz konusu kiralarınız olduğundan, bana karşı borcu olanla birlikte siz de borçlusunuz. Eğer oğlunuz bu masrafı ödemezse bunu bana siz ödeyeceksiniz... Ama bu bir şey değil, birkaç saat sonra David'i hapse atmak isteyecekler, buna izin verecek misiniz?

– Borcu ne kadar?

– Beş altı bin frank kadar, size ve karısına borçlu oldukları hariç.

Baştan ayağa güvensizlikle dolan yaşlı adam bu mavi beyaz odada, gözleri önündeki dokunaklı tabloya baktı: bir beşiğin yanında gözyaşları içinde güzel bir kadın, nihayet dertlerin ağırlığı altında ezilip kalmış David, belki de tuzağa düşürmek istercesine kendisini buraya çağıran avukat; o zaman Ayı, babalığının onlar tarafından sınandığını sandı, sömürülmekten korktu. Gidip ona küçük ellerini uzatan çocuğa baktı ve onu okşadı. Bütün bu dertlerin ortasında bir İngiliz soylusu kadar iyi bakılan çocuğun başında pembe astarlı, işlemeli, küçük bir başlık vardı.

– Eh, David bu işten kendi sıyrılsın, ben sadece bu çocuğu düşünüyorum, diye bağırdı yaşlı dede, ve annesi de beni onaylayacaktır. David öyle bilgindir ki borçlarını da nasıl ödeyeceğini biliyordur.

– Duygularınızı anlaşılır bir Fransızcaya çevireceğim, dedi avukat alaycı bir tavırla. Bakın Baba Séchard, siz oğlunuzu kıskanıyorsunuz. Gerçeği dinlemek ister misiniz? David'i, matbaanızı ona değerinin üç katına satarak ve bu fahiş fiyatı size ödemesi için onu iflas ettirerek şimdiki hale siz getirdiniz. Evet, başınızı kaldırmayın öyle, Cointet'lere satılan ve parasını cebine indirdiğiniz gazete matbaanın en değerli işiydi... Oğlunuzdan sadece onu soyduğunuz için değil, ayrıca kendinizden üstün bir insan haline getirdiğiniz için nefret ediyorsunuz. Size hemen şimdi paraya mal olacak oğlunuza ve gelininize karşı duygularınızın iflasını maskelemek için şefkatinize ancak çok sonra ihtiyaç duyacak torununuzu seviyormuş gibi davranıyorsunuz. Bu küçük çocuğu aileden birini seviyor gibi görünmek ve duygusuz damgası yememek için seviyorsunuz. İşte sizin heybenizde gizli olanlar bunlar Baba Séchard.

Yaşlı adam avukatına, gelinine ve oğluna tek tek bakarak,

– Beni bunları söylemek için mi getirttiniz? diye sordu.

– Ama mösyö, diye haykırdı Ève, Petit-Claud'ya dönerek, siz bizi mahvetmeye yemin mi ettiniz? Kocam asla babasından şikâyet etmedi...

Bağcı gelinine sinsice baktı. Yaşlı adamın güvensiz bakışlarını görünce Ève,

– Bana sizin onu kendi tarzınızda sevdiğinizi yüz kez söylemiştir, dedi.

Petit-Claud Büyük Cointet'den aldığı emre uyarak, babası David'i içinde bulunduğu durumdan kurtarmasın diye baba ile oğulun arasını bozma işini tamamlamak üzereydi.

Önceki gün Büyük Cointet, Petit-Claud'ya,

– David'i hapse attırdığımız gün Madam de Sénonches'la tanıştırılacaksınız, demişti.

Sevgiden ileri gelen zekâ Madam Séchard'ı aydınlatmış, o da tıpkı daha önce Cérizet'nin ihanetini sezdiği gibi şimdi de bu hain planı tahmin etmişti. Petit-Claud'nun hem babasını hem de işlerini bu denli iyi bilmesine David'in nasıl şaşırdığını herkes gözünün önüne getirebilir. Dürüst matbaacı, vekilinin Cointet'lerle ilişkisini bilmiyordu ve zaten Cointet'lerin Métivier'nin kılığına girmiş olduğunu da bilemezdi. David'in sessizliği yaşlı bağcı için bir hakaretti; bu nedenle avukat müşterisinin şaşkınlığından yararlanıp oradan ayrıldı.

– Elveda sevgili David, söylemiş olayım, hapisle yargılanmaya itiraz edilemez, alacaklılarınızın bundan başka çaresi de kalmadı. O yüzden kaçın! Ya da bana kalırsa, ha evet, gidin Cointet Kardeşler'i görün, sermayeleri var ve eğer icadınız gerçekleşirse ve bu icat dediğiniz gibiyse onlarla ortaklık kurun, ne de olsa aslında iyi çocuklardır...

– Ne icadıymış bu? diye sordu Baba Séchard.

– Ama siz oğlunuzu başka şey düşünmeden matbaasını terk edecek kadar aptal mı sanıyorsunuz? dedi avukat. Bana

söylediği kadarıyla, şu sıralar on franga mal olan bir top kâğıdı üç franga üretecek bir yol bulmakla meşgul.

– Beni tuzağa düşürmenin başka bir yolu daha, diye haykırdı Baba Séchard. Siz burada hepiniz panayır yankesicileri gibi ağız birliği etmişsiniz. Eğer David bunu bulduysa bana ihtiyacı yok demektir, işte milyoner oldu gitti! Hoşça kalın ahbaplar, iyi akşamlar.

Ve yaşlı adam merdivenden inip gitti.

– Bir yerlere saklanmanın yolunu bulun, dedi Petit-Claud, David'e ve onu daha da kızdırmak için Baba Séchard'ın peşinden koştu.

Küçük avukat bağcıyı Mûrier Meydanı'nda homurdanırken buldu, onu Houmeau'ya kadar geçirdi ve hafta içinde ödenmezse, alacaklı bulunduğu masraflar nedeniyle icra davası açmakla tehdit edip ayrıldı.

– Eğer torunuma ve gelinime zarar vermeden oğlumu mirasımdan yoksun bırakmanın yolunu gösterirseniz paranızı öderim, dedi Yaşlı Séchard, Petit-Claud'dan ayrılmadan önce.

Küçük avukat yeniden Angoulême yokuşunu tırmanırken içinden, "Büyük Cointet adamını iyi tanıyormuş!" diye geçiriyordu. "Ah, bu yedi yüz franklık borcun, babanın oğluna ait yedi bin frangı ödemesine engel olacağını bana söylemişti," diye söyleniyordu Angoulême'e doğru çıkarken. "Ama yine de bu yaşlı kurnaz kâğıtçının oyununa gelmeyelim, artık ondan boş laftan başka şeyler istemenin zamanı geldi."

Baba Séchard ve avukat ayrıldıktan sonra Ève kocasına,

– E, peki David, dostum, ne yapmayı düşünüyorsun? diye sordu.

– En büyük tencereni ocağa koy yavrum, dedi David, Marion'a bakarak, işime dönüyorum!

Bu sözü duyar duymaz Ève telaşlı telaşlı şapkasını taktı, şalını aldı, pabuçlarını giydi.

– Giyinin dostum, dedi Kolb'a, bana eşlik edeceksiniz çünkü bu cehennemden çıkmanın bir yolu var mı yok mu öğrenmeliyim...

– Mösyö, diye bağırdı Marion, Ève dışarı çıkınca, makul olun biraz, yoksa madam kahrından ölecek. Borcunuzu ödemek için para kazanın, sonra istediğiniz gibi hazinelerinizin peşine düşersiniz...

– Sen sus Marion, dedi David. Bu güçlüğün üstesinden geleceğim. Aynı anda hem icadımı gerçekleştireceğim hem de geliştirme patenti alacağım.

Fransa'da mucitlerin en büyük derdi geliştirme patentidir. Bir kişi ömrünün on yılını bir endüstri sırrı, bir makine, herhangi bir icat bulmaya verir, patentini alır, artık icadının sahibi sanır kendini; eğer bu icadın her şeyini düşünmemişse, kendinden sonra biri çıkar ve bunu bir vidayla geliştirip icadı onun elinden alır. Oysa kâğıt üretmek için ucuz hamur icat edince her şey bitmiş olmuyordu! Başka kişiler bu işlemi geliştirebilirdi. David Séchard bütün bu zorluklar içinde aranıp bulunmuş bir servetin elinden alınmasını engellemek için her şeyi öngörmek istiyordu. Hollanda kâğıdı (Hollanda artık bundan üretmese de keten ipliği parçalarından imal edilen kâğıdın adı böyle kalmıştı) hafif yapışıktır ama birinin bunları yaprak yaprak yapıştırması gerekir ve bu da maliyeti artırır. Hamuru teknede ve az maliyetli bir tutkalla yapıştırmak mümkün olursa (gerçi bugün böyle yapılıyor ama hâlâ kusurları vardır) yapılacak başka bir geliştirme işlemi kalmayacaktı. Bu nedenle David bir aydır kâğıdının hamurunu teknede yapıştırmanın yollarını araştırıyordu. Yapacağı iki keşif vardı.

Ève annesini görmeye gitti. İyi bir rastlantı sonucu Madam Chardon, Milaud de Nevers ailesine iddialı bir vâris vermiş bulunan savcı birinci yardımcısının karısına bakıyordu. Ève adli memurlara güvenmediği için dul ve yetimlerin yasal savunu-

cusuna durumunu, David'i borcunu üstlenip haklarını satarak hapisten kurtarıp kurtaramayacağını sormayı akıl etmişti, ama aynı zamanda Petit-Claud'nun belirsiz davranışını da öğrenmeyi umuyordu. Madam Séchard'ın güzelliğiyle şaşkına dönen savcı, onu bir kadına gösterilmesi gereken saygıyla değil, aynı zamanda Ève'in pek alışık olmadığı bir nezaketle karşıladı. Zavallı kadın savcının gözlerinde, evlendiğinden beri sadece Kolb'un gözlerinde rastladığı ve Ève gibi güzel kadınlar için erkekler hakkında yargıda bulunmaya yarayan bir *ölçüt* görevi gören o ifadeyi gördü. Bir tutku, bir çıkar ya da yaş yüzünden bir erkeğin gözlerinde, gençliğinde parıldamış olan tam itaat pırıltısı donup kaldığında, bir kadın bu adama güvensizlik duymaya başlar ve onu gözlemlemeye koyulur. Ève'in düşman olduklarını tahmin ettiği Cointet, Petit-Claud, Cérizet ona kuru, soğuk bir bakışla bakmışlardı, bu nedenle de savcı birinci yardımcısının önünde rahattı, ama onu zarifçe karşılayan bu adam da iki üç cümleyle bütün umutlarını yıktı.

– Kraliyet mahkemesinin kocanızın mal ayrılığı sırasında size düşen miktarı ödeyebilmek için bütün sahip olduklarını sadece ev eşyasından ibaret sayan kararı bozacağı kesin değil madam, dedi. Önceliğiniz yasadışı bir işi örtbas etmekte kullanılamaz. Ama haczedilen malların paylaşılmasında siz de alacaklı olacağınız için, kayınpederiniz de alacaklı olduğu kiraları konusunda önceliğini hukuken kullanabileceği için bir kez mahkeme kararı verildi mi, hukuk deyimiyle mükellefiyet dediğimiz başka davalar da olabilir.

– Ama Petit-Claud bizi mahvetmek mi istiyor? diye bağırdı.

– Petit-Claud'nun tavrı, avukatının söylediğine göre vakit kazanmak isteyen kocanızın verdiği vekâlete uygun düşüyor. Bana sorarsanız, belki de kraliyet mahkemesine itirazdan vazgeçmek ve satışta, işletmeniz için en gerekli araç gereçleri sizin ve kayınpederinizin payına düşecek oranda, kayınpederinizin

de kiraları kadar alması daha doğru olacaktır... Ama bu yol, amaca fazlasıyla kısa yoldan ulaşmak demektir... Avukatlar sizi yoluyorlar!

– O zaman da ben mösyö, Baba Séchard'ın eline düşeceğim, hem evin hem de malzeme kirasını borçlanacağım; bu arada hiçbir şey almamış olan Métivier de kocamın yakasına yapışacak...

– Evet madam.

– E, o zaman, durumumuz şimdikinden de kötü olacak...

– Yasanın gücü madam, sonuçta alacaklı için işler. Üç bin frank almışsınız, onu geri vermeniz gerek...

– Oh mösyö, siz de bizi artık ne zannettiniz, biz sanki...

Ève haklı çıkmaya çalışırken kardeşini tehlikeye atabileceğini fark ederek sustu.

– A, biliyorum, dedi savcı, bu konunun borçlular açısından karanlıkta kalan dürüst, nazik, hatta yüce tarafları vardır! Ve sadece adı kullanılan alacaklılar yönünden de...

Dehşete kapılmış Ève savcıya şaşakalmış bakıyordu.

– Anlıyorsunuz ya, dedi savcı ona kaba bir nezaketle dolu bir bakış fırlatarak, önümüzde olup bitenler konusunda düşünmek için bol zamanımız var, bu sırada da oturup avukat beylerin savunmalarını dinleriz.

Ève hiçbir şey elde edememenin umutsuzluğu içinde geri döndü. Akşam saat yedide Doublon hapisle yargılanma kararını getirdi. Böylece o saatte dava son aşamasına gelmiş oldu.

– Yarından itibaren, dedi David, sadece geceleri dışarı çıkabileceğim.

Ève ve Madam Chardon gözyaşlarına boğuldu. Onlara göre saklanmak bir onursuzluktu. Efendilerinin özgürlüğünün tehlikede olduğunu öğrenen Kolb ve Marion, bir de uzun süredir onun her tür hileden uzak durduğunu anladıklarında telaşlandılar; onun için o kadar korkuya kapıldılar ki sadakatlerinin

bir yararının dokunup dokunmayacağını öğrenmek bahanesiyle Madam Chardon'un, Ève ve David'in yanına geldiler. Hayatı o âna kadar çok basit olan bu üç kişinin David'in saklanması gerektiğini anlayınca ağlamaya başladıkları anda odaya girmişlerdi. Peki ama, o andan sonra ne yazık ki hep dalgın kalacak bu adamın en küçük davranışını gözleyecek gizli casuslardan nasıl kaçmalıydı?

– Madam on beş dakika bekleyebilirse, gideyim düşman cephesine, keşif yapayım, dedi Kolb. Almana benzememe rağmen ben bu işleri iyi beceririm; gerçek bir Fransız olduğum için daha kurnazımdır.

– Ah madam, dedi Marion, izin verin gitsin, mösyöyü korumaktan başka derdi yok onun. Kolb Alsace'lı değil. O... şey... tam bir bekçi köpeğidir!

– Hadi gidin, dedi David, benim sadık Kolb'um, bir şeyler yapacak kadar zamanımız var.

Kolb icra memuruna koşup gitti, orada David'in düşmanları bir araya gelmiş onu alt etmenin yollarını tartışıyorlardı.

Taşrada borçluların tutuklanması son derece şaşırtıcı ve olağandışı bir olaydır ve çok az görülür. Öncelikle herkes bunun ne olduğunu iyi bildiğinden kimse böylesine utanç verici bir yola başvurmaz. Alacaklılar ve borçlular ömür boyu yüz yüze bakacaktır çünkü. Sonra bir tüccar, taşra deyişiyle söylersek, bu yasal hırsızlığa başvurma konusunda duraksamayan bir müflis kapsamlı bir iflasa giriştiği zaman, Paris ona sığınak işlevi görür. Bir bakıma Paris taşranın Belçika'sıdır: Orada girilmesi neredeyse imkânsız sığınaklar bulunur ve işi takip eden icra memurunun vekâleti yargının geçerli olduğu sınırlarda biter. Bundan başka, hemen hemen aynı derecede güçlü engeller de vardır. Örneğin konut dokunulmazlığını kutsayan yasa taşrada istisnasız uygulanır; icra memurunun, tıpkı Paris'te olduğu gibi, borçluyu yakalamak üzere üçüncü bir kişinin evine girme

hakkı yoktur. Yasa koyucu aynı evde birçok ailenin oturması nedeniyle Paris'i bu kanun dışında bırakmak zorunda kalmış olmalı. Ama taşrada bizzat borçlunun konutuna icra memurunun girebilmesi için yanında sulh hâkiminin de olması gerekir. Oysa icra memurlarının amiri olan sulh yargıcı onlara yardım etme konusunda neredeyse tamamen özgürdür. Sulh yargıçlarının iyi tarafını da söylemeli: Bu zorunluluk onları sıkar, kör hırslara ya da öç alma duygularına hizmet etmek istemezler. Bundan daha az ciddi olmayan başka zorluklar da vardır; yasanın tutuklama kararı konusundaki gaddarlığını, yasaları kimi zaman ortadan kaldıracak derecede değiştirecek töreler yoluyla hafifleten başka zorluklar. Kentlerde casusluk işini yapacak inançsız, kanunsuz, yoldan çıkmış epey sefil insan bulunabilir, ama küçük kentlerde herkes birbirini bir icra memurunun emrine giremeyecek kadar tanır. En alt tabakadan bile kim olursa olsun böyle bir aşağılık işe razı gelirse kenti terk etmek zorunda kalır. Böylece borçlunun tutuklanması Paris'te ya da büyük yerleşim merkezlerinde zabıtaların imtiyazlı icraatlarına konu olmadığından son derece güç bir işlem, borçlu ile icra memuru arasında bir kurnazlık savaşı haline gelir; bu icra memurlarının bulduğu yöntemler zaman zaman gazetelerin "Paris'teki olaylar" sütunu için çok hoş hikâyeler sağlar. Büyük Cointet kendini göstermek istememişti, ama Métivier tarafından bu işle görevlendirildiğini söyleyen Şişman Cointet, başdizgiciliğe aldığı ve bin franklık bir banknot vaadiyle işbirliği yaptığı Cérizet'yle Doublon'a gelmişti. Doublon iki adamına güveniyordu. Böylece Cointet'ler avlarını gözetlemek için üç köpeğe sahipti. Tutuklama ânında Doublon, yargılamaların sonunda talep eden icra memuruna yardım etmek zorunda olan jandarmaları kullanabilirdi. Böylelikle bu beş kişi o anda kalemin yanında, evin giriş katındaki üstat Doublon'un bürosunda toplanmıştı.

Kaleme bir sokağı andıran taş döşemeli genişçe bir tür kori-

dordan giriliyordu. Evin basit, geniş olmayan bir kapısı vardı, her iki yanında ortasında siyah harflerle İCRA MEMURU yazan yaldızlı levhalar asılıydı. Kalemin sokağa bakan iki penceresi kalın demir parmaklıklarla korunmuştu. Büro ise, Pomone'nin âşığı icra memurunun büyük başarıyla bizzat meyve ağaçları yetiştirdiği bahçeye bakıyordu. Mutfak kalemin karşısındaydı ve arkasında da yukarı kata çıkan basamaklar vardı. Bu ev o zaman yapılmakta olan ve ancak 1830'dan sonra tamamlanabilen yeni adalet sarayının arkasındaki sokakta bulunuyordu. Bu ayrıntılar Kolb'un başına gelenleri anlayabilmek için gereksiz değildir. Alsace'lı, efendisini satma bahanesiyle, ona karşı kurulan tuzakları öğrenmeyi ve böylece de onu bunlardan korumayı hedefleyerek icra memurunun karşısına çıkmayı düşünmüştü. Kapıyı aşçı kadın açtı. Kolb bir iş konusunda Mösyö Doublon'la görüşmek istediğini bildirdi. Bulaşıkları yıkarken rahatsız edildiği için canı sıkılan kadın kalemin kapısını açıp tanımadığı Kolb'a o sırada bürosunda toplantı halinde olan mösyöyü burada beklemesini söyledi; sonra gidip efendisine bir adamın onu görmek istediğini söyledi. Bu "bir adam" sözü tastamam bir köylüyü ifade ettiği için Doublon, "Beklesin!" dedi. Kolb büronun kapısının yanına çöküp oturdu.

– Ha! Peki nasıl yapacaksınız bunu? diyordu Şişman Cointet. Çünkü onu yarın sabah enselersek zaman kazanmış oluruz.

– Saf diye boşuna demiyorlar ona, bundan kolay bir şey yok! diye bağırdı Cérizet.

Şişman Cointet'nin sesini ama özellikle de bu iki cümleyi duyunca Kolb efendisinden bahsettiklerini hemen anladı ve şaşkınlığı Cérizet'nin sesini ayırt ettiğinde daha da arttı.

İçinden, "Onun ekmeğini yemiş bir çocuk," diye geçirdi dehşet içinde kalarak.

– Çocuklar, bakın ne yapmak gerek, dedi Doublon. Adamlarımızı Beaulieu Sokağı ile Mûrier Meydanı arasına her yöne

doğru uzak aralıklarla dizelim, böylece Saf adamı, ki bu saf deyişi de hoşuma gitti, o fark etmeden gözleyelim, ardından gizlenebileceğini sandığı evine girinceye kadar izleyelim; onu birkaç gün serbest bırakalım, güvende sansın kendini, sonra da bir gün, güneş doğmadan ya da batmadan önce karşısına çıkalım.

– Peki şu anda nerede acaba? dedi Şişman Cointet. Elimizden kaçabilir.

– Evinde, dedi üstat Doublon, çıksaydı haberim olurdu. Uygulayıcılarımdan biri Mûrier Meydanı'nda, bir diğeri adliye sarayının köşesinde, bir başkası da evimin otuz adım ötesinde gözetliyorlar. Bizimki çıksa ıslık çalarlardı; o daha üç adım atmadan ben bu işaretle hemen bilgi edinirdim.

İcra memurları yamaklarına dürüst bir sıfat olan uygulayıcı adını verirdi.

Kolb bu kadar uygun bir rastlantıyı hiç aklına getirmemişti. Kalemden yavaşça çıktı ve hizmetçi kadına,

– Mösyö Doublon'un işi uzun sürecek galiba, ben yarın sabah erken saatte gelirim, dedi.

Alsace'lının aklına bir süvari olarak derhal uygulayacağı bir fikir gelmişti. Tanıdığı bir at kiralayıcısına koştu, bir at seçti, eyerletti ve aceleyle efendisinin evine döndü, orada Madam Ève'i derin bir keder içinde buldu.

– Ne oldu Kolb? diye sordu matbaacı Alsace'lıyı hem neşeli hem de korkmuş halde görünce.

– Çevreniz alçaklarla sarılmış. En güvenli yol sizi saklamak efendim. Madam, mösyöyü saklayacağımız bir yerler düşündü mü acaba?

Dürüst Kolb, Cérizet'nin ihanetini, evin çevresine dizilmiş gözlemcileri, Şişman Cointet'nin bu işteki rolünü açıkladı ve böyle insanların efendisi hakkında düşündükleri kurnazlıkları sezdirince David'in durumu uğursuz bir ışıkla aydınlanmış oldu.

– Demek seni dava edenler Cointet'lermiş, diye bağırdı zavallı Ève bitkin bir halde. İşte bu yüzden Métivier öyle sert davrandı... Kâğıtçı onlar, senin sırrını elde etmek istiyorlar.

– Peki ellerinden kurtulmak için ne yapabiliriz? diye sordu Madam Chardon.

– Eğer madam, mösyöyü saklayabileceğimiz küçük bir yer bulabilirse ben onu kimse fark etmeden oraya götürmeye söz veriyorum.

– Basine Clerget'ye gidin, dedi Ève, ama gece gidin. Ben gidip onunla her şeyi ayarlayacağım. Böyle bir durumda Basine demek ben demektir.

– Casuslar seni izler, dedi David biraz kendine gelerek. Basine'e hiçbirimiz oraya gitmeden haber vermenin çaresini bulmalı.

– Madam gidebilir oraya, dedi Kolb. Planım şu: Ben mösyöyle çıkarım, gözcüler bizim peşimize takılır. Bu sırada madam da Matmazel Clerget'ye gider, peşinden gelecek kimse olmaz. Bende bir at var, mösyöyü terkime alırım, işte o zaman sıkıysa yakalasınlar!

– Peki o zaman, güle güle dostum, diye haykırdı zavallı kadın kocasının kollarına atılarak. İçimizden kimse seni görmeye gelmeyecek çünkü yakalanmana neden olabiliriz. Bu gönüllü hapis hayatın için birbirimize elveda dememiz gerekiyor. Postayla haberleşiriz, mektuplarını Basine postaya atar, ben de sana onun adıyla yazarım.

Onlar çıktıktan sonra David ve Kolb ıslık sesleri duydu ve casusları at kiralayıcısı Palet'nin kapısına kadar götürdüler. Orada Kolb efendisini terkisine aldı, ona iyice tutunmasını söyledi.

– Çalın bakalım ıslıkları, çalın dostlar! diye bağırdı Kolb. Umurumda bile değilsiniz. Eski bir süvariyi yakalayamazsınız!

Ve eski süvari atını kırlara doğru hızla sürdü, öyle ki casuslar onları izleyemez ya da nereye gittiklerini göremez oldular.

Ève ona danışmak gibi ustaca düşünülmüş bir bahaneyle Postel'in yanına gitti. Sadece sözlerden ibaret olan o merhametin hakaretlerine maruz kaldıktan sonra Postel'in evinden ayrıldı ve kimseye görünmeden Basine'in evine ulaştı, ondan da yardım ve koruma istedi. Ève'i daha gözden uzak konuşabilmek için kendi odasına alan Basine bitişikteki küçük odanın kapısını açtı, burası kimsenin gözüne ilişmeyecek bir tavan penceresinden ışık alıyordu. İki arkadaş, bacası işçi kızların ütüleri için ateş yaktıkları atölye ocağının bacası boyunca uzanan küçük bir ocağın deliğini açtı. Ève ile Basine, David dikkatsizlik edip gürültü çıkarırsa bu gürültüyü azaltmak için yere eski örtüler serdiler; uyuması için bir hamak kurdular, deneyleri için bir fırın, oturup yazı yazabilmesi için bir masa ve bir sandalye koydular. Basine ona geceleri yemek vereceğine söz verdi ve onun odasına asla kimse girmediği için David bütün düşmanlarına, hatta polise bile meydan okuyabilirdi.

– Sonunda güvende, dedi Ève arkadaşını kucaklayarak.

Ève, ancak bu kadar bilgili bir ticaret mahkemesi yargıcının üstesinden gelebileceğini söylediği bazı kuşkuları aydınlatmak için Postel'lere gitti ve teselli sözleri dinleyerek kendisine eve kadar eşlik etmesine izin verdi.

– Benimle evlenmiş olsaydınız hiç bu durumlara düşer miydiniz?

Ufak tefek eczacının bütün cümlelerinin ardında bu duygu vardı. Dönüşte Postel karısının Madam Séchard'ın hayranlık verici güzelliğini kıskanmış ve kocasının nezaketine öfkelenmiş olduğunu gördü; Léonie, ufak tefek kızıl saçlı kadınların, ona kalırsa hep ahırda duran güzel atlara benzeyen uzun boylu esmer kadınlardan daha üstün olduğu yolundaki kocasının fikrini duyunca yatıştı. Kuşkusuz kocası içtenliğine dair bazı kanıtlar sunmuş olmalı ki ertesi gün Madam Postel ona iyi davranıyordu.

Ève, Marion'un deyişiyle hâlâ *diken üstünde* duran annesi ve Marion'a,

– Artık rahat olabiliriz, dedi.

Ève istem dışı olarak odasına baktığında,

– Oh, gittiler, dedi Marion.

– Hangi yöne gidelim? diye sordu Kolb Paris'e giden anayola bir fersah yaklaştıklarında.

– Marsac'a, diye cevap verdi David. Mademki beni bu yoldan getirdin, babamın kalbini son kez yumuşatmaya çalışayım.

– Bir topçu bataryasına saldırmayı yeğlerdim, çünkü babanızda kalp diye bir şey yok.

Yaşlı matbaacı oğluna inanmıyordu; onu, tıpkı halk tabakasının yaptığı gibi, sonuçlara bakarak yargılıyordu. Önce David'i soyup soğana çevirdiğine inanmıyordu; sonra zamanların değişmiş olduğuna aldırmadan kendi kendine, "Ben onun altına at verir gibi bir matbaa verdim, ben nasıl buldumsa öyle, benden bin kat bilgili olmasına karşın beceremedi!" diyordu. Oğlunu anlayamadığından onu suçluyor ve, "Ona ilerisi için ekmek saklıyorum," diyerek anlama yeteneğinde kendini üstün buluyordu. Ahlakçılar duyguların çıkarlar üzerindeki etkisini hiçbir zaman tam olarak açıklayamayacaktır. Bu etki çıkarların duygular üzerindeki etkisi kadar güçlüdür. Bütün doğa yasalarının ikinci bir etkisi vardır, bu etkiler birbirinin ters yönündedir. David ise babasını anlıyordu ve onu affetmek gibi üstün bir insanseverliğe sahipti. Marsac'a saat sekizde ulaşan Kolb ve David adamcağızı yemeğinin sonunda, yani ister istemez yatmaya yakın yakaladılar.

– Demek seni adaletin izniyle görüyorum, dedi baba oğluna acı bir gülümseyişle.

– Efendimle siz nasıl karşılaşabilirsiniz, diye haykırdı Kolb sinirlenerek. O göklerde dolaşıyor, siz hâlâ bağlarınızdasınız... Bakın, görün! Babalığınızın halini görün...

– Hadi Kolb, sen git, atı Madam Courtois'ya bırak da babamı rahatsız etmesin. Şunu da bil, babalar her zaman haklıdır.

Kolb dikkatli olması için efendisi tarafından azarlanmış halde, söz dinlerken bile itiraz eden bir köpek gibi homurdanarak gitti. David sırlarını söylemeksizin babasına keşfinin en kesin kanıtını vermeyi ve gerek hemen hapisten kurtulmak, gerekse icadının işletilmesine başlamak için ihtiyaç duyduğu para karşılığında ona bu işten kâr payı önerdi.

– Eh! Peki ama hiç yoktan, hiçbir şeye mal olmayan bir kâğıt üretebileceğini nasıl kanıtlarsın? diye sordu eski matbaacı oğluna sarhoş ama kurnaz, meraklı ve açgözlü bir bakışla bakarak.

Sanki yağmur bulutundan çıkmış bir şimşek derdiniz, çünkü alışkanlıklarına bağlı Yaşlı Ayı başına gece takkesi takmadan yatmazdı. Gece takkesi de kendi deyişiyle *yavaş yavaş yudumladığı* iki şişe mükemmel eski şaraptan oluşuyordu.

– Bundan kolay başka bir şey yok, dedi David. Üstümde kâğıt yok, buraya Doublon'dan kaçarken geldim ve kendimi Marsac yolu üstünde bulunca bir tefeciden göreceğim kolaylığı sizden de sağlayabileceğimi düşündüm. Üstümde giysilerimden başka bir şey yok. Beni kimsenin giremeyeceği, kimsenin göremeyeceği kapalı bir yere koyun ve...

– Nasıl? dedi yaşlı adam oğluna korkunç bir bakış fırlatarak. Senin nasıl yaptığını görmeme izin vermeyecek misin?

– Baba, dedi David, siz bana iş hayatında babalığın söz konusu olmadığını kanıtladınız...

– Ya, demek sana hayat veren insana güven duymuyorsun.

– Hayır, ona değil, benim yaşama imkânlarımı elimden alan adama.

– Herkesin kendi hesabı vardır, haklısın! Peki o zaman, seni mahzene kapatayım.

– İçeri Kolb'la birlikte gireceğim, hamuru yapmam için

bana bir kazan verin, diye sürdürdü sözlerini David babasının ona bakışını görmeksizin. Sonra gidip bana enginar sapı, kuşkonmaz sapı, dikenli ısırganotu, küçük çayınızın kıyılarından keseceğiniz kamışları getirin. Yarın sabah mahzeninizden mükemmel bir kâğıt ile çıkacağım.

– Eğer bu mümkün olursa, dedi sarhoş hıçkırığını tutamadan, vermeye çalışırım... Eh! Yirmi beş bin frank, her yıl bu kadar para kazandırırsan...

– Bırakın ispatlayayım, buna razıyım! diye bağırdı David. Kolb, ata atla, Mansle'a git, orada ölçekçiden büyük bir kıl kalburla bakkaldan zamk al ve çabucak geri dön.

– Al, iç... dedi baba oğlunun önüne bir şişe şarap, ekmek ve soğuk etten kalanları koyarak. Gücünü topla, ben de gidip sana ıvır zıvır yeşilliklerden getireyim, çünkü senin paçavraların yeşil! Hatta korkarım fazlasıyla ham galiba...

İki saat sonra, saat gecenin on birine doğru yaşlı adam oğlunu ve Kolb'u, mahzenine bitişik, üstü oyuk kiremitle örtülü ve içinde bilindiği gibi konyak denen bütün içkilerin hazırlanmasında kullanılan Angoulême bölgesi şaraplarını damıtmak için gerekli araç gerecin bulunduğu küçük bir odaya kapatıyordu.

– Oh, sanki fabrikada gibiyim, işte odun ve tekneler, diye haykırdı David.

– Peki o zaman, yarın görüşürüz, dedi Baba Séchard. Sizi odaya kilitleyeceğim ve iki köpeğimi salıvereceğim, kimsenin size kâğıt getirmeyeceğinden eminim. Yarın bana kâğıtları göster, seninle ortak olmaya söz veriyorum, o zaman işler de aydınlanır ve gereği gibi yürütülür...

Kolb ile David içeri kapatıldı ve yaklaşık iki saatlerini iki tahta kalastan yararlanarak sapları kırmak ve hazırlamakla geçirdiler. Ateş yanıyor, su kaynıyordu. Sabahın ikisine doğru David kadar meşgul olmayan Kolb sarhoş hıçkırığına karışan bir iç çekişi duydu, iki mumdan birini aldı ve her yere bakma-

ya başladı; o zaman, mahzenden konyak yapma odasına geçen ve boş fıçıların ardına gizlenmiş, kare şeklindeki küçük bir deliği tıkamakla meşgul Baba Séchard'ın morarmış suratını gördü. Kurnaz ihtiyar oğlunu ve Kolb'u damıtma odasına, teslim edilecek şişeleri çıkarmak için kullanılan dış kapıdan sokmuştu. İçerideki bu diğer kapı avludan dolaşmadan mahzendeki fıçıları damıtma odasına yuvarlamaya yarıyordu.

– Ah! Baba! Oyun değil bu, dedi Kolb, oğlunuza oyun etmek istiyorsunuz... Bir şişe iyi şarap içtiğiniz zaman ne yapıyorsunuz biliyor musunuz siz? Bir düzenbazın susuzluğunu gideriyorsunuz.

– Ah, baba, dedi David.

– Bir şeye ihtiyacınız var mı, sormaya geliyordum, dedi bağcı yarı sarhoş halde.

Önündekileri çekip kapıyı açan ve yaşlı adamı kısa bir merdivene tırmanmış gören Kolb,

– Bu küçük merdivene de bizim çıkarımız için mi tırmandınız? diye sordu.

– Sağlığınızı böyle tehlikeye atıyorsunuz, dedi David.

– Galiba uyurgezerim ben, dedi yaşlı adam utanmış halde aşağı inerken. Babana gösterdiğin güvensizlik yüzünden düş gördüm, imkânsızı başarmak için şeytanla anlaşma yaptığını gördüm rüyamda.

– Şeytan, sizin küçük sarılara duyduğunuz tutkunuzdur! diye bağırdı Kolb.

– Hadi gidip yatın baba, dedi David, ama yeniden gelmeye zahmet etmeyin. Kolb nöbet tutacak.

Ertesi gün saat dörtte David, yaptığı işlerin bütün izlerini sildikten sonra damıtma odasından çıktı ve babasına, inceliği, beyazlığı, sağlamlığı, direnci kusursuz olan ve bazılarında kıl kalburun bıraktığı izlerinin daha belirgin olduğu otuz kadar sayfa getirdi. Yaşlı adam bu örnekleri aldı, küçük yaşından beri

damağını kâğıt deneme aracı olarak kullanmaya alışmış, deneyimli matbaacı olarak dilini değdirdi; eliyle yokladı, buruşturdu, katladı, matbaacıların kalitesini anlayabilmek için kâğıtlara uyguladıkları bütün sınamaları yaptı ve her ne kadar söyleyecek bir şey bulamadıysa da yenildiğini kabullenmek istemedi.

– Matbaa makinesinin altında ne hale geleceğini görmek gerek! dedi.

– Ne tuhaf adam! diye bağırdı Kolb.

Birden soğuk tavır alan yaşlı adam yapmacık bir kararsızlığı babalık ciddiyetiyle örtmeye çalışıyordu.

– Sizi kandırmak istemem baba, şu kâğıt hâlâ daha pahalıya mal olacak gibi geliyor ve kazanda yapıştırma sorununu çözmek istiyorum... Bir tek bu özellikler kaldı bulmam gereken...

– Ya, demek beni tuzağa düşürmek istiyordun!

– Ama öyle olsa bunu söyler miydim size? Kazanda pekâlâ yapıştırabiliyorum ama şimdiye kadar zamk hamurun her yerine aynı biçimde karışmadı ve kâğıda fırça sertliği verdi.

– Peki o zaman! Teknede yapıştırma işini de hatasız yap, paranı o zaman alırsın.

– Efendim sizin paranızın rengini asla göremeyecek, dedi Kolb.

Elbette yaşlı adam David'e gece içine düştüğü utancı da yüklemek istiyordu, bu nedenle ona karşı son derece soğuk davrandı.

– Baba, dedi David, Kolb'u uzaklaştırdıktan sonra, matbaanıza fahiş bir fiyat belirlediğiniz ve sadece kendi belirlediğiniz fiyat üzerinden bana sattığınız için sizi hiçbir zaman kınamadım; sizde hep bir baba gördüm. Kendime şöyle dedim: Bırakayım, o kadar zorluğa katlanan ve beni de hiç kuşkusuz layık olduğumdan daha iyi yetiştiren bu ihtiyar çalışmalarının meyvesinden huzur içinde ve istediği gibi yararlansın. Hatta annemin malını mülkünü de size bıraktım ve beni borç içinde

yaşatmanıza sesimi çıkarmadım. Sizi rahatsız etmeden iyi bir servet kazanmaya söz verdim kendime. Eh, işte, evde ekmek yokken ateşe yürüyerek bana ait olmayan borçlar altında ezilmiş halde bu sırrı buldum... Evet, gücüm tükeninceye kadar sabırla mücadele ettim. Belki de bana yardım borcunuz var! Ama beni düşünmeyin, bir çocuğu ve bir kadını görün. (Burada David gözyaşlarını tutamadı.) Ve onlara yardım edin, koruyun onları.

Babasını bir matbaa mermeri gibi soğuk gören oğul,

– Birikimlerini bana veren Marion ve Kolb'dan aşağı mı kalacaksınız? diye bağırdı.

– Sana bu da yetmedi değil mi? diye bağırdı yaşlı adam hiç utanç duymadan. Bütün Fransa'yı yutacaksın sen... Hadi iyi akşamlar! Ben işletilenin sadece ben olacağım işletmelere girmeyecek kadar cahilim. Maymun Ayıyı yiyemeyecek. Ben bağcıyım, banker değil... Ayrıca gördüğün gibi baba oğul arasında işler pek iyi gitmiyor. Hadi yemek yiyelim, sonra bana bir şey vermedi deme!

David acılarını diplere gömen, böylece sevdiklerine sezdirmeyen o derin kalpli insanlardandı; bu nedenle bu tür insanlar dertler yürekten taşar hale geldiğinde artık son çabalarını gösterirler. Ève bu güzel insan özelliğini iyi anlamıştı ama baba, dipten yüzeye doğru çıkan bu acı dalgasında babalarına *oyun etmek* isteyen çocukların sıradan yakınmasını gördü ve oğlunun aşırı bitkinliğini başarısızlığının utancına bağladı. Baba ile oğul dargın ayrıldılar. David ve Kolb gece yarısına doğru Angoulême'e döndü ve kente hırsızlığa çıkmış hırsızlar gibi dikkatle, yaya olarak girdiler. Sabahın birine doğru David hiç kimse görmeden Matmazel Basine Clerget'nin evine, kendisi için karısı tarafından hazırlanmış, kimsenin ulaşamayacağı sığınağına girdi. David buraya girerken, bütün merhametlerden en içten olanına sahip bir işçi kızın merhametinin koruması

altına girmiş oluyordu. Ertesi sabah Kolb efendisini atla kurtardığını ve onu Limoges civarına götürecek kırık dökük bir arabaya bindirdikten sonra geri döndüğünü anlatıp övündü. Basine'in mahzenine epeyce miktar hammadde yığılmıştı, öyle ki Kolb'un, Marion'un ve Madam Séchard'ın ve annesinin Matmazel Clerget'yle görüşmesine hiç gerek kalmıyordu.

Oğluyla arasında geçen bu sahneden iki gün sonra, bağbozumuna girişmek için önünde daha yirmi gün olduğunu gören Yaşlı Séchard cimriliğinin pençesinde gelinine koştu. Gözüne uyku girmez olmuştu, oğlunun icadının servet kazandırıp kazandıramayacağını bilmek istiyor ve kendi deyişiyle, tahılın başında beklemeyi düşünüyordu. Gelip gelininin dairesi üstünde bulunan ve kendisine ayırmış olduğu iki tavan arası odasından birine yerleşti ve oğlunun ailesinin kıvranıp durduğu para sıkıntısını görmezden gelerek yaşamaya başladı. Ona kira borçları olduğuna göre karnını da doyuracaklardı elbette! Yemeğin kalaylı metal tabaklarda verilmesinde hiçbir tuhaflık görmüyordu.

– Ben de hayata böyle başlamıştım, diyordu kendisine gümüş takımlar çıkaramadığı için af dileyen gelinine.

Marion evde yenilip içilen her şey için esnaflara borçlanmak zorunda kalmıştı. Kolb günde yirmi meteliğe duvarcıların yanında çalışıyordu. Çocuğunun ve David'in çıkarını gözeten, bağcıyı hoş tutmak için son kuruşları da harcayan zavallı Ève'in elinde artık sadece on frank kalmıştı. Gösterdiği özenin, saygı dolu sevgisinin, boyun eğmişliğinin cimri adamı yumuşatacağını umuyordu hâlâ, ama onu hep duygusuz buluyordu. Nihayet onda Cointet'lerin, Petit-Claud'nun ve Cérizet'nin soğuk bakışını görünce, onun kişiliğini gözlemleyip niyetlerini anlamaya girişti, ama boşuna! Baba Séchard iki kadeh içse bile düşüncelerinden en küçük ipucu vermiyordu. Sarhoşluk iki katlı bir örtüdür. Çoğu zaman gerçek olduğu kadar kimi za-

man da yapmacık olan sarhoşluğundan yararlanıp Ève'den David'in sırlarını öğrenmeye çabalıyordu. Gelinini kimi kez okşuyor, kimi kez de ondan korkuyordu. Ève hiçbir şey bilmediğini söylediğinde ise ona, "Bütün malımı mülkümü yiyip bitireceğim, ölünceye kadar bakma koşuluyla birine *bağışlayacağım*..." diyordu. Bu onur kırıcı kavgalar, kayınpederine saygıda kusur etmek istemeyen zavallı kurbanı yoruyor, o ise susmayı yeğliyordu. Bir gün artık dayanamayıp şöyle dedi:

– Ama baba, her şeye sahip olmanın basit bir yolu var. David'in borçlarını ödeyin, buraya dönsün, birlikte anlaşırsınız.

– Ya işte, benden istediğiniz şey bu, diye bağırdı, öğrendiğim iyi oldu.

Oğluna güveni olmayan Baba Séchard Cointet'lere inanıyordu. Danışmaya gittiği Cointet'ler, oğlunun giriştiği araştırmalarda milyonların yattığını söyleyerek özellikle gözlerini kamaştırdılar.

– David başardığını kanıtlayabilirse, dedi Büyük Cointet, oğlunuza icadından dolayı eşit pay verip kâğıt fabrikama ortak etmekten çekinmem.

Kimselere güveni olmayan yaşlı adam işçilerle bir iki kadeh atarken o kadar çok şey öğrendi ki, aptal rolü oynayıp Petit-Claud'yu öyle güzel sorguya çekti ki Cointet'lerin Métivier'nin ardına saklandıklarından kuşkuya kapıldı; Séchard matbaasını iflas ettirerek ona icat yemini yutturup borçları ödettirme planını onların kurduğunu düşündü, çünkü halk sınıfından bu yaşlı adam ne Petit-Claud'nun işbirliğini ne de er geç bu endüstri icadını elde etmek için örülen ağı tahmin edebilirdi. Nihayet bir gün gelininin sessizliğini yenemediği ve hatta David'in nerede saklandığı konusunda bilgi alamadığı için son derece öfkelenen yaşlı adam oğlunun deneylerini yaptığını duyduğu rulo eritme odasının kapısını zorla açmaya karar verdi. Sabahın köründe kilidi kurcalamaya başladı.

Gün aydınlanırken fabrikaya gitmek üzere kalkan ve kâğıt ıslatma teknesine kadar bir sıçrayışta atlayan Marion,

– Hey, ne yapıyorsunuz orada Baba Séchard? diye bağırdı.

– Burası benim evim değil mi Marion? dedi yaşlı adam utanarak.

– Ah, demek bu yaşınızda hırsızlığa kalkışıyorsunuz. Elbette, açsınız daha... Gidip her şeyi sıcağı sıcağına madama anlatacağım.

– Sus Marion, dedi, al şunları da sus, dedi cebinden altı franklık iki ekü çıkararak. Al...

– Susacağım ama bir daha böyle yapmayın! dedi Marion parmak sallayarak. Yoksa bütün Angoulême'e anlatırım.

Yaşlı adam çıkar çıkmaz Marion hanımının yanına çıktı.

– Buyurun, kayınpederinizden on iki frank kopardım, işte...

– Nasıl başardın peki?

– Mösyönün teknelerini ve malzemelerini görmek istiyordu, sırrı ele geçirmek için. Küçük mutfakta bir şey olmadığını biliyordum ama oğlunu soymak istediğini söyleyip korkuttum onu, o da bana susmam için iki ekü verdi.

Bu sırada Basine arkadaşına neşe içinde David'in nefis bir kâğıt üzerine yazılmış mektubunu getirmiş, gizlice ona veriyordu.

> Benim taptığım, sevgili Ève'im, işlemlerimden elde ettiğim ilk kâğıtla sana mektup yazıyorum. Teknede yapıştırma sorununu çözebildim! Hamurun bir libresi, kullandığım ürünler özel bir toprakta yetiştirilse bile beş meteliğe mal oluyor. Böylece on iki librelik bir top kâğıt üç franklık yapışmış hamur gerektirecek. Librelerin yarısını bertaraf edebileceğime eminim. Zarf, mektup, örnekler, bunlar farklı imalatların ürünleri. Seni kucaklıyorum, eksiğimiz olan tek şeyi, serveti de elde edip mutlu olacağız.

– İşte, dedi Ève, kâğıt örneklerini kayınpederine uzatarak, oğlunuza hasattan elde edeceğiniz kazancı verin ve bırakın servet elde etsin, ona verdiğinizin on katını geri verir, çünkü başardı!

Baba Séchard hemen Cointet'lere koştu. Orada her örneği denediler, en küçük ayrıntısına kadar incelediler; bir kısmı zamklı, bir kısmı zamksızdı; top başına üç franktan on franga kadar üstlerinde fiyat etiketleri vardı; kimileri metal gibi temiz, diğerleri Çin kâğıdı gibi yumuşaktı, beyazın olabilecek her tonundan vardı. Elmasları inceleyen Yahudilerin gözleri Cointet'lerin ve Yaşlı Séchard'ın gözlerinden daha canlı olamazdı.

– Oğlunuz doğru yolda, dedi Büyük Cointet.

– İyi işte, borçlarını ödeyin, dedi yaşlı matbaacı.

– Bizi ortak alırsa, seve seve, dedi Büyük Cointet.

– Siz adam *kızıştırıyorsunuz*! diye bağırdı emekli Ayı. Métivier'nin adıyla oğlumu dava ediyorsunuz ve size ödeme yapmamı istiyorsunuz, hepsi bu. Aptal mıyım ben, burjuvalar!

İki kardeş birbirine baktı ama cimrinin açıkgözlülüğünün yarattığı şaşkınlığı gizlemeyi başardılar.

– Biz henüz iskonto işleriyle eğlenecek kadar milyoner değiliz, diye karşılık verdi Şişman Cointet, paçavramızı peşin ödediğimizde kendimizi mutlu hissediyoruz ve tüccarımızla da senetle iş yapıyoruz.

– Geniş ölçekli bir deneme yapmak gerekiyor, dedi Büyük Cointet soğuk bir edayla, çünkü bir kazanda başarılı olan, büyük miktarda olduğunda bir diğerinde başarısız olabilir. Oğlunuzu kurtarın.

– Evet ama oğlum özgür kalınca beni ortak alır mı? diye sordu Yaşlı Séchard.

– Bu bizi ilgilendirmez, dedi Şişman Cointet. Peki ama siz sanıyor musunuz ki on bin frank verince her şey bitmiş olacak? Bir icat patenti iki bin frank, Paris'e gidip gelmek gerekecek;

sonra avans vermeden önce, kardeşimin dediği gibi, bin top üretmek, birkaç tekneyi denemek ve durumu görmek gerekiyor. Görüyorsunuz ya, dünyada mucitler kadar güvenilmemesi gereken başka kimse yoktur.

– Ben ekmeğin pişirilip önüme getirilmesini isterim, dedi Büyük Cointet.

Yaşlı adam geceyi kafasındaki şu ikilemle geçirdi: "David'in borçlarını ödersem serbest kalır ve özgür olunca da beni servetine ortak etmez. İlk ortaklığımızda ona oyun ettiğimi iyi biliyor, ikinci bir ortaklık istemeyecektir. Demek ki onun hapiste kalması benim çıkarıma, zavallı."

Cointet'ler Baba Séchard'ı şirkete alınmaması gerektiğini bilecek kadar iyi tanıyordu. Böylece bu üç adam, "İcat üzerine kurulacak bir şirket için denemeler yapmak gerek; bu denemeleri yapmak için de David Séchard'ı hapisten çıkarmak gerek. David serbest kalınca da elimizden kaçacaktır," diyordu. Her birinin ayrıca küçük art niyetleri vardı. Petit-Claud içinden, "Evlendikten sonra Cointet'lerin boyunduruğundan kurtulacağım, ama o âna kadar dayanıyorum," diyordu. Büyük Cointet, "David kilit altında olsun, böylece ona hâkim olurum," diyordu. Yaşlı Séchard, "Borçlarını ödersem oğlum teşekkür edip çeker gider," diyordu. Bağcının evden kovmakla tehdit ettiği, saldırdığı Ève ne kocasının sığınağını söylüyor ne de ona güvence veriyordu. David'i saklamak için şimdiki kadar iyi bir yer bulacağından emin değildi, bu yüzden kayınpederine, "Oğlunuzu kurtarın, her şeyi öğreneceksiniz," diyordu her defasında. Hepsi de güzel bir yemek masasına oturmuş gibi görünen dört ilgiliden hiçbiri şölene elini uzatmaya cesaret edemiyordu, başkalarının kendinden önce davranacağından öylesine korkuyordu.

Séchard'ın saklanmasından birkaç gün sonra Petit-Claud kâğıt fabrikasına, Cointet'lerle konuşmaya gelmişti.

– Elimden geleni yaptım, dedi. David kendi isteğiyle bizim bilmediğimiz bir hapse kapandı ve orada huzur içinde icadını geliştiriyor. Amacınıza ulaşamadıysanız bu benim suçum değil, sözünüzü tutacak mısınız?

– Evet, eğer başarırsak, dedi Büyük Cointet. Baba Séchard birkaç gündür buralarda, bize gelip kâğıt üretimi hakkında sorular sordu; yaşlı cimri oğlunun icadının kokusunu aldı, ondan yararlanmak istiyor, demek ki bir ortaklık kurma ihtimali var. Siz hem babanın hem de oğlunun avukatısınız...

– Kutsal ruhu bulun, kurtarsın onları, dedi Petit-Claud gülümseyerek.

– Evet, dedi Cointet. Eğer David'i hapishaneye tıkmayı ya da bir ortaklık sözleşmesi yapmak için elimize teslim etmeyi başarırsanız, Matmazel La Haye'in kocası olursunuz.

– Bu bir *ültimatom* mu? diye sordu Petit-Claud.

– *Yes!* dedi Cointet. Madem yabancı dil konuşuyorsunuz...

– O zaman benimki de anlaşılır Fransızcayla şu, dedi Petit-Claud kuru bir tonda.

– O! dedi Cointet merakla. Duyalım bakalım.

– Yarın beni Madam de Sénonches'a takdim edin, benimle ilgili olumlu düşünmelerini sağlayın, yani sözünüzü yerine getirin, yoksa Séchard'ın borcunu öderim ve vekillik unvanımı bırakıp onunla ortak olurum. Oyuna gelmek istemem. Siz benimle açık konuştunuz, ben de aynı dili kullanıyorum. Ben yapabileceklerimi kanıtladım, sıra sizde. Sizde her şey var, bende hiçbir şey yok. Eğer dürüstlüğünüze güvenemezsem ben de sizin gibi oyunlara girişirim.

Büyük Cointet şapkasını, şemsiyesini aldı, Cizvit tavrını takındı ve Petit-Claud'ya onu takip etmesini söyleyerek çıktı.

– Aziz dostum, dedi tüccar avukata. Bakalım size yolu hazırladım mı hazırlamadım mı...

Bir an içinde akıllı ve kurnaz kâğıtçı durumun vahametini

anlamış ve Petit-Claud'nun oyunun açık oynanması gereken kişilerden olduğunu görmüştü. Zaten gerekli olur diye ve vicdanını rahatlatmak için Matmazel de La Haye'in mali durumuyla ilgili bilgi verme bahanesiyle eski başkonsolosun kulağına bazı şeyler fısıldamıştı.

– Françoise'la işim var, demişti gülümseyerek, çünkü günümüzde otuz bin franklık bir çeyizle bir kız ince eleyip sık dokumamalı.

– Bunu konuşuruz yine, demişti Francis du Hautoy. Madam de Bargeton'un gidişinden beri Madam de Sénonches'un durumu epey değişti. Françoise'ı yaşı ileri, varlıklı bir köylüyle evlendirebiliriz.

– O memnun olmaz buna, dedi kâğıtçı soğuk tavrını takınarak. Eh! Onu genç, yetenekli, yükselme hırsı olan biriyle evlendirin, onu korumanız altına alın, o da karısına iyi bir konum hazırlasın.

– Yine konuşuruz, dedi yeniden Francis. Önce vaftiz annesine danışmak gerekiyor.

Mösyö de Bargeton'un ölümünden sonra Louise de Nègrepelisse, Minage Sokağı'ndaki konağını sattırmıştı. Kendi evini küçük bulan Madam de Sénonches, Mösyö de Sénonches'u, Lucien'in aşkının beşiği olan ve bu hikâyenin başladığı bu evi almaya razı etmişti. Zéphirine de Sénonches, Madam de Sénonches'un bu bir tür hanedanlığında vârisi olmayı aklına koymuş, bir salon açıp kısaca soylu ev sahibesi rolü oynama planı yapmıştı. Angoulême'in yüksek sosyetesi içinde, Mösyö de Bargeton ile Mösyö de Chandour arasındaki düello sırasında Louise de Nègrepelisse'in masum olduğunu düşünenler ile Stanislas ve Chandour'un iftiralarından yana olanlar arasında bir bölünme olmuştu. Madam de Sénonches, Bargeton'ların tarafını tuttu ve önce bu düşüncede olanları avucunun içine aldı. Sonra, konağına yerleşince yıllardır oraya oyun oynamaya

gelen insanların alışkanlıklarından yararlandı. Her akşam davet verdi ve elbette ona rakip görünen Amélie de Chandour'a üstün geldi. Kendini Angoulême aristokrasisinin kalbinde hisseden Francis du Hautoy'nın umutları, Madam du Brossard'ın kızı için elde edemediği yaşlı Mösyö de Séverac ile Françoise'ı evlendirmeye kadar gidiyordu. Angoulême valisinin karısı olan Madam de Bargeton'un dönüşü, Zéphirine'in sevgili vaftiz kızı konusundaki taleplerini daha da artırdı. Sixte du Châtelet Kontesi'nin savunucusu olarak ortaya çıkan bir kadın için bütün itibarını öne süreceğini düşünüyordu. Angoulême'i avucunun içi gibi bilen kâğıt üreticisi bütün bu güçlükleri bir bakışla ölçüp biçti, ama bu zor adımdan Tartuffe'ün gösterebileceği bir cesaretle sıyrılmaya karar verdi. Düzenbazlıktaki ortağının dürüstlüğüne çok şaşıran küçük avukat, kâğıt fabrikasından Minage'daki konağa giderken onu kendi düşünceleriyle baş başa bıraktı. Konağın merdiven aralığında iki davetsiz misafiri şu sözlerle durdurdular:

– Mösyö ve madam şu an yemekteler.

– Yine de siz haber verin, dedi Büyük Cointet.

– Adı bildirildiğinde sofu tüccar hemen içeri alındı, avukatı Mösyö Francis du Hautoy ve Matmazel de La Haye ile birlikte yemek yemekte olan yapmacıklı Zéphirine'le tanıştırdı. Mösyö de Sénonches yoktu, her zamanki gibi Mösyö de Dimentel'lere ava gitmişti.

– İşte mdam, size sözünü etiğim genç avukat. Güzel *vaftiz kızınızın* erişkinliğini kanıtlama işini üstlenecek.

Eski diplomat Petit-Claud'yu süzdü, o da kaçamak bakışlarla güzel *vaftiz kızını* inceliyordu. Hem Cointet'nin hem de Francis'nin tek söz etmediği Zéphirine'in şaşkınlığı o kadar büyüktü ki çatalı az kalsın elinden düşürüyordu. Asık suratlı, sıska, soluk sarı saçlı geçimsiz birine benzeyen Matmazel de La Haye, o aristokrat havasına karşın evlendirilmesi çok güç

bir kızdı. Doğum belgesinde geçen "*annesi babası bilinmiyor*" ibaresi, vaftiz annesi ile Francis'nin onu yerleştirmek istedikleri çevreyi ona yasaklıyordu. Durumundan haberi olmayan Matmazel de La Haye nazlanıyordu: Houmeau'nun en zengin tüccarını reddedebilirdi. Cointet sıska avukatın Matmazel de La Haye'ın yüzünde yarattığı oldukça anlamlı beğenmezlik ifadesinin aynısını Petit-Claud'nun dudaklarında buldu. Madam de Sénonches ve Francis birbirlerine Cointet ile himayesindekini başlarından nasıl savabileceklerini sorar gibiydiler. Her şeyi fark eden Cointet, Mösyö du Hautoy'dan onu bir dakika dinlemesini rica etti ve diplomatla birlikte salona geçti.

– Mösyö, dedi açık biçimde, babalık sizin gözünüzü kör etmiş. Kızınızı zor evlendirirsiniz. Hepimizin çıkarı için sizleri geri adım atılamayacak bir duruma sokmuş bulunuyorum, çünkü Françoise'ı kendi vaftiz kızımmış gibi severim. Petit-Claud her şeyi biliyor! Onun yükselme konusundaki aşırı hırsı sevgili küçüğünüzün mutluluğunu garanti eder. Öncelikle Françoise kocasına her istediğini yaptıracaktır, ama siz onu yeni vali karısının da yardımıyla kral savcısı yapacaksınız. Mösyö Milaud da Nevers'e atandı zaten. Petit-Claud görevini bırakır, siz de onun için ikinci üyelik görevini kolayca elde edersiniz ve kısa süre sonra da kraliyet savcısı, ardından mahkeme başkanı, bakan olur.

Yemek salonuna döndüklerinde Francis kızının talibine nazik davrandı. Madam de Sénonches'a anlamlı anlamlı baktı ve bu tanıştırma sahnesine ertesi gün iş konuşmak için Petit-Claud'yu yemeğe davet ederek son verdi. Sonra tüccar ile avukatı, Cointet'nin öğüdü üzerine Petit-Claud'ya Madam de Sénonches gibi kendisinin de Matmazel de La Haye'in servetinin bekçisinin, bu küçük meleğin mutluluğunu sağlamak için elinden gelen yardımı yapacaklarını söyleyerek avluya kadar geçirdi.

– Ah! Ne çirkin kız! diye bağırdı Petit-Claud. Tuzağa düştüm!

– Saygın bir hali var, diye cevap verdi Cointet, ama güzel olsaydı onu size verirler miydi? Ha! Azizim, otuz bin frank, Madam de Sénonches'un ve Châtelet Kontesi'nin himayesi pek çok küçük mülk sahibinin işine gelir; ayrıca Mösyö Francis du Hautoy asla evlenmeyecek ve kız da onun mirasçısı... Evlilik işiniz tamamdır!

– Peki nasıl?

– İşte bunları söyledim ona, dedi Büyük Cointet attığı cesurca adımı anlatarak. Azizim, Mösyö Milaud'nun Nevers'e kraliyet savcısı olarak atanacağı söyleniyor: Görevinizi bırakırsınız ve on yıl içinde adalet bakanı olursunuz. Sarayın isteyebileceği hiçbir hizmeti geri çevirmeyecek kadar cesursunuz...

– Peki o zaman, yarın saat dört buçukta Mûrier Meydanı'nda olun, dedi avukat böyle bir geleceğin ihtimaliyle gözleri dönerek. Baba Séchard'ı görmüş olurum, baba ile oğulun Cointet'lerin kutsal ruhuna ait olacakları bir anlaşma yaparız.

Yaşlı Marsac rahibinin Ève'e ağabeyinin içinde bulunduğu durumu bildirmek üzere Angoulême yokuşunu tırmandığı sırada David on bir günden beri saygıdeğer rahibin ayrıldığı kapının iki kapı ötesinde saklanıyordu.

Rahip Marron Mûrier Meydanı'na ulaştığında, zavallı gönüllü mahkûmun geleceğine ve şimdiki haline bütün ağırlıklarıyla bastıran, her biri kendi çapında dikkate değer üç kişi buldu: Baba Séchard, Büyük Cointet, sıska küçük avukat. Üç adam, üç açgözlü! Ama insan olarak farklı olduğu kadar açgözlülükte de farklı üç kişi. Biri oğlunu, öteki müşterisini satmayı keşfetmişti ve Büyük Cointet de bütün bu alçaklıkları, karşılığında hiçbir ücret ödemediğine sevinerek satın alıyordu. Saat yaklaşık beşti ve evlerine akşam yemeğine dönenlerin birçoğu bir an durup bu üç adama bakıyordu. En meraklıları, "Baba

Séchard'ın Büyük Cointet ile birbirine söyleyecek nesi olabilir?" diye soruyordu. "Hiç kuşku yok, karısını, kayınvalidesini ve çocuğunu ekmeksiz bırakan o zavallı söz konusudur," diye karşılık veriyorlardı.

– İşte, gönderir misiniz çocuklarınızı Paris'e makam mevki edinmeye, diyordu taşralı şakacının biri.

– Hey, buralarda ne işiniz var sizin rahip efendi? diye bağırdı bağcı, rahip Marron'un meydana girdiğini görür görmez.

– Sizinkiler için geldim, dedi yaşlı adam.

– Oğlumun bir fikri daha! dedi Yaşlı Séchard.

Rahip Madam Séchard'ın güzel yüzünü perdeler arasından gösterdiği pencereyi işaret etti ve,

– Herkesi mutlu etmek size çok aza mal olur, dedi.

O sırada Ève ağlayan çocuğunu pışpışlayarak ve şarkı söyleyerek sakinleştirmeye çalışıyordu.

– Oğlumdan haber, ya da daha iyisi, para mı getiriyorsunuz? diye sordu baba.

– Hayır, dedi Mösyö Marron, kız kardeşe ağabeyinden haber getiriyorum.

– Lucien'den mi? diye bağırdı Petit-Claud.

– Evet. Zavallı delikanlı Paris'ten yaya olarak gelmiş. Onu Courtois'larda yorgunluk ve sefaletten ölmek üzereyken buldum, diye cevapladı rahip. Ah, çok mutsuz zavallı!

Petit-Claud rahibi selamladı ve Büyük Cointet'nin koluna girip yüksek sesle,

– Madam de Sénonches'larda yemeğe davetliyiz, giyinmemizin zamanı geldi, dedi. İki adam biraz uzaklaşınca da Cointet'in kulağına,

– Yavruyu ele geçiren annesini de kısa sürede yakalar, David elimize düştü, dedi.

– Ben sizi evlendirdim, siz de beni evlendirin, dedi Büyük Cointet sahte bir gülümsemeyle.

– Lucien liseden arkadaşımdı, çok iyi *dosttuk*! Sekiz gün içinde ondan bir şeyler öğrenirim. Siz nikâh belgelerinin asılmasını sağlayın ve ben de size David'in hapse gireceğine dair söz veriyorum. Benim görevin onun ceza evine kaydolmasıyla bitiyor.

– Ah, icadın patentini adımıza çıkarmak en iyi iş olurdu, dedi Büyük Cointet yavaşça.

Bu son cümleyi duyunca küçük sıska avukat ürperdi.

O anda Ève, kayınpederiyle bir tek sözcükle hukuki dramı çözüme kavuşturan rahip Marron'u karşılıyordu.

– Buyurun Madam Séchard, dedi Yaşlı Ayı gelinine. İşte bizim rahip, galiba ağabeyiniz hakkında iyi şeyler anlatmaya gelmiş.

– Ah, ne geldi başına! diye bağırdı Ève, kalbi duracak gibiydi.

Bu haykırışta o kadar çok çekilmiş acı, o kadar çok kaygı, o kadar çok şey vardı ki rahip Marron hemen söze girdi.

– Sakin olun madam, kendisi hayatta, dedi.

– Baba, bir iyilik yapın, gidin anneme haber verin, dedi Ève yaşlı bağcıya. Mösyönün Lucien hakkında anlatacaklarını o da duysun.

Yaşlı adam gidip Madam Chardon'u buldu ve ona,

– *Rahip olmasına karşın* iyi biri olan rahip Marron'la konuşacak şeyleriniz var, dedi. Akşam yemeği herhalde gecikir, ben bir saate içinde dönerim.

Ve altın gibi ses çıkarıp altın gibi parlamayan hiçbir şeye aldırış etmeyen yaşlı adam indirdiği darbenin sonucunu görmeden kadının yanından ayrıldı. İki çocuğunun başına gelen felaketler, Lucien'e bağlanan umutların boşa çıkması, bu kadar uzun zaman enerji dolu ve dürüst sanılan birinin hiç akla gelmeyen değişimi; kısaca on sekiz aydan beri olup bitenler Madam Chardon'u tanınmaz hale getirmişti. O yalnızca soyu

bakımından değil kalbi bakımından da soyluydu ve çocuklarına tapardı. Bu yüzden şu son altı aydır çektikleri dul kaldıktan sonra çektiklerinden fazlaydı. Lucien kraliyet emriyle Rubempré olma, bu aileyi yeniden yaşatma, unvanını ve armalarını ayakta tutma, büyük olma fırsatını yakalamıştı! Ve ardından da çamura yuvarlanmıştı! Çünkü ona kız kardeşinden daha acımasız davranan anne, üç senet meselesini öğrendiği gün Lucien'i mahvolmuş olarak görmüştü. Anneler kimi kez yanılmış olmayı ister ama besledikleri, hiç yanlarından ayırmadıkları çocuklarını her zaman iyi tanırlar ve Lucien'in Paris'te yakalayacağı başarıya ulaşma fırsatı konusunda David ile Ève'in arasında geçen konuşmalarda Ève'in ağabeyi hakkındaki yanılgılarını paylaşır gibi görünmesine karşın, David'in haklı olmasından korkuyordu, çünkü o konuşurken kendi anne vicdanını dinler gibi oluyordu. Kızının narin duygu dünyasını bildiğinden ona acılarını söylemiyordu ve sadece çocuklarını sevmesini bilen annelerin becerebileceği o sessizlik içinde kendi kendini yiyordu. Diğer yandan Ève de annesinin kederle nasıl mahvolduğunu korku içinde gözlüyor, onun yaşlılıktan düşkünlüğe geçişini ve sürekli çöküşünü izliyordu! Böylelikle anne ile kız birbirlerine, hiç kimseyi aldatmayan bu soylu yalanları söylüyorlardı. Acımasız bağcının cümlesi bu annenin hayatında acıların bardağını taşıran son damla olacaktı, çünkü az kalsın Madam Chardon'un yüreğine iniyordu.

Bu nedenle Ève rahibe annesini takdim ettiğinde rahip de yaşlı bir rahibenin yüzü gibi buruşmuş, tamamen beyazlamış saçlarla çevrelenmiş ama sofu bir tevekkül içindeki ve hep dendiği gibi, Tanrı'nın iradesiyle yürüyen kadınların hoş ve sakin havasıyla güzelleşmiş bu yüze baktı; bu iki insanın hayatına ilişkin her şeyi anladı. Rahip cellada, Lucien'e artık hiç merhamet duymadı, kurbanların çektiği bütün işkenceleri sezip ürperdi.

– Anne, dedi Ève gözlerini silerek, zavallı kardeşim çok yakınımızda, Marsac'taymış.

– Peki ama neden burada değil? diye sordu Madam Chardon.

Rahip Marron, Lucien'in yolculuğunun sefilliğine ve Paris'teki son günlerinde uğradığı felaketlere dair ona söylediği her şeyi anlattı. Dikkatsizce davranışlarının ailesinde yarattığı etkileri öğrenince şairin çektiği ıstırapları ve Angoulême'de nasıl karşılanacağına dair düşüncelerini açıkladı.

– Yoksa bizden kuşku duyacak halde mi? diye sordu Madam Chardon.

– Zavallı, en korkunç yoksunlukların pençesinde yayan gelmiş ve hayatın en mütevazı yollarına girip hatalarını onarmaya hazır olarak dönüyor...

– Mösyö, dedi kardeş, bize yaptığı kötülüğe karşın ağabeyimi severim, tıpkı artık var olmayan birini sever gibi; ve böyle sevmek yine de birçok kardeşin ağabeyini sevmesinden de öte bir sevgidir. Bizi çok yoksul düşürdü, ama gelsin; elimizde kalan, yani bize bıraktığı ekmek kırıntılarını paylaşırız. Ah mösyö, eğer bizden ayrılmamış olsaydı en sevdiğimiz hazinelerimizi kaybetmezdik.

– Üstelik onu elimizden alıp götüren kadının arabası geri getirmiş, öyle mi? diye haykırdı Madam Chardon. Madam de Bargeton'un arabasıyla, onun yanında gitti, arkasında döndü demek!

– İçinde bulunduğunuz durum konusunda size nasıl yardım edebilirim? diye sordu iyi kalpli rahip, çıkmak için bahane arayarak.

– Eh! Mösyö, diye cevapladı Madam Chardon, para yarası öldürücü değildir derler, ama bu yaraların hastasından başka iyileştireni olamaz.

– Eğer kayınpederimi, oğluna yardım etmesini sağlayacak

kadar etkileyebilirseniz bütün aileyi kurtarmış olursunuz, dedi Madam Séchard.

Bağcının imalarından Séchard'ın işlerinin asla yaklaşılmaması gereken bir arı kovanı olduğunu anlayan yaşlı adam,

– Size inanmıyor, kocanıza karşı da çok öfkeli göründü bana, dedi.

Görevi bitince rahip küçük yeğeni Postel'e yemeğe gitti ve o da tıpkı Angoulême'deki herkes gibi oğula karşı babaya hak verince yaşlı amcasının zaten az kalmış olan iyi niyeti bütünüyle kayboldu.

– İnsan savurganlardan bile gelir kaynağı edinebilir, dedi küçük Postel, ama deney yapanlarla iflasa sürüklenir.

Marsac rahibinin merakı bütünüyle giderilmişti; Fransa'nın bütün taşra kentlerinde başkalarının işlerine karşı gösterilen aşırı ilginin temel amacı da budur. Akşam boyunca, yolculuğuna en saf iyilikseverliğin gerektirdiği bir tür misyon yükleyerek, şaire Séchard'larda olup bitenler konusunda bilgi verdi.

– Kız kardeşinizi ve enişteniz on, on iki bin frank kadar borca sokmuşsunuz, dedi sözlerini bitirirken. Aziz dostum, kimsenin komşusuna verecek bu kadar parası yoktur. Biz Angoulême'liler zengin değiliz. Bana senetlerden söz ettiğinizde miktarın daha az olduğunu sanıyordum.

Rahibe iyiliğinden dolayı teşekkür ettikten sonra şair,

– Bana getirdiğiniz bağışlama sözü benim için gerçek hazinedir, dedi.

Ertesi gün Lucien sabah çok erken saatte Marsac'tan çıktı ve saat dokuza doğru elinde bir baston, yolculuk yüzünden epey yıpranmış küçük bir redingot ve beyaz lekeleri olan siyah bir pantolon giymiş olarak Angoulême'e girdi. Zaten yıpranmış botları o talihsiz yayalardan biri olduğunu yeterince ele veriyordu. Bu nedenle gidişi ile dönüşü arasındaki zıtlığın hemşerileri üzerinde bırakacağı etkiyi gizlemeye çalışmıyordu. Ama

kalbi, yaşlı rahibin anlattıklarının neden olduğu vicdan azabının yarattığı çarpıntılar içinde, bu cezayı şimdilik kabul ediyor, tanıklarının bakışlarına katlanmaya kararlı görünüyordu. İçinden, "Kahraman gibiyim!" diyordu. Bütün o şair yaradılışlı kişiler önce kendilerini aldatmakla işe başlar. Houmeau'da yürüdükçe ruhu dönüşün utancı ile anılarının şiiri arasında kararsız kaldı. Postel'in kapısının önünden geçerken kalbi hızla çarptı; Léonie Marron'un çocuğuyla dükkânda yalnız olmasını şans sayıp sevindi. Babasının adının silinmiş olduğunu görüp memnun oldu (kendini beğenmişlik duygusu o denli güçlüydü hâlâ). Evliliğinden beri Postel dükkânını boyatmış, üstüne Paris'te olduğu gibi ECZANE yazdırmıştı. Porte-Palet yokuşunu çıkarken Lucien doğduğu yerin havasının etkisine girdi, talihsizliklerinin ağırlığını hissetmedi ve kendi kendine büyük bir keyifle, "Onları yeniden göreceğim demek!" dedi. Hiç kimseyle karşılaşmadan Mûrier Meydanı'na vardı; belli belirsiz ümit ettiği bir mutluluktu bu, oysa eskiden kentinde zafer kazanmış komutan gibi dolaşırdı! Kapıda bekleyen Marion ve Kolb, "Geldi!" diyerek merdivene doğru koştular. Lucien eski atölyeyi ve eski avluyu yeniden gördü, merdivende kız kardeşini ve annesini buldu, birbirlerine sarılıp bir an için bütün felaketleri unuttular. Ailelerde neredeyse her zaman felaketlerde bir araya gelinir; felaket bir yatak haline gelir ve umut bu yatağın sertliğine katlanır. Lucien umutsuzluğu gösterir gibiydi ama şiirini de temsil ediyordu: Uzun yolların güneşi tenini esmerleştirmişti, yüz çizgilerine yansımış derin bir melankoli şair alnına gölgesini düşürmüştü. Bu değişiklik onun o kadar çok acı çektiğini gösteriyordu ki sefaletin yüzünde bıraktığı izlere bakıldığında insanda uyanan tek duygu acımaydı. Ailenin bağrından çıkıp gitmiş hayal gücü, geri dönüşünde acı gerçeklerle karşılaşıyordu. Ève sevinci arasında dinleri için işkence çeken azizlerin gülüşüyle gülümsüyordu. Keder, çok güzel genç bir kadının yüzüne yücelik

verir. Kız kardeşinin yüzünde Paris'e giderken gördüğü katıksız masumiyetin yerine geçen ciddiyet Lucien'e her şeyi o denli açıkça anlatıyordu ki üzerinde acı dolu bir izlenim bırakmaması mümkün değildi. Bu nedenle o denli canlı, o denli doğal o ilk duygu taşkınlığından sonra her iki tarafta da bir durgunluk oldu; her biri konuşmaya korkuyordu. Bununla birlikte Lucien orada olmayan kişiyi bakışlarıyla aramaktan kendini alamadı. Ève'in hemen anladığı bu bakış önce onu, sonra da bunu gören Lucien'i gözyaşlarına boğdu. Madam Chardon'a gelince, solgun ve hissiz gibi görünüyordu. Ève kalktı, ağabeyine ağır bir söz söylenmemesi için aşağı inip Marion'a,

– Yavrucuğum, Lucien çilek sever, ona çilek bulmak gerek! dedi.

– Ah! Mösyö Lucien'in dönüşünü kutlamak isteyeceğinizi düşünmüştüm zaten. Kaygılanmayın, güzel bir kahvaltı ve güzel bir akşam yemeğiniz olacak.

– Lucien, dedi Madam Chardon oğluna, burada tamir etmen gereken çok şey var. Ailen için gurur kaynağı olmak üzere gittin, bizi sefaletin içine sürükledin. Sadece yeni ailesi için düşündüğü servete ulaşma aracını kardeşinin elinden alıp neredeyse kırdın. Sadece bunu kırmakla kalmadın... dedi anne.

Korkunç bir sessizlik oldu ve Lucien'in sessizliği annesinin bu yakınmalarını kabul ettiği anlamına geliyordu.

– Artık bir çalışma yoluna gir, diye sürdürdü tatlı bir sesle Madam Chardon. İçinden çıktığın soylu aileyi yeniden yaşatmaya kalkıştığın için seni kınamıyorum; ancak böyle girişimler için önce servet ve onurlu duygular gerekir, bunlardan hiçbirine sahip olamadın sen. Bizdeki inancın yerini güvensizlik duygusunun almasına neden oldun. Bu çalışkan ve kendi halindeki ailenin, şimdi zor bir yola giren bu ailenin huzurunu yok ettin... İlk kez işlenmiş kusurların bir kereliğine affedilmesi gerekir. Ama bir daha yapma. Biz burada zor koşullardayız,

dikkatli ol, kız kardeşinin sözünü dinle; felaket bir öğretmendir ve çok sert biçimde verdiği dersler onda meyvelerini verdi: Ciddileşti, anne oldu, sevgili David'imize bağlılığıyla ailemizin bütün yükünü üstlendi. Kısacası senin hataların yüzünden o benim tek tesellim haline geldi.

– Daha sert de davranabilirdiniz, dedi Lucien annesine sarılarak. Bağışlamanızı kabul ediyorum, artık sizden bir daha af dilemek zorunda kalmayacağım.

Ève geri geldi ve ağabeyinin utanmış halde durmasından Madam Chardon'un onunla konuştuğunu anladı. Dudaklarında iyi kalplilikle dolu bir gülümseme vardı, Lucien buna zor tuttuğu gözyaşlarıyla karşılık verdi. Görüşmek bir büyü gibidir, sevgililer arasında olduğu gibi aile içinde de hoşnutsuzluk nedenleri ne denli güçlü olursa olsun en düşmanca tutumları değiştirir. Yoksa sevgi kalpte insanın yeniden düşmek isteyeceği yollar mı çizer? Yoksa bu olgu manyetizm bilimine mi girer? Ya hiç görüşmemeyi ya da birbirini affetmeyi mi söyler? Bu etki ister akla, ister fiziksel bir nedene ya da isterse ruha ait olsun, sevilen kişinin bakışlarının, bir hareketinin, eylemlerinin en çok kırdığı, üzdüğü ya da kötü davrandığı kişilerde şefkat kalıntılarını canlandırdığını herkes bilir. Akıl zor unutsa da, çıkarlar zedelenmiş olsa da kalp her şeye karşın eski tutsaklığına döner. Bu nedenle zavallı kız kardeş yemek saatine kadar ağabeyinin anlattıklarını dinlerken, ne ona baktığında gözlerine ne de kalbindekileri açarken ses tonuna hâkim olabiliyordu. Paris'teki edebiyat dünyasının içyüzünü kavrayınca Lucien'in mücadeleyi nasıl kaybettiğini anladı. Şairin, kardeşinin çocuğunu okşarken duyduğu sevinç, kendi çocuklukları, memleketini ve ailesini görmenin, David'in saklandığını öğrendiğindeki derin acıyla karışan mutluluğu, Lucien'in ağzından kaçırdığı melankoli sözleri, Marion'un çilekleri sunduğu zaman kız kardeşinin bütün bu dertler arasında onun neleri

sevdiğini hatırlamasının verdiği sıcaklık duygusu, bu şımarık kardeşi bir yere yerleştirme ve onunla ilgilenme zorunluluğuna varıncaya kadar her şey bu günü bir bayram günü haline getirdi. Sefaletin ortasında bir mola verilmişti sanki. Bizzat Séchard Baba bile,

– Size yüzlerce, binlerce frank getirmiş gibi ağırlıyorsunuz onu, diyerek iki kadının bu duygularının önüne set çekiyordu.

– Ama ağabeyim ağırlanmayacak kadar ne yaptı ki? diye bağırdı Madam Séchard, Lucien'in utancını sıkı sıkı gizleyerek.

Bununla birlikte, ilk sevgi gösterileri geçince gerçekliğin ayrıntıları ağır bastı. Kısa süre sonra Lucien, Ève'in o anki şefkati ile eskiden gösterdiği arasındaki farkı sezdi. David'e derin bir saygı duyuyorlar, oysa Lucien'i *her şeye rağmen*, tıpkı yıkımlara yol açan bir metresi sever gibi seviyorlardı. Duygularımızın üstüne kurulan takdir sağlam bir kumaştır, onlara yaşamamızı sağlayan tarifi zor bir kesinliği, bir güveni kazandırır. İşte Madam Chardon ile oğlu arasında, iki kardeş arasında eksik olan buydu. Lucien kendini bu tastamam güven duygusundan yoksun hissediyordu; o eğer onur konusunda kusur işlememiş olsaydı bu duyguyu tadardı. Onun hakkında D'Arthez'in yazdığı ve kız kardeşinin de benimsediği fikir hareketlerde, bakışlarda, ses tonunda seziliyordu. Lucien'e acıyorlardı! Ailenin şereflisi, soylusu, kahramanı olmaya ilişkin bütün o güzel umutlar geri dönüşsüz biçimde kaybolup gitmişti. Onun hafifliğinden, David'in sığındığı barınağı ondan gizleyecek kadar kaygılanıyorlardı. David'i görmek isteyen Lucien'in merakıyla birleşen yakınlıklara duyarsız kalan Ève, bir zamanlar Lucien'in bir tek bakışını kesin emir sayan Houmeau'lu Ève değildi artık. Lucien, David'i kurtarabileceğini öne sürüp övünerek eski hatalarını onarmaktan söz etti. Ève ona,

– Hiç karışma bu işe, düşmanlarımız oldukça hain ve becerikli, dedi.

Lucien, "Ben Parislilerle savaştım..." der gibi başını salladı. Kardeşi ona, "Ama yenildin!" anlamına gelen bir bakışla karşılık verdi.

Lucien, "Artık beni sevmiyorlar," diye düşündü. Hem aile için hem de diğer herkes için başarılı olmak gerekiyordu. İkinci günden itibaren, annesi ve kız kardeşindeki güvensizliğinnedenini bulmaya çalışırken şair kin dolu değil ama kederli bir düşünceye kapıldı. Kadere boyun eğerek yüceleşen ev hayatındaki bu sabırlı sıradanlığın kendi eseri olduğunu unutarak Paris hayatını bu günahsız taşra hayatıyla karşılaştırdı. Kendini kız kardeşinden, annesinden ve artık ne kişiliği ne de geleceği konusunda aldatabileceğini Séchard'dan ayrı tutarak, içinden, "Onlar burjuva, beni anlayamazlar," dedi.

Bunca sarsıntının ve bunca acının keşfetme duyusunu geliştirdiği Ève ve Madam Chardon Lucien'in en gizli fikirlerini kolladılar, haklarında yanlış bir yargıya vardığını hissettiler ve onun kendilerinden uzaklaştığını gördüler. "Paris onu çok değiştirmiş!" diye düşündüler. Nihayet kendi ektikleri bencilliğin meyvelerini topluyorlardı. Her iki tarafta da bu hafif maya kabaracaktı, kabardı da, ama özellikle bu kadar suçu olan Lucien'de. Ève'e gelince, kusurlu olan bir ağabeye, "Kusurların yüzünden beni affet," diyecek kız kardeşlerdendi o. Ève ile Lucien arasında en başta olduğu gibi ruh birliği kusursuz olunca bu güzel ülküye karşı her saldırı öldürücüdür. Alçaklar birbirlerini bıçakladıktan sonra barışırken, sevgililer bir bakış, bir söz yüzünden bir daha barışmamak üzere darılırlar. Çoğunlukla açıklamasız kalan ayrılıkların sırrı, yüreğin hayatının neredeyse kusursuzluğundadır. Geçmiş saf ve gölgesiz bir şefkat tablosu sunmuyorken bir insan, kalbindeki eksiklikle yaşayabilir, ama eskiden tastamam birleşmiş iki varlık için bakış ve söz dikkatli olmayı gerektirdiğinde hayat dayanılmaz olur. Bu nedenle büyük şairler kendi Paul ve Virginie'lerini erişkinlik

sonrasında öldürür. Birbirine dargın Paul ile Virginie düşünebiliyor musunuz? Ève ile Lucien'in tarafını tutup şuna dikkat edelim: Bu denli yara almış ilgiler bu yaraları asla kanatmıyordu; tıpkı kusurlu şairde olduğu gibi kusursuz kız kardeşte de her şey duyguydu; bu yüzden en küçük bir yanlış anlama, en küçük bir tartışma, Lucien'in neden olacağı yeni bir ölçüsüzlük onları ayırabilir ya da ailede bir daha barışmayı imkânsız hale getiren kavgalardan birini çıkarabilirdi. Para konusunda her şey düzeltilebilir ama duyguların acıması yoktur.

Ertesi gün Lucien Angoulême gazetesinin bir sayısını aldı ve taşra akademilerine benzeyen, Voltaire'in deyişiyle iyi yetişmiş bir kız olarak kendinden asla söz ettirmeyen saygıdeğer gazetenin Angoulême Haberleri sütununun başında adını görünce zevkten sarardı.

"Franche-Comté, Victor Hugo'yu, Charles Nodier'yi ve Cuvier'yi doğurmakla; Bretagne Chateaubriand'ı ve Lamennaïs'yi; Normandiya Casimire Delavigne'i; Touraine, *Eloa*'nın şairini doğurmuş olmakla övünedursun, bugün daha XIII. Louis devrinde Balzac adıyla tanınan ünlü Guez'in bizim hemşerimiz olduğu Angoulême ilinin ne bu bölgelerden, ne Dupuytren'i vermiş Limousin'den, ne Montlosier'nin vatanı Auvergne'den ne de o kadar çok ünlü kişi doğurmuş Bordeaux'dan aşağı kalır yanı vardır. Bizim de bir şairimiz var! *Papatyalar* adını taşıyan güzel sonelerin şairi, şairlik başarısına düzyazı başarısını da ekliyor, çünkü o müthiş romanı, *IX. Charles'ın Okçusu*'nu da ona borçluyuz. Bir gün gelecek yeğenlerimiz Lucien Chardon'un, Petrarca'nın bu rakibinin hemşerisi oldukları için gurur duyacaklar!!!" O zamanın taşra gazetelerinde ünlem işaretleri İngiltere'deki *meeting*'lerde *speech*'lerden sonra haykırılan *hurra*'lara benzerdi. "Paris'teki çarpıcı başarılarına karşın genç şairimiz, Angoulême aristokratlarının şiirlerini ilk kez alkışladıkları Bargeton'un konağının zaferlerinin beşiği olduğunu, bölgemi-

zin valisi Mösyö Kont Châtelet'nin eşinin şairlik mesleğinde ilk adımları için onu cesaretlendirdiğini hatırladı ve aramıza döndü! Dün Lucien de Rubempré'miz ortaya çıktığında bütün Houmeau heyecanlandı. Dönmüş olduğu haberi her yerde büyük heyecan yarattı. Angoulême kentinin, gerek basında olsun, gerek edebiyatta olsun kentimizi Paris'te bu kadar başarıyla temsil etmiş bu kişiye gösterilmesi gereken saygı konusunda Houmeau'dan geri kalmayacağına kuşku yoktur. Hem dinsel, hem kral yanlısı bir şair olan Lucien partilerin öfkesiyle kahramanca savaşmıştı; söylendiğine göre, şair ve hayalperestlerden daha güçlü atletleri bile yoracak bir savaşın yorgunluğu yüzünden dinlenmeye gelmiş.

Alkışladığımız ve söylendiğine göre ilk olarak Kontes Madam Châtelet'den çıkmış son derece siyasi bir fikirle, büyük şairimize annesi Madam Chardon'un tek mirasçısı olduğu ünlü Rubempré ailesinin unvan ve adının geri verilmesi söz konusu. Böylelikle yeni yetenekler ve ünler sayesinde kaybolmakta olan eski aileleri gençleştirmek, Charte'ın ölümsüz yazarının, *birlik ve unutma* terimleriyle dile getirdiği o bitmeyen isteğin yeni bir kanıtıdır.

Şairimiz kız kardeşi Madam Séchard'ın evinde kalmaktadır."

Angoulême Haberleri sütununda şu haberlere yer verilmişti:

"Daha önce majestelerinin meclisinde asil üyeliğe atanmış olan valimiz Kont du Châtelet olağanüstü hizmetle görevli danışma meclisi üyesi seçilmiştir."

"Dün bütün resmi yetkililer sayın valiyi ziyaret etmiştir."

"Kontes Madam Sixte du Châtelet her perşembe ziyaretçi kabul edecektir."

"Escarbas belediye başkanı, d'Espard'ların küçük kolunun üyesi, Madam du Châtelet'nin babası, kısa süre önce kont, Fransa akiller meclisi üyesi ve Saint-Louis kraliyet nişanını komutan rütbesiyle almış bulunan Mösyö de Nègrepelisse,

söylendiğine göre gelecek seçimlerde yüksek seçim kuruluna başkanlık etmek üzere seçilmiş."

– Al bak, dedi Lucien gazeteyi kız kardeşine göstererek.

Ève yazıyı dikkatle okuduktan sonra düşünceli bir edayla gazeteyi Lucien'e geri verdi. Lucien soğukluğa benzeyen bu dikkatli sessizliğe şaşırarak,

– Buna ne dersin? diye sordu.

– Dostum, dedi Ève, bu gazete Cointet'lere ait, buraya yazı koydurma konusunda tamamen serbestler ve onlara sadece valilik ya da piskoposluk herhangi bir şekilde baskı yapabilir. Bugün vali olan eski rakibinin seni bu kadar övecek kadar cömert olduğunu mu düşünüyorsun? Cointet'lerin Métivier'nin adıyla bize dava açtıklarını ve hiç kuşkusuz icatlarından yararlanmak için David'i zorladıklarını unutuyor musun? Bu yazı kimden gelmiş olursa olsun bana endişe verici görünüyor. Sen burada herkeste kinden ve kıskançlıktan başka duygu yaratmıyordun, "*Hiç kimse kendi ülkesinde peygamber değildir*" atasözüne uyup sana hep iftira ettiler ve işte şimdi, göz açıp kapayıncaya kadar her şey değişti, öyle mi...

– Taşra kentlerindekilerin aç gururlarını bilmiyorsun, dedi Lucien. Güneydeki küçük bir kentte büyük yarışmalarda ödül almış bir genci yetişmekte olan büyük bir adam sanmışlar ve kentin kapılarında törenlerle karşılamışlardı!

– Dinle beni sevgili Lucien, sana vaaz vermek istemiyorum, sana tek cümleyle söyleyeceğim: Burada en küçük şeylerden bile sakın!

– Haklısın, diye karşılık verdi Lucien kız kardeşini bu kadar heyecansız görmekten şaşarak.

Şair Angoulême'e utanç dolu ve aşağılayıcı dönüşünün zafer haline geldiğini görüp sevinçten uçuyordu.

Bir saat sessiz kalan ve bu sırada kalbinde artan fırtınayı dizginleyemeyen Lucien,

– Bize bu kadar pahalıya patlayan azıcık başarıya bel bağlayacak değilsiniz! diye haykırdı.

Ève cevap olarak sadece Lucien'e baktı ve bu bakışla Lucien'in utanmasına neden oldu.

Akşam yemeğinden biraz önce valilik makamından bir çocuk Mösyö Lucien Chardon'a yazılmış ve sanki çevrenin ailesinden çekip almak istediği şairin gururunu haklı çıkarır gibi kaleme alınmış bir mektup getirdi.

Mektupta aşağıdaki davet vardı:

Kont Mösyö Sixte du Châtelet ve Kontes Madam du Châtelet, Mösyö Lucien Chardon'un gelecek on beş eylül günü birlikte akşam yemeğini teşriflerini rica ederler.

L.C.V.

Bu mektuba şu kartvizit iliştirilmişti:

KONT SIXTE DU CHÂTELET
Kraliyet Meclisi Daimi Üyesi
Charente Valisi, Danışma Meclisi Üyesi

– Gözde oldunuz, dedi Baba Séchard, kentte sizden büyük bir adamdan söz eder gibi söz ediyorlar... Başınıza kim taç koyacak diye Angoulême ile Houmeau arasında çekişme var.

– Sevgili Ève, dedi Lucien, tıpkı eskiden Houmeau'da Madam de Bargeton'un evine gideceğim günkü gibiyim, valinin yemeği için giysim yok.

– Yoksa bu daveti kabul mü edeceksin? diye haykırdı Madam Séchard korku içinde.

İki kardeş arasında valiliğe gitmek ya da gitmemek konusunda bir tartışma başladı. Taşra kadını sağduyusu Ève'e insanın kibarların karşısına ancak güler yüzle, uygun kıyafetle ve

kusursuz bir görünüşle çıkması gerektiğini söylüyordu; ancak gerçek fikrini gizliyordu: Valinin yemeği Lucien'i nerelere sürükleyecek? Angoulême kibarlar çevresi ona ne yapabilir? Yoksa ona karşı yine bir oyun mu hazırlıyorlar?

Lucien en sonunda, yatmaya gitmeden önce kız kardeşine,

– Benim ne etkili olduğumu bilmiyorsun; valinin karısı gazeteciden korkar; ve zaten Kontes Châtelet'de her zaman Louise de Nègrepelisse vardır! Bu kadar onur sahibi olmuş bir kadın David'i kurtarabilir! Kardeşimin gerçekleştirdiği icattan söz edeceğim ona. Bakanlıktan on bin frank yardım almak onun için iş bile değildir, dedi.

Akşam on birde Lucien, kız kardeşi, annesi ve Baba Séchard, Marion ve Kolb garnizon bandosunun da katıldığı belediye bandosunun sesiyle uyandılar ve Mûrier Meydanı'nı kalabalığın doldurduğunu gördüler. Angoulême gençleri tarafından Lucien Chardon de Rubempré'ye bir akşam konseri sunuldu. Lucien kız kardeşinin penceresine çıktı ve son parçadan sonra çöken derin sessizlikte şöyle konuştu:

– Hemşerilerimin bana sundukları bu onur için teşekkür ederim, layık olmaya çalışacağım. Daha fazla konuşamayacağım için bağışlayın. O kadar heyecanlıyım ki devam edemeyeceğim.

– Yaşasın *IX. Charles'ın Okçusu*'nun yazarı!

– Yaşasın *Papatyalar*'ın yazarı!

– Yaşasın Lucien de Rubempré!..

Birkaç sesin haykırdığı bu üç tezahürattan sonra üç çelenk ve çiçek beceriklice pencereden içeri atıldı. On dakika sonra Mûrier Meydanı bomboştu, etrafa sessizlik hâkimdi.

Çelenklerle çiçek demetlerini alaylı bir tavırla elinde evirip çeviren Yaşlı Séchard,

– On bin frangı tercih ederdim, dedi. Siz onlara papatyalar verdiniz, onlar size çiçek demeti; işiniz çiçeklerle.

– Hemşerilerimin bana sundukları şerefe gösterdiğiniz değer bu mu! diye haykırdı Lucien, yüzü hüzünlü ifadeden tamamen arınmış ve gerçek bir hoşnutlukla parıldar bir halde. Eğer siz Séchard Baba, insanları tanımış olsaydınız hayatta birbirinin aynı iki an olmadığını bilirdiniz. Buna benzer zafer şölenleri ancak gerçek bir coşku gerektirir! Sevgili annem ve iyi kalpli kardeşim, bu coşku birçok acıyı siler.

Lucien, sevincin insanın içinden büyük dalgalar biçiminde taşarak bir dostun kalbine akma ihtiyacı duyduğu anlarda olduğu gibi, kız kardeşini ve annesini kucakladı. (Bir gün Bixiou, "Başarısından sarhoşa dönen bir yazar, dost bulamayınca kapıcısını kucaklar," demişti.)

– Peki sevgili yavrum, dedi Ève'e, neden ağlıyorsun? Ah, bu sevinçten...

– Ne yazık! dedi Ève annesine yeniden yatmadan önce ve yalnız kaldıklarında. Bir şairin içinde en kötü türden bir güzel kadın var galiba...

– Haklısın, diye karşılık verdi annesi başını sallayarak. Lucien şimdiden her şeyi unuttu, yalnız kendi acılarını değil, bizimkileri de.

Anne ile kızı, bütün düşündüklerini birbirlerine söylemeye cesaret edemeden ayrıldılar.

Eşitlik adı altına gizlenen itaatsizlikle tükenmiş ülkelerde her türlü başarı, bazı mucizeler gibi, beceriklilerin işbirliği olmadan gerçekleşemeyecek bir mucizedir. Yaşayanların ve vatanın sunduğu on tezahürattan dokuzunun nedenleri, taçlandırılan zafer sahibi tarafından bilinmez. Voltaire'in Théâtre-Français sahnesindeki zaferi yüzyılın felsefesinin zaferi değil miydi? Fransa'da zafer, herkes zafer kazananın üzerinden taç giydiğinde kazanılabilir ancak. Bu nedenle iki kadın sezgilerinde haklıydı. Taşralı büyük adamın başarısı Angoulême'in yerleşmiş törelerine öyle sevimsiz geliyordu ki, bu tezahürat gösterileri-

nin, hepsi aynı biçimde hain işbirlikçiler olan çıkarcılar ya da hırslı bir dalavereci tarafından sahnelenmiş olmamasına imkân yoktu. Ève, tıpkı diğer birçok kadın gibi, duyguları gereği güvensizlik duyuyor ama bu güvensizliği kendi kendine haklı da göstermiyordu. Uykuya dalarken içinden, "Burada kenti ayağa kaldıracak kadar ağabeyimi seven kim var? Zaten *Papatyalar* da henüz yayımlanmış değil. Onu geleceği belirsiz bir başarıdan dolayı nasıl kutlayabilirler?" diye geçiriyordu.

Bu kutlama aslında Petit-Claud'nun işiydi. Marsac rahibinin Lucien'in dönüşünü haber verdiği gün avukat, manevi kızına resmen talip olacağı Madam de Sénonches'larda ilk kez akşam yemeği yiyordu. Bu yemek, gösterişi konuk sayısından çok giysilerde ortaya çıkan aile yemeklerinden biri oldu. Aile içinde herkesin bunun bir gösteriş olduğunu bilmesine ve bütün tavırların ardında asıl niyetlerin kendini belli etmesine karşın, Françoise sanki vitrinde sergileniyor gibiydi. Madam de Sénonches en özenli giysilerini bayrak gibi dalgalandırıyordu. Mösyö du Hautoy siyah giymişti. Madam du Châtelet'nin geleceğini, orada ilk kez görüneceğini ve Françoise'a resmen talip olan birinin ziyaretini karısının mektupla bildirdiği Mösyö de Sénonches, Mösyö de Pimentel'in yanından dönmüştü. Dinsel kıyafet tarzında dikilmiş en güzel kahverengi giysisini giyen Cointet, dantel göğüslüğü üzerinde altı bin frank değerindeki mücevherini gözler önüne seriyordu; zengin tüccarın yoksul aristokrasiden aldığı öçtü bu. Temizlenmiş, taranmış, sabunlanmış Petit-Claud ise o küçük, kuru havasından kurtulamamıştı. Giysileri içine sıkıca sarınmış bu zayıfça avukatı yılana benzetmek işten değildi; ama beklentisi saksağan bakışlı gözlerindeki canlılığı öyle artırıyordu ki, yüzüne öyle buz gibi bir görünüm vermişti ki, karnını öyle tıka basa doyurdu ki, tam anlamıyla istekli bir kraliyet savcısı ciddiyetine büründü. Madam de Sénonches yakınlarından, manevi kızının bir taliple

ilk görüşmesi ve vali eşinin orada olacağı konusunda kimseye bir şey söylememelerini istemişti, böylece salonlarının dolacağını umuyordu. Gerçekten de sayın vali ve eşi resmi saygılarını kartlarla sunmuşlar ve kişisel ziyaret onurunu da bir etki aracı olarak sonraya bırakmışlardı. Bu nedenle Angoulême aristokrasisi o denli merak içinde kalmıştı ki Chandour yanlılarından birçok kişi Bargeton Konağı'na gitmeyi düşünüyordu, çünkü bu konağa Sénonches Konağı dememekte ısrar ediyorlardı. Kontes Châtelet'nin itibarına dair kanıtlar birçok hırsı canlandırmıştı; zaten onun öylesine olumlu yönde değiştiğini söylüyorlardı ki herkes bunu gözleriyle görmek istiyordu. Yolda büyük haberi, Zéphirine'in valinin eşinden sevgili Françoise'ın talibini ona takdim etme onurunu elde ettiğini Cointet'den öğrenen Petit-Claud, Lucien'in dönüşünün Louise de Nègrepelisse'i içine düşürdüğü kötü durumdan yararlanmayı düşündü hemen.

Mösyö ve Madam de Sénonches evlerini satın alırken o kadar büyük borç altına girmişlerdi ki taşralı insanlar olarak burada herhangi bir değişiklik yapmamaya karar verdiler. Bu nedenle Zéphirine'in, Louise geldiğinde onu karşılarken söylediği ilk sözü, "Sevgili Louise, görüyorsunuz işte, burada hâlâ kendi evinizdesiniz!" oldu. Bu sırada ona tavandan sarkan küçük avizeyi, bir zamanlar Lucien'i büyülemiş olan ahşap kaplamaları ve eşyaları gösteriyordu.

– Şekerim, bu benim en az hatırlamak istediğim şey, dedi vali eşi zarif bir tavırla ve çevredekileri incelemek için şöyle bir göz attı.

Herkes içinden Louise de Nègrepelisse'in bambaşka biri gibi göründüğünü itiraf etti. On sekiz ay boyunca kaldığı Paris kibarlar çevresi, Paris'in bu taşralı kadını değiştirdiği kadar değiştiren o ilk evlilik mutlulukları, gücün verdiği o bir tür gurur, her şey Kontes du Châtelet'yi, yirmi yaşında bir kız annesine

nasıl benzerse, Madam de Bargeton'a benzeyen bir kadın haline getiriyordu. Başında gelişigüzel elmas bir iğne iliştirilmiş dantelli ve çiçekli, sevimli bir başlık vardı. İngiliz tarzı taranmış saçları yüzüne iyi gidiyor, onu gençleştiriyor, çizgilerini gizliyordu. Dekoltesi keskin açılmış, nefis biçimde işlenmişti ve ünlü Victorine'in elinden çıkma dikim tarzıyla endamını çok iyi ortaya çıkaran bir giysisi vardı. İpek dantel bir şalla örtülmüş omuzları, fazla uzun boynuna beceriyle sarılmış tül bir atkının altında belli belirsiz görülüyordu. Nihayet kullanılması taşra kadınları için bir tehlike arz eden o güzel aksesuarları vardı: Bileziğine bir zincirle hoş kokulu bir buhurdan asılıydı; bir elinde de hiç rahatsız olmadan yelpazesini ve yuvarlanmış mendilini tutuyordu. En küçük ayrıntılardaki alabildiğine ince zevk, Madam d'Espard'dan alınma duruş ve tavırlar, Louise'in Saint-Germain Mahallesi'ni büyük bir beceriyle incelemiş olduğunu ortaya koyuyordu. Yaşlı imparatorluk yakışıklısına gelince, evlilik onu önceki gün yeşilken bir gecede sararıveren kavunlar gibi olgunlaştırmıştı. Karısının neşeli yüzünde Sixte'in yitirdiği tazeliği görenler kulaktan kulağa taşra şakaları fısıldadılar ve üstelik bütün kadınlar Angoulême'in eski kraliçesinin yeni sahip olduğu bu üstünlük karşısında deliye döndüğünden bu şakalar daha çok yapılır oldu; çağrılmadan gelen bu sebatkâr adam karısı için bu bedeli ödemek zorunda kaldı. Mösyö de Chandour ve karısı, müteveffa Bargeton, Mösyö de Pimentel ve Rastignac'lar dışında salon, Lucien'in şiirlerini okuduğu günkü kadar kalabalıktı, çünkü Monsenyör Piskopos büyük yardımcılarıyla birlikte gelmişti. Dört ay önce aralarına girme konusunda umudu olmadığı Angoulême aristokrasisinin bu manzarasını görünce şaşkına dönen Petit-Claud, üst sınıflara karşı duyduğu nefretin yatıştığını hissetti. Kontes Châtelet'yi çok çekici buldu ve içinden, "İşte beni savcılığa tayin ettirecek kadın!" diye geçirdi. Gecenin ortalarına doğru

Louise, kadınların her biriyle hep aynı süre boyunca, sahip oldukları öneme ve bir de Lucien ile kaçışı karşısındaki tutumlarına göre tavrını değiştirerek konuştuktan sonra monsenyör ile hanım odasına çekildi. O zaman Zéphirine, yüreği hızla çarpan Petit-Claud'nun koluna girdi ve onu Lucien'in dertlerinin başlamış ve şimdi de tamamlanacak olduğu o hanım odasına götürdü.

– İşte Mösyö Petit-Claud canım. Onu sana yürekten tavsiye ediyorum, üstelik onun için yapacağın her şey manevi kızımın da yararına olacaktır.

– Avukat mısınız mösyö? diye sordu Nègrepelisse'lerin ünlü kızı Petit-Claud'yu baştan ayağa süzerek.

– Ne yazık ki evet *madam la kontes*! (Houmeau'lu terzinin oğlu ömründe bir kere bile bu üç sözcüğü kullanma fırsatına sahip olmamıştı; bu yüzden bunları söylerken ağzı sanki bu sözcüklerle doldu.) Ama bana savcılıkta destek olmak madam la kontese bağlı. Dediklerine göre Mösyö Milaud, Nevers'e gidiyormuş...

– Ama, diye söze girdi kontes, önce ikinci sonra birinci yardımcı olunmuyor mu? Sizi hemen birinci yardımcı görmek isterdim... Sizinle ilgilenmem ve sizin adınıza bu onuru elde edebilmem için yasalara, dine ve özellikle de Mösyö de Villèle'e bağlılığınıza dair kanıt isterim.

– Ah madam, dedi Petit-Claud kulağına doğru yaklaşarak, ben krala mutlak boyun eğen bir insanımdır.

– Bugün *bize* de böyle biri gerekiyor, dedi Louise kulağına bir şey söylenmesini istemediğini anlatmak istercesine geri çekilerek. Madam de Sénonches'un hoşuna giderseniz bana güvenin, diye ekledi yelpazesiyle gösterişli bir hareket yaparak.

Cointet hanım odasının kapısına kadar gelerek kendini gösterdi; Petit-Claud,

– Madam, Lucien burada, dedi.

– E, ne olmuş mösyö? diye karşılık verdi kontes sıradan bir insanın sözünü boğazına tıkayacak bir ses tonuyla.

– Madam la kontes beni anlamıyorlar, dedi Petit-Claud en saygılı ses tonuyla, kendisine bağlılığımın kanıtını sunmak istiyorum. Madam la kontes kendi yarattığı büyük adamın Angoulême'de nasıl karşılanmasını isterler? Ortası yok: Ya yerin dibine batırılır ya da göklere çıkarılır.

Louise de Nègrepelisse hiç kuşkusuz şimdiki zamandan çok geçmiş zamanla ilgili gördüğü bu konuyu hiç düşünmemişti. Oysa Séchard'ın tutuklanması için avukat tarafından iyi bir sonuca ulaştırılması amacıyla tasarlanmış planın başarısı, kontesin Lucien'e karşı halen beslediği duygulara bağlıydı.

– Mösyö Petit-Claud, dedi kontes kibirli ve gururlu bir eda takınarak, hükümete girmek istiyorsunuz, bilin ki hükümetin ilk ilkesi hiçbir zaman haksız çıkmamaktır ve kadınlar iktidar ve onur duygusu konusunda daha sağlam bir içgüdüye sahiptir.

– Ben de bunu düşünüyordum madam, dedi Petit-Claud heyecanla ve kontesi pek belli etmeden derinlemesine gözlemleyerek. Lucien buraya büyük bir sefalet içinde geldi. Ama burada alkışlarla da karşılanabilir ve ben işte bu karşılama yüzünden onu, kız kardeşinin ve eniştesi David Séchard'ın ağır davalarla boğuştukları Angoulême'den ayrılmaya da zorlayabilirim...

Louise de Nègrepelisse'in gurur dolu yüzünde, duyduğu zevkin yarattığı küçük bir hareket belirdi. Düşüncelerinin bu kadar iyi anlaşıldığına şaşırmış bir halde yelpazesini açıp Petit-Claud'ya baktı; Françoise de La Haye içeri giriyordu, böylece Petit-Claud'yu yanıtlamak için zaman kazanmıştı.

– Mösyö, dedi anlamlı bir gülümsemeyle, kısa zamanda kraliyet savcısı olacaksınız...

Bu cevap doğrudan işe karışmaksızın her şeyi söylemek demek değil miydi?

– Ah madam, dedi Françoise vali eşine teşekkür etmek için yaklaşarak, hayatımın mutluluğunu size borçlu olacağım demek.

Sonra koruyucusuna doğru bir genç kız edasıyla eğilerek, kulağına,

– Bir taşra avukatının karısı olmak demek benim için kısık ateşte ölmek demek, dedi.

Zéphirine'in bu şekilde Louise'e yönelmesinin nedeni, bürokrasi dünyasını az çok bilen Francis'nin onu ardından itmesiydi.

– Her iktidarın ilk günlerinde, dedi eski başkonsolos dostuna, ister valinin, ister bir hanedanın isterse bir işletme idaresinin iktidarı olsun, hizmet etmek için yanıp tutuşan insanlarla karşılaşılır; ama iktidara geçenler korumacılığın sakıncalarını anlar ve buz kesilirler. Bugün Louise, Petit-Claud için, üç ay sonra kocası için bile yeltenmeyeceği girişimlerde bulunacak.

– Madam la kontes, dedi Petit-Claud, şairimizin zaferlerinin bütün gereklerini düşünüyorlar mı acaba? On gün sürecek bu geçici ilgi sırasında Lucien'i evine kabul etmek zorunda kalacaklar.

Vali eşi Petit-Claud'yu uzaklaştırmak için başıyla bir işaret yaptı ve hanım odasının kapısından başını uzatan Madam de Pimentel'le konuşmak için yerinden kalktı. Nègrepelisse'in babasının akiller meclisi üyeliğine yükselmesi haberiyle şaşkına dönen markiz, neredeyse kusur denebilecek bir şeyi ardında bırakıp etkisini artırabilecek kadar beceri sahibi bir kadının gönlünü okşamayı gerekli görmüştü.

– Söylesenize sevgili Louise, neden babanızı akiller meclisine sokma zahmetine giriştiniz? diye sordu markiz *sevgili* Louise'inin üstünlüğü karşısında eğildiği, baş başa bir konuşmanın ortasında.

– Sevgili markiz, babamın erkek çocuğu olmadığından ve her zaman taht için oy kullanacağından bu lütfu bana kolayca

verdiler, ama oğullarım olursa büyüğünün dedesinin unvanına, armalarına ve akiller meclisi üyeliğine hak kazanacağını umuyorum...

Madam de Pimentel, Mösyö de Pimentel'i akiller meclisi üyeliğine yükseltme isteğini gerçekleştirmek için, hırsı doğacak çocuklara kadar uzanan bir anneden yararlanamayacağını üzüntüyle gördü.

– Valinin eşi elimde, diyordu Petit-Claud, Cointet'ye çıkarken, ve size ortaklık sözleşmenizi garanti ediyorum... Bir ay içinde birinci üye olacağım ve siz, siz de Séchard'ın efendisi olacaksınız. Şimdi bana avukatlık bürosunu devredeceğim birini bulun, burasını beş ay içinde Angoulême'in en iyi bürosu haline getirdim.

– Demek ki sizi ata bindirmek yeterliymiş, dedi Cointet neredeyse kendi eserini kıskanarak.

Lucien'in kentte bu gösterişli karşılanışının nedenini herkes anlamıştır. Louise tıpkı Orléans Dükü'nün öcünü almayan o Fransa kralı gibi, Madam de Bargeton'un uğradığı hakaretleri hatırlamak istemiyordu. Lucien'e hâkim olmak, koruyuculuğuyla onu ezmek ve ondan *dürüstçe* kurtulmak istiyordu. Paris'te dönen bütün dolaplardan dedikodular yoluyla haberi olan Petit-Claud, kadınların sevilmeyi arzuladıkları zamanda kendilerini sevmesini bilmeyen erkeğe duydukları büyük nefreti iyi tahmin etmişti.

Louise de Nègrepelisse'in geçmişini haklı kılan övgü gösterisinin ertesi günü Petit-Claud, Lucien'in aklını başından alıp onu tamamen ele geçirmek için, hepsi Angoulême Lisesi'nden Lucien'in eski arkadaşları olan altı gencin başında Madam Séchard'ın evine geldi.

Bu altı kişi, kendi aralarından çıkan büyük adamın onuruna bir ziyafet vermek isteyen okul arkadaşları tarafından *Papatyalar* ve *IX. Charles'ın Okçusu*'nun yazarına gönderilmişti.

– A, sen misin Petit-Claud! diye bağırdı Lucien.

– Buraya dönerek bizi gururlandırdın, dedi Petit-Claud, seninle gurur duyduk. Aramızda para topladık ve senin için güzel bir şölen düzenliyoruz. Okul müdürü ve öğretmenler de katılacak; duruma bakılırsa aramızda resmi yetkililer de olacak.

– Peki hangi gün? diye sordu Lucien.

– Gelecek pazar.

– Ama kabul edemem, diye cevap verdi şair, ancak on gün sonra olursa... O zaman seve seve kabul ederim...

– Peki, emrindeyiz, dedi Petit-Claud. Öyle olsun, on gün sonra.

Lucien kendisine neredeyse saygılı bir hayranlık gösteren eski arkadaşlarına çok nazik davrandı. Yaklaşık yarım saat çok zekice konuştu, çünkü kendisini bir kürsüye çıkmış görüyor ve kentin yargısını haklı çıkarmak istiyordu; ellerini yelek ceplerine soktu, çevresine tam da hemşerilerinin kendini yerleştirdiği yüksek bir yerden bakan biri gibi konuştu. Ev giysileri içindeki bir deha gibi alçakgönüllü ve babacandı. Paris'teki kavgalardan yorgun düşmüş ve özellikle de hevesi kaçmış bir atletin yakınmalarıydı bunlar, arkadaşlarını bu güzelim taşralarından ayrılmadıkları için kutladı vs... hepsini büyüledi, kendisine bağlayıverdi. Sonra Petit-Claud'yu bir kenara çekti, David'in işlerinin gerçek durumunu sordu ve eniştesinin hapiste bulunmasından dolayı yakındı. Lucien, Petit-Claud'yu oyuna getirmek istiyordu. Petit-Claud eski arkadaşına karşı kurnazlıktan bihaber zavallı bir küçük taşra avukatı izlenimi vermeye çalışıyordu. İşleyişi bakımından eski toplumlara oranla çok daha karmaşık olan bugünün toplumlarının kuruluşu, insan yeteneklerinin birbirinden ayrıştırılması sonucunu doğurmuştur. Eskiden her konuyu bilmek zorunda olan üstün kişilerin sayısı azdı ve bunlar eski ulusların ortasında birer meşale gibi görünürdü. Daha sonradan yeteneklerde uzmanlaşma olduysa da, nitelik

gene de her şeyi kapsıyordu. Örneğin XI. Louis zamanında söylendiği gibi, *kurnazlık bakımından zengin* bir adam bu kurnazlığını her alana uygulayabilirdi, ama bugün nitelik de bir alt ayrıma uğramıştır. Örneğin, ne kadar meslek varsa o kadar farklı kurnazlık vardır. Kurnaz bir diplomat bir taşra köşesinde, vasat bir avukat veya bir köylü tarafından herhangi bir konuda pekâlâ oyuna getirilebilir. Gazetecilerin en kurnazı bile ticaret işleri konusunda oldukça ahmak kalabilir ve işte Lucien, Petit-Claud'nun oyuncağı olacaktı, oldu da. Sinsi avukat doğal olarak yazıyı kendi yazmıştı ve kenar mahallesi olan Houmeau'yla rekabet içine giren Angoulême kenti Lucien'i alkışlama zorunluluğunu duymuştu. Mûrier Meydanı'na gelmiş olan Lucien'in hemşerileri, Petit-Claud'nun ve Cachan'ın yamakları ve birkaç da okul arkadaşıyla birlikte Cointet matbaasının ve kâğıt fabrikasının işçileriydi. Şair için yeniden okul *arkadaşı* oluveren avukat, haklı olarak arkadaşının er ya da geç David'in nerede gizlendiğini ağzından kaçırıvereceğini ve Lucien'in hatası yüzünden David mahvolunca da, şairin Angoulême'de tutunmasının imkânsız hale geleceğini düşünüyordu. Bu yüzden, etkisini daha da arttırmak için Lucien'den aşağıymış tavırları takındı.

– Elimden geleni yapmaz olur muyum hiç? dedi Petit-Claud, Lucien'e. Söz konusu olan *arkadaşımın* kız kardeşiydi, ama adliye sarayında öyle durumlar vardır ki insanın mahvolması kaçınılmazdır. David 1 Haziran'da benden, kendisine üç ay için tam bir huzur sağlamamı istedi; ancak eylül ayında tehlikeye düşecekti, ben yine de bütün malını alacaklılarından kaçırabildim çünkü davayı kraliyet mahkemesinde kazanacağım; orada karısının öncelik hakkının mutlak olduğuna ve bu davada da hiçbir sahtekârlığa kaçmadığına dair karar aldıracağım... Sana gelince, sen yurduna mutsuz döndün ama deha sahibi birisin...

Lucien buhurdanlık burnuna fazla yaklaştırılmış biri gibi bir hareket yaptı.

– Evet azizim, diye sürdürdü Petit-Claud, *IX. Charles'ın Okçusu*'nu okudum, bu sıradan bir eser değil, bir kitap! Önsözü ancak iki kişi yazabilirdi: Ya Chateaubriand ya sen!

Lucien önsözü D'Arthez'in yazdığını söylemeden bu övgüyü kabullendi. Yüz Fransız yazarından doksan dokuzu onun gibi davranırdı.

– Yine de burada kimse seni tanımıyor gibiydi, dedi Petit-Claud sinirlenmiş gibi yaparak. Bu genel ilgisizliği görünce bütün bu insanların gözünü açmayı kafama koydum. Okumuş olduğun yazıyı yazdım...

Lucien bağırdı:

– Nasıl, onu sen mi...

– Ben tabii ki! Angoulême ile Houmeau rekabete girişmişti. Gençleri, eski okul arkadaşlarını topladım ve dünkü akşam konserini düzenledim; sonra işin heyecanına kapılınca akşam yemeği için para topladık. Kendi kendime, "David saklanıyor olsa da, en azından Lucien zafer tacı giysin!" dedim. Dahası da var, diye sürdürdü sözlerini Petit-Claud, Kontes Châtelet'yi gördüm ve David'i içine düştüğü durumdan kurtarmanın ona düştüğünü, bunu yapabileceğini, yapması gerektiğini anlattım. Eğer David bana sözünü ettiği sırrı gerçekten bulduysa, hükümet onu desteklemekle devrilmez ve ayrıca bir vali bir mucide bahşettiği iyilikle dolu koruyuculuğu sayesinde böyle büyük bir icatta yarı yarıya pay sahibi göründüğünde nasıl da itibar kazanır! Herkes ondan aydın bir yönetici olarak bahseder... Kız kardeşin bizim hukuki silahşor oyunumuzdan korktu! Dumandan korktu! Adliye sarayında savaş, gerçek savaş alanlarındaki kadar pahalıya mal olur, ama David durumunu korudu, sırrını kimseye açmadı. Onu tutuklayamazlar, tutuklamayacaklar!

– Sana teşekkür ederim dostum. Görüyorum ki planımı sana söyleyebilirim, gerçekleştirmeme yardımcı olursun...

Petit-Claud sivri burnunu soru işareti gibi kıvırarak Lucien'e baktı.

– Séchard'ı kurtarmak istiyorum, dedi Lucien önemli bir tavır takınarak. Felaketinin sebebi benim, her şeyi onaracağım... Louise üzerinde hâlâ etkim var...

– Louise kim?

– Kontes du Châtelet!

Petit-Claud bir hareket yaptı.

– Onun üzerindeki etkim onun zannettiğinden de çoktur, diye devam etti Lucien. Yalnız dostum, yetkililer karşısında bir etkim olabilmesi için düzgün giysim yok...

Petit-Claud kesesini çıkarıp para vermek ister gibi bir hareket yaptı.

– Teşekkür ederim, dedi Lucien onun elini tutarak. On gün sonra valinin eşine bir ziyarette bulunacağım ve senin ziyaretini de iade edeceğim.

Dostça el sıkışarak ayrıldılar.

– Şair olmalı bu, dedi Petit-Claud kendi kendine, çünkü delinin biri.

– Kim ne derse desin, diye düşünüyordu Lucien de kardeşinin yanına dönerken, okul dostlarından iyisi bulunmaz.

– Lucien'im, dedi Ève, Petit-Claud sana neler vaat etti de ona bu kadar dostluk gösteriyorsun? Ondan sakın!

– Ondan mı? diye bağırdı Lucien. Dinle Ève, diyerek aklına bir şey takılmış gibi sürdürdü sözlerini, artık bana inanmıyorsun, karşı geliyorsun; Petit-Claud'ya da güvenmeyebilirsin, ama on iki veya on beş gün sonra fikrini değiştireceksin, diye ekledi kendini beğenmiş bir tavırla.

Lucien odasına çıktı ve orada Lousteau'ya şu mektubu yazdı.

Dostum, ikimizden bir tek ben sana ödünç vermiş olduğum bin frangı hatırlayabilirim, ama ne yazık ki mektubu

açacağın zaman içinde bulunduğun durumu çok iyi biliyorum ve bu yüzden bu parayı senden altın ya da gümüş sikke olarak geri isteyemeyeceğimi hemen ekliyorum. Hayır, bu parayı senden kredi olarak geri istiyorum, tıpkı Florine'den zevk olarak istendiği gibi. Terzimiz aynı, bana en kısa sürede bir takım elbise diktirebilirsin. Âdem'in kılığı dışında dışarı çıkacak kılığım yok. Burada beni hemşerilerimin alkışları bekliyormuş, çok şaşırdım, bunları Parisli resimli dergilere borçluyum. Tıpkı bir solcu vekil gibi onuruma şölen düzenliyorlar. Şimdi siyah bir takımın niye gerekli olduğunu anlıyor musun? Veresiye al, hesabına yazdır, reklam yapmayı vaat et; kısacası Mösyö Dimanche ile akla gelmedik bir Don Juan oyunu uydur, çünkü ne pahasına olursa olsun bayramlık giysilere kavuşmalıyım. Paçavralardan başka bir şey yok üstümde, aklında olsun! Eylüldeyiz, havalar çok güzel; *ergo*, o halde bu haftanın sonunda elime şık bir sabah kılığının geçmesini sağla: koyu bronz yeşilinden küçük bir redingot, üç yelek, biri kükürt renginde, öteki fantezi İskoç tarzı, üçüncüsü de bembeyaz olsun; ayrıca *kadınlara hoş görünecek* üç pantolon, biri beyaz İngiliz kumaşından, biri nankin, üçüncüsü hafif siyah kaşmir olsun; son olarak akşam için de bir siyah frak ile siyah yelek. Herhangi bir Florine bulursan, iki göz alıcı kravat seçmesini ondan rica ederim. Bütün bunlar bir şey değil; sana, senin becerikliliğine güveniyorum; terzi beni endişelendirmiyor. Sevgili dostum, kusursuz adamı, Parisliyi kemiren en şiddetli zehir sefaletin zekâsıdır ki onu çok kez atlatmışızdır! Şeytanı kıskıvrak yakalayan bu zekâ krediyle şapka almanın bir yolunu bulmakta şimdiye dek hiç başarısızlığa uğramadı! Bin frank değerinde şapkalar modasını ortaya attığımız zaman bu şapkaları bulmak da mümkün olacak, ama o güne kadar cebimizde her zaman şapka parasını ödemeye yetecek altının bulunması gerekir.

Ah, Comédie-Française, o "Lafleur, cebime altın koyacaksın," repliğiyle bize ne kadar kötülük etmiş meğer! Bu isteğin yerine getirilmesindeki bütün güçlükleri ben de çok derin bir şekilde hissediyorum. Yukarıda saydıklarıma bir çift bot, bir çift iskarpin, bir şapka, altı çift eldiven ekleyiver! Bu imkânsızı istemektir, biliyorum. Fakat edebiyat hayatı da bir dizi düzenli imkânsızlıktan başka nedir ki? Sana bir tek şey söylüyorum: Bu mucizeyi büyük bir yazı yazarak veya küçük bir alçaklık yaparak yarat. Borcunu siliyor ve bağışlıyorum. Bu bir namus borcudur dostum, on iki aydır bekliyor; eğer kızarabilirse kızarır yüzün. Sevgili Lousteau'cuğum, şaka bir yana, çok ciddi bir durumdayım. Şu söz sana her şeyi anlatır: Çiroz yağlanmış, semirmiş, Balıkçıl kuşunun karısı olmuş; Balıkçıl kuşu da Angoulême valisi olmuş. Bu iğrenç çift korkunç bir duruma düşürdüğüm enişteme birçok kötülük yapabilir. Enişte'min davası sürüyor, o yüklü senetler yüzünden gizleniyor! Sayın vali eşinin karşısına çıkmam ve ne pahasına olursa olsun üzerinde yeniden etkili olmam gerekiyor. David Séchard'ın kaderinin bir çift güzel bota, ajurlu kurşuni ipek çoraplara (bunları sakın unutma) ve yeni bir şapkaya bağlı olması ne korkutucu değil mi! Hemşerilerimin heyecanlı isteklerini savuşturmak için hasta olduğumu söyleyip yatağa gireceğim, tıpkı Duvicquet'nin yaptığı gibi. Hemşerilerim dostum, bana çok güzel bir akşam konseri verdi. Angoulême başkentinin bu coşkusunu birkaç okul arkadaşımın kışkırttığını öğrendiğimden beri kendi kendime şunu sormaya başladım: Bu *hemşerilerim* sözünü söyleyebilmek için acaba kaç budala gerek?

Eğer Paris haberlerine benim buradaki karşılanışım konusunda birkaç satır yazdırabilirsen, burada beni birkaç çizme topuğu yükseltirsin. Zaten Çiroz'a da dostlarım olmasa da Paris basınında en azından biraz itibarımın oldu-

ğunu sezdireceğim. Umutlarımın hiçbirinden vazgeçmediğim için bu yaptıklarının karşılığını vereceğim. Herhangi bir derleme için güzel, esaslı bir yazıya ihtiyacın olursa, düşünüp tasarlayacak zamanım bol. Sana bir tek kelime daha söyleyeceğim sevgili dostum: Sana güveniyorum, tıpkı senin de bana güvenebileceğin gibi...

Candan dostun,

LUCIEN DE R.

Not: Her şeyi postadan alınmak üzere gönder.

Başarısını gizliden gizliye aktardığı o üstünlük havasını yeniden takındığı bu mektup Paris'i hatırlattı. Altı günden beri taşranın mutlak sakinliğine gömülen düşünceleri o güzel sefaletine döndü, belirsiz özlemlere kapıldı, bütün bir hafta boyu hep Kontes Châtelet'yi düşündü. Özetle, onun karşısına yeniden çıkışına o kadar büyük önem verdi ki, akşamüzeri Paris'ten beklediği paketleri posta yazıhanesinden sormak üzere Houmeau'ya inerken, son umutlarını elde etmekten umudunu kestiği bir tuvalete bağlamış bir kadın gibi belirsizliğin bütün endişelerini hissediyordu.

– Ah, Lousteau! dedi içinden, paketlerin şeklinden bütün istediklerinin geldiğini anlayınca. Bütün ihanetlerini bağışlıyorum senin.

Şapka kutusunda şu mektubu buldu:

Florine'in salonundan

SEVGİLİ YAVRUM,

Terzi çok iyi davrandı, ama o derin geriye bakışının da sana önceden sezdirmiş olduğu gibi kravatlar, şapka, ipek çorapların bulunması kalplerimizi karıştırdı, çünkü kesemizde karıştıracak bir şey yoktu. Blondet ile şunu di-

yorduk: Gençlerin ucuza giyinebileceği bir mağaza açmak servet elde etmek demek olur. Çünkü karşılığını hemen ödemediğimiz bir şeyi sonradan çok pahalıya ödüyoruz. Zaten bir çift çizme olmadığından Hindistan seyahati yarıda kalan büyük Napoléon ne demiş: "Kolay işler hiçbir zaman yapılmaz!" Yani her şey yolunda gitti, ayakkabın dışında... Seni şapkasız, sırtına yelek geçirmiş, iskarpinsiz halde gözlerimin önüne getiriyor ve Amerikalının birinin Florine'e öylesine verdiği bir çift mokaseni sana göndermeyi düşünüyordum! Florine senin adına oynanmak üzere kırk franklık bir bağışta bulundu. Nathan, Blondet ve ben, kendi hesabımıza oynamayınca o kadar kazandık ki, Torpille'i, des Lupeaulx'nun o eski sıçanını yemeğe götürecek kadar zengin olduk. Frascati bize bu kadarını borçluydu. Alınacakları Florine üstlendi, üç de güzel gömlek ekledi. Nathan sana bir baston armağan ediyor. Üç yüz frank kazanmış olan Blondet altın bir zincir gönderiyor. Sıçan da bir aptalın kendisine verdiği ama çalışmayan, kırk frank büyüklüğünde bir altın saat iliştiriyor. Bize, "Bütün sahip oldukları gibi bu da kötü mal!" dedi. Bizimle Rocher de Cancale'de buluşan Bixiou, Paris'in sana gönderdiği armağana bir şişe Portekiz kolonyası eklemek istedi. Bizim bir numaralı komik, çok iyi canlandırdığı o burjuva heybeti ve o bariton ile bas arası sesiyle, "Eğer bu onu mutlu edecekse, onun olsun!" dedi. Bütün bunlar sevgili çocuğum, felakete sürüklenmiş dostların nasıl sevildiğini kanıtlar. Bağışlama zayıflığını gösterdiğim Florine, senden Nathan'ın son eseri üzerine bize bir yazı göndermeni rica ediyor. Elveda oğlum! Arkadaşım olduğun zaman içinden çıktığın kavanoza yeniden döndüğün için sana acımamak elimde değil.

Dostun,

ÉTIENNE L.

– Zavallı çocuklar! dedi Lucien içinden, çok duygulanmıştı. Benim için kumar oynamışlar!

Sağlıksız ya da en çok acı çekilmiş ülkelerden kimi zaman cennet kokularına benzeyen rüzgârlar gelir. Tatlı bir hayatta çekilen acıların anısı anlatılamaz bir zevk gibidir. Ève kardeşi yeni giysilerle aşağı inince şaşıp kaldı, onu tanıyamıyordu.

– Artık gidip Beaulieu'de gezinebilirim, diye bağırdı. Kimse benim için, "Paçavralar içinde döndü," diyemeyecek. Al, sana bir saat vereceğim, çünkü bana ait; ayrıca bana da benziyor, bozuk çünkü.

– Sen ne çocuksun! dedi Ève. İnsan sana hiç kızamıyor.

– Sevgili kızım, bütün bunları öylesine umursamadığım Angoulême'in gözünde parlamak için isteyecek kadar aşağılık olduğumu mu sanıyorsun? dedi Lucien kakmalı altın saplı bastonuyla havayı döverek. Yaptığım kötülüğü düzeltmek istiyorum ve bunun için silahlandım.

Lucien'in şıklığıyla kazandığı başarı elde ettiği tek gerçek zafer oldu, ama müthiş oldu. Hayranlık dilleri nasıl tutarsa kıskançlık da öylesine çözer. Kadınlar onun için deli oldu, erkekler aleyhinde konuştu ve o da şarkıda olduğu gibi, "Ey giysilerim, size teşekkür ederim!" diye haykırabildi. Valiliğe gidip iki kart bıraktı ve Petit-Claud'ya uğradı ama yerinde bulamadı. Ertesi gün, şölen günü, Paris gazetelerinin hepsinde Angoulême Haberleri sütununda şu satırlar vardı:

> ANGOULÊME. Edebiyat dünyasına parlak bir başlangıç yapan genç bir şairin, Fransa'da Walter Scott tarzı taklit edilmeden yazılmış tek tarihi roman ve önsözü edebi bir olay olan *IX. Charles'ın Okçusu*'nun yazarının dönüşü, Mösyö de Lucien de Rubempré için olduğu kadar kent için de gurur verici, gösterişli bir karşılamayla kutlandı. Kent ona vatanseverce bir şölen düzenlemek için seferber oldu. Gö-

reve yeni başlayan vali, ilk başta yeteneği Madam la Kontes Châtelet tarafından büyük teşvik görmüş olan *Papatyalar*'ın yazarını kutlayarak halkın sevgi gösterisine katılmıştır.

Fransa'da ilk hamle yapıldı mı artık onu kimse durduramaz. Garnizon birliğinin albayı bandosunu verdi. Çin'e kadar seferler yapan ve en mükemmel porselenler içinde gönderilen hindi dolmasını hazırlayan Cloche'un sahibi ile üzerinde çiçek demetleriyle sarmalanmış defneden taçlar bulunan ve çok güzel görünen kumaş şeritlerle büyük salonunu süsleyen Houmeau'nun ünlü hancısı yemeği hazırlamıştı. Saat beşte hepsi tören giysisi giymiş kırk kişi orada toplandı. Avludaki müzisyenleri görmeye gelen yüz kadar kişi de hemşerileri temsil ediyordu.

– Bütün Angoulême burada, dedi Petit-Claud pencereden bakarak.

– Hiçbir şey anlamıyorum, diyordu müziği dinlemeye gelen Postel karısına. Nasıl olur! Vali, mutasarrıf, albay, baruthane müdürü, vekilimiz, belediye başkanı, lise müdürü, Ruelle dökümhanesi müdürü, mahkeme başkanı, kraliyet savcısı, Mösyö Milaud, bütün yetkililer gelmiş!

Masaya oturulduğu zaman askeri bando halkın bir türlü sevemediği *Yaşasın Kral*, *Yaşasın Fransa!* marşının çeşitlemelerini çalmaya başladı. Akşamın beşi olmuştu. Saat sekizde, çikolatadan yapılmış bir Fransa üzerinde şekerlemeden yapılmış bir Olympos Dağı'yla dikkat çeken, altmış beş kişilik bir pasta eşliğinde kadehler kalkmaya başladı.

– Beyler, dedi vali yerinden kalkarak, kralın şerefine! Meşruluğun şerefine! Edebiyat asasını Fransa'nın elinde tutmasını sağlayan şairler ve düşünürler kuşağını, Bourbon'ların bize geri verdiği barışa borçlu değil miyiz!

– Yaşasın kral! diye bağırdı çoğu resmi kişiler olan konuklar.

Saygıdeğer lise müdürü yerinden kalktı.

– Genç şairin şerefine, dedi, günün kahramanına, Petrarca'nın zarafeti ve şiiriyle Boileau'nun çok zor diye nitelediği bir türü bağdaştırabilmiş, düzyazının seçkin yeteneğine!

– Bravo! Bravo!

Albay ayağa kalktı.

– Beyler, kralcının şerefine! Çünkü bu şölenin kahramanı iyi ilkeleri savunma cesareti göstermiştir!

– Bravo! dedi alkışlamaya ilk başlayan vali.

Petit-Claud ayağa kalktı.

– Lucien'in bütün arkadaşları adına, Angoulême Lisesi'nin zaferine, candan sevdiğimiz ve başarılarımızda payını asla inkâr edemeyeceğimiz saygıdeğer okul müdürüne!

Bu sözleri beklemeyen yaşlı müdür gözlerini sildi. Lucien kalktı; derin bir sessizlik oldu ve şair bembeyaz kesildi. O anda, solunda bulunan yaşlı müdür delikanlının başına defne dalından bir taç kondurdu. Alkışladılar. Lucien'in gözleri yaşlı, sesi hıçkırıklıydı.

– Sarhoş olmuş, dedi geleceğin Nevers kraliyet savcısı Petit-Claud'ya.

– Onu sarhoş eden şarap değil, dedi avukat.

– Sevgili hemşerilerim, sevgili arkadaşlarım, dedi Lucien sonunda, bütün Fransa'nın bu sahneye tanık olmasını isterdim. İşte böyle insanları yurdumuzda yüceltirler ve onların büyük eserler vermesini, büyük işler yapmasını sağlarlar. Ancak yaptığımın azlığını ve karşılığında aldığım büyük onuru görünce utanç duymaktan ve bugünkü karşılamayı haklı çıkarma işini geleceğe bırakmaktan başka bir şey elimden gelmiyor. Bu ânın hatırası bana yeni mücadeleler için güç verecek. Benim hem ilk esin perim, hem koruyucum olan saygıdeğer insanı da izin verirseniz bu övgülerinize katayım ve doğduğum kentin şerefine içeyim: Güzel Kontes Sixte du Châtelet'nin ve

soylu Angoulême kentinin şerefine.

– İşin içinden hiç de fena sıyrılmadı, dedi kraliyet savcısı onaylarcasına başını sallayarak. Bizim konuşmalarımız önceden hazırlanmıştı, o ise doğaçlama konuştu.

Saat onda konuklar grup grup ayrıldı. David Séchard bu olağandışı müziğin sesini duyunca Basine'e,

– Houmeau'da ne oluyor? diye sormuştu.

– Kayınbiraderiniz için bir şölen veriliyor, diye cevap verdi Basine.

– Eminim beni şölende göremediğine üzülmüştür.

Gece yarısı Petit-Claud, Lucien'i Mûrier Meydanı'na kadar geçirdi. Orada Lucien avukata,

– Dostum, artık dirimde de ölümde de birlikteyiz, dedi.

– Yarın Madam de Sénonches'un evinde, manevi kızı Matmazel Françoise de La Haye'le evlilik sözleşmesini imzalayacağız, gelirsen çok sevinirim. Madam de Sénonches seni getirmemi rica etmişti. Orada valinin eşini de göreceksin, kuşkusuz şerefine kadeh kaldırdığını söyleyecekler, onun da gururu okşanacaktır.

– Aklımda bazı düşünceler var, dedi Lucien.

– O! David'i kurtaracaksın demek!

– Kesinlikle, dedi şair.

O anda sanki sihirle David beliriverdi. Şöyle olmuştu: Çok zor bir durumda kalmıştı; karısı Lucien'i kabul etmesini de ona nerede gizlendiğini bildirmesini de kesinlikle yasaklamıştı. Lucien ise en sevgi dolu mektuplarını yazıyor, çok kısa süre sonra yaptığı kötülüğü telafi edeceğini söylüyordu. Matmazel Clerget ise David'e müziği kulağına gelen şölenin nedenini açıklarken ona şu iki mektubu vermişti:

Dostum, Lucien burada değilmiş gibi davran, hiçbir şey için endişe duyma ve sevgili kafana şu düşünceyi kazı:

Güvenliğimiz düşmanlarının senin nerede olduğunu bilmemesine bağlı. Üzüntüm o ki Kolb'a, Marion'a, Basine'e kardeşimden daha çok güveniyorum. Yazık! Zavallı Lucien artık bizim tanıdığımız o saf ve sevecen şair değil. Ondan işlerine karışmak istediği ve borçlarımızı (gururundan David'im!) ödetebileceğini sandığı için korkuyorum. Paris'ten ona güzel giysiler ve güzel bir kese içinde beş altın gönderdiler. Parayı bana verdi, bununla geçiniyoruz. Bir düşmanımız eksildi: Baban yanımızdan ayrıldı ve gidişini de Petit-Claud'ya borçluyuz. Baba Séchard'ın niyetini keşfetti ve onsuz senin hiçbir şey yapamayacağını ve kendisinin otuz bin franklık bir tazminat almadan ona senin icadını bırakmayacağını söyleyerek niyetlerini sıfıra indirdi. Bu otuz bin frangın on beş bini borçlarından kurtulman içinmiş, on beş bini de başarılı olsan da olmasan da eline geçecek paraymış. Ben Petit-Claud'yu hiç anlayamıyorum. Seni bir kadının mutsuz kocasını kucakladığı gibi kucaklıyorum. Küçük Lucien'imiz iyi. Aile fırtınalarımız arasında renklenen ve büyüyen bu çiçeğin görünüşü öyle güzel ki! Annem her zamanki gibi Tanrı'ya dua ediyor ve seni neredeyse benim kadar sevgiyle kucaklıyor.

ÈVE'İN

Yaşlı Séchard'ın köylü kurnazlığından korkuya kapılan Cointet'ler ve Petit-Claud, bilindiği gibi, onu başlarından savmışlardı, zaten bağbozumu için Marsac'a dönmesi gerekiyordu. Ève'in mektubu içine konmuş olan Lucien'inki ise şöyleydi:

Sevgili David, her şey yolunda. Tepeden tırnağa silahlıyım; bugün sefere çıkıyorum, iki gün sonra epey yol kat etmiş olacağım. Özgür kaldığın ve benim borçlarımdan kurtulduğunda seni nasıl da sevinçle kucaklayacağım! Ama kız

kardeşimin ve annemin bana göstermeye devam ettikleri güvensizlik beni yürekten ve öldüresiye yaraladı. Basine'in evinde saklandığını bilmiyor muyum? Basine ne zaman eve gelse senden haber ve mektuplarıma cevap alıyorum. Ayrıca kardeşimin bu atölye arkadaşından başka kimseye güvenemeyeceği de ortada. Bugün senin çok yakınında bulunacağım ama onuruma verilen şölene katılamayacağın için son derece kızgın olacağım. Angoulême'in gururu bana birkaç gün içinde tamamen unutulacak küçük bir zafer sağladı, ama bu zaferde bir tek senin sevincin içten olacaktı. Neyse, birkaç gün sonra, dünyanın bütün onurlarından çok senin kardeşin olmaya önem veren beni bağışlayacaksın.

Kardeşin,

LUCIEN

David'in kalbi eşit olmamasına karşın bu iki güç arasında kaldı; karısına tapıyordu ve Lucien'e duyduğu dostluk değerinden biraz kaybetmişti. Ama yalnızlık içinde duyguların gücü tamamıyla değişir. Onu yiyip bitiren kaygıların pençesindeki yalnız adam hayatın normal çerçevesi içinde dayanak noktaları bulabileceği düşüncelere teslim oluverir. Bu yüzden de bu beklenmedik zafer tantanaları arasında Lucien'in mektubunu okurken, güvendiği pişmanlık duygusunun ifade edilişi onu derinden etkiledi. Şefkatli ruhlar, başkalarında kendilerindeki kadar güçlü olduğunu düşündükleri bu küçük duygu gösterilerine karşı koyamazlar. Dolu bardağı taşıran su damlası değil midir bu? Bu yüzden gece yarısına doğru Basine'in bütün yalvarmaları David'in Lucien'i görmeye gitmesine engel olamadı.

– Bu saatte Angoulême sokaklarında kimse gezmez, dedi ona, beni kimse görmez, gece beni tutuklayamazlar; ve eğer biriyle karşılaşırsam gizli sığınağıma dönmek için Kolb'un bul-

duğu yöntemi kullanırım. Zaten karımı ve çocuğumu kucaklamayalı epey oldu.

Basine, bütün bu akla yatkın nedenler karşısında razı oldu ve David'in çıkmasına izin verdi, tam Lucien ile Petit-Claud ayrılacakları sırada "Lucien!" diye seslenmişti. Ve iki kardeş ağlayarak birbirlerinin kollarına atıldı. Hayatta buna benzeyen anlar çok değildir. Lucien hesaba kitaba dayanmayan ve ihanet edilince pişmanlık duyulan dostluklardan, o *her şeye karşın* dostluklardan birinin coşkunluğunu hissediyordu. David affetme ihtiyacı duyuyordu. Bu cömert ve soylu mucit her şeyden çok Lucien'e öğüt vermek ve iki kardeşin sevgisi üstüne gölge düşüren bulutları dağıtmak istiyordu. Bu duygulardan ileri gelen nedenlerden dolayı parasızlığın yarattığı bütün tehlikeler kaybolmuştu.

Petit-Claud müşterisine,

– Evinize gidin, dedi, bu tedbirsizliğinden yararlanın, karınızı ve çocuğunuzu kucaklayın! Ve kimse sizi görmesin!

– Ne şansızlık! dedi Petit-Claud kendi kendine Mûrier Meydanı'nda yalnız kalınca. Ah! Keşke Cérizet burada olsaydı...

Avukat bugün adliye sarayının gururla yükseldiği meydanın çevresinde bulunan tahta çitler boyunca kendi kendine konuşarak yürürken, arkasında birinin kapı vurur gibi tahtalara vurduğunu duydu.

– Buradayım, dedi aralık kalmış iki tahta arasından sesi duyulan Cérizet. David'i Houmeau'dan çıkarken gördüm. Zaten gizlendiği yerden kuşkulanmaya başlamıştım, şimdi eminim ve onu nerede enseleyebileceğimi biliyorum, ama ona tuzak kurmak için Lucien'in planları konusunda bir şeyler öğrenmem gerekiyor, oysa siz onları eve gönderdiniz. En azından bir bahane bulup burada kalın. David ve Lucien dışarı çıkınca onları benim yakınıma getirin; yalnız olduklarını düşünürler, böylece son veda sözlerini duyarım.

– Sen şeytana pabucunu ters giydirirsin! dedi Petit-Claud alçak sesle.

– Kendi çapımda öyleyim işte! diye haykırdı Cérizet. Bana söz verdikleriniz için insan ne yapmaz ki!

Petit-Claud tahta çitten uzaklaştı ve ailenin toplanmış olduğu odanın pencerelerine bakarak ve cesaretini toplamak için geleceğini düşünerek Mûrier Meydanı'nda dolaşmaya başladı, çünkü Cérizet'nin becerisi ona son darbeyi vurma imkânı sağlıyordu. Petit-Claud, insan duygularının değişimlerini ve çıkarların gidişini inceledikten sonra, içinde bulundukları durumda hiç faka basmayan, hiçbir bağlılık tuzağına düşmeyen o son derece kurnaz ve haince ikiyüzlü insanlardandı. Bu nedenle ilk başta Cointet'ye pek güvenmemişti. Evlenme işinin Büyük Cointet'yi ihanetle suçlaması hakkını ele geçirmeden önce gerçekleşmemesi durumunda onu sıkıntıya düşürecek önlemleri almıştı, ama Bargeton Konağı'nda elde ettiği başarıdan beri Petit-Claud oyunu açık oynuyordu. Artık yararı kalmamış gizli planı sahip olmak istediği siyasi makam için tehlikeliydi. Gelecekteki önemli işlerini şu temeller üstüne oturtmak istiyordu: Gannerac ve birkaç büyük tüccar Houmeau'da ticaret ilişkileriyle muhalefet liderlerine bağlanan bir liberal kurul oluşturmaya başlamışlardı. Ölmek üzere olan XVIII. Louis tarafından kabul edilen Villèle kabinesinin iktidara geçmesi, Napoléon'un ölümünden beri tehlikeli tertiplerden vazgeçmiş olan muhalefetin tutumunda bir değişikliğin belirtisiydi. Liberal parti taşranın ücra köşelerinde kendi yasal direniş sistemini örgütlüyordu: Kitleleri ikna edip amacına ulaşabilmek için seçimlere hâkim olmaya çabalıyordu. Ateşli bir liberal ve Houmeau çocuğu olan Petit-Claud, yukarı kentin baskısı altında ezilen aşağı kent muhalefetinin gizli örgütçüsü, ruhu ve kurucusu haline gelmişti. Öncelikle Charente bölgesinde Cointet'lerin basına tek başlarına sahip olmalarının tehlikesini görmelerini

sağladı, bu yüzden burada da muhalefet öteki kentlerden geri kalmamak için bir basın organına sahip olmalıydı.

– Her birimiz Gannerac'a beşer yüz frank verelim, Séchard matbaasını satın almak için yirmi bin küsur frangı olur, biz de sahibini bir kira sözleşmesiyle bağlayıp matbaaya hâkim oluruz, dedi Petit-Claud.

Avukat, Cointet ve Séchard karşısındaki ikili durumunu sağlamlaştırmak amacıyla ortaya koyduğu bu fikri kabul ettirdi ve doğal olarak gözlerini, partinin fedaisi haline getirmek için Cérizet gibi tuhaf yapılı bir adama çevirdi.

– Eğer senin eski burjuvayı bulup da ellerime teslim edebilirsen, dedi Séchard'ın eski başdizgicisine, onun matbaasını satın alman için sana yirmi bin frank ödünç verecekler ve büyük bir ihtimalle bir gazetenin başına geçeceksin. Hadi, marş.

Cérizet gibi bir adamın çalışmasına dünyanın bütün Doublon'larının çalışmasından daha çok güvenen Petit-Claud o zaman Séchard'ın tutuklanacağına dair Büyük Cointet'ye söz vermişti. Ama Petit-Claud yargıç olma umudu beslemeye başladığından beri liberallere sırt çevirme gerekliliğini öngörüyordu, öte yandan insanların aklını öyle bir çeldi ki Houmeau'da matbaanın satın alınması için gereken sermaye toplanmıştı bile. Petit-Claud işleri oluruna bırakmaya karar verdi.

"Aman!" dedi kendine kendine. "Cérizet bir basın suçu işler, ben de bundan yararlanıp yeteneklerimi gösteririm..."

Matbaanın kapısına gitti ve nöbet tutan Kolb'a,

– Git David'e söyle, gitmek için uygun saatte çıksın, önlemlerinizi iyi alın; ben gidiyorum, saat bir oldu...

Kolb kapı eşiğinden ayrılınca onun yerine Marion geçti. Lucien ve David indiler, Kolb onların yüz adım önünden, Marion da yüz adım arkalarından gitti. İki kardeş ahşap çit önünden geçerken Lucien, David'e hararetle anlatıyordu.

– Dostum, dedi, planım çok basit, ama nasıl olacağını asla

anlayamayan Ève'in önünde nasıl konuşabilirim? Eminim Louise'in kalbinin köşesinde uyandırabileceğim bir arzu var, onu sırf şu vali budalasından öç almak için istiyorum. Bir haftalığına bile olsa sevgili olursak, ondan senin için bakanlıktan yirmi bin franklık teşvik fonu talep etmesini sağlayacağım. Yarın o yaratığı aşkımızın başlamış olduğu ve Petit-Claud'nun söylediğine göre hiç değiştirilmemiş olan o küçükhanım odasında yeniden göreceğim; ona güzel bir oyun oynarım. Ayrıca öbür gün sabah, Basine aracılığıyla bir küçük not gönderirim... Kim bilir, belki de serbest bırakılmış olursun... Şimdi Paris'ten neden giysi getirttiğimi anlıyor musun? Yakışıklı çapkın rolü paçavralar içinde oynanmaz elbette.

Sabah saat altıda Cérizet gelip Petit-Claud'yu buldu.

– Yarın öğlen Doublon darbeyi hazırlayabilir; adamımızı yakalayacak, buna kefilim, dedi ona Parisli. Matmazel Clerget'nin işçi kızlarından biri elimde, anlıyor musunuz?

Cérizet'nin planını dinledikten sonra Petit-Claud, Cointet'ye koştu.

– Bu akşam Mösyö de Hautoy'nın Françoise'a malının tam mülkiyetini verme kararını almasını sağlayın, iki gün sonra Séchard'la bir şirket sözleşmesi imzalarsınız. Ben anlaşmadan ancak sekiz gün sora evlenirim; böylece aramızdaki küçük sözleşmelerin koşullarını ikimiz de yerine getirmiş oluruz. *Al gülüm ver gülüm.* Ama bu akşam Madam de Sénonches'un evinde Lucien ile Madam la Kontes du Châtelet arasında olup bitecekleri iyi gözleyelim, çünkü her şey buna bağlı... Eğer Lucien valinin eşi yoluyla başarıya ulaşmayı umuyorsa, David'i yakaladım demektir.

– Sanırım siz ileride adalet bakanı olacaksınız, dedi Cointet.

– Neden olmasın? Mösyö de Peyronnet olmuş işte, dedi henüz liberal görüntüsünden kurtulmamış olan Petit-Claud.

Matmazel de La Haye'in kuşkulu durumu, evlenme sözleş-

mesinin imzalanması sırasında Angoulême soylularının çoğunun hazır bulunması gibi bir yarar sağladı. Bu çeyizsiz evlenen müstakbel eşlerin yoksulluğu kibarların göstermekten hoşlandığı ilgiyi artırıyordu, çünkü iyi görünmek de bir tür zaferdir, insan gurur okşayan iyilikseverliği sever. Bu nedenle Markiz de Pimentel, Kontes du Châtelet, Mösyö de Sénonches ve evin birkaç müdavimi Françoise'a sonradan kentte çok konuşulacak bazı hediyeler verdiler. Zéphirine'in bir yıldır hazırladığı çeyize, vaftiz babasının mücevherlerine ve damadın vermesi gelenek olan hediyelere eklenen bu güzel ıvır zıvır Françose'ı teselli etti ve birkaç annenin merakını uyandırarak kızlarını da getirmelerine neden oldu. Petit-Claud ve Cointet, Angoulême soylularının onlara sanki kendi Olympos'larında olmaları gerekirmiş gibi hoşgörü gösterdiklerinin farkına varmıştı: Biri servetin yöneticisi, Françoise'ın vasisiydi; öteki de idam sırasında nasıl asılacak birinin olması gerekliyse, evlilik sözleşmesinin imzalanmasında öyle vazgeçilmezdi ama evlendiğinin ertesi günü, her ne kadar Madam Petit-Claud vaftiz annesinin evine gelebilme hakkını koruyabilecek olsa da kocanın oraya kabul edilmesi biraz zordu ve bu yüzden avukat kendisini bu gururlu çevreye zorla kabul ettirmeyi aklına koymuştu. Avukat, geçmişi belirsiz ana babasından dolayı yüzü kızardığından, annesini yaşamak için çekilmiş olduğu Mansle'da bıraktı; hasta olduğunu söylemesini ve rızasını yazılı olarak vermesini rica etti. Ailesiz, koruyucusuz, imza atacak birinden yoksun olduğu için yeterince küçük düşen Petit-Claud, bu yüzden ünlü adamı kontesin görmeyi arzuladığı uygun bir dost olarak düşündüğüne çok seviniyordu. Bu nedenle gelip Lucien'i arabayla aldı. Bu unutulmaz gece için şair, bütün erkekler karşısında tartışmasız bir üstünlük sağlayacak şekilde süslenmişti. Zaten Madam de Sénonches zamanın kahramanının geleceğini haber vermişti ve darılmış iki âşığın barışması taşrada özellikle

ilgi uyandıran bir sahneydi. Lucien *Aslan* durumuna gelmişti; ondan o kadar yakışıklı, o kadar değişmiş, o kadar mükemmel olarak söz ediyorlardı ki Angoulême'in soylu kadınlarının hepsi onu yeniden görmeye can atıyordu. Eski balo pantolonundan şimdiki iğrenç pantolonlara geçiş dönemi olan o dönemin modası uyarınca vücuduna yapışan siyah bir pantolon giymişti. Erkekler, sıskaların ve biçimsizlerin aleyhine olarak, vücutlarının şeklini gösteriyordu; Lucien'in ise *Apollonvari* bir vücut şekli vardı. Ajurlu gri ipek çorapları, küçük iskarpinleri, siyah saten yeleği, kravatı, her şeyi özenle seçilmiş, üzerine tastamam oturmuş gibiydi. Çevresinde bukleleri özenli bir zarafetle kıvrılan sarı ve gür saçları bembeyaz alnını daha da güzel gösteriyordu. Gururla dolu gözleri parlıyordu. Eldivenin içinden güzelliği belli olan küçük, kadınsı elleri çıplak görülmemeliydi. Bir elinde yanından ayırmadığı şapkasıyla bastonunu tutup diğeriyle cümlelerini yorumlamak için zarif hareketler yaparak ünlü Paris züppesi de Marsay'in tavırlarını takındı. Lucien salona sahte bir alçakgönüllülükle Saint-Denis kapısından geçmek için eğilen o kişiler gibi yavaşça girmeyi isterdi. Ama orada bir tek dostu olan Petit-Claud bundan yararlandı. Lucien'i herkesin ortasından sanki gösteriş yapar gibi Madam de Sénonches'a götürdü. Aralarından geçerken şair, eskiden olsa başını döndürecek ama şimdi buz gibi karşıladığı mırıltılar duydu; tek başına bütün Angoulême Olympos'una bedel olduğuna emindi.

– Madam, dedi Madam de Sénonches'a, adalet bakanı kumaşından dostum Petit-Claud'yu, bir vaftiz annesiyle kızının arasındaki bağlar zayıf olsa bile, sizinle akrabalık kurma mutluluğuna eriştiği için kutladım. (Bunları, dinler gibi görünmeksizin dinleyen kadınların çok iyi sezdiği bir taşlama edasıyla söylemişti.) Ama ben, kendi hesabıma, size saygılarımı sunmamı sağlayan bu rastlantıyı kutsuyorum.

Bunlar hiç sıkılmaksızın ve küçük kişileri ziyaret eden büyük bir senyör pozunda söylenmişti. Lucien, Zéphirine'in kıvranarak verdiği cevabı dinlerken bir yandan da salonu kolaçan ederek gözden geçirdi. Böylece zarafetle ve gülüşünü hafifçe değiştirip anlam katarak Francis du Hautoy'yı ve valiyi selamlama fırsatını buldu, onlar da Lucien'i selamladı; sonra onu nihayet görmüş gibi yaparak Madam du Châtelet'ye yaklaştı. Bu karşılaşma gecenin öyle ilgi çekici olayıydı ki, ya noterin ya da Françoise'ın yatak odasına götürdüğü ileri gelen kişilerin imzalayacakları evlenme sözleşmesi unutuldu. Lucien, Louise de Nègrepelisse'e doğru birkaç adım attı; kadın için, oraya gelişinden beri bir anıdan ibaret kalmış olan o Paris'e özgü zarafetle ve oldukça yüksek bir sesle,

– Öbür gün vali konağında yemek yeme zevkini bana bahşeden daveti size mi borçluyum madam? diye sordu.

Eski koruyucusunun gururunu incitmek için Lucien'in önceden tasarladığı bu cümlenin saldırgan havasından biraz irkilen Louise,

– Bunu sadece başarınıza borçlusunuz mösyö, dedi Louise soğuk bir edayla.

– Ah madam la kontes, dedi Lucien hem kurnaz hem de budalaca bir tavırla, sizin gözünüzden düşmüş birini size yeniden kabul ettirmem mümkün değil.

Ve piskoposu görünce cevabı beklemeden ona dönüp çok soylu bir tarzda selam verdi.

– Yüce şahsınız sanki peygamber gibi kehanette bulundular, dedi sevimli bir tonla, ben de bu kehanetin tamamen doğru çıkması için elimden geleni yapacağım. Bu akşam buraya geldiğim için kendimi mutlu sayıyorum, çünkü böylece size saygılarımı sunma fırsatı bulabildim.

Lucien monsenyörle on dakika boyunca sohbet etti. Bütün kadınlar Lucien'e olağandışı bir varlıkmış gibi bakıyordu. Bek-

lenmedik küstahlığı karşısında dili tutulan Madam du Châtelet verecek cevap bulamamıştı. Bütün kadınların Lucien'e hayran kaldığını görünce; gruptan gruba, Lucien'in kendisini küçümser gibi davranarak ezip geçtiği o sözlerin kulaklara fısıldandığını izleyince yüreği bir gurur kasılmasıyla sıkıştı.

"Bu cümleden sonra yarın gelmezse ne büyük rezalet olur!" diye düşündü. "Bu kibir de nereden gelmiş ona? Sakın Matmazel des Touches ona abayı yakmış olmasın?.. O kadar güzel ki! Paris'te oyuncu kadının ölümünün ertesi günü Lucien'e koşmuş diyorlar! Belki de buraya enistesini kurtarmaya gelmiştir ve yolda karşılaştığı bir aksilik yüzünden Mansle'da bizim arabanın arkasına binmiştir. Zaten o sabah Lucien, Sixte ile beni tuhaf bir şekilde süzmüştü."

Aklından sayısız düşünce gelip geçiyordu ve yazık ki Louise, piskoposla sanki salonun kralıymış gibi konuşan Lucien'i izlerken kendini bu düşüncelere kaptırıyordu: Lucien kimseyi selamlamıyor ve ayağına gelmelerini bekliyordu; bakışlarını ifadesini değiştirerek örnek aldığı de Marsay'e layık bir rahatlıkla çevrede gezdiriyordu. Az ötede görünen Mösyö de Sénonches'u selamlamak için piskoposun yanından ayrılmadı.

On dakika sonra Louise artık dayanamadı. Kalktı, piskoposa kadar yürüdü ve ona,

– Monsenyör, sizi bu kadar sık gülümsetecek neler anlatıyorlar acaba? dedi.

Lucien belli etmeden, Madam du Châtelet'yi din adamıyla yalnız bırakmak ister gibi yavaşça birkaç adım geri çekildi.

– Ah! Madam la kontes, bu delikanlı çok zeki! Bana bütün gücünü nasıl size borçlu olduğunu anlatıyordu...

– Nankör değilimdir ben madam! dedi Lucien kontesi büyüleyen sitem dolu bir bakışla.

– Anlaşalım o zaman, dedi kadın yelpazesiyle bir hareket

yapıp Lucien'i yanına çağırarak. Monsenyörle şu tarafa gelin! Yüce piskopos bizim yargıcımız olsun.

Ve hanım odasını göstererek piskoposu oraya doğru götürdü.

– Monsenyöre tuhaf bir meslek yakıştırıyor, dedi Chandour taraftarlarından bir kadın duyulacak kadar yüksek sesle.

– Yargıcımız mı! dedi Lucien önce piskoposa, sonra da valinin eşine bakarak. O zaman ortada bir de suçlu olmalı?

Louise de Nègrepelisse eski hanım odasının kanepesine oturdu. Lucien'i bir yanına, monsenyörü diğer yanına oturttuktan sonra konuşmaya başladı. Lucien eski dostuna onu dinlememe onurunu, sürprizini ve mutluluğunu bağışladı. *Tancredi*'de Pasta'nın *O Patria!* dediği zaman takındığı tavrı takındı, aynı hareketleri yaptı. *Del Rizzo*'nun ünlü şarkısını yüz ifadeleriyle söyledi. Nihayet Coralie'nin öğrencisi, gözlerine biraz yaş getirmeyi de başardı.

Kontesin gözyaşlarını fark ettiğini görünce piskoposa ya da konuşmaya aldırış etmeden kadının kulağına,

– Ah! Louise, seni ne çok seviyordum! dedi.

– Silin gözlerinizi, yoksa burada beni bir kez daha mahvedeceksiniz, dedi Louise piskoposu irkilten bir gizlilikle ona dönerek.

– Bir kere yetmedi mi? diye atıldı Lucien. Madam d'Espard'ın kuzeninin sözleri Meryem'in bütün gözyaşlarını kurutabilirdi! Tanrım! Bir an için anılarımı, hayallerimi, yirmi yaşımı yeniden buldum ve siz bana...

Monsenyör iki eski âşık arasında saygınlığının tehlikeye düşebileceğini anlayarak alelacele salona döndü. Herkes valinin eşiyle Lucien'i hanım odasında baş başa bırakıyormuş gibi davrandı. Ancak konuşmalardan, gülüşlerden ve hanım odasının önündeki gidiş gelişlerden hiç hoşlanmayan Sixte, on beş dakika sonra kaygılıdan da öte bir suratla içeri girdi ve Lucien'le Louise'i heyecan içinde buldu.

– Madam, dedi karısının kulağına eğilen Sixte, siz ki Angoulême'i benden iyi bilirsiniz, valinin eşi olarak konumunuzu ve hükümeti düşünmeniz gerekmez mi?

– Azizim, diye karşılık verdi Louise sorumlu yayıncısını baştan aşağı süzüp onu titreten kibirli bir bakışla bakarak, Mösyö de Rubempré'yle sizin için önemli şeyler hakkında görüşüyorum. En aşağılık tertiplere kurban gitmek üzere olan bir mucidi kurtarmak söz konusu, siz de bu işte bize yardım edeceksiniz... Bu hanımların hakkımda ne düşüneceklerine gelince, dillerindeki zehri dondurmak için bakın nasıl davranacağım.

Hanım odasından Lucien'in koluna yaslanarak çıktı ve soylu bir kadının cesaretiyle onu sözleşmeyi imzalamaya götürdü.

– Birlikte imzalayalım! dedi kalemi Lucien'e uzatırken.

İkisinin imzası yan yana gelsin diye Lucien'e kendi imzaladığı yeri gösterdi.

– Mösyö de Sénonches, Mösyö de Rubempré'yi tanıdınız, değil mi? diye sordu küstah avcıyı Lucien'i selamlamak zorunda bırakmak için.

Lucien'i yeniden salona getirdi, ortadaki o ürkütücü kanepeye kendisiyle Zéphirine'in arasında oturttu. Sonra tahtına kurulmuş bir kraliçe gibi, önce alçak sesle, alaycı olduğu anlaşılan bir sohbete başladı, bu sohbete eski dostlarından birkaçı ve ona yaranma çabasında olan birkaç kadın da katıldı. Kontes çok geçmeden çevredekilerin kahramanı haline gelen Lucien'i Paris hayatı konusuna getirdi ve o da bu hayatın taşlamasını inanılmaz bir canlılıkla oracıkta yapıp, araya da taşralıların son derece meraklı oldukları ünlü kişiler hakkında birkaç hikâye serpiştirdi. Görünüşüne nasıl hayran kaldılarsa aynı biçimde zekâsına da hayran oldular. Madam la Kontes Sixte, Lucien karşısında öylesine sabırla zafer kazanıyor, onunla elindeki çalgısından büyülenmiş bir kadın gibi öyle güzel oynuyor, onun için öylesine anlamlı bakışlarla alkış dileniyordu ki birçok ka-

dın, Louise ile Lucien'in dönüşündeki rastlantıyı da her ikisinin içine düştükleri bir yanlış anlamanın kurbanı olmuş derin bir aşk olarak görmeye başladı. Belki de bir dargınlık, o sırada aleyhine tepki gösterilen Châtelet ile o üzücü evliliğe neden olmuştu.

Louise saat gecenin birinde, kalkmadan önce,

– Peki o zaman, dedi Lucien'e alçak sesle, öbür gün tam saatinde gelirseniz memnun olurum...

Vali eşi, aşırı bir dostlukla Lucien'i başıyla selamladı ve gidip şapkasını aramakta olan Kont Sixte'e bir şeyler söyledi.

– Eğer Madam du Châtelet'nin söylediği doğruysa sevgili Lucien, bana güvenebilirsiniz, dedi vali Paris'te olduğu gibi onu beklemeden çıkan karısının peşine takılırken. Bu akşamdan tezi yok, enişteniz kendini bu işten kurtulmuş sayabilir.

– Mösyö le kont bunu bana borçlu, dedi Lucien gülümseyerek.

– Eh, artık halimiz *harap*... dedi bu vedalaşmayı gören Cointet, Petit-Claud'nun kulağına.

Lucien'in başarısından yıldırım çarpmışa dönen, onun zekâsının parıltısına ve zarafetinin etkisine şaşırıp kalan Petit-Claud, Françoise de La Haye'e bakıyordu, o ise Lucien'e hayran olmuş bir halde talibine, "Siz de dostunuz gibi olunuz," der gibi bir yüz ifadesiyle bakıyordu.

Petit-Claud'nun yüzünden bir sevinç pırıltısı geçti.

– Valinin yemeği öbür gün, daha bir günümüz var, dedi. Her şeyin sorumluluğunu üstleniyorum.

Lucien sabahın ikisinde yaya olarak dönerken Petit-Claud'ya,

– Pekâlâ dostum! dedi. Geldim, gördüm, yendim! Birkaç gün içinde Séchard çok mutlu olacak.

"İşte benim bütün öğrenmek istediğim buydu," diye düşündü Petit-Claud.

Sonra arkadaşının elini son kez sıkarken cevap verdi:

– Ben seni sadece şair olarak bilirdim ama sen aynı zamanda Lauzun'muşsun. Bu da iki kat şair olmak demektir.

– Ève'ciğim sana iyi bir haberim var! dedi kız kardeşini uyandırarak. Bir ay içinde David bütün borçlarından kurtulmuş olacak!

– İyi ama nasıl?

– Pekâlâ! Madam du Châtelet eteğinin altında benim eski Louise'imi saklıyormuş meğer; beni eskisinden de çok seviyor ve kocasının içişleri bakanlığına icadımız için bir rapor sunmasını sağlayacak! Böylece sadece bir aylık bir sıkıntımız kalmış oluyor, validen öcümü almaya ve onu kocaların en mutlusu yapmaya yetecek bir süre bu.

Ève ağabeyini dinlerken düş görmeye devam ettiğini sandı.

– İki yıl önce bir çocuk gibi titrediğim o küçük gri salonu tekrar görünce, o eşyaları, o resimleri ve o şekilleri inceleyince gözüme bir perde indi sanki! Paris insanın fikirlerini nasıl da değiştiriyor!

– Bu iyi bir şey mi? diye sordu Ève nihayet ağabeyini anlayarak.

– Hadi uyu, yarın görüşürüz, kahvaltıdan sonra konuşuruz, dedi Lucien.

Cérizet'nin planı alabildiğine basitti. Taşra icra memurlarının borçluları tutuklamak için başvurduğu kurnazlıklardan biri olmasına ve işe yarayacağı kesin olmamasına karşın bu kez başaracaktı; umutlara olduğu kadar Lucien ile David'in kişiliği konusundaki bilgisine de dayanıyordu. Cointet'lerin o sırada olağanüstü görevde bulunan başdizgicisi, aralarında Don Juan'lık yaptığı ve birbirlerine düşürerek avucunda tuttuğu işçi kızlar içinde Basine Clerget'nin ütücülerinden birini, adı Henriette Signol olan ve neredeyse Madam Séchard kadar güzel bir kızı seçmişti; kızın ailesi Angoulême'e iki fersah uzaklıkta,

Saintes yolu üzerinde kendi topraklarında yaşayan küçük bağcılardı. Bütün köylüler gibi Signol'ler de kendilerini tek çocuklarını yanlarında tutacak kadar zengin görmemiş ve onu eve girmesi, yani oda hizmetçisi olması için yetiştirmeye karar vermişlerdi. Taşrada bir oda hizmetçisi narin çamaşırları yıkayıp ütülemesini bilmelidir. Basine'in yerine geçtiği Madam Prieur öyle ünlüydü ki, Signol'ler kızlarını çırak olarak onun yanına vermişler, yiyecek ve yatak ücretini de ödüyorlardı. Madam Prieur, taşralarda ana babaların yerine geçtiklerini sanan o eski patronlar soyundandı. Çıraklarıyla birlikte aile gibi yaşardı, onları kiliseye götürür ve bile isteye sürekli gözünün önünde bulundururdu. Oldukça alımlı, gür, uzun ve kumral saçlı, gözü pek Henriette Signol Güney bölgesi kızları gibi akça, manolya çiçeği beyazlığındaydı. Bu nedenle Henriette, Cérizet'nin gözüne kestirdiği ilk işçi kızlardan biri olmuştu, ama kız *namuslu çiftçiler* sınıfından olduğu için, kıskançlık ve kötü örnekler karşısında yenik düştü, Cérizet'nin Cointet'lere başdizgici olmasından sonra söylediği o baştan çıkarıcı, "Seninle evleneceğim," sözü üzerine direncini yitirdi. Parisli, Signol'lerin on on iki bin franklık bağları ve oldukça iyi durumda küçük bir ev sahibi olduklarını öğrenince, elini çabuk tutup Henriette'i başkasının karısı olamayacak duruma getirivermişti. Petit-Claud, Cérizet'yi Séchard matbaasının sahibi yapmaktan söz ettiğinde ve ona aslında bir yular olacak yirmi bin franklık bir çeşit ortaklık teklifinde bulunduğunda güzel Henriette'le Cérizet'nin aşkı işte bu aşamadaydı. Bu gelecek tahayyülü dizgicinin gözlerini kamaştırdı, başını döndürdü; Matmazel Signol ona amaçlarını gerçekleştirmek için bir engel gibi göründü ve Cérizet zavallı kızı ihmal etti. Umutsuzluğa kapılan Henriette, Cointet'lerin küçük dizgicisine, o kendisinden ayrılmak istedikçe daha da bağlandı. Parisli, David'in Matmazel Clerget'nin yanında saklandığını keşfedince Henriette'e karşı fikrini değiştirdi, ama

tutumunu değiştirmeden; çünkü onun bir kızın namus lekesini gizlemek için kendisini baştan çıkaran adamla evlenmesi gerektiği zaman kapıldığı çılgınlığı talihine yardımcı olarak kullanmak istiyordu. Lucien'in Louise'ini yeniden elde etmeyi tasarladığı günün sabahında Cérizet, Henriette'e Basine'in sırrını açtı, servetlerinin ve evliliklerinin David'in gizlendiği yerin bulunmasına bağlı olduğunu söyledi. Henriette bunu öğrenince matbaacının Matmazel Clerget'nin tuvalet odasında gizlenmiş olabileceğini anlamakta güçlük çekmedi ve bu casusluğu yapmakta en küçük bir kötülüğün olmadığını düşündü, ama Cérizet onu işbirliğine sokarak ihanetine ortak etmiş oluyordu.

Akşamın nasıl geçtiğini öğrenmeye gelen Cérizet, Petit-Claud'nun bürosunda Angoulême'i ayağa kaldıracak büyüklü küçüklü olayları dinlerken Lucien henüz uykudaydı.

Petit-Claud sözlerini bitirdiği zaman Parisli memnuniyetini belirtir gibi başını salladıktan sonra,

– Lucien dönüşünden beri size birkaç kelime yazmıştır, değil mi? diye sordu.

– İşte elimdeki tek mektup, dedi avukat ve Lucien'in kız kardeşinin kullandığı mektup kâğıdına yazmış olduğu birkaç satırlık mektubu uzattı.

– Pekâlâ, dedi Cérizet, güneşin batışından on dakika önce Doublon, Porte-Palet'de pusu kursun, jandarmalarını gizlesin ve adamlarını ayarlasın. Sizinki elinize düşecek.

– Yapabileceğinden emin misin? diye sordu Petit-Claud, Cérizet'yi inceleyerek.

– Talihe güveniyorum, dedi eski Parisli serseri, ama gururlu adamın biri o, onurlu insanları sevmez.

– Başarmak gerekiyor, dedi avukat sert bir edayla.

– Başaracağım, dedi Cérizet. Beni bu çamurun içine siz attınız, ellerimi silmek için bana birkaç banknot verebilirsiniz... Ama mösyö, dedi Parisli, avukatın yüzünde pek hoşuna git-

meyen bir ifade fark edince, eğer beni aldattıysanız, eğer sekiz gün içinde bana matbaayı satın almayacak olursanız... Eh işte o zaman arkanızda genç bir dul bırakırsınız, dedi Parisli serseri bakışlarıyla ölüm saçarak.

– Eğer David'i saat altıda yakalarsak saat dokuzda Mösyö Gannerac'ta ol, işi orada bitiririz, diye karşılık verdi avukat kesin bir edayla.

– Anlaştık. Emriniz yerine gelecektir *burjuva*, dedi Cérizet.

Cérizet kâğıdı yıkamaktan ibaret olan ve bugün maliyenin çıkarlarını tehlikeye düşüren endüstriyi daha o zaman biliyordu. Lucien'in yazdığı dört satırı yıkadı, bunların yerine dizgicinin toplumsal geleceği açısından üzücü bir kusursuzlukla yazıyı taklit ederek şunları yazdı:

> Sevgili David, vali konağına korkmadan gelebilirsin, işin halloldu; zaten bu saatte dışarı da çıkabilirsin. Valiye nasıl davranacağını anlatmak için seni karşılamaya geleceğim.
>
> Kardeşin,
>
> LUCIEN

Öğleyin Lucien, David'e bir mektup yazdı ve ona akşam elde ettiği başarıyı bildirdi, onu çok heyecanlandıran icat konusunda bakana hemen bugün bir rapor hazırlayacağını söyleyen valinin onu koruyacağı konusunda güvence verdi. Marion'un, Lucien'in gömleklerini yıkatma bahanesiyle bu mektubu Matmazel Basine'e getirdiği sırada Petit-Claud'dan böyle bir mektubun yazılabileceğini öğrenen Cérizet, Matmazel Signol'ü aldı ve Charente Irmağı kıyısında gezmeye götürdü. Aralarında, kuşkusuz dürüst Henriette'in kendini uzun süre savunduğu bir savaş olmuş olmalıydı çünkü gezi iki saat sürdü. Söz konusu olan sadece bir çocuğun çıkarı değil, aynı

zamanda bütün bir gelecek, bir servetti; Cérizet'nin istediği şey çok önemsizdi, bunun sonuçlarını açıklamaktan da özenle kaçındı. Ancak bu önemsiz şeylerin akıl almaz bedeli Henriette'i korkutuyordu. Bununla birlikte Cérizet planladığı bu hileli oyuna sonunda metresinin de katılmasını sağladı. Saat beşte Henriette sokağa çıkıp geri dönecek ve Matmazel Clerget'ye Madam Séchard'ın kendisini hemen çağırdığını söyleyecekti. Sonra, Basine'in gidişinin üstünden on beş dakika geçince yukarı kata çıkacak, küçük odanın kapısını vuracak ve David'e Lucien'in sahte mektubunu verecekti. Cérizet bundan sonrasını tamamen rastlantılara bırakmıştı.

Ève bir yıldır ilk kez, zorunluluklar yüzünden sıkışıp kaldığı demir mengenenin gevşediğini seziyordu. Sonunda umutlanmıştı. O da! O da ağabeyinin orada oluşunun tadını çıkarmak, kentinin alkışladığı, kadınların hayran olduğu, gururlu Kontes du Châtelet'nin âşık olduğu ağabeyinin kolunda görünmek istedi. Süslenip püslendi, akşam yemeğinden sonra ağabeyinin kolunda Beaulieu'de dolaşmaya karar verdi. Eylül ayında o saatte bütün Angoulême oraya hava almaya giderdi.

– Oh, bu güzel Madam Séchard, dedi Ève'i gören birkaç kişi.

– Ondan bunu hiç beklemezdim, dedi bir kadın.

– Kocası saklanıyor, karısı kendini gösteriyor, dedi Madam Postel zavallı kadının duyacağı kadar yüksek sesle.

– Ah, dönelim haydi, yanılmışım, dedi Ève ağabeyine.

Güneşin batmasından birkaç dakika önce Houmeau'ya inen yokuşta birikmiş insan kalabalığından çıkan gürültü yükseldi. Lucien ve kardeşi merak edip o tarafa yöneldi, çünkü Houmeau'dan gelen bazı kişilerin aralarında, birinin suç işlediğine dair konuştuklarını duymuşlardı.

Yoldan geçen biri iki kardeşin bu gittikçe büyüyen kalabalığa doğru koştuklarını görünce,

– Galiba bir hırsız yakalamışlar, ölü gibi sapsarı adamın yüzü... dedi.

Ne Lucien ne de kardeşi en ufak bir kuşku duyuyordu. Sırmalı şapkaları esas grubun ortasında parıldayan jandarmaların önünden giden otuz kadar çocuğa, yaşlı kadınlara ya da işlerinden dönen işçilere baktılar. Yaklaşık yüz kişilik bir kalabalığın izlediği bu grup bir fırtına bulutu gibi yürümekteydi.

– Ah! dedi Ève. Bu benim kocam!

– David! diye bağırdı Lucien.

– Karısıymış, dedi kalabalık açılıp yol vererek.

– Peki seni kim çıkardı dışarı? diye sordu Lucien.

– Senin mektubun, diye karşılık verdi solgun ve sapsarı kesilmiş David.

– Bundan emindim, diyen Ève oracıkta düşüp bayıldı.

Lucien kız kardeşini kaldırdı, iki kişi onu eve taşımasına yardım etti, Marion Ève'i yatırdı. Kolb hemen bir doktor çağırmaya koştu. Doktor geldiğinde Ève henüz ayılmamıştı. O zaman Lucien annesine, David'in tutuklanmasına kendisinin neden olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı, çünkü sahte mektubun yarattığı yanlış anlamayı bilemezdi. Annesinin içinden okuduğu laneti bakışında görüp yıldırım çarpmışa dönen Lucien odasına çıkıp kapandı.

Gece yarısı yazılmış ve yer yer kesilen bu mektubu okurken herkes sanki zorlukla söylenmiş cümlelerden Lucien'in bütün huzursuzluğunu keşfedecektir.

Sevgili kardeşim, az önce birbirimizi son kez gördük. Kararım kesin. İşte nedeni: Birçok ailede aile için bir tür hastalık gibi uğursuz biri vardır, işte ben de sizin için o kişiyim. Bu gözlem bana değil, dünyayı çok gezip görmüş birine ait. Bir akşam *arkadaşlarla* Rocher de Cancale'de yemek yiyorduk. O zaman birbirimize yaptığımız çeşitli şakalar

arasında o diplomat bize, evlenmeyişine herkesin şaşırdığı falanca genç kızın *babasının hasta olduğunu* söyledi. Ve o zaman aile hastalıkları hakkındaki teorisini açıkladı. Falanca anne olmasaydı falanca ailenin nasıl rahata kavuşacağını, falanca oğulun falanca babayı nasıl yıkıma sürüklediğini, filanca babanın çocuklarının geleceğini ve kendisine olan saygılarını nasıl yok ettiğini anlattı. Gülerek anlatılmasına karşın toplumla ilgili bu tez, on dakika içinde öylesine çok örnekle desteklendi ki şaşırdım kaldım. Bu gerçek, gazetecilerin gözlerini boyayacakları kimse olmadığında kendi aralarında eğlenmelerini sağlayan bütün o anlamsız ama akıllıca sunulan çelişkileri affettiriyordu. Eh, işte! Ben de bizim ailemizin uğursuz bireyiyim. Kalbim sevgiyle dolu ama düşman gibi davranıyorum. Bütün fedakârlıklarınıza kötülükle karşılık verdim. İstenmeyerek indirilmiş olsa da son darbe en acımasızı oldu. Ben Paris'te onursuz, zevk dolu ve sefil bir hayat sürerken, arkadaşlığı dostluk sanırken, gerçek dostları sırtımdan geçinmeye yeltenen ve bunu başaran kişiler uğruna terk ederken, sizi unutup ancak kötülük etmek için hatırlarken, sizler çalışmanın alçakgönüllü yolunda yürüyor, benim delicesine elde etmeye çalıştığım servete doğru zorlukla ama güven içinde ilerliyordunuz. Sizler daha iyi olurken ben hayatıma uğursuz bir öğeyi dahil ediyordum. Evet, alçakgönüllü bir hayatı kabullenmemi engelleyen ölçüsüz hırslarım var. Anısına eskiden sahip olduğum, elimin altındaki zevkleri zehirleyen zevklerim ve meraklarım var. Ah sevgili Ève'ciğim, kendimi herkesten daha sert yargılıyorum, çünkü kendimi kesin olarak ve acımasızca mahkûm etmiş bulunuyorum. Paris'teki mücadele sürekli bir güç gerektirir, oysa benim iradem inişli çıkışlı ilerler, beynim kesintili çalışır. Gelecek beni öylesine korkutuyor ki artık gelecek istemiyorum ve şimdiki halime de

katlanamıyorum. Sizleri yeniden görmek istemiştim, geri dönmemek üzere memleketimi terk etsem daha iyi olacakmış. Ama geçinecek imkânlar olmadan memleketi terk etmek delilik olur ve diğer deliliklerime bir de bunu eklemek istemem. Yarım yamalak bir hayattansa ölüm daha iyi görünüyor bana. Hangi durumda olursam olayım aşırı kendimi beğenmişliğim bana budalalıklar yaptıracaktır. Bazı kişiler sıfırlara benzer, önlerinde bir rakamın olması gerekir, o zaman hiçlikleri misliyle değer kazanır. Ben ise ancak güçlü, acımasız bir iradeyle evlenirsem değer kazanabilirim. Madam de Bargeton tam bana göre bir eşti, Coralie'yi onun uğruna terk etmeyerek hayattaki tek fırsatı kaçırmış oldum. David ve sen benim için mükemmel yol göstericiler olabilirdiniz, ama bir yolunu bulup boyunduruktan sıyrılan zayıflıklarımın üstesinden gelebilecek kadar güçlü değilsiniz. Ben kolay, dertsiz bir hayatı seviyorum ve herhangi bir zorluktan kaçmak amacıyla beni çok uzaklara götürebilecek bir korkaklıktayım. Prens doğmuşum. Başarıya ulaşmak için fazlasıyla zihin becerisine sahibim, ama çok kısa süreliğine; o kadar hırslı kişinin çalıştığı bir meslekte başarı, zekâsının ancak gerektiği kadarını gösteren ve gün sonunda tamamını harcamamış olana aittir. Ben, tıpkı burada yaptığım gibi, dünyanın en iyi niyetleriyle yola çıkıp her zaman kötülük yapabilirim. Meşeye benzer adamlar vardır, ben belki zarif bir fidanım ama sedir ağacı olmaya kalkışıyorum. İşte benim yazılı bilançom. Elimdeki imkânlar ile isteklerim arasındaki bu uyuşmazlık, bu denge yoksunluğu benim çabalarımı her zaman sıfıra indirecektir. Okumuş sınıf arasında, zekâ ile kişilik, irade ile istek arasındaki sürekli orantısızlıklar nedeniyle bu tür kişilere çok rastlanır. Benim kaderim ne olacaktı? Unutulmuş olduklarını gördüğüm birkaç eski Paris ünlüsünü hatırlayınca bunu şimdiden tahmin

edebiliyorum. İhtiyarlığın eşiğinde, olduğumdan daha yaşlı, parasız ve itibarsız olacağım. Bugün böyle bir yaşlılığı bütün varlığımla geri çeviriyorum: Toplumsal bir paçavra olmak istemiyorum. Sevgili kız kardeşim, ilk sevecenliklerine olduğu kadar son sertliklerine de taptığım kardeşim, seni ve David'i tekrar görmekten duyduğum zevki her ne kadar pahalıya ödemiş olsak da, ileride belki de sizleri seven bir zavallının son mutlulukları için ödenen hiçbir bedeli çok bulmayacaksın! Beni bulmak ya da akıbetimi öğrenmek için herhangi bir aramaya girişmeyin; zekâm en azından aldığım kararı uygulamada işime yarayacak. Tevekkül, meleğim, her gün intihar etmek demektir, benim ancak bir günlük tevekkülüm var, ondan da bugün yararlanacağım...

Saat iki.

Evet, kararım kesin. Sonsuza kadar elveda sevgili Ève'ciğim. Bundan sonra sadece kalplerinizde yaşayacağımı düşününce biraz rahatlıyorum. Benim mezarım orası olacak... Başka mezar istemiyorum. Tekrar elveda! Bu, ağabeyinin sana son vedası.

LUCIEN

Lucien bu mektubu yazdıktan sonra hiç gürültü etmeden aşağı indi, mektubu yeğeninin beşiğine koydu, uyuyan kız kardeşinin alnına gözyaşlarıyla ıslanmış son bir öpücük kondurdu ve çıktı. Alacakaranlıkta şamdanını söndürdü ve bu eski eve son bir kez daha baktıktan sonra dar koridorun kapısını yavaşça açtı; ancak bütün dikkatine karşın, atölyede yere serili bir şiltede uyuyan Kolb'u uyandırdı.

– Kim var orda? diye bağırdı Kolb.

– Benim, dedi Lucien, gidiyorum Kolb.

– Hiç gelmeseniz daha iyiydi, dedi Kolb kendi kendine ama Lucien'in duyabileceği kadar yüksek bir sesle.

– Dünyaya hiç gelmeseydim daha iyi ederdim, diye karşılık verdi Lucien. Elveda Kolb, ben de aynı şeyi düşündüğüm için sana kızmıyorum. David'e, hissettiğim son şeyin onu kucaklayamadığım için duyduğum üzüntü olduğunu söylersin.

Alsace'lı kalkıp giyinene kadar Lucien evin kapısını kapamıştı ve Charente Irmağı'na doğru iniyordu. Bayrama gider gibi giyinmişti, çünkü Parisli giysilerini ve şık züppe koşumlarını kefen yapmıştı kendine. Lucien'in konuşma tarzına ve son sözlerine şaşıran Kolb, hanımının ağabeyinin gidişinden haberi olup olmadığını ve onunla vedalaşıp vedalaşmadığını öğrenmek istedi ama evi derin bir sessizliğe gömülmüş halde görünce, bu gidişin kuşkusuz önceden kararlaştırılmış olduğunu düşündü ve yeniden yattı.

İntihar üzerine, konunun vahameti düşünüldüğünde pek az şey yazılmış ve hiç gözlem yapılmamıştır. Belki de bu, üzerinde gözlem yapılamaz bir hastalıktır. İntihar, *onur* sözcüğüyle karıştırmamak için *kendine saygı* adını verebileceğimiz bir duygunun sonucudur. Kişi kendini küçük gördüğü gün, başkaları tarafından küçümsendiğini gördüğü gün, hayatın gerçeklerinin umutlarıyla uyuşmadığı an kendini öldürür ve böylelikle erdemlerinden ya da görkeminden yoksun kalmış halde karşısına çıkmak istemediği topluma saygısını göstermiş olur. Ne denirse densin (intihar eden Hıristiyan istisnadır, intihardan ayrı tutmak gerekir) tanrıtanımazlar arasında yalnızca korkaklar onursuz hayatı kabul eder. İntihar üç türdedir: Önce uzun bir hastalığın son krizinden başka bir şey olmayan ve hiç kuşkusuz tedavi biliminin alanına giren intihar vardır, sonra umutsuzluktan intihar ve nihayet muhakeme sonucu intihar vardır. Lucien umutsuzluk ve muhakeme yüzünden kendini öldürmek istiyordu ve bunlar vazgeçilebilecek intihar türleriydi, çünkü sadece hastalık sonucu olan intihardan geri dönülmez. Ama sıklıkla bu üç neden, tıpkı Jean-Jacques Rous-

seau'da olduğu gibi bir araya gelir. Lucien kararını verdikten sonra uygulama yollarını düşünmeye başladı ve şair, hayatına şairce son vermek istedi. Başlangıçta dosdoğru gidip kendini Charente Irmağı'na atmayı düşündü ama Beaulieu yokuşunu son kez inerken, intiharın koparacağı gürültüyü şimdiden duyar gibi oldu; suyun üzerine çıkmış, bir adli kovuşturma konusu olacak şekilsiz cesedinin korkunç manzarasını gördü. Bazı intiharlarda olduğu gibi, öldükten sonra da gururunun incineceğini düşündü. Courtois'nın değirmeninde geçirdiği gün boyunca ırmak kıyısında dolaşmış ve değirmenin yakınlarında küçük akarsularda görülen, yüzeyinin sakinliğinden derinliği fazla olduğu anlaşılan geniş su örtülerinden biriyle karşılaşmıştı. Su artık ne yeşil, ne mavi, ne berrak, ne sarıdır; cilalı çelikten bir ayna gibidir. Kenarlarında ne glayöl, ne mavi çiçekler, ne geniş nilüfer yaprakları bulunuyordu; kıyıdaki otlar kısa ve sıktı; hepsi oldukça gösterişli biçimde yerleşmiş salkımsöğütler vardı çevresinde. Buranın suyla dolu bir uçurum olduğu kolayca anlaşılıyordu. Cebine çakıl taşı doldurma cesaretini gösteren kişi burada kesin ölümle karşılaşır ve bir daha asla bulunamazdı. "İşte," dedi kendi kendine şair bu küçük güzel manzarayı hayranlıkla seyrederek, "Boğulmak için insanın ağzının suyunu akıtan bir yer."

Houmeau'ya ulaştığında bu ânı aklında canlandı. Böylece ölümünün sırrını gizlemeye, soruşturma konusu olmamaya, gömülmemeye, su yüzüne çıktıklarında boğulmuş kişilerin o korkunç görüntüsüyle görülmemeye kesin karar vererek Marsac yoluna doğru ilerledi. Kısa süre sonra Fransa yollarında ve özellikle Angoulême ile Poitiers arasında pek sık rastlanan o yokuşlardan birinin eteğine ulaştı. Bordeaux'dan Paris'e giden posta arabası hızla geliyordu, yolcular kuşkusuz arabadan inecek ve bu uzun yokuşu yaya çıkacaklardı. Görülmek istemeyen Lucien çukur bir yola atladı ve bir bağdan çiçek top-

lamaya koyuldu. Yeniden anayola çıktığında elinde kocaman bir damkoruğu demeti vardı, bağlardaki taşlıklar arasında yetişen sarı bir çiçektir bu. Lucien tam da siyahlar giymiş, saçları pudralı, ayağında Orléans derisinden gümüş tokalı kunduralar bulunan ve sanki çocukluğunda ateşe düşmüş gibi çizik çizik, esmer yüzlü bir yolcunun arkasına çıkmıştı. Din adamı olduğu her halinden belli olan bu yolcu ağır ağır yürüyor ve puro içiyordu. Bağdan yola atlayan Lucien'in çıkardığı sesi duyunca bu yabancı geri döndü, şairin derin bir hüzünle dolu güzelliğinden, sembolik çiçeğinden ve şık giysilerinden etkilenir gibi oldu. Bu yolcu, uzun süre aradığı ama ele geçiremediği avını bulmuş bir avcıya benziyordu. Denizci usulüyle Lucien'in arkadan yetişmesini bekledi ve yokuşun altına bakıyormuş gibi yaparak yürüyüşüne göz attı. Onun baktığı yöne bakan Lucien orada iki at koşulmuş küçük bir yolcu arabasıyla yaya bir arabacı gördü.

– Arabayı kaçırdınız mösyö, dedi yolcu Lucien'e. Yerinizi kaybedeceksiniz, elbette yetişmek için benim arabaya binmek istemezseniz, çünkü posta arabası yolcu arabasından daha hızlı gider.

Yolcu bunları belirgin bir İspanyol vurgusuyla söylemiş ve bu teklifine son derece nazik bir hava vermişti.

İspanyol, Lucien'in karşılık vermesini beklemeden cebinden bir puro tabakası çıkarıp bir tane alması için Lucien'e kapağı açık halde uzattı.

– Ben yolcu değilim, dedi Lucien, ayrıca içme zevkine kendimi veremeyecek kadar hedefime yaklaşmış durumdayım...

– Kendinize karşı çok sertsiniz, diye sürdürdü İspanyol. Toledo Katedrali'nin onursal rahibi olmama karşın arada bir kendime küçük bir puro armağan ederim. Tanrı bize tütünü tutkularımızı ve acılarımızı avutmak için vermiştir... Bana kederli görünüyorsunuz ya da en azından bunun belirtisini eli-

nizde görüyorum, hüzünlü evlilik tanrısı Hymen gibi. Buyurun! Bütün dertleriniz dumanla birlikte uçup gidecektir...

Ve rahip puro kutusunu baştan çıkarıcı biçimde uzattı, Lucien'e iyilikle ışıldayan bakışlarla baktı.

– Affedersiniz aziz peder, dedi Lucien sertçe, benim dertlerimi dağıtabilecek bir puro yoktur...

Bunu söylerken Lucien'in gözleri yaşlarla ıslandı.

– Ah! Delikanlı, sabahları bütün yolcuları saran uykuyu azıcık açmak için içimdeki bu biraz hareket etme isteği Tanrı'dan mı geldi yoksa? Sizi teselli edip bu dünyadaki görevimi yapmamı Tanrı mı istedi? Sizin yaşınızdaki birinin ne derdi olur ki?

– Tesellileriniz yetersiz kalacaktır peder. Siz İspanyolsunuz, ben Fransızım; siz kilisenin emirlerine uyarsınız, bense tanrıtanımazım...

– *Santa Virgen del Pilar!* Tanrıtanımazsınız demek, diye haykırdı rahip anaç bir özenle Lucien'in koluna girerek. Ah, işte, Paris'te gözlemlemeyi istediğim ilginçliklerden biri de bu. İspanya'da bizler tanrıtanımazlara inanmayız... İnsanın on dokuz yaşında böylesi fikirlere sahip olabilmesi ancak Fransa'da mümkündür.

– Ah! Ben tam olarak tanrıtanımaz değilim; ne Tanrı'ya inanıyorum, ne topluma, ne mutluluğa. Bana iyi bakın peder, çünkü birkaç saat sonra artık hayatta olmayacağım... İşte benim son güneşim! dedi Lucien yapmacıklı bir tavırla gökyüzünü göstererek.

– Ya, demek öyle. Ölmenize neden olacak ne yaptınız siz? Sizi ölüme kim mahkûm etti?

– Yüksek bir mahkeme, kendim!

– Çocuk! diye bağırdı rahip. Adam mı öldürdünüz? İdam sehpası mı bekliyor sizi? Biraz düşünelim. Söylediğiniz gibi, eğer hiçliğe dönmek istiyorsanız bu dünyadaki her şey sizin için anlamsızdır.

Lucien onaylar gibi başını eğdi.

– Peki o zaman! Bana dertlerinizi anlatabilirsiniz, değil mi? Kuşkusuz yolunda gitmeyen aşk hikâyesi söz konusu, öyle mi?

Lucien omuzlarıyla epey anlamlı bir işaret yaptı.

– Onursuzluktan kaçmak için mi, yoksa hayattan umudunuz kalmadığı için mi kendinizi öldürmek istiyorsunuz? Peki! Angoulême'de olduğu gibi Poitiers'de, Poitiers'de olduğu gibi Tours'da da pekâlâ kendinizi öldürebilirsiniz. Loire Irmağı'nın hareketli kumları kurbanlarını geri vermez...

– Hayır peder, diye karşılık verdi Lucien, bu benim işim. Yirmi gün önce, bu dünyadan tiksinen bir adamın öteki dünyada yanaşabileceği limanların en sevimlisini görmüştüm...

– Öteki dünya mı? Artık tanrıtanımaz değilsiniz.

– O! Öteki dünyadan anladığım şey, hayvan ya da bitki haline gelecek oluşum...

– Tedavisiz bir hastalığınız mı var?

– Evet peder.

– Ah, bulduk işte. Nedir hastalığınız?

– Yoksulluk.

Rahip Lucien'e gülümseyerek baktı ve sonsuz bir lütufla ve neredeyse alaycı bir gülüşle,

– Elmasın kendi değerinden haberi yoktur, dedi.

– Ölüme giden zavallı birini ancak bir peder böyle övebilir! diye haykırdı Lucien.

– Ölmeyeceksiniz, dedi İspanyol kendinden emin halde.

– Yolda adam soyulduğunu duymuştum, dedi Lucien, ama zengin edildiğini hiç duymadım.

– Öğreneceksiniz, dedi rahip arabayla aralarındaki uzaklığın birkaç adım daha atmaya yeterli olup olmadığını inceledikten sonra. Dinleyin beni, dedi purosunun ucunu çiğneyerek, yoksulluğunuz ölmeniz için bir neden değil. Bir sekretere ihtiyacım var, benimki Barselona'da öldü. Tıpkı benim Paris'e git-

tiğim gibi, İsveç'e giderken küçük bir kente sekretersiz ulaşan, XII. Charles'ın ünlü bakanı Baron Goërtz'in durumuna düştüm. Baron bir kuyumcunun oğluna rastladı, bu çocuk güzeldi ama hiç kuşkusuz sizin kadar değil... Baron de Goërtz bu delikanlıda zekâ buldu, tıpkı benim sizin alnınızda şiir bulmam gibi; onu arabasına aldı, benim sizi alacağım gibi; Angoulême gibi küçük bir taşra kentinde çatal bıçak parlatmaya ve mücevher yapmaya mahkûm olan bu çocuğu, benim sizi yapacağım gibi gözdesi yaptı. Stockholm'e varınca sekreterini yerine yerleştirip ona bir yığın iş yaptırdı. Genç sekreter gecelerini yazı yamakla geçiriyordu; bütün çok çalışanlar gibi bir alışkanlık edindi ve kâğıt çiğnemeye başladı. Müteveffa Mösyö de Malesherbes alaylı yazılar yazarmış ve birini de, bir parantez açarsam, davası onun raporuna bağlı olan filancaya yazmış. Bizim yakışıklı delikanlı beyaz kâğıt yemekle işe başladı ama sonra bunu yavan buldu ve daha lezzetli olduğunu düşündüğü üzeri yazılı kâğıtlara geçti. O zaman henüz bugün olduğu gibi tütün içilmezdi. Küçük sekreter o daha lezzetli bu daha lezzetli derken, parşömenleri deneyip bunları yemeye başladı. O sıralarda Rusya ile İsveç arasında bir barış antlaşması konusu vardı ve tıpkı 1814'te Napoléon'u barış antlaşması yapmaya zorladıkları gibi, meclis de XII. Charles'ı antlaşmaya zorluyordu. Pazarlıkların esası Finlandiya konusunda iki devletin imzaladığı antlaşmaydı. Goërtz bu antlaşmanın aslını sekreterine emanet etti ama sıra tasarıyı meclise sunmaya geldiği zaman ortaya küçük bir engel çıktı: Antlaşma metni bulunamıyordu. Meclis, kralın isteği doğrultusunda bakanın bu antlaşma metnini ortadan kaldırmaya yeltendiğini sandı, Baron de Goërtz suçlandı ve o zaman sekreteri anlaşmayı yediğini itiraf etti... Bir dava açıldı, suç kanıtlandı, sekreter ölüme mahkûm edildi. Ama siz aynı durumda olmadığınıza göre, bir puro alın ve arabamız gelinceye kadar için.

Lucien bir puro aldı; içinden, "Peder haklı, ne zaman olsa kendimi öldürebilirim," diyerek, İspanya'da hep yaptıkları gibi, rahibin purosuyla purosunu yaktı.

– Çoğunlukla, diye devam etti İspanyol, talih gençlerin yüzüne, gelecekleri konusunda en fazla kaygılandıkları zamanlarda güler. İşte size söylemek istediğim buydu, bunu size bir örnekle kanıtlamayı yeğledim. İdam mahkûmu bu güzel sekreter son derece umutsuz durumdaydı çünkü idam kararı İsveç meclisi tarafından verilmişti, o nedenle de İsveç kralı onu bağışlayamazdı ama kaçmasına göz yumuldu. Sevimli küçük sekreter de cebinde birkaç altınla bir kayığa atlayıp kaçtı, Courlande sarayına geldi, elinde Goërtz'in düke gönderdiği bir tavsiye mektubu vardı, bu mektupta İsveçli bakan koruduğu gencin macerasını ve tuhaf alışkanlığını anlatıyordu. Dük güzel çocuğu vekilharcına sekreter olarak verdi. Dük müsrifin biriydi, güzel bir karısı ve bir de vekilharcı vardı. İşte üç iflas nedeni! Finlandiya antlaşmasını yediği için ölüme mahkûm edilmiş bu güzel adamın bu kötü alışkanlığı bıraktığını sanıyorsanız, kusurların insan üzerindeki hâkimiyetini bilmiyorsunuz demektir. Kendi başına yaratılan bir zevk söz konusu olduğunda idam cezası bile onu durduramaz! Kusurların bu gücü nereden gelir? Kendine özgü ayrı bir güç müdür bu, yoksa insanın zayıflığından mı doğar? Deliliğin sınırlarında bulunan zevkler var mıdır? Bu gibi hastalıkları güzel cümleler yoluyla yenmeye çalışan ahlakçılara gülmekten alamıyorum kendimi... Bir an gelmiş, dük bir para isteğini vekilharcın geri çevirmesinden korkup hesabı istemiş; ne budalalık! Bir hesabı yazmak kadar kolay bir şey yoktur, zor olan asla bu değildir. Vekilharç Courlande'ın dükalık tahsisatını çıkarması için bütün belgeleri sekreterine emanet etmişti. Bizim küçük kâğıt yiyicisi çalışırken, gece ortasında, işini bitirmek üzereyken, dükün önemli bir miktar için vermiş olduğu makbuzu

çiğnediğini fark etti: Korkuya kapıldı, imzanın yarısında durdu, koşup düşesin ayaklarına kapandı, ona kötü alışkanlığını anlattı, hükümdarının kendini bağışlaması için yalvardı, hem de gecenin ortasında. Genç sekreterin güzelliği bu kadını öyle etkiledi ki, dul kalır kalmaz onunla evlendi. Böylece on sekizinci yüzyılda, hanedanın hüküm sürdüğü bir ülkede, bir kuyumcunun oğlu hükümdar prens oldu... Hatta daha da iyisi oldu! I. Katerina'nın ölümünden sonra naip oldu, İmparatoriçe Anna'yı yönetti ve Rusya'nın Richelieu'sü olmaya kalkıştı. İşte böyle delikanlı, şunu iyi bilin: Siz Biron'dan daha güzelsiniz, ben de basit bir rahip olmama karşın Baron de Goërtz'den çok daha üstünüm. O yüzden binin! Size Paris'te bir Courlande dükalığı buluruz, dükalık bulamasak bile hiç olmazsa bir düşes buluruz.

İspanyol Lucien'in koluna girdi, neredeyse onu zorla arabasına bindirdi ve arabacı kapıyı kapattı.

– Şimdi konuşun, sizi dinliyorum, dedi Toledo rahibi şaşıran Lucien'e. Hiçbir şekilde çekinmeden her şeyi anlatabileceğiniz yaşlı bir rahibim. Henüz sadece kendi mülkünüzü ya da annenizin parasını yemişsinizdir hiç kuşkusuz. Alacaklılardan kaçmış olmalısınız ama o güzel, ince botların ucuna kadar onur vardır bizde... Hadi, cesurca günah çıkarın, sanki kendi kendinize konuşuyormuş gibi.

Lucien şu Arap masallarından birinde geçen, okyanus ortasında boğulmak isterken bir denizaltı ülkesine düşen ve orada kral olan balıkçı durumunda bulmuştu kendini. İspanyol rahip o denli gerçek bir sevgi gösteriyordu ki, şair ona kalbini açmak için hiç duraksamadı; böylelikle Angoulême'den Ruffec'e kadar bütün hayatını anlattı, hiçbir kusurunu gizlemedi ve sebep olduğu son felaketle sözlerini bitirdi. On beş günde üçüncü kez anlattığı için daha da şairane hale gelen öyküsü bittiği anda, yol üzerinde Ruffec yakınlarında Rastignac ailesinin

malikânesinin bulunduğu yere gelmişlerdi, bu adı söylediği anda İspanyol irkildi.

– İşte, dedi Lucien, kuşkusuz benden üstün olmayan ama benden çok daha şanslı olan Rastignac'ın çıktığı yer.

– Ya!

– Evet. Şu tuhaf soylu malikânesi babasının evidir. Size söylediğim gibi ünlü bankerin karısı Madam de Nucingen'in âşığı oldu. Ben kendimi şiire verdim; daha becerikli olan o ise para işlerine...

Rahip arabayı durdurttu, merak edip anayoldan eve doğru uzanan küçük yolda gezinmek istedi ve Lucien'in bir İspanyol rahipten beklemediği bir ilgiyle baktı.

– Rastignac'ları tanıyorsunuz demek? diye sordu Lucien.

– Bütün Paris'i tanırım ben, dedi İspanyol arabaya binerken. Demek ki on on iki bin frank olmadığı için kendinizi öldürecektiniz. Siz bir çocuksunuz, ne insanları ne de dünyayı tanıyorsunuz. Kader insanın değer verdiği her şeye bedeldir ve siz geleceğinize sadece on iki bin frank değer biçiyorsunuz. Pekâlâ, ben biraz sonra sizden onu daha pahalıya alacağım. Eniştenizin hapse atılmasına gelince, hiç önemli değil bu. O sevgili Séchard icadı gerçekleştirmişse zengin olacak demektir. Zenginler borçları yüzünden asla hapse atılmaz. Tarih konusunda pek bilgili görünmüyorsunuz. İki tarih vardır: öğrettikleri yalanla dolu resmi tarih, *ad usum delphini*, veliahta özel tarih; bir de gizli tarih, olayların gerçek nedenlerini barındıran tarih, utançla dolu tarih. İzin verin size üç cümlelik, bilmediğiniz kısa bir hikâye daha anlatayım. Genç, hırslı bir rahip devlet işlerine girmek istemiş ve gözdenin, kraliçenin gözdelerinden birinin köpeği olmuş; gözde rahiple ilgilenmiş ve ona bakanlık ve danışma meclisinde üyelik vermiş. Bir akşam hizmet ettiğini sanan adamlardan biri (sizden istenmeyen bir hizmeti asla yapmayın!) genç ihtiraslıya velinimetinin hayatının tehlikede

olduğunu yazmış. Kral hasmına kızmış ve yarın gözde saraya giderse idam edilecekmiş. İşte böyle delikanlı, bu mektubu siz alsanız ne yapardınız?

– Hemen gidip velinimetime haber verirdim, diye haykırdı Lucien.

– Anlattıklarınızın da gösterdiği gibi siz henüz çocuksunuz, dedi rahip. Bizimki içinden şöyle demiş: "Eğer kral işi cinayete kadar götürürse, velinimetimin işi bitti demektir. Bu mektup elime geç gelmiş olmalı!" Ve gözdeyi öldürdükleri saate kadar uyumuş...

– Canavarın biriymiş o, dedi Lucien rahibin kendisini denemeye çalıştığından kuşkulanarak.

– Bütün büyük adamlar canavardır, diye karşılık verdi rahip. O adamın adı Kardinal de Richelieu, velinimetinin adı da Mareşal d'Ancre. Gördüğünüz gibi Fransa tarihini bilmiyorsunuz. Okullarda öğretilen tarihin, en küçük bir anlamı olmayan tarihler ve olaylar derlemesinden başka bir şey olmadığını ve öncelikle de son derece kuşkulu olduğunu söylemekte haksız mıymışım? Jeanne d'Arc'ın yaşadığını bilmek sizin ne işinize yarıyor? Peki bundan şu sonuca vardınız mı: Fransa o zaman Plantagenet'lerin Anjou hanedanlığını kabul etmiş olsaydı, birleşen iki halk bugün dünyaya hâkim olacaktı ve kıtadaki siyasal kargaşalıkları hazırlayan iki ada, Fransa'ya ait iki eyalet olacaktı... Peki Medici'lerin basit tüccarlarken Toscana grandükü olduklarını incelediniz mi?

– Fransa'da bir şair Benedictin olmak zorunda değildir, dedi Lucien.

– Eh, işte delikanlı, tıpkı Richelieu'nün bakan olması gibi onlar da grandük oldu. Tarihteki olay adlarını ezberleyeceğinize bunların insanlara bağlı nedenlerini araştırmış olsaydınız, kendi durumunuza fayda sağlayacak örnekler bulmuş olurdunuz. Gerçek olaylar yığınından rastgele seçtiğim bu örnekler-

den şöyle bir yasa çıkıyor: İnsanları ve özellikle kadınları sadece araç olarak görün, ama bunu onlara belli etmeyin. Hatta sizden yukarıda olan ve size yararı dokunacak kişiye Tanrı gibi tapın ve o kulluğunuzun bedelini fazlasıyla ödemedikçe ondan ayrılmayın. Son olarak, dünya ticaretinde Yahudi gibi açgözlü ve onun kadar alçak olun, onun para için yaptığını siz güç için yapın. Ama ayrıca, düşmüş kişiye sanki o hiç var olmamış gibi aldırış etmeyin. Neden böyle davranmanız gerektiğini biliyor musunuz? Siz dünyaya hâkim olmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Dünyaya boyun eğip onu iyice inceleyerek işe başlamak gerekir. Bilginler kitapları inceler; siyasetçiler insanları, çıkarlarını, onların eylemlerini ortaya çıkaran nedenleri inceler. Oysa bütünü itibariyle dünya, toplum, insanlar kadercidir; olaylara bayılırlar. Size şu küçük tarih dersini neden veriyorum, biliyor musunuz? Sizin ölçüye gelmez hırsları olan biri olduğunuzu düşünüyorum da o yüzden.

– Evet, peder!

– İyi görmüşüm demek ki, diye devam etti peder. Ancak şu anda içinizden, "Bu İspanyol rahip benim fazla erdemli olduğumu kanıtlamak için hikâyeler uydurup tarihi çarpıtıyor," diye geçiriyorsunuz...

Lucien düşüncelerinin bu denli doğru tahmin edildiğini görüp gülümsedi.

– Pekâlâ delikanlı, geçmişte sıradan şeyler sayılan olayları ele alalım. Bir gün Fransa tamamen İngilizlerin eline geçmiş, kralın bir eyaletten başka toprağı kalmamış. Halkın bağrından iki kişi çıkıyor: yoksul bir genç kız, biraz önce sözünü ettiğim Jeanne d'Arc; sonra da Jacques Coeur adında bir burjuva. Biri kolunu ve bekâretinin itibarını, öteki altınını veriyor ve krallık kurtuluyor. Ama kız esir alınıyor! Kral, kızı geri satın alabilecekken onun diri diri yakılmasına ses çıkarmıyor. Kahraman burjuvaya gelince, kral saraydaki adamlarının onu idam cezası

gerektiren suçlarla suçlamasına göz yumuyor, bütün mallarını paylaşıyorlar. Yasa tarafından kovalanan, sarılan, mahvedilen masumun kalıntıları beş soylu aileyi zengin ediyor... Ve Bourges başpiskoposunun babası, Fransa'daki mülkünden metelik almadan ve Mısır'da Araplara ve Sarrasinlere teslim ettiğinden başka parası olmadan krallıktan bir daha dönmemek üzere ayrılıyor. Siz yine de, "Bu örnekler çok eski, bütün bu nankörlüklerin üç yüz yıllık bir milli eğitimi var ve o çağın iskeletleri de masallara layık," diyebilirsiniz. Peki öyleyse delikanlı, Fransa'nın son yarı tanrısına, Napoléon'a inanıyor musunuz? Generallerinden biri gözünden düştü, istemeye istemeye onu mareşal yaptı, ondan asla severek yararlanmadı. Mareşalin adı Kellermann'dı. Neden, biliyor musunuz? Kellermann Marengo'da, kan ve ateş ortasında alkışlanan cesurca bir saldırıyla Fransa'yı ve birinci konsülü kurtardı. Savaş tutanağında bu kahramanca saldırıdan söz bile edilmedi. Napoléon'un Kellermann'a gösterdiği soğukluğun nedeni, Fouché'nin, Prens de Talleyrand'ın gözden düşmesinin nedeniyle aynıdır; Kral VII. Charles'ın, Richelieu'nün nankörlüğü, nankörlük...

– Ama peder, hayatımı kurtardınız ve beni servete kavuşturdunuz diyelim, size duymam gereken minnettarlığı önemsiz hale getiriyorsunuz bu durumda.

– Küçük budala, dedi rahip gülümseyerek ve Lucien'in kulağını neredeyse gösterişli bir samimiyetle bükmek için tutarak, bana karşı nankörlük etmiş olsaydınız güçlü bir adam olurdunuz ve ben de karşınızda eğilirdim; ama henüz o kadar değilsiniz, çünkü basit bir öğrenciyken, zamanı gelmeden öğretmen olmaya kalkıyorsunuz. Çağınızın Fransızlarının kusurudur bu. Hepsi Napoléon örneğiyle şımardılar. Arzu ettiğiniz apolete sahip olamadığınız için istifa ediyorsunuz. Fakat bütün isteklerinizi, bütün eylemlerinizi bir fikirle birleştirdiniz mi?

– Ne yazık ki hayır! dedi Lucien.

– İngilizlerin sebatsız dediği kişilerden olmuşsunuz, dedi rahip gülümseyerek.

– Eskiden ne olduğumun ne önemi var, artık hiçbir şey değilim ki! diye karşılık verdi Lucien.

– Bütün güzel niteliklerinin arkasında *semper virens*, her zaman canlı bir güç bulunsun, dedi rahip biraz Latince bildiğini göstermek isteyerek, dünyada hiçbir şey size karşı koyamaz böylece. Sizi şimdiden epeyce sevdim...

Lucien inanmaz gibi güldü.

– Evet, diye sürdürdü konuşmasını yabancı Lucien'in gülümseyişine karşılık olarak, oğlummuş gibi ilgilendiriyorsunuz beni ve sizin benimle konuştuğunuz gibi açık kalple konuşacak kadar güçlüyüm ben. Sizin neyiniz hoşuma gidiyor, biliyor musunuz? Kendi kendinizi bütünüyle silmişsiniz ve bunun için hiçbir yerde verilmeyen bir ahlak dersini dinleyebilirsiniz, çünkü gruplar halinde toplanmış insanlar, çıkarları yüzünden komedi oynamak zorunda kaldıklarında olduklarından daha ikiyüzlü hale gelirler. Bu yüzden insan hayatının büyük bir kısmını, ilkgençlik çağında kalbinde yetişmesine izin verdiği yabani otları ayıklamakla geçirir. Bu işleme deneyim kazanmak adı verilir.

Lucien rahibi dinlerken kendi kendine, "İşte yolda eğlenmeye bayılan yaşlı siyasetçilerden biri. İntiharın eşiğinde rastladığı bir gencin fikrini değiştirmeye çalışarak eğleniyor, oyunu bitince beni bırakıverecek... Ama çelişkiyi iyi anlıyor ve bana Blondet ya da Lousteau kadar güçlü görünüyor," diyordu. Bu sağduyulu düşünceye karşın, bu diplomatın Lucien'i yoldan çıkarma çabası, bunu kabullenmeye oldukça hazır bulunan bu ruhun derinlerine işliyor ve ünlü örneklere dayandığı için orada çok fazla hasara neden oluyordu. Bu hayasız sözlerin büyüsüne kapılan Lucien, intiharın dibinden yüzeye doğru güçlü bir kol tarafından çekilip çıkarıldığını hissettiği ölçüde hayata

iyiden iyiye bağlanıyordu. Bu konuda rahip kesinlikle başarılıydı. Bu yüzden arada bir, tarihle ilgili taşlamalarına kurnaz bir gülüşü ekliyordu.

– Eğer ahlak konusundaki anlayış biçiminiz tarihi anlayış tarzınıza benziyorsa, dedi Lucien, şu anda bu görünürdeki iyilikseverliğinizin nedenini bilmeyi çok isterdim.

– Delikanlı, bu söylevimin en son konusudur, diye karşılık verdi kurnazlığının başarıya ulaştığını gören bir rahip inceliğiyle, ve izninizle onu kendime saklayacağım, çünkü birbirimizden bugün ayrılacak değiliz.

– Peki, o zaman bana ahlaktan söz eder misiniz? diye sordu Lucien içinden, "Bırakayım biraz böbürlensin," diye geçirerek.

– Ahlak delikanlı, yasayla başlar, dedi rahip. Eğer sadece din söz konusu olsaydı yasaların yararı kalmazdı. Dindar halkların yasaları azdır. Medeni yasanın üzerinde siyasi yasa vardır. Peki, bir siyaset adamına göre sizin on dokuzuncu yüzyılın alnında ne yazılıdır, bilmek ister misiniz? Fransızlar 1793'te bir halk iktidarı icat etti ama bu mutlak bir imparatorla son buldu. İşte sizin milli tarihiniz. Göreneklere gelince, Madam Tallien ve Madam de Beauharnais aynı tavrı takındılar. Napoléon biriyle evlendi, onu imparatoriçe yaptı ve diğerini prenses olsa bile asla kabul etmek istemedi. 1793'te Baldırı Çıplaklardan olan Napoléon, 1804'te demir tacı taktı. 1792 yılının "Ya Eşitlik Ya Ölüm" sloganının vahşi âşıkları 1806'dan itibaren, XVIII. Louis tarafından meşrulaştırılmış bir aristokrasinin suç ortağı oldular. Başka ülkelerde, bugün Saint-Germain Mahallesi'nde tahtına kurulmuş olan aristokrasi daha da kötüsünü yaptı: Tefeci oldu, tüccar oldu, makarnacılık yaptı, aşçı, çiftçi, koyun çobanı oldu. Demek ki Fransa'da hem siyaset hem de ahlak yasası, hepsi ve her biri vardığı noktada çıkış noktasını inkâr eder, davranışları fikirlerini ya da fikirleri davranışlarını yalanlar. Ne hükümette ne de kişilerde mantığa yer kalmıştır. Bu

yüzden artık ahlakınız da kalmadı sizin. Bugün sizde başarı, ne olursa olsun bütün eylemlerin en yüce nedenidir. Bu yüzden olgu kendi başına hiçbir şey değildir, ancak olgu tamamen başkalarının onun hakkında edindiği fikirde yer alır. Buradan delikanlı, ikinci bir ilke çıkar: Dış görünüşünüz güzel olsun! Hayatınızın içyüzünü saklayıp dışarıya çok parlak bir yüz sunun. Ketumluk, harislerin ve tarikatımızın kuralıdır, siz de benimseyin. Büyük adamlar da hemen hemen sefiller kadar alçaklık yapar ama bunları gizlice yapıp erdemlerini gözler önüne sererler; onun için büyük kalırlar. Küçükler ise erdemlerini gölgede açığa vurur, gün ışığına da sefaletlerini çıkarırlar; bu yüzden küçümsenirler. Siz büyük yönlerinizi saklamış ve yaralarınızı göstermişsiniz. Bir oyuncu kadını alenen metres tutmuş, onun evinde, onunla yaşamışsınız; bu yüzden asla kınanacak bir tutumunuz olmamıştır, herkes her ikinizin de tamamen özgür olduğunuzu düşünüyordu, ama toplumun fikirlerinden göz göre göre ayrıldınız ve o toplumun, yasalarına boyun eğenlere bağışladığı değerden payınızı alamadınız. Coralie'yi o Mösyö Camusot'ya bırakmış olsaydınız, onunla ilişkinizi gizlemiş olsaydınız Madam de Bargeton ile evlenir, Angoulême valisi ve Rubempré Markizi olurdunuz. Tutumunuzu değiştirin, olmaz mı? Güzelliğinizi, zarafetinizi, zekânızı, şiirinizi sergileyin. Eğer küçük alçaklıklar yapmaya kalkacak olursanız bu, dört duvar arasında kalsın, böylece dünya denen o büyük tiyatronun dekorlarını kirletmekle suçlanmazsınız. Napoléon buna *kirli çamaşırları aile içinde yıkamak* adını veriyor. İkinci ilkeden şu sonuç çıkıyor: Her şey biçimdedir. Biçim demekle neyi kastettiğimi iyi kavramalısınız. Eğitimsiz kimseler vardır ki ihtiyaç içine düştüklerinde zor kullanarak başkalarından para alırlar; bunlara suçlu denir ve adaletle hesaplaşmak zorunda kalırlar. Deha sahibi yoksul bir adam, işletildiğinde bir hazine sağlayacak bir sır keşfeder, ona üç bin frank ödünç verirsiniz (sizin üç

bin frangı ellerine geçiren ve enişteniz soyup soğana çevirecek olan Cointet'ler gibi), onu sırrın tümünü ya da bir kısmını size vermesini sağlayacak kadar rahatsız edersiniz ve vicdanınız sizi ağır ceza mahkemesine götürmez. Toplumsal düzenin düşmanları bu çelişkiden dem vurup adaletin ardından ileri geri söylenir ve gece vakti bir haneden tavuk çalan bir hırsızın kürek cezasına gönderilirken, hileli iflasla ailelerin mahvolmasına neden olan birinin sadece birkaç ay hapse atılmasına halk adına öfkelenirler, ama bu ikiyüzlüler, yargıçların hırsızı mahkûm ederek, yoksullar ile zenginler arasında bulunan ve devrilmesi halinde toplumsal düzenin sonunu getirecek olan duvarı ayakta tuttuklarını çok iyi bilirler; oysa iflas eden kişi, miraslara becerikli biçimde el koyan kişi, bir işi kendi yararına batıran bankacı sadece servetlerin yerini değiştirmektedir. Böylece oğlum, toplum, benim sizin için ayırt ettiğim şeyi ayırt etmek zorundadır. En önemli nokta, kendini bütün topluma bedel kılmaktır. Napoléon, Richelieu, Medici'ler kendilerini kendi yüzyıllarına bedel kıldılar. Siz ise kendinize on iki bin frank değer biçiyorsunuz! Sizin toplumunuz artık gerçek Tanrı'ya değil, Altın Dana'ya tapıyor! Politikada mülkiyetten başka hiçbir şeyi göz önünde tutmayan anayasanızın dini böyle işte. Bu bütün vatandaşlara, "Zengin olmanın yolunu bulun," demek değil midir? Yasal yoldan bir servet bulmayı başardıktan sonra, zengin Rubempré Markizi olunca, lüks ve şeref içinde yaşamaya hak kazanırsınız. O zaman öylesine incelik gösterirsiniz ki, servetinizi kazanırken kaybetmiş olsanız bile kimse sizi incelikten uzaklaşmış olmakla suçlamaya hiçbir zaman cesaret edemez. Bunu da size asla tavsiye etmem, dedi rahip Lucien'in elini alıp okşayarak. Bu güzel başın içine neler koymalısınız o zaman? Sadece şu konuyu: kendine parlak bir amaç edinmek ve o amaca ulaşma araçlarını da, ona doğru ilerleyişi de gizlemek. Çocukça hareket etmişsiniz; erkek olun, avcı olun, pu-

suya yatın, Paris âleminde tuzak kurun, bir av ve bir rastlantı bekleyin, ne kişiliğinizi ne de onur denen şeyi gözetin, çünkü hepimiz bir şeye boyun eğeriz, bir kusura, bir ihtiyaca ama o yüce yasaya uyun! Gizlilik.

– Beni korkutuyorsunuz peder! diye bağırdı Lucien. Bu çetrefilli bir teori gibi geliyor bana.

– Haklısınız ama bu teori benden çıkma değil. İşte sonradan görmeler, Fransa hanedanı gibi Avusturya hanedanı da böyle mantık yürütmüş. Hiçbir şeyiniz yok; Medici'ler, Richelieu, Napoléon ilk başta nasıl yükselme hırsıyla doluysalar siz de öylesiniz. Bu kişiler çocuğum, nankörlük, ihanet ve en şiddetli çelişkiler pahasına geleceklerini hesap etmişler. Her şeye sahip olabilmek için her şeyi göze almak gerekir. Düşünelim. Bir buyyot[22] masasına oturduğunuz zaman oyunun kurallarını tartışır mısınız? Kurallar bellidir zaten, bunları kabul edersiniz.

Lucien, "Ya, demek buyyot oyununu biliyor," diye düşündü.

– Buyyotta nasıl oynarsınız? diye sordu rahip. Erdemlerin en güzelini, açık kalpliliği uygular mısınız? Hayır, yalnız elinizdeki kâğıtları gizlemekle kalmaz, kazanacağınızdan emin olduğunuzda her şeyi kaybedecekmiş gibi görünmeye çalışırsınız. Kısacası, numara yaparsınız, değil mi? Beş altın kazanmak için yalan söylersiniz! Başkalarına elinde aynı değerde üç kare olduğunu bildirecek kadar cömert bir oyuncuya ne dersiniz! İşte! Bir meslekte rakiplerinin uymadıkları erdem kurallarından ayrılamayan ihtiraslı kişi olsa olsa bir çocuktur; o çocuğa eski politikacılar, kumarcıların aynı değerde üç kartını kullanamayan oyunculara dedikleri gibi, "Mösyö, bir daha asla buyyot oynamaya kalkışmayın!" diyeceklerdir. Hırs oyununda kuralları siz mi koyuyorsunuz? Size neden topluma bedel olun dedim? Çünkü bugün delikanlı, toplum, fark ettirmeden bi-

[22] (Fr.) *Bouillotte*: On sekizinci yüzyılda ortaya çıkan bir kart oyunu.

reyler üzerinde o denli çok hak sahibi oldu ki birey toplum ile savaşmak zorunda. Artık yasalar yok, sadece gelenekler, yani yapay şeyler kaldı, biçimden ibaret her şey.

Lucien şaşkınlığını belli eden bir işaret yaptı.

– Ah çocuğum! dedi rahip Lucien'in saflığına isyan ettirmiş olmaktan korkarak. İki kralın birbirlerine karşı diplomasilerindeki bütün ahlaksızlıklarla görevli bir rahipte Cebrail meleğini mi bulacağınızı sanıyordunuz? (Ben VII. Ferdinand ile XVIII. Louis arasında elçiyim, iki büyük... kral, her ikisi de... taçlarını karmaşık... tertiplere borçlu...) Ben tanrıya inanırım ama tarikatımıza daha çok inanırım ve tarikatımız da yalnız dünyevi iktidara inanır. Dünyevi iktidarı çok güçlü kılmak için tarikatımız papalık kilisesinin, Katolik ve Roma kilisesinin kurallarını, yani halkın itaat etmesini sağlayan duyguların tamamını benimser. Biz modern Tapınak şövalyeleriyiz, bir öğretimiz var. Tapınak tarikatı gibi bizim tarikatımız da aynı nedenlerle dağılmıştır; kendini dünyaya bedel kılmıştır. Asker olmak ister misiniz, ben de sizin komutanınız olurum. Bir kadının kocasına, bir çocuğun annesine itaat etmesi gibi bana itaat edin, size yemin ederim üç yıla kalmaz Rubempré Markizi olur, Saint-Germain Mahallesi'nin en soylu kızlarından biriyle evlenir ve bir gün yüce meclis sıralarına otursunuz. Eğer konuşmalarımla oyalamamış olsaydım ne olacaktı size? Derin bir çamur yatağında bulunması imkânsız bir ceset. Pekâlâ! Hiç olmazsa şairane bir çaba gösterin!

O anda Lucien koruyucusuna merakla baktı.

– Burada, dedi yabancı, bu arabada, haşmetmeap VII. Ferdinand'ın haşmetmeap Fransa kralına gönderdiği gizli elçi olarak, içinde belki de, "Beni kurtardığınız zaman, şu anda gönlünü okşadığım herkesi ve her şeyin gerçekten gizli kalması için elçiyi de astırın" yazan bir mektup götürmekte olan, Toledo din kurulunun onursal rahibi Carlos Herrera'nın yanında otu-

ran genç adam, işte bu genç adamın artık ölmüş olan o şairle hiçbir ortak yanı kalmadı. Ben sizi avladım, size yeniden hayat verdim ve siz de tıpkı yaratığın yaratana, peri masallarında ifritin deve, içoğlanın sultana ve bedenin ruha ait olması gibi bana aitsiniz artık! Ben size iktidar yolunda, güçlü bir elle destek olacağım, ama yine de zevkler, onurlar ve sürekli şölenlerle dolu bir hayat sözü veriyorum... Hiç parasız kalmayacaksınız... Ben temeldeki çamurun içinde iki büklüm durup talihinizin gösterişli binasını ayakta tutarken siz parlayacak, kendinizi göstereceksiniz. Ben iktidarı iktidar için severim! Bana yasak olan zevkleri siz tadarken hep mutluluk duyacağım. Kısacası, kendimi siz yapacağım! Eh, bu insanla şeytan, çocukla diplomat arasındaki anlaşmanın size uymamaya başladığı gün, gidip kendinizi boğmak için sözünü ettiğiniz yer gibi küçük bir yer arayabilirsiniz; bugün olduğunuzdan ya biraz fazla ya biraz eksik, mutsuz ya da onursuz olursunuz.

– Bu Granada başpiskoposunun ahlak dersi değil! diye bağırdı Lucien arabanın bir mola yerinde durduğunu görünce.

– Bu kısa dersi nasıl adlandıracağınızı bilmem oğlum, çünkü sizi evlat ediniyorum ve mirasçım yapacağım; ama hırsın yasası budur. Tanrı'nın seçtiği kişilerin sayısı azdır. Seçim hakkı yok: Ya hücrenin dibine gidecek (orada bile çoğunlukla bu dünyanın küçülmüş halini görürsünüz) ya da bu yasayı kabul edeceksiniz.

– Belki de bu kadar bilgin olmamak daha iyidir, dedi Lucien bu müthiş rahibin ruhunu anlamaya çalışarak.

– Nasıl! diye sözlerine devam etti rahip. Oyun kurallarını bilmeden oynadıktan sonra, tam güçlendiğiniz anda, tam sağlam bir manevi babayla oyuna devam edeceğiniz anda partiyi terk mi ediyorsunuz... hatta bir öç alma isteğine bile kapılmadan! Nasıl, sizi Paris'ten kovmuş olanların sırtına binme isteği doğmuyor mu içinizde!

Lucien sanki bronz bir çalgının, bir Çin gongunun sinirlere dokunan o korkunç sesini duymuş gibi ürperdi.

– Ben kendi halinde bir rahibim, diye sürdürdü adam İspanya güneşinden bakır rengine dönmüş yüzündeki korkunç bir ifadeyle, ama eğer sözünü ettiğiniz herifler size yaptıkları gibi beni küçük düşürmüş, kızdırmış, bana işkence etmiş, ihanet etmiş, beni satmış olsalardı, tıpkı çöldeki Araba dönerdim! Evet, bedenimi ve ruhumu öç almaya adardım. Hayatımı bir darağacında, kazığa çakılmış, boğulmuş ya da sizde olduğu gibi giyotinde sona erdirmek bana vız gelirdi, ama düşmanlarımı topuklarımla ezmeksizin başımı teslim etmezdim.

Lucien susuyordu, artık içinden bu rahibin caka satmasını izlemek gelmiyordu.

– Bazıları Habil'den gelir, bazıları Kabil'den, diye tamamladı rahip sözlerini. Benim kanım karışıktır: Düşmanlarım için Kabil, dostlarım için Habil'im ben ve Kabil'i uyandıranın vay haline! Ne de olsa siz Fransızsınız, ben ise İspanyolum, üstelik rahibim!

"Ne yaman Arap mizacı!" dedi Lucien içinden, Tanrı'nın gönderdiği bu koruyucuyu incelerken.

Rahip Carlos Herrera'nın görünüşünün Cizvite, hatta bir din adamına benzer yanı yoktu. Şişman ve kısa boyu, kocaman elleri, geniş göğsü, Herakles gibi gücü, korkunç ama isteyerek takındığı bir yumuşaklıkla tatlılaşan bakışı vardı; içeriden dışarıya hiçbir şey sızdırmayan bronz bir ten, insanda sevgiden çok itici bir izlenim uyandırıyordu. Prens de Talleyrand tarzında pudralanmış uzun ve güzel saçları bu garip diplomata bir piskopos havası veriyor ve zaten ucunda altın bir haçın sallandığı beyaz kenarlı mavi kurdele de büyük rütbeli bir kilise adamı olduğunu belirtiyordu. Siyah ipek çorapları atlet bacaklarını sımsıkı sarmaktaydı. Son derece temiz giysileri basit papazların, özellikle İspanya'dakilerin pek dikkat etmedikleri o ken-

dine özeni göstermekteydi. İspanya armaları bulunan arabanın önüne üç köşeli bir şapka konmuştu. Bu kadar itici nedene karşın hem şiddetli, hem sokulgan tavırlar yüz ifadesinin etkisini hafifletiyordu; Lucien'e karşı rahip elbette daha sokulgan, okşayıcı, neredeyse kedi gibi davranıyordu. Lucien en küçük ayrıntıları bile kaygılı bir yüzle inceledi. Şu anda yaşamak veya ölmek arasında bir seçimin söz konusu olduğunu hissediyordu, çünkü Ruffec'ten sonraki ikinci mola yerine gelmişlerdi. İspanyol rahibin son cümleleri, içindeki çok sayıda teli titreştirmişti. Lucien ve şairin güzel yüzünü keskin bakışlarla süzen rahip adına utanılacak bir şey olarak şunu da belirtelim ki, bu teller en yoldan çıkarıcı duyguların saldırısıyla titreşen tellerdi. Lucien Paris'i tekrar görüyor, deneyimsiz ellerinden kaçırdığı hâkimiyet dizginlerini yeniden ele geçiriyor, öcünü alıyordu! Taşra hayatı ile Paris hayatı arasında yaptığı karşılaştırma, yani intihar nedenlerinden en etkilisi olan bu neden siliniyordu; yine kendi çevresine dönecekti ama bu kez Cromwell'in habisliği kadar derin bir politikacının koruması altında olacaktı.

"Eskiden yalnızdım, artık iki kişi olacağız," diyordu içinden. Eski davranışlarındaki kusurları anlattıkça din adamının gösterdiği ilgi artmıştı. İyilikseverliği felaket nedeniyle büsbütün artmıştı ve rahip hiçbir şeye şaşmıyordu. Ancak yine de Lucien bu saray entrikası ustasının niyetinin ne olduğunu kendi kendine sordu. Önce çok sıradan bir nedenle yetinmek istedi: İspanyollar cömerttir! İspanyol cömerttir, tıpkı İtalyanın zehirleyici ve kıskanç, Fransızın hafif, Almanın açık yürekli, Yahudinin alçak, İngilizin soylu oluşu gibi. Bu yargıları altüst eder misiniz? İşte o zaman gerçeğe ulaşırsınız. Yahudiler altını ellerinde bulundurur, *Şeytan Robert*'i yazarlar, *Phèdre*'i oynarlar, *Guillaume Tell*'i söylerler, tablolar ısmarlarlar, saraylar yaparlar, *Reisebilder*'i ve mükemmel şiirleri yazarlar, hiçbir zaman olmadıkları kadar güçlüdürler, dinleri kabul görmüştür,

papaya bile kredi açarlar! Almanya'da hilebazlık o kadar yaygındır ki bir yabancıya en küçük şeyler için hemen, "Sözleşmeniz var mı?" diye sorarlar. Fransa'da elli yıldan beri sahnede ulusal budalalıklar alkışlanır, akla sığan bir nedeni olmaksızın şapka giyilmeye devam edilir ve hükümet ancak hep aynı kalmak koşuluyla değişir! İngiltere dünyanın önüne, korkunçluğu ancak açgözlülüğüyle karşılaştırılabilecek hainlikler serer. İspanya'nın iki Hindistan altınına sahip olduktan sonra hiçbir şeyi kalmamıştır. Dünyada zehirlenmelerin İtalya kadar az ve göreneklerin kolay ve gönül okşayıcı olduğu bir ülke daha yoktur. İspanyollar uzun süre Mağribilerin ününden geçinmiştir.

İspanyol yeniden arabaya bindiği zaman arabacının kulağına,

– Posta arabası hızıyla gitmenizi istiyorum, üç frank sürücü bahşişi var, dedi.

Lucien binmekte tereddüt ediyordu. Rahip ona,

– Hadi binin, dedi. Lucien ondan *ad hominem*, doğrudan şahsına yönelecek, kendi kendini çelişkiye düşürecek bir fikir koparma bahanesiyle arabaya bindi.

– Peder, dedi ona, dünyanın en güzel soğukkanlılığıyla birçok burjuvanın ahlaksızca bulacağı vecizeleri sıralamış bir kişi...

– Ve gerçekten de ahlaksızca, dedi rahip. İsa rezalet diye bir şeyin olmasını istiyordu oğlum. İşte dünya bu yüzden rezaletten büyük bir korku duyar.

– Sizin çapınızda biri soracağım soruya şaşırmayacaktır.

– Hadi sorun oğlum, dedi Carlos Herrera. Siz beni tanımazsınız. Benden hiçbir şey almayacak kadar yeterli ilkeye sahip olup olmadığını anlamadan bir sekreter tutacağımı mı sanıyorsunuz? Sizden memnunum. Henüz yirmi yaşında kendisini öldüren birindeki her tür masumiyet var sizde. Sorunuz neydi?

– Benimle neden ilgileniyorsunuz? Boyun eğersem karşılı-

ğında ne istiyorsunuz? Neden her şeyi bana veriyorsunuz?

İspanyol Lucien'e baktı ve gülümsedi.

– Yokuşu bekleyelim, yaya çıkarız ve açık havada konuşuruz. Bir arabanın köşesi emin bir yer değildir.

İki yol arkadaşı arasında bir süre sessizlik oldu ve arabanın hızı, deyiş yerindeyse Lucien'in ruhsal sarhoşluğuna yardım etti.

– Peder, işte yokuş, dedi Lucien bir düşten uyanırcasına.

Arabacıya durması için seslendikten sonra peder,

– Pekâlâ, hadi yürüyelim, dedi.

Her ikisi yola koyuldular.

– Evlat, dedi İspanyol Lucien'i kolundan tutarak, Otway'in *Kurtarılmış Venedik*'i hakkında düşündün mü? Pierre ile Jaffier'yi birleştiren derin dostluğu, onlar için bir kadını önemsizleştiren o erkek erkeğe dostluğu, o derin dostluğu anladın mı? Eh işte, şaire de bu gerekir.

"Anlaşılan peder tiyatroyu da biliyor," dedi Lucien içinden ve ona,

– Voltaire'i okudunuz mu? diye sordu.

– Daha da iyisini yaptım, diye karşılık verdi peder, ben onu uyguluyorum.

– Tanrı'ya inanmıyor musunuz?

– Hadi ama, dinsiz olan benim, dedi peder gülümseyerek. Ciddi işlere gelelim, diye sözlerini sürdürdü Lucien'in beline sarılarak. Kırk altı yaşındayım, büyük bir senyörün gayrimeşru çocuğuyum, bu nedenle ailem yok ve bir kalbim var... Ama şunu öğren, henüz yumuşak olan beynine kazı: İnsanın yalnızlıktan ödü kopar. Ve bütün yalnızlık türleri içinde manevi yalnızlık onu en çok korkutanıdır. İlk keşişler Tanrı'yla yaşıyordu, yani en kalabalık dünyada, ruh dünyasında ömür sürüyorlardı. Cimriler fantezi ve zevk dünyasında yaşar. Cimri insan cinselliğe varıncaya kadar her şeyi beyninde taşır. İster cüzamlı isterse kürek mahkûmu, alçak ya da hasta olsun, insanın ilk

düşüncesi kaderine bir ortak bulmaktır. Hayatın ta kendisi olan bu duyguyu tatmin etmek için bütün gücünü, iktidarını, tüm hayat enerjisini kullanır. Bu üstün istek olmasaydı şeytan kendine arkadaşlar bulabilir miydi? Baştan başa devrimin savunulmasından başka bir şey olmayan *Kayıp Cennet*'in girişine konulabilecek bir şiir olabilir.

– Bu da yozlaşmanın *İlyada*'sı olurdu, dedi Lucien.

– İşte böyle! Ben yalnızım, yalnız yaşıyorum. Üstümde rahip kıyafeti var ama rahip kalbi yok bende. Kendimi birine adamayı severim, bu kusurum var. Fedakârlık için yaşarım, bunun için de rahip oldum. Nankörlükten korkmam, kıymet bilen biriyim. Kilise benim için hiçbir şey değil, bir fikir sadece. Ben İspanya kralına adadım kendimi, ama İspanya kralı da sevilmez ki; beni korur, bana kol kanat gerer. Ben kendi yaratığımı sevmek, ona şekil vermek, istediğim gibi yoğurmak istiyorum, niyetim onu bir babanın çocuğunu sevdiği gibi sevmek. Senin arabanla gezeceğim oğlum, kadınlar konusundaki başarılarından zevk alacağım, şöyle diyeceğim: "Bu güzel delikanlı, o benim! Bu Rubempré Markizi'ni ben yarattım ve aristokratların dünyasına ben yerleştirdim; onun büyüklüğü benim eserim, o benim sesimle susar ve konuşur, her şeyi bana sorar. Vermont papazı da Marie-Antoinette için aynı değerdeydi."

– Onu darağacına götürdü!

– Kraliçeyi sevmiyordu çünkü! diye karşılık verdi peder. Sadece Vermont papazını seviyordu.

– Üzüntülerimi arkamda mı bırakmalıyım? diye sordu Lucien.

– Hazinelerim var, istediğin gibi kullanırsın.

– Şu anda Séchard'ı kurtarmak için her şeyi yaparım, dedi Lucien artık intihar etme isteği içermeyen bir ses tonuyla.

– Bir söz söyle oğlum ve yarın kurtulması için gerekli para eline geçecektir.

– Nasıl! Bana on iki bin frank mı vereceksiniz!

– Ah çocuk! Görmüyor musun, saatte dört fersah yol gidiyoruz. Poitiers'de akşam yemeği yiyeceğiz. Orada antlaşmayı imzalarsan, bana itaatine dair bu tek kanıtı sunarsan, büyük bir kanıttır o ve ben onu istiyorum! İşte! Bordeaux posta arabası kız kardeşine on beş bin frank götürecektir...

– Para nerede?

İspanyol rahip cevap vermedi ve Lucien, "İşte yakaladım onu, benimle alay ediyor," diye geçirdi içinden. Biraz sonra İspanyol ile Lucien sessizce arabaya bindiler yeniden. Rahip bir şey söylemeden elini arabasının cebine soktu, içinden yolcuların çok iyi bildikleri, üç bölmeli, dağarcık biçimindeki deri torbayı aldı; kocaman elini üç kez daldırıp her defasında altınla dolu olarak çıkardı, yüz Portekiz altını aldı.

– Peder, emrinizdeyim, dedi Lucien bu altın seli karşısında gözleri kamaşmış halde.

– Evlat, dedi rahip Lucien'i alnından sevecenlikle öperek, bu torbada bulunan altın ancak üçte biri, hepsi yol parası dışında otuz bin frank.

– Üstelik bir de tek başınıza yolculuk ediyorsunuz, diye bağırdı Lucien.

– Ne olur ki! dedi İspanyol. Paris'te yüz bin eküden fazla edecek poliçem var. Parasız bir diplomat, biraz önce senin olduğun şey demektir: iradeden yoksun bir şair.

Lucien sözde İspanyol diplomatıyla arabaya bindiği sırada Ève oğluna süt vermek için kalktı, o uğursuz mektubu buldu ve okudu. Sabah uykusunun neden olduğu nem soğuk bir terle buz kesti, gözleri karardı, Marion ve Kolb'u çağırdı.

– Ağabeyim çıktı mı? sorusuna Kolb,

– Evet madam, gün doğmadan! karşılığını verdi.

– Şimdi size söyleyeceklerimizi sır olarak saklayacaksınız, dedi Ève iki hizmetçiye, ağabeyim kuşkusuz hayatına son ver-

mek için çıkmış olmalı. İkiniz de koşun, dikkatlice bilgi edinin, ırmak boyuna göz atın.

Ève korkunç bir şaşkınlık içinde yalnız kaldı. İçinde bulunduğu karışık ruh halinin ortasında, sabahın yedisinde Petit-Claud iş konuşmak üzere geldi. Böyle durumlarda insan herkesi dinler.

– Madam, dedi avukat, zavallı sevgili David'imiz hapiste, bu işin başında öngördüğüm duruma düştü. O zaman ona icadının işletilmesi için rakipleriyle, kocanızda sadece tasarı halinde bulunan şeyi uygulama imkânını ellerinde bulunduran Cointet'lerle ortak olmasını öğütlemiştim. Bu yüzden dün akşam, tutuklanma haberini alır almaz ne yaptım? Sizi memnun edebilecek tavizlerde bulunmalarını sağlamak için gidip Cointet'leri buldum. Bu icadı korumak isterken hayatınız şimdiki gibi devam edecek; sürekli huzursuzluk olacak ve sonunda bugün Cointet Kardeşler'le lehinize olacak şekilde yapmanızı istediğimi paralı bir adamla belki de aleyhinize olarak, bitmiş, tükenmiş halde yapmak zorunda kalacaksınız. Böylece mucidin kapitalistin açgözlülüğüne ve toplumun ilgisizliğine karşı giriştiği mücadele sırasında yokluklardan ve sıkıntılardan tasarruf etmiş olacaksınız. Bakın! Eğer Cointet'ler borçlarınızı öderse... borçlarınızı ödedikten sonra size ayrıca icadın değeri, geleceği ve imkânları ne olursa olsun hak edeceğiniz bir miktar verirlerse ve elbette yine de işletme kazancından belirli bir pay ayırırlarsa mutlu olmaz mısınız? Siz madam, siz matbaa malzemelerinin sahibi olursunuz ve herhalde matbaayı satarsınız, bu da yirmi bin frank getirir ki bu fiyata alıcı bulacağıma size güvence veriyorum. Cointet'lerle ortaklık antlaşmasından on beş bin frank alırsanız toplam otuz beş bin franklık bir servetiniz olur, bu da bugünkü faiz oranlarına göre iki bin frank gelir sağlar... Taşrada iki bin frank gelirle yaşanır. Şurasını da unutmayınız ki madam, Cointet'lerle ortaklığınızda başka ihtimaller

söz konusu olacaktır. İhtimaller diyorum çünkü başarısızlığı da hesaba katmak gerekiyor. İşte! Elde etmenizi sağlayacağım şeyler şunlar olacak: Öncelikle David'in tamamen özgür kalması, sonra araştırmalarının tazminatı olarak on beş bin frank ki bu parayı Cointet Kardeşler hiçbir nedenle, hatta icadın kârsız olması durumunda bile geri alma talebinde bulunamayacak; nihayet bütün masrafları üretim yöntemi konusunda ortaklaşa ve gizlice yapılacak bir sınamadan sonra alınacak patent belgesinin işletilmesi için David ile Cointet'ler arasında bir ortaklık. Bu ortaklığın temelleri şunlar olacak: Cointet'ler bütün masrafları ödeyecek. David'in ortaklığa koyduğu sermaye patent belgesi olacak ve kârın da dörtte birini alacak. Siz doğru kararlar verebilen, mantıklı bir kadınsınız, bu durum güzel kadınlarda sık görülen bir özellik değildir. Bu önerileri düşünün, kabul edilebilir olduğunu göreceksiniz.

– Ah mösyö! diye haykırdı Ève umutsuzluk içinde ve gözyaşlarına boğularak. Bu öneriyi neden dün gelip yapmadınız? Hem bu onursuzluktan kurtulurduk... hem de daha kötüsünden.

– Sizin de tahmin edebileceğiniz gibi Métivier'nin arkasına gizlenen Cointet'lerle görüşmem ancak gece yarısı bitti. Ama dün akşamdan beri zavallı David'imizin tutuklanmasından daha kötü ne oldu ki? diye sordu Petit-Claud.

– İşte uyandığımda bulduğum korkunç haber, diye cevap verdi Ève, Petit-Claud'ya Lucien'in mektubunu uzatarak. Bizimle ilgilendiğinizi şimdi bana kanıtladınız, David ve Lucien'in dostusunuz, size bunun bir sır olduğunu söyleme gereği duymuyorum...

– Hiç endişe etmeyin, dedi Petit-Claud mektubu okuyup geri vererek. Lucien kendini öldürmeyecek. Enistesinin tutuklanmasına neden olduktan sonra sizlerden ayrılmak için bir bahane gerekiyordu ve bana göre bu mektup tiyatro üslubunda bir son tirat.

Cointet'ler amaçlarına ulaşmıştı. Mucide ve ailesine işkence ettikten sonra, bu işkence sırasındaki yorgunluğun biraz dinlenme isteği yarattığı ânı seçmişlerdi. Bütün mucitler, avı dişleri arasında ölen buldok köpeklerine benzemez ve Cointet'ler kurbanlarının kişiliklerini bilge bir şekilde incelemesini bilmişlerdi. Büyük Cointet için David'in tutuklanması, bu dramın birinci perdesinin son sahnesiydi. İkinci perde, Petit-Claud'nun yaptığı teklifle başlıyordu. Büyük bir üstat olarak avukat Lucien'in bu çılgınlığını, bir oyunun sonunu belirleyen umulmadık bir şans olarak görmüştü. Ève'i bu olay yüzünden o denli yıkılmış halde görmüştü ki onun güvenini kazanmak için bundan yararlanmaya karar verdi, çünkü kadının kocası üzerindeki etkisini sonunda fark etmişti. Bu nedenle Madam Séchard'ı en derin umutsuzluklara itmektense ona güven vermeye çalıştı ve içine düştüğü bu ruh haliyle David'i Cointet'lerle ortak olmaya razı edeceğini düşünerek onu çok becerikli bir manevrayla cezaevine yöneltti.

– Madam, David bana serveti sadece sizin ve kardeşiniz için istediğini söyledi, ama Lucien'i zengin etmenin delilik olduğu yeterince kanıtlandı sanıyorum. Bu çocuk üç ailenin servetini yer bitirir.

Ève'in durumu kardeşi konusundaki son hayallerin de uçup gittiğini yeterince belli ediyordu, bu nedenle avukat müşterisinin sessizliğini bir çeşit onaylama haline getirebilmek için bir an sustu.

– Bu yüzden bu konuda artık sadece siz ve çocuğunuz söz konusu, diye sürdürdü. Yaşlı Séchard'ın mirası hariç iki bin franklık gelirin mutlu olmanıza yetip yetmeyeceği sizin bileceğiniz iş. Kayınpederiniz, sermayesinden elde ettiği faizler bir yana, uzun süreden beri yedi sekiz bin franklık bir gelir elde ediyor. Böylece her şeye karşın güzel bir geleceğiniz olacak. Neden sıkıntıya giresiniz?

Avukat Madam Séchard'dan ayrılarak onu önceki akşam

Büyük Cointet tarafından oldukça ustaca hazırlanmış bu gelecek konusu hakkında düşünmeye bıraktı.

– Gidin onlara, belli bir miktar para alabilme ihtimalini çıtlatın, dedi Angoulême'in bu açgözlü kurdu tutuklanma haberini vermeye gelen avukata. Ellerine para geçeceği fikrine alıştıkları zaman da elimize düştüler demektir; pazarlığa başlarız, yavaş yavaş bu icada vermek istediğimiz fiyata razı ederiz.

Bu cümle bir bakıma bu mali dramın ikinci perdesinin ana konusunu içeriyor gibiydi.

Madam Séchard, ağabeyinin durumu konusunda aklına gelen düşünceler yüzünden kalbi kırık bir halde giyindiği ve cezaevine gitmek için aşağıya indiği zaman, Angoulême sokaklarını yalnız başına geçme fikrinin huzursuzluğunu duydu. Petit-Claud müşterisinin kaygısına aldırış etmeyerek gelip ona kolunu sundu; onu buraya geri getiren oldukça şeytani bir düşünceydi, Ève'in son derece duyarlı bir incelikte bulunuşunu övmesinden yararlandı; bu hareketinden dolayı kendisine teşekkür edildiğinde Ève'i hatadan döndürmeye çalışmadı. O denli sert, o denli kırıcı bir adamın böyle bir anda gösterdiği bu küçük özen, Madam Séchard'ın o güne kadar Petit-Claud hakkında sahip olduğu kanıları değiştirdi.

– Sizi en uzun yoldan götüreceğim, dedi avukat, ama kimseyle karşılaşmayacağız.

– İşte hayatımda ilk kez başım dik yürüme hakkına sahip değilim! Bunu dün bana acı biçimde öğrettiler...

– Bu ilk ve son kez olacak.

– Ah! Herhalde bu kentte kalmam artık...

– Kocanız, dedi avukat cezaevi kapısına geldiklerinde, Cointet'lerle benim aramda neredeyse kesin karara bağlanmış önerilere razı olursa bana bildirin, hemen Cachan'dan David'in çıkış iznini alıp gelirim ve büyük bir ihtimalle tekrar cezaevine girmez.

Zindanın karşısında söylenen bu sözler, İtalyanların *tertip* dedikleri şeydi. Onlar bu deyimle, hukuka karışmış biraz hainliğin, izin verilmiş bir hilenin, yarı yasal ve iyi hazırlanmış bir dalaverenin söz konusu olduğu, tanımlanması imkânsız bir eylemi belirtirler; onlara göre Saint-Barthélemy Katliamı siyasi bir tertiptir.

Yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı, borç nedeniyle tutuklanma taşrada o kadar enderdir ki Fransa'nın çoğu kentinde tutukevi yoktur. Bu gibi durumlarda borçlu şüphelilerin, göz altında tutulanların, sanıkların ve hükümlülerin kapatıldığı cezaevine atılır. Çünkü halkın tek kelimeyle suçlu dediği kişiler yasa önünde sırasıyla bu adları alırlar. Böylelikle David de Angoulême cezaevinin, belki de bir hükümlünün ceza süresini doldurduktan sonra çıktığı alçak tavanlı bir odasına geçici olarak konuldu. Yasa tarafından mahkûmun bir aylık yiyeceği olarak tespit edilmiş para miktarıyla deftere kaydedildikten sonra David kendini, tutsaklar için kralınkinden de büyük bir iktidara sahip iriyarı bir adamın karşısında buldu: zindancı! Taşrada sıska zindancı bulunmaz. Çünkü bu iş öncelikle bir arpalıktır; sonra zindancı ev kirası vermeyen bir hancıya benzer, tıpkı hancı gibi o da durumlarına göre barındırdığı mahkûmlarını çok kötü besleyerek kendisi çok iyi beslenir. David'i de, özellikle babası nedeniyle ismen tanıyordu ve David meteliksiz olmasına karşın ona bir geceliğine iyi bir yerde yatıracak kadar güven gösterdi. Angoulême cezaevi ortaçağdan kalmadır ve katedralden daha fazla değişikliğe uğramamıştır. Hâlâ adalet evi diye adlandırılan bu yapı eski adalet sarayıyla sırt sırtadır. Girişi klasiktir, sağlam görünümlü perçinli, eski ve alçak bir kapısı vardır ve bu kapı, alnında tek bir göz gibi açılan ve zindancının açmadan önce kimin geldiğini gözlemesine yarayan tek penceresiyle kocaman bir tek gözlü deve benzer. Zemin katına cephe boyunca bir koridor hâkimdir ve bu kori-

dora yüksekteki pencereleri avludan ışık alan birkaç oda açılır. Zindancı bu odalardan, zemin katını iki bölüme ayıran ve ucunda, daha girişten itibaren avluyu kapayan bir parmaklığın göründüğü bir kubbeyle ayrılmış odada kalır. David, zindancı tarafından kubbenin yanında bulunan ve kapısı odasının kapısının karşısına gelen odaya götürüldü. Zindancı onun durumunu dikkate alarak, kendisine arkadaşlık edebilecek olan bu adamla komşu olmak istiyordu.

– Bu en iyi odamızdır, dedi David'i odasında şaşkınlıktan donup kalmış görünce.

Odanın duvarları taştan ve oldukça nemliydi. Pencereler çok yüksekte ve demir parmaklıklıydı. Taş zeminden buz gibi bir soğuk geliyordu. Koridorda dolaşan nöbetçinin düzenli adımları duyuluyordu. Bu tekdüze ses, dalgaların sesi gibi her an şu düşünceyi getirir insanın aklına: "Seni tutsak ettik! Özgür değilsin!" Bütün bu ayrıntılar, hepsinin bir araya gelişi, dürüst kişilerin morali üstünde çok derin bir etki yaratır. David iğrenç bir yatak gördü, ama içeri tıkılan insanlar ilk gece o kadar aşırı bir heyecan duyar ki, yatağın sertliğini ancak ikinci gece fark ederler. Zindancı iyiliksever davrandı, doğal olarak tutuklusuna gece oluncaya kadar avluda dolaşmayı önerdi. David'in işkencesi ancak yatma zamanı başladı. Mahkûmlara ışık vermek yasaktı, yasal borçları yüzünden tutuklanan kişinin, hiç kuşkusuz yalnız adaletin pençesine düşmüş kimseleri ilgilendiren bu kuraldan muaf olması için kral savcısından izin almak gerekecekti. Zindancı David'i kendi yuvasına kabul etti ama yatma zamanı onu nihayetinde kapamak gerekti. O zaman Ève'in zavallı kocası, cezaevinin dehşetini ve âdetlerinin isyan ettirici kabalığını anladı. Ama düşünürler için oldukça alışılagelmiş olan bir durumun içine düşüp bu yalnızlık ortasında kendi içine kapandı, ancak şairlerin gözü açık görme yeteneğine sahip oldukları o düşleri görerek kendini bu yalnız-

lıktan kurtardı. Zavallı adam sonunda kendi işlerini düşünmeye başladı. Cezaevi, insanı aşırı bir vicdan muhasebesine iter. David kendi kendine soruyordu: Aile reisi görevlerini yerine getirebildi mi? Karısı kim bilir ne büyük acı içinde olmalıydı. Marion'un dediği gibi, icadını daha sonraki bir zamanda gerçekleştirmek için yeterince para kazanmadı.

– Böyle bir rezillikten sonra Angoulême'de nasıl kalınır? diyordu. Cezaevinden çıksam bile ne yapar, ne ederiz? Nereye gideriz?

İcadıyla ilgili uyguladığı yöntemler konusunda da bazı kuşkulara kapıldı. Bu bizzat mucitlerin anlayabileceği bir sıkıntıydı! Böylece David bir kuşkudan diğerine düşerek durumunu sonunda apaçık gördü ve kendi kendine Cointet'lerin Baba Séchard'a söylediklerini, Petit-Claud'nun da az önce Ève'e söylediğini söyledi: "Her şeyin yolunda gittiğini varsayalım, uygulama nasıl olacak peki? Bana bir patent belgesi gerekecek, bu ise para demek! Denemelerimi büyük ölçekli yapabileceğim bir fabrika gerekiyor, bu da icadımı ele vermem demek! Ah! Petit-Claud ne kadar haklıymış!" (En karanlık cezaevlerinden bile en parlak ışıklar çıkar.) David üstünde çok kaba bir kahverengi şiltenin bulunduğu kamp yatağında uykuya dalarken, "Neyse, yarın sabah hiç kuşkusuz Petit-Claud'yu görürüm nasılsa," dedi.

Böylelikle David düşmanları tarafından karısına sunulmuş teklifleri dinlemeye kendiliğinden hazır duruma gelmişti. Kocasını öptükten ve yatağının ayakucuna oturduktan sonra (zira en adisinden tahta bir iskemleden başka bir şey yoktu odada) Ève'in bakışları bir köşeye konmuş iğrenç kovaya ve David'den önce kalmış olanlar tarafından yazılmış isimler ve özlü sözlerle kaplı duvarlara takıldı. O zaman kızarmış gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Kocasını bir suçlu gibi kapatılmış görünce, döktüğü onca yaştan sonra yine de dökecek gözyaşı vardı.

– İşte başarı hırsı insanı buralara düşürüyor! diye bağırdı. Ah meleğim, bırak şu işi... bildik yollardan gidelim ve çabucak zengin olmanın peşinde koşmayalım... Mutlu olmak için bana az şey yeter, özellikle de bu kadar acı çektikten sonra! Bir bilsen! Bu onur kırıcı tutuklama en büyük felaketimiz değil! Al, oku şunu!

Lucien'in mektubunu uzattı, David hemen okudu; Ève onu teselli etmek için Petit-Claud'nun Lucien hakkında söylediği o korkunç sözleri söyledi.

– Eğer Lucien kendini öldürdüyse, şimdiye kadar ölmüştür, dedi. Eğer henüz bunu yapmamışsa kendini öldürmeyecek demektir. Dediği gibi, sadece bir sabahlık cesareti vardır onun...

– Peki ama bu merak içinde kalabilir miyiz? diye bağırdı ölümü düşününce neredeyse her şeyi bağışlayan kız kardeş.

Kocasına Petit-Claud'nun sözümona Cointet'lerden aldığı teklifi söyledi ve bu teklif David tarafından apaçık bir memnuniyetle hemen kabul edildi.

– Cointet'lerin fabrikasının bulunduğu Houmeau yakınlarında bir köyde yaşayacak kadar paramız olur. Ben artık sadece huzur istiyorum! Eğer Lucien kendi cezasını ölümle verdiyse, babamın servetini beklemeye yetecek kadar servetimiz olacaktır. Henüz hayattaysa, zavallı çocuk, bizim basit hayatımıza ayak uydurmasını bilecektir... Cointet'ler kuşkusuz benim icadımdan yararlanacak, ama her şey bir yana, ülkemin karşısında ben neyim ki? Yalnızca bir adam. Eğer benim sırrım herkese yararlı olursa, eh işte, o zaman memnun olurum! Bak sevgili Ève, ne sen ne ben tüccar olmak için yaratılmışız. Bizde ne kazanç hırsı ne de herhangi bir paradan vazgeçmekte çektiğimiz güçlük var, hatta yasal hak bile olsa; oysa bunlar belki de tüccarın erdemleridir, çünkü bu iki cimriliğe ihtiyat ve ticari deha diyorlar!

Çıkarlar ve akıl, birbirini seven iki insanda her zaman uyuşmayabileceği için, aşkın en tatlı çiçeklerinden biri olan bu görüş birliğine vardıklarına çok sevinen Ève zindancıdan, düşünülen antlaşmanın esaslarına ikisinin de razı olduğunu bildiren bir mektubu Petit-Claud'ya göndermesini rica etti. On dakika sonra Petit-Claud, David'in iğrenç odasına giriyor ve Ève'e,

– Evinize dönün madam, biz de sizden sonra geleceğiz, diyordu.

– Eh sevgili dostum, dedi Petit-Claud, yakayı ele verdin demek! Peki ama nasıl oldu da dışarı çıkmaya yeltendin?

– Nasıl çıkmasaydım, işte Lucien'in bana yazdığı mektup.

David, Petit-Claud'ya Cérizet'nin mektubunu verdi; Petit-Claud mektubu aldı, okudu, baktı, kâğıdı yokladı ve sanki dalgınlıkla yapmış gibi, bir yandan da iş konuşarak mektubu katladı ve cebine koydu. Sonra avukat David'i kolundan tuttu, onunla birlikte çıktı, çünkü onlar konuşurken icra memurunun tahliye kararı zindancıya iletilmişti. David evine döndüğünde göklerde uçtuğunu sandı; küçük Lucien'ini kucaklarken ve son saatleri taşra göreneklerine göre onur kırıcı sayılan yirmi günlük hapisten sonra ilk defa kendini yatak odasında bulunca çocuk gibi ağladı. Kolb ve Marion dönmüşlerdi. Marion Houmeau'da, Lucien'i Marsac ötesinde, Paris yolunda yürürken görenler olduğunu öğrenmişti. Onun züppece kıyafeti kente öteberi getiren köylülerin dikkatini çekmişti. Kolb atla anayola aramaya çıktıktan sonra, Mansle'da Mösyö Marron'dan Lucien'in bir posta arabasında yolculuk ettiğini öğrenmişti.

– Ben ne diyordum size? diye bağırdı Petit-Claud. Bu çocuk bir şair değil, bitmeyen bir roman.

– Posta arabasıyla mı? diyordu Ève. Yine nereye gidiyor bu?

– Şimdi, dedi Petit-Claud, David'e, Cointet'lere gelin, sizi bekliyorlar.

– Ah mösyö, dedi güzel Madam Séchard, çıkarlarımızı iyi savunun, bütün geleceğimiz sizin elinizde.

– Madam, toplantının sizin evinizde yapılmasını ister misiniz? David'i size bırakayım. Cointet'ler bu akşam buraya gelir, siz de çıkarlarınızı savunup savunmadığımı görürsünüz.

– Ah mösyö, beni çok memnun edersiniz, dedi.

– Pekâlâ! dedi Petit-Claud. O zaman akşama burada, saat yediye doğru görüşürüz.

– Teşekkür ederim, dedi Ève, Petit-Claud'ya müşterisinin güveni konusunda ne denli ilerleme kaydettiğini kanıtlayan bir bakış ve bir sesle.

– Hiç korkmayın, diye ekledi avukat, gördüğünüz gibi haklıymışım. Ağabeyiniz intihardan otuz fersah uzakta artık. Ayrıca belki bu akşam küçük bir servetiniz olacak. Matbaanıza ciddi bir alıcı çıktı.

– Eğer böyleyse, Cointet'lerle antlaşma yapmadan biraz beklesek olmaz mı?

– Madam, matbaanızı ancak Métivier'nin borcunu ödedikten sonra satabileceğinizi unutuyorsunuz, dedi söylediği sözlerin tehlikesini sezen Petit-Claud. Bütün aletleriniz üzerinde hâlâ haciz bulunuyor.

Petit-Claud evine dönünce Cérizet'yi çağırttı. Başdizgici çalışma odasına girince onu bir köşeye çekti.

– Yarın akşam Séchard matbaasının sahibi olacaksın, dedi kulağına, ve ayrıca patent hakkını elde etmek için de koruma altında olacaksın, ama kürek mahkûmu olmak istemezsin değil mi?

– Neden... dedi Cérizet, neden kürek mahkûmu olacakmışım?

– David'e yazdığın mektup sahte, şimdi benim elimde... Henriette'i sorguya çekseler ne anlatır acaba? Seni kaybetmek istemem, diye ekledi Cérizet'nin sarardığını görünce.

– Benden yine bir şey isteyeceksiniz değil mi? diye bağırdı Parisli.

– Peki, senden beklediğim şu, diye sürdürdü Petit-Claud. İyi dinle! İki ay içinde Angoulême'de matbaacı olacaksın... ama matbaan borçlu olacak ve ancak on yılda ödeyebileceksin! Sermaye sahiplerinin hesabına uzun süre çalışman gerekecek! Üstelik liberal partinin sözcüsü olmak zorunda kalacaksın... Gannerac'la ortaklık sözleşmeni ben hazırlayacağım, sözleşmeyi bir gün matbaaya tek başına sahip olabileceğin şekilde yapacağım... Ama eğer bir gazete çıkarırlar da sen de yöneticisi olursan, ben de burada savcı yardımcısı olursam, gazetenin haczedilip kapatılmasına neden olacak türde yazılar yayımlama konusunda Büyük Cointet'yle anlaşacaksın... Cointet'ler bu hizmetin karşılığını fazlasıyla verir. Mahkûm olacağını, tutsak olacağını biliyorum ama önemli ve ezilmiş biri olarak bilineceksin. Liberal partinin önemli bir kişisi, bir Mercier, bir Paul-Louis Courier, kendi çapında bir Manuel olacaksın. Patentini geri almalarına kesinlikle izin vermeyeceğim. Nihayet, gazetenin kapatıldığı gün de bu mektubu senin önünde yakacağım. Servetinin bedeli pahalı olmayacak...

Halktan kişilerin yasada sahtecilikle ilgili ayrımlar hakkında çok yanlış fikirleri vardır; kendisini şimdiden ağır ceza mahkemesi sandalyesinde gören Cérizet soluklandı.

– Üç yıl sonra Angoulême kraliyet savcısı olacağım, diye sürdürdü Petit-Claud, bana ihtiyacın olabilir, bunu unutma!

– Anlaştık, dedi Cérizet. Ama beni tanımıyorsunuz. Bu mektubu benim önümde yakın, diye sürdürdü, minnet duyguma güvenin.

Petit-Claud, Cérizet'ye baktı. Bu göz göze gelerek yapılan bir düelloydu; bu düelloda gözleyenin bakışı ruhu araştırmaya çalışan bir neşter ve meziyetlerini sergileyen kişinin gözleri de bir gösteriydi.

Petit-Claud hiç karşılık vermedi, bir mum yaktı ve içinden, "Kendi servetini kendi yapsın!" diyerek mektubu yaktı.

– Emrinizde lanetli bir ruh var artık, dedi dizgici.

David, Cointet'lerle bu toplantıyı belirsiz bir endişeyle bekliyordu: Onu düşündüren şey ne çıkarlarının görüşülmesi ne de yapılacak olan sözleşmenin tartışılmasıydı, onu fabrika sahiplerinin çalışmaları hakkındaki fikirleri düşündürüyordu. Yargıçları karşısında bir dram yazarının durumundaydı. Mucidin onuru ve amacına ulaşmak üzereyken yaşadığı kaygılar diğer bütün duyguları siliyordu. Nihayet akşamın yedisine doğru, tam da Madam la Kontes du Châtelet'nin Lucien konusunda ortada dolaşan ve birbirini tutmayan haberlere son derece üzüldüğü için baş ağrısını bahane edip, konukları ağırlama onurunu kocasına bırakarak yatağına girdiği sırada Cointet'ler, şişkosu ile büyüğü, Petit-Claud ile birlikte eli kolu bağlı halde kendilerine teslim olan rakiplerinin evine geldiler. Önce karşılarına çıkan basit bir engel yüzünden duraksadılar: David'in yöntemlerini öğrenmeden ortaklık anlaşması nasıl yapılacaktı? Ayrıca bu yöntemler açıklanırsa David, Cointet'lerin insafına kalmış olurdu. Petit-Claud önce sözleşmenin yazılmasını sağladı. O zaman Büyük Cointet, David'den ürettiği kâğıtlardan birkaçını göstermesini istedi ve mucit ona maliyet fiyatları konusunda güvence vererek en son ürettiği yaprakları sundu.

– Pekâlâ, oldu işte! dedi Petit-Claud. Sözleşmenin özünü bulduk. Bu verilerden hareketle, patent koşulları fabrika üretimine uymadığında sözleşmeyi feshetme hükmü koyarak ortak olabilirsiniz.

– Mösyö, dedi Büyük Cointet, David'e, bir şey daha var. Odasında küçük bir kalıp ile kâğıt numuneleri yapmak başka, geniş ölçüde üretime girişmek başka şeydir. Bir tek örnekle bunu değerlendirin! Renkli kâğıtlar yaparız, bunları renklendirmek için birbirinin dengi boyalar alırız. Böylece Coquille

kâğıdımızı *çivitlemekte* kullandığımız çivit boyası bütün parçaları aynı fabrikadan gelen bir sandıktan alınır. Eh işte, buna karşın hiçbir zaman birbirine benzer iki tekne boya elde edemeyiz... Malzemenin hazırlanmasında anlayamadığımız şeyler olur. Hamurun miktarı, niteliği durumu ânında değiştiriverir. Bir kazanda, ne olduğunu sormadığım malzemeleri karıştırdığınızda duruma tam olarak hâkim olursunuz, bütün aşamalarını aynı derecede etkileyebilir, dilediğinizce yapıştırır, karıştırır, yoğurursunuz, onlara homojen nitelik verirsiniz... Ama beş yüz tonluk bir teknede de böyle olacağının ve yöntemlerinin başarıya ulaşacağının güvencesini kim verebilir size?

David, Ève ve Petit-Claud, birbirlerine çok şey anlatan bakışlarla baktılar.

– Buna benzeyen başka bir örnek alalım, dedi Büyük Cointet biraz sustuktan sonra. Bir çimenlikten yaklaşık iki demet saman kesiyor ve otların, köylülerin deyişiyle ateşini atmayı beklemeden odanıza sıkı sıkı yerleştiriyorsunuz; mayalanma oluyor ama kazaya yol açmıyor. Büyük bir ahşap samanlığa iki bin demet yığmak için bu deneyime güvenir miydiniz? İyi bilirsiniz ki bu saman ateş alabilir ve samanlığınız kibrit gibi yanabilir. Siz okumuş birisiniz, dedi David'e dönerek, bundan ne sonuca varırsınız? Siz sadece iki demet samanla uğraşıyorsunuz, oysa biz kâğıt fabrikamıza iki bin demet yığarak yangın çıkarmaktan korkuyoruz. Başka deyişle, birkaç tekne kaybedebilir, kayıplara uğrayabilir ve çok para harcadıktan sonra elimiz boş kalabiliriz.

David öylece kalmıştı. Uygulama, hep gelecek zamanda konuşan kurama pozitif diliyle hitap etmişti.

– Böyle bir ortaklık antlaşmasını imzalarsam şeytan çarpsın! diye bağırdı Şişman Cointet kabaca. İstersen sen paranı kaybedebilirsin Boniface ama ben kendi paramı elimde tutacağım... Mösyö Séchard'ın borçlarını ve bir de altı bin frank öde-

meyi teklif ediyorum... bir de on iki ve on beş ay vadeli üç bin franklık senet, diye ekledi kendini toparlayarak. Bu yeterince tehlikeyi göze almak demektir zaten... Métivier'yle hesabımızdan on iki bin frank alacağımız var. Böylece on beş bin frank olacak! Ama icadınızı kendi başıma işletmek için vereceğim para bundan ibaret. Ah, demek bana sözünü ettiğin icat buymuş ha Boniface? Eh, teşekkür ederim, ben seni daha akıllı sanırdım. Hayır, buna iyi bir iş denmez...

– Demek ki, dedi Petit-Claud bu çıkıştan hiç kaygıya kapılmadan, sizin için sorun sadece şu: Sizi zengin edecek bir icadı satın almak için yirmi bin frangı tehlikeye atmak istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Ama beyler, risk olmadan kâr olmaz... bir servete karşı yirmi bin frank koyacaksınız. Oyuncu rulet masası başında otuz altı altın almak için bir altın koyar, ama altının gideceğini bilir. Siz de öyle yapın.

– Düşünmem gerekiyor, dedi Şişman Cointet. Ben kardeşim kadar becerikli değilim. Ben yusyuvarlak zavallı bir çocuğum ve tek bildiğim de şu: yirmi meteliğe dua kitabı basıp kırk meteliğe satmak. Daha ilk denemesi yapılan bir icat bana göre bir iflas nedenidir. Birinci teknede başarı sağlanır, ikincisi işe yaramaz, insan o zaman devam eder, sürüklenir, bu çarklara bir kez kolunu kaptırdı mı bütün vücut ardından gider...

Bir bilgine inanıp kıraç toprakları ekmeye kalkıştığı için iflas eden Bordeaux'lu bir tüccarın hikâyesini anlattı; yakın çevrede, Charente ve Dordogne illerinde sanayi ve tarım alanında buna benzer altı örnek buldu; heyecana kapıldı, artık bir şey dinlemez oldu. Petit-Claud'nun itirazları onu yatıştıracağı yerde öfkesini daha da artırdı.

– Bu icattan daha kesin bir şeyi daha pahalıya satın alıp küçük bir kazanç sağlamayı yeğlerim, dedi kardeşine bakarak. Bana göre bir iş kurmak için hiçbir şey yeterince ilerlemiş sayılmaz, diye bağırdı sözlerini tamamlarken.

– Neyse, dedi Petit-Claud, siz buraya bir şey için gelmediniz mi? Siz ne teklif ediyorsunuz?

– Mösyö Séchard'ı borçlarından kurtarmayı, diye atıldı Şişman Cointet, ve başarı sağlanırsa kazancın yüzde otuzunu vermeyi.

– E mösyö, dedi Ève, denemeler sırasında biz neyle geçineceğiz? Kocam tutuklanma utancını yaşadı, yeniden hapse girebilir. Ne eksik ne fazla, biz de borçlarımızı öderiz...

Petit-Claud, Ève'e bakarak bir parmağını dudaklarına götürdü.

– Makul olmuyorsunuz, dedi iki kardeşe. Kâğıdı gördünüz, Baba Séchard kendisi tarafından kapatılan oğlunun bir tek gece içinde, ucuza hammaddelerle mükemmel kâğıt imal ettiğini size anlattı... Buraya satın alma işini gerçekleştirmeye geldiniz. Almak istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

– Bakın, dedi Büyük Cointet, kardeşim istesin ya da istemesin, ben kendi hesabıma Mösyö Séchard'ın borçlarını ödeme riskini alıyorum; altı bin frank nakit veriyorum ve Mösyö Séchard kârdan yüzde otuz pay alacak, ama şunu iyi dinleyin: Eğer sözleşmeye kendi koyacağı koşulları bir yıl içinde yerine getirmezse altı bin frangı bize geri verecek, patent de bizde kalacak, ondan elimizden geldiğince kâr sağlamaya çalışacağız.

– Kendinden emin misin? diye sordu Petit-Claud, David'i bir kenara çekerek.

– Evet, dedi David iki kardeşin tuzağına düşüp geleceğinin bağlı olduğu bu toplantıyı Şişman Cointet'nin bozmaya kalkıştığını görünce titreyerek.

– Pekâlâ, dedi Petit-Claud, Cointet'lerle Ève'e, ben sözleşmeyi yazarım, bu akşam her birinize birer kopyasını veririm, bütün sabah üzerinde düşünürsünüz; sonra yarın akşam saat dörtte, duruşma çıkışı imzalarsınız. Siz beyler, Mösyö Métivier'nin elindeki senetleri geri alırsınız. Ben de kraliyet mahke-

mesindeki davayı durdurmak için yazarın ve karşılıklı ibranamelerimizi imzalarız.

Séchard'ın yükümlülüklerini içeren bölüm şöyleydi:

AŞAĞIDA İMZALARI BULUNAN BİZLER, vb.

Angoulême'de matbaacı oğul Mösyö David Séchard, teknede kâğıt hamurunu eşit biçimde yapıştırma yöntemini ve hamura gerek bugüne kadar kullanılan paçavralar karıştırmak, gerekse paçavrasız kullanmak suretiyle bitkisel maddeler katarak, her türlü kâğıt maliyetinde yüzde elliden fazla bir düşüş gerçekleştirme yöntemini bulduğunu onayladığından, bu yöntemler hakkında alınacak patentin işletilmesi konusunda, oğul Mösyö David Séchard ile Cointet Kardeşler arasında aşağıdaki hüküm ve koşullarda ortak bir şirket kurulmuştur...

Büyük Cointet tarafından dikkatlice yapılan ve David'in kabul ettiği bu sözleşmede maddelerinden birine göre, belirtilen vaatlerden birini yerine getirmediği takdirde David Séchard'ın hakları tamamen elinden alınıyordu.

Petit-Claud bu sözleşmeyi ertesi sabah saat yedi buçukta getirirken David ile karısına, Cérizet'nin matbaaya nakit yirmi iki bin frank teklif ettiğini bildirdi. Satış sözleşmesi hemen o akşam imzalanabilecekti.

– Ama, dedi, eğer Cointet'ler bu satışı öğrenirse sözleşmenizi imzalamayabilir, canınızı sıkabilir, aletleri sattırabilirler...

– Ödeneceğinden emin misiniz? diye sordu Ève umudunu yitirdiği ve üç ay önce olsaydı her şeyi kurtaracak bir işin sonuca bağlanmasına şaşırmış halde.

– Para bende, büromda, dedi avukat kesin bir cevapla.

– Ama büyü mü bu? dedi David, Petit-Claud'dan bu mutluluğun ayrıntılarını açıklamasını isteyerek.

– Hayır, çok basit. Houmeau tüccarları bir gazete çıkarmak istiyorlar, dedi Petit-Claud.

– Ama ben bu işi kendime yasaklamıştım, diye bağırdı David.

– Siz yasakladınız ama halefiniz öyle mi... diye sürdürdü. Siz hiçbir şeyden endişe duymayın, satın, parayı alın ve bırakın Cérizet satış hükümleriyle uğraşsın dursun, işin içinden sıyrılmasını bilecektir.

– Ah, evet, dedi Ève.

– Angoulême'de gazete çıkarmama sözünü verdiniz, ama Cérizet'ye sermaye verenler gazeteyi Houmeau'da çıkaracak.

Otuz bin frank sahibi olma, ihtiyaçlarından fazlasını elde etme fikriyle gözleri parlayan Ève ortaklık sözleşmesine ikinci derecede bir umut gözüyle bakar oldu. Bu nedenle Mösyö ve Madam Séchard ortaklık sözleşmesinin, son bir tartışmaya yol açan bir maddesi üzerinde karşı tarafın dediğine razı oldular. Büyük Cointet patent belgesini kendi adına kaydettirme yetkisi istedi. David'in yararlanacağı haklar sözleşmede eksiksiz biçimde belirtilmiş olduğundan, patentin ortaklardan herhangi birinin adına alınabileceği konusunda onu ikna etmeyi başardı. Şişman kardeş son sözü söyledi:

– Patentin parasını veren o, yol masraflarını da o veriyor, bu da fazladan iki bin frank eder! Ya patenti adına alsın ya da anlaşma olmaz.

Böylece açgözlü kurt bütün konularda başarı kazandı. Ortaklık anlaşması saat dört buçuğa doğru imzalandı. Büyük Cointet kendi deyişiyle tartışmanın patırtısını unutturmak için, Madam Séchard'a altı parça çatal kaşık takımı ile tığ işi, güzel bir Ternaux şalı hediye etti. Kopyalar imzalanıp karşılıklı alınıp verilmişti. Cachan, Petit-Claud'ya ibranamelerle belgeleri ve Lucien'in uydurduğu o korkunç senetleri henüz teslim etmişti ki, kapının önünde duran posta arabasının kulakları

sağır edici gürültüsünün ardından merdivenlerde Kolb'un sesi çınladı.

– Madam, madam, on beş bin frank! diye bağırıyordu. Poitiers'den, gerçek nakit para olarak gönderilmiş, Mösyö Lucien tarafından.

– On beş bin frank mı?

– Evet madam, dedi postacı kapıda belirerek, Bordeaux yolcu arabasının getirdiği on beş bin frank, az da değil hani! Aşağıda iki adamım torbaları çıkarıyor. Mösyö Lucien Chardon de Rubempré tarafından size gönderilmiş... Küçük bir deri torba getirdim, içinde beş yüz altın frank ile muhtemelen bir de mektup var.

Ève mektubu okurken düş gördüğünü sandı:

Sevgili kardeşim, işte on beş bin frank.

Kendimi öldürmek yerine hayatımı sattım. Artık kendime ait değilim, bir İspanyol diplomatın sekreterinden de öteyim, onun yaratığıyım.

Korkunç bir hayata başlıyorum yine. Belki de kendimi suya atıp boğulsam daha iyi olacaktı.

Elveda! David özgürlüğüne kavuşacak ve dört bin frankla, hiç kuşkusuz küçük bir kâğıt fabrikası satın alıp servet kazanır.

Artık beni düşünmeyin, öyle istiyorum.

Zavallı kardeşiniz,

LUCIEN

– Zavallı oğlumun kaderi, mektupta kendisinin de yazdığı gibi, her zaman, iyilik ederken bile uğursuz olmakmış, diye bağırdı torbaların yığılışını görmeye gelen Madam Chardon.

– İyi kurtardık! dedi Cointet Mürier Meydanı'na geldiğinde. Bir saat sonra olsa, bu paranın pırıltısı sözleşmeyi aydınlatır

ve bizimki korkardı. Üç ay içinde, bize vaat ettiği gibi işin aslını öğreneceğiz zaten.

Akşam saat yedide Cérizet matbaayı satın aldı ve son üç ayın kirasını keserek parasını ödedi. Ertesi gün Ève, kocası adına iki bin beş yüz frank yıllık gelir getirmesi için kırk bin frangı faize yatırmıştı. Sonra da kendi servetini yatırmak üzere kayınbabasına, Marsac'ta on bin franklık küçük bir mülk bulmasını yazdı.

Büyük Cointet'nin planı mükemmel bir basitlikteydi. İlk bakışta hamuru teknede yapıştırmanın imkânsız olduğuna karar verdi. Paçavra hamuruna ucuz maliyetli bitkisel maddelerin karıştırılması ona tek servet yolu gibi göründü. Böylece hamurun ucuzluğuna hiç aldırış etmez görünmeyi ve teknede yapıştırma işine son derece önem vermeyi kararlaştırdı. İşte nedeni: O tarihlerde Angoulême fabrikaları neredeyse yalnızca Écu, Poulet, Écolier, Coquille adı verilen ve doğal olarak hepsi zamklı kâğıt olan yazı kâğıtları üretimiyle uğraşırlardı. Bu uzun süre Angoulême kâğıtçılarına ün kazandırdı. Böylece uzun yıllardan beri Angoulême fabrikalarının tekelinde olan bu uzmanlık Cointet'lerin ısrarını haklı çıkarıyordu; ve görüleceği gibi, zamklı kâğıt, girişikleri oyunlara dahil değildi. Yazı kâğıdı tüketimi son derece kısıtlıdır, oysa yapıştırılmamış gazete kâğıdı ihtiyacı sonsuzdur. Büyük Cointet kendi adına patent belgesi çıkarmak üzere Paris'e yaptığı yolculukta, üretim biçiminde büyük değişikliklere yol açacak işler çevirmeyi düşünüyordu. Métivier'de kalan Cointet, ona bir yıl içinde gazete kâğıdı alımını onu sömüren kâğıtçıların elinden alması için bilgiler verdi; bunu, top fiyatını hiçbir fabrikanın ulaşamayacağı kadar düşürerek ve o zamana kadar kullanılan en iyi *tür* kâğıtlardan daha beyaz ve üstün nitelikli kâğıt sözü vererek yapacaktı. Gazetelerin anlaşmaları vadeli olduğundan, bu tekeli oluşturmak için gazete idareleriyle bir süre kulis çalışması yap-

mak gerekiyordu, ama Cointet, Métivier o sıralarda tüketimi günde iki yüz topa yükselen Paris'in büyük gazeteleriyle anlaşmaya varıncaya kadar Séchard'dan kurtulmaya zamanı olacağı sonucuna vardı. Doğal olarak Cointet, hem Paris piyasasında usta bir temsilciye sahip olmak hem de Paris yolculuğuyla sürekli vakit kaybetmemek için bu taahhüt işlerinde Métivier'ye de belirli bir oranda kâr vaat etti. Kâğıt ticaretinin en büyüklerinden olan Métivier'nin servetinin kökeninde bu iş vardır. On yıl süreyle hiçbir rakiple karşılaşmadan Paris gazetelerine kâğıt verdi. Gelecekteki pazarları konusunda içi rahat eden Büyük Cointet bürosunu devreden Kontes Châtelet'nin koruması altındaki kişiye vaat edilen, Mösyö Milaud'nun yerini almak için öncülünün tayin edilmesini bekleyen Petit-Claud'nun düğününe tam zamanında yetişti. Angoulême kraliyet savcısının ikinci yardımcısı Limoges'a birinci yardımcı olarak atandı ve adalet bakanı da kendi himayesindeki adamlardan birini, birinci yardımcılık makamı iki ay boş kalan Angoulême ağır ceza mahkemesine gönderdi. Bu sürede Petit-Claud'nun balayı oldu. Büyük Cointet yokken David önce gazetelerin kullandığından çok daha üstün gazete kâğıdı sağlayan yapışkansız bir tekne, sonra ikinci bir tekne mükemmel tirşe kâğıt üretti; bu da güzel baskılar için ayrıldı ve Cointet matbaasının dua kitabının bir baskısında kullanıldı. Malzeme bizzat David tarafından ve gizlice hazırlanıyordu, çünkü Kolb ile Marion'dan başka işçi istememişti.

Büyük Cointet döndükten sonra her şey farklı bir görünüm almaya başladı; imal edilmiş kâğıt örneklerine baktı ve pek de memnun olmadı.

– Aziz dostum, dedi David'e, Angoulême'de ticaret demek Coquille kâğıdı demektir. Her şeyden önce, en güzel Coquille kâğıdını bugünkü maliyet fiyatının yüzde elli altına üretmek gerekiyor.

David, Coquille için bir tekne yapışkanlı hamur yapmaya çalıştı, ama fırça gibi pürtüklü, yapıştırıcının topak topak olduğu bir kâğıt elde etti. Deneme tamamlanıp da David kâğıtlardan birini eline aldığı zaman bir köşeye çekildi, üzüntüsünü geçirmek için yalnız kalmak istiyordu, ama Büyük Cointet gelip onun yeniden işe koyulmasını sağladı, ona hoş bir dostluk gösterdi, ortağını teselli etti.

– Cesaretinizi yitirmeyin, dedi Cointet, yolunuza devam edin yine de! Ben iyi biriyimdir, sizi anlıyorum, yanınızdayım!

– Gerçekten de çok iyi insanlarla beraberiz, dedi David karısıyla yemek yerken. Büyük Cointet'nin böylesine cömert olacağı hiç aklıma gelmezdi!

Ve hain ortağıyla aralarında geçen konuşmayı anlattı.

Üç ay denemelerle geçti. David kâğıt fabrikasında yatıyor, çeşitli bileşimlerin hamur üstündeki etkilerini gözlüyordu. Başarısızlığını kimi kez paçavra ile kendi hammaddelerinin karışımında buluyor ve tamamen kendi hammaddeleriyle bir tekne hamur yapıyordu. Kimi kez de tamamen paçavradan oluşan bir tekne yapıştırmaya çalışıyordu. Ve eserine hayranlık uyandıracak bir sabırla devam ederek, zavallının artık güvensizlik duymadığı Büyük Cointet'nin gözü önünde, her tür zamkla karıştırılmış hammaddeler serisini tüketinceye kadar bir homojen maddeden diğerine geçti. 1823 yılının ilk altı ayı içinde David Séchard, Kolb'la birlikte kâğıt fabrikasında yaşadı; yiyeceğine, giyeceğine ve görünüşüne aldırmamaya yaşamak denirse. Güçlüklerle öyle umutsuzca savaştı ki, Cointet'lerden başkası için bu yüce bir görüntü olurdu, çünkü bu cesur savaşçının aklında hiçbir çıkar düşüncesi yoktu. Bir an geldi, zaferden başka bir şey istemez oldu. İnsan tarafından kendisine uygun ürünler haline getirilen, bu yolla doğanın bir bakıma gizli direnişlerinin dize getirildiği maddelerin bu çok garip sonuçlarını mükemmel bir dikkatle şaşırarak izliyordu; aynı

zamanda da bu tür ürünlere ancak eşyanın sonraki ilişkilerine, yani maddelerin ikinci niteliği adını verdiği şeylere boyun eğerek ulaşılabileceğini gözlemliyordu. Sonunda, ağustos ayına doğru, teknede yapıştırılmış, o tarihlerde sanayinin ürettiği ve matbaalarda müsvedde kâğıdı olarak kullanılan kâğıda tamamen benzeyen bir kâğıt elde etmeyi başardı, ama yapışması her defasında tam olmayan bu kâğıdın *türleri* her zaman eş çıkmıyordu. 1823 yılında kâğıtçılığın durumu düşünüldüğünde bu denli iyi olan bu sonuç on bin franga mal olmuştu ve David sorunun son güçlüklerini de çözmeyi umuyordu. Ama o sırada Angoulême'de ve Houmeau'da tuhaf söylentiler dolaşmaya başladı: David Séchard, Cointet Kardeşler'i iflasa götürüyordu. Dediklerine göre, denemelerle otuz bin frangı yiyip bitirdikten sonra çok kötü kâğıt elde etmişti. Korkuya kapılan diğer üreticiler eski yöntemlerinden şaşmıyordu ve Cointet'leri kıskandıkları için bu hırslı şirketin yakında iflas edeceği söylentisini yayıyorlardı. Büyük Cointet ise sürekli kâğıt üretecek makineler getirtiyor ve bunların David Séchard'ın denemeleri için gerekli olduğu izlenimini uyandırıyordu. Ama Cizvit, David'i teknede yapıştırma işinden başka bir işle uğraşmamaya yönlendirirken aynı zamanda hamuruna onun gösterdiği hammaddeleri karıştırıyor ve Métivier'ye binlerce top gazete kâğıdı gönderiyordu.

Eylül ayında Büyük Cointet, David Séchard'ı bir kenara çekti ve onun mutlaka başarıyı sağlayacak bir deneme daha düşündüğünü öğrenince onu bu işten vazgeçirdi.

– Sevgili David, Marsac'a gidip karınızı görün ve dinlenin, iflasa sürüklenmeyi istemiyoruz biz, dedi dostça. Sizin büyük bir zafer gözüyle baktığınız şey henüz sadece başlangıç. Artık yeni denemelere girişmeden önce bekleyeceğiz. Adil olun! Sonuçlara bakın. Biz sadece kâğıtçı değiliz, aynı zamanda matbaacıyız, bankeriz ve sizin bizi iflasa sürüklediğiniz söyleniyor...

David Séchard iyi niyetini ileri sürerek karşı çıkmak için yüce bir saflıkla bir hareket yaptı.

– Charente Irmağı'na dökülmüş elli bin frank bizi iflas ettirmez gerçi, dedi Büyük Cointet, David'in bu hareketine karşılık olarak, ama hakkımızda dönen dedikodular yüzünden her şeyin yükünü çekmek zorunda kalmak istemiyoruz, işlemleri durdurmak zorundayız. İşte sözleşmemizin süresi doluyor, iki tarafın da bu konuyu düşünmesi gerek.

"Hakkı var," dedi içinden, büyük ölçekli denemelerine daldığından fabrikanın işlemesine hiç dikkat etmeyen David.

David altı aydan beri her cumartesi akşamı Ève'i görmeye gelip salı sabahı ayrıldığı Marsac'a döndü. Ève Yaşlı Séchard'ın yerinde öğütlerine uyarak, tam kayınbabasının bağlarının önünde, üç dönümlük bahçesi ve yaşlı adamın bağına doğru girinti yapan küçük bir bağı olan Verberie adlı bir mülkü satın almıştı. Annesi ve Marion ile çok tutumlu bir hayat sürüyordu, çünkü Marsac'ın en güzel evi olan bu sevimli yer için ödenmesi gereken daha beş bin frank borcu vardı. Avlu ile bahçe arasında bulunan ev beyaz süngertaşından yapılmış, üzeri arduvazla örtülmüş ve süngertaşını işlemek kolay olduğundan ucuza çıkan kabartmalarla süslenmişti. Angoulême'den gelme güzel eşya, henüz hiç kimsenin en küçük bir lüks görmediği bu köyde Angoulême'de olduğundan daha güzel duruyordu. Bahçeye bakan cephenin ön kısmında eski ev sahibinin, Mösyö Marron'un elinde ölmüş yaşlı bir generalin diktiği bir dizi nar ağacı, portakal ağacı ve nadir bitkiler bulunuyordu. David'in bir portakal ağacı altında, babasının önünde karısı ve Lucien'le oynadığı sırada, bizzat Mansle icra memuru bir mahkeme celbi getirdi; Cointet Kardeşler ortaklık sözleşmesinin hükümleri gereğince taleplerini dile getirecekleri bir hakem kurulu oluşturulmasını istiyordu. Cointet Kardeşler altı bin frangın iade edilmesini, patentin mülkiyetini ve onlar tarafından hiçbir so-

nuç alınmaksızın yapılan fazladan masraflara karşılık olarak işletmesinin gelecekteki payını talep ediyorlardı.

– Söylendiğine göre, dedi bağcı oğluna, onları iflas ettiriyormuşsun! İşte! Hoşuma giden tek iyi işin bu oldu.

Ertesi gün Ève ile David, sabahın dokuzunda dulun savunucusu, öksüzün vasisi sıfatını alan ve onlara tavsiye verebilecek tek kişinin, Mösyö Petit-Claud'nun bekleme odasındaydılar. Savcı, eski müşterilerini çok iyi karşıladı, Mösyö ve Madam Séchard'ın kendisiyle kahvaltı etme zevkini kesinlikle bağışlamalarını istedi.

– Demek Cointet'ler altı bin frank istiyor! dedi gülümseyerek. Verberie borcundan ne kadar kaldı?

– Beş bin frank mösyö ama iki bini var bende, dedi Ève.

– Siz iki bininizi saklayın, dedi Petit-Claud. Bakalım, beş bin! Oraya iyice yerleşmek için daha on bin franga ihtiyacınız var. Eh! Öyleyse iki saat sonra Cointet'ler size on beş bin frank getirecek...

Ève şaşkınlık belirten bir hareket yaptı.

– ... dostça feshedeceğiniz ortaklık sözleşmesinin bütün kazancından vazgeçmenize karşılık, diye tamamladı cümlesini savcı. Bu işinize gelir mi?

– Bu bizim açımızdan yasal bir iş olur mu? diye sordu Ève.

– Tamamen uygundur, dedi savcı gülümseyerek. Cointet'ler size yeterince acı çektirdi, onların iddialarına bir son verdirmek istiyorum artık. Dinleyin, bugün savcıyım ve size gerçeği söylemek zorundayım. Pekâlâ! Cointet'ler şu anda sizinle oynuyor ama siz onların elindesiniz. Savaşı kabullenerek size açtıkları davayı kazanabilirsiniz. Daha on yıl mahkemelerde dolaşmak ister misiniz? Bilirkişi incelemeleri ve hakem kararlarının arkası kesilmeyecek ve en çelişkili fikirlerin kucağına düşeceksiniz... Ayrıca, diye ekledi gülümseyerek, burada sizi savunacak avukat göremiyorum, yerime gelen kişi

bu imkânlardan yoksun. İşte, kötü bir antlaşma iyi bir davaya yeğdir.

– Bize huzur getirecek her tür antlaşma kabulümdür, dedi David.

– Paul! diye hizmetlisine seslendi Petit-Claud. Gidin, yerime bakan Mösyö Ségaud'yu bulun!

Sonra eski müşterilerine döndü ve,

– Biz yemeğimizi yerken o da gidip Cointet'leri görür, dedi. Birkaç saat sonra, zarara uğramış bir şekilde ama huzur içinde Marsac'a dönersiniz. On bin frank ile beş yüz franklık daha gelir sağlarsınız ve güzel küçük mülkünüzde mutlu yaşarsınız!

Petit-Claud'nun söylediği gibi, iki saat sonra üstat Ségaud, Cointet'ler tarafından imzalanmış, usulünce hazırlanmış sözleşmelerle ve on beş tane bin franklık banknotla döndü.

– Sana çok şey borçluyuz, dedi Séchard, Petit-Claud'ya.

– Ama ben de size çok zarar ettirdim, dedi Petit-Claud eski müşterilerini şaşırtarak. Tekrar söyleyeyim, size çok zarar ettirdim. Zamanla bunu siz de anlayacaksınız; ama sizi tanırım ben, belki de çok geç sahip olacağınız bir servettense zarara uğramayı tercih edersiniz.

– Biz çıkar peşinde değiliz, dedi Madam Ève, bize mutluluk imkânlarımızı sağladığınız için teşekkür ederiz. Size her zaman minnettar kalacağız.

– Aman Tanrım! dedi Petit-Claud. Bana hayır duası etmeyin, vicdan azabı çektiriyorsunuz, ama öyle sanıyorum ki bugün her şeyi onarmış oldum. Eğer savcı olabildimse bu sizin sayenizde ve birinin minnettar olması gerekiyorsa o benim... Güle güle.

Zamanla Alsace'lı, Baba Séchard hakkındaki fikrini değiştirdi, öte yandan yaşlı adam da Alsace'lıyı okuma yazma konusunda hiçbir fikri olmayışı ve kolay sarhoş oluşu nedeniyle kendisine benzeterek ona sevgi duymaya başladı. Eski Ayı eski

süvariye bağı yönetmesini ve ürünleri satmasını öğretti ve onu çocuklarının yanında aklı başında bir adam kalması umuduyla yetiştirdi, çünkü son günlerinde malları hakkındaki korkuları giderek büyümüş ve çocukça bir hal almıştı. Değirmenci Courtois'ya içini döküyordu.

– Göreceksiniz, diyordu, ben deliğe girdiğimde çocuklarımla işler nasıl altüst olacak. Ah, Tanrım! Gelecekleri beni titretiyor.

1829 yılının Mart ayında Yaşlı Séchard öldü, ardında yaklaşık iki yüz bin frank değerinde mülk bıraktı ve bunlar Verberie ile birleşince iki yıldan beri Kolb tarafından çok iyi yönetilen mükemmel bir malikâne haline geldi. David ile karısı, babalarının evinde yüz bin altın ekü buldular. Ama halkın dedikodusu, her zaman olduğu gibi, Yaşlı Séchard'ın hazinesini öyle şişirmişti ki bütün Charente bölgesinde servetinin bir milyon olduğu sanılıyordu. Ève ile David bu mirasa kendi küçük servetlerini de ekleyince yaklaşık otuz bin franklık bir gelir sahibi oldular; nakit paralarını yatırmak için bir süre beklediler ve Temmuz Devrimi'nde devlet tahviline çevirdiler. İşte ancak o zaman Charente bölgesi ve David Büyük Cointet'nin serveti konusunda fikir sahibi olabildi. Birkaç milyonluk servet sahibi olan, milletvekili seçilen Büyük Cointet Fransa akiller meclisi üyesi oldu; bir dahaki kabinede ticaret bakanı olacağı bile söyleniyor. 1842'de hanedanın en etkili devlet adamlarından birinin, Paris milletvekili ve Paris'te bir bölgenin belediye başkanı olan Mösyö Anselme Popinot'nun kızı Matmazel Popinot'yla evlendi.

David Séchard'ın icadı Fransız kâğıt üretimine koca bir bedene giren besin gibi karıştı. Fransa paçavradan başka hammaddelerin katılması sayesinde Avrupa'nın bütün ülkelerinden daha ucuza kâğıt yapabiliyor artık. Ama Hollanda kâğıdı David'in öngördüğü gibi artık yok. Hiç kuşkusuz er geç bir

kraliyet kâğıt fabrikası kurulması gerekecektir, tıpkı günümüze kadar burjuva vandalların indirmek istedikleri darbelerden korunmayı bilen Gobelins halıları, Sèvres porselenleri, Savonnerie kilimleri ve Kraliyet matbaası gibi.

Karısı tarafından sevilen, iki oğul ve bir kız babası David Séchard eski girişimlerinden hiç söz etmeme kibarlığını gösterdi, Ève ise onu mucitlerin, kendi Sina Dağı çalılıklarının ateşiyle yanan bu Musa'ların korkunç uğraşından kurtaracak beceriye sahipti. David boş zamanlarını geçirmek için edebiyatla uğraşıyor, ama malından gelir elde eden mülk sahibi olarak mutlu ve tembel bir hayat sürüyor. Dönmemek üzere üne veda ettikten sonra büyük bir cesaret gösterip hayalciler ve koleksiyoncular safına geçti; kendini böcekbilime verdi ve bilimin ancak son hallerini bilebildiği böceklerin günümüze kadar gizli kalmış değişimleri üzerine araştırmalar yapıyor.

Petit-Claud'nun başsavcı olarak başarılarını herkes duydu, ünlü Vinet de Provins'e rakip çıktı. Poitiers kraliyet mahkemesinin birinci başkanı olma hevesinde.

Siyasal suçlar yüzünden sık sık mahkûm olan Cérizet kendinden çok söz ettirdi. Liberal partinin yitirilmiş çocuklarının en korkusuzu olarak ona Cesur Cérizet adını taktılar. Petit-Claud'nun yerine geçen avukat tarafından Angoulême'deki matbaasını satmak zorunda bırakılınca taşra sahnesinde oyunculuk yeteneğiyle parlayabileceği yeni bir hayat aradı. Genç bir başrol oyuncusu onu, aşk karşısında kullanılabilecek bilimin kaynaklarını aramak zorunda bıraktı ve Cérizet de orada liberal partinin kendisine gösterdiği ilgiden yararlanmaya kalktı.

Lucien'e gelince, onun Paris'e dönüşü *Paris Hayatından Sahneler* kitabının konusunu oluşturur.

1835-1843

BALZAC'IN ÖNSÖZLERİ

BİRİNCİ KİTABIN ÖNSÖZÜ

Yazar 1833 Aralık ayından 1836 Aralık ayına kadar üç yılda, *XIX. Yüzyıl Hayat Tarzlarına Dair İncelemeler*'in ilk üç dizisini oluşturan on iki cildi yayımlamış olacak. Bu ilk basımı bitirirken yazar, yeniden basılan eserler ile hiç basılmamış olanların eşdeğer bir çalışmayı gerektirmiş olduğunu söylerse affedin onu, çünkü yeniden basılanların birçok bölümü yeniden yazıldı, bazı bölümlerin konuları ve üslupları da yenilendi. Diğer üç dizi, yani *Siyasal Hayattan Sahneler*, *Askeri Hayattan Sahneler* ve *Kır Hayatından Sahneler* muhtemelen bu kadar uzun bir süreyi gerektirmeyecek; böylece bu dizilerle ilgilenenler kısa süre sonra bütün boyutlarını görecek ve sadece çerçevenin ortaya çıkmasıyla bile içerdiği muazzam ayrıntıları anlayacaklar.

Yazarın, eserindeki genel düşünceye yeniden dönmesinin nedeni eserin sunuluş biçiminin ve hiç de hak etmediği eleştirilerin onu buna zorlamasıdır.

Toplumsal durum insanları kendi ihtiyaçlarına öyle uydurur ve onları öylesine değiştirir ki bir yerin insanı başka yerlerinkine kesinlikle benzemez; toplum ne kadar çok *canlı türü* yaratmışsa o kadar da *meslek* yaratmıştır; nihayet toplumsal insanlık, zoolojideki kadar çeşitliliğe sahiptir; işte bu ilkeler-

den hareket eden bir yazar bütün yönleriyle gözlenecek, bütün evreleriyle kavranacak toplumun bütünsel bir betimlemesine giriştiğinde böylesine cesur birine biraz dikkat ve biraz sabır göstermek gerekmez mi? Tek bir konuya bağlı bilimsel incelemeler yazılırken işin büyüklüğüne uygun bir zaman tanınıyorsa o yazara da biraz müddet verilemez mi? Her yeni adımda yeni eserin yapıya koyulan bir taş olduğunu ve bütün taşların birbirini tutması ve bir gün büyük yapıyı oluşturması gerektiğini açıklamak zorunda kalmadan eseriyle uygun adım ilerleyemez mi? Nihayet, bütün yapı bu kadar muazzam olduğunda onu ayrıntılarıyla tanıtmada büyük faydalar yok mudur? Gerçekten de burada her roman büyük toplum romanının bir bölümüdür sadece. Her hikâyedeki kişiler bizzat toplumdan başka bağlamı olmayan bir küre içinde hareket eder. *Goriot Baba*'da Mösyö de Rastignac gibi kişilerden birinin hikâyesi yarıda kalıyorsa bunun nedeni, onunla *Profil de marquise*'de (Markiz Görünüşü), *L'Interdiction*'da (Yasak), *La Haute Banque*'ta (Büyük Banka) ve nihayet *Tılsımlı Deri*'de yeniden karşılaşacak olmanızdır; kendi çağında sahip olduğu konuma göre hareket eder ve yüksek değerdeki insanların gerçekte içinde bulundukları bütün olaylara temas eder. Bu gözlem toplumun uzun tarihinde yer alan neredeyse bütün kişiler için geçerlidir: Bir çağın önde gelen kişileri sanıldığı kadar kalabalık değildir. En betimlemeli bölümleri açısından ilk bakışta yirmi beş ciltten oluşacak bu eserde binden aşağı kişi olmayacak, bu bakımdan eser gerçeğe sadık kalacak.

Böylece yazar, yayımlanma biçimi yüzünden ilk başta bütünüyle tanımlanabilmesi olanaksız olduğu için, eserin nerede duracağını bilmesinin zor olduğunu açık yüreklilikle itiraf ediyor. Bu gözlem, bu cildi sadece bir giriş olan *Sönmüş Hayaller*'in başında zorunludur. İlk baştaki plan uzun değildi ama yazma aşamasında her şey değişti; cildin sayfa sayısı kesinlikle değiş-

tirilemezdi ve kitap ticareti beklemeye gelmezdi, bu nedenle eser konusunda koyulan sınırlara uyulması gerekti. Öncesinde taşra hayatı ile Paris hayatı arasında bir karşılaştırma söz konusuydu sadece; taşrada insanların karşılaştırma yeteneği eksikliği yüzünden birbirleri hakkında sahip oldukları yanlış fikirlere saldırmıştı; bu yanılgılar taşra insanları kendi ortamlarına o denli alışkın olmasaydı, başka hiçbir yerde mutlu olamamak gibi bir talihe sahip olmasalardı ve özellikle de Paris'i seviyor olsalardı gerçek felaketlere yol açabilirdi. Yazar kendi hesabına, bu taşralıların epey aptal bir kadını zeki biri gibi ve çirkin birini hayranlık verici bir kadın olarak tanıtmalarını sağlayan iyi niyete çok zaman hayran kalmıştır... Ama bir ailenin iç dünyasını ve sefil bir taşra matbaasının ne hale geldiğini hoşgörüyle çizerken, bu tablonun betimlenmesine sahip olduğu bütün genişliği kazandırırken alanın yazar istemese de kendiliğinden genişlediği doğrudur. Doğanın sureti çıkarılırken iyi niyetle yapılan hatalar vardır: Bir kent keşfedildiğinde ilk anda çoğunlukla gerçek boyutları fark edilmez; bazı yollar önce ara sokak gibi görünür, küçük görünen vadi birden büyür, göze aşılması kolay görünen dağ bütün bir gün yürümeyi gerektirir. İşte böyle, *Sönmüş Hayaller*'deki hikâye, kendini büyük bir şair sanan biriyle onun safça inancını kullanan, onu Paris'in ortasına sefil ve kimsesiz bırakan bir kadınla ilgili değil yalnızca. Yazar, Paris ile taşra arasında var olan ilişkiler ve Paris'in o öldürücü çekiciliği sayesinde on dokuzuncu yüzyıldan bir genci yeni yüzüyle gördü; birden bu yüzyılın büyük yarasını düşündü, o kadar çok insanın kanına giren, o kadar fikri alaşağı eden ve taşra hayatındaki mütevazı inançlarda o kadar korkunç tepkilere neden olan gazeteciliği düşündü. Özellikle de bu çağın öldürücü yanılgılarını düşündü: bazı deha kırıntılarına sahip çocukları konusunda, bunlara anlam verecek bir iradeye, eksikliklerini telafi edecek ilkelere sahip olmaksızın

hayallere kapılan ailelerin yanılgıları. Böylece tablo genişledi. Bireysel hayatın bir yönü yerine, bu yüzyılın en ilginç yönlerinden biri, imparatorluğun yıprandığı gibi yıpranmak üzere olan bir yönü söz konusu; bu nedenle henüz yaşamakta olanı, bizzat ressamın gözü önünde bir cesede dönüşmeden önce, vakit kaybetmeden çizmek gerekir. Yazar bunun büyük ama çok zor bir görev olduğunu düşünüyor. Gazeteciliğin gizli dünyasının örtüsünü açarak birçok kişinin yüzünün kızarmasına yol açacak, ama belki de, fazlaca umut vaat eden ve sonu kötü biten birçok edebiyatçının hayatında açıklanmadan kalmış pek çok şeyi aydınlığa kavuşturacak. Ayrıca bazı vasat kişilerin elde ettiği utanç verici başarılar da onlara sahip çıkanların ve belki de insan doğasının hesabına yazılacak. Peki yazar, tablosunu ne zaman tamamlayabilecek? Bunu bilmiyor ama tamamlayacak. Gerek *Louis Lambert*, gerek *Lanetli Çocuk*, gerekse *Bilinmeyen Başyapıt* konusunda bu zorluk birçok kez karşısına çıkmıştı ve yazar sabır konusunda hiçbir kusur işlemedi, ama bu ayrıntıları, açıkça söylemek gerekirse, tamamen kayıtsızlıkla karşılayan okurun sabrı eksik kaldı. Okur ondan kitap bekliyor ama kitapların nasıl üretildiğini umursamıyor bile.

Paris, 15 Ocak 1837

İKİNCİ KİTABIN ÖNSÖZÜ

Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam, *Hayata Dair İncelemeler* başlığını oluşturan romanların belki de en uzun sahnesi olan *Sönmüş Hayaller*'in devamı. Yazar bir kez daha tablonun tamamlanmamış olduğunu bildirmekten rahatsızlık duyuyor. *Sönmüş Hayaller*'in bir üçüncü bölümü daha olacak. Kahramanın yola çıkışı, Paris'te kaldığı günler bir bakıma bir üçlemenin ilk iki gününü oluşturuyor; kahramanın taşraya dönüşü üçüncü

günü oluşturacak. Bu son bölümün başlığı *Mucidin Acıları* olacak ve bu dramın kişilerinin uyandırdığı ilginin kaybolmamasını sağlayacak sürede yayımlanacak. Sonuç bölümünde belli başlı roman kişileri, eski tiyatroda kullanılan klasik sonda olduğu gibi, hayallerini yitirmiş halde buluşacak ve böylece üç bölümün ortak başlığı anlam kazanacak.

Yazar *Sönmüş Hayaller*'in başındaki notta verdiği sözleri tuttu mu acaba? Buna siz karar verin. Gazeteciler tıpkı diğer meslekler gibi komedinin mahkemesine çıkmaktan kurtulamayacaktı zaten. Onlara belki de kalemi pek yergili olmayan bir yazar değil, Aristophanes'in bazı hikâyeleri yakışırdı; ama edebiyatçılarda öyle büyük bir korku yaratıyorlar ki ne tiyatro, ne antik şiir, ne roman ne de komik şiir onları *castigat ridendo mores*, "ahlak gülerek iyileşir" diyen mahkemeye sürüklemeyi başarabilmiştir. Mösyö Eugène Scribe bir tablodan çok bir portreye benzeyen kısa tiyatro oyunu *Charlatanisme*'de (Şarlatanlık) bunu bir kez denemişti. Bu zekice denemenin verdiği zevk yazara daha geniş bir tablo fikrini vermişti. Bir başka defasında Mösyö de Latouche edebiyat dünyası sorununu ele almış, ama gazetecilikten çok bir sistemin yararına oluşturulmuş ve süresi de seferber olmuş yeteneklerin kararmasıyla sınırlı kalacak birliklerden birine saldırmıştı: İşbirliği yapmış olanlar bir kez ünlü olduktan sonra aralarında artık anlaşamazdı. Savaş sırasında hizaya giren bu Pegasus'lar ünün silahlığında çarpıştı. O zeki insan zaten sadece bir tek yergi şiiri yazdı, buna karşın bu şiir yeterliydi; varlığını hep sürdürecek bir sözcük kazandırdı dile: beş perdelik bir komedinin başlığı olmuş *yoldaşlık* sözcüğü. Böylelikle yazar öylesine cesurca bir eyleme girişti ki bu iş herkesi korkuttu. Herkesin yeni konular aradığı bir zamanda, nasıl oluyor da hiçbir kalem çağımızın en özgün dünyası olan, korkunç derecede gülünç basın dünyası konusunda yazmaya cesaret edemiyor? Bununla birlikte yazar,

eğer muhteşem bir kitabın muhteşem önsözünü unutmuş olsaydı adaletsizlik yapmış olurdu. Mösyö Théophile Gautier'nin elinde kırbacı, mahmuzları, ünlü adalet tahtındaki XIV. Louis gibi çizmeleriyle gazeteciliğin tam kalbine girdiği eser olan *Mademoiselle de Maupin*'dir bu. Komik bir damardan gelen bu eser, daha doğrusunu söylemek gerekirse bu cesaret belgesi, bu işin tehlikeli olduğunu kanıtlamıştır. Çağımızın en sanatsal, en canlı, en iç gıcıklayıcı, en sağlam kompozisyonlarından biri olan, kitaplarımızın geneline göre aksi bir duruş sergileyen bu capcanlı kitap acaba hak ettiği başarıyı elde etti mi? Bu kitaptan yeterince söz edildi mi? Kitabı kırbaçlayan az sayıdaki makaleden biri, genç ve cüretkâr yazardan çok gazetede kitapları geri çeviren kitapçının aşırı tutumluluğunu konu alıyordu. Halk, edebiyatın ticarete dökülürken hangi tür kötülüklerle karşılaştığını bilmez. Bu sahnenin konusunun alındığı çağdan beri yazarın resmetmek istediği acılar ağırlaştı. Eskiden gazeteler kitapçıdan ayni olarak ödeme alırdı, ondan belli sayıda kitap isterdi; bu sayı gazete sayfasının sayısına göre, makale ödemelerinden ayrı olarak *yüzden* aşağı düşmezdi; kitapçı bu makaleler yayımlansın diye peşlerinden koşar, çoğunlukla da yayımlandığını göremezdi; ayrıca bu kitap sayısı gazetelerin toplam sayısı yüzünden arttığı için önemli bir yekun tutardı. Bugün bu çift ödeme, neredeyse kitabın basım maliyeti kadar tutan ve Belçikalıların sahte üretimlerine yarayan kitap ilanlarının el yakan fiyatları yüzünden arttı. Oysa bazı eleştirmenlerin mali alışkanlıklarında hiçbir şey değişmediği için, taraflı ya da kindar olabilecek ama ilgisiz kalan iki ya da üç kişi olabilir; bu nedenle aslında gazeteler yazarlar için, Belçika'nın onların zararına gerçekleştirdiği bitmek bilmez hırsızlıktan daha az yıkıcı değildir. Yüce zihinlerin, öfkeye kapılmış çok sayıda kişinin Mösyö Théophile Gautier'nin önsözünü alkışladığını mı sanıyorsunuz? İnsanlar bu şairin derin yozlaşmayı,

bozulmadan ve iktidarın ahlaksızlığından şikâyet eden şakşakçıların ahlaksızlığını resmetmekte kullandığı gülünç şiiri onurlandırdı mı, kutladı mı? Onurlu insanların ılımlı tavırlarından daha korkunç ne olabilir; kendi yaralarıyla kendileri ilgilenip hekimlere düşman gibi bakıyorlar! İnsanlar bu nefis arabesk desenleri tehlikeli görüyor, oysa bu kitap Gérard'ın *Léda*'sını, Girodet'nin, aslında şiir kitabı neyse resimde de onu ifade eden *Bacchante*'ını gözler önüne sermekten çekinmiyor.

Gazetecilik dünyası bir kitaptan ve bir önsözden daha fazlasını gerektirecek uçsuz bucaksız konulardan birini oluşturuyor. Burada yazar günümüzde epey ilerlemiş bulunan hastalıkların başlangıcını resmetti. Gazetecilik 1821 yılında 1839'la karşılaştırıldığında henüz masum bir kılık içindeydi. Ama yazar yarayı bütün genişliğiyle anlatamamış olsa da bunu en azından korkmadan yapabilmiştir. Konumundan ileri gelen fırsatları kullanmıştır. Yazar gazeteciliğe asla bir şey borçlu olmayan az sayıdaki kişiler sınıfına giriyor: Gazetecilikten hiçbir şey istemedi, bu vebalı bastona dayanmadan yol aldı; ayrıcalıklarından biri de bu ikiyüzlü zorbayı küçümsemek oldu; hiçbir yazarın hiçbir yazısını kötülememiş olmanın, ölümsüz yazarları gereksiz reklamların içine gömüp mezarını da şimdiki dönemde altı hafta bile yaşayamayacak bir kitaba kaide yapmamış olmanın ayrıcalığına sahip oldu. Ayrıca çok pahalıya mal olmuş bir hakka da sahiptir: belki de ülkeyi yiyip bitirecek olan bu kanserle yüzleşme hakkı. Bununla ilgili olarak birçokları yazarın ilgi çekmek için acı içindeymiş gibi göründüğünü, aslında ona göre havanın hoş olduğunu söyleyeceklerdir muhtemelen. Buyurun bakalım! Daha düne kadar bu konuda iftira ve kara çalma o dereceydi ki, çağdaş edebiyata yararlı olacak bir harekete, Belçika'ya karşı çıkan Fransız kitapçılarının çabasına saldıran bir makalenin etkisiyle polis küçük bir gazeteye karşı yasaların en sertini uyguluyordu. Hukukçular

basının zayıf noktasının ne olduğunu anladı. Kitapçı herhangi bir gazetede hiçbir övgüsü yer almayan *Köy Hekimi*'nin hepsi de farklı harflerle ve farklı matbaada basılmış dört ayrı baskısının olduğunu kanıtladı; ayrıca yazar *Eugénie Grandet*'nin, eleştirmenlerin diğer kitaplara abartılı övgüler yazarak boğmaya çalıştıkları eserlerinin ikinci baskısını da bekliyor. Gazete yazar hakkında söylemediğini bırakmadı. Yazar epeyce bilinen bir davada yazarların kendilerinden olan birine çektirebilecekleri acıları yaşadı; kimliğini, kişiliğini, iyi ya da kötü kaderini, âdetlerini ve sözümona gülünçlüklerini dile getirerek saldırıp da başarısız olduktan sonra başka ne gibi yaralar açabilirlerdi ki? Bununla birlikte bu eserin yazılmasında yazara hırsın, öç alma isteğinin ya da kötü bir düşüncenin kaynaklık ettiği düşünülmesin. Yazarın portreler çizmeye hakkı vardı ama genel konularla yetindi. Zaten gazetecilik çağımızdaki yaşama alışkanlıkları üzerinde o kadar büyük bir rol oynamaktadır ki, Fransa'da oynanan büyük dramın bu sahnesini göz ardı etmiş olsaydı daha sonradan korkaklıkla damgalanırdı. Birçok okur için bu tablo çok dolu görünebilir; şurası bilinsin, her şey umut kırıcı bir gerçeklik içeriyor, bununla birlikte kapsamı konunun doğasıyla sınırlanan bu kitapta her şey yumuşatılarak verildi. Burada sadece gazetenin genç ve şair ruhlular üzerindeki yıkıcı etkisi, yeni başlayanları bekleyen ve maddi durumdan çok manevi durumla ilgili zorluklar anlatılmaktadır. Gazeteler sadece çok sayıda genci ve yetenekliyi öldürmekle kalmıyor, ayrıca ölüleri de en derin yerlere gömüyor, mezarlarına asla çiçek bırakmıyor, sadece ölen aboneleri için gözyaşı döküyor. Yine söyleyelim! Konu tıpkı çağın kendisi gibi çok geniş. Lesage'ın Turcaret'si, Molière'in Philinte'i ve Tartuffe'ü, Beaumarchais'nin Figaro'su ve eski tiyatronun Scapin'i, bütün bu kişiler egemenin taht hariç her yerde olduğu, herkesin kendi hesabına davrandığı, kendini belli bir çevrenin merkezi ya da

karanlık bir köşenin kralı haline getirmek istediği bu yüzyılımızın büyüklüğüyle daha da büyüyebilirdi. İhanetle semirmiş, sarhoş beyinlerle beslenmiş, sakatlıklarına karşı nankör, korkunç alaylarla neden oldukları acıların sorumlusu, çamurdan surlarının ardında her tür saldırıdan korunan ve ağzı yeterli sayıda köpek dişiyle bezenmiş, havlamalarının gürültüsü de ondan aşağı kalmayan şu ya da bu vahşi köpeğe bir parça kemik atmaya hazır bu vasat insanların resmi ne de güzel olurdu! Yazar birçok ayrıntıyı göz ardı etmek, birçok roman kişisinden vazgeçmek zorunda kaldı; yoksa eser sınırlarından taşardı ve zaten konumu gereği tanınmış kişilerden uzak durması gerekiyordu. Ama bu kitap taşranın bir ucunda, sevgi dolu bir ailenin içinde yaşayan genç bir şairin, güzel bir ruhun mürekkep hokkalarıyla savaşan, doğmamış eserlerini birbirlerinin kafalarına çalan ve birbirlerinin en zarif çiçeklerini tırpanlayan Parisli lanetlilerin sayısını artırmaya engel olabilirse iyi bir iş yapmış sayılır. Kitapların doğdukları, yaşadıkları ve alışkanlıkları belki de bilmem hangi eski Yunana ilk gazete makalesi için konu olmuş Hypanis haşereleri gibi öldükleri günümüzde bir kitap için çok şey değil midir bu? Yazar bu eserin mutlu kişiler için bazı hayaller içerip içermediğini bilmiyor: Gençliğin karşısında yine gençlik var; taşralı yeteneğin karşısında, tekdüzeliği hayal gücüne sahip her insanın aklına Paris hayatının tehlikelerini getiren taşra hayatı var. Askerler için savaş neyse onlar için Paris odur, herkes sabah uyanınca önceki gün ölmemiş olduğuna şükreder, ölüler ancak ertesi gün sayılır. Lucien'ler pis dumanlar çıkan bir madende yasaklamalara karşın pipolarını yakan tütün içiciler gibidir. Uçurumların çekiciliği vardır. Burada hiç olmazsa bağlılığın ve doğruluğun soylu ve saf bir üne sahip olabilmek için yetenekten daha önemli olduğunu öğreniriz.

Paris, Nisan 1839

ÜÇÜNCÜ KİTABIN ÖNSÖZÜ

Elinizde bulunan eser *Sönmüş Hayaller*'in üçüncü bölümünü oluşturuyor: Birincisi bu başlıkla çıktı, ikincisinin adı *Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam*'dı, bu son bölüm taşra hayatının ve Paris hayatının birbiriyle zıtlaştığı bu epey uzun eseri tamamlıyor; böylece bu kitap *Taşra Hayatından Sahneler*'in son sahnesi oluyor.

Taşrayı Paris'e bağlayan sürekli hareketin üç nedeni var: soylunun hırsı, zenginleşmiş tüccarın hırsı, şairin hırsı. Akıl, para ve büyük ün kendilerine özgü küreye yerleşmeye gelirler. *La Cabinet des Antiques* (Antika Dükkânı) ve *Sönmüş Hayaller* genç soylu ile genç şairin hırsının tarihini sunuyor. Geriye taşrasını beğenmeyen, ilk zamanlarını bilen tanıkların ortasında kalmak istemeyen ve Paris'te tanınmış biri olmayı arzulayan zengin burjuvanın hikâyesi kalıyor.

Siyasal harekete, vekilin hırsına gelince, bu da neredeyse tamamlanmış olan *Siyasal Hayattan Sahneler*'e ait bir sahnedir; başlığı da *Vekil Paris'te*'dir.

Taşrada burjuvanın resmi kendi evinde kısaca çizildikten sonra *Taşra Hayatından Sahneler*'de çok eksik kalmayacak ve daha şimdiden doldurulması gereken boşlukları belirlemek kolay görünüyor. Öncelikle sınırdaki bir karargâh hayatının, sonra bir liman kentinin; tiyatronun bir düzensizlik sebebi olduğu ve Parisli kadın ve erkek oyuncuların hasat için geldikleri bir yerin tablosu. Nihayet yenilikçi Parislilerin iyilikçi planlarla gelip yerleştiklerinde yarattıkları etkileri göstermeden taşra tamamlanmış olmaz.

Bu dört ya da beş sahne sadece ayrıntı, ama unutulmuş bazı tipik figürleri resmetmeyi sağlayacak.

Bu uzun süreli girişim olmazsa önceden yapılmış çalışmalar tehlikeye düşebilir. Yazar toplumu tamamıyla kopyalamak

isterken ve onun resmini çıkarırken bir ayrıntıyı atlarsa başka ayrıntıları tercih etmiş olduğu için suçlanabilir. Bu nedenle kimi eleştirmenler şöyle söyleyebilir: Ahlaksız kişilere ya da rezil sahnelere karşı zaafınız var, çünkü bize şu ya da bu figürü anlatıyorsunuz ama şu ya da bu figürün iyilik dolu portresinin ruhta yaratacağı zıtlığı unutuyorsunuz.

Bu şikâyet artık *Sönmüş Hayaller* için geçerli değildir ve taşranın bir ucunda David Séchard ile karısının hayatı Paris hayat tarzıyla şiddetli bir zıtlık içindedir.

Yaklaşık altı cilt tutan bir eseri tamamlarken *David Séchard*'ın kendiyle ilgili her şeyin anlatıldığı ve bunların önceki eserlere bağlı olmasına karşın bunlardan önceki olayları bilmeyi gerektirmeyecek kadar ayrıldığını söylemek yararlı olacaktır.

Paris hayatındaki edebi hareketi *Sönmüş Hayaller*'in başındaki ve sonundaki iki taşra hayatı tablosu içine yerleştirmek için muazzam bir edebi çaba gerekti. Ama belki de burada toplumsal yarar güçlüdür, çünkü burada hayatta nasıl deneyim kazanıldığı görülür; taşra hayatı ile Paris hayatının buluşma noktasının, bu büyük öğrenimin gerçekleştiği yer olduğu görülür ya da en azından yazar öyle umuyor. Bütün eserin ilkeleri ve anlamı *Hayata Dair İncelemeler*'in en önemli romanı olan bu eserin tamamında ortaya çıkıyor. Bu nedenle ancak bu biçimiyle ve tıpkı sekizinci cildi oluşan *İnsanlık Komedyası* için olduğu gibi tamamı okunduğunda tam bir değerlendirmeye ulaşılabilir.

Sönmüş Hayaller'in ilk bölümü 1837 yılında yayımlandı, *Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam* 1839'da yayımlandı, son bölümse 1843'te çıkıyor. Bu uzun eseri tamamlamak için demiyorum ama konusunu oluşturmak ve olay kesitlerini bulmak için sekiz yılın gerekli olabileceğine az kişi inanır. Bugün yazarı uğraştıranlar arasında bazı kişilerce bu cilt tercih edilecektir, ama çıkardığı zorluklar şimdiden belirlenebilir.

Başarılı olan Rastignac karakteri ile mahvolan Lucien karakterinin üst üste binmesi, çağımızda hayati önemdeki bir olguyu büyük ölçekle anlatan bir resim oluşturuyor: başarıya götüren hırs, ölüme götüren hırs, gençlik hırsı, hayatın başındaki hırs.

Paris bütün taşralı gençlerin saldırmaya hazırlandığı büyülü bir kale gibi; bu yüzden hareket halindeki hayat tarzlarımızı içeren bu hikâyede Vikont de Portenduère (*Ursule Mirouet*), genç Kont d'Esgrignon ve Lucien gibi kişilikler Émile Blondet, Rastignac, Lousteau, D'Arthez, Bianchon gibi kişilerin zorunlu koşut karakterlerini oluşturuyor. Araçların, isteklerin, başarının karşılaştırılmasında gençliğin otuz yıllık trajik hikâyesi bulunuyor. Bu yüzden yazar ahlak sorunuyla ilgili olarak bir bütünden ziyade bir bölümün, bir gruptan ziyade bir figürün söz konusu olduğunu zaten sürekli yinelemişti.

David Séchard'da yazarın yeniden vurgulamayı ihmal ettiği derin bir melankoli var. Athanase Granson (*Evde Kalmış Kız*'da) kendini suya atıyor, kaderine razı olmuyor; David Séchard basit ve gururlu karaktere sahip bir kadın tarafından sevildiğinden umutlarının ve servetinin asasını başkasına devrederek taşranın sakin ve saf hayatını kabul ediyor. Onun bu vazgeçişinden on yıl sonra yazar açgözlü mutluluğu içinde pişmanlık duyduğunu göstermekte kararsız kaldı! Akıllı kişiler bu figürü düşüncelerinde tamamlayacaktır ve diğerleri de onun Ève Chardon'a karşı nankörlük yaptığını düşünecektir. *Taşra Hayatından Sahneler*'in bu iki figürü karşılaştırıldığında, aile lehine bir savunma bulunuyor. Aslında *Sönmüş Hayaller*'in genel anlamı da bu.

Ailenin koruyucu çatısını terk edip Paris'in uçsuz bucaksız arenasına kendini atabilecek kişiler sadece seçkin zihinliler, Herakles gücüne sahip olanlardır.

Her gün böyle aptalca suçlamalar yinelenmiyor olsaydı,

pek bilgili olmayan saygın ve erdemli burjuvalarca mahkemeye taşınmıyor ve ülkenin suratına çarpılmıyor olsaydı, yazar bu önsözü yazmaktan seve seve vazgeçerdi.

Burada muhalefetin gücü her zaman saldırıların şiddetine eşit olacaktır.

Fransa'nın yararlandığı dört yüz hukukçunun, edebiyatın onların üstünde olduğunu bilmesi gerekir. Terör dönemi, Napoléon, XIV. Louis, Tiberius, en zorba iktidarlar tıpkı en güçlü kurumlar gibi yüzyılının sesi olan yazarın önünde kaybolur gider. Bu olgunun adına Tacitus denir, Luther denir, Calvin denir, Voltaire denir, Jean-Jacques denir; onun adı Chateaubriand'dır, Benjamin Constant'dır, Staël'dir; onun adı bugün GAZETE'dir. Voltaire ve Ansiklopediciler tapınak şövalyelerini yeniden başlatan ve modern zamanların en büyük parazit gücü olan Cizvitleri alt etmişlerdi. Fransa'da on beş yetenekli insan bir araya gelse ve başlarında da Voltaire değerinde biri olsa, anayasal hükümet adı verilen ve temeline sürekli olarak vasatlığın yerleştirildiği o şaka kısa sürede biterdi.

Bu zamanların en büyük hatalarından biri basın konusundaki soruşturmadır. Zor da olsa bir gazeteyi kapatabilirsiniz ama asla bir yazara dokunamazsınız. Burada yazar sözcüğü kolektif anlamıyla alınmıştır (hataya düşülmesin). Eserleri mahkemeye verirsiniz, onlar yeniden doğar, yazar düşünceleriyle binlerce yayından yine taşar. Başka deyişle, bir hükümetin alabileceği iki tutum vardır: savaşı kabul etmek ya da onu imkânsız hale getirmek. Louis-Philippe'in yasası savaşı başlattı.

Bu birkaç söz, yüz meteliklik bir gelir karşılığında mahkeme kürsüsünün üstünden anlamadıkları kitapları yargılayan ve hukuk adamlığından çok daha eğlenceli olan akademisyenliğe geçiş yapan yargıçlar için yeterli olacaktır. Keyfimizin yerine gelmesi için dilleri tutulmasın yeter.

Bir gün Roma senatosu kalkan balığını hangi sosa yatırmak

gerektiği hakkında uzun uzun görüştü; unutmayalım ki vekiller meclisi de Haziran 1843 tarihinde *Les Mystères de Paris*'nin (Paris'in Sırları) *Journal des Débats* aboneleri için sağlıklı bir besin olup olmadığı sorusunu tartıştı.

Charles Quint bir kusur işlediğinde o zamanın Voltaire'i olan Arétin'e altın bir zincir gönderiyordu; bir gün Arétin bir zincir aldığında, "Böyle ağır bir kusur için epey hafif bir zincir," dedi. İki meclisin kurulmasıyla edebiyat çok şey kaybetti; fazla sayıda egemen var.

Burada, edebiyata verdiğini söylediği iki yüz bin frank konusunda edebiyatı itham eden saygıdeğer vekile yeniden söyleyelim: Edebiyat bunun tek meteliğine bile dokunmamıştır (onluk sistemin kabulünü güvence altına alan yasaya karşın bu henüz iptal edilmedi) ve eğer edebiyat buna dokunmuş olsaydı, eğer bunlar Auvergne dilinde söylevlerle beraber gelmek zorunda kalsaydı *teşvikleri* çok daha pahalı bulurdu. Biz de bu mütevazı serzenişleri çağdaş edebiyatın cüretli sansürünü vuracak kadar kapsamlı, basit bir gözlemle bitirelim. O vekil, tıpkı dört yüz meslektaşı gibi, Paris parlamentosunun bir kararnamesiyle cellat tarafından yakılan *Toplum Sözleşmesi*'nin ve *Émile*'in doğrudan ürünüdür.

Mart 1844

KRONOLOJİ

TARİH	YAZARIN HAYATI	EDEBİYATTA NE OLDU
1799	20 Mayıs'ta Tours'da doğdu. Dört yıl süreyle sütanneye yollandı.	Pierre Beaumarchais öldü.
1800	Kız kardeşi Laure doğdu.	Louis Hachette doğdu.
1801		Chateaubriand: *Atala*
1802	Öbür kız kardeşi Laurence doğdu.	Chateaubriand: *Le Génie du Christianisme* Madame de Staël: *Delphine* Victor Hugo doğdu. Alexandre Dumas doğdu.
1803		Nodier: *Le Peintre de Saltzbourg* Prosper Mérimée doğdu.
1804		Senancour: *Obermann.* George Sand doğdu.
1805		Chateaubriand: *René* Grainville: *Le Dernier Homme* Diderot'nun *Rameau'nun Yeğeni*, Goethe'nin Almanca çevirisiyle ilk kez yayımlandı.
1806		
1807-13	Vendôme'daki Collège des Oratoriens'de yatılı okudu. Bu okulda geçen dönem, 1832'te yazdığı *Louis Lambert* romanın esin kaynağı olacaktı.	
1807	Erkek kardeşi Henri doğdu.	Madame de Staël: *Corinne*
1808		Gérard de Nerval doğdu.
1809		Lamarcke: *Philosophie Zoologique*
1810		Madame de Staël: *Almanya Üzerine* Alfred de Musset doğdu.
1811		Théophile Gautier doğdu.

TARİHSEL OLAYLAR

Konsüllük Dönemi: Napoléon Bonaparte yaptığı darbeyle Fransa Konsülü oldu. Normandiya ve Breton'da krallık taraftarı ayaklanmalar çıktı.

Bonaparte liderliğindeki Fransızlar Marengo Muharebesi'nde Avusturyalıları mağlup etti.

Napoléon Savaşları (1803-1815) başladı.

İmparatorluk Dönemi: Napoléon Bonaparte Fransa imparatoru ilan edildi.

Austerlitz Muharebesi'nde Napoléon birlikleri Avusturyalıları ve Rusları mağlup etti.

Fransızlar Jena Muharebesi'nde Prusyalıları mağlup etti.

Fransızlar Eyleau'da Rusları ve Avusturyalıları, Friedland'da Rusları mağlup etti. İberya Yarımadası'nda Napoléon birlikleri ile İspanya, Portekiz ve İngiltere arasındaki 1814'e dek süren Yarımada Savaşı başladı.

1812		Lord Byron: *Childe Harold's Pilgrimage* (1812-1818)
1814	Collège de Tours'a, ailesinin Paris'e yerleşmesinden sonra da Lepître yatılı okuluna geçti.	Byron: *The Corsair* Marquis de Sade öldü.
1815		
1816-19	Sorbonne'da hukuk, felsefe ve edebiyat derslerine katıldı.	Constant: *Adolphe*
1817		Byron: *Manfred*
1817-19	Önce bir avukatın yanında, sonra da bir noterde çalıştı.	
1818		
1819	Yazar olmaya karar verdi.	Chénier: *Œuvres complètes*
1820	Beş perdelik trajedi *Cromwell*'i, başlayıp bitiremediği *Sténie*, *Falthurne* ve *Corsino* romanlarını yazdı.	Lamartine: *Méditations poétiques*
1821		Shakespeare: *Œuvres* (çev. Guizot ve Pichot) Scott: *Ivanhoë* (çev. Defauconpret) Charles Baudelaire doğdu. Gustave Flaubert doğdu.
1822	Kırk beş yaşındaki dokuz çocuklu Madam Laure de Berny ile ilişki yaşamaya başladı.	Scott: *Waverley* (çev. Defauconpret) Scott: *Kenilworth* (çev. Defauconpret) Scott: *Quentin Durward* (çev. Defauconpret) Hugo: *Odes et Poésies diverses* Stendhal: *Aşka Dair* Edmond de Goncourt doğdu.
1822-25	Para kazanmak için takma adlarla ucuz romanlar yazdı.	

Napoléon Rusya'yı işgal etti. Borodino Muharebesi. Napoléon Moskova'dan çekildi.
Napoléon tahttan çekildi ve Elba'ya sürgüne gönderildi.
Birinci Restorasyon: XVIII. Louis Fransa kralı oldu.

Napoléon Paris'e geri döndü. XVIII. Louis Ghent'e kaçtı.
Napoléon'un Yüz Gün'ü.
Yedinci Koalisyon birlikleri Waterloo'da Napoléon'u mağlup etti.
İkinci (Bourbon) Restorasyon (1815-1830): XVIII. Louis yeniden Fransa kralı oldu.

Fransa'nın işgali sona erdi. Richelieu istifa etti. Decazes başbakan oldu.

Tahtın muhtemel varisi Duc de Berry suikaste uğradı. Richelieu tekrar başbakan oldu.

Napoléon öldü. İkinci Richelieu kabinesi görevi bıraktı. Ultra kralcılar, hükümeti ele geçirdi.

Ultra kralcıların lideri Jean Baptiste de Villèle başbakan oldu.

1823		Stendhal: *Racine ve Shakespeare* (1823-1825) Duras: *Ourika*
1824		Lord Byron öldü.
1825	Kendi yayıncılık ve matbaacılık işini kurdu.	
1826		Hugo: *Odes et Ballades* Vigny: *Poèmes antiques et modernes* Vigny: *Cinq-Mars*
1827		Hugo: *Cromwell*'e önsöz
1828	Matbaayı ve yayınevini batırdı. Yıllarca birçok kişiye borçlandı.	Mérimée: *La Jacquerie* Goethe: *Faust* (çev. Stapfer) Jules Verne doğdu.
1829	*Les Chouans* ve *Evliliğin Fizyolojisi* yayımlandı. Abrantès Düşesi Laure'yle ilişki yaşamaya başladı. Çağdaş Fransa'nın panoramasını çıkarmayı hedeflediği *İnsanlık Komedyası* projesini tasarlamaya başladı. Babası öldü.	Dumas: *Henri III et sa cour* Latouche: *Fragoletta* Mérimée: *Chronique du règne de Charles IX* Hugo: *Les Orientales* Hugo: *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü*
1830	Çok sayıda novela yazdı: *Tefeci Gobseck*, *La Vendetta*, *Top Oynayan Kedi Mağazası*, *Adieu*, *Sarrasine*, *Le Bal de Sceaux*. Hugo'nun skandal yaratan oyunu *Hernani* meselesinde Klasistlere karşı genç Romantiklerin yanında yer aldı. Temmuz Devrimi'yle Orléans'lar tahta geçince, Balzac devrilen Bourbon hanedanı taraftarı ve kralcı olduğunu açıkladı.	Hugo: *Hernani* Lamartine: *Harmonies poétiques et religieuses* Stendhal: *Kırmızı ve Siyah*
1831	*Tılsımlı Deri*, *Bilinmeyen Başyapıt*, *Kırmızı Han*, *Lanetli Çocuk* yayımlandı.	Hugo: *Les Feuilles d'automne*; *Notre-Dame'ın Kamburu*

XVIII. Louis öldü. X. Charles tahta geçti.

Villèle görevden alındı.

Jules de Polignac başbakan oldu, Temmuz Devrimi'ne yol açacak kararnameyi yürürlüğe soktu.

Temmuz Devrimi: X. Charles tahttan çekildi ve Bourbon Hanedanlığı (İkinci Restorasyon) sona erdi.
Temmuz Monarşisi: Louis-Philippe tahta geçti. Fransa'da liberal meşruti monarşi dönemi başladı.
Fransa, Osmanlı sınırlarındaki Cezayir eyaletini işgal etti.

Lyon'daki dokuma işçileri ücret artışı taleplerinin kabul edilmemesi üzerine ilk kez örgütlenerek ayaklandı.

1832	*Otuzundaki Kadın*, *La Femme Abandonée*, *Albay Chabert*, *Tours Papazı*, *Louis Lambert*, *Eğlendirici Öyküler*'in ilk on öyküsü yayımlandı. Kontes Eveline Hanska'yla yazışmaya başladı. Lejitimist (ultra muhafazakâr) olarak seçimlere katılmayı düşündü ama bir fayton kazasında başından yaralanınca kararından caydı.	Sand: *Indiana*
1833	İlk çok satan romanı *Eugénie Grandet*, *Köy Hekimi*, *Ferragus* ve *Eğlendirici Öyküler*'in ikinci on öyküsü yayımlandı. Farklı romanlarında aynı karakterleri kullanma fikrini tasarladı. İsviçre'de buluştuğu Madam Hanska'yla sevgili oldular.	Sand: *Lélia*
1834	*Mutlak Peşinde* ve *Langeais Düşesi* yayımlandı. Salonlarda ilgi çekmeye başladı. Gayrimeşru kızı Marie du Fresnay doğdu.	Sainte-Beuve: *Volupté*
1835	*Goriot Baba*, *Le Contrat de mariage*, *Altın Gözlü Kız*, *Séraphîta* yayımlandı. Kontes Sarah Guidoboni-Visconti'yle tanıştı ve ilişki yaşamaya başladı. Viyana'da Madam Hanska'yla buluştu.	Hugo: *Les Chants du crépuscule* Gautier: *Mademoiselle de Maupin* Vigny: *Chatterton*; *Servitude et Grandeur militaires* Tocqueville: *Amerika'da Demokrasi* (cilt 1)
1836	*Vadideki Zambak* yayımlandı. Gayrimeşru oğlu Richard Lionel Guidoboni-Visconti doğdu. Toplum ve siyaset dergisi *Chronique de Paris*'nin başına geçti.	Musset: *Zamane Bir Çocuğun İtirafları*

Lyon'da dokuma işçileri sendika haklarının engellenmesi üzerine bir kez daha ayaklandı. 1831 ve 1834 Lyon ayaklanmaları her ne kadar bastırılsa da "Avrupa'nın en ileri ülkelerinde proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi tarihinin ön plana çıkmasını sağladı." (Engels)
Giuseppe Marco Fieschi, Kral Louis-Philippe'i öldürmek için yirmi silahı aynı anda ateşleyebileceği bir düzenek (*machine infernale*) kurdu, ama kurşunlardan hiçbiri krala isabet etmedi.

Louis-Napoléon Bonaparte'ın Strasbourg'daki darbe girişimi başarısız oldu.

1837	*César Birotteau*, *Gambara*, *Facino Cane*, *Sönmüş Hayaller*'in ilk kitabı *İki Şair* ve *Eğlendirici Öyküler*'in üçüncü bölümü yayımlandı. İtalya'ya gitti.	
1838	*Les Employés* ve *Nucingen Bankası* yayımlandı. *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*'ni yazmaya başladı (romanı 1847'de tamamlandı). Nohant'da George Sand'ı ziyaret etti.	Hugo: *Ruy Blas*
1839	*Les Cabinet des Antiques*, *Beatrix*, *Bir Havva Kızı* ve *Sönmüş Hayaller*'in ikinci kitabı *Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam* yayımlandı. Tiyatro oyunları yazmaya başladı. Yayıncısına yazdığı mektupta ilk kez *İnsanlık Komedyası* başlığından söz etti.	Stendhal: *Parma Manastırı*
1840	*Pierre Grassou* ve *Pierette* yayımlandı. Stendhal'in *Parma Manastırı* üstüne coşkulu bir deneme yazdı.	Proudhon: *Mülkiyet Nedir?* Tocqueville: *Amerika'da Demokrasi* (cilt II) Emile Zola doğdu.
1840-48		
1841	*Karanlık Bir İş*, *Ursule Mirouët* ve *Köy Papazı* yayımlandı. Madam Hanska'nın kocası öldü.	Sand: *Le Compagnon du tour de France*
1842	*Suyu Bulandıran Kız*, *İki Gelinin Anıları*, *Albert Savarus*, *Yaşamda Bir Başlangıç*, *Otuzunda Kadın* yayımlandı. Öldüğünde 91'ini tamamladığı 137 yapıttan oluşan *İnsanlık Komedyası*, Balzac'ın büyük projesinin yöntemini ve yapısını açıkladığı bir önsözle yayımlanmaya başladı.	Sand: *Consuelo* Sue: *Paris Esrarı*

Cezayir'de isyan çıktı. Paris'te ayaklanmalar başladı.

Louis-Napoléon Bonaparte'ın ikinci darbe girişimi Boulogne'da başarısızlığa uğradı. Fransız Devrimi tarihçisi, cumhuriyetçi Adolpe Thiers, hükümeti (Mart-Kasım) devraldı.

Hükümet politikalarına yön veren dışişleri bakanı kralcı muhafazakâr François Guizot, sekiz yıl boyunca Fransa ve Avrupa'da statükoyu korumaya yönelik bir siyaset izledi, seçim ve parlamento reformlarına karşı çıktı.

Auguste Comte 1830'da başladığı Pozitif Felsefe Dersleri'ni bitirdi.

1843	*Sönmüş Hayaller*'in son kitabı *Mucidin Acıları* ve *Honorine* yayımlandı. Saint-Petersburg'da Madam Hanska'yla buluştu.	
1844	*Modeste Mignon* ve *Un homme d'affaires* yayımlandı. Ölümünden sonra 1855'te yayımlanan *Les petits bourgeois* ve *Köylüler* romanlarını bitiremedi.	Sue: *Le Juif errant* Dumas: *Üç Silahşörler*; *Monte Kristo Kontu* Paul Verlaine doğdu.
1845	Légion d'honneur nişanını aldı.	Merimée: *Carmen*
1846	Madam Hanska'dan olan çocuğu ölü doğdu.	Sand: *Şeytanlı Göl* Comte de Lautreamont doğdu.
1847	*Cousine Bette* ve *Cousin Pons* yayımlandı. Dört kitaplık *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti* tamamlandı. Madam Hanska Paris'e Balzac'ı ziyarete geldi. Fransız Akademisi'ne seçilme girişiminde başarısız oldu.	
1847-48	Ukrayna'da Madam Hanska'yla beş ay geçirdi.	
1848	Tuileries Sarayı'nın yağmalanmasına tanık oldu.	Sand: *Le Petite Fadette* Joris Karl-Huysmans doğdu.
1848-50	Madam Hanska'yla Ukrayna'da on dokuz ay geçirdi. Kalp hastalığı nedeniyle sağlığı epeyce kötüye gitti.	
1849	Fransız Akademisi'ne iki kez adaylığını koydu ama başarısız oldu.	Chateaubriand: *Mezar Ötesinden Hatıralar*

Louis-Napoléon Bonaparte Boulogne'daki başarısız darbe girişimi sonrası hapsedildiği Ham Kalesi'nden kaçtı.
Cezayir'deki ayaklanma bastırıldı.
Hükümetin yasakçı politikalarına karşı 1848 Devrimi'ne önayak olacak mitingler (Campagne des banquets) düzenlenmeye başladı.

Şubat 1848 Devrimi: 23 Şubat'ta Paris sokaklarında barikatlar kurarak mücadeleye girişen devrimciler yeniden cumhuriyet istediler ve Louis-Philippe Paris'ten kaçtı. İkinci Cumhuriyet ilan edildi ve geçici hükümet kuruldu. İşsizliğe çözüm olarak kurulan Ulusal Atölyeler'in kapatılmasına karşı çıkan devrimcilerin örgütlediği Haziran Ayaklanması bastırıldı. Louis-Napoléon'un Fransa cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte hükümet tekrar liberallerin eline geçti (Louis-Napoléon 1852'de darbeyle imparatorluğunu ilan etti).
Fransa'daki devrim hareketleri kısa zamanda Avrupa'ya da yayıldı ve Halkların Baharı olarak anılan özgürlük, devrim ve dönüşüm hareketlerini başlattı.
Marx ve Engels 21 Şubat'ta *Komünist Manifesto*'yu yayımladı.

1850	14 Mart'ta Ukrayna'da Madam Hanska'yla evlendi. Mayıs'ta Paris'e döndüler. Uzun süren hastalığının ardından Ağustos'ta öldü.	Guy de Maupassant doğdu.

HONORÉ DE BALZAC
SÖNMÜŞ HAYALLER

1835-1843 yılları arasında yazılan **Sönmüş Hayaller** Balzac'ın da belirttiği gibi *İnsanlık Komedyası*'nın (1830-1850) zirvesine yerleşir. Romanı oluşturan üç bölüm, yüzyıl başı Fransa'sının siyasal değişimleriyle toplumsal dönüşümlerini ve roman kahramanının düşüşünü anlatır. Napoléon döneminde İmparatorluk coşkusuyla özdeşleşen romantizmi, Restorasyon Dönemi'yle birlikte kapitalle eşleşen burjuva iktidarını, edebiyatta da gerçekçiliğin yükselişini üç tablo halinde resmeder. Böylece aşk, basın yayın ve sermaye dünyası gibi temalar Paris ile taşra arasında bir karşılaştırmanın öğeleri haline gelir.

Birinci bölüm *İki Şair*'de her iki eksenin ortak özelliği durağanlıkken, ikinci bölüm *Paris'te Taşralı Bir Büyük Adam* hem olay örgüsü hem de anlatım açısından hızlanır, son bölüm *Mucidin Acıları* bu karşılaşmada yenik düşen ve hayalleri sönen roman kahramanının taşraya dönüşünü anlatır.

Balzac günümüz dünyasının geldiği durumu görmüş olsa büyük olasılıkla pek şaşırmazdı. Yaşadığı yüzyılın pek çok bakımdan günümüzü haber verdiğini de söyleyebiliriz. **Sönmüş Hayaller**'i okurken günümüzü anlatıyor duygusuna kapılmamızın nedeni budur belki de.

Fransızcadan çeviren
M. Emin Özcan

Kapak resmi
Ömer Koçağ

EDEBİYAT
ROMAN

ISBN
978-605-7643-12-4
48 TL
www.notoskitap.com

NOTOS KİTAP